

ספר

מגיד משנה

משנה הלכות

על התורה

ספר בראשית

* מהדורא חדשה עם תיקונים וכסופו מפתח מפורט *

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' אליעזר זאב

שנהרג ונשרף עקה"ש הי"ד

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשס"ד לפ"ק

ברוקלין, נ.י.

Published by

Mishne Halachoth Gedoloth Institute

Under the leadership of

Rabbi Menashe Klein

of Ungvar

Dean of Yeshiva Beth Shearim

1578 53rd Street

Brooklyn, NY 11219

לרכוש ספר זה או תקליטור תורני של כל הספרים
עם תוכנית חיפוש ובתבנית צילום, להתקשר:

To purchase printed copies of this volume or a Compact Disk
containing all the volumes in searchable text files & PDF format,
contact:

ארה"ב (888) 498-8642 Toll Free

ניו יורק (718) 851-0806

ארץ ישראל (02) 587-0613

MishnaHalachos@mail.com

תרומתכם תאפשר לנו להמשיך בהפצת תורה בישראל

Your financial contribution is appreciated as it will help us continue to spread torah
through publishing seforim and making them available on computer.

נא לשלוח תרומתכם החשובה:

Please send your generous donations to:

Machon Mishne Halachos

3301 W. Strathmore Ave.

Baltimore, MD 21215

USA

כל הזכויות שמורות תשס"ד

Copyright © 2004

ד' לסדר תמחה את זכר עמלק מתחת השמים

אמר מנשה בן לאאמו"ר הקדוש, מוה"ר אליעזר זאב הי"ד, אשירה לה' שיר חדש, אזמרה לאלקי בנינו מחודש, ארוממך ה' בי דליתני, ולמות לא נתנני, ותאר עיני באור חדש, ואשתחוה לך בהדרת קודש, אספרה חוק לעם קודש, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו דת קודש, תורת ה' תמימה, התולה ארץ על בלימה, ובראשית בזאת הודעת, בשביל התורה שמים וארץ קבעת, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, ברא עלמא ימי שית, הופיע מהר פארן ומרכבות קודש, להוריד אש דת לעם קודש ומקודש, וכל אומה ולשון אשר אליו הגיע, בהדר גאונו עם התורה עליהם להופיע, שאלו מקודם מה כתיב בה להודיע, עשו בשמעו לא תרצח כתיב בה, מיאן בה וסירב לקחתה, ישמעאל חקר במצות לא תנאף בשמעו, אחזו חרדה וסתם אזניו מכלתי שמעו, אין לי בה חפץ השיב בגאותו, על השמים כבודו ושם יתן תורתו, ובן האומות בלם נבהלו מדברת עזו, טוב יצר כבוד לשמו מאורות נתן סביבות עזו, להחריב עולמו מוטב מלקבל עול מלכותו, ובא לזרע אברהם אוהבו, עקדת יצחק בזכרו, שבטי ישורון בדברו, קחו עמכם אלה הדברים, נעשה ונשמע בנעימות יצאו מפיהם, בולם בשפה אחד, השיבו שמע ישראל ה' אחד, אז חפץ ה' בנו, וממלכת בהנים וגוי קדוש נתננו, ובמצותיו קדשנו, ומכל העמים להיות לו הבדילנו, והבדיל בין החול ובין הקודש, בין ששת ימי המעשה לשבת קודש, ובין ישראל לעמים בדכתיב ואבדיל אתכם מכל העמים, ברוך המבדיל בין חול לקודש, וצוה להקהיל קהילות בשבת, ולדרוש ברבים ולהחזיק הדת, בדת נפש משיבת.

ומאז נתן התורה ועד עתה, בגזירת עירין פתגמין דלעילא ותתא, נהגו מנהיגי ישראל להקהיל קהילות, בשבת קודש לנורא תהילות, ולמשוך עם קודש בדברי אגדה, וללמוד תורה וללמדה בהתמדה, והגם בי אני מושאל להלכה, יוסף ה' עלינו בבה, ולא כתבתי דברי אגדה על הספר, ואין בי להגיד אמרי שפר, ורק קצת מפה ומפה, רשמתי בקיצור לא להדפיס רק בדרך בה, ועתה קמו ובקשו חבירי להוציא דברי אגדה בדרך דרוש, שזכני הבורא בתורתנו הקדושה המסורה לנו איש מפי איש, מפי הגבורה, ובתוב בה ועתה כתבו לכם את זאת השירה, עם פטופטי דאורייתא בפרדס התורה, פרפראות לחכמה אשר חדי בה יוצר ברא, ומלאכים ושרפים זוחלים ורועדים בפחד ומורא, ואנבי תולעת ולא איש, באיסתרא בלגינא קריא קיש קיש, נרעש ונפחד מפחד יושב תהילות, להוציא דברי שאמרתי במקלות, איש בער לא ידע, וב"ש להוציא לאור ולהפיצם בפני כל העדה, והגם כי הוצאתי בס"ד כמה ספרים בדברי הלכה, וברוך ה' אשר נתנני לברכה, וזכני להשיב לשואלים ולכל הדורש, ונתקבלו הדברים בין בותלי בית המדרש, מלומדי התורה אוהבי האמת, באמרם ז"ל ממי שאומר קבל האמת, אשר כל דבר יסודו בהררי קודש, ורק הייתי מראה מקום לברר ולציין היסוד ולהציגו במקום חדש, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש,

הרי מרומז בתורה או בהלכה למשה מסיני מהר קודש, ומסרה ליהושע וזקנים ובל ישראל בתורה ובמשנ"ה.

לא בן דברי אגדה, שבל הרוצה יגיד בהתמדה, ורוב פעמים נבנו על סכרת הברס, רחוק מהאמת בעוף הפורח האזניה והפרס, חולם חלומות ומושל משלים, גם אני אמלוך ואהי ראש לשועלים, ואחר שחי חיים יחד עם רודפי הבלי הזמן, מגלה פנים בתורה שלא בהלכה בפי רוח הזמן, ובפרט בי במדינה זו על הרוב מדבר בלשון העמים, והחליף לשון הקודש אשר בו נתנה תורה והברילנו מן העמים, ובבר אמרו חז"ל (ספרי פ' עקב) ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם, שחייב האב ללמד את בנו המתחיל לדבר תורה בקול רם, וחייב ללמדו התורה בלשון הקודש, ולא בלשון אחרים שהוא מועל בזרע קודש, ומהו התורה תורה צוה לנו משה, שקבל מפי הגבורה בלשון הקודש שדבר למשה, וגם חייב ללמדו לשון הקודש, לחנכו מדיבור ראשון בזרע קודש, ובל שאינו מלמדו תורה ולשון הקודש, אפילו מלמדו בלשון החדש, הרי הוא באילו קברו, שהרי בלשון קודש זבינו לאורו (עיין רשי"ש) ומבלל לאו אתה שומע הן ע"ש, הרה עמל וילד שקר, ועל כל דבר קודש בדברו מכבר, מחשבותיו בניות על כתבי איש עתי, השקפתו מכבצת ומסולפת מעתוני האמרי והחתי, והוא נעשה ההוגה דעות, ברצותו מקצר וברצותו משנה בפי רוב הדעות, או לעשות רצון בעל אלפים והמאות, בלי שום פחד ומורא, מאת הנותן התורה, והאמתלא שהעתים משתנים, וישן מפני חדש יוציאו לפי הזמנים, וחובר חבר שואל עוף ומשיב ידעוני, מסית ומדיח בנחש הקדמוני, לא מות תמותון בי אם תהיו יודעי דעה, במוני ובאלפי אלפים המושחתים תפקחנה עיניכם לרעה, מסלף האמת מפיח בזבים, ודלת העם בקראם העתונים נופלים בזכובים, מתלוצץ על כל דבר קודש ומנהגי ישראל, מנכא שקרים ברעל בפירה ומינות מבניס בכרם ישראל, ובל המכניס בביתו מספרי המירות, יחוש שלא יעבור על קלות וחמירות, שכן אמרו חז"ל כברורות, דרך היצה"ר בא מבחוץ בפנים מסבירות, היום אומר לו עשה כך בזהירות, ולמחר אומר לו עשה כך בסתירות, ולמחר אומר לו לך ועבוד ע"ז בכפירות, ואם לא שמע לו היום הולך ממנו בקרירות, ומיד חוזר אליו בתדירות.

ולאיש אשר במני, יושב בשבת תחבמני, מוטב לשום מנעל למו פי, ולפענ"ד יותר יש להזהר באגדה מדברי הלכה, באמרם ז"ל (עירובין דף כ"א) בבה, בני הוי זהיר בדברי סופרים יותר משל תורה, בי דבריהם כגחלי אש שנתנו מפי הכורא, וההלכה יש לן שלחן ערוך עם כל נושאי בליו, והכותב ועוסק בהם צריך לשנס מתניו, שלא יצא מגדרו פן יתפס בטעותו, וילבש בשתו ויתגלה קלונו בגאותו, ואם ח"ו הכותב איזה עניו בהלכה וטעה, ולא דבר נבונה בי עינו הטעה, הרי ביד ת"ח להעמידו על האמת, ולהראות למי הפסולים ולמי החותמת, לא בן בדברי אגדה שהם ע"פ רוב גם השקפה, דרוש דורש בשפה יפה, ולא בכל עת בונה דבריו על הלכה ומסורה, ובונתו להקסים ולהרשים השומע והקורא, ובדרך רמז אמרתי מה שאחז"ל כל השקפה שכתורה לרעה, חוץ מהשקיפה ממעון קדשך שהוא לטובה, ולפי שדרכי איש ישר בעיניו, ובשאינ לפניו גבול למעיניו, ואפשר שח"ו יטה מדרך האמת, ובסום יבסם בדברי שקר ויחתום עליו באמת, וכמאמר רבינו הקדוש באבות (פ"ב

מ"א) רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם, ומשמע שיש גם דרך ישרה שירחיק ממנו האדם, וכן אמר החכם מכל אדם שלמה המלך, אין לאשה חכמה אלא בפלך (משלי י"ד), יש דרך ישר לפני איש ואחרייתה דרבי מות, ומחשבותיו ועשתנותיו הולכים ומוליכם בני צלמות.

ואם יגלה בתורה דברים נסתרים, אשר לאו לבל אדם נאמרים, ג"כ הוא עולת שאין לו תקון, כי הוא מאד דרך מסוכן, וכבר אמרו אין דורשין במעשה מרכבה בשלשה, כי אם כמי שדעתו צלולה יעיין בקדושה, ולא יגלהו לאחרים, אפי' מפה לפה ומאוזן לאוזן בהסתרים, וכ"ש להגיד ולהדפיס ברבים, שהוא מבשיל כנחשים ועקרבים, וכבר כתב הרמב"ם כמו"נ ח"ב פכ"ט שכתב במעשה בראשית כי הכונה במאמר היתה לבאר מה שאפשר לבארו ממעשה בראשית ומעשה מרכבה, וכל הנזכר במעשה בראשית בתורה אינו בלו על פשוטו כפי מה שדמו ממנו ההמון, שאילו הי' הענין בן לא היו מסתירין אותו אנשי החכמה ולא היו חבמים מריצים מליצות בהעלימו ומניעת הספור בו בפני ההמון, כי הפשוטים ההם מביאים אם להפסד דמיון גדול והרכבת דיעות רעות בחק האל' ית', או לבטול גמור ובפירה ביסודי התורה, והנכון לעזוב ולהרחיק כחינתם בדמיון לבד והנטיה מן החכמות, "ולא כמו שיעשו הדרשנים והמפרשים העניים אשר יחשבו כי ידיעת פירוש המלות היא החכמה, והרבות הדברים והאריכם תוספת אצלם בשלמות וכו', אבל כל מי שידע מזה דבר אין ראוי לו לפרסמו כמו שאמרתי פעמים בפ' המשנה, ובכיאור אמרו מתחלת הספר ועד כאן כבוד אלקים הסתר דבר, ואמרו זה אחר שזכר ביום הששי, אלא כאשר חייב הענין האלקי בהכרח לכל מי שישג שלמות, שישפיעהו על זולתו, א"א לבל חכם שיוכל להבין דבר מאלו הסודות, אם מעיונו או ממורה הורה אותו, מבלתי שיאמר מעט, והביאור נמנע אבל ירמזו מהם מעט בדברי חז"ל ומעורבות בדברים אחרים ע"ש, מה שהאריך עוד בכלל השני, ועיין קידושין (מ' ע"ב) ומי יאמר זבה לי נפשי, ולא אצא כחרפה וח"ו להתחייב בפשעי, ולכן זחלתי מלגשת לדברי אגדה, ואני תפלתי לך ה' עת רצון, שיהיו אמרינו לפניך לרצון, ולריח ניחוח לפני מי שאמר והי' העולם, אנא נחני בדרך אמת וצדיקי עולם, ועשה רצוני ברצוניך, ויפוצו אויבך ומשנאיך מפניך, ולא אבשל ח"ו בדברי הלכה ואגדה ומגיד משנ"ה.

בלבי צפנתי אמרתיך (תהלים קט"א) אמרות ה' אמרות טהורות, כי מעודי לא שקטתי ולא שלותי ועלה הבורת, בהיותי צעיר לימים ולא הספקתי ללמוד גפ"ת, לא מצאנו מנוח אפילו ברפת, עלה המות בחלונינו, ע"י הנאצים הארורים שבאו במקומותינו, כד הוינא טליא והייתי נע ונד, מארץ נוד, הייתי ביום אבלני חורב וקרח בלילה, מפחד האויב יומם ולילה, ובאשר יצאתי מכית אבי ואמי ומחדר הורתי, עוד לפני הכר מצוה ותדד שנתי, מעיני כחי צער בלי לחם ושמלה, יחף וכלי כח נרדפנו בלי חמלה, ממקום למקום מפני האויב הצר הרע היטלער ימ"ש, שבכל את העולם כלו אוי לשונאי ישראל ואוי לו, ורדף אחר אחינו בני ישראל, להשמיד ולהרוג ולאבד כל מי שיכונה בשם ישראל, ובפרט לומדי התורה ומגידי המשנ"ה.

גבורותיו ונוראתיו לא אוכל לספר, כי נלקחתי עם אבי ואמי ואחותי וטפם ילדים קטנים קרובים הורים ומורים קהילות ישראל לאלפים ורבבות כששת מיליאנים ה' ינקום דמם והוא רחום יכפר, בהתחכמם לקעקע ביצתם של שונאי ישראל, ולשלוח יד כביכול כגאל ישראל, והעלו מטרתם להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים בשני דרגות. הזקנים והילדים להמיתם כמיתות משונות, כגאז וכיוצא בו ולשורפם לאחר מיתתם ולפעמים רבות, גם להורגם ע"י יריות או לקוברם חיים, ובחורים וגם בתולות הנעורים לענותם בעינויים בלתי אנושים ולהמיתם פעמיים, למצוץ דמם בעבודת הפרך, ושאר עינויים כרעבון נפש עד שתצא נפשם ולכרוע כל ברך, וכל המוסיף לצערם ולרודפם הי' מקבל שכר משנ"ה.

דרך אניה בלב ים ודרך הנשר בשמים (משלי ל"ט) ודרכי התורה וציון אבלות על עם ה' בנים ובנות זקנים עם נערים שנפלו הרוגים חללי חרב וחללי רעב חמרים חמרים בכל רחבי אייראפע בורקענאו, אושוויץ, מונוויץ, [בונא] טרעבלינקא, מיידאנעק, באבי-יאר, געטא ווארשע, יאוואזשנע, נהר דניעפער, בוכענוואלד, דאכו, גליאוויץ, געטא באכניע, טערעזיענשטאט, יוגאסלאויע, טוניס, ועוד ועוד, צפד עורם לעצמותם טוב מות מחיים אוי נא לנו כי חטאנו ולקיננו במכות אשר לא כתובה בתורה ולא כמגידי המשנ"ה

המון רחמיו נהפכו מאב הרחמן ונהפכו לדינין קשין וגם שערי דמעות ננעלו גם צעקתם וזעקתם לא נשמעו ולא נתקבלו כי שתם תפלתם, והלכו בני ישראל בשבי לפני אויב בתולות מגולחי שערות ופרוע ראש בלי כסוי כבזיון ולשמצה בקמיהון והלא לא תעשה תורתך פלסתר בכתבך ואף גם זאת בהיותם בארץ אוביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם ועתה קמו אנשי בליעל למאסם ולכלותם מעל פני האדמה ואם עלינו לא חסת לא למענינו עשה עשה למענך למה יאמרו הגוים איה נא אלקיהם אשר נתן להם התורה והמשנ"ה

ואתה אבינו שבשמים, מי כמוך באלים ה', אתה עשית את השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחי' את כלם וצבא השמים לך משתחווים, ובידך כח וגבורה לגדל ולחזק לכל, מי כה' אלקינו המגביהו לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ. משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום, ומי יאמר לך מה תעשה, יודע תעלומות צופה נסתרות, אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך, כי אתה כל וזולתך אין בל, ואתה היית מלך בטרם כל ואתה הוא לכרך תמלוך אחרי ככלות הכל, ודברך אמת וקיים לעד, והבטחת לאברהם יצחק ויעקב לתת לזרעם תורתך הקדושה בכתב ובע"פ ונשבעת בשמך הגדול לתת להם את ארץ כנען ושמרו דרך ה' בתורה ומשנ"ה.

זכור לנו ברית אבות כאשר אמרת וזכרתי להם ברית ראשונים וגם האחרונים עד דורינו אנו אשר מסרו נפשם על קדוש שמך הגדול משנת תרצ"ח עד שנת תש"ה אשר הרשעים שפכו דמם בכל מיני עניים קשים ומיתות משונות ורובם לא הניחו לקבורה אלא שרפו גופיהם הקדושים והטהורים ועלו השמימה כעולה על מוקדה על המזבח דמם ובשרם

ועורם זכור אשר הוצאת את אברהם מאור בשדום, וזכור עקידת יצחק, ואפרו הצבור לפני בסא בבדיך, וזכור התם אשר קדש שמיך, וזכור ששת מיליאנים נשמות קדושות חסידים וגאונים ת"ח נשים צדקניות תינוקות של בית רבן יונקי שדים כלות וחתנים ראשי ישיבות ותלמידיהם רבנים גאונים וקהלותיהם וכל נפש מישראל, והשב שבות אהלי יעקב שנשרפו על קידוש שמיך ביום שנתנה בו מסיני התורה והמשנ"ה

חטא חטאה ירושלים על בן לנדה היתה, כל מחמדיה הזילוח ושרפו בית מקדשה, שבעים שנה בגולה נגזרה על ראשי גלותא, באשה מטהרת לבעלה וחוזרת לקדמותא, הגלות בבל טיהרם וחזרו לישיבתה, בנו בית האחרון גדול מן הראשון, טיהרו בנהר דינור ובנחל בשיון, הלכו בדרך ה' בתורה ובמשנ"ה

טבעו בארץ שעריה ושרפו מגדליה והלכו בגלות שנית, על שנאת חנם שגברה במלכות לאין קץ ולאין תכלית, זה קרוב לאלפים שנה עדת ה' הנאמנה, בגולה וסורה לחרפה ולביזה להרוג ולאבד בכל דור ודור וכל שנה ושנה, זכור אהבת הקדמונים אם מעש אין בנו, וגאלנו מעט מהרבה הנשארים בזכות התורה והמשנ"ה

יראיך יראוך ויודו את שמיך, יודע בגוים לעינינו נקמת דם השפוך מעבדיך, וחוסה על בין אהובך, ולא יחללו הגוים עוד את שמך, כאמרם לנו איה נא אלקיך, אם כבנים רחמינו כי אתה אבינו ואנו בניך, ואם כעבדים עשה למען כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו בשביל התורה והמשנ"ה

כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל עמך, הסתכלת בתורה ובנטע שעשועים שניהם קשורים בשמך, בעשרה מאמרות תקנת עולמך, ובקדושה יתירה קדשת את ארצך, והוספת לקדש את ירושלים עירך, והר הבית מרום הרים מקום משכן כבודיך, ובין כתפיו צוות לשכלל את היבלך, אהרן ובניו עליו לשרתיך, לריח נחוח אשי קרבנתיך, מלפנים למצרים ירדת להציל את ידידיך, זרע אברהם יצחק ויעקב עם קדשיך, בכחך הגדול ובאותות ומופתים הוצאתם והגדלת שמיך, להר סיני זרזו ידידים וירדת עליו עם אופן מרכבותיך, בקולות וברקים וקול שופר חזק מאד השמעת בשמי שמימך, ונתת לנו ע"י משה עבדך, התורה והמשנ"ה

ללמדה וללמדה מרישא עד גמירא, בבקר וערב כל יום תדירא, ולהשמיע קולו בזימרה ושירה, ולעמק בסודותיה אשר בה טמירא, גויל אלו רקיעי ודיוו אלו ימים וקני חורשתא בנסירא, לא נובל לרשום ולעמוד בסוד ה' בהלכה מפי הגבורה, אשר ע"י משה רבינו לנו מסירה, בקבלה מיהושע וזקנים וכל הני חבורה, דקדוקיה ופרטיה וכונותיה בתורה ומשנ"ה.

מהר סיני קבל משה התורה, ומסרה ליהושע כלה מקושטת מפי הגבורה, ויהושע מסרה מדור לדור עם כל פירושיה, שבעים פנים בפרד"ס לטייל בכל דרביה, פשט רמז דרוש סוד

הלכות

הקדמה

משנה

ללוקחיה, וגם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש במאמריה, הכל באשר לכל מרומז על כל קוציה, מ"ט פנים לטמא ומ"ט לטהור לטהר בק"נ טעמים בתורה ובמשנ"ה,

בר לרגלי ואור לנתבתי רק לאורה נלך, בנפש רוח ונשמה לעבדו בכל דרכיך ובכל מקום אשר תלך, הפך בה והפך בה דכולה בה ובה תבלע כחך וחילך, יהי שלוח בארמנותיך ושלוש בחילך, בי לא מצא הקב"ה מחזיק ברבה אלא שלום בחליך, ושלוש רב לאוהבי תורתך בתורה ובמשנ"ה.

סתרי ומגיני אתה אלקי אבי ומאויבי תציליני, לבי ובשרי אליך ובתורתך תחכמיני, תורה שבכתב ותורה שבע"פ רמו פשט וסוד דבר גדול ודבר קטן מתנת חנם חנני, אלקי אבי השכל חכמה בנה ודעת מאתך תשפיעני, בתורה ובמשנ"ה

ערוב עבדך לטוב לבל יעשקוני זדים, עיני יביטו בתורתך ויבשמו כחלב שקדים, תורת ה' תמימה בעת אסף המקנה, ותול כטל אמרתי בתורה ובמשנ"ה.

פליאת החמישית בה חתומים, נחת ינחתו בה ישרים ותמימים, ויבלו שפתותיהם כל ימי חייהם, הם ובניהם וצאצאיהם, בחמשה חומשי תורה הלכה למ"מ באגדה ובמשנ"ה.

צבאי שש למטה בה חתומה, ביו"ד וא"ו ה"א והוא נחתם בחכמה בדעת ובבינה, וכנגדם יסוד כח באש"ם מוכחנים, לחדש חידושים בפרד"ס לדורשי רמזים חכמים ונבונים, בתורה ובמשנ"ה

קדוש ירד על הר סיני ונתן עשר דברים, חמשה מול חמשה בתובים על שתי לוחות אבנים, כלולים הם בשש מאות ושלוש עשרה צוונים, שס"ה לאוין ורמ"ח עשין כדרכמונים, ושבעה כוכבי לכת דרבנן בתורה ומשנ"ה.

ראותי נעכיד בלמ"ד ביי"ת נתיבות, הלא ברא אלקים כל צבאיו בלי לשאול שאלות ותשובות, כמו ספ"ר ספ"ר וסיפור שלשה, לנגד יו"ד וה"א וי"ו נצפנים בקדושה, מסומנים יה"ו עשר ספירות, שמותם וגם פעולתם על הסדר מעושה גבורות, וראשונה שמה רוח אלקים וקו"ל רו"ח ודבור בהם נתונים, לגדולי דעת שמעצמם מבינים, מבואר גם שני באצילות, שמה רו"ח ונתפס בחקיקות, ובה חצב יסוד אמו"ת, שלשה כפולות, שם אמונים גם פשוטות, בתורה ובמשנ"ה.

שלישית שמה מי"ם ורו"ח בה חצב יסוד תוהו ובוהו, ובה טבע האדמה על בלימה יסדוה, א"ש יסוד כח רביעית, בה חצב כסא כבודו בקביעות, חיילי וכל משרתי אלקים הכי נכבדות, משלשתן ריקעים הנאמנות, החמישית בה שמי רומה עם שש הקצוות חתומים, סוד שביעית קצובה שם ופנה, פני מזרח וחתמו בהו"י בסוד דעת חכמה ובינה, ומש"א שם כנגדו בסגנים, שמינית היא, ופנה פני מערב וחתמו בהו"י, בבינה ובדעת בן בחכמה, ומש"א

שם בנגדם בפנים, תשיעית ודרומית שמה נצ"ח, ימינו שם ופנה בחתימה לנצה, בוי"ה גם בדעת ובחכמה ובכינה, וש"א"ם נגדו ממונה, ובלו אלו תמצא בתורה ובמשנ"ה.

תבונת סוד ספירה העשירית, שלשלת קטן מסוד החסדים והגבורות, שמאל פנה וחתמו בוי"ה, בדעת ובכינה ובחכמה נה"י, שמ"א נגדם וסוף כל בניינים, ואלה הם יסוד כל היסודות והבריאה, אמ"ש וכחם עד אבן שתי, מקובל הוא שלש אמות יסוד ב"ף, זבות חובה ולשון חק באמצע כפוף, חתומים הם בטבעות ש"ש, בצרוף יה"ו בהם קצוות נסמנים במראה אש, באשם היא נקובה וכך חתומה, ובאמ"ש הוא מצורף בחיבור, אשר נשמע מפי הדיבור, אמ"ש הם בעולם הנבראים אויר מים ואש לפנים, חרותים במ אדמה ורקיעים, והרוח להבריע בין שניהם, ובן שנה הנפש שתיהם, עלי פיהם הלא נוסעים וחונים, אחור תראה ולא תהרהר מלפנים, הפך בה והפך בה ותמצא הכל בתורה ובמשנ"ה.

ובזה הנני נבער מדעת ותבונה, בחכמה חסרתי ולא הגעתי לבינה, לא זכיתי לאור הגנוז מששת ימי בראשית בתורה, ולא לאור החמה זכה וברא, רק קצת מאור הלבנה, שמקבלת אור מזולתה בלי להאירה, והנני מבקש מכל לומדי התורה ומעיני בספרי זה ובשאר ספרים שזיכני הבורא ב"ה שמדי פעם לפעם יזכרו אותי לטובה ולברכה ובתפלה שיתן לי ה' חיים ארוכים, ולימי זקנה ברובים, ואזכה עוד לתשובה שלמה באמת, ואספר מעשה י' בי אחי' ולא אמות, ולחבר עוד חבורים לשם שמים, עדי יבא ינון ואנחנו אלה פה בלנו חיים.

וביציאתי הנני לקבוע ברבה לכל המשפחה בני ובנותי ובלותי ונבדי היקרים והמחותנים, כולם אהובים כולם ברורים ונחמדים, והברכה אחת לך אבי לקהילה הקדושה קהל אנגוואר פה ובארצנו הקדושה ובל ידידי מפה ובכל מקומות מושבותיהם בכל העולם בולו יהי' שמם מברך ויזכו ונזכה כלנו לכתיבה וחתימה טובה בסצ"ג אמ"ס. נגמר היום י' לחדש הרחמים לסדר ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שבי, עבד לעבדי ה' העומד לשרת עם קודש בלב ונפש,

מנשה הקטן

ד' לסדר למען ייטב לך והארבת ימים פה בגולה ארץ חשיכה ברוקלין נ"י המצפה לאור חדש וגאולה שלמה במהרה בכיאת משיח צדקינו וקיבוץ גליות א"ס

פרשת בראשית

נראה מדבריהם לפי פי' הרשב"ם ז"ל
שצנת בראשית הוא להבחין
ולהבדיל בין קדושת המועדות אף
שנקראים נמי שנת שנתון, אבל חלויים
בצ"ד שמקדשים החודש, משא"כ שנת
חלוי שצנת בראשית שמקודשת מששת
ימי בראשית, ומאז הרי היא קביעא
וקיימא (פסחים קי"ז). ולכן שצנת ראשונה
שאחר כל המועדים המתחילים מר"ה
עד אסרו חג סוכות, שאף הם נקראים
שנת, וכדי להבדיל ביניהם קוראין לו
שנת בראשית להראות דאלו שנתות היו
חולין בצ"ד ולא כן שנת זה שמקודש
ועומד מששת ימי בראשית.

א"י לפמ"ש הרמב"ם (פ"א מהקד"מ ה"ה)
אין ראיית הירח מקורה לכל אדם
כמו שנת בראשית שכל אחד מונה ששה
ושנת בשביעי אלא לצ"ד הדבר מסור
עד שיקדשוהו בצ"ד ויקבעו אותו היום
ר"ח הוא שיהיה ר"ח וכו' ע"ש ובגמ'
מנחות ס"ה ע"ב נתשובה לנדוקים
שאמרו מאימתי מתחילין ספירת העומר
אחר השנת בראשית] ר"א אומר אינו
נריך הרי הוא אומר תספר לך ספירה
חלויה בצ"ד שהם יודעים לחדש ממחרת
השנת מחרת י"ט ילאת שנת בראשית

טעם למה קוראין שנת זה שנת בראשית
ולא כן בשאר שנתות, ובשנת
הגדול כתב הטור (או"ח סי' ת"ל ועיין ט"ז
ומג"א שם), וגם שאר פוסקים כתבו
טעמים הרבה למה נקרא שנת הגדול
(עיין בדברי יחזקאל להגה"ק משינאווא זי"ע).

ואשר נראה לפמ"ש בגמ' צ"ב (ק"כ
ע"א) ולצ"ש הפרת נדרים בשלשה
הדיוטות מנ"ל, נפקא להו מדתניא
(ויקרא ט"ז) וידבר משה את מועדי ה' אל
בני ישראל, ר' יוסי הגלילי אומר מועדי
ה' נאמרו, שנת בראשית לא נאמרה. בן
עזאי אומר מועדי ה' נאמרו, הפרת
נדרים לא נאמרה. ר' יוסי בר נתן גמיר
לה להא מתניתא ולא ידע ליה לפרושה,
אזל בתרי' דרב ששת למחזא א"ל מאי
מועדי ה' נאמרו שנת בראשית לא
נאמרה א"ל מועדי ה' נריכין קידוש
צ"ד, שנת בראשית אינה נריכה קידוש
צ"ד. ופי' הרשב"ם ז"ל שנת בראשית
קרי לשנת משום דכל מועדות נמי כתיב
זהו שנת שנתון, הלכך קרי ליה שנת
בראשית שמקודשת ובאה מששת ימי
בראשית דבשנת ראשונה כתיב זו זויכולו
"ויקדש אותו", ע"כ.

בראשית א:א). ופירש"י לכל היד החזקה זו שצורת הלוחות, וצ"ב דיד חזקה שייך אם היא מחזיק ולא נשברו הלוחות אבל מה ענין של יד חזקה וכה נשצירת הלוחות, הללא לא עשה שום מעשה בפועל אלא שזרקן מידי או כפי ז"ל שכיון שפרחו האותיות ונשאר אבן כבד מאד ונפלו ונשתברו מאליהן.

ונראה דבגמ' שבת (פ"ו ע"א) שנינו, שבר את הלוחות למד ק"ו ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מלות אמרה חורה וכל בן נכר לא יאכל בו החורה כולה כאן וישראל מומרים עאכו"כ ומבואר בחז"ל ובספרים שאמר מוטב שידונו כפנוי, ויש להקשות אק"ו שהרי צריאת העולם וקיומו חלוי בקבלת החורה וכמ"ש שבת (פ"ח ע"א) אמר חזקי' מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה וגו' ולמה יראה כדר"ל דאמר ר"ל מאי דכתיב ויהי ערב ויהי צקר יום הששי ה' יחירה למה לי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים את החורה אחס מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לחוהו וצוהו, וא"כ אין ראוי מפסח שהעולם לא יחרב ולא יחצטל. וציותר קשה מה שהקב"ה הסכים על ידו שנאמר שם ג' דברים עשה משה מדעתו והקב"ה הסכים על ידו שבר את הלוחות והקב"ה הסכים על ידו ואמר לו ששצרת יישר כחך ששצרת, ול"ע אמאי.

ספירתה בכל אדם שנחקדשה בצריאת העולם ולא בצ"ד ע"ש.

וכבר הבאתי במקום אחר מש"כ הרדצ"ז בחשו' (סי' ע"ו) על הגמ' (שבת ס"ט ע"ב) ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת מונה ששה ושבת יום אחד וכחצ שמקיים צוה שבת דאורייתא, וכחצתי צוה דיואל מדבריו שהשבת תולה בספירת כל אחד לעצמו ולכן כיון שמנה ששה נחקדש יום השביעי והוא שבת מדאורייתא כיון שהוא במדבר. וע"ש מה שהאריך דכל אחד חייב לעשות את השבת בכל מקום הימצאו שהרי גלוי וידוע לפניו ית' שעמידין בניו לגלות לקצוי הארץ ויהי' צנייהם מרחק גדול אלא כי השבת ניתן לכל אחד מישראל כפי מקומו וכו' ע"ש.

ולפ"ז אחי שפיר דלאחר שעברו כל ימי הי"ט קרינן ליה שבת בראשית והוא כדי להוציא מלצן של צדוקים שהיו אומרים ממחרת השבת היינו שבת בראשית וקוראין ליו"ט שבת ולשבת יו"ט לפי הבנת טפשות לצם ושניהם כהדדי ולכן להוציא מלצן של צדוקים חנן קוראין ליום זה שבת בראשית לדעת ולהודיע דיו"ט לא מקרי שבת בראשית ושני דברים הם.

"ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל בראשית ברא" (דברים לד: יב-)

יתקיים העולם אלא אם יעמדו צפרנה
 ככל דור ולא לעבור על התורה ולזה
 מתחיל בראשית ברא כלומר שהקב"ה
 יברא לעצמו עולם מזראשית כיון
 שהתנאי היחה ע"מ שיקבלו את התורה
 ואם לאו ממילא לא תתקיים.

"בראשית ברא אלקים" (בראשית א: א).
 ובמדרש תנחומא, ילמדנו
 רבינו הבונה בית חדש כיצד צריך לברך
 כך שנו רבותינו ז"ל הבונה בית חדש
 מברך שהחיינו כדי שיעשה נחת רוח
 ליולדו, וז"ל.

ונראה לפמ"ש היש"ש ב"ק והשל"ה ז"ל
 (סוף עמוד השלוש) וז"ל מה שצלבי
 בוער תמיד כשראיתי בני ישראל בונים
 בתים כמו מצרתי השרים עושים דירת
 קבע בעולם הזה וצאריך הטומאה ואף
 שאמרו חז"ל עמידים בני דניקים שיבואו
 לארץ ישראל מ"מ כוונתם [של אלו
 הצונים] היא להיות להם נחלה להנחיל
 לבניהם כאלו היחה זו הנחלה לו ולזרעו
 וזרע זרעו עד עולם וזה נראה ח"ו
 כהיסח הדעת מהגאולה, ע"כ בני יצ"ו
 אם יתן ה' לכם עשירות גדול בנו בתים
 כפי הכרח צרכיכם ולא יותר ולא תבנו
 מגדלים וחומות בגאווה וגדולה רק להיות
 לכם מדור לפי כבודכם וחדריים להתבודד
 בהם לתורה ותשובה. לאו וראו מה לזה
 יונדב בן רכב לבניו בית לא תבנו וגו' כי
 באלהים תשבו וגו' ע"ש (וע"ע בשו"ת
 חת"ס או"ח סי' קל"ח).

ואשר נראה דמשה רבינו שקל מה
 לעשות אם להחזיק הלווחות בשתי
 ידיו ולקיים העולם בעצמו וכמ"ש
 "ואעשה אותך לגוי גדול" (שמות לז: א) או
 לשצבם ויהי ציטול העולם, וצא למסקנא
 שאם אין תורה לא צריך עלמא ונוח לו
 שיחרצ העולם וגם הוא יאבד מן העולם,
 וכמו שאמרו חז"ל (עירונין י"ג ע"ב) נוח
 לו לאדם שלא נברא משנברא, והגם
 ללדניקים נח שנברא (וכמ"ש שם במס'
 סוד"ה נוח) אבל כיון שחטאו א"כ נשאר
 בנות לו שלא נברא ויחרב, והגם שהי'
 עכ"פ נשאר משה רבינו ויתר וציטל
 עצמו בשביל כל ישראל, ולזה הי' צריך
 כח גדול להראות לעיני כל ישראל שלא
 לפחד ולא לירא משום דבר כדי להעמיד
 התורה ואפי' יעמוד ח"ו להחריב כל
 העולם כולו לא יחוש שיחרצ כל שנוגע
 להעמיד הדת על תילה מוטב שיחרצ
 העולם הגשמי ולא יחסר מן התורה
 כקונו של יו"ד ואם ירצה הקב"ה יברא
 עולם חדש או לא יברא ולמשה לא
 איכפת ליה בעלמא הדין כי עליו להחזיק
 בידיו התורה, בצחינת אדם כי ימות
 בזהל אין התורה מתקיימת אלא במי
 שממית עצמו עליה (ברכות ס"ג ע"ב), והי'
 מוכן להמית עצמו בשביל התורה.

וזה שאמר ולכל היד החזקה אשר עשה
 משה לעיני כל ישראל זה שצירת
 הלווחות שהראה להם הלכה למעשה
 לת"ח שצכל דור שהם בצחינת משה כי
 לא יחושו על העולם הגשמי ושלא

ולפ"ז לכאורה הזונה בית חדש איכא תרתי לרעותא חדא שהרי מסתמא יש לו בית ישן דאל"כ הי"ל הזונה לו בית כי"ד מצרך ובית חדש משמע דכבר יש לו בית ישן, וא"כ בית זה שבונה חדש כבר הוא למוותרות וליכא מלואה אלא עבירה, זאת לא זאת אפילו הוא אין לו ובפרט לפי האמור דאף כשאין לו בית יבנה לעצמו אהל וכמ"ש יונתן בן רכב ובתורה כתיב מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל לצד שאפשר עובר גם על כל תשחית.

ומסתכן נפשו לחיות השדה ולרמשים כדי שירות דינריים כשיקבץ כלום מן הזהובים, שמכר זהם כח נפשו השלם ויהיה להם חלק יתחיל לחלק אותם על אומנים לבנות לו יסוד על טבור הארץ צסיד ואצנים כדי להקים עליו קיר כדי שיעמוד שנים רבות. והוא יודע שלא נשאר משנות חייו מה שיוכל זהם לבנות בנין העשוי מן הגמא היש שטות ושגעון כזה, וכן כל תענוגי העולם הם הוללות וסכלות אבל הם סבה לישוב העולם וע"כ קראו חכמים ע"ה מי שאין לו חכמה עם הארץ כלומר לא נמלאו אלו כי אם לישוב הארץ לפיכך הם מייחסים שמש לארץ ע"ש.

ועיין רמב"ם בהקדמה לט' זרעים וז"ל ונשאר בכאן שאלה אחת מדוע המציא הקב"ה כל האנשים אשר לא יצירו מושכל לנפשם ואנו רואים שרוב בני אדם ערומים מן הערמה ורקים מן החכמה מצדקשים התאוה ושהאיש המואס בעולם הוא יחיד בין רבים לא ימצא אלא אחד בדור מן הדורות, התשובה על זה שהאנשים ההם נמלאו לשתי סבות להיותם משמשים לאחד ההוא שאילו יהיו כל בני אדם מצדקשים חכמה ופילוסופיא נשחת תקון העולם ואצד מין בעלי חיים מן העולם צימים מועטים.

האמנם בתורה כתיב ויברך אותם אלקים ויאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ וכשמה ואמרו כל הזונה בית בארץ ישראל מקיים מצות ישוב ארץ ישראל דכתיב לשבת יצרה ועיין רש"י (גיטין ח' ע"ג וב"ק פ' ע"ג) כותבין עליו אנו אפי" בשבת משום ישוב ארץ ישראל לגרש עו"כ ע"ש ועיין ש"ע א"ח, וכיון דאיכא מצוה לשבת העולם ובמצוה זו כולם חייבים ואפילו נשים וא"כ הזונה בית אף שהוא להנאתו מ"מ הרי עכ"פ מקיים בזה מצוה לשבת יצרה שנתיישב העולם על ידו מלהיות שממה.

ומה טוב אמר האומר לולי המשחגעים נשאר העולם חרב, ושאין בעולם שגעון דומה לשגעון האדם, שהוא חלוש נפש ודל ההרכבה והוא נוסע מתחלת הגליל השני משבחה גלילות הישוב עד סוף השישי והוא עובר ימים בחורף והולך בארץ תלאובות בזמן החורף והקיץ

וז"ש בראשית ברא אלקים ילמדנו רבינו הזונה בית חדש כי"ד מצרך כלומר כיון שהוא צונה לעצמו ולהנאתו מה לו בצרכת ה' ומשני מצרך שהחיינו

והיכלות ע"ש, ולפ"ז לכאורה הוא איסור לצנות בחים וכ"ש מצחי כנסיות והאיך יצרך שהחיינו, ונראה באמת דלא הוא מחלוקת בין הני אמוראי בירושלמי ועיין מס' הוריות, דהני שבנו ס"ל דמלוא הוא לצנות.

ובמקום אחר פירשתי דלא פליגי אלא שהיו שם צחי מדרשות ולא למדו בהם תורה כל היום, אבל הצונה צחי מדרשות ללמוד צו תורה ודאי דאיכא מצוה, דלומדי תורה אס לא יהי להם בית המדרש איפה ילמדו התורה, ומהרי"ק בחשובה (הוצא בחת"ס יו"ד סי' רל"ג) כתב דאין לך מצוה גדולה בזמן הזה מלצנות בית המדרש בירושלים, וזה שהקשה במדרש ילמדנו רבינו הצונה בית חדש כיצד מצרך אי קיי"ל דמצוה לצנות או אסור וכו' ומשני מצרך שהחיינו כדי לעשות נחת רוח ליוצרו שהי"ת נהנה מזה שיש לו צחי מדרשות יפים בצחינת זה א' ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו, וגם בחים לצני ישראל שמקיימים העולם. (שנת תשנ"א)

"בראשית ברא אלקים" (א.א.) ואמרו ז"ל (ב"ר א' ד') בזכות משה שנקרא ראשית שנאמר וירא ראשית לו, עיין רמב"ן עה"ת בראשית וכן וירא ראשית לו דמשה, יסברו כי משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה וראה ראשית לו ולכן זכה לתורה, הכל כוונה אחת להם, ואי אפשר להאריך צפי זה הענין במכתב והרמז רב הנזק כי יסברו

וכו' כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו שהרי הקב"ה יש לו נחת רוח כשעולמו מחייב ונצנה הגם שגם הוא נהנה וצונה לתענוג עצמו מ"מ הקב"ה רוצה בישוב עולמו, וז"ש מצרך שהחיינו כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו.

ומה מדויק בזה המשך המדרש וכן אחת מוצא שלא נחנו המועדות לישראל אלא להנחת עצמן אמר הקב"ה אחס הנחת עצמכם תהיו שונין לשנה הבאה, ולהנ"ל אחי שפיר מאד שהגם שלהנחת עצמו בנאו מ"מ הקב"ה מצרכו וכנ"ל.

באופן אחר נראה לפמ"ש בירושלמי שקלים (פ"ה ה"ד) ר' חמא בר חנינה ור' הושעיא רבה הוה מטיילין באילין כנישחא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן [פ"י שבנו צחי כנסיות אלון] א"ל כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן לא הוה אית בני נש דילעון באורייתא [פ"י] לא היו בני אדם שיפרנסו אותם שיעסקו בצורה רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדר רבא אחא ר' מנא לגביה אמר ליה חמי מאי עבדית א"ל וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות לא הוה בני נשא דילעון באורייתא.

פ"י עשה פתחים של ביהמ"ד הגדול וא"ל ראה מה שעשיתי כלומר היה משבח עצמו ראה מה שעשיתי והשיב וישכח ישראל, טוב הוא ליתן לעניי תורה שעושין מצות בכל עת משיבנו בנינים

הפועל או יגיע אל שלמות המכוון בו שהוא שלמות התכלית, וז"ש שלמה (קהלם ז') טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו פי' יום המות שאז הגיע האדם אל שלמות הדעת הוא טוב מיום הולדו משא"כ ביום הולדו שהוא כח גמור ואין לשלמות הנפש מציאות אלא כח אע"פ ששלמות הגופני נמצא אז בפועל.

ולזה הזכיר נמי הכתוב צבע"ח למינה למינייהו להורות כי המכוון מכולם תכלית אחד בלבד והוא קיום המין שזה שלמות המציאות וזהו תכלית כולן שזה זכר ונקבה ואין יתרון בהזכר על הנקבה אבל באדם שאין הכונה על קיום המין אלא קיום האיש לא נאמר ביצירתו למינהו, ולא נבראת אמו הנקבה מיד להורות על ההבדל העצום שבין שמי אלו היצירות, כי הכוונה בצבע"ח קיום המין שהנקבה והזכר שוין בזה, והכוונה באדם קיום האיש שאין הנקבה שזה בזה אל הזכר, אלא נבראת לעזור לו כדי שיגיע לתכלית ולשלמות המכוון בו שהוא נמצא בו בעת היצירה כח וזריץ להוציא מכח אל הפועל עכ"ד וש"י הוצא בישמח משה.

ובזה נראה נמי להבין מה שדרשו ז"ל ואת הטוב זו המות וכבר תמיהו כולם. ולפי הנ"ל אחי שפיר דלא נאמר באדם כי טוב ביום הולדו אלא ביום המות שאם זכה ותקן מה שנוצר אז נאמר בו טוב מה שנאמר בשאר נבראים בשעת בריאתם. וכבר אמרו ז"ל שלהי

בו סברות אין בהם אמת, אבל הזכרתי זה לבלום פי קטני אמנה מעוטי חכמה המלעיגים על דברי רבותינו עכ"ל, ועיין רש"י, והנה סתם לן רבינו הרמב"ן ז"ל מלכתוב בזה.

ומיהו בדרך פטפוטי דאורייתא נראה דהנה הקשו הראשונים ז"ל למה ביצירת האדם לא נאמר בו כי טוב כמו בשאר נבראים וגם לא נאמר בו ויהי כן כמו בשאר נבראים, ועיין רמב"ן (א:כא) ויברא אלקים את המינים ואני תמה למה לא אמר ביום הזה ויהי כן ורבותינו אמרו וכו', ובסמוך כתב פסוק ל' ולכל חית וגו' ויהי כן, וירא וגו' את כל אשר עשה והנה טוב מאד ועיין רמב"ן שם.

והבעל העקרים (מהר"י אלבו מאמר ג' פ"ג) דקדק עוד למה ביצירת כל הצבע"ח נאמר למינו למינהו ולא באדם, ולמה בכל צבע"ח זכר ונקבה בראם, ובאדם לא נבראת הנקבה אמו מיד. ות"י ז"ל לפי שצבע"ח אין שום שלמות אחרת זולת שלמות המציאות ולכן ביצירתם נאמר בהם כי טוב לרמוז כי עם מציאותם וקיומם מיד נשלם הטובות שיהיה אפשר בהם, ולא יקוה בהם שלמות אחר, אבל ביצירת האדם לא נאמר כי טוב להורות כי הטוב המכוון באדם אינו הטוב המכוון בשאר צבע"ח הנבראים שלציונם נברא שהיא שלמות המציאות, אבל יקוה שיגיע ממנו טובות אחר יותר נכבד ולא יגיע עם מציאותו מיד אלא אחר שיוציא הכוחות מכחו אל

והגה צמשה רבינו מנינו שפירש מן האשה אבל אחרים לא פירשו, ועיין פסחים (פ"ו ע"ב) א"ל הקצ"ה להושיע הנביא לא היה לך ללמוד ממשה רבך שכיון שדברתי עמו פירש מן האשה וכו' א"ל רבש"ע יש לי צנים ממנה ואין אני יכול לא להוציא ולא לגרשה ע"ש, א"כ משה רבינו ה' היחיד שפירש מן האשה ובו נחקיימה המחשבה נעשה אדם בלי נקבה. וז"ש בראשית היינו בשעה שעלה במחשבה לברוא העולם הייתה המחשבה בשביל משה שנקרא ראשית שנאמר וירא ראשית לו שהוא האדם אשר עליו נאמר נעשה אדם בצלמינו בלי אשה ולכן זכה להיות איש אלקים וכנ"ל והבן.

ובזה נמי יש לנעוץ סופו בתחלתו ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל זה שצירת הלוחות וא"כ ת"ו הי"ל לעולם ליחבר והתחיל בראשית ברא בשביל משה שנקרא ראשית וממילא יש לו לעולם קיום שהרי אמר לי נזית ולא להם וזה בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל משה דתרוייהו אמת והבן. (שנת תשנ"א)

"בראשית ברא אלקים וגו'" (בראשית א:א). א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם וכו' אלא כח מעשיו הגיד לעמו (הוצא בראש"י). ותמוה וכי לא הי' לו להציא חידוש העולם והרי הוא מעיקרי האמונה וכל

קידושין מעולם לא ראיתי נבי סבל וכו' והם מתפרנקים שלא בנער ואני נבראתי לשמש את קוני לא כ"ש אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנקתי, הגה שכל העולם כולו לא נברא אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני וזה תפקיד של אדם השלם לשמש את קונו.

ונראה דלכן לא נברא זכר ונקבה שהרי ריחיים על נוארו ומטרירו ולא שעזרתו אלא הי' די לאדם שכל העולם לא נברא אלא לשמשני והיו משמשים אותם ולענין פ"ו דו פרנפים נבראו והי' מוליד באופן זה עיין מפרשים אלא דכיון שהציאו לו כל החיות ובהמות וראה שאין לו בן זוג ובקש לבן זוג והתעצב ולכן נעתר לו ה' ונתן לו אשה, וזוה מובן נמי מה שאמרו ז"ל כשאמר אחר החטא האשה אשר נתת עמדי כאן כפר בטובה (ע"ז ה' ע"ב הוצא בראש"י) וז"כ שהרי האמת כן הוא. אבל לפמ"ש הוא בקש זאת ונתנו לו א"כ כפר בטובה שעשה לו הקצ"ה ונתן בקשתו והבן.

ולפ"ז צעם הצריחה באדם שנברא הוא נברא זכר בלא נקבה רק לבקשתו נתנו לו ולכאורה וכי איכא שינוי לפני הקצ"ה. וז"ל דהו"ל כהא דבראשית ברא מתחלה עלה במחשבה להבראות במדת הדין ואז לא הי' צריך לנקבה בכלל ושזו שיתף מדת הרחמים למדת הדין ואז כבר הולרך גם לנקבה לאדם עור כנגדו והבן כי קלרתי.

ולכן בחורה כחצי אשר הולאחין מארץ
מזרים מצית עצדים ולי בני ישראל
עצדים.

אלא דא"כ קשה על קיום העולם בזמן
ההוא, וז"ל ע"ד שכתבו הקדמונים
דהקיום נתקיים על העמיד לכיון
דהבריאה היתה בשביל החורה ושביל
ישראל שיקבלו התורה ביום השישי כבר
עד החם יתקיים העולם בשביל הזכויות
שיהי' להם, וע"ד שאמר משה רבינו וכי
אוליא את בניי (שמות ג:א) ופירש"י ז"ל
באיזה זכות אוליאם שהרי בזמן ההוא
היו הללו והללו עובדי ע"ז, והשיב לו
הקב"ה (שם:ב) בהוליאך את העם
ממזרים תעבדון את האלקים על ההר
הזה ובזכות שיקבלו התורה לעמיד אני
מחשיב הזכות להם עכשיו.

ובזה מובן ללאחר שהביא הא דר' יצחק
ללא היה לו להתחיל אלא מהחודש
הזה לכם דבקבלת התורה חלוי קיום
העולם וא"כ קשה היאך וזמה נתקיים
העולם עד קבלת התורה. וע"ז הביא
רש"י ז"ל בראשית ברא אין המקרא הזה
אומר אלא דרשוני בשביל התורה
שנקראת ראשית ושביל ישראל שנקראו
ראשית, וכיון שהעולם נברא בשביל
ישראל ושביל התורה א"כ בזכות זה
יתקיים העולם וזה שאמר ר"ל יום הששי
עמד וימודד ארץ ויתרופפו עמודי חבל
וכו' אם יקבלו וכו' ועל קבלה זו סמכו
בבריאת עולם שסוף סוף יקבלו את
התורה וזכות זה יועיל עד התם והוא

שאינו מאמין בחידוש העולם וחושב
שהעולם קדמון ח"ו הרי הוא כופר
בעיקר, וכבר הקשה כן הרמב"ן ז"ל
ועוד. עוד יש לדייק בדברי רש"י ללאחר
שכתב דברי ר' יצחק פתח שוב בד"ה
בראשית ברא בראשית ברא וגו' אין
המקרא הזה אומר אלא דורשני כמ"ש
רז"ל (ב"ר) בשביל החורה שנקראת (משני
ח) ראשית דרכו, ושביל ישראל שנקראו
(ירמי' ב') ראשית תבואתו וכו', ומאחר
שכבר פי' הא דר' יצחק למה חזר לפרש
בראשית בדרך דרש.

והנראה לפמ"ש ז"ל אם לא בריתי יומם
ולילה חוקות שמים וארץ לא
שמתי (עיין סנהדרין נ"ט ע"ב) דאם לא
ילמדו ישראל חורה אפילו רגע אחת
יתרב העולם א"כ קשה היאך ברא
הקב"ה עולמו והי' ב' אלפים חוהו בלי
חורה הא א"א לו לעולם להתקיים אפי'
רגע אחת. וזה שאמר ר' יצחק לא הי'
צריך להתחיל אלא מהחודש הזה לכם
שזה התחלת נתינת התורה שהוא קיום
העולם, ולמה התחיל בראשית ברא אלא
מפני שכת מעשיו הגיד לעמו לתת להם
נחלת גויים וכו' שאם יאמרו לסטים אתם
יענו להם ה' ברא עולמו וכו'.

והכוונה שאם הי' נותן התורה מיד לא
הי' יולא מזה קידוש השם
שהשם לקח מהגויים ונתן לבני ישראל
בשביל שהם זרע אברהם יצחק ויעקב
ומקבלי התורה וזוה נתקדש ש"ש, וגם
לבני ישראל יהי' ההתחייבות מלדס יותר

מואז ואמר ליה הקצ"ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי שמי פרדות טובות יש לי וכו' ובשציל זה ניצלו שמי אומות.

והכי נמי יש טענה לצני ישראל שאם ח"ו אין לנו זכויות להגאל עכשיו וכפי שרואים עתה שעברו ר"ה ויו"כ וסוכות ועדיין לא נושענו, אז בראשית צרא מבקשין מהקצ"ה והוא לשון אין המקרא אומר אלא דרשוני מלשון דורש ומבקש הגנו מבקשים ממך הרי כל העולם לא נצרא אלא בשציל המורה ובשציל ישראל ואם עכשיו אין צנו מעשים די להגאל אצל הרי גם בצריאת העולם נצרא בשציל שיקצלו לצקוף וא"כ כ"ש צדיקן שהרי כשיצא משיח יהיו צדיקים גדולים ולכן מבקשים ודורשים ממך אבינו שבשמים שלח לנו משיח צדיקנו ואז נוכה כולנו לעבוד ה' בקדושה וצטברהרר אמן סלה.

"בראשית ברא אלקים" (א:א). ולא אמר "צרא ה'", (עיין רש"י ובמ"ר י"ב ט"ו) שצתחילה עלה צמחשבה לצראתו צמדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים ושיתפה למדת הדין, והיינו דכתיב "ציוס עשות ה' אלקים ארץ ושמים" (ב:ד). ונראה לנעוץ סופו צתחילתו, ובתחילה נקדים קושיא אחת דמאחר שראה שאין העולם מתקיים למה לי לשתפו למדת הדין, יצרא העולם צתחלה צמדת הרחמים לצד ומדת הדין יבטל לגמרי מעוה"ז.

כמי' על קושיה הנ"ל היאך מתקיים עד החודש הזה.

ובזה נראה לנעוץ סוף המורה לחחילתו דקיים ולכל היד הגדולה ולכל המורא הגדול וגו' לעיני כל ישראל זה שצירת הלוחות וקשה כיון שצבר הלוחות א"כ היאך התקיים העולם שהרי חנאי התנה אם יקצלו וכו', ועכשיו שקצלו ונשתצרו ואמר מוטב שידונו כפנויה א"כ שוב אין כאן תורה והעולם לא נחרב, וע"ז מתחיל מיד בראשית צרא אלקים שהרי גם הצריאה הייתה על העמיד שיקצלו אח המורה וא"כ כאן כיון שעמידין היו לקבל לוחות שניות שפיר התקיים העולם וזה שנעוץ סופו צתחילתו ולכל היד הגדולה זה שצירת הלוחות לעיני כל ישראל ולא נחרב העולם משום בראשית צרא והצן.

ומבואר דצומן ובמקום שאין זכויות כעת אז לוקחים צהשאלה זכויות שיהיו לאחר זמן ובזכות זה נגאלים וכמו שהיה צמזרים ורמזו רמזים על דברי הפייט החודש אשר ישועות צו מקיפות מלשון הקפה, ובזכות צדיק אחד אפשר שיתקיים כל העולם ואמר רש"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנצראתי עד עתה, ואלמלא אליעזר צני עמי מיום שנצרא העולם עד עכשיו ואלמלי יותם צן עוזהו עמנו מיום שנצרא העולם עד סופו (עיין סוכה מ"ה ע"ב). ואפילו צאומות העולם מצינו (ב"ק ל"ח ע"א) שצקש משה ללחום מק"ו עם

נורך בשיתוף של מדה"ר נשאר אלס
כפי המחשבה ולכן וסביבו נשערה מאד.

ובזה נראה ליישז עוד קושיא אחת
שהקשו איך ת"ו תחול זו כזיכול
שינוי שמחלה עלה במחשבה במדת
הדין ראה שאין העולם מתקיים וכו'
והוא ראשון והוא אחרון ואין אללו תחלה
וסוף לומר מחלה עלה במחשבה כן
ושז נעשה שינוי ונחס מלעשותו, וכעין
זה הקשה אפיקורוס אחד את ריב"ק
הובא ברש"י עה"פ וינחס ה' אשר עשה
וימעזז אל לבו ע"ש, אמנם לפמ"ש אחי
שפיר הכל והבין.

ונראה ללאו קושיא הוא דע"כ עיקר
ועלם הצריאה הוא במדת הדין
וזו ענם הצריאה ולא רנה הקצ"ה
לבעל צריאה זו ולכן נשאה עיקר
הצריאה גם קודם וגם לאחריו ואין כאן
חזרה או שינוי במעשה בראשית, אלא
לאחר שצרא העולם במחשבה שהוא
מה"ד וראה שאין העולם מתקיים עשה
לה תקנה ושיתף מדת הרחמים למדת
הדין ומיהו לאו לכל מילי שותף הוא
אלא למה שאין העולם מתקיים אלל
היכא דהעולם מתקיים בלי שותף או
אדרבה השותף של מדת רחמים גריעותא
הוא נשאה הצריאה בקדמותה על מדת
הדין.

הנה יש מלוות שעוזרים במחשבה
והעונש עליהם בא על המחשבה,
והיינו במדת הדין, וכמ"ש מתחילה עלה
במחשבה שהוא מדת הדין ולכן בע"ז
כתיב למען תפוש את בית ישראל בלזם
(ויחזקאל יד:ה) שהוא מחשבת ע"ז, ובע"ז
וכיוצא בו נשאר מדת הדין במקומה
כשעת הצריאה (ועיין באמרי שפר פ' יתרו
עה"פ וידבר אלקים). וזוה נראה לנעוץ סוף
החזרה במחלתה שקיים "ולכל היד
החזקה" זו שצירת הלוחות (עיין שם ד'
פ"ו). ויש לדייק כיון ששיתף מדת
הרחמים לקיום העולם אמאי שצר משה
הלוחות ציד החזקה, הו"ל לנלל את מדת
הרחמים ולא לשצר את הלוחות שהוא
מדה"ד.

ובזה נראה ליישז מה שאמרו תז"ל (צ"ק
נ' ע"א) עה"פ וסביבו נשערה מאד
שהקצ"ה מדקדק עם סביבו [לדיקין]
אפילו כחוט השערה, והדבר פלא ואטו
בשזיל שהם לדיקים יענשו יותר אדרבה
הסצרא והדין נותן לוותר להם יותר
וכמ"ש (ברכות כ' ע"ג) איך לא אשא להם
פנים לישראל אני אמרתי ואכלת ושבעת
וצרכת והם מדקדקין על ענמן עד כזית
עד כזינה, הרי דכיון שהם מדקדקין על
ענמן הקצ"ה נושא להם פנים ומ"ש כאן
לא נושא אלל מדקדק עמהם עד כחוט
השערה. ולפמ"ש אחי שפיר דצאמת כי
ענם הצריאה ללדיקים נשאה צאותו
המדה כפי מה שעלה במחשבה ולכן
אללם כיון דמתחלה עלה במחשבה
להצראות במדת הדין והם בלדקתם
ראוים להתקיים במדה"ד לצד ואין להם

וי"ל לפי שצירת הלוחות הייתה בשזיל
ע"ז ודוקא צשאר עצירות אמרינן

הגדול שרצה לומר שהשמים נבראו מאיזה דבר.

[ובספר יצירה דשמים נבראו מאות שי"ן ועיין מדרש תהלים (ק"ד) כי"ד ברא הקב"ה את אורה א"ל נחטף בטלית לבנה והבהק את העולם באורו וכו', א"ל לאו מקרא מלא הוא עוטה אור כשלמה ע"כ. ועיין ח"א למהרש"א (ר"ה י"ז ע"ב ד"ה אלמלא) וזוהר (מ"ב קס"ד) כד ברא קב"ה עלמא אחטף בהוא אור קדמאה וברא ביה שמים, ועיין עוד שם (דף ר"ט) דבעת דברא השמים לקח אש ומים מתחת כסא הכבוד ועשה מהם הרקיע למטה ונחפשו עד שבאו לג"ע התחתון ע"ש].

ובדברי שאל (בראשית) הביא ראי' לפי' הרמב"ן ממה שמבואר בפרקי דר"א דקודם שנברא העולם הי' הקב"ה ושמו אחד (ועיין שערי קדושה לר"ם ויעאל ח"ג שער א' בא"ד והנה), ובשל"ה (מאמר חולדות האדם) האריך במה שכתב עד שלא נברא וכן הוא נוסח האשכנזים "אתה הוא עד שלא נברא העולם", ולא אמר עד שלא ברא את בריאת העולם, וכתב דר"א לשיטתו דס"ל דהחומר הראשון הי' דקה מן הדקה וממנו נעשה חומר השמים והארץ. ונמצא עלם העולם לא ברא כביכול הקב"ה רק שנברא מהחומר הראשון שנברא מהקב"ה וזה נשחלשל לשמים וארץ גשמיים. ויפה אמר עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו אחד ע"ש. ועיין שו"ת תשצ"ן (ח"ג סי' נ"ג)

שיתף מדה"ר ולא בע"ז שעובר במחשבה ונשאר על מדה"ד, וזה שאמר ולכל היד החזקה וגו' זו שצירת הלוחות וכדי שלא תקשה איה מדת הרחמים, מיד התחיל בראשית ברא אלקים דהרי הבריאה הייתה במדת הדין וצירת הלוחות הייתה בשביל ע"ז, ובע"ז הרי נשאר צחי' אלקים שהוא דין דעונשין מלד הדין, ולכן שבר משה הלוחות שידונו כפנויה כיון שהלוחות היו הקידושין (עיין שמו"ר מ"ג א') ולא סמך על מדת הרחמים, ושפיר נעוץ סופו לתחילתו, וק"ל.

א"י בראשית ברא אלקים, לפ"מ שפי' הרמב"ן כי הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת וכו', ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה הווה מן האין התחלה ראשונה, אבל הוציא מן האפס גמור המוחלט יסוד דק מאד אין בו ממש אבל הוא כח ממציא מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל והוא החומר הראשון והוא הנקרא ליוונים היולי, ואחר היולי לא ברא דבר רק יצר ועשה ממנו, ע"ש. ועה"פ "ויקרא אלקים לרקיע שמים" (א:ח) ביאר מאמר התנא אלקי ר"א הגדול (פרק ג') שאמר השמים מהיכן נבראו מאור לבושו של הקב"ה, שהכוונה שהשמים שהוא גוף מתנוועע בעל חומר וצורה לא יתכן שיהי' נברא מן האין, וע"כ אמרו שאור לבוש הוא הי' הנברא הראשון, ע"ש באריכות. וכוונתו ליישב צוה קושיית המורה נבוכים (מ"ב פכ"ו) שתמה על דברי ר"א

ונראה לזה סוד השם שד"י שהוא נכלל
מש"י שהם ש"י עולמות וד'
שהם הד' קלוות העולם, והם הש"י
עולמות שנבראו מששת ימי בראשית
והד' שאמר להם הקב"ה די ונשאר לד'
אחד פתוח כידוע ליודעי חן. ולכן עמיד
הקב"ה להנחיל לכל לדיק ולדיק ש"י
עולמות (שליח מס' עוקצין ועיין סנהדרין קי"א
ע"ב) שנאמר "להנחיל לאוהבי יש" (משלי
ח').

וא"ת מ"מ אכתי תקשה, הא אמר (שבת
קי"ח ע"א) ר' יוחנן משום ר' יוסי
כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי
מצרים שנאמר (ישעיה נח:יד) "אז תתענג
על ה' והרכבתיך על צמחי ארץ
והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו'" לא
כאברהם שכתוב בו (בראשית יג:יז) "קום
המהלך בארץ לארצה וגו'" ולא כיצחק
שכתוב בו (שם כו:ג) "כי לך ולזרעך אתן
את כל הארצות האלה", אלא כיעקב
שכתוב בו (שם כח:יד) "ופרצת ימה
וקדמה ולפונה ונגבה", וזה בלתי מוגבל,
וא"כ צ"ע דהרי לפי הנתבאר שאמר
הקב"ה לעולמו די הא חזינן הכא ששייך
נחלה בלי מצרים אלא שלכן נשאר הד'
פתוחה משני צדדים, וכן העולם לא
נגמרה מד' רוחותיה כי יש גם נחלה בלי
מצרים, שהקב"ה לא עשה גבולים אלא
אמר די למעשה הבריאה. אבל לדיקים
שבונים ומחדשים עולמות בכל יום
(כמבואר בזה"ק) ע"י חידושי ולימוד
התורה, וע"י עבודה תמה, הם עולמות
נוספות נחלה בלי מצרים.

מה שהאריך בדברי הרמב"ם והרמב"ן
בפרקי דר"א הנ"ל לאמר השמים והארץ
משלב שחמת כסא הכבוד נבראו ע"ש.
ועיין רש"י פסחים (ב' ע"א ד"ה קריה
רחמנא לנהורא) האי ויקרא לאו קריאת שם
הוא דתימא שקרא את שם האור יום
אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד
מעטה לבושו ע"כ ע"ש והבין.

ונראה לזה הוא ביאור המדרש תנחומא
(מקץ י') מה ראה יעקב לברכס
בא-ל שד-י, לפי שכשברא הקב"ה
השמים והארץ היו נמתחין והולכין עד
שאמר להן הקב"ה די, לפיכך היה
מתפלל בא-ל שד-י ואמר מי שאמר
לשמים וארץ די יאמר ליסורי די, לפיכך
כתיב "וא-ל שד-י". ולשון שהיו נמתחין
והולכין צ"ב, דכיון שברא הקב"ה שמים
וארץ ודאי ברא אותן כמדתן, והאיך
אמר שהם מעלמן נמתחין והולכין בלי
גבול.

ולפי דברי השל"ה הקדוש יובן דשמים
וארץ נבראו מהחומר הראשון
שנברא מהקב"ה כביכול, וממנו נתהווה
החומר שמים וארץ ולכן הם נמתחין
ונמשכין מהחומר הזה מאליהן והולכין
עד בלי גבול, שהלא לא היה ליווי
וצריאה מיוחדת אלא מהחומר נעשו
ונשתלשלו מאליהן, ולא נאמר להם גבול
או חיזה שיעור להפסיק וכיון שהם מכח
אור אין סוף צ"ה לכן גם השתלשלות
מעשיו הם בצחינת אין סוף עד שאמר
להן הקב"ה די והבין מאד.

אמר די. ולכן אמר התנא י"ש להם חלק, כלומר שאינו אלא חלק שכל אחד יש לו, אבל להנחיל אוהבי נחלה עלי מזרים כי פעולתי את אלקי, שגם אני בראתי נהרי אפרסמון ועולמות חדשים ע"י תורתו שלמדתי.

ולפי פי' הרמב"ן השמים והארץ נבראו מאור לבושו של הקב"ה אלא דלפי ראות עינינו נראה דהכל נברא מהקב"ה כיון דעין בשר לנו ואין לנו מצינים סוד הבריאה. וז"ש "לעיני כל ישראל ברא אלקים", כלומר דלעיני כל ישראל נראה פשוט דבראשית ברא אלקים. והנה בחגיגה (י"ג ע"א) דרשו את השמים ואת הארץ, את ואת למה לי, דרש נחום איש גם זו וכו', ע"ש.

וי"ל דהנה את ריבוי הוא, ותרי את ב' ריבויין, ואמרו (פסחים כ"ג ע"א) ושם נסמן) אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, והכוונה בראשית ברא אלקים, האור לבוש הראשון הוא שברא בראשית מאפיקה המוחלטת, אבל את השמים ואת הארץ אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כמאמר ר"א הגדול שנברא העולם באופן של השתלשלות מאור לבוש ההוא והם התפשטו בעצמם שזהו כבר לא בגדר בריאה יש מאין והבן.

ועיין מס' תמיד (ל"ג ע"א) אמר להם [אלכסנדר לחכמי ישראל] שמים נברא תחילה או הארץ, א"ל שמים נברא תחילה שנא' "בראשית ברא אלקים את

ונראה דזה ביאור לשון מדרש תנחומא מה שהראו לו לר' אצוהו בשעת פטירתו שלשה עשר נהרי אפרסמון (עיין ת' בראשית א') ואמר לתלמידיו שלש עשרה נהרי אפרסמון נתן לי הקב"ה בשכר תורתו, ואני אמרתי לריק יגעתי לחבו והצל כחי כליתי אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלקי (ישעיה מ"ט). וכבר תמהו נושאי כלי המדרש בתמיהת ר' אצוהו ואני אמרתי לריק יגעתי וכו', ואטו הקב"ה מקפח שכר כל בריה. ולהנ"ל אחי שפיר, דר' אצוהו בשעת פטירתו הראו לו בריאה חדשה נהרי אפרסמון שאינם בבריאה בעוה"ז, ומשם עד עכשיו שמה שנברא הוא שיהיה ואין עוד, והיגיעות שיגע אחד יותר מחזירו הוא לריק ולשוא, שהרי עמך כולם נדיקים (סנהדרין ז' ע"א) וכל ישראל י"ש להם ש"י עולמות, ומה שאחד מיגע יותר מחזירו הוא לריק לתוהו והבל ח"ו.

ולכן אחר שהראו לו כל אלו אמר אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלקי כלומר אכן מה שמשפטי את ה' שנשכיל שאני עוסק בתורה ומצות ודבוק יומם וליילה בהם שהם משפטי את ה' ואת לרבות ת"ח שדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, ולכן ופעולתי את אלקי, כלומר את לרבות ת"ת, מה הוא בורא עולמות אף אני פועל לבריאת עולמות, והני נהרי אפרסמון נבראו ע"י התורה ומשפטי את ה', ושכרי הם, כי הקב"ה לא הגביל העולמות שלא יבראו אלא

השמים ואת הארץ". א"ל אור נברא
 תחילה או חשך, א"ל מילתא דא אין לה
 פתח, ונימרו ל"י חשך נברא תחילה שנא'
 "והארץ הימה תוהו ובוהו וחשך" והדר
 "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור",
 ועיין רש"י שם ולע"ק, ואם שגיחי ה'
 הטוב יכפר. (שנת תשכ"ו)

תחשוב כי עשה ה' עמך כל זה בצדקתך
 ובאר לא בצדקתך שמהיה לדיק צמעשה
 ולא אפילו בלב ישר שהיה לך רק צרשעת
 הגוים אצדו הם ובעבור שצועת אצותיך
 ירשת את הארץ "כי אין החטא שלך יכול
 לצטל המתנה שנתן לאצותיך כי צצצועה
 נתנה להם" ע"ש.

"בראשית ברא אלקים" (א:א).
 הרמב"ן ז"ל צא"ד והספור
 מה שנברא ציום ראשון ומה שנעשה
 ציום שני ושאר הימים וכו' ונתן ר' יצחק
 טעם לזה כי התחילה התורה צבראשית
 ברא אלקים וספר כל ענין היצירה עד
 צריאת אדם וכו' וזרעם חטאם גרם להם
 להפיצם וכו' וכאשר יוסף הגוי לחטוא
 שיאצד ממקומו ויבא גוי אחר לרשת את
 ארצו וכ"ש כנען מקולל איננו ראוי
 שיירש מצחר המקומות היישוב אצל
 יירשנה עצדיו זרע אוהבו כענין שכתוב
 ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים
 יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו
 ינלורו כלומר שגירש משם מורדיו
 והשכיין צו עוצדיו שידעו כי צעצודתו
 ינחלוה ואם יחטאו תקיא אותם הארץ
 כאשר קאה את הגוי אשר לפניהם.

הנה מצואר דעת הרמב"ן ז"ל שלא
 נכנסו לא בצדקתם ולא ציושר לצם
 רק צרשעת הגוים כי אין החטא שלהם
 יכול לצטל המתנה שנשצע לאצותינו וזה
 ציאור ולא תקיא הארץ אחכם כאשר
 קאה את הגוי כי אותם קאה צרשעתם
 אצל אחם לא תקיא הארץ אחכם ועיין
 רמב"ן (ויקרא יח:כח) מה שכתב אם תזכה
 להצין הארץ הראשונה הנזכרת צפסוק
 צראשית והנזכרת צפ' אם צחקותי תדע
 סוד נשגב ונעלם ותצין וכו'. וכבר ראיתי
 מן המפרשים צפ' אחרי אל חטמאו בכל
 אלה ונשמרתם וגו' ולא תקיא הארץ
 אחכם כלומר שתקבלו עונש על העצירות
 כי צגויים העונש להם על אשר הקיאה
 אותם הארץ אצל אחם לא זו העונש כי
 אללכם יהיה עונש אחר ולא תקיא הארץ
 כי זה העונש ה"י לגויים שיצצבו צה (ועיין
 א"ח ויקרא כ:כב שלא כתב כן).

ותלמיד אחד העיר שראה גירסא אחרת
 צהרמב"ן שאם יחטאו לו תקיא
 הארץ אותם, ולפענ"ד נראה דאינו צודק
 צהגהתו וגירסתינו עיקר כי הרמב"ן ז"ל
 לשיטתו שכתב צפ' עקב (דברים ט:ד) אל
 תאמר בלבצך אחר שהזהיר שלא תחשוב
 כחי ועונם ידי וכו' חזר והזהיר לא

"בראשית ברא וגו'" (א:א). וצרש"י
 א"ר יצחק לא היה צריך
 להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה
 לכם שהוא מצוה ראשונה שנלצטוו צה
 ישראל ומה טעם פתח צבראשית משום
 כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת

נדפס בהאהל (ח' ג"ז ע' פ"ו) והוצא בס' מר דרור (וויטן מרנ"ג) ובספר זכרון למשה (דף ט"ז ע"ג) וז"ל והרצה פעמים האריך הח"ס בסיפורים כמה שעבר עלינו בגלות הזה בעמים עצרו, מגירוש שפאניא ושאר ארצות, ואמר שחביצים עליו להגיד ולספר דברים כאלה יותר מללמוד תורה למען ישמעו ויראו וילמדו מהעבר על העמיד לבא לטובה, ע"כ.

והנה הרואה ישחומם מה זה ענין לספר סיפורים מימים קדמונים מגירוש שעבר ולא זאת בלבד אלא שהסיפורים חשובים בעיניו יותר מלימוד התורה ברבים והלא דבריו מבהילים כגחלי אש לכאורה ומג"ל הא, ואדרבה בש"ע א"ח (סי' ט"ז סט"ו) קיי"ל דספרי מלחמות אסור לקרות בהם בשבת ועיין רמ"א שם שמחלק בין נכחצו בלה"ק או בשאר לשונות, אבל באמת תורה שלמה הוא כאן ודרש כן ר' יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה ולמה הקדים דברים אלו משום כח מעשיו הגיד לעמו שאם יאמרו הגוים לסטים אתם ידעו מה להשיב א"כ מצואר מפסוק ראשון שבתורה שסיפורים ומאורעות העבר באו עבורנו ולהורות לנו למען ישמעו וילמדו מהעבר על העמיד, והוא אכן לימוד יותר חשוב מעיקר הלימוד של תורה ומצוה וזה לפענ"ד ברור בדברי מרן.

ומעתה יש ללמוד מדברי מרן הח"ס ז"ל בדורינו אנו עד כמה יש

גויס וכו', ע"ש, ול"ב, וכבר הקשה גם הרמב"ן ז"ל וציאר כי ממילא לא יצינו אלא הכל מפי הקבלה ותשאר הידיעה ליחידים שבהם הלכה למשה מסיני וא"כ הוא לכאורה ללא צורך ולכן נתן ר' יצחק טעם לדבר. ע"ש וש"י.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש יפה שיחתן של עבדי אבות מחורתן של בני

(ב"ר ס' י"א ורש"י שם כ"ד מ"ג ופס"ו חיי כ"ד ל"ג) שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרצה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה ע"ש. והטעם מפני שדברים הללו וסיפורים אלו הם לימוד על להבא צורך החיים ואמונה בה' ובחורתו ובהילוך מעשיו שיעשה ע"פ מעשה רב מה שעשו זדיקים בשעה שבאו לפרשת דרכים כגון להשיא אשה לבנו יצחק עולה תמימה לדעת כינר לנהוג ולאחוז בארצותיהם וכיוצא בזה, שזה הוא באמת תורה שלמה שא"א לכתוב עליהם הלכות אבל תורה הוא וללמוד אנו באין מכל זה כי דרכיה דרכי נועם ושהכל מהקב"ה ובפרט מה' אשה משכלת ואין לסמוך על עצמו, וכן בשאר ענינים מראש לורים אראנו ומזקנים נתבונן בכל דרכיהם ופרטי מעשיהם ומינה לא תזוע, כי הוא כלל גדול, ועיין רד"ק עה"ת ותקח הנעיף ותתכס מכאן שאין לראות הכלה קודם החופה וכיוצא בו פרטים רבים לאין שיעור.

ומכאן נראה מקום מוצא ומקור נאמן לדברי מרן רבינו הח"ס ז"ל

להצין ולהתכונן מהעבר מה שעבר עלינו
 צעונ"ה במלחמה שעברה שהשמידו ר"ל
 רוב מאחינו בני ישראל והרי אם מרן
 הח"ס סיפר מאורעות שפאניא ועוד
 כ"ש שעלינו חציב לספר ולהסביר
 ולפרסם לכל ממה שעבר עלינו שעינינו
 ראו צעונ"ה הכליון הנחרץ ר"ל כמעט
 לא נשאר איש, אי לעינים שכך ראו.

והנה יש אומרים שאין ראוי לדבר
 מדברים כאלו שהיתה גזירה מן
 השמים ואין להזכיר החורבן הנורא הזה
 ואפילו להשמיע צרכים מקדושת אבותינו
 שמסרו נפשם על קדושת ה' אין להזכיר
 ואין זה נוגע לדור העתיד, ועוד ועוד
 טענות ודברים כאלו אבל האמת אדרבה
 מצוה לספר נסי ה' שעשה לנו מעולם
 וכ"ש אלו, והרי ראינו ממרן הח"ס
 שדעתו להיפוך ואדרבה סיפורים אלו
 תשובים יותר אצלו מלימוד החורה למען
 ישמעו ויראו וידעו כדת מה לעשות, למי
 שנקלע ונודמן למצב כיוצא בזה שיבא
 לטובה ולצרכה אמן, ומה אומר הלואי
 והיינו יודעים יותר קודם המלחמה
 והיינו לומדים דרכי הרשע של הגוים
 ומחשבות רשעים מה שהביאו עלינו בני
 ישראל מאז היינו לגוי אולי כמה מאחזנו
 היו נוחנין על לב עכ"פ לנסות להציל
 עצמינו לצרות וכיוצא בזה.

וכבר מצונו צאליהו שקבל ואמר
 להקצ"ה קנא קנאחי וכו' אמר לו
 הקצ"ה וכי טוב אחת מיעקב שבשעה
 שרדף אחריו עשו צרת מלפניו וכי טוב

אחת ממשוה שבשעה שרדף אחריו פרעה
 להרגו צרת מלפניו ודוד צרת וגם אחת
 צרת לך, ובגמ' פסחים (נ"ג ע"ב) שאלו
 מה ראו חנניה מישאל ועזריה להפיל
 עצמן בכבשן האש ופי' החוס' דהיה
 להם לצרות, ובעשרה הרוגי מלכות נמי
 מצונו שאמרו למלך זמן חנו לנו שלשת
 ימים וטהר ר' ישמעאל את עצמו ועלה
 למרום וירד ואמר קבלו עליכם צדיקים
 כי שמעתי מאחורי הפרגוד כי צדק אחס
 נלכדים וצ"ב כל המאמר שם מה זה זמן
 חנו לנו לצרר ואם לא ישמעו מ"מ המלך
 יש לו בחירה ויעשה כרצונו ואטו צידם
 הוא. וגם מה זה שאמר ר"י כה"ג קבלו
 עליכם ומה יכולים לעשות.

אמנם באמת נראה כי היה צידם לצרות
 ולא למסור עצמן לסרדיוט ולמלך
 ולכן רצו לצרר המציאות ואם לא שמעו
 מאחורי הפרגוד היו צורחים ואולי היו
 נצולין והגם כי גם לצרות סכנה מ"מ
 חייב אדם לצרות שיכנס בספק סכנה ולא
 ישאר ודאי סכנה ודבר מצוה הוא
 צרכה מקומות צש"ס עד אין מספר.
 וענין זה חיוצ גמור ללמד את בני ישראל
 קשת כדת מה לעשות כי עדיין אנתנו
 צין האומות ומי יודע מה ילד יום
 וצעונ"ה לא נהי' ח"ו בזה חייבים על
 דם אחינו בני ישראל וזה שקיים מרן
 הח"ס וילמוד מן העבר על העתיד לצא
 לטובה כי רמו על זמנינו אלא שבצעונ"ה
 לא למדו כפי הצורך על העתיד לצא ולכן
 יצא מה שיצא ונחקיימה הגזירה צעונ"ה,
 וי"ר שמי שאמר לעולמו די יאמר

הכוונה השלמה בהם והאחרים גם כשעובדים את השם יחברך אין עבדותם שלמה, כי הכוונה הוא העיקר במנוות, וכן הענין בעצירות כי מחשבות האדם בהם קשים מגופה של עצירה וכמשרז"ל יומא (כ"א ע"א) הרהורי עצירה קשין מעצירה ע"ש.

לא הניין לי ע"כ. ועיין זוה"ק בראשית (דף כ"ה) ודא איהו דקצ"ה צרא עלמין ומחריצין דלא נטרי פקודי דאורייתא וכו' ע"ש ועיין מחנת כהונה דין הניין, אלו נאותים לי ועוצים הם צעיני, ויתרון ואותם הראשונים לא היו נאותים לי (ועיין שם פ"ט ובקה"ר פ"ג פיי"א).

ולפ"ז אחי שפיר דמיירי כאן מדדיקים ורשעים תרוייהו עושין ומקיימין מעשה פעולת המצוה ולומדין צחורה ומתעסקין במצות אלא שזה כוונתו לשמים כמעשה הרופא הטוב וזה אין כוונתו רצויה ולא לשום תכלית אלא כמעשה הרופא הרע, וז"ש ויהי אור אלו מעשיהם של נדיקים שהם מאירים המצות בכוונתם המכוונת והמרובה, ויהי חשך אלו מעשיהם של רשעים שמקיימים מצוות אבל צלי כוונה וצלי עת לכיין כרופא הרע, איני יודע איזה מהם חפץ הקצ"ה שהרי תרוייהו מקיימי מצותם כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב אלו מעשיהם של נדיקים ועיין ר"ן בדרשות שם.

וי"ל א) כיון דהקצ"ה ידע שהעולמות הראשונים לא יצליחו ויחרבו א"כ למה לכתחילה לא צנה עולמו שאהניין ליה, ואטו ח"ו אלל הקצ"ה שייך לומר דין הניין לי כאומן שעושה קדרה ולא נראית לו ומשצרה ועושה אחרת עד שימצא אחת שנראית לו ח"ו. ב) יש לדייק שהתחיל העולם צחורצן צונה עולמות ומחריצן. ג) וכן יש להקשות בקיום התורה שסיים ולכל היד החזקה וגו' זו שבירת הלוחות כיון שידע הקצ"ה שהלוחות הראשונות ישברו הי' לו לכתחילה ליתן לוחות שניות שלא ישמצרו כלל ולא היה צריך לכל מה שצרא. ד) לפ"מ דקיי"ל לעולם יסיים אדם בדבר טוב ועיין שלהי מסכ' נדה ושלחי עוקצין ובחוס' שם שהביאו ממס' מגילה ולכ"ע צריך לסיים בדבר טוב א"כ בקיום תורתינו הקדושה ודאי היה צריך לסיים בדבר טוב ואמאי סיימו התורה בשבירת הלוחות ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל ופרש"י שזה שבירת הלוחות למה לסיים בשבירת הלוחות ולא בנתינת הלוחות וכיוצא בו עכ"פ בצרכה ולא בשבירה.

"ויהי ערב ויהי בקר וגו'" (א:ה).
 במ"ר (ג' ז') אר"י בר סימון יהי ערב אין כתיב כאן אלא ויהי ערב מכאן שהיה קדר זמנים קודם לכן א"ר אבוהו מלמד שהיה [הקצ"ה] צורא עולמות ומחריצן עד שצרא את אלו אמר דין הניין לי יתרון לא הניין לי. א"ר פנחס טעמיה דר"א וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד דין הניין לי ויתרון

והנה ברא הקב"ה שמים ושמי השמים וכל זבאיו והם מוכרחים לעדו, ואין להם בחירה כלל, אבל ברא העולם הזה עם האדם שהוא בעל בחירה אבל לעומת זה ברא לו תשובה, משא"כ במלאכים שאין להם תשובה, וכמ"ש לפרש במקום אחד מה שאמרו בגמ' שבת (פ"ח ע"ג) א"ל הקב"ה למשה החזיר להם תשובה, כלומר שישראל יש להם תשובה ולא המלאך.

ולכאורה צריך להבין מקור ענין התשובה למה בא, אלא שהקב"ה בכיון ברא עולמו וברא עולמות והחריצן וברא והחריצן עד שבה לעוה"ז ואמר דין אהניין כלומר להראות על עיקר הבריאה שכן הייתה הבריאה מתחילתה שאפילו יקלקל הראשונה והשניה ולא יעלה לו כרזונו אפ"ה ינסה ויברא עוד ועוד עד שילחית ויעשה דין דאהניין ליה ויהיה נחת רוח להקב"ה וכן אמר החכם (קהלת יא:ו) בצקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה. ולכן ללמד לבני ישראל שלא יתייאשו הראה ענוותנותו כאילו כביכול לא כיון בעולמות הראשונים ולא הלחית ואעפ"כ בונה שנית עד שהלחית ואמר דין אהניין לן.

ונראה בזה לבאר המד"מ בראשית ברא ילמדנו רבינו הבונה בית חדש כיצד מדרך כך שנו רבותינו ברוך שהחיינו כדי לעשות נחת ליוצרו, וצ"ב

ואשר נראה צ"ד לצסמוך עה"פ נעשה אדם פרש"י ב' פרושים, (א) ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם צדמות המלאכים ויתקנאו בו וכו'. (ב) אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן וכו' ותשובתו כתוב צדו ויברא את האדם ולא כ' ויבראו. והקשו האברבנאל עה"מ ועוד כיון שהקב"ה עשה את האדם למה נתן מקום למינים לרדות ולכתוב תשובה צדו.

ולפענ"ד נראה כך דהנה הקב"ה ברא העולם הזה לצדיקים ולרשעים וידע לראשונה המגיד מראשית אחרית וא"כ למה ברא אלו הרשעים וכבר הקשה בן ברוך"ק (פ' וארא) ע"ש וברמב"ם (בהקדמה על פיה"מ זרעים) והאמנם הקב"ה ברוב רחמיו ברא התשובה ולכן אפילו הי' רשע כל ימיו ולצסוף חזר בתשובה מוחלין לו ואל יתיאש עלמו מן התשובה ולכן אמרו בגמ' (עירובין י"ג ע"ב) שתי שנים ומחצה נחלקו צ"ש וצ"ה הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא משנברא וכו' נמנו וגמרו נוח לו שלא נברא משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו כלומר דודאי נוח הוא לו שלא נברא אבל כיון שנברא צריך לקבל עליו הדרך שיהא בכלל נוח היינו שיפשפש במעשיו ויעשה תשובה ותתקבל כאילו לא חטא.

בראשית ברא דבתרוייהו ברא ללמד
שהאדם צידו לעשות תשובה ולהיות צריה
חדשה אף שכבר נדח ח"ו.

ואולי למכאן רמז גם לגלגולים דאם
בגלגול הראשון ח"ו פגם ונחרב
שוב יבנה ע"י עולם שני ואולי כעין
היבום ולא ימחה שמו וכיוצא בו ולכן
הקצ"ה בונה עולמות ומחריבן עד דאחי
דין הניין ליה וזה בראשית ברא, והוא
רחום יכפר. (שנת חשנ"א)

"תדשא הארץ" (א:יא). פרש"י ז"ל עץ
שיהיה טעם העץ כטעם הפרי
והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ
וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי,
ולפיכך כשנתקלל אדם על עוונתו נפקדה
גם היא על עוונה, ע"כ. ותמהו
המפרשים למה לא נפקדה מיד כשעברה
על הציורי. ומח' כ"ק אדמו"ר מגור
שליט"א האריך בדברים נפלאים אי
עונשים על עשה בעידן ריתחא (מנחות
מ"א ע"א) אם הוא בכל עשה שבתורה
ובדברי הפנ"י ז"ל בנ' שבת נ"ה וש"י.

ולכאורה בעיקר הקושיא י"ל דתלוי
במחלוקת הראשונים ז"ל אי
שייך שבר ועונש בכל הצריאה או רק
באדם ועיין רש"י פ' נח מיד כל חיה
אדרשנו לפי שחטאו וכו' ובא"ע שם
הוסיף דחיה מתחייבת מיתה ציד"ש
ומיתתה ע"י חיה אחרת והרמב"ן
(בראשית ט:ו) כתב, ויהיה טעם שופך דם

(ועיין לעיל מה שפי' בס"ד). ולהנ"ל י"ל
דהצונה הרי סופו ליפול ואפשר לא
ינליח לרצונו וכי"ד מזרן ומשני מזרן
שהחיינו שהרי אפילו הקצ"ה בנה
עולמות והחריבן וא"כ גם הצונה הגם
שיודע שיפול הבית מ"מ עושה רצון
בורא והדבק בדרכיו כיון שכוונתו רצויה
ורוצה שיהיה כמו שצריך.

ומעתה נראה דצוה נעוץ סופו בתחלתו
דמזריחת עולם לא למדנו אלא
לצנות בית וכיוצא בו דאף שאינו עולה
לו הרי מחריב וצוה שנית והוא בעיני
גשמיות שאינו מוסיף לנשמתו בחטאיו ולא
לאחרים, אבל לענין תורה ומצוות אפשר
דנפש החוטאת תמות וכדעת הירושלמי
(מכות פ"ג ה"ו) שאלו לחכמה ולנבואה
נפש החוטאת צמה ואמרו תמות, א"כ
מנ"ל דאפילו ח"ו עבר עבירה צידו
לעשות תשובה ולא זאת אלא אפילו
עבירה גדולה ח"ו עד ע"ז ואפ"ה
תשובה מועלת, וע"ז מסיים החורה ולכל
היד החזקה ולכל המורא הגדול וגו' זו
שבירת הלוחות, ללמדך שח"ו אפילו
שבירת כל הלוחות וחטא ע"ז ומ"מ אם
עושים תשובה בראשית ברא חלקים יכול
לעשות צריאה חדשה, וכמ"ש הרמב"ם
ז"ל שמי שעושה תשובה אפילו שמו
ישנה לומר שאחר שעשה תשובה הוא
ממש צריה חדשה.

ולפ"ז נעוץ סופו לתחלתו ולכל היד
החזקה וגו' זו שבירת הלוחות

והגראה לפי מה שנחלקו בעלי חריקין
 אי מלאכים גדולים מזדיקים או
 זדיקים גדולים ממלאכים ופשוטו להם
 מה"ח ומן הנביאים ומן הכתובים, ודברי
 חז"ל דגדולים זדיקים ממלאכי השרת,
 חדא כיון שמלאכים אין יכולים לשנות
 בעולם ממנהגו הטבעי לא בעוה"ז ולא
 בעוה"ב שום דבר רק בציווי ה' וצלי זה
 הם מתנהגים בהכרח, וזדיק מושל
 ביראת ה' וצידו לגזור ולשנות מעשה
 בראשית, ובחורה כחיצ "וישלח יעקב
 מלאכים" בא ללמדך שגדולים הזדיקים
 יותר ממלאכי השרת דמי גדול המשלח
 או השליח.

ומצינו (חולין ו' ע"א) ברפצ"י שהלך
 לפדיון שבוס פגע ביה בגינאי
 נהרא, א"ל גינאי חלוק לי מימך ואעבור
 בך א"ל אחא הולך לעשות רצון קונך
 ואני הולך לעשות רצון קוני אחא ספק
 עושה ספק אי אחא עושה אני ודאי
 עושה, א"ל אם אי אחא חולק גזרני
 עליך שלא יעצרו בך מים לעולם, חלק
 לי, הוה ההוא גברא דהוה דארי חיטי
 לפסחא א"ל חלוק לי נמי להאי דבמנוה
 עסיק, חלק לי, הוה ההוא טייעא לווה
 בהדיהו א"ל חלוק לי נמי וכו' עיי"ש,
 נראה מוכח לזדיק גדול ממלאך. ועיין
 סנהדרין (נ"ג ע"ב) אמר רבי יוחנן
 גדולים זדיקים יותר ממלאכי השרת
 שנאמר (דניאל ג') ענה ואמר הא אנא חזי
 גוברין ארבעה שריין מהלכין בגו נורא
 וחבל לא אימי בהון ורויה די רביעא
 דמה לבר אלהין ופרש"י דצרישא חשיב

האדם, כי לא ידרוש דם חיה מיד
 חצרהה, נראה כמספק. והספורנו מילן
 כלל בעונש חיה, ועיין שו"ח הרשב"א
 (ח"א סי' קי"ד) שאלחני מה שכ' הרמב"ן
 שאין טעם עונש צנהמה וא"כ כ"ש
 בדומם כאדמה שאין כאן שכר ועונש.
 וראה קנח לדבריהם מגמ' פסחים (נ"ג
 ע"ב) מה ראו חננייה מישאל ועוריה
 שמסרו עצמן על קדושת השם לקחו ק"ו
 בעצמן מנפרדעים ומה נפרדעים וכו'.

ומיהו כבר הראתי לדעת מגמ' שבת
 דהכלב קבל שכרו בשביל שלא
 חרץ והרי גלצוע נתקללו והים במתי
 סנחריב, ובהגדה של פסח חד גדיא
 דחשב דאחא חוטרט וכלבא וכו' חשב
 דעל הכל יש חשבון ועונש וכפי קבלת
 הצעש"ט הקדוש ז"ל. ובח' הארכתי בזה
 בשו"ת הלכות (ח"ז סי' פ"ח פר"ע). ואף
 לדעת הפוסקים לייבא שכר ועונש רק
 באדם י"ל דבאמת האדמה ששינחה לא
 נתקללה לייבא שכר ועונש רק כשנתקלל
 אדם על עונו נתקללה האדמה על עונה
 והוא בשביל האדם א"כ העונש על
 האדם ולא על הדומם וי"ל.

"ולמשול ביום ובלילה" (א: יח).
 במ"ר (ו' ע') הלוא כבר נאמר
 את המאור הגדול לממשלת היום ומה
 ח"ל ולמשול ביום ובלילה, אלו הזדיקים
 שהם שולטים במה שנברא להאיר ביום
 ובמה שנברא להאיר בלילה, הה"ד (יהושע
 י:ג) "וידום השמש וירח עמד עד קום
 גוי אויביו", ע"ש.

לחלחל צדיקי ומלאך לצסוף דכתיב ורויה
די רביעאה דמי לבר אלהין ע"ש.

ועיין זה"ק פ' לך לך (דף ז' ומדרש ח' כאן
ג') וע' משנת ר' אליעזר (פט"ו ע'
רנ"ו) ר' יהודה אומר מדע לך שהלדיקים
גדולים מן המלאכים, וכי מי גדול,
הנושא או הנישא, שכן דרך עבדי המלך
נושאין את אדונייהם, וכתיב בצדיקים
(מהלים ז"א) על כפים ישאונך, הרי
שהלדיקים גדולים מן המלאכים, ועיין
עץ חיים (להאריז"ל היכל ה' דרושי הלל
ספ"א) שיש מלאכים מרכבה לאדם ואלו
המלאכים הם גרועים מהאדם, אך
המלאכים שהם מרכבה להקב"ה הם
גבוהים מאדם.

ובאמת כי בגמ' סנהדרין (ק"ב ע"א)
שחפשו הקב"ה לירצעם בצגדו
וא"ל חזור צך ואני ואתה וכן ישי נטייל
בגן עדן, והנה הוא גדול מן המלאכים
דהמלאכים יש להם גבול כל יעבורון
לגשת וצדיקים אני ואתה נטייל. וקצת
יש לדחוק דהתם בג"ע ושם כ"ע מודי.
ובשל"ה הק' האריך הרבה בזה אי
גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת,
ולפ"ז א"ש "ולמשול ציום וצלילה" -
אלו הלדיקים שהם שולטים במה שנצרא
להאיר ציום וצמה שנצרא להאיר צלילה.
וזה הרבותא שהכניע את המאורות צעת
צריאתם תחת שליטת צדיקי העולם שיהיו
הם המושלים בהם

א"י דרש"י פי' עה"פ "להצדיל צין

היום וצין הלילה" (א:ד) משנגנו האור
הראשון, אבל בצצעת ימי צראשית שמשו
האור והחושך הראשונים שניהם יחד צין
ציום צין צלילה ע"ש. ועה"פ "וירא
אלקים את האור כי טוב ויצדל" (א:ד)
פירש"י ראוהו שאינו כדאי להשתמש בו
רשעים והצדילו לצדיקים לעת"ל, כלומר
שעתידים להיות צעולם והלדיקים
משתמשים בו כשזוכים. וידוע ממרן
קק"ו הגה"ק ר' עמרם חסידא זיע"א
שצירך קודם פטירתו צסם ומלכות צא"י
אמ"ה אשר הראה לנו מאור הגנוז
מששת ימי צראשית (מוצא צדרשות חס"ס
וצערוה"ב).

וי"ל דזה נמי ציאור הגמ' (צרכות נ"ח
ע"א) רב ששת סגי נהור הוה הוה
קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא וקס
אזל צהדייהו אשכחיה האי צדוקי א"ל
חצבי לנהרא כגני לייא כלומר הרואה
הולך לראות אבל מה לו לסגי נהור א"ל
תא חזי דידענא טפי ממך וכו' מאי הוה
ליה לההוא צדוקי איכא דאמרי כחלינהו
לעיניה וא"ד רב ששת נתן עיניו צו
ונעשה גל של עצמות ואם סגי נהור הוה
היאך יהיב צו עיניו אלא דאור הגנוז סגי
נהור נמי רואה צו. ונראה דזה הוא
האור מה שחניוק צמעו אמו שאינו
רואה כלל דרך צטן אמו ורואה מסוף
העולם ועד סופו (עיין נדה ל' ע"ב) והוא
צאור הגנוז ומי שזכה צו אללו לילה כיום
יאיר, וצמי' זה היתה צליל פסת. ומלאמי
כן גם צהגדת החיד"א ז"ל.

הגנוז, ולכן כחיצ כי נר מצוה ומורה אור (משלי ו:כג) כי נר הוא מה שכל אחד מדליק ואורו מוגבל ציד כל אדם מדליק נר אחד או שנים כרצונו ולכל אשר יחפוץ יטלנו אבל אור הוא בלתי מוגבל לאין שיעור ואין ערך, וצפרט להזוכה לאור תורחו וזרחת על פניו שהוא מאור הגנוז שבו נברא העולם והוא בלתי מוגבל, וצבריאת העולם הביט הקב"ה בתורה ובו ברא העולם, ולכן מחפלים והאר עינינו בתורתך, ולדיקים זוכים ורואים מסוף העולם ועד סופו שאין דבר המדיל באור הגנוז בתורה שיכסנו ולא כאור החמה אלא כאור שצעת ימי בראשית, ולכן כחיצ ויהי אור אלו מעשיהם של לדיקים, ועיין הקדמה לס' הקנינים במ"ח דברים, שלדיק הגדול משתמש באור הגנוז, והבן.

(שנת תשל"ו)

"ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ" (א:כו).
 וצבלי יקר תמה דכאן החמיל בדגת הים ומוסיף והולך וצפ' נח הפך הסדר שנאמר ומוראכם ותחכם יהיה על כל חיח הארץ ועל כל עוף השמים וצבלי דגי הים והקדים חיה ועוף לדגים, וכן דוד המלך ע"ה הפך הסדר ואמר (תהלים ח') חמשילוהו צמעשי ידך כל שמה תחת רגליו לונה ואלפים כלם וגם בהמות שדי צפור שמים ודגי הים עוצר ארחות ימים וע"ש מה שתי".

ובזה יל"צ בהגש"פ, מעשה בר"א ור"י ור"ע ור"ט שהיו מסובין בצני ברק וכו' כל אותו הלילה עד שצאו תלמידיהם ואמרו רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית. וקשה דקאמר כל אותו הלילה א"כ אכתי לילה היטה. וגם האיך לא חשוב צעיני הני ד' מלאכי מעלה לק"ש של שחרית עד שצאו תלמידיהם להזכירם. אמנם להנ"ל אחי שפיר, דהם זכו לאור הגנוז והי' אלם לילה כיום יאיר, ונכנסו תלמידיהם וראו האור שצאו שצבר הגיע זמן ק"ש של שחרית וצאמת אכתי לילה היטה, וכמ"ש כל אותו הלילה, כלומר שאכתי לילה היטה והם שצבוהו ליום.

ולפ"ז נראה דיהושע כשהעמיד השמש בגבעון וירח בעמק אילון (עיין יהושע י:יב), לא היו המאורות שולטים אז שיהושע העמידן ופקקו מלשמש וא"כ נעדר המאור מן העולם. ונ"ל שיהושע השתמש באור הגנוז מששם ימי בראשית ואור זה לילה כיום יאיר. וז"ש המדרש "המאור הגדול לממשלת היום וגו' ויחן אותם אלקים צרקייע השמים להאיר על הארץ", אלא שהם אין כחם בין ציום ובין צלילה אלא זה כחו ציום וזה כחו צלילה, ולכן הוסיף "ולמשול ציום וצלילה" אלו הצדיקים שע"י אור הגנוז מאירים בין ציום ובין צלילה כמו שצעת ימי בראשית, ואמר הה"ד "שמש בגבעון ידום וירח בעמק אילון", ואז העולם היה חסר אור המאורות שהרי עמדו מלשמש אלא שיהושע השתמש אז באור

והיתה הצריחה בשביל ישראל כמ"ש
 בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית
 ובשביל החורה כמ"ש בראשית בשביל
 החורה שנקראת ראשית, ועמך כלם
 נדיקים כי ודאי זה היחה כוונת הצריחה
 ורשעים עוד אינם, וכיון דאין אדם נדיק
 בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ולכן
 הקדים ורדו בדגת הים שזה הי' בשעת
 הצריחה המצוי גלגול בדגת הים שהם
 גלגול להנדיק אשר יעשה טוב, ואח"כ
 ירד עוד במדרגה ונתגלגל בעוף השמים
 שהוא פחות מנדיק במדרגה וירד ירד
 עוד אחרנית עד לבחי' ומדרגת עוף
 ועוד מדרגה אחרנית עד לבמה ועוד
 מטה יותר וכל הארץ ועוד פחות מזה
 ובכל הרמש שמעט אינו מצוי כלל ח"ו
 בגדר לבחתי ידח ממנו נדח, כי אפילו
 פושעי ישראל בגופן אין גיהנם שולט
 בהם ק"ו מסלמנדרא (שלהי חגיגה) ועיין
 מהרש"א שם בח"א.

אמנם לאחר עשרה דורות מאדם עד נח
 שכפי המוצא בפרקין דאבות (פ"ה
 מ"ג) גדלה שאל חטאתם, וכנאמר
 להודיע כמה ארך אפים לפניו שכלם היו
 מכעיסים ובאים, ונתהפך החותם שכלם
 רשעים ונדיק כמעט אין בארץ וישאר אך
 נח כי אותך ראיתי נדיק לפני, וכל הדור
 נמחקו מתחת השמים וכל הדורות
 יורדים ירידה, לכן בנח כבר כתיב
 ומוראכם וחמכם יהיה על כל בית הארץ
 ועל כל עוף השמים, וכן דוד הפך הסדר
 יותר ואמר תמשילוהו צמעשי ידך כל
 שמה תחת רגליו לונה ולאפים כולם וגם

ולפענ"ד היה נראה לפמ"ש האוה"ח
 הקדוש בענין ירידה, דרמו
 כאן לגלגול הנשמות כי באמצעות מעשה
 אדם ירד במדרגותיו מבחי' אדם לבחי'
 דגים ולבחי' עופות ולבחי' בהמה ולבחי'
 שרצים כפי ערך החטאים נשפל האדם
 ממעלתו עד שירד מטה מטה ר"ל,
 והקדים לומר ירידת אדם למדריגות
 הדגים כי הירידה המיועדת לנפשות
 הרמות כאשר יחטאו היא שתרד נפשם
 להתגלגל בדגים ולזה יחס הכ' להם
 במקומם אסיפה כי אין להם להצטער
 בצער שחיתת חרב אלא אסיפתם מתרת
 אותם, ואח"כ ירידה הפחותה מהם והוא
 גלגול הנפש בעוף וזה יצטער לר יותר
 על הדגים ולזה ה' צו חצי שחיטה סימן
 אחד כאותה ששינו רוב אחד בעוף,
 ואח"כ ירידה בצמהה שהיא הגרועה
 יותר ולערה רב כאותה ששינו רוב שנים
 בצמהה, ואח"כ ירידה מזה שהוא צדומם
 ולומח והוא אומרו ובכל הארץ והארץ
 תגיד על הדומם ותיצת בכל רמו זה
 הצומח, וכל אלו הם ירידת הנפשות אשר
 ישנם בתקות התקון לשוב לקדמותם, כי
 מהדומם יעלה הצומח ומהצומח יכנס
 בצ"ח לבחי' מדבר ומצעל חי לבחי' מדבר
 יעלה לב"ח מדבר, וישנו עוד ירידה
 פחותה והוא כליון שאין לו תקוה והיא
 ירידה לבחי' שקצים ורמשים זה הצדה
 תקומם והם צבחינת רשעים הממירין
 דתם פושעי ישראל בגופם ע"ש.

והנה בשעת צריחת העולם שיתף
 הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין

ד"א כדי שיכנס למנוה מיד, והוא על דרך הנ"ל שאם יזכה ויכנס למנוה מיד יהיה בכלל ורדו שהוא רודה בהם ואם לא יזכה אז יאמרו יתוש קדמך שיהיה יורד עד למטה ויהיה יתוש שולט בו כדרך שמצינו בטיטוס בשעה שעמד עליו נחשול שצים לטובעו (גיטין נ"ו ע"ג) אמר כמדומה אני שאלקיהם של אלו אין גבורתו אלא צמים בא פרעה טבעו צמים בא סיסרא טבעו צמים אף הוא עומד עלי לטובעני צמים אם גבור הוא יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה יתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע צריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה עלה ליבשה בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו שבע שנים ופלע את מוחו ומת. וזה שאומרים לו שאם תזוח דעתו כטיטוס אומרים לו יתוש קדמך.

"וירדו בדגת הים ובעוף השמים וגו' ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ" (א:כו). והנה פי' ובכל הארץ כלומר שימשלו בארץ עזמה, ועיין רמב"ן לעקור ולנתוך ולחפור ולחצוב נחושת וצרול ולשון רדייה ממשלת האדון כרצונם צבהמות וצשראים וכל זוחלי עפר וכו' ע"ש.

ונראה דגם מה שכתב ובעוף השמים היל"ל שחתת השמים מהו עוף השמים, אלא שימשלו בשמים עצמם במלאכי מעלה וע"ד שנשלתו המלאכים ליעקב לשמרו מעשו, וכי מלאכיו יצוה לך

צבהמות שדי לפור שמים ודגי הים שהקדים כבר הלך הרשע והפחות כי הם רוצם בעונ"ה.

ובזה מוצן נמי שינוי לשון דכאן כתיב ורדו בדגת הים כלומר כלכם לשון רבים והתם כתיב תמשילוהו צמעשי ידך לשון יחיד, דכאן בשעת הצריאה ויצירה וירא אלקים כי טוב שיהיו עמך כלם לדיקים שאפילו פושעי ישראל מלאים מלות כרמון ולכן אמר ורדו, אבל דוד כבר אמר תמשילוהו כי המציאות נהפך וראה בני עליה והמה מועטים ולכן אמר תמשילוהו בצחינת וצדיק יסוד עולם.

ופרש"י יש צלשון הזה לי רידוי ולשון ירידה זכה רודה צחיות וצבהמות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו ע"כ. ביאור הדברים לפמ"ש ז"ל אין החי שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה (שנת קנ"א ע"ג) שנאמר אדם ביקר כל ילין נמשל כבהמות נדמו (מהלים מ"ט) פי' סקר ממנו ללם אלקים ע"י החטא וזה שאמר זכה רודה צחיות וצבהמות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והם רודים בו.

ונראה דזה נמי מה שהביא רש"י ר"פ תזריע (ויק"ר י"ד א') א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל צהמה חיה ועוף צמעשה צראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת צהמה חיה ועוף וצגמ' סנהדרין (ל"ח ע"א) ביארו זה שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך

לה' לצדו ולא לשם תאות עזמו דלא הוא זוכה לעזמו להיות מושל בעליונים ובתחתונים ולזרע קודש כמ"ש על רב נחמן בן סימאי בן של קדושים דלא מסתכל בצורתא דזוזא (פסחים ק"ג ע"א), ולכאורה היל"ל הוא קדוש ומהו בן של קדושים אלא לפי שהוא בן של קדושים זיכה לו אציו צוה אצל ההולך אחר תאות לבו נעשה בבחי' עבדים משלו בנו וח"ו מקלקל היצירה ויוציא זרע מריעים בניס משחיתים וע"ד שאמרו בגמ' נדרים (כ' ע"א) א"ר יוחנן בן דהבאי ד' דברים קחו לי מלאכי השרת וכו' ע"ש ועיין ש"ע או"ח סי' ר"מ.

ובזה מובן ויברך אתם אלקים וגו' פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה כלומר שאתם פרו ורבו אצל וכבשה שיהיה רק לשם מצוה דהנה פי' וכבשה שתייה כבש תחת ידכם ועיין רש"י בשם חז"ל שהזכר כובש את הנקבה, ולדרכינו כלומר וכבשה שלא תהא בגדר הפקר אלא תהיה כובש את מעיניך רק לשם מצוה ואז יתקיים כך וכבשה היינו שיהא ניתן לך כח כיבוש וממשלה בארץ ובשמים לעשות בהם כרצונם, ועיין רמב"ן ונראה דתרווייהו אמת דכיון שלא ילך אחר מראות עיניו ויכבש את הנקבה שלא תהא יאלנית ותשמור על קדושתה כדרך אימא שלום ותהיה מקדש עלמך במותר לך אז תזכה לבנים שיהיו בבחינת ורדו בכת וממשלה בשמים ובארץ, וכן מצונו ביוסף הצדיק לפי שמאן לעמא

לשמרך בכל דרכיך ומי מושל בי צדיק (מו"ק ט"ז ע"ב) הה"ד (שמואל ב' כג:ג) צדיק מושל ציראת אלקים, וע"ד שבה אהרן ויעמוד בין המתים ובין החיים ואחו את המלאך והעמידו על כרחו א"ל המלאך הנח לי לעשות שליחותי א"ל משה צוני לעבד על ידך א"ל אני שלוחו של מקום ואתה שלוחו של משה א"ל אין משה אומר כלום מלבו אלא מפי הגבורה אם אין אתה מאמין הרי הקב"ה ומשה על פתח אהל מועד בא עמי ושאל וזה שנאמר וישב אהרן אל משה (מכילתא קרח הובא ברש"י במדבר י"ג) ולכן הצדיק עולה ורודה בשמים ובארץ ולכן לא אמר ובעוף שחת השמים או בכל תחת השמים אלא בעוף השמים שגם מה שבשמים בבחי' עוף הרומז על המלאך כמש"נ ויעף אלי וגו' ובשמים יעופף שגם המלאכים נכללו תחת ממשלתו של צדיק אמת כמ"ש ביעקב אבינו.

"ויברך אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ" (א' כח). והנה חזר בצרכה וברך אותם בצרכת פרו ורבו למלאות הארץ ולכבשה ולרדות בשמים ובארץ וכל אשר בה, אף שכבר אמר לעיל (א' כו) וירדו בדגת הים ובעוף השמים וגו'. וציאור הדברים לפ"מ שפי' חכמינו ז"ל דכל הנוטר ברית נותנין לו כח וממשלה בכל, ובפרט הגוהר בקיום המצוה שיהיה בלתי

"ויהי ערב ויהי בקר יום הששי"
 (א:לא). ופרש"י הוסיף ה' בששי
 בגמר מעשה בראשית לומר שהחנה
 עמהם ע"מ שיקבלו עליהם ישראל
 חמשה חומשי חורה ד"א יום הששי
 שכולם חלויים ועומדים עד יום הששי
 הוא ששי בסיון המוכן למתן חורה, (ועיין
 שבת פ"ח) וי"ל החילוק בין הני שני
 טעמים דלחרוייהו אם לא יקבלו החורה
 יחרב העולם וי"ל דלפי' הראשון ע"מ
 שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי
 חורה א"כ אין נפ"מ דוקא באיזה יום
 ובאיזה שעה אלא כל שיקבלו לפי' לאחר
 ו' סיון לא יחרב עלמא אבל לפי' הד"א
 החנאי הוא צו' בסיון ואם לא יקבלו צו'
 סיון יחרב וזה שכולם חלויים ועומדים
 עד יום הששי.

עלמו באשח פוטיפרע זכה להיות מושל
 בכל ארץ מצרים שכבש מעינו וינס וינא
 החולה.

ובזה יש לבאר לשון שאמר לה לאימא
 שלום נמצא בניו באין לידי
 ממזרות, וצ"ב דהיה לו לומר בניו יהיו
 ממזרים אי ס"ל דהמתשבה באחרת
 עושהו ממזר ואי לא מאי בניו באין לידי
 ממזרות. ולהנ"ל נראה דכוונתו שאמר
 לה שאם ח"ו יהיה לו כוונה האחרת
 א"כ ימשיך ח"ו על בניו רוח וגשמה לא
 טובה ונפש לא מטוהרה וכשילדו יחזרו
 אחר תאות לבם ויכשלו באשח איש ונמצא
 הוא גורם לבניו שיבאו לידי ממזרות כיון
 שנילדו בזוג של תאוות רעות מחמת
 אביהם.

או יאמר לפמ"ש החוס' (ע"ו ג' ע"א)
 ד"ה נוגעים בעדותם אמ"ש בגמ'
 שם דשמים וארץ נוגעין בעדותן הם
 והקשו הא מ"מ ראי' גדולה שקיימו
 התורה שהרי שמים וארץ קיימים הם
 סוף סוף ומי' די"ל שהם קיימים ממה
 שקבלו כדאמר אם ישראל מקבלים ע"ש
 ומבואר די"ל דבקבלתן כבר נחקיים
 החנאי אפילו לא יקיימו אח"כ ומיהו לפי
 מי' קמא ולמ"ש שמבואר בפשטות הגמ'
 אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים
 וארץ לא שמחי משמע דחייבים ללמוד
 יומם ולילה ולא די בקבלה א"כ לא הו"ל
 נוגעים בעדותן, ועיין מנחות (נ"ט ע"ב)
 ארשב"י כיון שקרא שמרית וערצית קיים

ובזה מובן מה שאמר כמאן קרינן לרשע
 בן לדיק רשע בן רשע שלולי שיהי'
 איזה חסרון בלידתו לא היה יולא רשע,
 ודהמע"ה אמר (תהלים נא:ז) הן בעון
 חוללתי ובחטא יחמחני אמי, ולזה פי'
 ז"ל וירדו יש בלשון הזה רידוי ולשון
 ירידה זכה רודה בחיות ובצבמות
 ובשמים ובארץ לא זכה נעשה ירוד
 לפנייהם והחיה מושלח צו, וזה סוף דבר
 הכל נשמע (קהלמ יב:ג) כלומר כשאתה
 רואה שהכל נשמעין לו העליונים
 והתחתונים החיה וכל בהמה ככל היוצא
 מפיו יעשה זה מחמת אח אלקים ירא
 ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם עיקר
 יסוד הצריאה.

בריתי יומם ולילה תקות שמים וארץ לא שמתי ועיין רש"י שם, ונמצא דהגם דויכל אלקים את כל מלאכתו אשר עשה ויכלו השמים והארץ וכל צבאם מכל מקום הכל תלוי בגמר ובקבלת התורה ע"י ישראל, וז"ש וסיים כי זו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות כלומר שיעשו עוד ישראל גמר המלאכה בקבלת התורה ויגמרו הצריאה, ושפיר נסמך הכתוב אלה תולדות השמים והארץ כלומר לאחר קבלת התורה הם תולדות השמים והארץ בהצבאם.

א"י לפמ"ש רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל בספרו המספיק לעובדי ה' דיש בחורה דרך כללית שהיא דרך משותפת לתשובי ישראל ולהמוניהם והוא המניח תפילין כל יום אוכל מזה ומונע מחמץ מנע מעשיית מלאכה בשבת מתענה ביו"כ ומונע ממלאכה יושב בסוכה מונע מאכילת מאכלות אסורות וביאות אסורות וכיוצא בו הרי הוא הולך בדרך כללית המפורשת. ונקרא דרך כללית ומפורשת דכשם שאסורה מלאכה בשבת על יהושע בן נון וחייב בישיבת סוכה בחג כך אסורה מלאכה בשבת על כלל ישראל וחייבים בישיבת סוכה בחג והוא מפורש לכל. אבל יש עוד דרך והוא נקרא "מיוחדת" והוא אינו דרך המשמש לכל אדם אלא למי שהבין את סוד יום השבת ותכליתו ומקיימו על ידי שהוגה ועסק ביום השבת בצריאת העולם והתחדשותו ונותן דעתו על מעשי בראשית ומחצבר אל הקדושה הפנימית

המצוה ולא יגלהו לע"ה ואולי נמי תלוי בהני תרי טעמי והבן.

וי"ל דבהא פליגי תרי לישני דללשון ראשון שהתנה עמהם ע"מ שיקבלו עליהם ישראל חמשה חמשה תורה וכיון שקבלו עליהם ישראל ונתקיימו, די צוה שצו לא יחרבו, וללישנא בתרא שכולם תלויים ועומדים עד ששי בסיון המוכן למתן תורה וללמדה יומם ולילה שלא די בקבלת התורה לעצמה אלא ללמדה יומם ולילה כדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה תקות שמים וארץ לא שמתי.

(שנת תשנ"א)

"ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וגו' כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות" (ב:א). ול"צ כיון שגמר כל מלאכתו מאי לעשות איכא והיל"ל כי זו שבת מכל מלאכתו אשר ברא או אשר עשה.

ונראה דבגמ' (שבת פ"ח וע"ז ד') ויהי ערב ויהי בקר יום הששי הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם ע"מ שיקבלו ישראל את התורה ואמר עמד וימודד ארץ ויתרופפו עמודי חבל שאם יקבלו ישראל את התורה יתקו ואם לאו יחזור העולם לתוהו והיו תלויין על קבלת התורה עד יום הששי בסיון ואז נתחוקו ונתצטקו כל יצירות בראשית ונתשצ כאילו נצרא העולם בששי בסיון ועיין רש"י וכלי יקר כאן, ובגמ' סנהדרין (נ"ט ע"ב) אם לא

וכו' אין ספק כי גדול ורצ ההבדל בין דרך השלישי בשמירת שבת ובין דרך השני וכן רצ ההבדל בדרך השני מדרך הראשון ועל אחת כמה וכמה גדול ההבדל בין דרך השלישי והראשון ע"ש באריכות דברים נפלאים.

ולפ"ז נראה דזה שאמר ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו וגו' אשר ברא אלקים לעשות כלומר שהגם כי השבת הוא מקודש ועומד לכל ישראל מן השמים בדרגה של קדושה אחת מ"מ תלוי בעשיית כל אחד ואחד לפי מה שהוא עולה במדרגתו והשגתו זה זוכה להרגיש קדושת השבת הנפלאה לפי בחינתו וזהו לעשות את השבת לעשות כל אחד לעצמו תוס' הקדושה וזו אורו מעין עוה"ב שזה ביד כל אחד ואחד כפי מדרגתו והשגתו.

וזה שאמר הפייטן "כל שומר שבת כדת מחללו שכרו הרבה מאד ע"פ פעלו". וכבר הקשו אם כל שומר שבת כדת מחללו שכרו הרבה מאד מה זה על פי פעלו. ולהנ"ל ה"פ כלומר דהגם שכל ישראל הם שומרי שבת כדת מחללו אבל שכרו הרבה מאד ע"פ פעלו איש על מחנהו ואיש על דגלו שכל אחד לפי פעלו נותנים נחלה בלי מצרים ואינו דומה זה לזה בשכר הגם שכלם מקיימים מצוה אחת אבל הכל תלוי באופן ובדרך עבודתו של כל יחיד לפי ערך הכנתו לקראת השבת ולפי דרך התבוננותו בקדושת השבת ועושהו ועיין בספר

וכן בכל המצות ונקרא דרך מיוחדת כי זהו מדרגה שלא כל שומר דת מגיע אליה.

אלא בדרך המיוחדת נמי רחמים תחומיה עד מאד ורחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב ודרגות זה רבות אפילו בדבר מצוה אחת ואפילו בפעם יחידה ומשל בשלשה חקידים מישראל ששמרו שבת אחת. הראשון הוסיף על דרך הכללית של שמירת שבת בחשבו על חכלית השבת וכו'. והשני הוסיף על הראשון שחשב בכל מה שחשב הראשון בחכלית כל העניינים ועוד הוסיף התבוננות בכללות העולם החל מטבור הארץ וכלה בהיקפו של גלגל השמים. והשלישי דרכו המיוחדת שהתבונן בכלל מה שהתבוננו השנים הראשונים מלפניו והוסיף על אלה והעמיק בחקר והגות עד שנתעלה למעלת הקדושה האמיתית ושמת בעושהו על שהאיר לו ציון השכינה והשיג השגת רוממות המצוה של שבת בינו ובין קונו כמו שהיתה כוונת הבורא יתעלה בשמירת השבת שנאמר (שמות לא:יז) ביני ובין בני ישראל את היא לעולם וממעט בכל מה שמחיש הזיקה הזאת ולכן הוא נמנע מאכילה ושחיה ציום השבת לבד יפסיקוהו מהגותו ונמנע משיחה שאיננה ממין העניין ואנ"ל משיחה בטילה עד כדי כך שאפילו אברי גופו תובעים את מזונם אינו מרגיש רעב זהו נפשו מדושנת ממה שעלה בחלקה וקולות מתדפקים על אזנו והוא תפס בשרעפיו ולא ישמעם

האיסור שנכנס בגופו נכנס בו אם היצה"ר ונתערב בו עוב זרע דהיינו היצה"ר והי"ט שניהם בגופו והי' צריך ענה לנצחו ולגרשו ממנו.

והנה אמרו ז"ל (ברכות ה' ע"א) הרואה שיצרו מתגבר עליו ילמוד תורה, נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש, נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה. ובאדם הראשון דלא הי' לו התבלין של לימוד התורה וגם ק"ש לא נתחייב זה ולא הי' לו התבלין לנצח ולגרש היצה"ר לא הי' יכול לנצח היצה"ר אלא ביום המיתה, אבל כיון שעדיין לא נקנסה עליו מיתה צמה ינצחו ולכן נקנסה עליו מיתה לטובתו שיוכל לנצח היצה"ר מתוך שיזכיר לו יום המיתה, וזהו מה שאמרה תורה ביום אכלך ממנו מות תמות כלומר שבע"כ צריך אז לטובתו להצילו מיתה"ר. ונראה דלזה נמי דרשו חז"ל ואם הטוב זה המות שבאמצעותו אפשר להינצל מיתה"ר וזקוק האדם אל המיתה כדי לזכות בחיים נצחים ודו"ק.

ובזה יש להבין מה שאמרה תורה הן האדם הי' כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועשה פן יסלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם ועיין רש"י והמפרשים שהקשו דמה צכך שיחי' לעולם ולפמ"ש אחי שפיר שהרי לטובתו הוא שימות כדי שיוכל להזכיר יום המיתה. ומה נמתקו בזה דברי חז"ל שדרשו ואם הטוב זה המות (עיין צ"ר ע' ה') בתורתו של ר"מ מצאו כתוב והנה

המספיק לעוזדי ה' לר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל שם דברים נפלאים בעילוי האדם בש"ק. וז"ש אשר צרא אלקים לעשות שזה חלק השבח שכל אחד עושהו וזכה לעצמו בקדושתו.

"ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו" (ב:ג). נראה רמז דנחלקו בית שמאי ובית הלל (ברכות נ"א ע"א) ח"ר דברים שבין צ"ש וצ"ה בסעודה צ"ש אומרים מצרך על היום ואח"כ מצרך על היין שהיום גרם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא וצ"ה אומרים מצרך על היין ואח"כ מצרך על היום שהיין גורם לקידוש שחאמר דבר אחר צרכת היין מדירה ומדיר ושאינו מדיר מדיר קודם והלכה כצ"ה, וז"ש ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו שקודם מצרך ואח"כ מקדש כדעת צ"ה וצ"ש מפרשי שהרי קידש היום קודם ומצרכו בקידוש קודם.

"ביום אכלך ממנו מות תמות" (ב:יז). נראה לומר למה נקנסה מיתה דוקא על אדם הראשון אחר שאכל מעץ הדעת. לידוע דהנחש היינו הס"מ והוא השטן (והר ח"א ל"ה), ונצרא להיומו מסטין ואורב לו לאדם בדרכו מחוץ לגופו וקודם שחטא אדם הראשון הי' היצה"ר מצחוץ לגופו של אדם והיינו הנחש, והי' אדם יכול לו וידע להשמר ממנו שהרי סגר צעדו ולא הניחו לגשת אליו, אבל לאחר שחטא מעץ הדעת נכנס היצה"ר בחוץ הגוף פנימה ע"י המאכל

טוב מאד והנה טוב מות, ותמיה מה טובה היא. ועיין רש"י דכתיב (קהלמ ז' א') טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו. ובמתנת כהונה פי' שמפרידו מן העוה"ז הכלה ומציאו לעוה"ז העומד וגם שם אינו חוטא עוד אלא דא"כ היל"ל טוב המות ולשון יום המות משמע יום המות ולא המות עצמו. ובאמת כי ר"מ דרש טוב מות ולא יום המות אבל בקרא יום המות (ועיין זהר ח"ג מ"ט ע"ג) ולהג"ל ניחא כי כשיזכיר "יום המות" יגרש היצה"ר א"כ ודאי זה הטוב.

ובזה נראה ליישב מה דאיתא במדרש (ב"ר פ' י"ט כ"ג) עה"פ "המן העץ אשר וגו' אכלת ויאמר האדם האשה וגו' ואוכל" (ג:יא-יב) אכלתי ואוכל עוד, והדברים תמוהים. ולהג"ל י"ל דאדה"ר התנכל עצמו שאין לו צמה לנכח את היצה"ר וא"כ אנוס הוא. ולכן אמר אכלתי ואוכל עוד כה"ג. ומיד אמר לו הקב"ה "עד שובך אל האדמה וגו' כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (שם:יט) והזכיר לו את היום המיתה ונתן לו רפואה ליצה"ר, מיד נכחו וישב ק"ל שנה בתשובה. (עיין עירובין י"ח ע"ג ובמ"ר י"ד כ"ד וצוה"ק ח"ג ע"ו).

ונראה דמה"ט כשקלל הקב"ה הנחש קללו "ועפר תאכל כל ימי חיך" (שם:יד) להזכירו שעמיד עוד שיימי הקב"ה ושחט למלאך המות שהוא השטן

ויפרד העפר שהוא הזוהמא שמטיל ויושלמו ימי חייו באופן זה ובאותו שעה נעשה מלאך, וזהו הענין שנאמר לעת"ל יצה"ר נדמה לו כהר, כיון שינטל התערובות של העפר שזה מסית לדבר עצירה וישאר היצה"ר בגדר מלאך ויתברר כי עלת החטא הי' רק מן העפר צחי' הר קשה.

ובזה מיושב נמי למה לא מחל לו הקב"ה לאדה"ר אחר כל התשובה שעשה ולצטל מאתו עונש מיתה אך כיון דעדיין לא ניתנה תורה ולא הי' לו צמה לנכח את היצה"ר להצא ולכן לא הי' להקב"ה עצה אחרת אלא לקנוס מיתה, דאז לא הי' לו צמה לנכח היצה"ר לאחר שכבר נכנס בו.

ולפמ"ש נראה לומר דבר נפלא בפי"ד מה שאמרו דבשעת מ"ת נעשו בני ישראל בני חורין ממלאך המות, ודרשו זאת ממאה"כ (שמות לג:טו) חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות ממלאך המות (עירובין נ"ד ע"א וכו"ה באבות פ"ו מ"ג וע"ע בענין זה בע"ז ה' ע"א), כיון שעשו העגל חזר להם יום המיתה, ורמוז עלה המשורר "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם" כמו המלאכים חיים לעולם, כן אתם עד שלא חטאו, אבל עכשיו שעשו העגל "אכן כאדם תמותו וגו'" (תהלים פג:יז). ולכאורה למה נפטרו ממייתה בשעת מ"ת ונקנסה שוב בעשיית העגל.

לעינים עד עכשיו, ובתרגום יב"ע ראיתי
 וחמת איתחא ית סמאל מלאך מותא
 ודחילת וידעת ארום טב אילנא למיכל
 וכו' ע"ש ופלא מה הוא לשון ודחילת
 וממה נודעוה וגם מה זה כיון שראתה
 את מלאך המות וראתה שטוב העץ
 למאכל ועוד דיוקים.

והנראה לפמ"ש מרן הח"ס ז"ל בשם
 רבו מהר"ן אדלר אהא שאמרו
 בגמ' (ע"ז כ' ע"ג) אמרו עליו על מלאך
 המות שכולו מלא עינים ובשעת פטירתו
 של אדם עומד למעלה מראשותיו וחרבו
 שלופה צידו וטפה של מרה תלויה, כיון
 שרואה אותו החולה מזדעזע ופותח פיו
 וזורק טפה של מרה לתוך פיו, ממנה
 מת וכו', ודקדק מהר"ן זל"ל למה פותח
 פיו ומה צעי הגמ' בספור זה, וגם למה
 מלאך הנ"ל מלא עינים ומי' עפמ"ד
 במס' ברכות (י"ג ע"ג) ולא תתורו אחרי
 לבצבס זו מינות וכה"א אמר (תהלים יד: א,
 ג: ג) נבל בלבו אין אלקים, ואחרי עיניכם
 זו הרהור עצירה שנאמר (שופטים יד: ג)
 ויאמר שמשון אל אביו קח לי אותה כי
 היא ישרה בעיני, והרהור עצירה בא
 מרוב תאוה מלי כרסי זיני בישי (שם ל"ג).

והנה, צמה שעוצר א"ל לא תתורו אחרי
 עיניכם" בזה נותן עינים ל"נה"ר
 הוא מה"מ ומזה נעשה מלא עינים,
 והנה התאוה הוא אחד מהדברים
 המוטיאין את האדם מן העולם וזה
 דקאמר מלא עינים, ומזה מזדעזע כיון
 שגרם כל כך צעונוטיו ופותח את פיו

ולהנ"ל נראה דכיון שקיבלו התורה הרי
 כבר הי' להם תבלין נגד
 היצה"ר, היינו חורה תבלין כנגדו (עיין
 קידושין ל' ע"ג) ולא היו צריכין ליום
 המיתה כלל, כי התורה עץ חיים היא
 למחזיקים בה (משלי ג: יח) ואתם הדבקים
 בה' אלקיכם חיים כלכם היום (דברים ד: ד)
 ואם יראה שיצרו מתגבר עליו יעסוק
 בתורה אבל כשעשו העגל ושבר משה
 הלוחות ואמר מוטב ידונו כפנויה ולא
 כאשת איש, א"כ שוב לא הי' להם תורה
 תבלין נגד היצה"ר והיו צריכין לחזור
 למיתה שהוא תבלין כנגדו, ולכן חורה
 להם מיתה עד שיבוא משיח לדקנו
 ויגאלנו בצ"א. (שנת תשכ"ט)

"ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ
 הגן נאכל וגו' (ג: ב). "ויאמר הנחש
 אל האשה לא מות תמתן כי יודע
 אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו
 עיניכם והייתם כאלקים וגו' ותרא
 האשה כי טוב העץ למאכל וכי
 תאוה הוא לעינים ונחמד העץ
 להשכיל וגו'" (שם ד: ו-ד). ויש לדייק מה
 שאמר הנחש ביום אכלכם ממנו ונפקחו
 עיניכם היל"ל ותשכילו או ונפתח הדעת
 שלכם, עיניהם היו פקוחות גם עכשיו,
 שנית י"ל מה שאמר ותרא האשה כי
 טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים
 הרי עדיין לא אכלה ומהיכן ידעה כי
 טוב העץ למאכל, וגם אמרה וכי תאוה
 הוא לעינים והלא העץ לא נשתנה עכשיו
 לאחר דיבורו של הנחש להאשה מקודם
 הדבור ולמה לא ראתה שהעץ תאוה הוא

הוא נצרא מרצית עינים ולא תחורו אחרי עיניכם וגו' ואכלה, ומה מדויק צוה לשון התיצ"ע וחמת איתתא ית קמאל מלאך מותא ודתילת וידעת ארום טב אילנא למיכל וכו' שמדעזעה מהמלאך המות וכנ"ל.

(שנת תשנ"א)

"ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל" (ג:יב). והקשה האוה"ם הקדוש מה מענה בלשונו בתשובת האשה והלא אפילו קל שבקלים לא ישיב תשובה כזה ומכ"ש למלך גדול, ותי' שהתנלות אדה"ר הי' זה כי הוא לא ידע דבר אלא האשה הביאה לו לאכול ואכל ואינו חייב לשאול על המוצא לפניו בכל עת אם זה כשר ובאשמו המוחזקת בכשרות ולכן אמר אשר נתת עמדי וכיון שנתנה לו הי' ודאי אין בודקין מן המוצא ולמעלה ואין רע יורד מן השמים ואין צאדס אלא עון שוגג או דין אונס ע"ש. ובאמת כי כבר כתב כן הרמב"ן ז"ל שם, אלא שהרי חז"ל קראו לו לאדה"ר כפוי טוב עיין ע"ז (ה' ע"ב) כאן כפר בטובה והרמב"ן ז"ל הרגיש צוה ופי' צמאמרם שיראו לפרש שענה אותו אחת גרמת לי המכשול שנתתה לי אשה לעזר והיא יעצתני להרשיע ע"ש.

ומה שנלפענ"ד דחו"ל דייקו מלשון אשר נתת עמדי והיל"ל האשה נתנה לי מן העץ ואוכל ולמה דייק אשר נתת עמדי וע"ז דרשו בכאן כפר בטובה,

כלומר מראה לו שהכל צא מן התאוות ורדיפת המותרות הרג בקר ושחוט לאן, לכן זורק צו טפה של מרה כי המיתה הוא רפואה לחטא עץ הדעת הוא התאוה, וצוה מפרש שם מה שכתב צוהר כי ימכור איש את צחו לאמה לא תלא כלאה העבדים וצוהר איש דא קצ"ה את צחו דא נשמחא קדישא לאמה למיהוי אמה משחעבדא בנייכו בהאי עלמא צמטו מינייכו בשעתא דמטוי זימנא לנפקא מהאי עלמא לא תלא כלאה העבדים לא תיפוק מתטנפא בחובין, ופי' צפן ועין כלומר ע"י לא תחורו אחרי עיניכם עין רואה ואחרי לבבכם לב חומד ואחרי תאוה האכילה שהוא צפן ע"ש ודפת"ת וש"י.

והנראה דהנחש צא לחוה ואמר לא מות תמותון ומיהו צא הנחש שהוא המלאך המות והוא מלא עינים וכשראחה הוא מלא עינים מדעזעה מן המלאך המות וכיון שראחה אותו מלא עינים תשצה שזה הוא מה שאמר לה כי ציוס אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם כלומר שתתמלאו כל הגוף עינים כמו שהוא נעשה ועי"ז נעשה משכיל ויודע טוב ורע שחשבה שהוא יודע טוב ורע והכל ע"י שאכל מן העץ ההוא.

וזה ותרא האשה כי טוב העץ למאכל שראחה את המלאך המות מלא עינים והוא אמר לה שאכל מזה ולכן נתפקחו עיניו וכי תאוה הוא לעינים כלומר עי"ז נתרצה הוא בעינים כאשר

עכ"פ נראה דאדה"ר על האכילה לא נתקלל אלא על שכפר בטובה.

ונראה דידוע דעונשי שמים מדה כנגד מדה הן, וזוה נראה לפרש לשון הקללה שהיתה זכולם מדה כנגד מדה, והתחיל בנחש וכיון שהי' מזיד על האכילה ועל ההסתה שאמר כי טוב העץ למאכל וכי תאווה היא לעיניי ונחמד העץ להשכיל וגו' נתקלל בעפר תאכל כל ימי חייך ואמרו ז"ל שכל מה שיאכל לא ירגיש רק טעם עפר והוא מדה כנגד מדה שהלך אחר התאוה ולכן לא ירגיש עוד שום טעם במאכל לעולם, וגם על ההסתה נתקלל בקיצוץ ידים ורגלים ועל גחוניו ילך לפי שאמרו ז"ל שהלך אצל חוה ודחפה על העץ לנגוע בו לכן נתקלל בקיצוץ ידים ורגלים, ולא יוכל עוד להסיט, ולא זאת אלא שנתקלל ואיבה אשית צינך וצין האשה שלא ישמעו עוד לעולם אל דברי ההסתה שלו היפוך ממה ששמעה לו האשה עכשיו.

והשנייה מדה כנגד מדה לאשה כיון שעל האכילה היתה כעין שוגג שהרי טענה הנחש השיאני ואוכל ונשים דעתן קלות להתפתות, ומ"מ אונס לא הוה, א"כ נתקללה על האכילה בעצב חלדי צנים שהוא קללה בחדרי צטנה, כ"ש למ"ד כי בא עליה, וכיון דנתנה לבעל לאכול והוא שמע לה מטעם המצואר ברמב"ן ז"ל הנ"ל דכן גזרה חכמתו שיהי' לו עזר כנגדו ומה שמתן לו יאכל וישמע לה כלומר והבעל הי'

וציבור הדברים כי הרי צסמוך כתיב (ב:כ) ולאדם לא מצא עזר כנגדו ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם צצ"ר הוצא צרש"י אמר לכלם יש צו ולי אין צן זוג מיד ויפל אלקים תרדמה וציאר רמב"ן ז"ל כי כאשר לא מצא בחוכם עזר כנגדו נעצב ויישן והאלקים הפיל עליו תרדמה שלא ירגיש בהסרת הללע וכו', ולא רצה הקצ"ה לקחת ללעו ממנו עד שידע האדם שאין צנצנאים עזר לו ושיתאוה שיהיה לו עזר כמותה וכו' ע"ש. ועכ"פ האדם הצטער שלא מצא לעצמו עזר ורצה בעזר והקצ"ה זימן לו ועכשיו בעט וכפר בטובה זו שבקש כאלו אמר האשה אשר נתת עמדי שלא צרצוני היא ניתנה לי ומה אעשה.

והנראה דבאמת אדה"ר לא נתקלל צשציל האכילה כי הי' אונס וכדעת הרמב"ן והאיה"ח ומה שמת צחטאו ז"ל דהיה לטובתו כיון שאכל מעץ הדעת לא הי' לו צמציאות להשאר צחיים וכמ"ש צמדדש ואת הטוב זה המות כי הי' זה לטובתו או כדעת אנשי הטבע (עיין רמב"ן שם צ:ו) ציום אכלך ממנו מות תמות, כי היה האדם מעותד למיתה מתחלת היצירה מפני היותו מורכב אצל גזר עתה שאם יחטא ימות צחטאו כדרך חייבי מיתה וימותו צחטאם כאוכל תרומה ושחויי יין, ועל דעת רבותינו אלתמל שחטא לא מת לעולם כי הנשמה העליונה נותנת חיים ע"ש, ואולי זה הוא מחלוקת צגמ' אי יש מיתה צלא חטא או אין מיתה צלא חטא והצן.

עמיד קודם החטא לשמוע לעצתה וזהו עזר כנגדו שאם תתנגד לו ישמע לה, ולכן נתקללה מהיום והלאה ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך כלומר דזה בכלל הקללה דמהיום והלאה הוא ימשל בך מדה כנגד מדה דעד עכשיו היא משלה בו כמ"ש היא נתנה לי מן העץ ואוכל שהיא משלה בו נתקללה במדה כנגד מדה.

והאדם שכפר בטובה שהקב"ה נתן לו האשה שתהי' לו עזר והיתה עמידה לעזור לו והוא ישב וילמוד חורה והיא תציל לו כל הצורך בצחינת יששכר וזבולון ומה"ט נפטרו הנשים מלימוד החורה, וכיון שכפר בטובה ואמר האשה אשר נתת עמדי נתקלל בצרורה האדמה בעצורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך צועת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת, והנה נתקלל צועת אפיך תאכל לחם כי עד עתה האשה היחה הנותנת ומציאה הלחם ועכשיו נתקלל מדה כנגד מדה על הכפירה בטובה שמעתה בעלמו יצטרך לעבוד על הלחם, ורמוזו לו על הכפירה בטובה שיצטרך לעבוד את האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אמה ואמר לעבוד את האדמה כי ממנה לוקחת לכן גם לעפר לא תהיה כפוי טובה אלא תעבוד אותה, הרי דקללתו היחה מדה כנגד מדה שכפר בעזר שהיתה עמידה להציל לו הלחם ועתה לקחו הימנו העזר הזה.

ואולי צוה יש לפרש מה שאמרו ז"ל ביצמות (ס"ג ע"א) עה"פ אעשה לו עזר כנגדו וזה נעשית לו עזר ואם לאו כנגדו, ואמרו דמזונות בזכות הנשים ואמר רב נחמן לכבד נשותיהם כי היכי דליתעטרו, ולהנ"ל י"ל דכיון דמעיקר הצריאה חוה היחה אס כל חי וזכותה בא המזונות אלא שחטא האדם ונתקלל ומי שזכה ונתקן אצלו החטא ולא נפל תחת הקללה נעשית לו עזר ואם לאו כנגדו מדה כנגד מדה. ומכאן ראוי להצין כמה גדול העון על מי שעושה לו טובה ואינו מכיר לו טובה שעל ידי כפירה בטובה אחת נתקלל על כל ימי חייו צועת אפיו לאכול לחם, ולהיפוך מי שיש בו מדת הכרת הטוב ית' צפרנסה טובה וכלכלה אמן. (שנת תשנ"א)

"הנחש השיאני ואוכל" (ג: יג). עיין רש"י הטעני כמו (ישעיה ל"ו, דה"י ל: טו) אל ישא לכם חזקיהו, וצמד"ר (י"ב י"ג) הנחש השיאני ואכל גרני חיבני והטעני, ונראה לפ"מ שאמרו שהנחש בא על חוה והטיל בה זוהמא ולכן אמרה לשון השיאני מלשון נישואין שבא עליה וטמאה ושוב אכלה, ועיין קידושין (דף מ' ר') דרוק תבעתיה האי מטרוניתא אמר לה חלש לבי ולא מצינא איכא מידי למיכל א"ל איכא דבר טמא אמר לה מאי נפ"מ דעביד הא אכיל הא, ונראה דלפי שזינתה עם הנחש וחששה שעכשיו תמות היא והנחש ולכן נתנה גם

לאדם שלא ישא אחרת וימות גם הוא ולכן נענשה בעצב חלדי בנים שכיון שהיא גרמה להמית מדה כנגד מדה צריכה להוליד ולהשלים החסרון שעל ידה ימותו, ולפי שנתקללה בעצב חלדי בנים לכן אף לו למי שבניו נקבות שהיא בכלל הקללה.

ואולי מה"ט אין מצרכין שהחיינו על לידת נקבה והארכתי צוה במקום אחר, וגם זה הטעם מה שכתב המהר"ם חאגי"ו שנשאל למה אין מצרכין שהחיינו תחת החופה וכתב עד שאתה שואלני למה לא מצרכין שהחיינו שאלנו למה לא מצרכין דיין האמת, ולפי הנ"ל אחי שפיר דכיון דהאשה גרמה למיתה והילדים שתוליד ימותו ג"כ בגזירת עירין פתגמין מחמת החטא שלה וא"כ במקום לצרך עליה שהחיינו צריך לצרך דיין האמת שעל ידה נקנסה מיטה בעולם.

ועיין פי' התפלות והצרכות לרבינו יהודה בר יקר (ח"ב דף נ' ע"ב) אם נולד לו בן צריך לצרך שהחיינו ועל הנקבה לא יצרך דיין האמת, אע"פ שכתוב באגדה שלשה דברים אין אדם רוצה שיאל לו עשב בקמה ונקבה בבנים וחומץ ביינו ואם החמיץ יינו ודאי מצרך דיין האמת אבל אם בא עשב בקמה לא נהפכו החטים לעשבים ולא הבן לנקבה ע"ש.

והנה הש"ך (חומ"מ סי' ל"ב סק"ג) הקשה אמאי דקיי"ל (ש"ע שם ס"ב) השוכר עידי שקר להעיד פטור דיני אדם וחייב דיני שמים, א"כ שמעינן דהא טענה דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין לא מהני אלא להפטר מדיני אדם ולא מדיני שמים, וא"כ קשה מהא דאמרו הרבה טענות היו לו לנחש הקדמוני דברי הרב ודברי התלמיד וכו' ולמה לא טען לו הקב"ה מפני שאין טוענין למסית, כיון דדיני שמים אחתי הי' חייב א"כ מה הי' מועיל הנחש בטענת דברי הרב כיון דדיני שמים אחתי חייב, ע"ש בהג"ה (והוא מחמתו של הש"ך), ועיין בהגהת אמרי צרוך שם ובתומים ושאר אחרונים, ומרן הח"ס עה"ת תי' דדוקא השוכר חייב דיני

אפיך תאכל לחם" (ג:יז). וי"ל למה תלה החטא כי שמעת לקול אשתך והלא האיסור הוא מה שאכל, ועיין ח"ס עה"ת שהקשה בן שהאיסור מה שאכל מען הדעת ועבר על צווי ה', ובגמ' (סנהדרין כ"ט ע"א) א"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן מניין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני דא"ר שמלאי הרבה טענות הי' לו לנחש לטעון ולא טען ומפני מה לא טען לו הקב"ה לפי שלא טען הוא מאי הוה ליה למימר דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין דברי הרב שומעין ע"ש, ויש לדייק לשון הרבה טענות הי' לו וסיים מאי הוה ליה למימר דברי הרב וכו' וזה רק טענה אחת ולא הרבה טענות.

"ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ארורה האדמה בעבורך וגו' בזיעת

שמים אצל המסיח להשכיר אינו חייב אפי' צדיני שמים דהו"ל גורם לגורם, ופטור מכלום, ועיין קלוה"ח, וא"כ הנחש שהסיח לחוה להסית לאדם הו"ל פטור אפי' צד"ש רק שיש לחייב על אכילת האשה עצמה.

וי"ל לפמ"ש המהרש"א צח"א (פ"ק דטוה ט' ע"ג ד"ה אהרוג) אהא דאמרי' שחש הנחש שחיה תחן לאדם וימות והוא ישאנה והא גם האשה תמות כשתאכל מן העץ, ומי' המהרש"א ז"ל שהנחש סבור שאדם נצטוו ולא חוה כי בשעת ציווי עדיין לא נבראח חוה, ואדם חשב שהכל נכלל כי היתה בשר מבשרו, ולכן אמר הנחש אסית את האשה ותאכל ולא תמות כי לא נצטווה ובראות אדם שלא מתה יחשוב לפי טעותו שגם האשה נצטווה ואפ"ה לא מתה יאמין שהותרה הרצועה ויאכל וימות וישאנה ע"כ. ולפ"ו באכילת האשה הי' הנחש אומר מותר והי' קרוב לאונס ומתו' קושית הש"ך. אלא דלפ"ו גם אדם שטעה כשראה שחיה לא מתה וס"ל הותרה הו"ל כאומר מותר ואין לו אלא דין אונס ופטור. ומי' דמ"מ חייב על גזל ע"ש.

והנה לפי דעת מרן הח"ס הנ"ל מיושב מדרש תמוה שאמר לו הקב"ה המן העץ אשר וגו' אכלת והשיב אדה"ר האשה אשר נתת וגו' ואוכל ובמדרש אכלתי ואוכל עוד, והוא תמוה, ולהנ"ל אחי שפיר שהרי הי' ס"ל שכבר הותר

האכילה ולכן לפי טעותו אמר אכלתי ואוכל עוד, ולפ"ו מיהו הו"ל אדם אומר מותר ואין לו עונש על שעבר על ציווי הקב"ה אצל מי אמר לו לשמוע לקול אשחו ולטעות ולכן אמר כי שמעת לקול אשתך ואכלת וגו' ארורה האדמה צעבוריך שהעונש צא ע"י ששמע לקול אשתו.

אלא דבמדרש איכא עוד שחשב הנחש שימותו שניהם והוא יירש העולם כולו, וכבר ראיתי שהקשה קושית המהרש"א כמדומה צס' נחלת בנימין, ומי' דהנחש חשב ממ"נ אם גם חוה נצטווה הרי ימותו שניהם ויירש כל העולם ואם היא לא נצטווה א"כ ימות אדם וישאנה, או עכ"פ יגרש אותה מחמת כעסו שהכשילה אותו וקיי"ל שאשה שהכשילה בעלה צמאכלות מותר לגרשה ואפי' הקדיחה תבשילו וממילא ישאנה.

ברם צהא קושיא שהקשו על הגהות הש"ך הנ"ל לפענ"ד ז"ע מגמ' קידושין (מ"ג ע"א) אמר רבא את"ל סבר שמאי שני כתובים הבאין כאחד מלמדין והוא ההוא לא דריש מודה באומר לשלוחו לא בעול את הערוה ואכול את החלב שהוא חייב ושלוחיו פטור שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב ע"כ, ע"ש. ועיין חוס' שם ד"ה שלא מצינו אמנם מקופק הי' ר"י ע"ש, ולפום ריהטא משמע דגם צדיני שמים

פטור וי"ל דדוקא בדיני אדם קאמר ועיין רש"י שם ד"ה אס ת"ל וי"ל.

איברא דהתוס' (סנהדרין כ"ט) שם הקשו א"ת א"כ כל מסית יפטור עצמו בצוטה טענה י"ל דדוקא נחש שלא נטווה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבצאת תקלה על ידו אצל מסית שננטווה שלא להסית נמצא כשמסית עובר ע"כ. וא"כ חדשו לן התוס' בנחש מה טעם הי' לו טענה זו כיון שלא נטווה ואינו מחויב בדבר א"כ אין לו דיני מסית מ"מ כיון שהסית וצאת תקלה ע"י דנוהו כדין מסית, אלא דא"כ בצאמת הרצה טענות הי' לו חדא דאינו מנווה בדבר ולא הוה ליה דין מסית כלל, והשנית כנ"ל דלא מצינו בכה"ת כולה זה נהנה וזה מתחייב, ועוד טענות.

והנה בגמ' (פסחים קי"ח ע"א) עה"פ וקוץ ודרדר תלמית לך אריב"ל בשעה שאמר הקצ"ה לאדם וקוץ ודרדר תלמית לך ולגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל מאצוס אחד כיון שאמר לו צועת אפיך תאכל לחם נתקררה דעתו ע"ש ולכאורה תמוה למה ולגו עיניו דמעות, עשה מעשה בהמה אוכל מאכל בהמה וכמו שאמרו בקוטה שקרבנה שעורים מאכל בהמה והכ"נ וגם מה שאח"כ א"ל הקצ"ה צועת אפיך תאכל לחם נ"ע, ועיין ח"ס.

וראיתי בס' נחלת בנימין (מנחה י') טעם להמלאכים שירדו לאצרהם כדי

לאכול אצלו ולצרך ברכת המזון וכוונתם הייתה להוציא האדמה מכלל ארור לכלל צרוך כיון דכשהאדמה נתאררה צחטא אדם והיינו אף שהאדמה נצרחת צת חורין כשאר כל הצרואים אשר בני חורין נצראו והא דנאמר לאדם ורדו בדגת הים ובעוף השמים לאו למלאכה קאמר אלא לאכילה, וצחטא אדה"ר נתאררה האדמה מזד קושי עבודה חרישה וריעה וקוץ ודרדר תלמית, ובש"ך על התורה פ' לך לך כתב דלכך ניתנה הארץ ביד כנען הארור עבד עבדים יהיה לאחיו כי שניהם נתאררו, ואצרהם ורעו שהיו משופרי דאדם הוצרכו לילך אל הארץ לנקותה ולהסירה מאירורה ומה"ט ניתנה תורה לארץ ולא הניחה בשמים כי היכי דתיפוק ארעא לחירות צמה שלומדים עליה התורה אשר צה מלכים ימלוכו ומוציאה מעבדות לחרות ע"ד דעבד שרבו קראו צמורה ילא לחרות וגדול מעלת מחזיקיה מלומדיה וא"כ אף המחזיקים שהיא הארץ יוצאת לחרות וצמה שמשפעת יכולה ללומדי התורה ומספקת להם מים ומזון יוצאה לחרות.

והמלאכים שלא רצו שיתן הקצ"ה התורה לארץ כטענת חנה הודך על השמים ולכן צאו לאצרהם ורצו לתקן ולהוציא הארץ מארור לצרוך ולא יצטרכו להוריד התורה ארצה, וה' בשמים ואצרהם אצינו על הארץ שכל את ידו ולא הביא לחם וגם עוגות לא הביא ויקח חמאה וחלב וצן הבקר עשה ויתן לפנייהם תחת העץ ויאכלו ולא יכלו לצרך

הקצ"ה שיש ענה בזיעת אפיקי חאכל לחם ואמרו בגמ' ברכות (כ"ג ע"א) דללמוד תורה זריך באימה וביראה וברתת ובזיע, וילפינן לה ממאה"כ והודעתם לבניך ולבני בנים וכתיב בתריה יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן, עיי"ש. וידוע דמלאכים כשואמרים שירה מחמת רוב פחד ואימה מזיעים ומהזיעה נעשה נהר דיגור והכ"נ זריך בלימוד התורה באימה וביראה וברתת ובזיע עד שיזיע מפחד הקצ"ה, ועי"ו יזכה ללימוד התורה שנקראת לחם שנאמר (משלי ט:ה) לכו לחמו בלחמי ויוצא מארור לברוך וא"א לתקן להוציא מארור לברוך רק בזיעת אפיקי תאכל לחם ואז נתקררה דעתו שע"י תורה תלא האדמה מארור לברוך ולכן צביאת משיח נדקינו עתידין אילני סרק להוציא גלוסקאות אכ"ר. (שנת תשנ"ג)

"ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך וגו'" (ג:יח). עיין לעיל. ונראה לפמ"ש (ע"ו ל"ט ע"א) דאשת חבר לכ"ע כל זמן שהיא עמו יש לה דין מומחה ונאמנת על כל ועיין רמב"ם (רפ"י מהל' מעשר) עיי"ש, וא"כ לכאורה לא הי' לו לשאול כלל על מה שהציאה לו לאכול, ובגמ' מג"ל דע"א נאמן באיסורין דאל"כ אין לך אדם אוכל אלל חבירו ואדם אלל אשתו, עיין רש"י יצמות (פ"ח ע"א ד"ה ואמר) וז"ל דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חבירו ואין לך אדם סומך על

ולהוציא האדמה מכלל ארור, ולכן בשעת קבלת התורה שצקשו מלאכי השרת תנה הודך על השמים נר קלסתר פניו של משה כאברהם אבינו ואמר להם לא זהו שאתמול אכלתם אכלו בשר וחלב אבל לא לחם א"כ לא ברכתם וע"כ אתן התורה על הארץ והסכימו ה' אדוננו מה אדיר שמך וגו'.

ומה"ט בקבלת התורה ירדה שכינה כשחטא אדם תיכף עלתה שכינה וסילק שכינתו מן הארץ לשמים ובקבלת התורה שוב ירדה והו' שאמר הכתוב (ירמיה לא:ג) נתתי את תורתך בקרבם, כביכול נתתי אותי וזה אמר ולקחתם את תורתך כביכול קחו אותי לשכון כבוד ה' בארץ, ומה"ט נמי כתיב (תהלים עו:ט) ארץ יראה ושקטה ואיחא בשבת (פ"ח ע"א) וע"ו (ג' ע"א) בתחלה יראה שמה לא יקבלו ישראל התורה ולצטוף שקטה, ולכאורה למה הארץ יראה יותר מהשמים וכל צבאם שהרי על כלם אם לא צריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת, אלא דשמים לא נתקללו והמלאכים ראו בתורה וא"כ אפשר שחשאר השמים, והאדמה הארורה יראה עד ששקטה שקבלו ישראל את התורה, ע"ש בשינויים קצת.

ולפ"ז נראה דזה מה שאמר לאדם ארורה האדמה בעבוריך שגרמת לסילוק שכינה ואתה ותמורך יאכלו מאצבס אחד ואז זלגו עיניו דמעות אני ותמורי נאכל מאצבס אחד ואמר לו

בני ציתו וא"כ מה הי' הטענה על אדה"ר.

גרמה לו לאצד המשמשים שלו וכמ"ש הכחוז והוא ימשול בך, וע"ז אמרו בגמ' (יבמות ס"ג ע"א) אשכחיה ר' יוסי לאליהו א"ל כתיב אעשה לו עור צמה אשה עוזרתו לאדם א"ל אדם מציא חטין חטין כוסס פשתן פשתן לובש צתמיה עיין רש"י אלא היא טוחנת לו ועושה לו מלבושים ופשוט דכל זה לאחר החטא אבל קודם החטא הרי לא הלך להציא חטין ולא פשתן נמצא דקודם החטא לא היתה מציאה לו ולא מאכילתו.

ולפ"ז נראה דזה הי' טעות אדה"ר דודאי לאחר החטא שהיא חייבת להאכילו מותר לאכול בציתה אבל בג"ע שהיו המלאכים משמשין אותו מציאין לו מאכל כיון שראה שמה הציאה לו לאכול הי' לו לשאול מה זה ועל מה זה והי' לו לחפש ולזרר עכ"פ מאיפה הציאה לו מאכל זה, וז"ש ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ולא אמר כי אכלת ממאכל אשתך כי הי' לך לזרר ולא לשמוע לקולה שזה מאכל כשר ומותר באכילה.

ואולי קצת יש ליישב שחטטה לו ענבים והציאה לו לפ"מ שאמרו דאשה שהציאה לו שפחות ופטורה לעשות מלאכה מ"מ רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו ומוזגת לו את הכוס ועיין כתובות (ס"א ע"א) א"ר יצחק בר חנניא אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו כוס וכו' וע"ש בתוס' מחלפא שהוא דרך חיבה (ובש"ע א"ע סי' פ' ס"ד), וא"כ חטטה ענבים והציאה לו כוס להטעותו

ויותר קשה לפמ"ש שנחלת בנימין צמם הגאון הדרשן ר' יוסף מפוזן ע"פ מדרש (צ"ר י"ט ח') שענבים סחטה לו שלא ירגיש צהפרי אלא הציאה לו מיץ ענבים צלי גרעינים והקליפות וחשב שהוא חיזה משקה ואוליין צמר רוב אילנות ומותר לאכול ועיין גם יפ"ת שפי' כן וא"כ מה לו לעשות ולחשוב, וצפרט אי נימא לפמ"ש בגמ' פסחים דהסוחט שאר פירות זיעה בעלמא הוא ואינו בכלל פרי א"כ אפשר דמה"ט סחטה אשכול ענבים וס"ל דהו"ל בכלל זיעה בעלמא ואינו בכלל פרי ולא נאסר עליו רק אכילת הפרי ולא הזיעה של הפרי והגם כי ההלכה דציית וענבים הוה פרי מ"מ טעמה בזה ולמה נענש.

ונראה לפ"מ שכתבתי במקום אחר דקודם החטא בגן עדן לא נבראת האשה לעשות מלאכת בעלה ולשמשו כשפחה אלא להיות לו לזווחא ולהוליד בנים, ועיין רמב"ן עה"ת ולעשות מלאכתו הי' כל העולם משועבד, וכמ"ש דקודם החטא הי' שני מלאכים עומדים וזולין לו צמר וכל מיני מטעמים ולא הי' זה מלאכת אשתו.

אבל לאחר שהאכילתו מעץ הדעת וגרשום מגן עדן אז נגזרה עליה י' קללות (עיין עירובין ק' ע"ב) וזו אחת מהם להיות שפחה שלו ומשמשתו שהרי היא

שזה נריכה להציא לו בכל אופן מחמת חיבה ואדה"ר בתומו חשב שבאמת לחיבתו היא עושה ולכן אמרו ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך והבן.

(שנת תשנ"ג)

"ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ארורה האדמה בעבורך" (ג:יז). ול"ב אם האדם חטא ונתקלל, האדמה מה חטאה ולמה נתקללה. ולעיל (א:יא) כתיב "תדשא הארץ וגו' עץ פרי עושה פרי למינו", ואמרו ז"ל עץ פרי שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן אלא "ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי" ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו ונתקללה (עיין רש"י ד"ה עץ פרי ועיין ירושלמי כלאים פ"א ה"ז). והא גופא ז"ע למה המתין לה עד השתא. ועוד, הרי בקרא כתיב "ארורה האדמה בעבורך", משמע בשבילו נתקללה ולא בשביל חטאה.

והנראה לומר דלכאורה טעמא צעי למה צוה הקב"ה להוציא עץ שטעמו כטעם פריו מאחר שאין לורך העץ לאכילה אלא הפרי ולא עבד קב"ה דבר שלא ללורך. ובמס' אבות (פ"ו מ"ז) כל מה שצוה הקב"ה לא צוהו אלא לכבודו.

ובמדרש עה"פ ולקחתם אגודת אזוב (שמות יב:כב) הה"ד כל פעל ה' למענהו, אמה מוצא שכל מה שצוה הקב"ה בששת ימי בראשית לא צוה אלא לכבודו ולעשות צוה רצונו, ציוס הראשון

צוה שמים וארץ אף הם לכבודו צוהו שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי ואומר השמים מספרים כבוד אל וכן האור שצוה לכבודו הוא הה"ד עוטה אור כשלמה, מה נצוה ציוס שני רקיע לכבודו צוהו שיעמדו שם המלאכים ויהיו מקלסין אותו שנאמר הללוהו ברקיע עזו, מה צוה ציוס שלישי דשאים ואילנות ומנינו שהדשאין מקלסין להקב"ה שנאמר יתרועעו אף ישירו, ומנין שאף האילנות כן שנאמר אז ירננו עצי היער מלפני ה'.

אתה מוצא שצוה הקב"ה מן האילנות לעשות מהן מצות, צפרה אדומה צוה להשליך צפריתתה עץ ארו ואזוב והזאת מי נדה צוה לעשות באזוב, וטהרת המצורע צוה לעשות בעץ ארו ואזוב, וכן צמזרים צוה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזוב שנאמר ולקחתם אגודת אזוב וגו' וכן צוה המים ציוס שלישי שניסן מעל הארץ ומשם קלוסו עולה שנאמר מקולות מים רבים אדירים משברי ים. מה נצוה ציוס רביעי מאורות לכבודו צוה שנאמר הללוהו שמש וירח. ציוס חמישי צוה עופות לכבודו להקריב מהן קרבן שנאמר אם מן העוף עולה קרבנו, מה נצוה ציוס ו' צהמות לכבודו צוה להקריב מהם קרבן שנאמר אדם כי יקריב מכס קרבן לה' מן הצהמה מן הצקר, וצוה צו אדם לכבודו שנאמר הללו את ה' מן הארץ תנינים וגו' הוי כל פעל ה' למענהו (ועיין הגדה ש"פ לכק"ז המהר"ל דרוש לשה"ג).

שהארץ שינתה והוליאה עץ עושה פרי ולא עץ פרי והבן.

אמנם כיון שהארץ שינתה (כמו שמבואר בירושלמי הנ"ל) "ותולא הארץ וגו' ועץ עושה פרי" ולא הי' טעמו שזה להפרי, א"כ הי' טענה לאדה"ר דלא החיר לן כנגדו ויזרו מתגבר עליו ולכן לא יכול לעמוד נגד היצה"ר ואכל מן הפרי, וא"כ האדמה הוא שגרמה לו צמה ששנתה צמעשיה. ולפ"ז אחי שפיר מה שאמר הכתוב "ארורה האדמה בעבורך" כלומר כיון שחטא אדה"ר עי"ז נתקללה האדמה שהרי עכשיו נפקד עונה שממנה הי' לו מכשול לאדה"ר ותוה.

ובזה נמי יש לומר מה שאמר "עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אמה ואל עפר תשוב" (ג:ט). ולכאורה כשנצטא לא הי' עדיין עמיד למות, שהרי אם לא אכל מעץ הדעת וחי לעולם, [נהגם שנתלקו צוה הרמב"ן והא"ע ז"ל אם צשעת צריאה הי' עמיד לחיות לעולם אם לא חטא] א"כ למה ישוב אל האדמה.

ולפמ"ש י"ל ז"ל (סנהדרין ע' ע"ג) עה"פ "ויחפרו עלי תאנה" (ג:ו) שהיו אדם ותוה תוזרין על כל חילנות שיחנו להם מעליהם לכסות ערוחם ולא רצו, עד שהלכו להעץ שקלקלו צו ונתן להם מעליה להחכסות. והכ"נ לולי שהאדמה גרמה לו החטא לא

האמנם י"ל לפ"מ שאמרו ז"ל (חולין ק"ע ע"ג) כל מה שאסרה לן תורה החירה לן כנגדו, אסרה לן דם החירה כצדא, אסרה לן חזיר החירה מוחא דשביטא, אסרה לן א"א החירה יצמה ויפ"ת, וכבר שאלה ילחא דציחהו דר' נתמן כן לר"נ, והטעם למה החירה הכל כנגד האיסור ז"ל דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר (קידושין כ"א ע"ג), דירדה תורה לקוף דעתו של אדם שאם לא יאכלנו צהיחר יאכלנו צאיסור, וכעין שאמרו ציפת תואר לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. ועיין הוריות (י"א ע"א) אכל פרעוש לא הו"ל מזיד ומומר משום דאומר אטעום טעמא דאיסורא ועיין רש"י שם, ולפ"ז תקשה שאסר הקצ"ה לאדם ותוה לאכול מפרי העץ אשר בחוך הגן, ולא החיר להם דבר כנגדו. וז"ל שגם צוה החיר כנגדו דמהאי טעמא צוה הקצ"ה שיהי' טעם עלו ופריו שוה, שאם ירצה לטעום טעם פרי איסור זה יקח מעט מן העץ ויטעום טעם זה כשיהי' טעם עלו ופריו שוה, ודלא כמ"ד (סוכה ל"ה) דפרי שאכלה תוה אחרוג הי' ודו"ק.

ומה מדויק צוה הלשון שהחורה קראה לעץ שעושה פירות עץ מאכל ולכאורה היל"ל לכנותו עץ עושה מאכל דהעץ אינו המאכל אלא הפרי ולפ"מ שפירשנו אחי שפיר מאד דצאמת הקצ"ה רצה שגם העץ יהיה ראוי למאכל והוא עץ מאכל מצד הצריאה אלא

המהווה והמחדש בכל יום תמיד אף מה שאין בטבע. וזאת היא הנהגה ע"י מעשה האדם, הנהגה השגחית. אלא דמ"מ גם מדת הדין יש צוה, כי הלוא גם שורת הדין מסכמת לשלם לאדם כפי פעלו, ואם הוא משנה את טבעו וממאס ברע ובזחר בטוב וכובש את כל רצונו לעשות רצון אציו שבשמים, הלוא דדין הוא שיטול שכרו. ועל כן צאו בזכרון ב' השמות ציחד. ואחר החטא שנאגרש אדם מג"ע ונדבק ברע אז נעשה כל קיומו של האדם רק מלד הרחמים וכו', ע"ש.

וידוע דמלד הדין אין מועיל תשובה, וכמו שאמרו צירושלמי מכות (פ"ג ה"ו) ומדרשים: שאלו לחכמה נפש החוטאת צמה, ואמרה תמות (ועיין מכות כ"ד), ורק מלד הרחמים והחסד מועיל תשובה. וכיון שראתה הקב"ה שאין העולם מתקיים במדת הדין, שעמיד האדם לחטוא, צירף ושיחף מדת הרחמים למדת הדין (עיין רש"י א"א ד"ה צרא אלקים). וזה הי' אחר השבת, וע"י השבת נהפך מדה"ד לרחמים. וכצעל עקדה למיום השבת והלאה הוא דננטרף. ומה"ט אמרתי ליישב שיטת קצת פוסקים דלעכו"ם אינו מועיל תשובה, והטעם כיון דקיי"ל עכו"ם ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח) וממילא אין להם סגולת שבת שיהפך מדת הדין למדת הרחמים ונשאר בו רק מדה"ד על דרך הטבע ועולם כמנהגו נוהג, ולכן אינו מועיל להם תשובה.

היתה מקבלו, אבל כיון שהאדמה גרמה לו החטא ולכן אמר לו הקב"ה "ארורה האדמה בעבורך עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת", וק"ל. (שנת תשל"ח)

במדרש (תהלים ד') כשראה אדם את קין א"ל מה נעשה בדיןך א"ל עשיתי תשובה ונחפשרתי, מיד אמר מזמור שיר ליום השבת, ע"ש וכבר פירשתי. וי"ל לפי מה שמוצא בצעל עקדה (שער ג') למה בכל מעשה בראשית הזכיר רק שם אלקים ולא הזכיר שם הוי"ה עד "אלה חולדות השמים והארץ וגו' ציום עשות ה' אלקים ארץ ושמים", ומשם ואילך הזכיר שני השמות יחד. וכחצ שכל אלו המאמרות ענינם הוא המנהג הטבעי על דרך שאמרו "עולם כמנהגו נוהג" (ע"ז דף נ"ד), וזה יוחס לשם אלקים וכו' אבל אחר שנצטא האדם וכן זוגו השבת (עיין במדש פי"א שאמר הקב"ה כנס"י יהי' בן זוגך) ואז נצטאת הנהגה חדשה הנהגה בהשגחה פרטיית בצחי' צא שבת צא מנוחה - פי' לאז נצטאת צריאה חדשה, אשר גם בדרך מנוחה ימליא ה' הטוב לאדם די סיפוקו, וע"ד שאמרו חז"ל (ברכות ל"ה ע"ב) צומן שעושים רצונו של מקום מלאכתו נעשה ע"י אחרים.

וז"ש מה הי' העולם חסר - שעד עתה נצטא קדר צריאה שהוא ע"י יגיעה בדרך הטבע, וע"ד צ"נ יום ולילה לא ישבותו, ולכן מיום השבת והלאה מלטורף השם מדת הרחמים שהוא

כמנהגו נוהג טבעי, ולפ"ז אינו מועיל תשובה. והשיב קין עשיחי תשובה ונתפשרחי. א"כ ע"כ צריאה חדשה דסגולת השבת גרמה לצרוא הנהגה השגחתית ולכן שפיר מועיל תשובה, וזה ע"י השבת. מיד אמר מזמור שיר ליום השבת - דהשבת גרמה לו לזה, וכמ"ש (שבת קי"ח) כל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו. ועיין ט"ז (א"ח ריש סי' רמ"ב) וזה צ"ל דרופ התשובה דזכות השבת מועלת שמתקבל התשובה אפי' עבד ע"ז ובלא"ה לא היה מועיל תשובה כלל, ונ"ל דרק מנח ואילך היו אסורים לשבות אבל אדם לא נאסר אכתי לשבות בשבת ודו"ק.

ובאופן אחר שאולי צוה תלוי מחלוקת הראשונים אי הנסים שנעשים על ידי לדיקים נמי נצראו מששת ימי בראשית כמו שאמרו עשרה דברים נצראו ערב שבת ביה"ש ואילו לא נצראו לא היו יכולים להשתנות דאין כל חדש תחת השמש או שאמרינן דהקב"ה נתן כח ללדיקים לשנות בצריאה כרזונם וע"ד שאמרו אם צריאה כבר ואם לאו יצרא עכשיו, וזה הנהגה וצריאה חדשה החולה בשבת, דשבת הוא בצחינת מלך ומלך פורץ גדר.

ויש להמתיק קצת לפמ"ש במדרש מוצא צפ' חמודי דניאל בהקדמתו וצומירות קול אר"י על זכור את יום השבת לקדשו, דבשעת צריאת העולם נצראו ששת ימי המעשה כולם מכ"ח

ובזה י"ל נמי טעם דגוי ששבת חייב מיחה ונאמרה להם מצוה של "יום ולילה לא יצבותו", ולפי דעת צעל עקדה א"ש, שהרי עיקר צריאת העולם מתחילה נצרא רק על מנהג הטבעי בלא מנוחה ע"י יגיעה בדרך הטבע, אלא שלישראל ניתנה התורה והשבת ונצרא להם צריאה חדשה הוא המנוחה מהיגיעה הטבעית שנצראת מקודם. אבל צעכו"ם שלא ניתנה להם השבת, א"כ לא ניתנה להם הצריאה החדשה של מנוחה, ממילא נשארו על הדרך הטבעי המנהג שצרא צו הקב"ה העולם צאלקים, ולכן יום ולילה לא יצבותו.

וזה י"ל הענין שאמרו ז"ל (שבת קנ"ו ע"א נדרים ל"ב ע"א) אין מזל לישראל, והכוונה נראה שמנהג העולם והנהגתו בדרך הטבע הוא ענין המזל ובאיזה מזל נולד כך מחוייב לעשות. ועיין שבת הנ"ל ובתוס' שם ד"ה אין מזל לישראל. אבל ישראל שנצרא אללם צריאה חדשה ע"י השבת ואינם תחת צריאת המנהג הטבעי ממילא אין מזל לישראל אלא הנהגה השגחית ופרטיית והצן. ועיין תוס' חגיגה (ג' ע"ב) שלשה מעידין זה על זה הקב"ה ישראל והשבת, הקב"ה והשבת מעידין שישראל הם יחידים בין האומות וכו' כלומר שע"י השבת נעשים ישראל יחידים בעולם, ושונים הם מכל הנהגת הטבע.

וז"ש, כשראה אדם את קין א"ל מה נעשה בדיןך, פי' דס"ל דעולם

יום ולכן בשבת חקר להם כנף לששה והוא בלא.

ומה מאד יהי' מיושב בזה הא דאמרינן במס' תענית (כ' ע"ג) לעולם אל יתפלל אדם שיעשו לו נס שאם יעשו לו נס ימעטו זכויותיו, ולכאורה מה טעם יש בזה, ולהנ"ל אפש"ל שהרי עיקר מציאות הנס שבא בעולם הי' צריאת יום חדש שהוא השבת, ומ"מ לא הי' אלא לאחר שכל יום מיעט עצמו ונתן חלק מיومו לצריאת השבת נמצא דכל עשיית הנס הוא ע"י שנתמעט מזכויותיו, וז"ש יעקב אבינו קטנתי מכל החסדים וגו' כי במקלי עברתי את הירדן, ופי' ז"ל שנתן מקלו על הירדן ונקרע לפניו נמצא נעשה לו נס שלא כדרך הטבע ועי"ז נתמעטו זכויותיו.

ואולי זה הטעם בהלבנה כשטענה א"א לשתי מלכים להשתמש בכתר אחד אמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך, ולא נתקרה דעתה עד שאמר הקב"ה לכו הציאו עלי קרבן על שמיעטתי את הירח והוא דברים נפלאים ומה הי' בדעת הלבנה אלא כבר פי' שהלבנה טענה למה לי למעט את עצמי הלא אפשר להגדיל החמה האמנם לכל שינוי במעשה בראשית צריך נס וכל נס לא נעשה אלא ע"י מיעוט ולכן אמר לכי ומעטי את עצמך ואז ישתנו הטבעים.

ובמקום אחר כתבתי ההסבר לזה בדשעת צריאת העולם ברא

שעות והיתה מריבה ציניהם עד שהסכימו שכל יום יתן משלו ד' שעות ונוסף יום אחד שהוא משש פעמים ד' ואותו היום שהוא מאוחד מכולם יעשה המלך עליהם וזה יום השבת כי באה שבת באה מנוחה וע"ש באריכות, ולפ"ז ע"י השבת נברא צרי' חדשה שהוא יום השבת ומ"מ לא נברא צריאה חדשה ממש שהרי כבר היו השעות האלו בששת הימים אלא שמיעטו כל אחד ד' שעות ועשו צרי' חדשה שהוא השבת.

ובדברי המדרש הנ"ל נלפענ"ד לישב מדרש אחר מוצא בא"ז הגדול הלי' מוצש"ק מלאכים משוררים וכחוצ שש כנפים לאחד, וכל יום משורר בכנף אחד ובשבת אין להם צמה לשוררו אמרו המלאכים לפני הקב"ה היום אין לנו עוד כנף צמה לשורר תן לנו כנף שבועי וגשורר לפניך היום א"ל הקב"ה אינכם צריכים יש לי [ישראל] כנף אחד וכ"י שנאמ' מכנף הארץ זמירות יאמרו ועיין תוס' סנהדרין ל"ז נוסח אחר, ולכאורה ז"ל למה באמת לא נבראו כך בשש כנפים ולא בשבעה להיות כנף אחד ליום השבת. ולפי המדרש שהבאנו דנברא את העולם לא נבראו רק ששת הימים נמצא דלמלאכים נברא לששה לכל יום שש כנפים לכל מלאך אלא שלאחר שהי' מרובה בין העמים נעשה יום חדש ע"י שנתקצרו כל הימים אבל המלאכים נבראו ביום שני לא נבראו להם כנפים רק כפי מספר הימים כל יום כנף לשירה לאותו

נשבר ונדכה אלקים לא תצוה וכל דכפוף טפי עדיף טפי ול"ל מגרמי' כלום, א"כ בלב נשבר המדת הדין שהוא אלקים לא תצוה ושפיר אמר עשימי תשובה ונחפשרתי, מיד אמר מזמור שיר ליום השבת דע"י השבת שעשה פשרה בין הימים ונעשה אחדות ונחמעטו הימים זכו לתשובה, ואולי מה"ע גוי ששבת חייב מיחה דעכו"ם מפעי פעי ולא יכול למעט את עצמו ולכן אין צידו לשבות בשבת שהוא רק צנחנות המיעוט והבזן.

"ויאמר קין אל הבל אחיו וגו' ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו" (ד:ח). עיין א"ע שהביא שאלת הטפשים ושואלים נולדו ציוס סגריר ישאלו איך הכהו ואין חרצ חזאת שאלת מהו כי יהרגהו צידו צחוק ואלף עך ואבן נמלאים.

ולפענ"ד נראה צדוק כפל לשון ויאמר קין אל הבל אחיו וגו' ויקם קין אל הבל אחיו דהאי ויקם קין לכאורה מיותר היל"ל ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי צהייתם בשדה ויהרגהו מהו ויקם אלא י"ל דמרמו דצהייתם בשדה קם עליו צפועל ממש כלומר זרקו על הארץ וזה צהייתם בשדה ויקם עליו כדרך המתקוטטים שזרקו חצירו ארצה ויקם עליו צרגליו שלא יעמוד וקם עליו על גרונו או פיו שהי' צועק ועמד על פיו עד שהרגו וזה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו וק"ל. (שנת תשנ"ג)

אלקים צריאה שלמה צלי תוס' וגרעון ועליה אין להוסיף ומינה לא יגרע עד ציאת גואל ויעלה צרעון הצורא לצרוא צריאה חדשה ועולם חדש ואור חדש, וכבר כתב הרקנטי על מ"ש חז"ל לא תוסיפו ולא תגרעו ודרשו ז"ל לא תוסיפו בשביל שלא תגרעו, והסביר הדברים שכתיב תורת ה' תמימה וגו' וכל דבר השלמות למשל כדור שהוא עגול בצחלית השלמות וצא אחד והוסיף עליו כל שהוא הרי צהוספה זו יאל משלמותו ואם רוצה להחזיר לו השלמות צריך לחתוך וליטול חלק מחוך הכדור ולהשים את החוספת במקום הזה נמצא שא"א להוסיף על הכדור רק ע"י שימעט אותו ויקח חלק וכל כמה שנוטל וממעט כך יכול להוסיף ולחזור לשלמותו ולפ"ז מדויק מאד לבי ומעטי את עצמן שא"א לשנות טבע הצריאה ואם תרצה שצמקום אחד ישחנה ויגדיל האור ע"כ במקום השני צריך למעט, ונמצא שניהם אחת דאין כל חדש תחת השמש ומיהו יש נסים שמשנים הטבעים והענינים ונקרא ע"י מיעוט, ולכן צנדיקים שהם ענוים וממעטים את עצמן כאצרהם אצינו ואנכי עפר ואפר, ודוד המלך ע"ה ואנכי חולעת ולא איש ומשה רבינו ואנחנו מה ממילא נעשה להם נס וכנ"ל והבן.

ולפ"ז אחי שפיר המדרש שאמר אדה"ר לקין מה נעשה צדינך ואמר עשימי תשובה, דבעל תשובה עיקר החשובה להכניע ולמעט את עצמו לב

מוסיפין לו שמנים שנה או כיוצא בו ופי' בגבורות שגובר את יצרו וכמ"ש איזהו גבור הכובש את יצרו והיינו מי שמעביר על מדותיו כמ"ש דמעביר במיליה וזה בגבורות שמחגבר על יצרו ומעביר על מדותיו או בגבורות שמונים שנה, אבל אם יש לו זכות אחר ולאו דוקא זכות מעביר על מדותיו בזה הכל לפי זכותו.

וגראה דזה שמנינו ששאלו בכמה מקומות כמה זכית כלומר כמה זכית לאריכת ימים ולכאורה מאי שאלה היא זו וגם לא השיב מעביר על מדותיו הי' ולהנ"ל אחי שפיר דהני תרי מילי נינהו. ועיין אה"ת הקדוש צפ' נח (ע"פ וימת מרח צהרן) והלא אחתי לא מת אלא שחי בשביל אברהם אבינו לא היה חייב בכבודו ועיין רמב"ן שם ולא מעלי גפן ולא מעלי זית וזה שאמרו במדרש הפרי מזיל על העץ ודו"ק כי קצרתו.

(שנת תשנ"ב)

"בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים" (בראשית ו:ג). ועיין רש"י אצריך להם וכו' פי' כן שהרי כתיב (תהלים י') ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמנים שנה, והעולם נוהג לצרף עד מאה ועשרים שנה והוא מיוסד על מקרא הזה דבראשית, ונראה לפ"מ שאמרו (חגיגה ה' ע"א) צ"ש נספה בלא משפט והני שני מאי עביר בהו אמר אי איכא לורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ועיין תוס' (שם ד"ה מוסיפנא) שהקשו מהא דיבמות (נ' ע"א) דמשלו הוסיפו לו לחזקיהו ולית ליה זכה מוסיפין לו ועיין ר"ה (י"ז ע"א) רב הונא חלש ואמר להו הקב"ה הואיל ולא מוקים במיליה וכו' ועיין על הגליון שם.

והנראה לומר די' ג' מיני שנים, ימי שנותינו בהם שבעים שנה על הרוז או הכלל אם מתנהג כשורה. ומי שמחגבר על יצרו ומעביר על מדותיו

פרשת נח

לבגנאי, והקושיא מפורסמת הא תנינן באבות (פ"א מ"ו) הוי דן את כל האדם לכף זכות וכ"ש שהתורה העידה עליו נח איש צדיק תמים.

והנה בגמ' עירובין (י"ג ע"ב) שחי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובי"ה, הללו אומרים נח לו לאדם שלא נברא

"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו" (ו:ט). ויש לדייק כפל חיצת נח אלה תולדות נח נח. עוד יש לדייק סמיכות לבראשית ובריאת העולם. עוד יש לדייק מה דכתיב נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו, ובגמ' סנהדרין (הונא ברש"י כאן) יש מרבנותיו דורשין אותו לשבח ויש דורשין אותו

ומשמעות הגמ' שכל בני דורו היינו שיחיו כל ד' מאות שנה ויבואו לחיי עוה"ב. וא"כ הצדיק אשריו ואשרי דורו שכולם זוכים בזכותו. וזה דיוק בלשון התוס' אשריו ואשרי דורו.

איברא הרי שאמרו דמיתח לדיקים מכפר ומשמע דע"י שהצדיק מת מכפר על דורו ודלא כרז פרידא שהאריך ימים וכפר על כל העולם כולו, ז"ל דלפעמים כשאין העולם כדאי להשאר הצדיק בעולם וצריך כפרה יותר אז נוטלין הצדיק מן העולם לכפר על בני ישראל כמו שהי' בשני בני אהרן, ודרשו תז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) למה נקמכה מיחת שני בני אהרן ליו"כ לומר כשם שיו"כ מכפר כך מיתחן של לדיקים מכפרת על ישראל. ועיין תוס' (מנחות ק"י ע"א ד"ה ומיכאל) ואישי ישראל שהמלאך עומד ומקריב נשמותיהן של ישראל.

וי"ל עוד לפמ"ש הרמב"ם בהקדמה למס' זרעים (דף נ"ה ע"ב) שכתב ונשאר בכאן שאלה אחת היות כי תכלית האדם לצייר לנפשו המושכלות א"כ מדוע המציא הקב"ה כל האנשים אשר לא יציירו מושכל לנפשם ואנו רואים שרוב בני אדם ערומים מן הערמה וריקין מן החכמה מצוקשים התאוה ושהאיש החכם המואס בעולם הוא יחיד בין רבים לא ימצא אלא אחד בדור מהדורות, התשובה על זה שהאנשים ההם נמצאים לשתי סיבות האחת שיהיו משמשים להאחת ההוא ולחקן כל

יותר משנצרה והללו אומרים נח לו לאדם שנצרה יותר משלא נצרה, נמנו וגמרו נח לו לאדם שלא נצרה יותר משנצרה ועכשיו שנצרה יפשפש צמעשיו ואמרי לה ימשמש צמעשיו. ובתוס' שם (ד"ה נח) הקשו מגמ' (ע"ז ה' ע"א) שאמרו בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הן לא חטאו לא באנו לעולם, וחי' צחי' השני דהכא איירי צקחם בני אדם אבל צדיק אשריו ואשרי דורו. וז"כ בשלמא אשרי לו שהוא צדיק וזכה שנצרה בללם אלקים ומקיים תורה ומצות אבל מאי אשרי דורו והרי דורו הם מצקחם בני אדם ועליהם נאמר נח לו לאדם שלא נצרה. אלא שהצדיק אמת, זכותו גדול ומגין על כל בני דורו וכולם חיים וניצלים בזכותו כמו שמצינו ברז חנינא בן דוסא (מעניית כ"ד ע"ב) כל העולם כולו נזון בצביל חנינא בני וכו'.

ויותר מבואר ברז פרידא (עירונין נ"ד ע"ב) שהי' לו תלמיד שלמדו ולא הביין עד שלמדו כל דבר ד' מאות פעמים פעם אחת הי' צריך ר"פ ללכת לדבר מצוה חנא ליה ולא גמר א"ל האידנא מ"ש א"ל מדהיהא שעתא דא"ל למר איכא מילתא דמצוה אקחאי לדעתאי וכל שעתא אמינא השתא קאי מר השתא קאי מר אמר ליה הב דעתוך ואתני לך הדר תנא ליה ד' מאה זימני אחריני נפקא בת קלא ונ"מ נחא לך דליספו לך ד' מאה שני או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי אמר דתיזכו אנא ודריי לעלמא דאתי אמר להן הקב"ה תנו לו זו וזו,

המזרכים בעולם שאם יחי' אדם אלק שנים לא יוכל לסדר הכל בעצמו.

והסבה השנית מפני שאנשי החכמה המה מעטים מאד וכמ"ש החכמים (סוכה מ"ה ע"ג) ראיתי בני עליה והמה מועטים אם שנים הם אני ובני הם. ועל כן נצרכה ההמון לעשות חברה לחכמים שלא יאחרו שוממים. והתועלת ההוא חשוב יותר מן הראשונה שהרי הקצ"ה העמיד הרשעים בארץ ישראל כדי לעשות להם חברה ולהסיר שממות נפשות החסידים, הוא מה שגאמר (שמות כג: כע) לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה, וזה הענין פי' חכמים ג"כ ואמרו (ברכות ו' ע"ג) מאי כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נצרכה אלא לזוות לזה, פי' להסיר עצבונו ושממון יחידתו ע"ש.

והרי שרוב בני"א מעיקרה לזוות לנדיק נצרכו וכל זמן שמשתתפים והם לזוות חיים בזכותו, דהנדיק אמת משפיע חיים, וזה הבחינה של ואמת הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, ודרשו חז"ל להיות דבוק בלומדי התורה וקצ"ה ואורייתא וישראל חד הוא. (וזה"ק פר' אחרי דף ע"ג ע"א) ואם לא משתתפין אז ח"ו לוקחין הנדיק מהם להיות להם כפרה וגשאים בלי נדיק.

ובמש"ב נראה קמיכות פ' בראשית ובריאת העולם לפ' נח, ולנח שאמרה תורה איש נדיק תמים הי'

בדורותיו שנחלקו בו חכמינו ז"ל ר' יוחנן ור"ל (מנהדרין ק"ח ע"א, והוצא ברש"י) יש מרבותינו דורשין אותו לשבת, בדורותיו הי' נדיק ואילו הי' בדורו של אברהם כ"ש שהי' נדיק יותר, ויש דורשין אותו לגנאי, בדורו הי' נדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום. וכבר הוצא לעיל הקושיא שהרי קיי"ל בכל התורה והוי דן את כל האדם לכף זכות וכ"ש מי שהתורה כתבה עליו נדיק תמים ורצה הקצ"ה לזכות את ישראל ולדון את העולם בטובו וזכותם ואם אפשר לדרשו לשבת ולזכות היאך דורשים אותו לגנאי ובפרט שהתורה העידה עליו נדיק תמים.

ונראה דנחלקו במחלוקת ז"ש וב"ה, והוא שהרי נח הי' נדיק תמים ואעפ"כ לא הגין על הדור אלא כל הדור כולו נאבד במצול, ולפי פי' החוס' נח לו לאדם שלא נצרכה משנצרכה היינו בסתם בני אדם אבל נדיק אשריו ואשרי דורו שהנדיק מנילם ומגין עליהם, ובנח מנינו ונח מצא חן בעיני ה' אבל לא הציל את בני דורו ואדרבה וינחם ה' על האדם, והיינו משום שנח לו לאדם שלא נצרכה משנצרכה, ודרשו וגם נח בכלל, והכי פירושו וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ וגו' כי נחמתי כי עשיתם ונח, כלומר גם נח בכלל כי נחמתי והיינו בוא"ו החיבור אלא שמצא חן, וכיון שהדור נאבד והעולם נחרב א"כ נדיק כזה נמי נח לו שלא נצרכה ולכן דרשו לגנאי, והטעם שאת האלקים התהלך נח

אברהם לא הי' נחשב לכלום, ויש להקשות אם לא היה נחשב לכלום ולא הי' צדיק א"כ אמאי ניצל הוא ולא אדם אחר לקיים את העולם.

ובגמ' סנהדרין (ק"ח ע"א) ונח מלא חן נחא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין אלא שמלא חן שנאמר נחמתי כי עשיתם ונח מלא חן בעיני ה' והוא לכאורה להיש דורשין אותו לגנאי דאם הי' צדיק תמים היאך גם עליו נחתם גזר דין, וגם בסמוך (ו:ו) ויבא נח ובניו ואשתו וגו' מפני מי המבול ופרש"י אף נח מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים וא"כ אמאי הוא ניצל. עוד יש לדייק למה היש דורשין אותו לגנאי אמרו דוקא אילו היה צדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום ולא אמרו אילו היה צדורו של משה או של רשבי"י או של יוסם וכיוצא בו צדיקים.

האמנם אימא צוהר הק' פ' וירא שאקור לקלל אפילו אדם רשע שימות שאלמלא נתקלל תרח ומת לא הי' נולד אברהם ויחזק ויעקב וכלל ישראל ועיין ברכות דף י' בשבועיה דר"מ היו הני בריוני ור"מ קללם ואמרה ליה דביהו מי כתיב יתמו חוטאים חטאים כתיב וציקס עליהם רחמים והדרו בשבועה ועיין תוס' (ע"ז ד' ע"ב ד"ה שמ"ג לאו אורח ארעה) גם עונש לצדיק לא טוב ודוק היטב והארכתי במקום אחר.

רק לעצמו ולא הגן על בני דורו ולא מסר עצמו להצילם כמו שעשה משה ואברהם צדינו. ויש דורשין אותו לשבח ס"ל כתי' הראשון שבחוס' דאימר כמי שלא באנו לעולם, אבל אין להם שייכות עם הדור כולו, או דס"ל לדרוש לשבח שבחמת צדורו של אברהם שלא הי' כ"כ רשעים ודור כיוצא בו הי' גם נח מגין על דורו וצחמת הי' צדיק תמים.

ובזה יש ליישב קושיית העולם בפסוק ואלה תולדות נח נח שכפל תיבת נח פעמיים הי"ל אלה תולדות נח איש צדיק, אלא דלכאורה תקשה על שאמר אלה תולדות נח שהרי נח לו לאדם שלא נברא משנברא וא"כ מאי רבותא באלה תולדות נח, וע"ז קמסיים נח איש צדיק ונח לו שנברא, ובה נחלקו יש דורשין ויש דורשין וכנ"ל. עכ"פ לאיש צדיק נח לו שנברא משלא נברא וי"ר שנוכה להיות חלקנו עמהם ולעולם לא נבוש כי כך צטחנו. (שנת השנ"ג)

"אלה תולדות נח נח איש צדיק וגו'" (ו:ט). וכבר הקשו שהתחיל אלה תולדות נח וסיים נח איש צדיק והי"ל אלה תולדות נח שם וחס ויפת, ועיין רש"י ורמב"ן, ונראה לי שבגם הסמיכות ונח מלא חן בעיני ה' לאלה תולדות נח.

דהנה חז"ל נחלקו בנח יש מרבותינו דורשין אותו לשבח אילו היה צדורו של אברהם כ"ש שהיה צדיק יותר ויש דורשין לגנאי אילו היה צדורו של

בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום מ"מ כיון שמצנו או בן צנו יאל אברהם ע"כ נשאר בחיים בשביל הצנים שהוליד ואפילו אם לא היה לו זכות עצמי שג"כ נחם עליו גז"ד וז"ל ונת מלא חן בעיני ה' ודלא חקשה כיון דגם עליו נחם גז"ד וגם הוא לא הי' לדיק חמים ומקטני אמנה אלא מחמת חן אמאי הוא מלא חן יותר מאחרים וע"ז כמחרץ אלה תולדות נח שם וחס וגו' כלומר שמה שנת מלא חן בשביל התולדות ולא בשביל עצמו, וממשך ונת לעצמו לדיק חמים היה בדורותיו כלומר לפי דורו אבל אילו הי' בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום א"כ גם הוא לא הי' ראוי וגם עליו נחם הגז"ד אלא שניצל בזכות תולדות נח.

"אלה תולדות נח נח איש צדיק וגו' את האלקים התהלך נח" (ו: ט). ובגמ' סנהדרין (ק"ח ע"א) הוצא ברש"י יש מרבותיו דורשין אותו לשבח בדורותיו הי' לדיק ואילו הי' צדור של לדיקים לא כ"ש ויש דורשין אותו לגנאי אילו הי' בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום וז"ב, וכבר פי' בכמה אופנים.

והנראה כעם להנה הטענה שיש נגד נח הוא משום שהניח הדור ולא התפלל עליהם ולא הוכיחם ללכת אחרי ה', אלא דהלל היה לו לנת תשובה שאת האלקים התהלך נח וכיון שכל ימיו התהלך עם האלקים ולא זו משם לא רצה לבטל ולעזוב השכינה ולטפל באנשי הדור

נמצא דלפעמים הקצ"ה מאריך אף לרשע שעחיד ללאח ממנו בן הגון, וכמ"ש במשה רבינו ע"ה ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי וגו' ופרש"י ראה שאין עחיד ללאח ממנו מי שיחגייר ובלאו הכי לא הי' הורגו, והא דלא קשה ממה שרצה להחגרות במלחמה במדין (ב"ק ל"ח) דלקח ק"ו בעצמו ואמר לו הקצ"ה משה לא כמו שעלמה על דעתך עלמה על דעמי שחי פרידות טובות יש שעחידין ללאח ולכאורה היאך לא ידע משה רבינו מזה וגם כי ח"ו רצה לעקור מלכות בית דוד בק"ו ז"ל דמשה נמי ודאי שידע שעחיד ללאח מהם מלכות בית דוד אלא שחשב ז"ל שישאיר אותה המשפחה שיאל מהם דוד המלך כמו שעשה יהושע כשנכנסו ישראל ולקח את רחב הזונה ומשפחה וסגרם בבית והניחה את החוט השני ולא עשו להם כלום וכן חשב משה רבינו שזה די ולמה להשאיר כל האומה הרשעים ואמר ליה הקצ"ה משה לא כשעלמה על דעתך והארכתי בזה במקום אחר.

ומבואר מיהו דלפעמים הניח הקצ"ה אומה שלמה בשביל לדיק אחד שעחיד ללאח מהם וגדולה מזו מלאנו שצרא עולמו וצרא כמה גוים בשביל אברהם וכמ"ש בהצראם בשביל אברהם, והנה צמורה כחייב כי ידעחיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו כי העיקר דבשביל הצנים יזכו אבות וישארו בחיים והנה מנח יאל שם שממנו יאל אברהם וכלל ישראל א"כ הגם כי אם היה נח

ויהי' בכלל עוזבי ה', וכיון שכל ימיו התהלך את אלקים ולכן הי' לדיק תמים והניח את אנשי דורו.

האמנם באצרהם אבינו כתיב (להלן יח:א) וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום, וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירך לקראתם וישתחו ארצה, ויאמר אד' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, ודרשו חז"ל (שבעות ל"ה ע"ב) הוצא ברש"י ד"א קודש הוא והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס האורחים, ובגמ' (שבת קכ"ז ע"א) אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה דכתיב ויאמר אד' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור ויליף מאצרהם דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה.

הנה אצרהם אבינו הגם שהתהלך לפני ה' במעלה יותר גבוהה וגדולה מנח שאת ה' התהלך ולא לפני ה', וכבשת דוד המע"ה אתהלך לפני ה' לפניו ולא לאחריו ולא את ה', ואפילו הכי כשראה אורחים רך לקראתם להכניס האורחים ואח"כ חזר לעמוד לפני ה', ומבואר דקתו של אצרהם אבינו אשר באותו זמן שבא הקב"ה כביכול לבקרו והנה ה' נצב עליו והוא רואה אורחים בחוץ ולא יכול לסבול שלא לקבל אורחים מבקש מחילה מכביכול, הגם שיש לו התענוג והכבוד הגדול שבא כביכול

הקב"ה לבקרו אשר עוד לא נשמע והי' כזאת בעולם השפל מיום ברא אלקים את הארץ, ואפ"ה מבקש סליחה ומניח ומפקיר את עצמו להכניס אורחים לבימו ודואג עבור האורחים והוא בחליו כבר שכת שהי' חולה שכת שהי' נצב עליו אלא רך אל הבקר לעשות לאורחים לאכול.

מזרז וממהר למצות הכנסת אורחים ממהר אל שרה ומצוה מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות וכן הבקר נותן לנער לעשות ואצרהם בעצמו ממהר צינתיים עומד ומשמש לוקח חמאה וחלב ומביאם לאורחיו באמרו שמו ואכלו קצת עד שיגמור להכין שאר המאכל וכפי' רש"י וכן הבקר אשר עשה אשר תקן, קמח קמח שתקן אמטי ואייתי קמייהו, שוב כשבאו וצשרו לו על לוט שנשצה וירק את חניכיו ילידי ביתו והלך למלחמה להניל את לוט דאג עבור הדור וקבל שכר כולם.

בקיצור אצרהם אבינו הי' מנהיג הדור קצריטא דספינא דין אדם למקום וצין אדם לחזירו דף והשריש אחר הע"ז עד שהי' לו מסכ' ע"ז של ד' מאות פרקים לעקר ולשרש אחריה, ולפרסם אלקותו ית"ש כדכתיב (להלן כד:מ) אשר התהלכתי לפניו, ובאותו זמן עסק במצות שבין אדם לחזירו רב עם רועי לוט על הגול, ויטע אשל עסק בגמ"ח עד שקיים כל התורה כולה כמ"ש ביומא (כ"ח ע"ב) עה"פ (להלן כו:ה) עקב אשר שמע אצרהם צקולי שקיים

א"א כל התורה כולה ואפי' עירוב
תבשילין, אבל נח רק את האלקים
התהלך בין אדם למקום ולכן שפיר יש
דורשין לגנאי אילו הי' דורו של אברהם
לא הי' נחשב לכלום וכנ"ל.

(שנת תשנ"ג)

"אלה תולדות נח נח איש צדיק
תמים הי' בדורותיו וגו' (ו:ט). וצמון
"ויחל נח איש האדמה ויטע כרם"
(ט:כ). ויש לדייק מה טעם נפל נח
מלדקתו ומדרגותיו לאחר המבול הרי
קודם המבול התורה משבחתו שהי' דור
מלא רשעים וכמ"ש רש"י יש דורשין
אותו לשבח ומה דורו הי' צדיק כ"ש
אילו היה דורו של אברהם היה צדיק
ודאי והטעם דהרשעים מפריעין לצדיק
בעבודתו וא"כ לאחר המבול שנאצדו
הרשעים כדכתיב כי הנה הרשעים יאצדו
ואז לא היה לו מפריע כ"ש שהיה לו
להיות צדיק יותר. וא"כ לכאורה הכרח
ליש דורשין אותו לגנאי ונ"ע.

והנראה לפמ"ש הרמב"ם (בהקדמה לסדר
זרעים) שנשאל למה ברא הקב"ה
הסכלים בעוה"ז כלל וכתב צ' קיצות
וטעמים, והקצה השנית למלאות מי
שאין בו חכמה מפני שאנשי החכמה הם
מעטים מאד ואמר רש"י על אנשי דורו
ואע"פ שהיו נכבדים רובם (סוכה מ"ה
ע"ב) ראיתי בני עליה והמה מועטים אם
שנים הם אני ובני הם. ועל כן נבראו
ההמון לעשות חברה לחכמים שלא ישארו
שוממים.

והוסיף הרמב"ם ז"ל ואולי תחשוב
שזאת התועלת קטנה אבל היא
צריכה וראויה יותר מן הראשונה שהרי
הקב"ה העמיד הרשעים בארץ ישראל
כדי לעשות להם חברה ולהקיר שממות
נפשות החסידים הוא מה שנאמר (שמות
כג:כט) לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן
תהיה הארץ שממה וזה הענין פי'
חכמים ג"כ ואמרו ברכות (ו' ע"ב) מאי
כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נברא
אלא לזוות לזה פירוש להקיר עצבנו
ושממון יחידתו ואיוב יוכיח שאמרו ז"ל
(ב"ב ע"ו ע"ב) או חברה כחברה דאיוב או
מיתותא, ובגמ' תענית (כ"ג ע"א) בחוני
המעגל או חברותא או מיתותא ע"ש,
וע"ע לעיל מש"כ בזה.

ומבואר דהקב"ה ברא בעולמו המון
רבים ואפילו רשעים נמי שיהיו
לזוותא לצדיקים ולא יפול הצדיק בשממון
מחמת היותו יחידי בעולם ע"כ, ולפי'
אחי שפיר דקודם המבול עד שהי'
בעולם חברה וזוותא אפילו שהם רשעים
מ"מ לזוותא היו ולא למד ממעשיהם
הרעים והיה צדיק תמים, אבל אחר
המבול שחרצ העולם כולו ונפל נח
בשממון וביחידות נטע כרם וישתכר
כדרך אנשים שהולכים שממה הם שותים
כנאמר תנו יין למרי נפש ולכן ויחל נח
איש האדמה לאחר המבול דוקא והבן.
(שנת תשנ"ג)

"אלה תולדות נח נח וגו' (ו:ט). ויש
לדייק דהפרשה נקראת פרשת נח

ממה שקרא שעי"ז אם לא יחזרו
בתשובה יקרה עוד ככה או כעין זה וגם
כי נח למד תורה לא מצינו שלמדה
לאחרים.

וז"ש אלה תולדות נח נח שנח לא הוליד
תולדות אחרים כמותו אלא
תולדות נח היו נח שרק על עצמו הוא
דקדק להיותו נדיק תמים והזניח את
בניו, ולכן נקרא הפרשה פ' נח שרק
לעצמו עשה ולא לאחרים וגם על כל
העולם לא השגיח כמבואר במדרשים רק
את האלקים התהלך נח בעצמו, אבל אלה
תולדות יצחק בן אברהם נקרא תולדות
דהרי אברהם הוליד את יצחק וביצחק
יקרא לך זרע ויצחק הוליד את יעקב
ומסרו נפשם שילכו בניהם בדרך ה',
ולכן מאדם עד נח עשרה דורות ומנח
עד אברהם עשרה דורות להודיע שכולם
היו מכעיסין ובאים עד שבא א"א וקבל
שכר כלם. (שנת תשנ"ג)

"נח איש צדיק וגו'" (ו:ט). עיין
רש"י, יש מרבותינו דורשין אותו
לשבח כ"ש אילו הי' בדור נדיקים הי'
נדיק יותר ויש שדורשים אותו לגנאי לפי
דורו הי' נדיק ואילו הי' בדורו של
אברהם לא הי' נחשב לכלום. והקשה
מהרש"ל אם יש לדרשו לשבח למה
דורשין אותו לגנאי (עיין שפ"ח). ולפענ"ד
נראה דהנה באמת לפי הנראה לתרווייהו
לא הי' נח נדיק גדול, שהרי אפי'
לרבותינו שדורשים לשבח מודים דאילו
הי' בדורו של אברהם הי' נדיק יותר,

ובסמוך ואלה תולדות יצחק בן אברהם
וגו' קראו הפרשה תולדות ואמאי לא
קראו גם פרשה זו תולדות כמו בסמוך.

והנראה דבאברהם כתיב (יח:ט) כי
ידעתיו למען אשר יצוה את
בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה',
וביצחק כתיב (כא:יב) כי ביצחק יקרא לך
זרע והעיקר בנדיקים שמוסרים נפשם
לגדל את בניהם לתורה ובאברהם מצינו
לאחר שחזר מן העקידה (כב:ט) וישב
אברהם אל נערו, ודרשו חז"ל (בב"ר ג"ו)
ויצחק היכן הי' הלך ללמוד תורה לבית
שם ועבר, והרי אפילו לאחר מעשה
העקידה לא הלך יצחק הביתה אלא אמו
אלא מיד הלך לביהמ"ד ללמוד תורה ולא
לבטל אף רגע וזה היה עיקר כח
אבותינו ז"ל.

ומצינו דאבות תופסי ישיבה היו (יומא
כ"ח ע"ב) והעיקר להעמיד תולדות
לה' ולתורתו, ויעקב שלח לפניו את
יהודה להורות לפניו גושנה (להלן מו:כח)
ומוצא במדרש תנחומא (ויגש י"א) לתקן
לו בית תלמוד שממש תלא הוראה, לא
כן בנה דלא מסר נפשו ללמד את בניו
תורה ואף שבעצמו למד תורה, כמ"ש
ז"ל (עירוזין י"ח וברש"י ז:ב) עה"פ מכל
הבהמה הטהורה נח למד תורה ולאחר
המבול שנחרב כל העולם כולו והוא יצא
מן התיבה שהיה לו ליטע ולבנות מקום
תורה וישיבה ללמוד עם בניו כל היום
ויחל נח איש האדמה ויטע כרם שהלך
לעצמו ליטע כרם ולשחות ולא למד לבניו

מחמת חן ניזול למיבה ומשם כבר ניזול בזכות הדקה ולכן אלו היה בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום.

ובזה יש לפרש מה שאמרו ז"ל (תנ"ך) פכ"ה, ב' חייב כל אדם לומר מחי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק וכו'. ולכאורה אטו אפשר להיות כאברהם, והלא אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו' (ירושלמי דמאי פ"א ה"ג). אמנם נראה לדייק דלא קאמר מחי אהי' כאברהם, אלא מחי יגיעו מעשי למעשי אבותי. והכוונה נראה לפי הנ"ל, דמעשי נח אף שהי' נדיק מ"מ לא הי' בשלימות ולא הגיע למדת השלימות, שהרי אילו הי' בדור של נדיקים הי' נדיק יותר.

אבל אברהם אבינו שהי' בדור של רשעים אפ"ה הגיע למעלת השלימות, כדאמר אחד הי' אברהם (יחזקאל לג: כד), ועיין מדרש (שה"ש ד' ט"ו) א"א ראש לכל הנדיקים היה וברש"י אברהם שהיה כמו יפה כמיב התהלך לפני והיה תמים נח שהיה כמו רע את האלקים התהלך נח, וז"ש חייב כל אדם לומר מחי יגיעו מעשי למעשי אבותי, כלומר שיהיו מעשיו מכוונים לה' ויגיעו למעשה השלמות שלו שאפשר להגיע לפי ערכו וכחותיו הרוחניים שנטבעו בו בשעת הבריאה ואפי' בין רשעים, והבן.

א"י לדנו לכך זכות לפמ"ש (אבות פ"ג מ"ה) במקום שאין אנשים השתדל

וא"כ לא השלים עצמו בצדקות כפי יכלתו אלא לפי דורו.

ולפ"ז דורשין אותו לגנאי, דעכ"פ לא השלים עצמו לעלות במדרגה, כמדריגת אברהם אשר עלה במעלה הכי עליונה שיש באפשרות לקרוץ מחומר להתעלות בלי זכות אבות וצלי חבורה וסביבה של נדיקים, וא"כ אילו הי' בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום, שאברהם עלה במעלות מעצמו ואפילו בדור של רשעים.

ובגמ' סנהדרין (ק"ח ע"א) תנא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין אלא שמאל חן בעיני ה' שנאמר נחמתי כי עשיתים ונח מצא חן בעיני ה', ועיין בזהר (ח"א ס"ז וזילקוט חדש סי' קל"ד) הביא דא"א מצא לשם בן נח ושא"ל אותו באיזה זכות ניצל מן המבול בהיותם מסוגרים במיבה והשיב לו בזכות הדקה שעשינו א"ל אברהם אבינו האם היו שם עניים והלא אף אחד לא ניזול א"ל חדע כי בכל הלילה לא ראינו שינה בעינינו כדי לתת כל צריה את מאכלה בזמן שהיא רגילה לאכול ומאז השתדל א"א לעסוק במצוה זו.

ובזהר (ח"א ס"ז) אמר משה אני לא כמו נח דלא התפלל על אנשי דורו ומשה בחטא העגל אע"ג דקב"ה אמר לו ועתה הניחה לי אמר בשביל טובתי אעזוב את ישראל ע"ש. ולפ"ז נראה דבאמת גם עליו נחתם גזר דין ורק

להיות איש. ובמס' ברכות (ס"ג ע"א) בשעת המכנסין פזר, והנה נח הי' מקטין עצמו ולא רצה להנהיג הדור אלא שלא הי' יכול למנוע עצמו מזה. וז"ש יש דורשין אותו לשבת, כלומר ששבת הוא לו שנחשב לדק, ויש דורשין אותו לגנאי, כלומר שגנאי הוא בעיניו מה שקוראין אותו דקיק והוא לא רצה בזה, ואילו הי' בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום, שהי' מחצא עצמו כדכתיב "אח האלקים התהלך נח" והי' מחצא עצמו עד שלא נחשב לכלום, כלומר שלא היה נותן חשיבות לעצמו כלל והיה מניח הכל לא"א שהיה מכיר גדלות א"א נגדו ולכן לא היה מחשיב עצמו והיה נחשב בעיני עצמו לכלום מחמת שהיה מבטל א"ע כלפי אברהם אבינו ע"ה, וכמו שעשה בנו שם שמסר הכהונה לאברהם אבינו שראה גוון מלכות וכהונה ביה.

(שנת תשל"ה)

"ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס וגו' ויאמר אלקים לבח קץ כל בשר בא לפני וגו' והנני משחיתם את הארץ" (ו' יא, יג). ובגמ' סנהדרין (נ"ו ע"א) ותשחת הארץ תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים דבר ערוה דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו עו"כ דכתיב פן תשחיתון ועשיתם פסל, ועוד (סנהדרין ק"ח ע"א) א"ר יוחנן בוא וראה כמה גדול כחה של חמס שהרי דור המצול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו

ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וז"ב.

וי"ל לפ"מ דקיי"ל דהיכא דאיכא שני חיובים ממון ומיתה אינו לוקה ומשלם אלא ממונא משלם ומילקא לא לקי ואם נתחייב מיתה קים ליה דדרבה מיניה ופטור מן החשלומין וממונו נמלט, וא"כ דדור המצול כיון דנתחייבו מיתה וקים ליה דדרבה מיניה אמאי השחיתם עם הארץ וכמ"ש רש"י את הארץ אפילו ג' עפחים של מחרישה, ועיין תוס' (עירוין ס"ב ע"א ד"ה ב"י) ב"נ אי אמרינן קים ליה דדרבה מיניה וס"ל דלא שייך גבי עכו"ם קים ליה דדרבה מיניה, ומיהו עיין נחלת בנימין (מנ"ה י) אי אמרינן ב"נ קיי"ל דדר"מ וחלה זה אי מקבלין חסובה לב"נ ע"ש. האמנם כבר אמרו דהא דאמרינן קלב"מ היינו באדם אחד אבל אם נתחייב מיתה לזה וממון לזה לוקה ומשלם ולא אמרינן קלב"מ, ולכן דדור המצול כיון שמלאה הארץ חמס והיו יולדין וחוטפינן וחומסין פחות פחות מפרוטה וגם השחיתו דרכם לשמים והו"ל מיתה לזה וממון לזה לכן אמר לא נחתם גזר דינן אלא על הגזל כי לכן נענשו בשניים מיתה וממונס נאבד.

עוד י"ל דהא דאמרינן קלבדר"מ איננו פטור בחיוב תשלומין אלא כיון דנהרג אינו משלם עיין (ב"ק ע"א ע"א) בחייב דו"ה בשחט ע"י שליח בשבת וליף לה ר' ישמעאל מתחת לרבות את השליח מתקיף לה מר זוטרא מי איכא

ועוד (ראה בסנהדרין נ"ז ע"א) ותימה היאך נשחתה הארץ כל כך הרי לפני עשרה דורות נולדו מיציר כפיו של הקב"ה, וכמתוך אומר ותמלא הארץ חמס כלומר שבשביל שנתמלא הארץ חמס גזילה לכן ותשחת הארץ.

ובזה מובן מה שאמרו צ"ר (ל"א ז') והוצא צרש"י דגם ג' טפחים של מחרישה נשחתה, דהנה כיון שזרעו תצואה גזולה ממנה נשחתה ארץ כי השחית כל צער דרכו על הארץ, הארץ הגדילה תצואה גזולה והארץ ג"כ נעשית חלק בגזילה זו וכדי לסלק את כל ההיזק ולצער הרעה מן העולם ע"כ צריך לסלק הרע שהוא הגזול וכל המשתחפים בזה ולכן אמר הנביא משחיתם את הארץ עם הארץ כי מלאה הארץ חמס כלומר שנתמלאת הארץ עם חמס שהתצואה שזרעו הייתה באה בגזול ומלאה הארץ חמס והבן. (שנת חשנ"ג)

"ותשחת הארץ לפני אלקים ותמלא הארץ חמס" (ו' י"א). נראה דדרך המושחתים לעולם הם טוענים שרק זין אדם למקום הם לא מאמינים אבל זין אדם לחצירו הם בתכלית ההידור ולא כן החסידים שהם מלא ערמה זין אדם לחצירו ורק מראים עצמם לה' אבל האמת כי מי שאין בו יראת ה' בלבבו א"א להיות ישר זין אדם לחצירו וכבר אמר התנא בצבות (פ"ג מ"ב) הוי מתפלל בשלמה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו, ולדידן ביארתי

מידי דאילו עבד איהו לא מיחייב ועבד שליח ומיחייב א"ל רב אשי התם לאו משום דלא מיחייב אלא דקם ליה דדרבה מיניה פי' לעולם הוא חייב ממון ומיתה וכיון שנתנו החמור א"א ליתן לו שתי עונשין מקרא דכדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מיחייבו משום שתי רשעיות, והחילוק דדוקא בידי אדם אמרינן קלצדר"מ אבל בידי שמים לא אמרינן ונפ"מ היכי דתפס דק"ל להיש"ש ועוד פוסקים דהיכא דנתחייב בידי שמים אי תפס לא מפקינן מיניה, וכיון דחייב בידי שמים שפיר נענשו בשנים בידי שמים.

א"י לפמ"ש בשם הגה"ק מהרמ"מ מרימנוב זל"ה שחמה על שרואים בחורים שנכנסו לחדר בגיל ארבע ולומדים עד גיל שמונה עשרה וח"ו אח"כ יוצאים לתרבות רעה והיאך זה צמאיאות והלא תורת ה' תמימה משיבת נפש ומחזירתו למוטב ומחכימת פתי ומאירת עינים והיאך זה נחמן אחר כמה שנים בלימוד התורה מרצ דומה למלאך ה' לצאו', ותי' לפי שהוריו הרויחו ממון שלא ציושר והו"ל בגדר גזול וממעות זה האכילו צניהם והו"ל צניו נתפטמו במאכלי גזול שנקנו ולכן גרם שיצאו לתרבות רעה עיין דברי תורה לכ"ק אדמו"ר מרן בעל מנחת אלעזר זללה"ה. והדברים כתרבות צורים.

ונראה דזה שאמר הכתוב ותשחת הארץ לפני האלקים ודרשו בע"ז ג"ע

ראה והשיב לו הצדיק עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, וזה שאמר ותשחת הארץ לפני האלקים וכיון שנשחת הארץ וכחש בה' ולכן ותמלא הארץ חמס שאז כחש בעמיתו וצטל כל העניינים של חצירו וצין אדם לחצירו.

ובזה נראה לפרש מה שאמרו ז"ל בקנין כסף דקיי"ל דאינו קונה כסף ואפ"ה אם חזר בו עד שלא משך דדינו דמקללין אותו צמי שפרע לאנשי דור המצול ודור הפלגה ולאנשי סדום ועמורה הוא יפרע למי שאינו עומד בדיבורו (משנה ב"מ מ"ד ע"א) ולכאורה מאי כולי האי ואם לא עמד בדיבורו וכי פעם אחת אדם אומר שקר, ולהנ"ל י"ל דכיון דאדם אינו עומד בדיבורו שאינו מתחשב עם חצירו ומה שעשה לו והצטיח לו וא"כ אינו מאמין שהכל מאתו ית' שיודע מה שעשה א"כ כחש גם בהקב"ה שאינו מאמין דאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה (ראה חולין ז' ע"ב), ולכן הרי הוא עלול גם לגזול אח"כ מחצירו בחמס ממש ולכן מקללין אותו צמי שפרע לאנשי דור המצול דוקא והבן.

(שנת תשנ"ג)

"ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס" (וי"א). נראה לפ"מ שמבואר (במדבר ט' ח') בפדר"א דהבא על אשת איש עובר על כל העשרת הדברות כיון שהוליד בן ממזר ואציו אינו יודע ויורש אותו מי שאינו בנו הרי

מלכות היינו מלכות שמים שכל שאין יראת ה' צלצו אין בו יראה ושום חלק מוסרי בכלל.

ואברהם אבינו על שאלת אבימלך (להלן כ"א) מה ראיית כי הבאת עלי חטאה גדולה ענה אמר כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי, הנה אם יש יראת אלקים לא יעשו לו מאומה אבל אם אין יראת אלקים אז יהרגו אותו על דבר אשתו הגם כי הוא ענין של צין אדם לחצירו, וגם אבימלך לא כחש אותו בזה, וצפ' ויקרא (ה:כא) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו, בפיקדון או בתשומת יד או בגזל או עסק את עמיתו ודרשו ז"ל נפש כי תחטא קודם ומעלה מעל בה' רק אח"כ וכחש בעמיתו שכל זמן שיראת ה' צלצו לא יכחש ולא יגזול אבל כי מעלה מעל בה' אז וכחש בעמיתו ונמצא כל מי שגזל ח"ו כפר בעיקר קודם שאינו רואהו שהרי אומר ולואי שלא יראני אדם והלא הקב"ה רואהו.

וכבר שמעתי מאחד מצעלי מוסר שפעם הלך עם עגלון צלילה ובאמצע הדרך עמד העגלון ואמר רבי נא לחכות מעט וראה הצדיק איך שהעגלון ירד והלך בשדה חצירו ולקח שק ומלאו תבן להציאו לסוסיו והצעל מוסר צעק עליו ר' יוד מ'זעט [רואים], וכששמע העגלון זרק מיד התבן וקפץ על העגלה ורדף הסוסים דרך ארוכה, ואז כשכבר הי' העגלון מהלך רצ מן המקום שאל מי

כל צֶשֶׁר צֶא לִפְנֵי שֶׁהֶקֶץ שֶׁלֵּהֶם לִפְנֵי הוּא
 כִּי הֵלֵא כּוֹלֵם מִמְזוּרִים הֵם, וּמִיֵּהוּ נַחֲסִים
 גּוֹר דִּינָם עַל הַחֲמָם כְּלוֹמֵר הַגּוֹל שְׁעִי"ז
 גּוֹלוֹ הָאֶרֶץ זֶה מוֹה, גַּם כִּי אִפְשָׁר הָיוּ
 מִיַּעוּטָן שֶׁלֹּא הָיוּ מִמְזוּרִים מִטַּעַם רוֹצֵ
 צַעֲלוֹת אַחֵר הַצֶּעַל אִו כִּיּוֹאֵל צוֹה מ"מ
 כּוֹלֵם צֶגּוֹל וּלְכָן קֶץ כֹּל צֶשֶׁר צֶא לִפְנֵי כִי
 מִלֵּאָה הָאֶרֶץ חֲמָם, וְהַצֶּן. (שֵׁנֵת תַּשְׁנִי"ג)

"וּתְשַׁחַת הָאֶרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹקִים וְתִמְלֹא
 הָאֶרֶץ חֲמָם וְגו'" (ו: יא). וּלְכֹאֲוֹרָה לִפְנֵי
 הַפְּסוֹק הַקּוֹדֵם שֶׁאָמַר כִּי הַשְּׁחִית כֹּל צֶשֶׁר
 דָּרְכוּ עַל הָאֶרֶץ הִיל"ל וְתִשְׁחַת הָאֲדָם אִו
 הַנְּבִרָאִים מִהָאֶרֶץ.

וְנִרְאָה לִפ"מ שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ב"מ מ"ג ע"א)
 כְּסָפִים אֵין לֵהֶם שְׁמִירָה אֲלֵא

צְבָרְקָע וּבְגַמ' סְנֵהֲדָרִין (ק"ט ע"א) דְּרַשׁ
 רַבָּא מֵאֵי דְכַחֲצִי (אִיּוֹב כ"ד) חֲתַר צְחוּשָׁךְ
 צַחִים יוֹמֵם חֲתַמוּ לָמוּ לֹא יִדְעוּ אִוֹר
 מִלְמַד שֶׁהָיוּ נּוֹתְנִים עֵינֵיהֶם צֶעֱלֵי מִמוֹן
 וּמִפְקִידִים אֲלֵלוֹ אִפְרָסְמוֹן וּמִנִּיחִים אוֹתוֹ
 צַחִית גְּנוֹיָהֶם לַעֲרַב צַחִים וּמִרִיחִין אוֹתוֹ
 כְּכֹלֵצ שֶׁנֶּאֱמַר (מֵהֵלִים נ"ט) יִשׁוּבוּ לַעֲרַב
 יֵהֱמוּ כְּכֹלֵצ וּיְסוּבְצוּ עִיר, וּצַחִים וְחוֹתְרִים
 שֶׁם וְנוֹטְלִין אוֹתוֹ מִמוֹן וְכו', דְּרַשׁ ר'
 יוֹסִי צִיִּפּוּרֵי [בִּי מִדְּרַשׁא חֲתַר צְחוּשָׁךְ
 צַחִים] אֲחֲתַרִּין הֵיֵאֵל לִילִיא תֵּלֵת מֵאָה
 מִחֲתַרְתָּא צִיִּפּוּרֵי אֲחוּ וְקָא מִלְעָרֵי לִיה
 אָמְרוּ לִיה יֵהֲצִית אֲוֹרְחִיהָ לְגַנְצֵי אָמַר לָהּ
 מִי הוּוֹה יִדְעַנָּא דֵאֲחוּ גַנְצֵי פִי' שֶׁהָיוּ
 נּוֹתְנִין מִמוֹן צְחוּשָׁרַת צְבָרְקָע וְהָיוּ גַנְצֵי
 כִּיּוֹן שְׁלַמְדוּ מִר' יוֹסִי שֵׁיֵשׁ לַהֲרִיחַ
 הָאִפְרָסְמוֹן הִלְכוּ אַחֵר הֲרִיחַ וְחֲתַרוּ כְּמָה

הוּא גּוֹל וְעוֹבֵר עַל מַכָּה אֲצִיּוֹ וְאָמְרוּ
 וּמִקְלָל וּמִחַלֵּל שְׂבַח וְעַל כֹּל הָאִיסוּרִין
 עוֹבֵר ע"ש, וּלִפ"ו הֵכִי פִירוּשׁוֹ וְחִשְׁחַת
 הָאֶרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹקִים וְכִיּוֹן שֶׁהִשְׁחִיתוּ וּצִאוּ
 וְהַחֲלִיפוּ נְשׁוּתֵיהֶם ר"ל א"כ נוֹלְדוּ לֵהֶם
 מִמְזוּרִים וְכֹל אֶחָד נוֹטֵל מֵה שֶׁאִינוּ שְׁלוֹ
 וּמִמִּילָא וְתִמְלֹא הָאֶרֶץ חֲמָם שְׁכֹל הָאֶרֶץ
 זֶה נוֹטֵל מֵה שֶׁאִינוּ שְׁלוּ וְזֶה מֵה שֶׁאִינוּ
 שְׁלוּ וְתִמְלֹא הָאֶרֶץ דּוֹקָא מִלֵּאָה חֲמָם
 שֶׁהֵכֵל הִי' גּוֹל אִפִּילוֹ מֵה שֶׁחֲשַׁב שֶׁהוּא
 שְׁלוּ, וְצוֹה וִירָא אֲלֹקִים אֵת הָאֶרֶץ וְהִנֵּה
 נִשְׁחַחַתָּה דִּהֵנָּה קִי"ל דְּקִרְקַע אִינָה נְגוּלַת
 (סוֹכָה ל' ע"ב) וּמִיֵּהוּ כִיּוֹן דֵּהִשְׁחִיתוּ וּיִלְדוּ
 מִמְזוּרִים וְלֹא יִדְעוּ וּלְקַחוּ מֵה שֶׁאִינוּ
 שֶׁלֵּהֶם א"כ מִלֵּאָה הָאֶרֶץ חֲמָם דְּכֹאֵן גּוֹלוֹ
 הַקִּרְקַע נִמִּי.

וְנִרְאָה דְּצוֹה מוֹצֵן סְמִיכַת הַכְּחוּצִים
 וַיֹּאמֶר אֲלֹקִים לְנַח קֶץ כֹּל צֶשֶׁר
 צֶא לִפְנֵי כִי מִלֵּאָה הָאֶרֶץ חֲמָם מִפְּנֵיהֶם
 וְהִנֵּי מִשְׁחִיתֵם אֵת הָאֶרֶץ וְגו' וְנִרְאָה
 לִפ"מ שֶׁאָמְרוּ ז"ל מִמְזוּר דֵּלֵא יִדְעוּ לֹא
 חִי וְאֲדִרְוִלְמוּסִיא צֶא לַעוֹלָם לְכֹלוֹתֵם (עֵיין
 יִצְמוּת ע"ח ע"ב) שֶׁאֲלוֹ אֵת ר' אֲלִיעֶזֶר
 מִמְזוּרַת לֵאחֵר עֶשְׂרֵה דְרֵי מֵהוּ אָמַר לֵהֶם
 מִי יִתֵּן לִי דוֹר שְׁלִישִׁי וְאֶטְהַרְנוּ אֲלֵמָא
 קְסָבַר מִמְזוּרָא לֹא חִי וּפְרִיךְ וְהָא אֲנִן
 חָנִן מִמְזוּרִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרִין אִיסוּר עוֹלָם
 אָמַר ר' זִירָא לְדִידֵי מִפְרַשָּׁא לִי מִיֵּנִיה
 דְּר' יְהוּדָה דִּידֵיעַ חִי דֵּלֵא יִדְעוּ לֹא חִי
 דִּידֵיעַ וְלֹא יִדְעוּ עַד תֵּלְחָא דְרֵי חִי טְפִי
 לֹא חִי ע"ש. וְכִיּוֹן שֶׁהִשְׁחִית כֹּל צֶשֶׁר
 דָּרְכוּ עַל הָאֶרֶץ וְהָיוּ כּוֹלֵם מִמְזוּרִים וּצְלַחִי
 יִדְוֵעִים א"כ נַחֲחִיבּוּ כּוֹלֵם כְּלִיהָ זֶה קֶץ

מחשבות עד שלש מאות צלילה אחת, וי"ל דז"ש ותשחת הארץ לפני האלקים שחתרו כל הקרקעות ותמלא הארץ חמס בגזילות וכיוצא בו.

או יאמר ותשחת הארץ וגו' ותמלא הארץ חמס, לפמ"ש במקום אחר דהעובר על דבר תורה נחשב ונאלח והחפץ שעשה בו ג"כ נתקלקל על ידו, ומה"ט אמרו אשת איש שזינתה הולד ממזר והיא נאסרה על צעלה דכיון שנעצדה צה עצירה נעשית איסור ותועבה היא, וכן אמרו מוקצה ונאבד אפילו לאחר ציטול אסור לגבוה ואולי דזה גם המחלוקת אציי ורצא כל מה שאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ואציי אמר אי עביד מהני ולכאורה קיי"ל כאציי צזה וכבר דחקו בדברי הרמב"ם היאך פסק (ועיין תמורה ד' ע"ב באריכות), ובגמ' ע"ז (נ"ד ע"ב) שאלו להזקנים צרומי אס הקצ"ה אינו רוצה בעו"כ ליצטלה ותי' עולם כמנהגו נוהג והשוטים שקלקלו יקבלו את הדין, וכן רצא על א"א הי' לה שלא תלד אלא עולם כמנהגו נוהג והשוטים שקלקלו ע"ש ומשמע דאי עביד מהני והיינו דהעולם כמנהגו אלא השוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין ואס קלקלו יותר גם החפץ נאסר.

והנה צדור המצול שכולם עסקו בגזל וכיון שאמרו כספים אין להם שמירה אלא בקרקע חפרו בקרקע

להטמין את הגזילה וכיון שגזלו הרבה והטמינו בקרקע ותמלא הארץ חמס וכיון שנתמלא הארץ בגזילה ותשחת הארץ כלומר שגם הארץ נשחתה ע"י הגזילה שהטמינו צה נשחת הארץ לפני האלהים שהקצ"ה שונא גזל צעולה, אלא שהרי אמרו ז"ל עה"פ (דברים יב:ב) אלהיהם על ההרים הרמים ותנן (ע"ז מ"ה ע"א) הנכרים העוזדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר לא תחמוד וגו' ר' יוסי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כלומר דאין אוסר קרקע עולם ולכן ההרים לא נאסרו ואס מצאו עובד כוכבים על ההרים העו"ז אסורה והר מותר וא"כ הכ"נ היאך נאסרה האדמה.

והנראה דמה שאמרו על ההרים וכו' היינו צהר שלא נתלש אצל הר שנחלש נאסר ואס חזר וחזרו נחלקו צו ומ"מ נראה דאפילו למ"ד שקצ"ו ולצסוף חזרו הו"ל חצור מ"מ נראה אס מתחלה דעתו לחזור ולחטכו ולא חזרו אלא לזמן כה"ג הו"ל דין תלוש לכ"ע כיון שנאסר צשעת שהי' תלוש ולכן בקרקע שחפרו להטמין שס הגזל הו"ל תלוש ואפילו שלצסוף חזרו שהרי הטמין צו הכסף או הגזילה אשר גזל מ"מ הרי היה צדעתו להוציאו ולחזור ולתלוש וא"כ נאסרה האדמה ונשחתה ע"י הגזל וז"ש ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס כלומר צמה שמלאה הארץ חמס נשחתה הארץ שנעשה חפצא שנעצד צה עצירה.

בהקפה לפרוע לאחר זמן וכשהיה מתרצה להקיפם היו נוטלין פמ"ו ובהל' הלואה לא היו דנין על פמ"ו פ' אם חייב לו כשיטעון פרעתי או יש לך כנגדו ע"ש והוא לכאורה דבר חדש דצ"נ שאינו פורע הלואתו או הקפתו אינו בכלל גולן וצ"ב.

ולפום ריהטא הי' נראה דתלוי דחתי ח' חוס' (צ"מ ע' ע"ב ד"ה חשיך) דחתי' אחד כתבו דשמת צ"נ היו מוזהרין על הרצית כמו שהוזהרו על הגזל ואע"ג דרצית לא אחי מגזל (לעיל ס"א) מ"מ כי היכי דדרשינן צפ' ד' מיתות (נ"ו ע"א) דצ"נ מוזהרין על הגזל מכל עץ הגן ולא גזל ה"ה לרצית ואונאה וכו' ועו"ל דצ"נ לא נזהרו מן הרצית ע"ש ולח' הראשון נזהרו על הרצית ואונאה כ"ש על המלוה או כשיקח בהקפה שהוא אינו חוזר שהוא גזל ממש ולח' הצ' דאינו מוזהר על הרצית ואונאה א"כ י"ל דה"ה בהקפה והלואה.

איברא דלכאורה הלואה אינו דומה להקפה דאפילו נימא דהלואה אינו בגדר גזל וי"ל טעם שהרי בישראל נמי אי לאו דאמר רב פפא פריעת בעל חוב מלוה (כמוצות פ"ו ע"א) ופרש"י מלוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו דכתיב הין נדק שיהא הן שלך נדק ולאן שלך נדק, ומצואר דאי לאו צביל שיהא הן שלך נדק ולאן שלך נדק ליכא חיוב חשלומין עליו א"כ צעכו"ם דליכא מלוה דהן שלך ואשר פיהם דבר שוא א"כ

ואמרו (צ"ק ל' ע"א) האי מאן דצעי חסידא ליקיים מילי דנויקין רבא אמר מילי דאצות ואמרי לה מילי דצרכות, ואמרי שם חסידים הראשונים היו מלניעים קולותיהם וזכוכיותיהם בחוך שדותיהם ומעמיקין להן ג' טפחים כדי שלא יעכז המחרשה וצחמך צפסח קיי"ל דהטמנה צקרקע עד שאין הכלב יכול לחפש אחריו ג' טפחים וצהטמנה צכסף טפח (פסחים ל"א ע"ב), וא"כ אחי שפיר מה שאמר הנני משחיתם את הארץ כלומר עם הארץ ואפילו ג' טפחים של מחרשה (עיין ברש"י ובצ"ר ל"א ו') שכן חפרו להטמין שם הגזילות אשר גזלו וכיון דעד ג' טפחים נחרשו הו"ל כנחלשו ולא קרקע צחולה ואולי גם מטעם המחרשה נחשב הארץ עד ג' טפחים כחלוש וז"ש הנני משחיתם את הארץ וכנ"ל. (שנת תשנ"ג)

"כי מלאה הארץ חמס" (ו' יא). צמד' וז"ל היה מציא קופה תורמוסים וכל אחד לוקח תורמוס א' ואינו יכול להוציאו צדיינים ע"כ, וכבר קדמו ראשונים והקשו דצ"נ נהרג אפחות משו"פ, ועיין אה"ח עה"ח שהעלה דבר חדש כי על פי הדין לא חייבה חורה לצני נח אלא על ממון הצא לידם צדרך גזילה אצל צדרך הקפה לא יתחייבו, והגם שהרמב"ם (פ"ע מהל' מלכים) כתב גם עושקי שכר שכיר יהרגו עליו צני נח אינו דומה לזה שצא לידו בהלואה שיאמר חייב אני לתת לך כשיצא זמן והאנשים האלה היו נוטלים צרנונו

כלומר הצעלי צטר ולא הארץ. גם "והנני משחיתם את הארץ", הול"ל "והנני משחיתם מן הארץ". ועיין רש"י (שם, בשם מד"ר ל"א ז') ד"א עם הארץ, שאף ג' טפחים של עומק המחרישה נימות. ול"ע, אם האדם חטא, הארץ מה חטאה.

ונראה לפמ"ש ז"ל (סנהדרין ק"ח ע"א) עה"פ "כי השחית כל צטר את דרכו", מלמד שהרציעו צהמה על חי' וחי' על צהמה והכל על האדם והאדם על הכל. והנה כ"ז עשו צמיני צעלי חי. וכמו שעשו צעלי חיים הכ"נ עשו צמחים ואילנות להרכיב כל מיני אילנות ועשבים וצמחים זה על זה. וראיתי לרבינו הרדב"ז צמ"ד בטעם כלאים שאסור משום שמצרך ברכה שאינה ראויה כיון שהרכיב גפן עם תפוחים או כיו"צ שני מינים מין צמחינו מינו הוא מצרך על הגפן ובאמת מרגיש צו טעם תפוח עם גפן, א"כ מצרך ברכה שאינה ראויה שמצרך על הגפן ויש צו טעם תפוח מעורב עם גפן ואוכל בלא ברכה הראויה לו.

ונראה לומר לפמ"ש המורה בכל המינים "למינהו", ותוצא הארץ כל מיני דשאים וכל מיני עץ כל מין ומין צפני עצמו כדכתיב "למינהו", וכן נוה הקצ"ה. ואמרו חז"ל דכל מין ומין יש עליו מלאך ממונה מן השמים המשגיח עליו שיגדל (ועיין צ"ר י' ו' כל עשן וכו').

אפשר דאהכ"נ צהלואה ליכא מצוה לפרוע אבל הלוקח ממנו צהקפה אין זה גדר של הלואה והחילוק דמלוה להוצאה נתנה והוא יודע שאין לו אלא שנותן להוציא והוא יחזיר לו מעות אחרים אבל הנותן לו צהקפה הרי הוא צאמת אינו נותן לו להוצאה כלל אלא שישלם לו ואין זה דין הלואה והצן כי החלוק דק אבל אמת.

ובגמ' (ב"מ מ"ט ע"א) דברים רב אמר אין צהם משום מחוסרי אמונה ור' יוחנן אמר יש צהם משום מחוסרי אמונה מיתבי מה תלמוד לומר הין לך והלא הין צכלל איפה היה אלא לומר לך שיהא הן שלך לך וכו' מיתבי ר"ש אומר אע"פ שאמרו טלית קונה וכו' מ"מ כך הלכה אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המצול ומאנשי דור הפלגה הוא עמיד ליפרע ממי שאינו עומד צדיבורו ומדקאמר מי שפרע מאנשי דור המצול וכו' למי שאינו עומד צדיבורו משמע לכאורה דהחמס הי' שלא היו עומדין צדיבורן ול"ע. (שנת חשני"ג)

"ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס" (ו' יא). ויש לדייק דהול"ל "והשחיתו בני אדם לפני אלקים", ומהו ותשחת הארץ. גם לשון "ותמלא הארץ חמס" היל"ל וימלאו יושבי הארץ חמס. גם לשון "קץ כל צטר צא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם", הול"ל "קץ כל צטר צא לפני כי מלאו כולם חמס"

פ"י מכלאים ה"ז ובמחני' רפ"ז דכלאים), ולכן שפיר השחית גם את הארץ עם כל צער כיון דגם הארץ חטאה צוה ונתמלאה הארץ חמס מפניהם.

ובזה י"ל טעם הגון מה שהקשה רש"י למה צחיבת נח עשאה מצית ומחוץ צופת, ואילו צחיבת משה רבינו נעשה בחומר מצפנים וצופת מצחוץ. והוא מגמ' סוטה (י"ג ע"א), ודברי חז"ל ידועים, ועיין מורחמי. ואכתי יש להקשות דמ"מ משום שלא יריח הו"ל לנח לעשותו בחומר על הזפת ויהי חזק ע"י הזפת מתחיתו מצית ומחוץ ולא יריח ע"י החומר מלמעלה על הזפת.

ולזהג"ל י"ל עוד טעם שלא עשה בחומר משום דהכא גם הארץ נשחחה והי' צריך למחות עם מי המבול, ולכן לא הי' יכול לחפותו בחומר, שנעשה מעפר הארץ, על הזפת. ואף שהי' אפשר ליקח קרקע צחולה מחמת הג' טפחים, אולי לא גילה לו הקב"ה דרק עד ג' טפחים נשחח הארץ, אלא חשב שנשחח לגמרי מפני החמס. (שנת תשל"א)

"כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ" (ו:יב). ובגמ' (תולין כ"ג ע"א) תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר השחחה אינו אלא דבר ערוה דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, ועיין רש"י שם צדור המבול כתיב ודור המבול צערוה קלקלו דכתיב (ו:יב) ויקחו להם נשים וגו' שהיו נזקקין לנשי רעיהן

ומעתה המרכיב שני מינים גורם הכחשה בעליונים, דהמין החדש שיוצא מן המורכב הזו מקבל כמו משני מלאכים, קצת ממלאך הממונה על מין אחד וקצת מן המלאך הממונה על מין השני, וגורם גזילה על הארץ, דהארץ שהיתה צריכה להוציא מין ומין צפני עצמו מוליאה צ' מינים מורכבים למין אחד, ונמצא זה יונק מזה וגוזל מין אחד ממין השני ע"י יניקתו ויוצא למין השני. ועיין פי' הראשונים צערוה שהיא ששה על ששה טפחים שזרעים צחוכה חמשה זרעים (שנת פ"ד ע"ב), ובגמ' שם (פ"ו ע"א) א"ר יוחנן מאי דכתיב "לא חסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים", ע"ש שהיו צקיאים וקיס להו צשיעור יניקה.

ולפ"ז אחי שפיר "ושחחת הארץ וגו' ונתמלאת הארץ חמס", כלומר שהארץ נשחחה ע"י שהרכיבו כל מינים מין עם שאינו מינו ונמצא שגולה הארץ ממין זה למין זה ע"י ההרכבות. "וירא אלקים את הארץ והנה נשחחה", ואמר הטעם צהשחחת הארץ הוא "כי השחית כל בשר את דרכו", כלומר כמו בכל צער ע"י שהרביעו הכל על הכל והיה זה השחחה, והכ"נ השחיתו כעין זה בארץ ע"י ההרכבות. "ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם", היינו שהם גרמו לארץ שנתמלאה חמס, ולכן "הנני משחיתם את הארץ", כלומר עם הארץ, ולפי שג' טפחים של עומק המחרישה הוא דע"פ רוב יונקים זרעים זה מזה, (עיין רמב"ם

בתוך כדי דיבור פי' "כי מלאה הארץ"
לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל
(סנהדרין ק"ח ע"א).

והנלפענ"ד בהקדס עוד קושיא, דבסוף
פ' בראשית (ה:לג) "ויהי נח
בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את
חם ואח יפת. וברש"י מביא מצ"ר (כ"ו
ע"ג) א"ר יודן מה טעם כל הדורות
הולידו לק' שנה וזה לחמש מאות, אמר
הקב"ה אם רשעים הם יאזדו במים ירע
ללדיק זה, ואם לדיקים הם אטרית עליו
לעשות תיבות הרבה, כבש את מעינו ולא
הוליד עד חמש מאות שנה כדי שלא יהא
יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני
המבול, דכתיב (ישעי' סה:ג) "כי הנער בן
מאה שנה ימות ראוי לעונש לעמיד" וכן
לפני מתן תורה, ע"ש. וברש"י שם בן
מאה שנה ימות והוא בן עונשין להתחייב
מיתה בעצירה שיש בה מיתה כמפורש
בצ"ק ע"כ מבואר דמי שאינו בן עונש
לא הי' נענש במי המבול, וא"כ קשה
היאך נידונו המינוקות ונמחו עם דור
המבול, דכתיב "וימח את כל היקום",
ו"ע.

והנראה דקושיא חדא מתורגמא בחזרתה,
דהנה ידוע דמלך הדין הי' שכל
העובר עבירה ועושה מעשה מה שאסרה
התורה הי' נריך שלא יתקיים המעשה
עבירה שעשה בעצרו על התורה ושלא
יסכימו טבעי הצריאה וגורמיה למלאות
רצון העובר על ידם, וכמו שאמר רבא
כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי

ולכל בהמה וחיה ע"כ. ולפענ"ד נראה
לפמ"ש ז"ל דהאי אבר התורה קראו
בשר (יו"א) ונמלחם את בשר ערלחכם
וציוס השמיני ימול בשר ערלחו, ועיין
רמב"ן (שם:יד) וערל זכר אשר לא ימול
בשר ערלחו והדרשות שדרשו בזה במס'
שבת קי"ח רחוקות רק פשטא דקרא
מבשר נפקא דזה כינוי לגיד בלשה"ק
ועיין חת"ס בחי' (שבת דף קל"ב) שהסכים
לרמב"ן ז"ל עכ"פ אבר זה נקרא בשר
בתורה ובלשון הקודש ובלשון חז"ל ועיין
ברכות שאני ר' יוחנן דבעל בשר הוא
ופי' שהי' בעל על האבר הנקרא בשר
ולפי"ז אחי שפיר דרשת חז"ל קץ כל
בשר בא לפני כי השחית כל בשר את
דרכו והוא שהשחיתו באבר זה הנקרא
בשר והוא עון ערוה וק"ל.

"ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא
לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם
והנני משחיתם את הארץ" (וי"ג).
וז"כ דהול"ל "קץ כל בשר בא לפני כי
מלאו חמס", מה זה "מלאה הארץ
חמס", ואטו הארץ חמסה, הם חמסו.
גם לשון "מפניהם" ז"כ. עוד ז"כ
"והנני משחיתם את הארץ", הול"ל
"והנני משחיתם" ודי, ועיין תרגום עם
ארעא, וברש"י מביא ממד"ר (ל"א ז')
אפי' ג' טפחים של עומק המחרישה.
ועיין בחד' שנת תשל"א כאן. עוד הקשה
הרא"ם דרש"י פי' "קץ כל בשר", כל
מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה
אנדללמוסי' בזה לעולם והורגת טובים
ורעים. א"כ הקץ בא בשביל זנות, ושם

ממזר וגם האשה נאסרת על צעלה, שנחלקלקל החפץ, שהיא האשה, ע"י העצירה שנעשה בה.

והנה דדור המצול שהיו כולם חומסים זה מזה וע"כ זרעו מהגזול והעלמה האדמה והצמיחה, ותמלא כל הארץ חמם בגזול שגזלו, וכיון שמלאה הארץ חמם נחלקלקל החפץ שהוא הארץ, וכעין זה צוה"ק (נח דף ס"ב) עקרא דארעא בני נשא אינון ואינון מחבלין ארעא והיא אסתבלת. והי' רצון הצורה צ"ה לחקן ארעא שתהא ראוי לדור עליה ולא הי' לה תקנה אחרת אלא להשחיתה עם ג' טפחים ממנה עד שתי' קרקע בתולה ותי' ראוי לנת ולצניו ולישוב העולם אחר המצול. ומעשה אחי שפיר קושייתנו מהקטנים דלא היו בני עונשין, דאפשר אהכ"נ הם לא היו נענשים מצד עצמן אלא כיון שע"כ הארץ נענשה, ממילא לא הי' להם מקום תקומה וקיום להחעכב וזה גרם להמית אף את הקטנים ומתו כולם.

ולפ"ז אחי שפיר סדר המקראות "קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמם", כלומר הארץ עצמה נחלקלקלה ע"י החמם שנחמלאה מהחמם שעשו דור המצול וצריך להשחיתה עמהם וממילא יהי' קץ כל בשר. ואחי שפיר דבני נח לא מחו הגם שחם הי' רשע ושימש צמיצה, מ"מ לא היו בני עונשין, וכיון שהיו צמיצה ניצולו, ולא כן שאר הקטנים שנאצדו משום שנשחתה הארץ.

עבד לא מהני (ע"ין תמורה דף ד') ודלא כאב"י דאמר מהני כיון שהוא נגד רצון הצורה והצריאה. ועל דרך משל אם אחד הי' גזול את חבירו חטים וזרעם בקרקע כדין היה שירקבו בקרקע ולא יצמיחו ולא יעלו פרי כמשחז"ל ציבמות (ע"ח ע"ב) דכדין היה שהממזר לא יחיה, עיי"ש. וכעין זה מצואר ציומא (דף ע"ה ע"א) צירידת המן שאם גנב עבדו של חבירו ירד המן צרשות צעה"ב האמיתי ולא אצל הגנב וזה ציבור מה דכתיב לבוקר משפט, וצקרא עוד האזינו השמים ואדצרה ותשמע הארץ אמרי פי, וצרש"י למה העיד שמים וארץ שאם יקיימו התורה יצאו העדים ויחנו שכרם ואם לא יעשו ת"ו אז ועצר את השמים ולא יהי' מטר והאדמה לא תחן את יבולה.

אלא דאמרינן עולם כמנהגו נוהג והקצ"ה לזה וגזר על מעשה הצריאה עושי רצונו שאפילו אי עבד איסור אפ"ה המעשה קיים. ולהדיא אמרו למה נקראו כשפים שמכחישים פמליא של מעלה, וכבר שאלו צרומי את הזקנים (ע"ז דף נ"ד) אם אין רצונו בע"ז למה אינו מצטלה, ותי' עולם כמנהגו נוהג והשוטים שקלקלו עתידים ליתן את הדין. ומצואר, דצמה שעושים עצירה לא די שהם נענשים עליה אלא שצעשיית עצירה פועלי האון מקלקלים את טבע גופם ומטמאים את נפשותם וגם את לרבות שמקלקלים גם החפץ שנעבד בו העצירה. ומה"ט נמי הבא על א"א הולד

ואחי שפיר נמי קושיית הרא"ם
 דאנדרלמוסי' צאה לעולם בשביל זנות
 וגדולים נענשו בשביל הזנות, ש"השחית
 כל בשר דרכו על הארץ", אבל הגור דין
 שהי' גם על הקטנים ועל כל בשר היחה
 בשביל חמס וכנ"ל.

צש"ס, ונראה לעין אדם שזה נס יולא
 מגדר הטבע, והוא לפי שאנחנו רגילים
 בטבע העולם, שכל דבר עומד על עמדו
 ומתנהג כמנהגו כאשר נצרא צשסת ימי
 צראשית. וע"כ לפעמים כשנעשה שינוי
 אנחנו קוראים לו נס ופלא.

א"י דהקטנים נמי כיון שנחפטמו מגול
 ואפי' היניקה מחלב האם הי'
 מאיסור גזל שאכלה, ועיין יו"ד סי' פ"א
 דמה שהאם אוכלת איסור אל תניק לקטן
 שמזיק לו בזקנותו ועיין פר"ח שם שהם
 עזי פנים שצדור, ואולי דהו"ל צהמה
 שנחפטמה צאיסור כל ימיה שאסורה
 צאיסור אכילה (עיין רמ"א יו"ד סי' ס' סע'
 א' ובש"ך שם סק"ה) והו"ל כנחפטמו כל
 ימיהם צאיסור גזל. (שנת משל"ה)

אבל צאמת זה הנס הוא ג"כ טבעי, כי
 שני מיני טבעים צרא הקצ"ה
 בעולם - הראשון הוא טבע המפורסם,
 לא דעת ולא תבונה צו אבל נוהג על
 ענין א' תמיד צלי השקפה למה ולמי
 וממי כי הוא התנאי שהתנה עמו צעת
 הצריאה ושם טבע צכל דבר שיחנהג כן
 לעולם. והטבע השני הוא הטבע המעולה
 ופועל צרלון וצצחינה שכליית ונקראת
 טבע החכם המשמש לרגל מלאכת
 התורה ומצחין צין לדיק לרשע וצין
 עוצד אלקים ללא עצדו. והוא ג"כ
 מהתנאי שהתנה עמו על טבע הצריאה.

"עשה לך תבת וגו'" (ו:יז). עיין
 רש"י, הרצה ריוח והללה לפניו
 ולמה הטריחו צצנין זה וכו'. והכלפענ"ד
 לפמ"ש רש"י עה"פ "ויצא נח וגו' אל
 התבה מפני מי המבול" (ז:ז) אף נח
 מקטני אמנה הי' מאמין ואינו מאמין
 שיצוא המבול ולא נכנס לתבה עד
 שדחקהו המים, עכ"ל. והוא מדצריהם
 ז"ל וצ"ב.

ולהדיא אחו"ל (סנהדרין ק"י ע"א) דרש
 רצא מאי דכתיב (צמדצ טו:ל)
 ואם צריאה יצרא הי' ופלתה האדמה את
 פיה אמר משה לפני הקצ"ה אם צריאה
 גיהנס מוטב ואם לאו יצרא וקמתמה
 למאי אילימא למצריה ממש והא (קהלת
 א') אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי
 פתחא ופרש"י ואי גיהנס לא איצרי עד
 ההוא שעתא הוה ליה חדש ע"ש. ועיין
 (צ"ר ה' ד') תנאי התנה הקצ"ה על היס
 שיקרע ועל האש שלא ישרוף. ומזה שכל
 מה שהוא נס לפי התנאי הראשון נקרא
 טבע לפי התנאי השני. ועל זה האופן

וביארתי הכוונה מכבר לפמ"ש הצעל
 עקדה (פ' נח שער ט"ו) שמלינו
 צחורה שנעשו נסים ונפלאות ללדיקים,
 וכן צכל דור ודור נעשים נסים ליחידי
 סגולה, כדמלינו צרפצ"י שנחלק לו נהר
 גינאי (חולין ז'), וכדומה הרצה פעמים

השתמש רק בטבע הראשון לא הי' ראוי לעשות לו נסים, כלומר לנהוג עמו בעולמו בטבע השני, כמו שראוי לשאר נדיקים, ולכן הצריך הקב"ה שיעשה לו תיבה ולהנצל ע"פ דרך הטבע.

ובזה מוזן מה שדרשו אותו לגנאי, אילו הי' נדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום, דהרי א"ל עבד ה' מאהבה ושלל כדרך הטבע הפשוטה אלא האמין בה' שגם דרך הטבע הוא בהשגחה פרטית והפיל עצמו לכבשן האש במסירת נפש גמורה, ולכן נעשו לו נסים שלא כדרך הטבע כגון הלאתו מכבשן האש שנשחנה הטבע לו ונלטנו הכבשן, וגם במלחמת ד' מלכים ובהללת לוט והחזיר את כל השבי והוא יחידי עם אליעזר ויחלק עליהם לילה ועוד, הכל שלא כדרך הטבע. ונח התנהג עמו רק כדרך הטבע לפי שהי' מקטני אמנה, ואתי שפיר שהי' צריך לתיבה.

א"י לפמ"ש במקום אחר, ראה הקב"ה שהנדיקים מועטים, עמד ושתלן בכל דור (יומא ל"ח ע"ב). ולכאורה צ"ב, מאחר דקיי"ל דיש בחירה היאך עמד ושתלן בכל דור, דמשמע דמוכרחין להיות נדיקים, דאל"כ תקשה שמה לא יהיו נדיקים. ונראה לפמ"ש הראשונים ז"ל דאף ללאדם פרטי ניתן הבחירה ובידו לעשות טוב ורע ואין השי"ת מעכב על ידו כי אינו מודקק לבחירה, אבל בכלל ישראל אין בחירה ובהכרח צריך שימלאו אנשים יראים את ה'

שולח זה הטבע השני המעולה בכל האנשים ובכל העיניים אשר תמלא יד ההשגחה האלקית עליהם לפי מעשיהם. ומה שנעשה אז שינוי גדול מהמנהג הטבעי קראוהו המוניים נס לפי טבע המפורסם והניכר להם.

אבל אלל המשכילים המתבוננים במעשה ה' כי נורא הוא הנה הוא טבע גמור באמת, כי הקב"ה שם טבע זו השני בכל הנמצאים בעולם שישמעדו לפני עובדי ה' ת"ח ויחידי סגולה להפוך טבעם הראשון לפנייהם לכל מה שיצטרכו. וכאשר תראה איזה מהנמצאות שבעולם שיצטרך לעבוד ה' שמהפוך טבע הראשון להשני מיד תתהפך לו ויקרע הים והנהר לב' חלקים מאליהם כפי המצטרך להם, והוא ג"כ טבע. אך טבע חכם יתקרי כי הוא פועל צרזון ובשכל, ואע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו קא חזי. וע"ז האופן מחוייב להכניע טבע המזלות וכל הנמצאות כולם בפני איש שזורתו ניכרת ונודעת במעלה ושלמות, ע"ש באריכות. ועיין דרשות הר"ן (דרוש ו') במעלת הנדיקים דקמסרי נפשייהו לה'.

והנה נח מקטני אמנה הי', כלומר שהאמין בטבעיות כהמוני עם, אבל לא האמין בטבע השני של אנשי צורה. והיינו "את האלקים התהלך נח" - אלקי"ם בגימ' הטב"ע וכמ"ש הא"ע, וא"כ כל מהלכו הי' ע"פ דרך הטבע וזה הי' צדקתו. א"כ, כיון שלא

ומתזיקים בתורה, ואין במציאות שכל ישראל יחד ת"ו יסורו מדרך ה' ללכת בדרך הרע, אף שהצמירה בכל אחד ואחד מ"מ בהכלל שולט בהכרח ואין צמירה (ועיין בעל עקדה פ' וישב שער כ"ח). וצוה יש להצין מה שהצטיה ה' לנו כי לא חשכת מפני זרעו וזה צע"כ לא חשכת.

ולפ"ז יש לומר דהיינו דעמד ושחלן בכל דור - דזהדור מן ההכרח שיהיו נדיקים. אלא שלא נודע מי הוא אשר יהיה הנדיק והצמירה ציד כל אחד ואחד הוא, וכהא שפי' הרמב"ם ז"ל בהל' תשובה (פ"ו ה"ה, ועיין בהשגות הראב"ד שם) ובשמונה פרקים להרמב"ם מאחר שהקצ"ה גזר ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה בארץ לא להם מפני מה נענשו המצרים וטבעו צים סוף ובעשר מכות וכיוצא בו ות"ו ז"ל דהקצ"ה לא ליה שהם ישעבדו אלא שיהיו בארץ לא להם נמצא שהם בחרו לעצמם לשעבד בישראל ע"ש.

או אפשר דלאותן נדיקים שהעולם נריך הקצ"ה מסבב סיבות מסבב הגם שאינו מכריח הצמירה וכמ"ש החינוך (מזה י"ו) שהקצ"ה מוזמין לו אופנים ומציאות שלא יוכל לחטוא ולפי פעולותיו נפעל האדם ע"ש.

והנה נח ה"ו נריך סעד לחמכו, שמעממו לא ה"ו נדיק חמנס ה"ו נדיק חמים צדורחיו, שהדור ע"כ נריך שיהי

בו נדיק לקיום העולם ממש, ולכן ה"ו נדיק חמים, אצל לא מעממו המהלך בצדקו אלא בשביל הדור וושה"כ אח האלקים, כלומר שה"ו עליו קצת הכרח מאת מסבב כל הסיבות מתמת דורו. וא"כ שפיר כיון שלא ה"ו נדיקו מעממו אילו ה"ו צדורו של אברהם לא ה"ו נחשב לכלום, דאברהם לא היה נריך סעד לחמכו אלא מצד עצמו וה"ו ממהלך צחמו ולא מצד שהדור היה נריך לנדיק דאז היה עוד נדיק בעולם שם בן נח. ולפ"ז אחי שפיר שעשה חיבה להנצל, שלא ה"ו ראוי להצלה ע"פ נח.

(שנת משל"ח)

"ומכל החי מכל בשר שנים וגו'" (ו:יט). גרסינן בגמ' (חולין נ"ח ע"א) והלכתחא בזכר כל שנים עשר חדש בנקבה כל שאינה יולדת, ופי' רגמ"ה כלומר ספק טריפה זכר כל שמתקיים י"ב חדש ודאי לא טריפה הוא. וכתבו הפוסקים מדלא קאמר בזכר כל שהנקבה מתעברת הימנו ש"מ דזכר טריפה מוליד. והקשה הגאון מוה"ר דוד אופנהיים (הובא בס' אורח מישור) מהא דאיחא בגמ' ע"ז (ה' ע"ב) ובזבחים (קט"ו ע"א) דא"ר אלעזר מנין למחוסר אבר שאסור לז"ג, שנא' "ומכל החי", אמרה תורה הבא בהמה שחייין ראשי איברים שלה. ההוא מיבעיא ל"י למעוטי טריפה. ומשני טריפה מ"לחיות זרע" נפקא. ולפי הוכחת הפוסקים דזכר טריפה מוליד מאי קאמר הגמ' טריפה מ"לחיות זרע" נפקא, הא זכר טריפה לא מצי למעט מ"לחיות

זרע", וא"כ צעי "ומכל החי" למעט זכר טריפה. וצ"ל אורת מישור חי' דודאי לענין קרבן קיימין, וכיון דגלי לן הכחוד דטריפה פסולה לקרבן ודאי אין חילוק בין זכר לנקבה, דאטו משום דאינה יולדת היא אסורה לקרבן, הא שותטין אותה. הא ודאי אינו הטעם אלא משום דטריפה הוא, והא דאינה יולדת הוא סימן לטריפה. וכיון דהטעם הוא משום טריפות אין חילוק, דמה לי נקבה טריפה או זכר טריפה, ע"כ.

חי' טריפה (ועיין רמב"ם פ"ד מהל' מאכלות אסורות וטור יו"ד סי' כ"ט) אין מכניסין אותו בחיבה אפי' ראוי להחיות זרע אבל אינו ראוי להתקיים, וא"כ שפיר לא נריך "ומכל החי" למעוטי זכר (שוב ראיתי צ"ל נחלת עזריאל עה"מ פ' נח שפי' כעין זה). והיינו כיון שנאסרו בחיבה בחשה"מ וא"כ א"א לו ליקח להחיבה זכר טריפה, דהא אינטריך ליקח אותן שיוכלו לחיות עד ייאחס מן החיבה, היינו י"צ חודש כמשפט דור המבול.

וראיתי מקשים צ"ל הגאון מדראדזיטש ז"ל דהלוא איתא צגמ' שם דזהויר לנת להציא אל החיבה אפי' זקן וסריס, וע"כ הטעם החס משום קיום העולם. ולפי הוכחת הפוסקים דזכר טריפה מוליד האין משני הגמ' טריפה מ"לחיות זרע" נפקא, ואין היינו ממעטין זכר טריפה, דהייחי אומר דהמניעה להציא טריפה אל החיבה היא משום קיום העולם, וזכר טריפה לא שייך האי טעמא דהרי יש צו קיום העולם דזכר טריפה מוליד. ולכך אינטריך "מכל החי" אזכר טריפה, ואכתי דהרא קושיא לדוכתא.

אלא דאכתי קשה, דהרי צשציל לחיות זרע למה לי זכר ונקבה, והלוא די זכר אחד לכמה נקבות, וא"כ אפי' ימות הזכר אכתי לחיות זרע איכא ע"י זכרים אחרים, ואפי' למ"ד דחיישינן שמא ימות בזמן מרובה. ועיין רפ"ק דיומא מתקינין לו כה"ג אחר שמא ימות, ותכ"א למיתה לא חיישינן. ומיהו בגיטין (דף כ"ח ודף ל') שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן, ועיין צ"י (יו"ד סי' רכ"ח). ותימה, דהא תזינן מיתה מלויה בכל יום ואין לך מילתא דשכית טפי מינה. וצ"ל ש (נדריס ג' ע"ב) דל' יום לכו"ע חיישינן שמא ימות ע"ש.

ולפענ"ד מטונך, דהרי מה טעם אסרו זקן וסריס, משום קיום העולם וזקן אינו ראוי עוד לקיום העולם, או משום שאינו צר הכי או משום שמא ימות. וא"כ בטריפה נמי כיון דאינו חי יצ"ח כמו דקיי"ל (עיין חולין מ"ב ע"א) זה הכלל כל שאין כמוה

ועיין שעה"מ (סוכה פ"ד הט"ז ד"ה ועוד) מה שהקשה אהכ"ל (במשו' סי' מ"א וכ"ג), מ"מ ודאי למיתה דחד חיישינן אבל למיתה דרבים לא חיישינן. ועיין שו"ת תרה"ד (סי' שמ"ט), ועיין משנה הלכות גדולות (כחובות סי' כ"ב ד"ה ובדברי הר"ן) דלמיתה דתרין לא חיישינן, וכ"כ

הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה שנים שנים באו אל נח, כולן השוו במנין זה מן הפסות היו שנים. וכתב הרמב"ן דאחרים פי' שנים זכר ונקבה, ושכן באו מכולם זכר ונקבה מעצמם, ונח הוסיף להביא מן הטהורים ששה זוגות, כי הבאים להנצל באו מעצמם ואשר הם לצורך קרבן טרם במלואו כי כן נאמר לו. ורבינו בחיי הוסיף כי לא רצה אב הרחמן לגזור שיבואו מעצמם לצורך קרבן להיות נשחטים, אבל אמר תקח לך שבעה, שיטמלו אחריהם ויטמלו במלואו. ולפי"ז ע"כ שלמד נח תורה וידע איזהו עמיד להיות טהורה, שהרי במצוה לא באו רק שנים שנים מעצמו ולא ידע איזה הם טהורים ואיזה מהם לא טהורים, שהרי לא נכנסו שבעה מעצמן אלא שנים מכל.

אלא די"ל דבאמת נח לקח מכל המיני שבעה, ואותן שקלטו המיני הכניס וידע שהן טהורין, והשאר שלא קולטתן המיני לא הכניס וידע שהשאר טמאין, וא"כ אכתי רק ע"י המיני נתברר לו איזה מהן טהורין. ומחורמא כמ"ש שבעה"ת דמ"ש בגמ' כל שהמיני קולטתו טהור וכל שאין המיני קולטתו טמא, הכוונה טהור וטמא היינו שהשחיתו דרכם ונטמאו או לא נטמאו שלא השחיתו, ודו"ק.

איברא די"ל דהא גופא מנא ידע שצריך ז' מטהורין לקרבן עכ"פ צ"ל שנאמר לו כן א"כ כיון שע"כ הי' צריך

התוס' והרשב"א. וי"ל דדוקא בשלמים לא חיישינן למיתה דרבים, וכמ"ש גמירי ציבור לא מיימי אבל טריפות אפי' רבים חיישינן שימותו, שהרי אין להם חזקת חיים לכיון שנטרפו איתרע חזקתן.

אלא דלא דדא צורכא דהרי א"כ כל הזכרים יהיו טריפות ולא יהי' לחיות זרע. ואי קשיא הא קשיא דלמה הוזהב להביא ז' זכרים וז' נקבות בכלל, הא די צוכר א' ושבעה נקבות. בשלמא צטרפה דליכא אלא א' צעי זכר ונקבה, אבל צכשרות "שבעה שבעה איש ואשתו" למה לי סגי צוכר אחד. וצ"ל דאחד לקיום המין והשאר לקרבן. א"כ אכתי תקשה אפשר דלחיות זרע הכ"נ דצעי כשרה אבל לקרבן מנ"ל למעט טריפה מ"לחיות זרע" אפי' נקבה. וצ"ל דכל השבעה היו צריכין להיות כאחד, דעכ"פ זוג אחד היו צריכין שלא יהיו טריפות והתורה לא חלקה בכולהו, וממילא ע"כ מ"לחיות זרע" ממעט הכל צין זכר וצין נקבה (שנת משל"ה) ודו"ק.

"מכל הבהמה הטהורה" (ז:ב). פי' רש"י, העמידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה. ותמהו צעה"ת מהא דאמרו צוצחים (קט"ז ע"א) מנא ידע, כל שהמיני קולטתו טהור וכל שאין המיני קולטתו טמא, אלמא לא ידע אלא מחוך קליטת המיני.

והגראא לפמ"ש הרמב"ן ורבינו בחיי אמה שפירש"י (פסוק ח') "מן

טען רבך שונאני ואמה שנאחני וכו' נמלא עולם חסר מין אחת, אלא מה תמלא לומר שאמה חושדני בתשמיש בתיבה והחושד בכשרים לוקה בגופו וכיון דחשדחני בתשמיש בתיבה א"כ גם בך יש חשש שמא לאשחי אמה לריך והחלטת לשלוח אותי להמיחני וע"ד שעשה דוד באורי' החתי, ולפי דבריו תשובה ניצחת השיבו עורב לנח.

אלא דאחתי י"ל דשלוחי מלוא אינן ניזוקין וא"כ לא יאונה לו כל רע

ולא יפגש בו שר זינה או שר חמה והגם שאמרו דאין סומכין על הנס היכא דשכיח הזיקא, ומ"מ כבר הבאתי על מה שאמרו (יבמות י"ג ע"ג) אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה ומן השמים ירחמו משום שנאמר (תהלים קט"ו) שומר פתאים ה', ועיין ריטב"א (יבמות ע"ג) דמי שאינו רוצה למול אח בכו ציומא דעיבא, וכ"ש בשבת שמוחר לו שלא למול אע"פ שעובר על מ"ע של וציוס השמיני ימול.

איברא דכבר ביארתי בס"ד לדוקא היכא דשכיח הזיקא בידי אדם אבל הזיקא בידי שמים לא יענשו מן השמים למי שהולך לקיים דבר מלוא, ומה"ט כחז מרן הבי"ש דביצמה לא שייך דין קטלנית למ"ד דמולא גרם, וכיון דמן השמים הפילוה ליבם א"כ מולא גרם שיהי' לה בעל וכה"ג לא אמרינן שכיח הזיקא אפילו מחו כבר שני בעלים והארכתי בזה במקום אחר. האמנם העורב ידע בעלמו ששמש בתיבה

לכו גם הא חיזה מהם יקה נמי הי' בכו והבן. ומיהו י"ל קצת דחלוי בחילופי גירסאות, דבגמ' גרסי' א"ר יונתן שאותן שלא נעבדה בהן עבירה, ובמהרש"א (הניאו על הגליון סס) גרס מאותן שעתידין ליטהר, ובאמת כי בגמ' סס נחלקו רב חסדא אמר העבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו צידוע שהוא טהור אין התיבה קולטתו וכו' ר' אבהו אמר "והבאים זכר ונקבה" הבאין מאליהן ע"ש, ודו"ק. (שנת השמ"א)

"וישלח את העורב" (ח:). ובסנהדרין (ק"ח ע"ג) אמר ר"ל תשובה

ניצחת השיבו עורב לנח א"ל רבך שונאני ואמה שנאחני רבך שונאני מן הטהורים שבעה מן הטמאים שנים ואמה שנאחני שאמה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פוגע בי שר חמה או שר זינה לא נמלא עולם חסר צריה אחת או שמה לאשחי אמה לריך א"ל רשע במוחר לי נאסר לי בנאסר לי לא כ"ש וצ"ב.

ונראה דלכאורה לפ"מ שאמרו שם בגמ' דעורב שמש בתיבה א"כ לאו תשובה ניצחת הוא שהרי לא יבטל מין אחת מהעולם שחשאר אשתו וכבר נחעברה הנקבה ומסתמא יש בשלל צינים שלה זכרים ונקבות שהרי העולם כולו חזיה זכרים וחזיה נקבות נמלא דאפילו יפגש בו בעורב שר זינה או שר חמה מ"מ לא נמלא העולם חסר צריה אחת וצ"ל דהעורב הי' מספקא לי' אי יודע נח ששימש או חשדו ששימש בתיבה, ולכן

שצעה ומצהמה שאינה טהורה שנים מכל איש ואשתו ואמה שנאחני שאם פוגע צי שר של חוס או שרצנה לא נמצא עולם חסר מין אחת או שמה לאשמי אחת צריך א"ל רשע צמותר לי נאסר לי באסור לי לא כ"ש וצ"צ וכבר פירשתי, ולכאורה מה זה שצא עכשיו צטרוניא להקצ"ה רצך שונאני והלא טעם יש אדרבה כיון דצהמה טהורה יאכלו ממנה הרבה יכלה מינה ע"כ צריכין לקחת מהם יוחר והם לא יכלו.

ונראה דהנה צמעשה צראשית כחצי דלציונס נצראו וכל צריה וצריה שאל הקצ"ה אם ניחא ליה להצראות ואמרה הן וצציונה וא"כ כל אחד נצרא לפי רצונו וכנראה דכל הנצראים צריכים לעולם דצלאו הכי לא היו נצראים וא"כ איך אפשר לשקר לומר שהקצ"ה שונא מעשה יציר כפיו והוא צעצמו הסכים לצציונו.

האמנם נראה דהגם שצרא הקצ"ה עולמו כולו מ"מ חכלית הצריאה הימה צצציל ישראל וצצציל הצורה וצצציל ארץ ישראל כמצואר צמדרשים עה"פ צראשית צרא וא"כ הכי נמי צצציל הצריאה והצהמה הטהורה שעמידה להקצ"ה על המוצח ולהיות מאכל לצדיקים אלא שהי' צריך גם לכל אלה לצא לזה וכמ"ש הרמב"ם צהקדמה לצרעים דכ"ע נצראו לצוות לזה והניח הקצ"ה רשעים כמאה"כ (שמות כ"ג) מעט מעט אגרשנו ולא כולו ציחד כדי

וא"כ אצלו שהוא צעל עצירה כן יפגש שר הציונה או חמה או שמש כמו שהמבול צטף כל העולם משום שהשחית כל צשר דרכו על הארץ הכ"נ ישחת הוא.

איברא דהמדויק צקרא יראה שינוי צלשון השילוח דצעורצ כחצי רק וישלח את העורצ ולא כחצ לצרות הקלו המים אלא קחס וישלח את העורצ וציונה כחצי וישלח את היונה לצרות הקלו המים, וי"ל למה לא כחצ צעורצ נמי לצרות הקלו המים. ונראה דנח צאמת שלח את העורצ לגמרי מן החיצה לפי שמש צחיצה ונחחייב מיתה ורצה לגרשו מן החיצה וכמאמר העורצ אליו, ומשום קיום המין לא חש שהרי הנקצה כבר נחעצרה אלא דא"כ לא ישאר ממין זה רק מה שנחעצרה הנקצה צאיסור וא"כ כמו שאמרו צממזר דלא ידוע אינו חי דאין הקצ"ה רוצה צקיום ממזרים האסורים הכ"נ צמין עורצ הגם שכבר נחעצרה אולי לצאר המבול ימותו כולם כיון שנחעצרה צאיסור או שמש העורצ שהנקצה עדיין לא נחעצרה הגם שמש ועכ"פ ספיקא הוה ואם ימות הוא נמצא העולם חסר מין אחת ולכן כשחזר אליו הכניסו לחיצה. (שנת חשנ"ג)

"וישלח את העורב ויצא וגו'" (ח: ז).
 וצגמ' (סנהדרין ק"ח ע"ב) אמר ריש לקיש חשוצה ניצחת השיצו עורצ לנח אמר לו רצך שונאני ואמה שנאחני רצך שונאני מצהמה הטהורה שצעה

בין טהורות לטמאות והכל על מקרה הוא א"ל רשע צמוחר לי נאסרתי צוה נחזרר שציררת לך דרך הרשע עוד בשעת צריאה וגם עד עכשיו אחת מחזיק ברשעך והצן. (שנת תשנ"ג)

"וישלח את העורב ויצא וישב וגו'" (ח: 1). וצגמ' (סנהדרין ק"ח ע"א) אר"ל תשובה נצחת השיבו עורב לנח א"ל רבך שונאני ואחיה שנאחני רבך שונאני שאמר מן הטהורים שצעה ומן הטמאים שנים ואחיה שנאחני שאחיה מניח לשלוח ממין שצעה ושולח ממין שנים ואם יפגע בי שר חמה או שר זנה נמלא חסר בעולם צריה אחת, או שמא לאשתי אחת צריך, א"ל רשע צמוחר לי נאסרתי צמוחר לי לא כ"ש וצ"ב.

וגראה דנח שלחו מתרי טעמי חדא כיון דהקצ"ה צוה להציא שנים שנים להחיות זרע א"כ ודאי שלא ימות כשישלחנו דויגור אומר ויקס לך ואין כח בשר חמה או שר זנה להרגו שאז נמלא חסר בעולם צריה אחת, אלא דהעורב ששימש צמחה ידע שכבר אשחו מעוברת ולא יחסר מין בעולם או שחשב כיון שהוא רשע ששימש נחתייב מיתה ואם ישלחנו מהמיצה בפגעו צו השר יהרגנו יכול לו כיון שהוא שימש צמיצה וז"ש רבך שונאני ואחיה שנאחני רבך שונאני שאמר מן הטהורים וכו' ואחיה שנאחני ששלחתי ולא רצה לתלות הסרחון בעצמו שחטא ושימש אלא חלה במין והשיב לו נח רשע כלומר רמוז לו אני יודע שאחיה

שיהיו צווחא לצדיקים ע"ש. ועיין רש"י עה"פ והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט:ה). ולא תאמרו אחת לצדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שחאה חיבכם ניכרת כי לי כל הארץ והם צעיני ולפני לכלום.

זוה נראה ציבור ראה אנכי נותן לפניכם היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וצחרת בחיים (דברים ל:ט) וצ"ב דמי זה שיצחר ח"ו צחיפוך, האמנם הכל מאתו יתצרך וכל הצריאה צרא הקצ"ה עופות הטהורים כטמאים וכל אחד צחר בצחירתו ואח"כ מי שזכה צחר בחיים ומי שלא זכה ח"ו לא, והנה העורב ומינו ושאר מינים הטמאים הם צחרו לעצמם להיותם עופות טמאים ועכשיו בשעת המצול ראו שהם רק שנים שנים צאו אל החיבה והרגישו כי הי' צוה חייה טעות וחסרון צמה שצחרו להיותם כמו שהם, וע"כ הגם שהעולם צריך להם אבל אין זה הרצון.

ואמרו ז"ל בפסחים (ס"ה ע"א) וקידושין (פ"ב ע"ב) א"ל לעולם בלא בושם ובלא בורסקי ואוי לו למי שאומנתו בורסקי ואשרי למי שאומנתו בושם, וכעין זה לענין זכרים ונקבות וכעין זה לענין טהורות ושאין טהורות וז"ש רבך שונאני ומכל החי שצעה שצעה וכו' ואני שנים שנים מכל ואחיה שנאחני שאפילו אחת לא ישאר וא"ת דליכא שנאה אלא הכל אחד הוא רק מקרה הוא וא"כ שמא לאשתי אחת צריך כיון שאין נפ"מ

יוסף שקל רבי למטרפסיה דקאמר ליה רבך ולא רבי וכו' פ"י שקיל רבי לגמולו על ששמע ולא מיחה לאבדון שהיה תלמידו שהי' מצוה לר' ישמעאל ע"ש כל הענין, והנה כאן נמי בעורב שאמר רבך שונאני הרי זה ציון כביכול להקב"ה שאמר רבך וכי רבך הוא ולא רבו והלא הוא אדון העולם ולכן אמר ליה רשע (שנת תשנ"ג) וכו'.

"וישלח את העורב ויצא יצוא ושוב וגו' וישלח את היונה מאתו לראות הקלו וגו'" (ח:ז-ח). ויש לדייק שינוי הלשונות מעורב ליונה דבעורב כתיב וישלח את העורב ולא כתיב מאתו וציונה כתיב מאתו, עוד כתיב בעורב וישלח את העורב ולא כתיב לראות הקלו המים וגו' וציונה כתיב וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים.

ונראה דבגמ' (סנהדרין ק"ח ע"ב) דרשונה וישלח את היונה מאתו א"ר ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים היא עם הנדיקים ודרש כן מלשון מאתו והנה העורב קבל עליו על נח ואמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני (סנהדרין סט) אמר ריש לקיש וכו' שאתה מניח לשלוח ממין שבעה ושולח ממין שנים ואם יפגע צי שר חמה או שר לנה נמצא חסר העולם צריה אחת ועיין לעיל בסמוך בכמה אנפי.

וכעת נראה לפ"מ שאמרו ז"ל (ב"ק נ"ב ע"ב) לא בחנם הולך זרזיר אלל

עצרת על איסור ואני צמותר לי נאסרתי באסור לי לא כ"ש אלא עתה שעצרת ואתה רשע ולכן אתה מפחד שתמות ותחסר צריה בעולם.

"וישלח את העורב ויצא ושוב" (ח:ז). ודרשו ז"ל שלא הלך בשליחות ועיין רש"י, ובגמ' סנהדרין (ק"ח ע"ב) אמר ר"ל תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטוהרין שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פוגע צי שר חמה או שר לנה לא נמצא עולם חסר צריה אחת או שמת לאשתי אתה צריך אמר לו צמותר לי נאסר לי צנאסר לי לא כ"ש, וז"ע למה קראו רשע וכבר הארכתי, וקצת י"ל כיון דחסדו שלאשתו רונה והחושד בכשרים לוקה בגופו. והוא הי' משמש בתיבה כדברי חז"ל שם ולכן חסדו שהוא נמי חסוד על זה.

ואשר נראה עוד לפמ"ש ציבמות (ק"ה ע"ב) רבי ישמעאל צר' יוסי אתה למתיבתא דרבי ואגב יוקריה הי' מפסע ואזיל ואמר ליה אבדן מי הוא זה שפסע על ראשי עם קדוש פ"י שהיה נראה כאלו הוא הולך על ראשי עם קודש א"ל אני ישמעאל צר' יוסי שצאתי ללמוד תורה מרבי א"ל וכי אתה הגון ללמוד תורה מרבי א"ל וכי משה היה הגון ללמוד תורה מפי הגבורה א"ל וכי משה אתה א"ל וכי רבך אלקים אמר רב

עורב אלא מפני שמינו הוא, ועוף טהור דירתו אלל נדיק ומרמו שטהור נאספין אליו טהורין, ובגמ' חולין (ד' ע"ב) ודלמא גברי דאחאז הוו מעלי לא ס"ד דכתיב (משלי כ"ט) מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים הא לדבר אמת כל משרתיו נדיקים והעורב שלא דר אלל הנדיק הי' לו טענות נגדו וכששלחו לנאח אמר ששנאו אולי יפגע בו שר של חמה או של זנה וחזר מיד הביחה.

ועוד שם והביאו רש"י שמא לאשתי אחת צריך אלל רשע צמותר לי נאסרתי באסור לי לא כ"ש הנה חשד את הנדיק בעצירה גדולה שלאשמו הוא צריך עד שאמר לו נח הנדיק רשע צמותר לי נאסרתי באסור לי לא כ"ש נראה דדייק מדקאמר וינא וינא ושוב הי"ל וינא ושב מה זה ינא ושוב אלא נראה דינא ומיד שב ושוב ינא שהרי אמרו כשבעלה בעיר לא נאסרה ציחוד מפני שאימת בעלה עליה אבל כיון שינא מחוץ לתיבה וחשדו לנח מאשמו לכן היה ינא ושוב ינא ושוב כמ"ש אם היה ישראל ינא ונכנס מירחת העכו"ם ולפי שהי' מקולקל ששימש צחיבה חשד לנדיק בקלקולו.

אבל העוף הטהור היונה לא הי' לו טענות אלא קבל שליחתו כי הכיר נדיק שהרי דירתו עם הנדיק וידע שהנדיק כוונתו רצויה ואם הוא אינו מבין למה שלחו מן התיבה במקום שאפשר שימות משר של חמה או זנה לא איכפת ליה ומקבל עליו יעבור עלי מה

שצשליחתו של נדיק אלך וינא וחזר ולא מנא מנוח לכף רגלו ולא הנטער אלא חזר ונכנס אלל הנדיק לדור בצביצתו ולא הלך למקום אחר אלא ישב והמתין בקרבת הנדיק, ובצבוע הבא בא הנדיק שנית ואמר לו לא לשליחות, והיונה שאך רק ראתה שינאה ולא מנאה מנוח והעולם חרב לא טענה איך אלא כבר שנית במקום סכנה תשלח אחרת אלא אדרבה ינאה צאהבה, ולכן בזכות שלומי מנוה של אותו נדיק לא די שלא ניזוקה משר של חמה או שר של זנה אלא אדרבה זכתה שנפתחו לה שערי ג"ע ונכנסה לג"ע ולקחה עלה זית טרף צפיה לפי שלא שאלה ולא טענה והחזיקה צתומה לשמוע לדברי הנדיק.

ולמדנו דדירת הטהורים עם הנדיקים ואפילו עופות וכ"ש בני אדם והמתחבר לטהור טהור והיונא לדור בין החופשים או כיונא בזה קורא אני עליו לא צחנס הולך זרויר אלל עורב אלא מפני שמינו הוא ומה"ט נראה שאמר באבות (פ"ו מ"ט) רבי יוסי בן קסמא לאותו אדם שפגע בו ואמר ליה רבי מאיזה מקום את אלל מעיר גדולה מלאה חכמים וסופרים אלל רבי רצונך שתדור במקומינו ואני אתן לך אלף אלפים דנרי זהב אלל אפי' אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם אין אני דר אלא במקום תורה וכו' ע"ש.

ותמוה והלא צאלף אלפים דנרי זהב יכול לעשות לו שם מקום תורה

גושמה ציוס זעס רב צירי אמר נפתחו לה שערי ג"ע והביאה אוחו, וחמה הרמב"ן ז"ל על מאמרם מג"ע הביאה אוחו א"כ לא ידע נח שקלו המים מעל הארץ כי שם לא נכנסו מי המבול.

איברא דלמ"ד דבא"י נמי לא ירד עליה מי המבול מן השמים א"כ משם נמי ליכא רחיה לכל העולם, האמנם הרמב"ן ז"ל חיקן את זה דבא"י ע"כ נמי נכנסו המים כמ"ש בפדר"א, אלא לא היה השוטף ונשאר זה האילנות ובכל העולם נשצרו ונעקרו ולכן כיון שירדו המים ונשאר האילנות שבא"י מלאה היונה עלה זית אבל למ"ד מג"ע אינו ראי'.

ומה שנראה דג"ע זה היינו ג"ע החתחון ולא מעולם העליון דהרי לא שלח ליונה לעולם העליון, ועיין מס' תמיד (ל"ג ע"ב) דאלכסנדרוס מוקדון שבא עד לפתח הגן עדן החתחון שהוא בעוה"י, ולכן היונה נמי ודאי שנכנסה לג"ע החתחון אלא דאכתי' צ"ע למה לא הביאה העלה זית צפיה בשלתו אוחה פעם ראשונה ואין לומר דנכנסו המים בג"ע נמי כיון שהוא בעוה"י דודאי לא נכנסו המים לג"ע אף שהוא בעוה"י דע"כ כמו בא"י לא ירדו מי המבול כ"ש בג"ע החתחון אלא דא"כ היאך ידע נח שקלו המים וכקושיה הרמב"ן ז"ל.

והגלפעב"ד דעד שלא קלו המים גם לג"ע לא היה אפשר ליכנס

אבל האמת דדירת הטוהרים עם הצדיקים היא, ואם הם טוהרים יצאו לדור בעיר שמלאה חכמים וסופרים, וכיון שהם דרים במקומם ואין שם צדיקים אם הוא יצא לדור אצלם יהיה בצחינת זרזיר שהולך אצל מינו ולכן אפילו נוחים אלק אלפים דנרי זהב לא ילך במקום שח"ו ידבק ללא טוהרים.

ומכאן לימוד והוראה ברורה כ"ש לבני אדם שצריך להתקרב להצדיק ולשמוע לדבריו והגם כי לפעמים לא יצליח בשליחותו וגם לא מצין דרכו ולדעתו הוא מקום סכנה אבל עם כל זאת לא יתעכב ולא ימנע מלקיים את דבריו אלא יקבל השליחות ויעשהו ויחזור בצווחא דלדיק, ואם כעת לא נראה לו הצלחה סוף סוף יבחר בהצלחה ולא זאת אלא גם יזכה לג"ע בעוה"י ובעוה"ב שהרי אפילו עוף ששמעה ועשאה שליחותו של הצדיק זכתה ליכנס בג"ע צחיים וזה מוסר השכל ללמוד מהיונה דרך ארץ ולא מן העורב. ובני ישראל נמשלו כיונה שנאמר יונתי תמתי.

(שנת תשנ"ג)

"ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה וידע נח כי קלו המים" (ח:יא). ובצ"ר (ל"ג ע"ב) הובא ברמב"ן מהיכן הביאה אוחו ר' לוי אמר מהר המשמה הביאה אוחו דלא טפת ארעא דישראל צמיא דמבולא הוא שהקצ"ה אמר ליחזקאל בן אדם אמור לה את ארץ לא מטוהרה היא ולא

ולפי המדרש דברה לנח ולפי הגמ' דברה להקב"ה.

וי"ל הלא אמרו ז"ל לא נצרכו העולם אלא לזווח לזה ואמר בן עזאי (ברכות כ"ח ע"א) כמה יגיעות יגע אדם הראשון ואני עומד ומוציא הכל מוכן ובתורה כתיב שמח וזולגן צלחתך וישכר צאהלך והנראה דודאי יש ויש כלומר יש כאלו ויש כאלו כי הא דר"ז כד הוה קרי ליה מצי ריש גלוחא אמר אחיקורי דמחיקרי (ראה מגילה כ"ח ע"א וחולין מ"ה ע"א), כי וכה"ג אפשר ליהנות מאחרים ואמרו חז"ל בצרכות (י' ע"ב) הרובה ליהנות יהנה כאלישע והרובה שלא ליהנות לא יהנה כשמואל אלא שלא יהיה מוטל על צער ודס ומסור צידו וזה שאומרים ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת צער ודס כלומר שלא נהיה ח"ו מסורים ונצרכים ליד צער ודס וזה שרמזה לו היונה מר כזית ומחמת ידו של הקב"ה ולא מתוק מתחת ידך וק"ל. (שנת תשנ"ג)

"והנה עלה זית טרף בפיה וגו'" (ח:יא). צ"ר (ל"ג ט') ר' לוי אמר מהר המשמה הביאה אותו דלא טפת ארעא דישאל צמיא דמבולא הוא שהקב"ה אמר ליחזקאל בן אדם אמור לה את ארץ לא מטוהרה וכו' רב אידי אמר נפתחו לו שערי ג"ע, ועיין רמב"ן שם.

והנראה דלמה דוקא הביאה מאר"י לפי שכל ההשפעות צעולם

כיון שגזרו המים קציב קציב אפילו לא נכנסו לג"ע מ"מ גזרו לפתח הג"ע עד למעלה ולא נמצא הפתח פתוח ולכן בשלחה אוחה פעם ראשונה חזרה צלי עלה זית טרף צפיה וכיון שחזרה צפניה בעלה זית טרף צפיה ידע כי כלו המים מעל הארץ, דממ"נ אם היא הביאה בכלל מארץ הרי קלו המים ואם הוא מג"ע כיון דצפעם ראשונה לא יכלה ליכנס ועכשיו יכלה ע"כ דקלו המים מעל הארץ ונשאר שער הג"ע כבר פתוח ליכנס לצדיקים רק רשעים לא יוכלו כמו שאמרו לאלכסנדרוס שבקש ליכנס אמרו ליה זה השער לה' צדיקים יבואו בו. וזה ביאור דברי הרמב"ן ז"ל. אלא דקצ"ע למה צארץ ישראל פשיטא להו שנכנסו המים עכ"פ מחוץ רק לא היו גשמים ובג"ע לא נכנסו כלום וז"ע.

במדרש (צ"ר פל"ג ט') מהיכן הביאה אותו וכו' רב צירי אמר נפתחו לה שערי ג"ע והביאה אותו, אמר ר' אבהו אילו מג"ע הביאה אותו לא היה לה להביא דבר מעולה או קנמון או פלסמון אלא רמו רמזה לו אמרה לו לנח מוטב מר מזה מחמת ידו של הקב"ה ולא מתוק מתחת ידך. ובגמ' הוסיפו מאי משמע דהאי טרף לישיני דמוזני הוא דכתיב הטריפני וכו' עיין רמב"ן, שם ובגמ' (עירובין י"ח ע"ב) א"ר ירמיה מאי דכתיב והנה עלה זית טרף צפיה אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ויהיו מסורין צידך ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ציד צו"ד, ע"כ.

ממשלה וכח או שליטה על שום דבר רק כביכול הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. וז"ל הזוה"ק יכול אף בארעא דישראל כן [כלומר ששורה סט"א ע"י חטא ח"ו] והא חנינן ארעא דישראל לא שריא עלה רוחא אחרא ולא ממנא אחרא בר קב"ה בלחודוי. ת"ח דארעא דישראל הכי הוא דלא שריא עלה ממנא ולא שליחא אחרא בר קב"ה בלחודוי. אצל שעתא חדא שריא עלה לחבלא בני נשא מנ"ל מדוד דכתיב (דה"י א' כ"א) וירא דוד את מלאך ה' וחרצו שלופה צידו נטויה על ירושלים וכדין אחחבלת ארעא, א"ר אלעזר אפי' בהיא שעתא קב"ה הוה, כתיב הכא מלאך ה' וכתיב התם המלאך הגואל אותי וכתיב (שמות י"ד) ויסע מלאך האלקים הן לטב והן לביש, הקב"ה שליט עלה לטב דלא אחתמסרא תחות שאר ממנן וכל דיירי עלמא יכספו מן עובדיהו [כלומר יבשו ממעשיהם] לביש בגין דלא יחדון אינון לשלטאה עלה ואי תימא והא כתיב כי ראתה גוים צאו מקדשה וחריצו בית' ואי לאו שאין אנון ממנן לא אחחרצ מקדשא, ת"ח כתיב כי אתה עשית, וכתיב ועשה ה' כאשר זמס ע"כ.

מבואר דבא"י אין סט"א שולט וכל הנעשה כביכול מפקודי' הן לטב והן לביש כי הכל טוב ומאתו לא תלא הרעות, ולכן היונה החכימה והלכה והביאה דוקא עלה טרף מארץ ישראל להראות כי שם המזונות ציד הקב"ה ואפילו מרורין כזית כלומר כלומר הן

באים מארץ ישראל לכל העולם וזמן שכל ישראל בארץ ישראל הקב"ה משפיע כל הטובות על ישראל והעולם ניזון מהתמנית של א"י וזמן שבנ"י בגלות בעוני"ה אז ההשפעה באה מארץ ישראל לאומות העולם וישר עליהם ואח"כ בא לישראל ע"י השר שלהם כידוע.

ובזוה"ק פ' נח (דף ס"א) כתיב בשעה שבני אדם זוכין ושומרין מלות התורה אז הארץ מתחזקת וכל שמחה משתכחת בה בשביל שכינתא דשריא על ארעא ובכן עליונים ותחתונים שמחין בשמחה זו, וזמן שבני אדם מקלקלין דרכיהם ולא שומרים תורה ומלות בארץ נשארה הארץ מחבלא כלומר נשחתה דהא שכינתא נדחית ולא שורה שם ולכן אחחבלת ונשחתה הארץ, ומ"ט איתחבלת בגין דשריא רוחא אחרא עלה דמחבלא עלמא, וע"ד אמרינן דישראל יהבי עון דאלקים דמקיימין עלמא. ואם ישראל ח"ו ישתכחו חייבין אז כפף נפשי בסבת חמס ושנאת חנם כגוונא דדור המבול דבגין דחמס דהות ציניהון הוה ציניהון שנאה ודבצו, וכל זה בחו"ל ששם שולט הסטרא אחרא וכמ"ש הזוה"ק בגין דשריא רוחא אחרא עלה דמחבלא עלמא ע"ש.

אבל בארץ ישראל אין הסטרא אחרא שורה ואין כח לסטרא אחרא בשום פנים בארץ ישראל כי עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה ואין שום כח אחר ורוח מסטרא שהוא, אין לו

ולפום ריהטא גם הא דר' לוי דהמים
 נחפשטו שם לפענ"ד יש לעיין
 שאפילו נאמר שלא היו שם מים בשטף
 רק שנחגלגלו מ"מ אחר היות המים
 רותחין יותר מק"נ יום והאילנות בתוך
 המים נמי א"א שעלים לא נפלו מן
 האילנות ונרקבו שהרי אפילו אחר זמן
 מה העלים נרקבים אם אין להם אויר
 והם מתחת למים כידוע ול"ע.

איברא דל"ע שרבינו הרמב"ן מציא
 דברים אלו בשם המדרש
 ופדר"א ולא זיין שדברים אלו מחלוקת
 בגמ' זכחים (ק"ג ע"א) פליגי בה ר'
 יוחנן ור"ל מר סבר ירד מצול לארץ
 ישראל ומר סבר לא ירד מצול לא"י
 ואר"ג בר יצחק ושניהם מקרא אחד
 דרשו בצן אדם אמור לה את ארץ לא
 מטוהרה היא לא גושמה ציום זעם רבי
 יוחנן סבר אחמיה מתמה קרא א"י מי
 לא מטוהרה את כלום ירדו עליך גשמים
 ציום זעם ור"ל סבר כפשטיה ארץ לא
 מטוהרה את מי לא ירדו עליך גשמים
 ציום זעם וכו' עד אימיציה ר"ל לר"י
 מכל אשר בחרבה מתו בשלמא לדידי
 דאמינא ירד מצול לארץ ישראל מש"ה
 מתו אלא לדידך אמאי מתו ומשני
 מהבלא וכדרב חסדא דאמר רב חסדא
 ברותחין קלקלו וברותחין נדונו.

איבא דאמרי אימיציה ר"י לר"ל מכל
 אשר בחרבה מתו בשלמא לדידי

לטב הן לביש ומ"מ מיד הקב"ה צא ולא
 יהיו מתוקים כדבש ומסורים ע"י שר
 וצא ע"י שרי האוה"ע וע"י צשר ודס
 והבן. (שנת תשנ"ג)

"והנה עלה זית טרף בפיה" (ח:יא).
 עיין רמב"ן שהציא במ"ר (ל"ג
 ט') אמרו מהיכן הביאה ר' לוי אמר
 מהר המשחה הביאה אותו דלא טפת
 ארעא דישראל צמיא למצולא הוא
 שהקב"ה אמר ליחזקאל בן אדם אמור
 לה את ארץ לא מטוהרה היא ולא
 גושמה ציום זעם רב ציבי אמר נפתחו
 לה שערי ג"ע והביאה אותו, ע"כ.

וכתב הרמב"ן ז"ל דפי' שלא היה גשם
 המצול בארץ ישראל כדכתיב לא
 גושמה ולא נפתחו צה מעיינות תהום
 רבה אצל המים נחפשטו שם ואין סביב
 ארץ ישראל גדר לעכב המים שלא יצאו
 צה, וכך אמרו בפרקי דר"א א"י לא ירד
 עליה מי המצול מן השמים אלא
 שנחגלגלו המים מן הארצות ונכנסו
 לתוכה, והנה לדעת ר' לוי מפני שלא
 ירד בארץ ההיא הגשם השוטף ולא
 נפתחו עליה ארצות השמים נשארו צה
 אילנות וכל העולם נשברו ונעקרו
 צמצול, ואני תמה על מאמרם מג"ע
 א"כ לא ידע נח שקלו המים מעל הארץ
 כי שם לא נכנסו מי המצול, ואולי היו
 שערי סגורים שלא יכנסו שם המים
 וכאשר קלו נפתחו וכו', ע"ש.

שהקב"ה סגר בעד מי המבול והכ"נ
לדין נימא לגבי א"י וז"ע.

(שנת תשנ"ג)

"כי יצר לב האדם רע מנעוריו"
(ח:בא). וזירושלמי (ברכות פ"ג ה"ה) א"ר
יודן "מנעוריו" חסר כתיב, משעה שהוא
ננער ויוצא לעולם, מכאן אמרו קטן
שיכול לאכול כזית דגן פורשים מלואתו
וממימי רגליו ד' אמות לק"ש מפני
שמחשבותיו רעות, ע"כ. והוא פלא, למה
דוקא משעה שיכול לאכול כזית דגן. ומו
דפשטות הדרשה משעה שהוא ננער
ויוצא לעולם הי' מורה חיקף מעת זיאתו
לעולם (ועיין או"ח סי' פ"א ס"א, וסנהדרין
ז"א ע"ב לפתח חטאת ריבז).

ומה שנראה, להנה אמרו ז"ל (ברכות מ'
ע"א, סנהדרין ע' ע"ב) עץ שאכל ממנו
אדם הראשון חטא היטה, והיטה אז
ראוי לאכילה מיד, ולאחר הקללה גדלת
על הקש והשבולת כמין קוליס והיינו
המוץ, והוא מהקללה של "וקוץ ודרדר
תלמיח לך" (ג:יח), וזריך לעזדה ולדושה
וזורה וזורה, וזהו "זיועת אפך תאכל
לחם" (שם:טו). וכבר בארנו דמתחילה
היה היצה"ר שהוא הנחש הקדמוני מחוץ
לגוף האדם והי' מסית לחטא ולאחר
שאכל מן העץ הדעת והוא החטה
[שהוא לשון חטא], וחטה זו גרמה
שיכנס היצה"ר כארס בגוף האדם ולכן
ע"י אכילת פת נכנס היצה"ר באדם.
וז"ש קטן שיכול לאכול כזית דגן פורשים
מלואתו, דמלואתו שעה שהתחיל לאכול

דאמינא לא ירד מבול לא"י משום הכי
הוי חרבה אלא לדיקך מאי חרבה חרבה
שהיטה מעיקרא וכו' בשלמא למ"ד לא
ירד מבול לא"י היינו דקם רימא החס
אלא למ"ד ירד, רימא היכא קם, א"ר
ינאי גוריות הכניסו בתיבה וכו', ע"ש.

והמבואר דלמ"ד לא ירד מבול לארץ
ישראל לא היה שם מים כלל
דאל"כ אכתי תקשה קושית ר"י לר"ל
מכל אשר בחרבה, אפילו למ"ד לא ירד
מ"מ חרבה לא היה וגם רימא היכא הי'
שכיון שהמים היו שם כמו על כל הארץ
ואפילו לא היו בשטף מ"מ החיים לא
היו יכולים לחיות ומלשון הקושיא דרימא
הי' חי שם משמע ששם לא מתו יושב
הארץ ההוא.

ומה שהקשה הרמב"ן ז"ל דאטו גדר יש
סביב לא"י לעכב המים, לולי
דמסתפינא נראה דכמו שהקב"ה אומר
ליס עד פה תבא ואין לו רשות לעבור
וכמ"ש (ב"ב ע"ג ע"א) רמי ליה גלא קלא
לחברתה חבירתי שבקת מידי בעלמא דלא
שטפטיה דניחי אנא ונאבדיה א"ל פוק
חזי גבורתא דמריך מלא חוטא חלא ולא
עברי שנאמר (ירמ' ה') האותי לא תיראו
נאם ה' אס מפני לא תחילו אשר שמתי
חול גבול ליס חוק עולם ולא יעברנהו
פירשב"ם מלא חוט איני יכול לזאת מן
החול והכ"נ אמר למבול עד פה תבא.
ובאמת כי רבינו הרמב"ן לשיטתי' בעלמו
נמי חי' כן מה שאמרו לג"ע החתחון
והקשה ולמה לא נכנסו שם המים ומי'

ואפשר מהאי טעמא גזרה חכמתו להניק הילד שחי שנים (כמבואר בחובות ס' ע"א כ"ד חודש) משום דעד זמן הזה אין החינוק יכול לדבר ואם יאכל קמח יכניס צעמנו היצה"ר ולא יוכל לו אבל משעה שכבר החמיל לדבר אציו מלמדו תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם לדבר צם (דברים יא:ט) ודרשו בספרי (הוצא צרש"י) משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה לזה לנו משה שיהא לימוד זה דיבור, מכאן אמרו כשהחינוק מתחיל לדבר אציו משיח עמו בלשה"ק ומלמדו תורה, ומהו התורה תורה לזה לנו. ואם לא עשה כן הרי הוא כאילו קצרו ומכלל הן אחת שומע לאו. וכיון שע"פ רוב כבן שחי שנים כבר יודע לדבר וכאמרם ז"ל אין החינוק יודע לקרות אצא עד שיטעום טעם דגן, ואציו מלמדו תורה אז ראוי להתחיל לאכול קמח מן החטה.

ואולי זה נמי ביאור המשנה אבות (פ"ג מ"ג) שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מחים שנאמר (ישעי' כ"ח) "כי כל שלחנם מלאו קיא לואה בלי מקום", אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו ד"ת כאילו אכלו משלחנו של מקום שנאמר (יחזקאל מ"א) "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'". וז"ב למה דוקא זבחי מחים.

ולדג"ל נראה דכיון דהפת והאוכל שאוכלים הוא המכניס היצה"ר

דגן הוא שגרם ליצה"ר ליכנס בגופו דזה הוא העץ הדעת טוב ורע שהוא היצה"ר משא"כ מקמי הכא אין באכילתו שום בלבול. ואמר בכזית דוקא, דהרי באדם אכילה כתיב וסתם אכילה הכתובה בחורה כזית (עיין משנ"ה ח"ג ס"י ז"ו), ולכן כשיכול לאכול כזית דגן פורשים מזואתו וכו' מפני שמתשבותיו רעות מהיצה"ר.

ובזה נלפענ"ד לפרש המשנה (אבות פ"ו פ"ג מ"ז) אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח. דהנה אמרו ז"ל (קידושין ל' ע"ב, ספרי עקב יא:ח) בראתי יצה"ר בראתי תורה תכלין כנגדו. והנה קמח בא מהחטה שהוא העץ הדעת והוא הגורם להיצה"ר. ולולא אכל אדם הראשון מהחטה לא הי' צריך להתכלין שהוא התורה. וז"ש אם אין קמח - כלומר שלא הי' אוכל אדה"ר מן החטה שהוא הקמח, אין תורה - אז לא היו צריכין להתורה שהוא התכלין, אלא הי' נותנין התורה למלאכי מעלה, או שהיו לומדים תורה לשמה כמו שיהי' לאחר ביאת המשיח (עיין רמב"ם סוף הל' מלכים), אבל לא הייתה בכלל בראתי יצה"ר בראתי תורה תכלין. אמנם, עכשיו שכבר אכל מעץ הדעת, אם אין תורה אין קמח - שהרי התורה הוא התכלין, ולכן אם אין תורה אין קמח דכיון דאין לו התכלין אינו יכול לאכול הקמח הגורם להיצה"ר שימגרם באדם, בלא שיהיה לו להאדם את התורה שהוא התכלין כנגדו.

ובתוך גוף האדם ועל ידו נגרמה מיתה לאדם הראשון אלא שברא הקב"ה תבלין לו הוא התורה, ולכן אם אכלו על שלחן אחד ואמרו עליו ד"ת נעשה זה שלחנו של מקום שגם היצ"ה"ר נכנע והמאכל נתקן בגוף האדם, אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו ד"ת הרי הכניסו בגופם ארס היצ"ה"ר ואין להם תבלין להוציאו אלא להזכיר לו יום המיתה כיון שלא אמרו עליו ד"ת וצריך להזכיר לו יום המיתה ולכן הו"ל כאילו אכלו מזבחי מתים לרמוז שצריך להכניע היצ"ה"ר ע"י יום המיתה וק"ל.

ועל דרך הנ"ל נראה לבאר מחלוקת המלאכים עם משה, שאמרו בגמ' (שבת פ"ח) כשעלה משה למרום אמרו המלאכים "תנה הודך על השמים", ואמר לו הקב"ה משה החזיר להם תשובה, אמר חוששני שמא ישרפוני בהבל פיהם, אמר לו הקב"ה אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה, אמר תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מצית עבדים וגו'", כלום למצרים ירדחם וכו'. ולכאורה צריך להבין כוונת המלאכים, וכי לא ידעו מה כתיב בה.

ואמנם להנ"ל אחי שפיר, דודאי התורה נכתבה באש שחורה ע"ג אש לבנה (רש"י דברים לג:ב, תנחומא בראשית א', זוה"ק ג:קלב, ועיין בירושלמי שקלים פ"ו ה"א אש לבנה חרותה באש שחורה, ועיין רמב"ן בהקדמה עה"ת, ובהקדמה על ספר הקנינים), אבל ה"י אפשר לררף אותיות התורה

ומרומז נמי בזה מה שהשיב משה למלאה"ש כלום יצ"ה"ר יש צניכס כלומר דעי"ז הוצרכנו לבחי' תורה חדשה מאחי תלא בצירופים חדשים כדי שיהא התורה תבלין.

וקצת עלה בלבי הרהורי דברים די"ל אם לא היה חטא אדה"ר ואז לא היה נתגרש מג"ע התחמון והיה נשאר שם לקיים הצו לעבדו ולשמרו שהרי רק מחמת החטא גירשו אותו, אמנם אלו לא ילא משם אז היה גם אדה"ר נשאר להיות עומד במדרגה אחת והיה מלאך גדול מזדיק דמעיקר הצריאה עליונים נבראו במעלה גדולה ומרובה

כאן) נמנו וגמרו העשין ול"ת וראו שהוא קרוב להפסד ורחוק משכר דל"ת מרובין מהעשין, ומיהו כל זה קודם התשובה אבל לאחר התשובה אדרבה הרי אמרו העושה תשובה מאהבה זדונות נעשין להם כזכיות (יומא פ"ו ע"ב) נמצא דכל העצירות נהפכו למצות והו"ל קרוב לשכר ורחוק מההפסד וז"ש ועכשיו שנצרה יפשפש צמעשיו, וכיון שהיו בני ישראל צממרים ועברו לירוף גדול ונעשו צנחנית בע"ת מיד חזרו והודו המלאכים ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ וכנ"ל. (שנת משכ"ז)

"ואך את דמכם וגו' מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם" (ט:ה). עיין בח' הריטב"א (ריש מכות) שמספקא ליה בהורג צשוגג וליכא עדים אי צריך אעפ"כ להגלות לערי מקלט או דוקא כשיש עדים אבל אם אין עדים אין צריך להגלות אלא יעשה תשובה כעל כל חטא, או שעיקר התשובה שלו הוא הגלות ולא מהני אם לא יגלה. ומדברי רש"י כאן שכתב מיד איש אחיו, מיד שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג אני אדרוש "אם לא יגלה" ויבקש על עונו לימחל שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע הקב"ה דורש ממנו.

והנראה מדכתב רש"י אני אדרוש אם לא יגלה נראה דרש"י ס"ל צפשיטות דחייב לגלות בעלמא אף אם אין עדים והוא מקרא מלא דשוגג נמי צריך לגלות ואם לא יגלה ויבקש על עונו

מהחחחחחחח וכן הי' נח לו לאדם שלא נצרה משנצרה כמ"ש (עירובין י"ג ע"ב), אבל לאחר שחטאו ועשו תשובה אז נחעלו הנדיקים צמעלה וצמדריגה צנחנית צמקום שצע"ח עומד אין לדיק גמור יכול לעמוד ונחעלו יותר ממלאכים.

והטעם ביארחי צמקום אחר דמלאך יש לו גבול עד היכן יצא ולא יוחר חק נתן ולא יעבור לגשת אל הקודש פנימה יותר ממדרגתו שנצרה צה, אבל בע"ת חתר לו הקב"ה חחירה מחחת כסא כבודו ויכול להגיע ממש חחת כסא כבודו נמצא הוא גדול צנחניה זו מרצוא רצנות מלאכי השרת אשר רועדים ומוזיעים מפחד כסא הכבוד כדאי" צפדר"א (פ"ד) ואינם זוכים לומר שירה עד שיאמרו ישראל קדושה למטה כדאיחא (צגמ' חולין ז"א ע"ב) ואז ניתן לאותן המלאכים רשות כמצואר צמדרש היכלות ויסדו הפיטן צקדושת כתר. והמלאך הוא צנחנית לדיק גמור שלא חטא והוא צנחנית עומד אבל בע"ת הוא צנחנית הולך וזה שאמר לו הקב"ה למשה חזור להם "תשובה" דלאחר התשובה לדיק גדול ממלאך, (ועיין פי' בראשית באריכות מעלת הנדיק ממלאך) ולכן אמרו גם צגמ' (עירובין סס) ועכשיו שנצרה יפשפש צמעשיו ויהיה צנחנית בע"ת וממילא טוב לו שנצרה והבן.

ויש להסביר יותר לפי מה שכתב המהרש"א (צממ' מכות כ"ג ועירובין

לימחל בגלות שם הקב"ה ידרוש ממנו ובע"כ יגלה כמבואר שם והאלקים אנה לידו הקב"ה מומן אוחס לפונדק אחד ודו"ק. (שנת תשנ"ג)

"ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד כל חי' אדרשנו וגו'" (ט:ה). וחמה הרמב"ן אס הדרישה כמשמעה מיד החי' כמו מיד האדם להיות עונש בדבר, ואין זה בחי' דעת שחנש או שחקבל שכו, ע"ש מה שהעלה, ועיין רד"ק עה"ת שם. ומיהו ברש"י פי' לפי שחטאו וכו' עיי"ש. וכן פי' הא"ע דהחי' מתחייבת מיחה בידי שמים ומיתחה ע"י חי' אחרת. גם הספורנו תמה שיהא לבעלי חיים עונשין.

ולפום ריהטא מקרא מפורש הוא "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוגו" (שמות יא:י), ודרשו ז"ל בשמו"ר (ל"א) וכ"ה במכילתא בשכר לא יחרץ כלב נתנו לו הנבילה שזוהה התורה (משפטים כ"ג) "עריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" (שם כג:ג) ומלואתו מעבדין עורות לכתיבת סת"ם. עוד אמרו בטעם דפטר חמור וליכא בשאר בהמות טמאות, ופי' לפי שבשעה שינאו ישראל ממזרים ולא היו יכולים להוציא את כל ציזת מזרים ונודמנו להם חמורים לשעה והספיקו לשאה נכסיהם ולכן זכו לקדושה זו של פטר חמור (עיין סמ"ה מצוה כ"ג). ובענין כיסוי הדם לעופות מבואר הטעם (ב"ר פי' אחרי) שהוא בשביל שהראו לקין לכסות דמו של הבל.

ולענין עונשין נמי מצינו שקילל הקב"ה הנחש "ועל גחונך חלך ועפר חאכל כל ימי חייך" (בראשית ג:יד), ובגמ' ברכות (ל"ג ע"א) האי ערוד דפגע בו ר"ח בן דוסא והעמיד רגלו על חורו ונשכו ומת הערוד, נטלו על כחפו והכניסו לביהמ"ד ואמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רחב"ד. ולכאורה יש לדייק אס הקב"ה עשה נס לרחב"ד שלא מת מן הנשיכה למה מת הערוד, וע"כ כיון דרחב"ד לא הי' ראוי שינשכנו נענש הערוד ומת. ומיהו יש ליישב לפמ"ש צבה"ג (הציאו רש"י שם) שנודמן לו מעין תחת רגלו (וכן איתא בירושלמי שם). ועיין גמ' שבת (קכ"א ע"ג) ת"ר נודמנו לו נחשים ועקרבים, הרגן בידוע שנודמנו לו להורגן, לא הרגן בידוע שנודמנו להורגו ונעשה לו נס מן השמים, וקצת יש לדייק גם מאחורו של בלעם.

איברא דגם צדומס ולומח מצינו עונשים ושכר, ובאדם כתיב "ארורה האדמה בעבורך בעלצון חאכלנה וגו'" (ג:י), הנה נתקללה האדמה, ובדוד שקלל להרי גלבוע "אל טל ואל גשם" (שמואל ב' א:כא). ובמ"ר (פ' כ"ו) אפי' מקל או רצועה אס ניזק אדם על ידם נענשים, וכן הובא במ"ר קהלח (ח') עה"פ "עת אשר שלט האדם" (ועיין מש"כ פ' בראשית עה"פ ארורה האדמה בעבורך). וקצת ראוי

ע"ב). ונראה דדרשו ז"ל (סנהדרין ק"ח) עה"פ "וחם הוא אבי כנען" (בראשית ע"ג), מה ראוי להזכירו כאן, לומר לך שנאסר להם תשמיש בתיבה צעת ירידת המבול וחס עבר ושימש בתיבה, שהרי מיד כשיצאו מן התיבה מיד "וחם הוא אבי כנען" - שנולד בתיבה ע"כ, ומבואר שלגנאי נתייחס שם.

אלא שנ"ע, למה נתייחס לגנאי אף שנאסר להם תשמיש, מ"מ קיים מצות פ"ו ולמה לא נימא כה"ג עשה דוחה ל"ת, ויבא עשה דפ"ו וידחה ל"ת [וזה אי נימא דגם צעכו"ס אמרינן עשה דוחה ל"ת וגם שמלווים אפ"ו קודם מ"ת, ובמקום אחר הארכתי]. ונראה דהא תליא אי נשים מצווים אפ"ו, דאי נימא דנשים נמי מצווים אפ"ו א"כ שפיר מצינן למימר אחי עשה דפ"ו ודחי ל"ת דאיסור תשמיש, אבל אי נימא דנשים פטורין א"כ לגבה ליכא עשה ואיסור תשמיש גם לה נאמרה, וא"כ אף דלגבי איכא חיוב עשה ואמרינן עשה דוחה ל"ת, מ"מ לגבה איסור הוא, וליכא למימר דאחי עשה דידי ודחי לל"ת דידה דאסורה בתשמיש.

וראי' לסברא זו בגמ' כתובות (מ' ע"א) כיצד שותה צעלינו וכו' אמר רב כהנא אמרימא לשמעמא קמי דרב זביד מנהרדעא נימי עשה וידחה ל"ת וכו' אבל הכא אי אמרה ללא צעינא מי אחימה לעשה כלל, ופי' בתוס' ישנים שם דגבי דידה ליכא עשה דהא אי צעי

מדור המבול שגם שלשה טפחים מהארץ נימוחו לעונשה של הארץ.

ובשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קי"ד) שנשאל בדברי הרמב"ן, ובשו"ת רמ"ע מפאנו (סי' ל"ו) צ"ש ס' הקנה וז"ל, עוד הוסיף לשבח עור השליל לתפילין יותר מכולם למזיה מן המוצחך כי אחר שאין צרי' יוצאת לאור העולם שאינה מקבלת דין שעוה"ז נצרא צדין והשליל פטור מהדין שלא ינא לאור העולם עכ"ל. ועיין ס' בית האו"ר (מערכת א' כלל נ"ה) שהציא ג' דעות: א) דרק צאדם שייך עונש, ב) דגם צבע"ח, ג) דגם צדומס שייך עונש. ועיין רש"י (ריש בכורות) דמה"ט אין מוכרין בהמה גסה לעכו"ס שלא להוציאה מקדושת ישראל ומשמע דגם הבהמה יוצאת מקדושת ישראל (ועיין תוס' שם). ועוד ראי' מאילו של אליהו בזה הכרמל שלא רצה ללכת לנציאי הצעל עד שהצטיחו שגם ע"י יתקדש שם שמים (מגילה פ"ב). ועיין ס' פרד"י עה"ת כאן, ול"ע. (שנת משל"ד)

"ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה שם וחס ויפת וחס הוא אבי כנען" (ט: יח). ובתנחומא (נח י"ב) ילמדנו רבינו, מי הוא המצווה על פרי' ורבי' האיש או האשה, כך שנו רבותינו האיש מצווה ולא האשה, ר"י אמר על שניהם נאמר "ויברך אותם אלקים וגו' וכצוה" - "וכצוה" כתיב, האיש כובש את ארץ ואין האשה כובשת והאיש מצווה על פ"ו יותר מן האשה, ע"כ (עיין יצמות ס"ב

וראיתי בס' חיי נפש (פ' נח) לידי"ג
 הרה"ג החסיד רי"א שליט"א
 ראצ"ד עכו שהקשה למה יחסו לחס
 לגנאי כיון שעכ"פ קיים צוה מצוות פ"ו.
 ומי שאין לומר עשה דוחה ל"ת אלא
 באופן שתייה האפשרות לקיים הל"ת
 אחר קיום המ"ע אבל במקום במקום
 שיהא הלאו בטל לעולם ל"א דחי העשה
 את הל"ת זכה"ג, דאם נאמר שיהא
 מותר להם החשמיש מכח דחיה, א"כ
 מחי נאמר הלאו, ולא דמי לכלאים
 בציצית שהחם עכ"פ מקיים הלאו שלא
 במקום מצוה והוא פשוט ע"כ ע"ש.

ואהובים עלי דברי דודים ובעיקר הדין
 דין אמת הוא וכבר הבאתי כן
 בקושיית האבן עזר (או"ח סי' תמ"ד)
 שהקשה להמג"א ז"ל (סקי"א) בהא מחני'
 דהולך לשחוט את פסחו ולמול בנו דאם
 הוא מו' שעות ולמעלה ולא יכול לבטל
 המלוה והולך למול בנו יחזור מיד.
 והקשה עליו הא"ע דמתני' גם מו'
 שעות מיירי וא"כ ידחה עשה דפסח שיש
 בה כרת לעשה דחשביטו. והל"ת (פסחים
 דף מ"ע) הביא בשם חכם דא"א לומר
 כא"ע דעשה דפסח ידחה ללאו דלא
 חשטו דל"א כן בדבר שהלאו הזה
 בעצמותו דמצוה שהחורה אמרה דעשה
 דשחיטת הפסח לא יהי' על חמץ ואין זה
 דומה לשאר מקומות דדחי העשה את
 הל"ת שלא נאמר הל"ת על דבר זה רק
 שאירע דמזדמנין יחד העשה והל"ת
 ע"ש (עיין פ' בא).

אמרה דלא בעינא לי' הלכך אין לה
 לעבור בלאו משום עשה דידי' דהיא
 מוזהרת כמותו, והשוה הכחוש אשה
 לאיש כדאמרינן ביצמות (פ"ד ע"ב),
 ונראה מפורש דמשום עשה דידי' לא
 אמרינן לה לעבור אל"ת כיון דיכולה
 לומר לא בעינא לי', וא"כ הכ"נ כיון
 דחשמיש לתרווייהו נאסרה אף שלדידי'
 איכא עשה דפ"ו דיכולה לדחות, אבל
 לגבה ליכא עשה לא אמרינן לגבה עשה
 דוחה ל"ת. ואף שבאמת איח לה נמי
 קצת מצוה בפ"ו מה שא"א לקיים
 בלעדה כמצואר בפוסקים (עיין ר"ן קידושין
 פ"ב והפלאה פ"ב דכחובות) עכ"ז מצוה
 גמורה שתידחה ל"ת לית לה, ודו"ק.

ואתי שפיר דברי המדרש, מאחר שאמר
 "ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה
 שם וחם ויפת וחם הוא אבי כנען",
 ומאי קמ"ל וחם הוא אבי כנען וע"כ
 דקמ"ל ששימש בתיבה, ולכן מגנה אותו
 הכתוב על זה. מיד בא התלמיד בשאלה
 ילמדנו רבינו מי הוא המלוה על פרי'
 ורבי' דאם תאמר דאתרווייהו נאמר
 האיש והאשה א"כ שפיר עשה חם
 ששימש לקיים מצוות פ"ו, דאחי עשה
 ודחי ל"ת. אבל אם האשה פטורה א"כ
 לא אמרינן כה"ג אחי עשה ודחי ל"ת,
 דאי בעי אמרה לא בעינא. ומי' כך שנו
 רבותינו האיש מצווה על פ"ו ולא האשה
 וממילא גנאי הוא לחם שהוא אבי כנען
 וק"ל.

יסקה שהכל סוכין ציפיה (מגילה י"ד ע"א)
ועיין פרש"י, וז"כ דא"כ נכשלין בה ח"ו
בני אדם, ועיין אגרת התשובה לרבינו
יונה (אות קי"ט) וזריכה האשה שמהא
לנועה ונוהרת שלא יסתכלו בה בני אדם
חוץ מצעלה, שהמסתכלים צפניה או
בידיה יורדין לגיהנם והיא עונשה בעונש
כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה
אותם ולא נהגה לניעות בעצמה ונכשלו
בה ע"ש ועיין פתשגן הכתב. ועיין
טוש"ע (א"ע סי' ע"ג) בשם המדרש שכל
אשה שיש לה לנצח וכו'. וי"ל לזה
מביא ב' פירושים תניא יסקה וכו' שסכה
ברוח הקודש וכיון שסכה ברוח הקודש
מחמת רוב קדושתה כשהיו מסתכלים
ציפיה הוא ברוח הקודש שלה וממילא
לא היו נכשלין בה בצחינת אשה יראת ה'
היא תתהלל והבן.

ומ"מ לפענ"ד נידון הל"ח לא דמי
לדין דבנידון דידן כה"ג ודאי
הוה אמרינן עשה דוחה ל"ת דהכי לא
נתלה עשה דפ"ו בלאו דאיסור תשמיש
כלל, ואדרבה הני תרי מיילי נינהו דהרי
יכול לקיים הללו של איסור תשמיש אחר
שנתעברה אשתו, כלומר לאחר שקיים
המנוה ונתעברה שוב יהא איסור
בתשמיש אין הללו בטל לעולם כה"ג
דלאחר שקיים העשה ישאר באיסורו,
וא"כ הי' אפשר לומר דעשה דוחה ל"ת
כה"ג אם לא מטעם שכתבתי בס"ד דאין
האשה מזווה. (שנת תשנ"ג)

"יסכה" (יא: בט). תניא יסקה זו שרה
ולמה נקרא שמה יסקה
שסכתה ברוח הקודש דכתיב כל אשר
תאמר אליך שרה שמע בקולה, דבר אחר

פרשת לך לך

הבטחה יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל
וכו'.

ונראה דהנה מדת אברהם הוא מדת
החסד כולו הפך לבן ולא הרגיש
שום פניה אחרת ולא חילק כלל ולכן
מנינו בעקדה כשאמר לו הקב"ה קח נא
את בנך א"ל שני בניי יש לי א"ל את
יחידך א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד א"ל
אשר אהבת א"ל שניהם אהובים עד

"ואעשך לגוי גדול וגו'" (יב: ב). עיין
רש"י לפי שהדרך ממעט
בשלשה וכו' ד"א ואעשך לגוי גדול זה
שאומרים אלקי אברהם, ואצרכך זה
שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך זה
שאומרים אלקי יעקב, יכול יהיו חותמין
בכולם ת"ל והיה צרכה בך חותמין ולא
בהם ע"כ. וז"כ דהרי בכל אדם אדם
מתקנא חוץ מבנו ותלמידו וכ"ש שרואה
אדם שבנו עכ"פ לא יפחות ומה זה

בכולן ח"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם שמהא כולו חסד. ואולי זה הכונה מה שאמרו בגמ' עירובין הקב"ה יושב בפחחה של גיהנם וכל מי שמהול אינו מניחו לגיהנם חוץ מצא על הארמיית שנמשכה ערלתו ולא מצסקר ליה. והוא משום דבך חותמין אפילו רק בשביל מצות מילה לצדה.

ואולי מה"ט צברית מילה חקנו הרחמן הוא ישלח לנו משיחו הולך חמים בזכות חתן למילות דמים שהוא בזכות אברהם אבינו מדת החסד. ואולי צוה מוצן נמי דבשום מצוה אין מצרכים כמו צברית מילה להכניסו צבריתו של אברהם אבינו, ובאמת כתב הרמב"ם בפיה"מ פ' גיה"נ דכל המצות שמקיימין אנתנו הכל ניתן למשה רבינו ולא מקודם מ"ת וא"כ ל"ע נוסח הברכה להכניסו וכו' ולהג"ל אחי שפיר דבך חותמין והיינו להכניסו ובזכות זה נזכה לגאולה שלמה, וי"ר שיהיה רק בחסד וברחמים ובמהרה צימנו אמן. (שנת תשנ"ג)

"והיה ברכה" (יב:ב). פרש"י, יכול יהיו חותמין בכולן, ח"ל והי' ברכה בך חותמין ולא בהן, עכ"ל. והדבר חמוה, וכי מה איכפח ליה לא"א שיאמרו מגן אברהם או מגן יצחק ויעקב. וכלום האב מתקנה צנו וצנכדו וצפרט א"א.

והנראה לפמ"ש צפענת רזא דהרי אמרו ז"ל (שבת נ"ה ע"א) תמה זכות אבות א"כ היאך אנו מחפללים בזכותם.

שאמר ליה אח יצחק הנה ח"ו לחשוב כשדבר אברהם אבינו לפני ה' הי' כדי לחסות על יצחק אלא באמת היו שניהם אצלו בשוה ממש ישמעאל ויצחק עד שאמר לו הקב"ה שזה צנו ולזה צריך לאהוב ולא לאחר, והוא מטעם שהי' כולו חסד, וכן מצאו כשצאו המלאכים בדמות ערביים רץ לקראתם והביאם הציתה ובגמ' חולין נחלקו ח"א כערביים נדמו לו וח"א כח"ח נדמו לו ובאמת כי פלוגתא רחוקה מאד והיאך יש לחלוק בזה אלא דלגבי אברהם לא הי' חילוק לענין לעשות חסד כי חפץ חסד הוא עם כל ולכן אפילו כל עו"ז הכניס לציתו ונתן להם לאכול צלי משלומין כי כולו חסד, והי' גם זה לפלא אשר לא שאל איש מאיפה לקח אברהם אבינו כל הרכוש הגדול הזה להחזיק כל האנשים באכילה ושתייה אשר כשצא נמריד ונתן לו חשבון לא היה יכול לשלם כמצואר במדרש ומאין היה לו כל אלה.

אבל יצחק הוא כולו גבורה, ויעקב תפארת כלול ובלול מחרוייהו, והנה מתחלה בא בחסד ואח"כ גבורה שגרשו צנ"י מא"י ובגלות יעקב שהוא צנחית גלות הי' תפארת כלול חסד ורחמים עם גבורה לכן פעמים מתגברים הדינים בגלות ופעמים בחסד, ומיהו כל זה משך הגלות אבל כשיגמר הגלות והקב"ה צרוצ רחמיו יצילנו מתחת יד הגוים אז יהיה כולו חסד צלי שום מערובות דינים כלל ולכן קאמר יכול יהיו חותמין בכולן כלומר כשיחתמו הגלות יהיו חותמין

וד"ש ז"ל, יכול יהיו חותמין בכולן - היינו בשעת ביאת המשיח שהוא החתימה ינטרכו ללאת ידי כולם לפי בחינתם, וא"כ ח"ו לא יזכו מכח מדת הגבורה או מכח מדת התפארת שיש בה גם דין. וע"ז קאמר "והי' ברכה" - כך חותמין ולא בהם, שבזכות אברהם לבד שהוא מדת המסד אפילו ח"ו לא יהיה להם יותר זכות אפ"ה בזכות אברהם שהוא כלו מסד יגאלו בני צב"א.

(שנת תש"ל)

"ואברכה מברכיך" (יב:ג). נראה לפמ"ש בגמ' גיטין (ס"ג ע"א) ואין כופלין שלום לעכו"ם, ופרש"י דהא דנותנים שלום לעכו"ם מפני דרכי שלום הוא דשרי, ומשום דרכי שלום בחדא זימנא סגי. ובסמוך שם שלמא למר ולא הי' מתכוין לזכרו אלא לבו הי' לרבו, ועיין תוס' שם שאסור לגנוב דעת הצדיקים. וי"ל דרש"י ס"ל דבאמת אסור לזכרו לעולם אם אפשר, ואפילו לתוס' שמתר רק מפני דרכי שלום. ועיין ח"א מהרש"א שם, רב חסדא מקדים שלא ינטרך לכפול. ועיין שו"ת בית שערים (יו"ד סי' רכ"ט) ובמשנת העמרמי מש"כ שם. והנה כי כן, במקום דליחא מפני דרכי שלום אסור אפילו להשיב שלום לעכו"ם, וכ"ש שאסור לזכרו. אמנם, אין הקצ"ה מקפח שכר כל צרי', (עיין מס' נזיר כ"ג ע"ג) ואם ישראל אסור לזכרו הקצ"ה יודע ועד עושה כפי רצונו הטוב, וז"ש "ואצרכה מזכריך".

וחי' דמ"ש תמה היינו בני תפלה, אבל אם אנו מתפללים בזכותם ודאי אנו נושעים בזכותם דאז לא תמו (עיין תוס' שם ד"ה ושמואל, ועיין במדרש רבה ויקרא פ"ו לעולם זכות אבות קיימת).

והנה ידוע דאברהם מדת המסד ויחזק מדת הגבורה ויעקב מדת התפארת, ובדורות הראשונים התפללו בזכות האבות כי היו לדיקים והי' מגיע להם ע"פ דין. אבל בדורות האחרונים אשר בעונ"ה מתמעטים והולכין ואין דורש ואין מבקש, אין לנו להשען אלא על חסדי ה'. ועיין רש"י (שלהי מכות) והעמידן על אחת עשרה, שבחטילה היו לדיקים והיו יכולין לקבל עול מצוות הרבה, אבל דורות אחרונים לא היו לדיקים כ"כ ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה, ובא דוד והעמידן וכו' כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצוות הללו. וכן כל שהדור הולך הכחות והמחות הולכין ומתמעטין והדעת נמי כמ"ש אם הראשונים כמלאכים אנו כבנ"א ואם הראשונים כב"א אנו כחמורים ולא כחמורו של רפצ"י (שנת קי"ג ע"ג) ולכן בא חזקוק והעמידן על אחת "ולדיק באמונתו יחי". ובעונ"ה הדור הזה אפילו עיקר האמונה הפשוטה ח"ו נתמעטה, וכל מי שיש לו אמונה פשוטה הרי זה צחי' לדיק. ובדור כזה אין לנו להשען אלא על חסדי ה'. ובה יש לפרש (מהלים פה:ח) "הראני ה' מסדך וישעך תתן לנו" - היינו ע"י מסד ה'.

מנגב ועד ציח א-ל לאחנקא אחריה ולחצרה לון ציחודא שליט דהא מנגב ועד ציח א-ל אשחכח רזא דחכמחא כדקא יאות ע"ש. ולכן היכא דהלוך ונסוע הנגבה לצד החכמה דרגא צמר דרגא ילך וינליח עדי יבא לחכמה עילאה ציח א-ל דמסחייעא מילחא שהכל כשורה, ויהי "הלוך וגדל".

א"י לפמ"ש צפרקי אצוח (פ"ג מ"א) רבי אומר איזה דרך ישרה שיצור לו האדם, כל שחפארת לעושיה וחפארת לו מן האדם. והנה לפעמים האדם בוחר לו דרך לא טוב ואומר אלך קנח צדרך זה עד שאאסוף לי קנח כסף וזהב ואז אשוב ואחזור בו. אבל צאמח זה אינו, כי האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין צידו לעשות חסובה (יומא פ"ה ע"ג). וז"ש "אשרי האיש אשר לא הלך צעלת רשעים וצדרך חטאים לא עמד", שאם ילך אז שוב יעמוד שם. וזה כי "הלוך ושוב", מי שהולך וחושב להשיב הרי זה "הלוך וחסור", שהרי כבר אמרו ז"ל האומר אחטא ואשוב אין מספיקין צידו לעשות חסובה. אבל "הלוך ונסוע", שהולך צדרך הישר, לא יחוש שח"ו יזיק לו, אדרבה "הלוך וגדל". (שנת משכ"ג)

"ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה ויהי רעב" (יב:ט-י). נראה הסמיכות לזה, לפמ"ש ז"ל הרועה להחכים ידרים והרועה להעשיר ינפין וסימנך מנורה צדרום ושלחן צנפון ואצרהם צבואו לארננו הקדושה ומד מינך כי סליק

ובזה י"ל הירושלמי (מוצא צחוס' חולין דף מ"ט) צהווא נכרי שצירך לר' ישמעאל, ואמר לו ר"י להאי עכו"ם כבר מילחך אמורה מ"ואצרכה מצרכיך". וז"ע למה לא השיב לו על הצרכה. וי"ל דר"י לא רצה לצרכו צחורה לפי שאין לצרך עכו"ם וכדרב חסדא ומפני דרכי שלום לא הי' חש לה, ולכן א"ל כבר מילחך אמורה מ"ואצרכה מצרכיך", וכנ"ל. או יאמר כיון שכבר מילחך אמורה מ"ואצרכה", נמצא דכבר יקבל צרכה על שצירך לישראל, ואם יחזור לו שלום גם הוא נמצא דנכפל לו צרכה, וזה ודאי אסור. (שנת משכ"ג)

"ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה" (יב:ט). צמסורה איחא, ד' פעמים הלוך - "הלוך ושוב", "הלוך וחסור", "הלוך ונסוע", "הלוך וגדל".

ונראה צדרך רמו לפמ"ש צספר חסידים צצוואה שמי שינא לדרך וע"י סיבה שב לציחו, כגון ששכח איזה דבר וחזר אחריו וכדומה, לא ילך צאותו היום עוד צדרך זו אלא ימתין ליום אחר, כי לא מסחייעא מילחא וח"ו לא ינליח צדרכו. וז"ש "הלוך ושוב", ר"ל שהלך ושב, אז "הלוך וחסור", כלומר אם ילך אז יהי חסור ח"ו ונכון יותר ויש צציתו. אבל "הלוך ונסוע" הנגבה ואמרו ז"ל (צ"ב כ"ה ע"ג) הרועה להחכים, וצוהר וילך למסעיו דא דרגא קדמאה דאתחזי ליה צקדמיחא וכו' כל אינן דרגין דרגא צמר דרגא כמה דאחמר

הציאו להסתכל עכשיו ועיין מהרש"א
 צ"ב שהקשה והא חסור לקדש אשה עד
 שיראנה ומי' ללא נאמר כן באברהם
 וכבר האריכו בזה, גם מה שפי' בת"י
 דכשקרבו למיעל לחסום מצרים ומטו
 לנהרא וגליאו בשריהון למעבר, דקשה
 למה גליאו בשריהון ולא עזרו צמים עם
 בגדיהון וכמ"ש בהולך לשמור פירות
 ציו"כ לא יגזיה בגדיו וכ"ש לעבור בנהר
 אולי יהיו שם אנשים ויסתכלו ויכשלו
 בהם.

והנראה לדליק השוכן בציון ומקדש
 ומטוהר עצמו הלצ ועינים עד
 שמתעלה במדרגות שלא יהא מסוגל
 לראות ח"ו דבר גשמי וכ"ש להסתכל
 ואפילו באשתו רואה החלק הרוחני ואינו
 רואה בגשמיות כלל ולכן אינו רואה אם
 היא אשה יפת מראה בגוף אלא אשה
 יראת ה' היא תתהלל ושקר הסן והבל
 היופי מחמת הנגיעות שבהם, אבל
 כשהקריב לבא מצרימה שטופי זימה
 נינהו אז ירד הדליק ממדרגתו הגבוה
 ובעצרו צמים וגילו בשריהון כדרך
 העולם העוברים צמים ואסתכלי זה או
 שמן השמים פקח ה' עיניו בע"כ מה
 שלא הי' בארץ ישראל כדי להציל הדליק
 מלהרגו כמ"ש והרגו אותי ואותך יחיו,
 ואז נתפעל אברהם אבינו והתפלל מה
 זאת שהסתכלתי מה שלא ראיתי עד היום
 וע"כ הוא משום שהקרבנו לבא מצרימה
 וא"כ אם כל כך פועל מקום הרשע
 אפילו על עיני אז הגיע העת לדאוג על
 יפך, וז"ש ויהי כאשר הקריב לבוא

להתם כחרי מינהו הלך ונסוע הנגזה רק
 לדרום צלל החכמה ורצה להתחכם מאד
 בחכמת ארץ ישראל וכיון דלא התפלל
 כלל על הצפון וכל תפילותיו לדרום ולכן
 ויהי רעב בארץ דטוב תורה עם דרך
 ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון והגם
 דרשצ"י ס"ל רק תורה מ"מ ר' ישמעאל
 אמר הנהג זה מנהג דרך ארץ והרצה
 עשו כרשצ"י ולא עלתה בידם ולכן גם
 כאן ויהי רעב בארץ אלא לפ"ו אחי
 שפיר מה שפי' רעב בארץ באותו ארץ
 לצדו שהוא לא התפלל רק לדרום.

ובזה מוצן מה שכתב כ"ק אדמו"ר
 מוה"ר אלעזר בנו של בעל הנועם
 אלימלך (במכתבו נדפס בסוף ספר הק' נועם
 אלימלך) שהכופרים צה' אמרו שמה שיש
 רעב בארץ הוא בשביל אברהם שמשבח
 לארץ והתחיל לעבוד עבודה אחרת בא
 הרעב וז"ע, ולהנ"ל אחי שפיר דבאמת
 הא דלא התפלל על הדור בשביל פרנסה
 רק הלוך ונסוע הנגזה גרם לזה והם לא
 ידעו ולא יבינו אלא אמרו שהוא גרם
 לזה, ובגמ' כל העולם ניזון בשביל חנינא
 בני וחנינא בני די לו בקב חרוצין מע"ש
 לע"ש והצן. (שנת תשמ"ט)

"ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה
 ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי
 כי אשה יפת מראה את" (יב:יא).
 ועיין ת"י עד כדון לא אסתכלית בבשריך
 וכדון ידעית ארום אנתתא שפירת חיזו
 אנת ע"ש, ועיין רש"י ולכל הפירושים
 קשה כיון דלא אסתכל עד עכשיו מה

מנרימה דוקא הקירבה אל מנרים היא גרמה לו נפילת המדריגות והרגיש לדאוג על חלק הגשמי. ואולי גם זה הי' ככלל העונש על שירד מנרימה כמבואר.

"ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו וגו' והי' כי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו אמרי נא אחותי את וגו'" (יב-יא-יג). וקשה, למה חש שיהרגוהו, דילמא יקחו אותה ממנו כך ולא יהרגוהו. עוד קשה, למה יאמרו כן כשיראו אותו כיון דליכא עדים, ומבואר ברמב"ם והאע"ו (סי' י"ט ס"ג) דלהחזיק אשה בחזקת אשת איש צעי שלשים יום, ולמה יהרגוהו מיד כשיראו אותו [וב"נ מצווין על עריות ושפ"ד, המעתיק].

ונראה לפמ"ש הב"ח (אה"ע הנ"ל) דהבא עם אשה ממדינת הים ואמר זה אחותי או בתי או אמי וצא עליה בעדים אפי' חוץ שלשים יום נמי נידונין ע"פ חזקה זו כדין מה שהחזיקו בהם, שהרי אפילו לאחר שלשים יום א"א שיהי' שם ראי' ברורה אלא בחזקה לבד, מה לי חוץ שלשים או אחר שלשים. וכיון ששניהם מודים הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ונידונין ע"פ חזקה זו. אבל אם צא עליה איש אחר אין הורגין על חזקה זו לאותו שבא עליה אלא לאחר שלשים יום, דמצי אישתמוטי ולומר דהי' סבור שאינו אשתו אלא אחותו או אשה

אחרת, דכל חוץ שלשים יום אינו מפורקס ואינו בחזקת אשתו. אבל האשה ודאי נהרגת ע"פ חזקה זו, דומיא שראו שכינותיה לובשת בגדי נדה לוקין עליה מיד, משא"כ לגבי אחר שיהרג עליה צעינן שלשים יום. ועיין מהרי"ק (שורש פ"ו) שמחלק בין מיטה למלקות.

והא דקיי"ל דלא מהני הודאת בע"ד לענין מיטה, י"ל כמ"ש בשו"ת פנ"י (סי' א') שקוצר הב"ח אם מודה שעבר עבירה אין הורגין על הודאתו, דאין אדם משים עצמו רשע (סנהדרין ט' ע"ג) ואדם קרוב אלל עצמו (יבמות כ"ה ע"ג). אבל היכא שהודה שהיא אשת איש לפני זנות או שזה בתו וכיו"ב, ובאותו זמן לא עבר עבירה, מהימן. וכעין מה שכתב הרמב"ם (פ"ט מהל' סנהדרין) דאיסור ע"פ עצמו יחזק. ומה שאמרו בגמ' קידושין (ס"ג ע"ג) דאין סוקלין, וברמב"ם משמע דצעינן שלשים יום ליחזק, י"ל דהיינו כשלא שמעו מפיהם ממש אלא שהחזקו כך בכל העיר איש מפי איש, ועיין שערי תורה (כלל ז' פרט ה').

והנה לפ"ו אם צא עליה איש אחר אינו נהרג עליה, דמצי לאישתמוטי ולומר דהי' ס"ל דאינו אשתו אלא דני"ל דזה דוקא היכא דהאיש לא הודה בדבר, אבל היכא דהאיש האחר נמי הודה להם, לא מצי תו לאישתמוטי, שהרי ודאי ידע דאשתו היא זאת. וז"ש "והי' כי יראו אותך המנרים ואמרו אשתו זאת", א"כ

אשמי פן יהרגוני, וגם ז"ע לשון למען ייטב לי בעצורך וכי אצרהם אצינו רצה במתנות כאלו ולא בצלה חפץ צדיק. ונראה דאצרהם אצינו נמי לא רצה להגיד כלום אם לא ישאלו ואם לא יבאו אליה לא תאמר כלום, אבל אמר והי' כי יראו אתך המצרים ואמרו זה אל זה אשחו זאת והרגו אחי ואתך יתיו כלומר כשחשמע המצרים משחטים ואומרים זה אל זה אשחו זאת וגם זה יאמרו והרגו אחי כלומר שתשמע כל זה מפייהם אז אמרי נא אחותי את שכיון שהם בגדר רודפין שהרי אמרו והרגו אחי א"כ כבר מצוה להציל הנרדף מפני הרודף אז אמרי נא אחתי את אבל עד שלא תשמע לא תעשה כן. וצוה מדויק לשון והי' שזה יהיה שמתה אם יאמרו כן שאז תוכל לומר אחותי את ובלאו הכי לא.

והגה בש"ע א"ע צפת"ש הביא מעשה בשיירתא של ישראל שפגעו בהם לקטים ורצו להרוג את כל השיירתא והיתה אשה יפה מאד ושאלה את בעלה אם תפתח את ראש הלסטים ותציל את כל השיירתא אי יסכים והשיב הבעל שתעשה כן, והלכה אמו ונתפתחה, והצילה את כל השיירה ונתלקו הפוסקים אי נאסרה על בעלה אעפ"כ כיון שעשתה צרכון או דהו"ל בכלל אונס ומוותרת לבעלה והביאו רא"י מיעל ועוד ואין מקום להאריך כאן. והנה כאן נמי אם שרה תסכים להם בלי שירצו להרוג אז תאסר על אצרהם כזינחה צרכון ולכן אמר דוקא כשיאמרו והרגו אחי ואותך

הם ג"כ יודו ששרה הנה אשת איש משעת ראי', וכיון שיחזקוהו בכך ממילא נהרגין עליה, ולכן יהרגו את אצרהם כדי שלא יהרגו עליה. וז"ל דאיסור רציחה הי' קיל להו מאיסור עריות.

או יאמר לפמ"ש הר"ן (יומא פ' יוה"כ) בסוגיא דמאכלין אותו הקל הקל, והכ"נ ס"ל דקיל הוא איסור רציחה פעם אחת מלעצור באיסור עריות בכל עת שיבאו עליה. או יאמר לפ"מ דקיי"ל (סנהדרין ע"ח ע"א) עשרה בני אדם שהכוהו לאדם אחד בעשר מקלות ומת, בין צבת אחת בין צוה אחר זה פטורין באופן שיהיו כולם פטורים (ועיין בצעלי המוס' עה"ט כאן).

"והיה כי יראו אותך המצרים וגו' אמרי נא אחותי את" (יב:יב:יג). וכבר הקשו היאך הכניס א"א את שרה בצננה, וגם להכשיל את אחריים שחשבו צלפני עור, ועיין רמב"ן ששרה לא אמרה כלום, וצחורה וגם היא אמרה אחי היא צמוןך באבימלך ומסתמא גם כאן הכי וז"ע.

ואשר נראה בדיוק לשון הקרא והיה כי יראו אתך המצרים ואמרו אשחו זאת והרגו אחי ואתך יתיו אמרי נא אחותי את, ויש לדייק תדא לשון והי' שהוא לשון שמחה ומה שמחה היא, והשנית למה אמר רק אחר הטענה היל"ל הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את אמרי נא אחותי את ולא

יחיו אמרי נא אחותי את וממילא לא יהרגו אותי ואם יקחו אותך תהי' בע"כ שקרקע עולם היא וייעב לי בעבורך שאח"כ לא חאסר עלי וחיתה נפשי בגללך והבן. (שנת תשמ"ג)

"והיה כי יראו אותך וגו' והרגו אותי ואותך יחיו אמרי נא אחותי את וגו'" (יב:יב-ג). ול"כ מאי איכפת ליה אם יחיו אותה והלא העיקר ששם שיהרגו אותו ולמ"ל ואותך יחיו, הול"ל רק והרגו אותי ולכן אמרי נא אחותי את, ואטו חשש אצרהם ששרה חשאר בחיים.

והנראה דהמפרשים הקשו הרי גילוי עריות בכלל יהרג ואל יעבור (סנהדרין ע"ד) א"כ אמאי אמר אצרהם לשרה שתאמר אחותו היא, והו"ל להיות מוכן למסור נפשו. ול"ל דאה"נ אצרהם ושרה שניהם היו מוכנים למסור נפשם על קידוש ה' אם ח"ו יבואו המצריים לעבור עזירה, אבל אצרהם אבינו חש שאותו יהרגו ואותה יחיו וממילא לא יתקיים הקידוש ה' דאשה קרקע עולם היא ואין צידה מזיל, והוא כל ימיו הי' מטעור שיתקדש ש"ש על ידו כעין שנאמר אלל ר"ע כל ימי הייתי מטעור מחי חבא לידי ועכשיו שבא לידי לא אקיימנה.

והנה אמרו ז"ל (שבת ד' ע"א) אין אומרים לו לאדם חטא בשביל

שיזכה חצרך, ובגמ' (עירובין ל"ב ע"ב) אבל אמרו ניחא לי לחצר דליעבד איסורא קלילא ולא יעבור ע"ה איסורא רבה, ופי' התוס' דהיינו היכא דהאיסור לע"ה בא ע"י החצר וע"פ סיבתו. וא"כ הכ"נ כשאמר אצרהם אבינו לשרה שתאמר שקר אחותי את, והא אין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חצרך, ולכן בא אצרהם בטענה "והי' כי יראו אותך המצריים וגו' והרגו אותי ואותך יחיו", כלומר שמה שיהרגו אותי הוא בשבילך שירצו שתשארי בחיים וא"כ שרה היא הגורמת שיהרגו את אצרהם, ללולא שאת אשתי אין להם סיבה שיהרגו אותי וגם לא הייתי חש להם אלא הכל בשביל שיראו אותך, ובשביל שלא תהא את הגורמת ולכן "אמרי נא אחותי את למען ייעב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך", ועי"ז תציל אותי וק"ל.

(שנת תשמ"ג)

"והי' כי יראו אותך המצריים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחיו וגו'" (יב:יב). וכתבו הטעם שיהרגו אותה לפי שאם לא יהרגוהו ויבואו עליה א"כ הם בכל שעה באיסור א"ת, ואם יהרגוהו לא יעברו רק איסורא חדא. וראיתי מקשים בשם הא"ת אהא דפריך בגמ' קידושין (י"ג ע"ב) מנא הא מילתא דמיתה מתרת, אמאי לא יליף מאצרהם אבינו שאמר "והרגו אותי ואותך יחיו" וע"כ דמיתה מתרת דאל"כ מה הועילו בהריגתו.

חאכל כל נבלה" ואת אמרת יאכלו, א"ל קאלוס. ומצואר דמי שמת ע"י הקצ"ה משוצת ממי שנהרג ע"י צנ"א.

ולפ"ז י"ל דהכ"נ שאני לן לענין מימת הצעל מתרת, דאכתי י"ל דוקא מימת הצעל ע"י אחר הוא דמתרת אבל בידי שמים לא. ויש פנים לכאן ולכאן.

וקצת יש לומר עוד בדרך דרוש לפמ"ש קצת מחכמי האמת דמי שנהרג חוזר ונחגלגל צעוה"ז (ועיין מדרש שמואל אבות פ"ג מ"ז ובתוי"ט טס) אבל מי שמת מעצמו לא. ולפ"ז י"ל דדוקא מי שהרגוהו שכיון שיחזור לעוה"ז וישא אשה אחרת פוטר את זו, אבל מי שמת בידי שמים לא. אלא דצגמ' (קידושין י"ג ע"ג) יליף מקרא ד"פן ימות במלחמה" והחס נמי ע"י מימת אחרים, וי"ל דמימת מלחמה שאני ול"ע. (שנת משל"ז)

"אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וגו'" (יב:יג). ופרש"י, יתנו לי מתנות. והדבר מפליא על אבינו הראשון, ולא ניתן להאמר שח"ו בזמן כזה היתה מחשבתו על צלע כסף.

והנראה דלכאורה תקשה היאך אמר אברהם לשרה שחאמר אחותו היא, ואם ישכז איש אותה הרי תכשיל אותו השוכז באיסור א"א. וא"ל דס"ל אשה קרקע עולם הוא (סנהדרין ע"ד ע"ג), וכדי להציל עצמו ממימתה והיא תהי' השליט להצילו. אלא דלכאורה תקשה הא

ולפענ"ד לא מיצטיא למ"ד דאבות עדיין דין צ"נ להם (עיין חוס' צ"ב קמ"א ע"א ד"ה בנה), ואפילו להרמב"ן ז"ל (ויקרא כד:י) עה"פ ויאל צן אשה ישראלית והוא צן איש מצרי דהאבות משעה שכל אברהם אבינו דין ישראל להם מ"מ קודם מילה גם הרמב"ן מודה, דדוקא לאחר שכל הוא דיש לו דין ישראל. א"כ כיון דמעשה פרעה הי' קודם מילה, י"ל דצעכו"ס כיון דאינס בתורת גיטין אלא כל שרוצה אחד לעוזב את השני יכול לעוזב וזה נפקע האישות, א"כ אין ראי' מאברהם אבינו דדין צ"נ להם ושפיר פריך מנא הא מילתא דמימת מתרת דאשראל פריך כמוכן. אלא דקצת יש לעיין לפמ"ש הפנ"י (קידושין י"ג) דצצ"נ אין מימת מתרת דגוה"כ הוא ולישראל נאמרה ולא לצ"נ וא"כ אין כאן קושיא (ועיין משנ"ה ח"ט סי' ס"ב, בדברי הפנ"י הנ"ל).

ואמנם אפילו נימא דדין ישראל להם, מ"מ י"ל לפמ"ש צגמ' (שנת ק"ח ע"א) שאל ביחסי אחד את ר' יהושע הגרסי מנין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה, דכתיב "למען תהי' תורת ה' צפיק", אלא מעתה ע"ג עור נבלות וטרפות אל יכתבו, א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה לשני צנ"א שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו המלך ואחד הרגו איספקליטור, איזה מהן משוצת, הוי אומר זה שהרגו מלך [פרש"י: זה שהרגו מלך ואלו לקו ע"י צורא]. אלא מעתה יאכלו, א"ל החורה אמרה א"ל

אין שליח לדבר עבירה (קידושין מ"ב ע"ב,
 ז"ק ע"ט ע"א) ונמצא האיסור על שרה
 ולא חתרנה שרה לומר אחותו היא.

והנה המל"מ (פ"ב מהל' רוצח ה"ז) ועוד
 אחרונים (הט"א חגיגה דף י' ד"ה וכו'
 זה חוטא, ועיין ז"ק נ"א בגמ' אין שליח
 וצנהש"ס שם) פי' הא דאין שליח לדבר
 עבירה צחנס אבל בשכר קיי"ל דיש שליח
 לד"ע והמשלח חייב. וז"ש א"א "אמרי
 נא אחותי אח" ואת תהא שליח להזילני,
 וכדי שלא תקשה לך הא אין שליח לד"ע,
 וע"ז חיי' "למען ייטב לי צעבורך" ואני
 אקבל מתנות, ובהוא הנאה תהא שליח
 בשכר, וא"כ יש שליח לד"ע, ושפיר
 "וחיתה נפשי בגללך".

ואין להקשות דבחלצים ועריות שאני
 שכן נהנה, שהרי אין זה הנאה
 להם ואדרבה וכמ"ש (שופטים ד') גבי יעל
 אשת חבר הקיני ועיין גם תוס' כתובות
 (נ"א ע"ב ד"ה אסורה) אין להקשות מאסתר
 דהות שריא למרדכי לדדיקת גמורה
 היחה. וכ"כ הח"ס דשרה אמנו לדדיקת
 גמורה היחה ולא הוה זו נהנית כלל
 ועיין (נויר כ"ג ע"ב) וק"ל.

ודע דלכאורה יש להביא ראייה מכאן על
 מה שנחלקו האחרונים ז"ל בשיירא
 שנפלו עליהם שודדין ועמדה אשה יפה
 אחת ושאלה את בעלה אם תפתה את
 ראש השודדים ותזיל את כולם ואמר לה
 הן וכן הוה, וכחצ בשבז"י ח"ב סי' קי"ו
 דאם האונס על הבעילה ענמה הוי אונס

גמור ומוחרח לבעלה ומנוה גדולה
 עשחה להזיל כל השיירא ואם האונס
 אחר היא והיא מתרניח לבעילה להזיל
 נאסרה לבעלה הגם שאין עליה איסור,
 ועיין צס' בית מאיר א"ע סי' קע"ח
 סק"ג וצפת"ש יו"ד סי' קנ"ז סק"ב.

ברם צשו"ת נוב"י ת' (יו"ד סי' קס"א)
 כחצ דכשם שאין מתרפאין בגילוי
 עריות כך אין מזילין בה נפשות וליכא
 מנוה בזה אלא עבירה ודלא כשבז"י,
 ואסתר שאני שהיתה הללח כל ישראל,
 ועיין א"ע סי' ו' צאה"ט שם סק"כ
 וצפת"ש סקי"א וי"ל לדעת השבז"י
 דהכא נמי דכה"ג שהוא סכנה שיהרגו
 את אצרהם מותר לה לומר אחי הוא
 ואם יאנסוה תהא מותרת לבעלה וראי'
 להשבז"י, ומיהו למ"ד שאצרהם גירש
 את שרה לא קשה מידי ולא הוה ראי'
 והצן. עוד יש לדחוק כיון דאצרהם ינא
 ממנו כלל ישראל הו"ל כאסתר שלהלח
 כלל ישראל כ"ע מודי דמותר וכעין זה
 כתבו תוס' שאני אצרהם כיון דינאו
 מיניה רבים כרבים דמי וק"ל.

(שנת תש"ל)

"ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה
 זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי
 אשתך היא למה אמרת אחותי היא
 ואקח אותה לי לאשה וגו'"
 (יב:יח-יט). ויש לדייק כפל לשון למה לא
 הגדת לי כי אשתך היא, ושזב למה
 אמרת אחתי היא והלא די אם יאמר
 למה לא הגדת לי כי אשתך היא ומאי

"אל נא תהי מריבה ביני וביניך ובין רעי ובין רעיך כי אנשים אחים אנחנו" (יג:ח). ול"צ שהרי אמר "ויהי ריב צין רעי מקנה אצרכם ובין רעי מקנה לוט", ולא זכר כלום מאצרהם עם לוט, והול"ל "אל נא תהי מריבה צין רעי ובין רעיך". תו יל"ד דרש"י הביא מדרש אגדה, אחיס דומין צקלסתר פנים. ול"צ מאי נפ"מ צוה.

וי"ל בדרך אגדה, לפי שהיו דומין אצרהם ולוט, ועד אצרהם לא הי' זקנה (ב"מ פ"ז ע"א), והיו באים רועי לוט אל אצרהם בחשכים שהוא לוט וספרו על אצרהם, ורועי אצרהם הלכו אל לוט בחשכים שהוא אצרהם, ועי"ז באו מריבות. וז"ש "אל נא תהי מריבה ביני וביניך", והטעם "ובין רעי ובין רעיך כי אנשים אחים אנחנו" ודומין צקלסתר פנים, ועי"ז טועים הם. וליכא עלה רק להתרחק זה מזה. וצוה מתורץ שלא אמר לעשות שלום.

א"י דכיון דדומה היה לוט לאצרהם א"כ לוט כשנשכר וראו אותו בציון באו אנשים ודברו על אצרהם אצינו, וכל מיני רשעות שעשו רועי לוט יחד עם לוט באו ואמרו על אצרהם, שהרי דומין צקלסתר פנים. ולוט אדרבה, בכון מתדמה לאצרהם אצינו בכסותו והילוכו, ועי"ז בא לידי ציון אצרהם אצינו ואמר "אל נא וגו'".

נפ"מ השאר, וגם יש לדייק באשתך אמר למה לא הגדת לי כי אשתך היא ובאחותך לא אמר לי אלא למה אמרת אחותי היא ולא אמר ולמה אמרת לי אחותי היא.

ונראה דהנה באמת פרעה לא שאל את אצרהם אם זה אשתו או אחותו אלא שרי פרעה ראוה ויהללו אותה אל פרעה והציאו אותה אל פרעה כנאמר ותקח האשה צית פרעה ועמהם דיבר אצרהם ופרעה הצין שאצרהם הי' לו לפחד מהם ולא גילה להם האמת, אבל כשהציאו אותה לבית פרעה טען פרעה למה לא הגדת לי כי אשתך שהרי אני המלך ומלך במשפט יעמוד ארץ וודאי מלך לא יעשה עולה ויקח אשת איש וא"כ למה לא הגדת לי כי אשתך היא, אלא דא"כ יאמר לו אצרהם אמת אבל אתה לא שאלת וע"כ לא אמרתי כלום, ועי"ז טען שוב ולמה אמרת אחותי היא הרי אמרת להם אחותי היא וממ"נ אם אמרת אחותך אין זה אשתך אלא מה תאמר שאמרת אחותי מפני פחד ומורא מהם ואמרת להם אחותי א"כ עכ"פ הי' לך להגיד לי כי אשתך היא כי אני המלך, ואצרהם ידע כי מושל מקשיב על דבר שקר גם משרתיו רשעים וא"כ הוא שהמושל מקשיב על דבר שקר ואין מה להגיד לו, ע"כ לא השיב כלום מחמת כבוד המלכות ועשה הקצ"ה הנס ושלחו בכבוד. (שנת תשנ"ג)

נמרוד להראות שלקח את ארע"ה והי' צוה ענין של קדה"ש, ולכן מסר נפשו אצרהם אצינו למלחמה על קדה"ש ונלחם חוץ לדרך הטבע.

עוד כתב כי מלחמת א"ח עם המלכים הייתה מלחמת מלואה, דאע"ה הלך להציל את כלל ישראל דאיתא "מלחתי את דוד עבדי" מלחתי בצדוק, וכיון דנשבה לוט נשבה צוה דוד מלך ישראל שהוא הכלל כולו, ולכן לאחר שלקחו נמרוד מסר נפשו. וגם אח"כ אמר מלך סדום "מן לי הנפש", ואיתא צוה"ק תן לי הנפש נפשו של דוד המלך ע"ה, וא"ח מסר נפשו עליו ונסחלק מכל הרכוש שלו שהיו מושחתים מאד, אבל את לוט שהוא דהמע"ה הציל, ומאי העונש הגדול של שעבוד רד"ו שנה.

והנראה דהעונש היה בשביל "וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדף עד דך" (יד: יד). ובגמ' (נדרים ל"ג ע"א) א"ר אבהו א"ר אלעזר מפני מה נענש אצרהם אצינו ונשחעצדו בניו למצרים מאחים ועשר שנה, מפני שעשה אנגריא צת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו ע"ש. ול"כ דהא קיי"ל פק"ג דוחה כל התורה כולה, והכא לוט הי' צסכנה גדולה שאין גדולה מזו ומותר הי' לו ומלואה לבטל תורה להצילו, והא ראי' שהרי נעשה לו נס גדול.

א"י דאצרהם אצינו ידע כי אי אפשר לו להחזיק עם לוט, ואדרבה יש להרחיק מרשעים, ולא עוד אלא כל זמן שהרשע עמו הי' הדיבור פורש ממנו, ומיד "אחר הפרד לוט מעמו והי' אמר אל אצרים", שנחגלה לו שכינה ונצוהה. אלא די' צ' אופנים: א) להתגרות ברשעים ולהתחרות עמהם, כמו שאמר דוד "הלוא משנאיך הי' אשנא ובמתקוממין אחקוטט" (תהלים קלט: כא) והיינו מריצה, ב) להתרחק הרשע ממנו. ונקט אצרהם אצינו באופן הצ' ואמר "אל נא תהי מריצה ביני וביניך וגו'" שנהי' אנו מריצים ומתחרים זה צוה בכל שעה, אלא "הפרד נא מעלי את השמאל ואימינה וגו'". (שנת תשכ"ב)

"וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדף עד דך" (יד: יד). ובגמ' (נדרים ל"ג ע"א) א"ר אבהו א"ר אלעזר מפני מה נענש אצרהם אצינו ונשחעצדו בניו למצרים מאחים ועשר שנה, מפני שעשה אנגריא צת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו ע"ש. ול"כ דהא קיי"ל פק"ג דוחה כל התורה כולה, והכא לוט הי' צסכנה גדולה שאין גדולה מזו ומותר הי' לו ומלואה לבטל תורה להצילו, והא ראי' שהרי נעשה לו נס גדול.

והבית ישראל הגיד צסם אציו מרן האמרי אמת שהיה קלסתר פניו של לוט דומה לאצרהם אצינו ורצה

ואולי מהאי טעמא נסמך "אחר גדול מזה וגם היה מציל את לוט ואח דהע"ה. אבל כיון שלקח את חניכיו וביטל אותם מחורה נחגלגל הדבר ונחאחר קבלת התורה וצא שעבוד מצרים עד מעמד הר סיני. ועיין ט"ז וי"ד סי' רנ"א סק"א) מה שכתב במרדכי הנדיק שהציל את כלל ישראל ומעיקרא נמנה שלישי בין החכמים ולאחר כך נמנה חמישי בין החכמים, והבן כי קצרחי.

ועיין רש"י, "חניכיו" חנכו כתיב, זה אליעזר שחנכו למצות והיא לשון החמלת כניסת האדם או כלי לאומנו שהוא עמיד לעמוד צה, וכן חנוך לנער וכו'. והנה הם היו חניכיו שחנכם שישראל אללם החינוך הזה שיעמוד צה לעולם. וכיון שלקח אותם גם הם חנכו שצריך לעשות פעולות להלחם, הגם כי לה' המלחמה מ"מ וירק את חניכיו, ואדרבה היה לו להגיד להם שישבו על התורה וצוכות זה יציל את לוט, והיה זה לעונש הגם שעדיין לא ניתנה תורה. וראה זה כמה גרם שעבוד לצניו וצני בניו ביטול תורה של חצי לילה לחניכיו, שהרי ויחלק עליהם הלילה וחצי הלילה נשארה שמורה לליל שימורים, מ"מ גדול העונש של ביטול תורה כ"כ הגם שכוונתו לשם מצוה. ולכן הגם שנעשה לו נס גדול והציל את הכל, כי צעם היתה מצוה גדולה של פק"נ לדהע"ה וע"ז קבל שכתו, מ"מ נענש בשעבוד מצרים בשביל ביטול תורה של חניכיו.

ואולי מהאי טעמא נסמך "אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה לאמר אל תירא אברהם אני מגן לך שכרך הרבה מאד", וצ"ב מה זה אל תירא, למה ירא ולמה אין לו שכל שהצטיחו על השכל. אלא שהרגיש אברהם אצניו שישמעעזדו בניו מעסה על שעה אנגריא צת"ה, א"כ ח"ו אבד שכתו לגמרי ואין לו מצוה על הלל לוט, ולכן צא לו הנצוה "אל תירא אברהם אני מגן לך שכרך הרבה מאד", כלומר שבאמת אני המגן לך והי' לך לצטוט צי ולהיות לצדך, ומ"מ שכרך הרבה מאד ששכר מצוה מצוה וצודאי יקבל שכר, ומצוה גדולה עשה על שהציל את לוט ודהע"ה, אלא מ"מ רמו לו שעכשיו נחאחר קבלת התורה בשביל זה עד משה רבינו. וראשי תיבות שכרך הרבה מאד, משה.

ועיין זרע צרך מה שכתב צוה. ולכן אמר ליה צרמו אל תירא אברהם. ומה מדויק לשון "אל תירא" דאותיות תיר"א הם אותיות תרי"א, וצגמ' (מכות כ"ג ע"ב) תרי"ג מצות נאמרו למשה מסני, תרי"א כמנין תור"ה ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו. ואמר ליה אל תיר"א אברהם, כיון שעשית אנגריא צת"ה ולכן צא העונש של שעבוד מצרים ולכן לא תקבל אתה התורה, הגם שאמרו שני אלפים תורה התחילו מא"א, מ"מ מחמת העונש של ביטול תורה אל תיר"א, לא תקבל אתה התורה אלא משה

רבינו, והכל נתאחר בשביל חצי לילה של ציטול תורה.

וגם יהושע נענש על ציטול לילה אחת מתורה, דכמיז "ויבא אליו המלאך וחרבו שלופה צידו" וא"ל אחמול בטלת תמיד של שחר ועכשיו בטלת תורה, ושאל על מה באת, ואמר על של עתה באתי על ציטול תורה באתי, הרי כמה גדול עונש ציטול תורה. ועיין רבינו יונה באגרת התשובה (דף מ"ג ע"פ פתשגן הכתוב) אין לך עונש גדול בתורה מעונש עון ציטול תורה, וא"ל להנצל רק ע"י החוקת תלמידים ורבי לומדי התורה.

ולמ"ד שרק אליעזר היה שלקח אתו דגימ' דין שלש מאות ושמונה עשר, י"ל דהעונש בא לו בשביל שאליעזר היה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים ולא היה לו ליקח גם את אליעזר, וכיון שציטלו הו"ל ציטול תורה והבן.

"ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויבם וגו'" (יד:טו). ופרש"י ויחלק עליהם לילה לפי פשוטו וכו' ומ"א שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובה לו לחכות לילה של מצרים ועיין רמב"ן שם, וי"ל לפי מ"א מה שייכות דוקא חצי לילה זו לחצי לילה של מצרים ועוד וכי אין ציד ה' להושיע ציוס וצלילה.

ונראה דבגמ' נדרים (ל"ג ע"א) אהא דכמיז וירק את חניכיו א"ר

אזבו א"ר אלעזר מפני מה נענש אברהם אבינו ונשחעצדו בניו למצרים מאחים ועשר שנה מפני שעשה אנגריא בת"מ שנאמר וירק את חניכיו ילדי ביחו, והנה מצואר דבאוחה לילה כיון שציטל את חניכיו שהיה מחנכן לתורה והציאן במלחמה נענש בשביל ציטול תורה שנשחעצדו בניו ר"י שנים במצרים.

והא ללא תקשה הא עכ"פ היה צריך אברהם להציל את לוט בן אחיו י"ל בחרי אנפי או יאמר כיון שאברהם ממילא ידע שה' איש מלחמה ה' שמו ולא סמך על כח עצמי א"כ הי' לו בעצמו לילך במלחמה ולא להביא גם חניכיו שהרי ממילא ע"פ דרך הטבע לא יוכל להלחם נגד כל הני ואברהם אבינו לא רצה לסמוך על הנס גדול אלא למעוטי בנס עדיף מ"מ נענש.

או יאמר בדיוק לשון שעשה אנגריא בת"מ ולשון אנגריא ל"ג וע"ש רב אמר הוריקן בתורה ושמואל אמר הוריקן בזהב פי' צעה"ת כדי שלא יהא לבס נוסה אלא להצלת נפשות וי"ל דכיון שהוריקן בזהב הי"ל לשכור עבדים אחרים שאינם חניכיו, או לפ"מ שמצואר בצמון דענר אשכול וממרא נמי לקחו חלק במלחמה שהרי אמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם ועיין רש"י ואע"פ שעבדי אברהם נכנסו למלחמה שנאמר הוא ועבדיו ויבם וענר וחבריו יסבו על הכלים לשמור אפ"ה הם יקחו חלקם

וממנו למד דוד (ש"א ל') כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו שכבר ניתן החוק צימי אצרהם ע"ש ולפ"ז הי"ל לאצרהם ליקח ענר אשכול וממרא במלחמה ולהניח חניכיו על הכלים לשמור שיוכלו ללמוד ג"כ וכיון שהריק אח חניכיו נענש. עכ"פ מצוה דשיעבוד מצרים בא בשביל עונש של אחוה הלילה.

ולפ"ז אחי שפיר מדרש אגדה שהביא רש"י שנחלק עליהם הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס שהציל אח לוט ונח המלכים ובחציו השני נשמר ובא לו לחצוה לילה של מצרים כלומר שזה גרם שיצטרך ליל שימורים להוציא צנ"י ממצרים.

א"י לפמ"ש צנ"י דעוג אחא צמיעלי יומא דפיסחא אשכחיה דהוה עביד גריצין פטירן כלומר שעוג בא בע"פ והמעשה היחה ע"פ ואצרהם אצינו הי' אופה מצוה וכד שמע אצרהם שנשבה אחיו וזין אח חניכיו שחינך למלחמה ולא חניכיו לחורה ולא רצו להלוך עמו למלחמה ובחר אח אליעזר מהם שהיה בנו של נמרוד שהי' נמשל בצחו ככל שלש מאות ושמונה עשר ורדף עד דן ויחלק עליהם לילה חציו ללחום עם מלכים וחציו נגנו למכת צבורות במצרים ע"ש ולפ"ז לא היה זה צגלל עונש כלל אלא שהמעשה היחה ע"פ ובשכר שורזו עצמו להלחם ולהציל נחן לו שכר ליל

שמורים. ומדרשים חלוקים הם וק"ל. (שנת משנ"א)

"ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ" (יד:ט). נראה דצחו"ל אין קנין לישראל, דלגור צארץ צאנו, אבל צארץ ישראל יש קנין. ולכן כ"ז שאצרהם צחו"ל לא קנה שמים וארץ, אבל כיון שצא לארץ ישראל קנה שמים וארץ. וזה שאמר לו שם "צרוך אצרהם וגו' קונה שמים וארץ", שצארץ ישראל יש קנין לאצרהם ועי"ז הציל העולם כולו.

"ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ וגו' ויתן לו מעשר מכל" (יד:ט-כ). והנה כחצ הרמב"ם (ה' מלכים פ"ע ה"א) על ששה דברים נצטוה אדה"ר, הוסיף לנה אצרה מן החי, בא אצרהם ונצטוה יחר על אלו צמילה והוא החפלה שחרית, וינחק הפריש מעשר. והשיג עליו הראב"ד ז"ל דצאצרהם כבר כחיצ "ויתן לו מעשר מכל".

ולפום ריהטא הי' נראה לפמ"ש הי"מ צסם הגר"ג כ"ץ עה"פ "על זאח יחפלה כל חסיד אליך לעח מצוה רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו" (תהלים לז:ו) לפ"מ דקיי"ל (צ"מ כ"ד ע"א ע"ז מ' ע"ב) המציל מזוטו של ים הרי אלו שלו ומ"מ מדח חסידות להחזיר לו אצידחו, ולכן יחפלה כל חסיד אליך לעח שימצא מציאה, "רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו" דכיון שהוא חסיד יחייב להחזיר.

ומה שנראה בשיטת הראב"ד ז"ל לומר דכל זמן שלא הי' להאבות חלק בארץ לא נחתייבו במעשר כלל, ואפילו במעשר כספים דמנות מעשר חלוי באר"י. ולכן קודם שהחזיק א"א בארץ כנען לא הפריש מעשר כלל, אבל כשאמר לו מלכי זדק "צרוך אצרים וגו' קונה שמים וארץ", א"כ הודה לו שם בן נח דאצרהם קנה אר"י, וכיון שזכה באר"י א"כ מיד נחתייב במעשר. ולכן חיבב שלא להחמיץ המצוה "ויתן לו מעשר מכל" - והיינו מכל אשר לו, ולא דוקא מרכוש של מלך סדום, והבן. (שנת חש"ל)

"וברוך א-ל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל" (יד:ב). ופרש"י, ויתן לו אצרים מעשר מכל אשר לו לפי שהי' כהן. ול"ע ממה שאמרו בגמ' (נדרים ל"ב ע"ב) "והוא כהן", א"ר זכרי' משום רבי ישמעאל ציקש הקב"ה להוציא כהונה משם, כיון שהקדים ברכת אצרהם לצרכה המקום הוציאה מאצרהם, שנא' "צרוך אצרים וגו' וצרוך א-ל עליון", א"ל אצרהם וכי מקדימין ברכת עבד לצרכה רבו, מיד נחנה לאצרהם, והיינו דכתיב "והוא כהן לא-ל עליון" - הוא כהן ואין זרעו כהן.

ומעתה כיון שבאותה מעשה נחכהן אצרהם אצינו, א"כ למה נחן למלכי זדק מעשר מכל, שהרי באותה מעשה כבר נעשה כהן. ונראה דמטעם זה פי' בזה"ק "ויתן לו מעשר מכל", הקב"ה נחן לאצרהם מעשר מכל. ובאמת

והוסיף הי"מ ז"ל דאף דחייב להחזיר מ"מ כיון דמדינא הוא שלו הרי נחתייב במעשר, וכיון דנחתייב להחזיר א"כ צריך להוציא מעשר משלו. ופי' "ויתן לו מעשר" - משלו, והחזיר למלך סדום את הכל. ובאמת מצינו כעין זה (דמאי פ"ג מ"ב) צהלוקת מע"ה דמאי ורובה להחזירו מחתייב לעשר מקודם ולהחזירו ודו"ק.

וגתקשתי בספרת הי"מ הנ"ל מחוס' (צ"מ כ"ד ע"ב ד"ה לפנים משורת הדין) דהיכא דלריך להחזיר לפנים משורת הדין היינו דוקא כיון שאינו מתחסר ממונא, אבל היכי דמתחסר ממונא משום לפנים משורת הדין אין לו להפסיד ממון. והאי דינא דלריך להחזיר ממדת חסידות הוא רק מטעם דחסידי עושה לפנים משורת הדין, (עיין ב"ק דף ל'). וא"כ כה"ג א"ל לעשר כלל אלא יחזיר לו בלא לעשר. וא"כ צ"ל הא דעושר א"א לא הי' אלא ענין של זדקה. ושפיר כתב הרמב"ם דילחק הפריש מעשר, דמעשר של אצרהם אינו ענין של מעשר כלל וכמ"ש.

או יאמר, ללא מצינו בא"א שהפריש מעשר אלא ממה שהביא שלל מהמלחמה, אבל משלו לא מצינו שעושר, אבל צילחק דרשו ז"ל אקרא דמאה שערים (כו:יב) שנחן מעשר. (ב"ר ס"ד ו') ולכן קאמר ילחק הפריש מעשר. שוב ראיתי שכעין זה כתב הכ"מ (ה"ל מלכים הנ"ל) ע"ש.

ונראה דמה"ט אקור לעכו"ס לדור
 צאר"י, (ועיין גיטין מ"ז ע"א אע"פ
 שהימה חזיב עליהם, וחולין דף ס' ע"ג) דהוה
 כמו זר לגבי מעשרות. וזה י"ל נמי
 הענין דעשר קדושות (פ"א מ"ו דכלים)
 עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת
 מכל הארצות ועיין רמב"ם (פ"ו מה'ל'
 ביהב"ח) והוא שיש להם עשר מעלות
 בצחי' קדושת מעשר שהוא א' מעשרה.

ואיתא בילקוט וצבעה"ט (פ' יתרו)
 דלאחר ביאת המשיח כל ישראל
 יהיו כהנים, כדאמר "ואתם תהיו לי
 ממלכת כהנים וגוי קדוש", ואז לא יגלו
 עוד, דמותריס יהיו צמעשרות שהוא
 קדושת אר"י. אבל קודם הגאולה כל זמן
 שח"ו הגלות מלויה נתקיים צעונ"ה
 "כאשר קאה את הגוי", דהוי להו כוריס
 וזר האוכל ח"ו. וכשאתם תהיו לי
 ממלכת כהנים וגוי קדוש, אז תאריכו
 ימים לעולם ועד. (שנת משכ"ב)

"ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי
 הנפש והרכוש קח לך ויאמר אברם
 אל מלך סדם וגו' אם מחוט ועד
 שרוך געל ואם אקח מכל אשר לך
 ולא תאמר אני העשרתי את אברם"
 (יד:כא-כג). נראה צדק נחות דמלך
 סדום שמדתו ומשפטו היתה שלי שלי
 ושלך שלך, כמ"ש חז"ל שזו מדת סדום,
 א"כ אם הי' נתן מה שהוא היה חושב
 שנתן משלו, לא כן מי שידוע שכל מה
 שצידו אינו שלו אלא מתנת אלקים ולמי

כי צמדרש נחלקו מי נתן מעשר למי י"א
 ששם נתן לאברהם מעשר מכל ע"ש
 ועיין בתורת משה להחמ"ס שנתן לו
 ארץ ישראל שהם ו' אומות, שהם מעשר
 משבעים אומות.

וידוע קושית המפרשים מה שאמרו
 ביקש הקב"ה להוליא הכהונה
 משם כיון שהקדים וכו' הוליא מאברהם,
 ותמהו שהרי אברהם ג"כ מורעו של שם
 הוא (ועיין בחומ"ס). ולי נראה לפי מחלוקת
 הפוסקים אי אבות קודם מתן תורה דין
 ישראל להם או דין צ"ג, ולמ"ד דדין
 ישראל להם, א"כ הרי אברהם אצינו
 נתגייר לישראל, וגר שנתגייר כקטן
 שנולד דמי ולא נקרא על שם זרעו של
 שם, וביקש הקב"ה להוליא הכהונה משם
 ומצניו שנקראים על שמו דהי' צ"ג, ולפי
 שהקדים מיד נתנה לאברהם.

ועפ"ז יש לפרש (שמות יט:ו) "ואתם
 תהיו לי ממלכת כהנים וגוי
 קדוש", דנראה דארץ ישראל וקדושתה
 הוא כקדושת תרומה ומעשרות, שהרי
 הוא מעשר משבעים אומות ואסורה
 לזרים. ואילו הי' צני שם כהנים הי'
 הארץ מותר גם להם, דכהנים מותרים
 בתרומות ומעשרות. וכיון דניתנה
 הכהונה לאברהם א"כ נתן גם המעשר,
 היינו אר"י לאברהם ולצניו אחריו. ולכן
 אמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי
 קדוש".

שרוך נעל אם מכל אשר לך שאחה אומר
שלך הוא ולא תאמר אני העשרתי את
אזרם וק"ל.

א"י לפמ"ש לדייק לכאורה דאמר אם
מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח
מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי
את אזרם, וי"ל שאם יקח חוט או שרוך
נעל לא יוכל לומר אני העשרתי הי"ל
ממך רכוש שלא תאמר אני העשרתי אבל
חוט ושרוך נעל אין צו מובן לומר אני
העשרתי, ונראה לפמ"ש ז"ל הנוטל
פרוטה מאיזב מתברך ולכן מי שרצה
להתעשר נטל פרוטה מאיזב ונתעשר
א"כ אם יקבל ממלך קדום אפילו רק
חוט או שרוך נעל בשוה פרוטה יאמר
שהנוטל פרוטה ממנו מתעשר ולכן יאמר
אני העשרתי את אזרם ע"י זרתי
ובאמת הקב"ה זכרו לאזרהם ולכן לא
רצה ליקח אפילו חוט או שרוך נעל
וכנ"ל. (שנת תשנ"ב)

"אם מחוט ועד שרוך נעל" (יד:בג).
במדרש, א"ל הקב"ה לאזרהם
אתה אמרת "אם מחוט" חייך שאני נותן
לזניך מצוה שנקרא חוט, שנא' (במדבר
טו:לא) "ונתנו על זניית הכסף פתיל
תכלת, ומתרגמינן "חוטא דתכלתא",
ואטתה את זניך במצוה שהי' מוקף
בחוט הסיקרא. אתה אמרת "ועד שרוך
נעל", חייך שאני נותן לזניך מצוה
רצועה של תפילין ומצוה אכילת הפסח
שכתוב צו (שמות י"ב) "ונעליכם", ומצוה
יצמה שכתוב צו (דברים כ"ה) "וחללנה

שריך יתנו והמקבלו אינו אלא שומר
על הכסף א"כ אם הוא נותן לאחר לא
יאמר שנתעשר משלו, וכעין שכתב בספר
דרכי נדק להגה"ק מהר"מ מלינסק את
ע"ו שכל טובה הבאה לו מצ"א יחשוב
שהש"י נתן בלבנות צ"א לעשות לו טובה
זו והם אינן רק שלוחי דרחמנא, אלא
שראוי שלא יהיה כפוי טובה לאיש זה
שנתן לו שהי' פקדונו אללו, אבל בטחונו
לא ישום אלא צהש"י לצדו כי הם אינם
עושים רק צעת רצון הצורא כל עולמים
ע"ש.

וכבר אמרו אם כסף תלוה את עמי דע
כי את העני עמך כלומר שמה
שיש לך ללות הוא משום שהי' נתן מה
שהוא של עני שיהיה עמך שחובל
להלותו. ומה"ט פעם אמרתי לפרש מה
שאמרו ז"ל כתובות (פ"ו ע"א) פריעת
בע"מ מצוה ופריך מאי אם אמר איני
רוצה לקיים מצוה ומשני כופין אותו עד
שיאמר רוצה אני, ולכאורה כיון שקבל
מתצירו הלואה אם לא ישלם למה לא
יהא גזל ממש אלא מצוה לפרוע חובו
ולהנ"ל אחי שפיר דכיון שהלוהו מעות
נראה שהוא באמת מעות שלו שהי' אללו
העשיר א"כ אפשר לא יהא חייב לשלם
ולכן אמרו מצוה עכ"פ איכא וחייב לשלם
מדין מצוה פריעת בע"מ והבין.

אלא דכל זה למי שיודע שכל העולם של
הקב"ה, אבל מלך קדום שחשב שלי
שלי ושלך שלך א"כ הוא נותן לו משלו
וזה שאמר לו אזרהם אם מחוט ועד

"אם מחוט ועד שרוך נעל וגו'" (יד:בג). דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשתי מצות לחוט של תכלת ולרצועה של תפילין וצ"ב למה דוקא מצות אלו.

ובעת נראה לפ"מ דאיחא במדרש דרשה אמר ופשחים שרה דרשה אמר ופשחים צין יצחק לישמעאל, וכתב האמרי אמת זללה"ה פ' חיי שרה הדרש הוא שלמר ופשחים כשהם כל אחד בפני עצמו שניהם כשרים וכשהם בתערובות זה מזיק ונעשה שעטנ"ז וכלאים וכשיבא משיח יהיה אמר ופשחים יחד למצוה ע"ש.

והנה מלך סדום כאן רצה שיהי תערובות תן לי הנפש והרכוש קח לך וממילא ח"ו יהי תערובות ברכוש מלך סדום ונפש ישראל וידוע כי דניאל נענש על שנתן עצה ליתן צדקה לבני ישראל כי חסד לאומים חטאת ונמצא ע"י תערובות ח"ו יזיק, ולכן אמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' כי לא רצה להיות לו שום שייכות ולא יאמר אני העשרתי וכיוצא בו, ולכן בשכר מצוה זו זכו בניי למצות תכלת ולמצות תפילין שהם מורים ההבדל הגמור מן העמים אמר ופשחים כנ"ל, ובתפילין כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' אלקיך נקרא עליך ויראו ממך וזה ההבדל הגמור. (שנת חשנ"ד)

"ואם אקה מכל אשר לך" (יד:בג). ופרש"י אפי' שכר טרחו לא רצה לקבל, ובח"ס עה"ת תמה מ"ט לא עבר בזה על לא תחנם ומה לפני משורת הדין שייך כאן, וחי' דכיון דהרדיפה היחה צליל פסח וה"ל שכר שבת וכה"ג אמרו חז"ל (שנת ק"כ) אטו חסידים שכר שבת שקלי ע"כ. אלא דלפ"ז לכאורה צ"ע לישב חלק הנערים אשר אכלו וגו'.

ולפענ"ד נראה לולי דמסתפינא לפ"מ שאמרו הא דעובר על לא תחנם הוא רק כשאינו נהנה מזה אבל כשהוא נהנה אין זה בכלל לא תחנם, ועוד יש היכא דינא מזה קדה"ש וכמ"ש המוצא אבידה של עכו"ם ומשיבה עובר משום למען ספות הרוה את הנמאה והיכא דאיכא משום קדה"ש מצוה להשיב וכמעשה דר' יוסי בירושלמי, והכא הרי אברם נתן טעם לדבר ולא תאמר אני העשרתי את אברם ולכן לא רצה ליקח שכר טרחו ולא כלום, ואולי עוד מטעם דכל הנוטל פרטה מאיז מתצרך ואברהם הי' יהי' לגוי ועשיר גדול ויאמר כיון שנשא ונתן עמו ולקח משלו שכר טרחא נחצרך א"כ הוא המוריש ומעשיר את אברם ולכן לא רצה ליקח מחוט ועד שרוך נעל מחמת קדה"ש כנלפע"ד. (שנת חשנ"ד)

"אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקה מכל אשר לך" (יד:בג). צ"ב כיון שאמר מחוט ועד שרוך נעל, למה אמר

וכיון שנתפטמו צמעות גזל ח"ו יולאים לתרבות רעה, והציאו הדברים צד"ת ועוד בספרים אחרים. וז"ש "בלעדי רק אשר יאכלו הנערים", א"ר אבא קשה גזל הנאכל שאפילו לדיקים גמורים אם צניהם נתפטמו ח"ו מגזל אז הנערים יולאים ח"ו ומתקלקלים. ויה"ר שיתן לנו הקצ"ה פרנסה צהיתר ולא צאיסור וזכה לגדל צנינו לתורה וקדושה אמן.

"ויהי אחר הדברים וגו' אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (טו: א). ול"צ מה ההצטחה זו שכרך הרבה מאד ואטו אצרהם צנינו עבד עבודתו צשכר והא איתא צצבות (פ"א מ"ג) ואל תהיו כעצדים המשמשין לקבל שכר.

ונראה, לפמ"ש (נדריס ל"צ ע"א) ר' אצבו א"ר אלעזר מפני נענש אצרהם צנינו ונשחטצדו צניו למצרים מאתים ועשר שנה מפני שעשה אנגריא צת"ת שנאמר וירק את חניכיו ילידי ציתו ע"ש. והנה הט"ז יו"ד סי' רנ"א סק"א כתב לפרש הא דמרדכי הצדיק קודם שהציל כלל ישראל נמנה השלישי צין החכמים ולאחר שהציל כלל ישראל ונעשה שני למלך הורידוהו ממעלתו ונמנה החמישי צין החכמים והרי פק"ג גדול שדוחה כל החורה כולה ע"ש צשם יש"ש ות"י הט"ז ז"ל כיון צצרו למרדכי להיות עוסק צהצלת ישראל ולא צלימוד החורה מורה שחורתו לא היתה כ"כ חסוצה צשמים כמו החכמים שאללו.

עוד ואם אקח מכל. וגם להיפק, אם אמר אם אקח את כל, למה מחוט ועד שרוך נעל, ודברי חז"ל ידועים שצזכות זה זכה לרצועות של תפילין ופחיל תכלת.

ונראה דהרי צישראל פחות משו"פ אין לו דין ממון משום דצני ישראל רחמנים הם ומוחלין פחות משו"פ (ועיין סנהדרין נ"ט וצש"י שם) אצל בעכו"ם נהרג על פחות שו"פ דאכורים הם. וזה שאמר אצרהם "אם מחוט ועד שרוך נעל" שהוא ממון גם צישראל, דכלי שלם הגם שאין לו שו"פ מ"מ אינו מוחל, וא"כ לא מיציעא שחוט ושרוך נעל שלא אקח אלא אפילו אקח מכל אשר לך, היינו אפי' פחות משו"פ שהוא לך, שאמה צ"נ ונהרג על פמשו"פ, ולא תאמר אני העשרתי את אצרים.

"בלעדי רק אשר אכלו הנערים" (יד: בד). צגמ' (תולין פ"ט ע"א) א"ר אבא קשה גזל הנאכל שאפילו לדיקים גמורים אין יכולין להחזירו, שנאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים.

נראה לפ"מ שהוצא צשם הגה"ק מהר"ם מרימנוצ ששאל למה ראינו הרצה צנים שנכנסים לחדר ללמוד תורה משלש שנים, ועד עשרים או שמונה עשר לומדים תורה ואח"כ ח"ו יולאים לתרבות רעה והרי החורה מחכימת פתי ומחזירו למוטב, ות"י לפי שיש הורים שמרויחים כסף שלא ציושר והוא גזל אללם ומפטמים צזה הצנים,

וחשובה בשמים לא יזמינו לו מצוה כזו שיצטל אותו מלימוד החורה אלא יזמינו לאחרים והוא לא יצטל, אבל אם נודמנה לו מצוה כזו וא"א לקיימה ע"י אחרים מורה שמן השמים עכשיו ויתרו על לימודו ותורתו שצתרו בו לקיים מצוה זו ולא צתרו באחר והבין.

ומעתה זה שאמר אחר הדברים אמר אל תירא אצרכם שהרגיש אצרכם בעצמו על שנצטרך להציל את לוט שצא הפליט זה עוג והגיד לו שנשבע אחיו וביטל תורה שלו ונעריו שהרי ציד הקב"ה הי' להציל את לוט ע"י אחרים וצטרך לו להציל והצטער על ביטול תורה ע"י שנודמנה לו סיבה כזו וע"כ שאין לתורה שלו כ"כ חשיבות בשמים, ואמר לו אל תירא אצרכם, תירא אצרכם תורה שצטביל שעשית אנגרי' בת"מ לא תקבל התורה אבל בכל זאת שכרך הרבה מאד [ר"ת משה] שיצא אחד מצני בניך שהוא משה רבינו ויקבל את התורה ורמו לו קבלת התורה ע"י משה רבינו ואצרכם אצניו צידעו שאין לו צנים חשב שהרי אין לו צנים אולי יהי' משה מאליעזר שהרי אין לו זרע ומיד אמר ה' אלי מה תתן לי ואנכי הולך ערירי וכן משק ציתי הוא דמשק אליעזר כלומר מה תתן לי דוקא והשכר של קבלת התורה ע"י משה אין זה שכר שלי כיון שאנכי הולך ערירי בלי צנים.

א"י דמה שאמרו ת"מ כנגד כולם היינו דוקא לאחר קבלת התורה שנתחייבו

ביאור הדברים כשצרכים מן השמים לקיים מצוה מיוחדת וגדולה כגון להציל נפשות ישראל, או למת מצוה, או כיוצא בו, צוחרים באיש צדיק לקיים מצוה גדולה זו ולהיות ממונה על העניינים, וסדר הצחירה שרואין למשל בעשרה צדיקי אמת לומדי תורה לשמה ובדקין בלימוד התורה של כל אחד ואחד ומי שחורחו לשמה וחשובה ודבוק בצדיקה כל נימי גופו ונשמחו לחורה בצחינת ואחס הדבקים בה' אלקיכם מניחין לו ללמוד תורה ולא לצטל בשביל קיום המצוה כי חורחו מאד חשובה ומרוצה ומללת ומגנת ומחפשי' אחר צדיק שני שאין חורחו במעלת לשמה כמו של הראשון וכיון שצתרו צמרדכי למנות פק"נ הגם שמחויב להציל ופק"נ דוחה כל החורה מ"מ לענין חשיבות בתורה הרי הורד מחשיבות תורתו, וע"כ נצטרך הוא להציל את עמו ולא חצרו לומדי תורה.

ואולי דזה הכוונה מה שאמרו ותלמיד תורה כנגד כלם ואפ"ה דוקא היכא דאיכא אחר לקיים המצוה אבל היכא דליכא אחר אז כל מצוה שצאת לידו והיא עוברת דוחה ת"מ ועושה המצוה ואח"כ חוזר לת"מ, ולכאורה צ"ב כיון דת"מ כנגד כלם אמאי דוחה אותה ומ"ש בין אחרים יכולים לקיימה לאין יכולים לקיימה ופי' דכיון דלא ידחה א"כ לעולם לא יקיים המצוה דלעולם איכא חיוב ללמוד תורה ואכתי צ"ב ולהנ"ל אחי שפיר דכל שחורחו אומנתו

שאנכי לא נשאר רק לך שכרך הרצה
מאד ראשי חיבות משה כלומר מעתה
משה יקבל התורה ע"ש.

וגראה הטעם דא"א באמת עשה כן
מפני שלא רצה שהחורה תנתן
לקהל גרים וקהל גרים לא איקרי קהל,
ורצה שהחורה תנתן לזרעו ואף דקיי"ל
כל המלמד את בן חצירו תורה מעלה
עליו הכתוב כאילו ילדו אבל נשאר זה בן
חצירו וגם רק "כאילו" ילדו אבל לא
ילדו ממנו, וראי' דלענין יצום לא מיצום
ולא פוטר מן היצום ולכן כשאמר לו
הקב"ה אנכי מגן לך שכרך הרצה מאד
אמר מה חתן לי ואנכי הולך ערירי וכי
תימא דאליעזר שהוא בן משק ציתי והרי
הוא לומד תורה וכמ"ש דולה ומשקה
מתורת רבו לאחרים ויאמר אצום הן לי
לא נתח זרע שהגם שהוא נחשב כאילו
ילדו אבל הוא רק בן משק ציתי ולי לא
נחתה זרע שזה ענין שיהיו מקבלין
התורה, וע"ז אמר והנה דבר ה' אליו
לאמר לא יירשך זה כי אם את אשר ילא
ממעיק יתנתן התורה לזרעך שהם זרע
אצרהם יחאק ויעקב ע"י משה ויהיה
שכרך הרצה שכל מה שיקיימו צנ"י
התורה על חשבון אב הראשון נחשב.

ובמ"ש ה"י אפשר לפרש נמי מה
שאמרו בגמ' נדרים ל"ג מפני
מה נענש א"א ונשתעבדו צניו ר"י
צמארים מפני שעשה אנגריא צתלמידי
חכמים שנאמר וירק את חניכיו ע"ש
ועיין בצמורך מה שכתבתי, ולהנ"ל י"ל

ללמוד תורה יומם ולילה דכתיב והגית
זה יומם ולילה אבל קודם מתן תורה
שלא נתחייבו ללמוד תורה קיום המצות
עדיף שהרי גדול הלימוד שמציא לידי
מעשה ולכן מעשה עדיף קודם מתן
תורה וז"ש אל חיר"א אצום שאתה לא
קיבלת עדיין התורה ולכן שכרך הרצה
מאד ע"י קיום המצות כי משה הוא
שיקבל את התורה ועד משה קיום
המצות עדיף. (שנת תשנ"ד)

"אחר הדברים האלה היה וגו' אל
תירא אברם אנכי מגן לך שכרך
הרבה מאד" (טו:א). וצ"ר (הונא
נרש"י) אחר שנעשה לו נס והיה דואג
שמה קבלתי שכר על נדקותי וכו' וי"ל
ואטו אצרהם אצינו על מנת לקבל פרס
עובד להקב"ה ואם קבל שכרו מאי
איכפת ליה ועיין רמב"ן, ונראה לפמ"ש
הזרע צרך דעתיד היה אצרהם אצינו
לקבל התורה אלא שלא היה לו ששים
ריבוא נפשות שצריך לקבלת התורה
וכשהרג את המלכים והחזיר את כל
הנפשות אילו גיירם כולם היה יכול לקבל
התורה, אבל כיון דהחזיר אותם למלך
קדום כמ"ש תן לי הנפש והרכוש קח לך
לא יכול לקבל התורה דחסר לי ששים
רבוא אוכלוסין ובגמ' מכות תרי"ג מצות
נאמרו למשה מסיני תרי"א כמנין תורה
ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו
וז"ש לו הקב"ה אחר הדברים האלה
שהחזיר את כל הנפשות מעתה אל
חיר"א אצום לא תקבל עוד התורה
שהוא תרי"א לא תוכל עוד אנכי מגן לך

אל תיר"א אברם שכרך הרצה מאד ראשי
תיבות משה כיון שאמה לא רייתה לקבל
התורה בלי טעמים וצלי פלפולא
דאורייתא בשביל זה שכרך הרצה מאד
שתקבל כל זה, ומיהו אעפ"כ הם יקבלו
התורה ע"י שעבוד גלות מצרים שזה
א"א באופן אחר, וזה משום שעשה
אנגריא בת"ח שלא רצה שהם חניכיו
יקבלו התורה אלא יוצאי חלציו.

(שנת משנ"א)

"ויאמר אברם אד' אל' מה תתן לי
ואנכי הולך עירי וגו' והנה דבר ה'
אליו לאמר לא יירשך זה כי אם
אשר יצא ממעיך" (טו:ב,ד). ותמה
הרמב"ן ויש לך לשאול שהרי כבר נאמר
לו לאברהם כי כל הארץ אשר אתה רואה
לך אתננה ולזרעך עד עולם ושמתי את
זרעך כעפר הארץ ואיך יאמר והנה אנכי
הולך עירי והנה בן ציתי יורש אותי
ולמה לא האמין בנבואה הראשונה כאשר
יאמין בזאת וע"ש מה שתי' כי הצדיקים
לא יאמינו בעצמם, ואכתי ז"ע שהרי
הנבואה לטוב מעולם לא חזר בו (עיין
שנת נ"ה ע"א) א"ר אחא בר' חנינא
מעולם לא יתה מדה טובה וכו' והכא
הנבואה לטובה היא ועיין רמב"ם
בהקדמה לפי' המשנה זרעים.

ובמס' ברכות (ד' ע"א) כדר' יעקב בר
אידי וכו' שמא יגרסו החטא וכו'
מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל
ליעשות להם נס צימי עזרא כדרך
שעשה להם צימי יהושע בן נון אלא

דאברהם אבינו חניך בני עולם לתורה
ואם היו ששים ריבוא ה' ה' ית"ש נותן
התורה לאברהם ע"י חניכיו ילידי ביתו
ולא זרעו וזרע ברך כתב לפי שאברהם
החזיר הנפשות למלך קדום לא היה לו
עוד ששים ריבוא לקבלת התורה ולכן
אמר אל תיר"א אברם כלומר תיר"א
בגימ' תרי"א ואנכי ולא יהיה לך מפי
הגבורה שמענו ואמר לו שלא תקבל את
התורה אלא שכרך הרצה מאד ראשי
תיבות משה, ומיד אחר זה אמר מה
תתן לי ואנכי הולך עירי וה' אמר לו
לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך
והוא כי אברהם אבינו לא רצה שתנתן
התורה לגרים אלא לבני היולאים ממעו
וז"ש מפני מה נענש ונשחטעדו וכו'
דלכאורה ה' יכול לקבל מיד התורה ע"י
הגרים ולא היו צריכים לעבור שעבוד
וגלות מצרים בשביל קבלת התורה רק
על בני נגזרה גזירה זו שיקבלו אותה
בתוספת הכנה והכשר כמבואר דכל
השעבוד היה הכנה לקבלת התורה
בהוציאך את העם מעבדון את אלקים על
ההר הזה.

ומה מדויק בזה מה שאמרו לא נתנה
תורה אלא למשה ונהג טוב עין
ונתנה לכל ישראל ופי' דאפלפולא
דאורייתא קאי דזה רק למשה ולבני
ישראל נתנה ולא נתנה לגוים ואסור
להגיד להם טעמי תורה כלל, נמצא
דלגרים היו נותנים תורה בלי פלפול וצלי
טעמים ולא רצה אברהם אבינו בזה אלא
שמהיה תורה שלמה ולכן רמז לו הקב"ה

שגרם החטא, ועיין כל"ח שם מה שחמה.

ואשר נראה לפמ"ש בגמ' עירובין ס"ג ע"ב דיהושע בן נון מת בלא ולד ועי' צרכות ע"א אמר ר' אבה בר פפא לא נענש יהושע אלא על שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורבי' שנאמר ויהי בהיות יהושע ציריחו וישא עיניו וירא וכתוב ויאמר לו כי אני שר צבא ה' עתה באתי וגו' ואמר לו אמש ביטלתם תמיד וכו' ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה על איזה מהן באת וא"ל עתה באתי מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ואמר ר' יוחנן מלמד שהלך ולן בעומקה של הלכה וגמירי דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן אסורין בתשמיש המטה. הרי שנענש יהושע ומת בלא בן על שביטל לילה אחת ישראל מתורה.

והנה בסמוך הבאתי מ"ש (נדריס ל"ב) ר' אבהו א"ר אלעזר מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנה מפני שעשה אנגריא בת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו ע"ש. וחשב אברהם דכמו דיהושע נענש ומת בלא בניו על שביטל בני ישראל מתורה לילה אחת הכ"נ כיון שביטל ועשה אנגריא בת"ח גרם החטא וימות בלא ולד ח"ו וז"ש אחר הדברים האלה שעשה אנגריא בת"ח אז חש שמה יענש ולא יהא לו ולד שהרי ביטל ת"ת לילה אחת ואמר לו הקב"ה לא יירשך זה והבטיחו שנית.

ונראה הטעם ללא נענש כיהושע וכי משא פנים יש בדבר, ונראה דהעונש לא בא אלא לאחר מתן תורה שאיכא חיוב אבל קודם מ"ת דליכא חיובא אין העונש בזה אלא נענש בשעבוד מצרים, וזה מובן הרמוז בתורה אל תיר"א אברהם שכרך הרבה מאד כלומר תיר"א צגימ' תרי"א ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (עיין שלהי מכות) ואמר אל תיר"א שאתה לא קבלת התורה אלא שכרך הרבה מאד ראשי תיבות משה ולאחר שיקבל משה את התורה אז איכא עונש ביטול תורה ולכן אל תיר"א אין לך לירא שמה תמות בלא בן וק"ל. (שנת תשנ"ד)

"ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה ויאמר וגו' במה אדע כי אירשנה וגו' ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" (טו:ז-ח, יג-יד). והקשו רבותינו הראשונים ז"ל כיון שהי' הליוי מהשם לעבדס למה נענשו מצרים בעשאם את ליוי השם, והרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' משוה"ה) הקשה כן והלא כתוב בתורה ועבדום ועיניו אותם הרי שגזר על המצריים לעשות רע וא"כ מדוע דן אותם על כך. וע"ש מה שתי' דעל כל אחד ואחד מהמצריים שנפרד לא גזר וע"כ דן אותם הקב"ה על כך, והראב"ד בהשגות טען עליו ומי' משום זדון לצם שלא שמעו אל משה מיד שצא להוציאם

וכד לב פרעה ע"ש, ועיין רמב"ן
 עה"ת שגם תמה על הרמב"ם שהרי
 אפילו המלך יצוה שיעשו בני מדינה
 פלונית מעשה מן המעשים המתרשל
 ואינו מקיים ומטיל הדבר על האחרים
 חומס וחוטא נפשו והעושה יפיק רצון
 ממנו ולמה יענשו ע"ש באריכות ומה
 שחירץ שהם עזרו ועשו יותר מהליווי.

ונלפענ"ד דהרמב"ן ז"ל תמה על מה
 שפי' רש"י וחז"ל דעל מה
 ששאל אברהם צמה אדע נענש צד'
 מאות שנה א"כ למה יענשו בניו והוא
 חטא ולו נאמר תקצר בשיבה טובה ולא
 יהי' לו שום נער מהחטא שחטא והציא
 על בניו וכו' ותירך שלא הי' זה חטא
 ע"ש.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד,
 דאברהם אבינו לא הסתפק שיתנו
 לו את הארץ אלא שאל צמה אדע כלומר
 הסימנים שימסור לבנים שירשו את
 הארץ וכעין שפרש"י עה"פ פקד
 פקדתי, ויאמר לו הקב"ה ידע מדע כי
 גר יהיה זרעך בארץ לא להם כלומר צוה
 מדע שירשו הבנים כשתראה כי גר יהיה
 זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה,
 והנה ע"כ הידיעה שנתן לו הקב"ה
 שלאחר שתראה שהבנים יהי' גרים בארץ
 לא להם זה סימן לירושת הארץ, והנה
 ידוע כי במל"ט לא היו רק רד"ו שנה
 וגם שם לא השתעבדו כל זמן שאחד
 מהשעבטים חי אלא וימת יוסף וכל אחיו

וכל הדור ההוא וגו' וימת מלך מצרים
 ויאנחו בני ישראל מן העבודה. וכל זמן
 השעבוד לא הי' רק פ"ו שנים וא"כ איך
 יפרש ועבדום ועינוי אותם ארבע מאות
 שנה דלכ"ע העינוי ועבדות לא הייתה רק
 פ"ו שנה.

האמנם כבר עמדו על זה חז"ל ואמרו
 שהגירות התחיל משנולד יצחק
 כי בכלם כתיב גר באברהם כחוב גר
 ותושב אנכי עמכם צינחק כתיב ויגר
 יצחק בגרר והוא הגירות והגלות שהי'
 תנאי לירושת הארץ והגירות אפשר
 אפילו בארץ ישראל כל זמן שהוא לא
 להם ולא החזיקו בה עדיין, ולולי שהי'
 יעקב אבינו מחיישב בארץ כנען הי' הוא
 ג"כ ממשיך הגירות בארץ ישראל עד
 שיבא הזמן לגאולה, אלא שכיון דכתיב
 וישב יעקב בארץ מגורי אביו זיקש יעקב
 לישב בשלוה בצחינת תושב בארץ
 שאבותיו היו בצחינת גרים מגורי אביו
 ונמצא ציטל הידיעה כי גר יהיה זרעך
 ולכן קפץ עליו רגזו של יוסף והלך
 למצרים כמבואר במפרשים. ולכן כשהלך
 למצרים נמי לא הלך אלא לגור בארץ
 ולהיותו גר בארץ לא להם וכשעמד לפני
 פרעה אמר לגור בארץ באנו בצחינת
 גרים ולא כמו שפרעה רצה שיחשב שם
 בצחינת תושב, ונראה פי' הכתובים
 ויאמר צמה אדע, ויאמר לאצרים ידע
 מדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם
 וזה יהיה ארבע מאות שנה וזה הוא
 הגזירה והידיעה לך שזרעך יורש הארץ.

אחר אבל לא הניח לאיש לעשקם ויכח עליהם מלכים אל חגעו במשיחי וצנציאי אל תרעו ואסר להם לשעבדם או להרע להם, ואיפה מצינו שאסר להם להרע להם אלא זה צמה שכתב וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ולכן אדרבה זה היתה אזהרה לעכו"ם שלא ישעבדו ולא יגעו צני ישראל ולא שישעבדו ויענו אותם רק שיהיו גרים שם, וציאור הכתוב ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה, ומיהו יהיו גם כמה שנים מהם שיעבדום ויענו אותם ואותו הגוי אשר יעבדו ויענו אותם דן אנכי וזה האזהרה להם שלא ישעבדו את צני ישראל וכמ"ש אל חגעו במשיחי וצנציאי אל תרעו ואם יעברו על זה אדון אותם על כך, ולכן המלכים שעברו ושעבדו ויענו את ישראל הקב"ה טבעם צים סוף וזה לפענ"ד דבר נכון.

ועתה ראה שצמיצות כי גר יהיה זרעך כתיב מונח מונח רביעי, זה בכל אופן בארץ לא להם פשטא זקף קטן כלומר פעם כאן קלמ ופעם כאן קלמ זקף קטן, ועבדום ויענו אותם מירכא מונח אחנחחא כלומר שאין זה המשך בחיוב הנ"ל וארבע מאות שנה מירכא טיפחא סוף פסוק שזה עולה על גר יהיה זרעך והבן. (שנת תשנ"ג)

"ויאמר וגו' במה אדע כי אירשנה וגו' ויהי השמש לבא ותדרמה נפלה על אברם וגו'" (טו:ח,יב). והראו ד' גלויות, ויש לשאול כיון שאצרהם אצינו

אלא שהכתוב הודיענו מה שהקב"ה הודיעו לאצרהם על שם העתיד מהמציאות שגם זה ידע שיהיו זמנים שהגויים במקומות שיהיו שם צני ישראל כגרים ישעבדו את ישראל כדכתיב ועבדום ועינו אותם אבל זה אינו מהדיעה והתנאי צירושת הארץ או מעונש על ירושת הארץ אלא הוא הודעה ג"כ שכן יהיה במשך הגירות והגלות אבל אין זה ציווי אלא שהם מעצמם יעשו כן בלא ציווי השם ואדרבה דבר זה אזהרה להם שאם יעבדום ויענו אותם ידעו כי גם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וא"כ אזהרה שלא ישעבדו בהם, כי השם לא יאזה גירות ושעבוד כי זה היפוך דיני התורה ומוסרותיה כי הם שני הפכים שהרי התורה אמרה ואהבתם את הגר כי צמה שהוא גר בארץ לא לו בזה כבר קבל ענשו או מה שהוא ואם ישעבדו עמהם יענשו בשביל זה.

ובפי' כתבו כן זכרו לעולם צריתו דבר טוב לאלף דור אשר כרת את אצרהם ושבעתו ליחזק ויעמידה ליעקב לחוק לישראל צריח עולם לאמר לך אתן ארץ כנען אבל נחלתכם צהיותכם מתי מספר כמעט וגרים צה ויחלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר לא הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים אל חגעו במשיחי וצנציאי אל תרעו, הנה שהכריתת צרית עם אצרהם לתת לו את ארץ כנען הוא צהיותכם מתי מספר כמעט וגרים צה היינו להיותכם גרים ויחלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם

את הדבר אשר נשבע וגו' אתה בא לרשת ע"כ ע"ש. הנה ביאר דאברהם פחד מהחטא ואמר צמה אדע ולכן עשה אתו הקצ"ה כריתת צריח שאפילו בני ישראל יחטאו ח"ו ולא יהיה להם זכויות אעפ"כ ירשו אותה כי בשבועה נחנה להם הוא ובגור דין שיש עמו שבועה.

וכ"כ הרמב"ן פ' עקב (דברים ט: ד-ה) אל תאמר בלבבך בזהדף וגו' בצדקתי הביאני ה' לרשת את הארץ הזאת וגו' לא בצדקתך וביוסר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה וגו' ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב. ופי' הרמב"ן ז"ל אל תאמר, אחרי שהזהיר שלא תחשוב כחי ועוצם ידי עשה לי רק שחדע כי המנצחים במלחמה השם נתן להם כח וכו' חזר והזהיר לא תחשוב כי עשה ה' עמך כל זה בצדקתך וכו' וחזר וביאר לא בצדקתך שהיית לדיק במעשה ולא אפי' בלב ישר שהיה לך רק ברשעת הגוים אבדו הם ועבור שבועת אבותיך ירשת את הארץ כי אין החטא שלך יכול לבטל המחנה שנתן לאבותיך כי בשבועה נחנה להם ע"ש. והנה מצוה דלכן נשבע הקצ"ה לאבות שיתן להם ארץ ישראל לבניהם אחריהם שאם לא יזכו לקבל בזכותם לא יוכל החטא שלהם לגרום שלא יקבלו ארץ ישראל שאין החטא של הבן יכול לבטל המחנה שנתן הקצ"ה לאבותינו בשבועה ועל הקצ"ה לקיים השבועה בכל אופן.

החפלה אפילו על אנשי קדום למה כשראה הד' גלויות לא התפלל לבטל הגלות או עכ"פ להקל הגלות אלא תרדמה נפלה על אצרים ונרדם ולא הגיב כלום.

ושמעתי ממנו"ר (שליט"א) זוקלה"ה שגם זה הוא חלק ממראה הגלות שהראו לו לאברהם אבינו שבשעה שיהיה הגלות במקומו, במקום שירעשו עולמות ויתפללו לה' על גלות השכינה ונרות ישראל במקום זה ותרדמה נפלה שירדמו ואפילו לא יצקו ולא יתפללו ולא יאמרו כלום ויקבלו הכל באהבה, ובמצרים כתיב וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו אל ה' וישמע ה' את צעקתם כי צעח צרה לכ"ע מצוה לצועק לה' ולהתפלל וזה שאמר דהע"ה דתהלים שאל ממני ואחנה.

ואברהם אבינו בהצטיחו הקצ"ה על הצנים האמין, וכשאמר לו הקצ"ה לתת לך את הארץ הזאת לרשתה אמר צמה אדע, ועיין רש"י ד"א צמה אדע באיזה זכות וכו' אמנם הספורנו פי' צמה אדע, כי אולי יחטאו הצנים ולא יזכו לירש, ואמר לו הקצ"ה קחה לי עגלה, להיות צריח ולמען יהיה דברי גזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע כדצריהם ז"ל, וכן ביאר משה רבינו באמר (דברים ט: ה) לא בצדקתך וגו' כי ברשעת הגוים ה' מורישם ולמען הקים

גרי נדק חוץ מישמעאלים שהם שונאי ישראל יותר מכלם. ובעונ"ה צדור הזה לנו רואים עד היכן הדברים מגיעים.

והגאון הק' מאוסטראווע זל"ה צ"ה מאיר עיני חכמים מהד"ת (שיחות 77 52) כתב שחז"ל התנבאו שהנוצרים יבששו קודם הגאולה את א"י מיד הישמעאלים והם יחזירוה לישראל ויש טעם לזה כי הישמעאלים יש להם זכות המילה ואף שאינה בשלימות שהוא בלא פריעה ולא לשמונה ימים מ"מ קצת זכות הוא להם, וגם אינם עובדים ע"ז כמבואר בזוה"ק (וארא ל"ב) דבשציל זכות זה נתן להם הקב"ה א"י בזמן הגלות עי"ש. ולכן אם ישראל היו נריכים לקחת א"י מיד הישמעאלים בעצמו הי' ח"ו קטרוג על ישראל שאינם רואים ליקח הארץ מידם ולכן סיבב הקב"ה שהנוצרים יקחוהו מהישמעאלים וישראל יקחוהו מהנוצרים וזוה לא יהיה קטרוג כי הנוצרים אין להם זכויות הנ"ל והוא ע"ד שאמרו עמון ומואב טיהרו בסיחון ע"ש ודו"ק.

ואולי צהא יש להבין דברי חז"ל (סנהדרין 5"ח ע"ב) מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר רבי יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אציד אלו מפני אלו אמר רב פפא היינו דאמר אינשי רהיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה

והנה רבינו צח"י עה"פ וישכם אברהם בצקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה (בראשית כא:ד), ותמה הרי אברהם עשיר גדול וציתו מלא כל טוב ואל הצקר רץ אברהם להטעים לכל אחד טעם לשון, ומדוע אלל בנו ישמעאל כששלחו מציתו חולה אחותו חמה ולא יכול לילך ברגליו שלחו בלחם וחמת מים, ובחמת כי גם רש"י הרגיש בזה וכתב לחם וחמת מים ולא כסף וזהב לפי שהיה שונאו על שיאל לתרבות רעה ע"ש.

ומיהו רבינו צח"י כתב וז"ל ויתכן לומר כי מה שגירש אותו בלחם ומים שיכלול ענין אחר והוא שאברהם ראה במראה הנבואה שעמידים בניו להשתעבד תחת ידי ישמעאל וכי ישנאו אותו שנאה גדולה שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל ע"כ התנהג אברהם עמו כמו שראוי להתנהג עם השונא ונתן לו לחם ומים שהוא מה שכתוב (משלי כ"ה) אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים עכ"ל. וי"ל דמה"ט גופיה לא השאיר לו שום ירושה כי הטעם שאמרין לא תיהוי בעיבורא אחסנתא אפילו מצרא בישא לצרא טבא דילמא ינא מיניה זרעא מעליא אלל בישמעאל שראה הנביא א"א שאדרבה לא ינא ממנו רק רשע ויענו וישתעבדו בישראל בשנאה גדולה יותר מכל האומות לא נתן לו כלום וליכא בזה דין דעיבורי אחסנתא, וכבר מבואר במפרשים דמכל אומות נתגיירו מהם

כתב הרב עובדיה בריש מס' פאה וכו' אס ירגיל אדם לדון לכף זכות ולדבר תמיד טוב ולא רע כלל יהיה כלי ונזור אל הקדושה ואס להיפוך להיפוך צר מינן וכן העין צראותו חצירו צטוב עין הוא יצורך וישפיע טוב לחצירו וגם יצורך ולהיפך להיפך צ"מ דכ' טוב עין הוא יצורך וקרי יצרך וכתיב עינך צשדה וגו' כדאיתא צזוהר.

תקע יתד חזקה אלל כותל מערבי יתד צלצבך אחוות קשורות יפה צחבל קלוע צג' קליעות א' אהצתו צלי פירוד צחצלי אדם אמשכס צעצותות אהצה צ' עסוק צתורה ג' עצודת המצות ע"ש צברים נפלאים כנחיתנן מקיני.

ולפענ"ד הוא לו השעה ומ"ע שהז"ג לתקוע יתד אלל כותל מערבי ויתד צלצבו ולאחוו ולקשור בקשרים יפים וחזקים צחבל קלוע צג' קליעות אהצת ה' לעסוק צתורה, ולקיים המצות, שנראה עד כמה הרשעים מרעישים העולם צשציל הכותל מערבי זורקין אצנים על אחינו צני ישראל וכיוצא צזה ואין מניחין להתפלל לאצינו צשצמים שם ומוסרים נפשיהם לנתק הקשר ולהוציא היתד שלנו אלל הכותל מאתנו וח"ו לגרש אותנו משס, כ"ש שיש לנו להרעיש אלף אלפי אלפים פעמים יותר צשציל היתד התקוע שלנו אלל הכותל צזה החיות הנשאר לנו צגלות המר מקום אשר לא צזה משס שכינה מעולם ומאויבי תחכמנו, ולכן עלינו עכ"פ אס אין

סוקיא צאורייה, ועיין רש"י מי שכל הגבורה שלו הקצ"ה מלטער צעצמו כיוולדה ואומר צשעה שמעציר העו"כ מפני ישראל היאך אצציד אלו מפני אלו. עוד שס רהיט ונפל וכו'. כשרץ השור ונפל מעמידין סוס צמקומו צאצוסו מה שלא היה רונה לעשות קודם מפלתו של שור וכו' כך הקצ"ה כיון שראה מפלתן של ישראל נותן גדולתו לעו"כ וכשחוזרים ישראל צתשובה ונגאלין קשה לו לאצד עו"כ מפני ישראל, והוא פלא שקשה לו לאצד עוצדי כוכבים, ולהנ"ל י"ל דהישמעאלים כיון שהס יש להס ג"כ קצת זכויות קשה לו. וצוה יש להצין לדוקא עם הישמעאלים הוא הקישוי שקשה להוציאם מפני צנ"י כן יאצדו צמהרה. ועיין גם צצעה"ת עה"ת עה"פ אימה חשיכה גדולה נופלת עליו שפי' עליו אלו צני ישמעאל שעליהם צן דוד יצמח שנאמר אויציו אלציש צושט ועליו יצין נזרו.

והנה התרדים (פ"ד דף ק"מ מדפי הספר לפני) וז"ל כתיב וצשס ה' אלקיניו נדגול שצריך שישא דגל ה' צימינו ושס ה' חקוק עליו כי מלחמת היצר הוא מלחמת ה' והרשעים וכסילים מרים קלון דגל העומאה החיוני ואז גורם לשלוט הצאים לסיטרא דליה שהס העכו"ס והצדיקים הקדושים מרימין דגלו ית' צאותיותיו ואז אלה צרכב ואלה צסוקים ואנחנו צשס ה' אלקיניו נזכיר המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד ה' הושיעה המלך הנלחם את מלחמותינו הוא יעננו.

אמנו. והאברבנאל חולק על הרמב"ן
מסביר ומז"ל למדו מקרא כן.

ואני חמה על שהטיח דברים נגד
הקדוש אדוננו הרמב"ן ז"ל וחשב
עליו שלא ראה מה שעיניו ראו, ומ"ו
נעלמה מיני' חוספתא מפורשת. אבל
פשוט דהרמב"ן ז"ל לא דיבר על עיקר
השילוח, אלא אודות העינוי אשר עינתה
שרה להגר, ששרה ואברהם הסכימו לזה,
וזה לא מנינו שהקב"ה הסכים לענות
אותה, ובקרא (טז:): ויאמר אברהם אל
שרי הנה שפחתך צידך עשי לה הטוב
בעיניך ותענה שרי ותצרת מפניה וגו'
ויאמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך
והתעני תחת ידיה, ועוד בקרא, שאמר
לה מלאך ה' "הנך הרה וילדת בן
וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל
עניך" (שם:יא), היינו מה שעינה אותה
שרה, ואם לא רצתה ומיאנה בה הי' לה
לשלות את הגר תיכף.

ובמדדש (ב"ר מ"ה) כתיב "ויבא אל הגר
וחהר", ומה ת"ל "הנך הרה
וילדת בן", אלא מלמד שהכניסה בה
שרה עין הרע והפילה עוצרה, ולאחר
שחזרה נתן לה הקב"ה הריון כי שמע
ה' אל עניה. ואם כדבריו שהקב"ה
הסכים לענות אותה, א"כ מאי "כי שמע
ה' אל עניך" איכא כאן, והרי הקב"ה
הסכים לזה. עוד שם "כי אמה א-ל-
ראי" (שם:יג), א"ר אייבו אמה הוא רואה
בעלזון של עלובין, ופי' הרד"ל שאמר
לה "כי שמע ה'" וכד"א "את עני

צדינו כח לגזור תעניות וכיוצא בו כי
הדורות חלושים והלואי שלא ינטרכו כבר
להתענות אפילו התעניות והנזומות
שחקנו שיבא משיח לדקינו צב"א ומיהו
הא ודאי יכולים אנחנו לצעוק לפני המלך
כמו שעשו אבותינו במצרים ויצעקו לה'
מן העבודה יום חפילה וזעקה לטובת
הכלל ולשאל ממלכינו חנו לנו גוים
נחלמינו ואחזתך אפסי ארץ תרועס
בשצט ברזל וגו' והשם ברוב רחמיו
ותסדיו ישמע לתפלתנו והן א-ל-ל כביר
לא ימאס וישלח לנו משיחו הולך חמים
כהרף עין אמ"ס. (שנת תשנ"א)

"ותעניה שרה ותברח מפניה" (טז:ו).
ראיתי לת"א כמה שחמה על
הרמב"ן על פסוק זה, שכתב הרמב"ן
ז"ל תטאה אמנו שרה בעינוי הזה וגם
אברהם בהניחה לעשות ושמע ה' אל
עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות
זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי
ע"ש. וכתב עליו פה קדוש יטיח דברים
כאלה על אמנו שרה ואינו אברהם שהם
נגד התוספתא (סוטה פ"ה ה"ז) וז"ל
"ישפוט ה' וגו'", יכריע המקום בין
דברי לדברך, הכריע המקום שנא' כל
אשר תאמר אליך שרה וגו'" שאין ת"ל
כל, מה ת"ל כל, מלמד שהכריע לשני'
והכריע לראשונה, מה שניה על אודות
הגר אף ראשונה על אודות הגר, היינו
בזכותה עם אברהם לטרוד אותם
ממצרים. הרי שדרשו מרבוזי תיבת כל
שהקב"ה הכריע שהלדק היחה עם שרה

ויגיע כפי ראה אלקיס" (לא:מב) וכו'
ע"ש, ודברי הרמב"ן ז"ל נכונים
מקושייתו ז"ל מהתוספתא הנ"ל.

"התהלך לפני והיה תמים וגו' ובן
שמונת ימים ימול לכם כל זכר
לדרתיכם וגו' מכל בן נכר אשר לא
מזרעך הוא" (יז:א). והנה בגמ' (שנת
ל"א ע"א) שוב מעשה בנכרי אחד שצא
לפני שמאי א"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל
התורה כולה כשאני עומד על רגל אחד
דחפו באמת הבנין שצידו צא לפני הלל
גייריה א"ל דעלך סני לחצרך לא תעביד
זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה
הוא זיל גמור ועיין רש"י, וצ"ב הרי
בקש שילמדו תורה כולה והיאך אמר ליה
אידך פירושא הוא זיל גמור הרי לא
למדו כל התורה כולה על רגל אחד.

ונראה לפמ"ש הר"י מאורליינוש הוצא
בפענת רזא דאסור ללמד תורה
לגר וא"כ האיך למדו הלל חורה וצ"ל
דהלל אמר לו רק ואהבת לרעך כמוך
דעלך סני לחצרך לא תעביד ואידך
פירושא הוא זיל גמור כלומר לעצמך
גמור ולא שאני אלמדך שאסור ללמד
תורה לגר. גם בסמוך שם שגייר להאי
גיורא שלא רצה להאמין רק בתורה
שכתב דחפו שמאי והלל קבלו וגייריה
יומא קמא א"ל א"צ ג"ד למחר אפיך
ליה א"ל והא אתמול לא אמרת לי הכי
וכו' והנה נמי לא למדו אלא אבג"ד ולא
תורה, גם בסמוך עוד שם מעשה בגר
שלישי שאמר גיירני ע"מ שתשימני

כה"ג שמאי דחפו באמת הבנין והלל
גייריה א"ל כלום מעמידין מלך אלא מי
שודע טכסיסי מלכות הלך וקרא כיון
שהגיע והזר הקרב יומת א"ל מקרא זה
על מי נאמר א"ל אפי' על דוד מלך
ישראל נשא האי גר ק"ו בעצמו וכו'
ע"ש הנה נמי אמר הלך וקרא ולא אמר
שלמדו הלל טכסיסי מלכות ותורה אלא
שהגר מעצמו הלך וקרא א"כ י"ל מזה
ראי' להר"י מאורליינוש ודו"ק.

(שנת תשנ"א)

"וערל זכר אשר לא ימול את בשר
ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה"
(יז:יד). ופרש"י אשר לא ימול משיגיע
לכלל עונשין ונכרתה אצל אביו אין ענוש
עליו כרת אצל עובר בעשה ע"כ. וי"ל
מה שכתב משיגיע לכלל עונשין ונכרתה
הי"ל משיגיע לכלל חיוב למול ואם לא
ימול ונכרתה, ונראה דעת רש"י כדעת
הראב"ד דידוע מחלוקת הראב"ד
והרמב"ם בערל שלא מל מחי חל עליו
איסור כרת דדעת הרמב"ם דכל ימי חייו
אינו בכרת אלא אם מת בלי למול אז חל
עליו חיוב כרת אצל דעת הראב"ד דמיד
דנעשה בן י"ג חל עליו איסור כרת
וכנראה דזה הוא גם דעת רש"י כאן.

ובזה נראה להבין דברי רש"י יומא פ"ה
ע"ב ומה מילה שהיא תקון אחד
מאבריו של אדם דוחה את השבת לפי
שחייבין עליה כרת לאחר זמן כך שנויה
בתוספתא דשבת ע"כ, ולכאורה ל"ע
דהלא תקטן אינו חייב כרת וגם הגדול

דהחיוב על הקטן שנתחייב צמילת עצמו הוא מיום י"ג א"כ א"א לומר דמאז מיד נתחייב צכרת שהרי אכתי לא עבר על כלום להתחייב כרת ולכן ס"ל להרמז"ס דהכרת הוא אם ימות צלי למול עצמו והצן א"כ לכאורה תלוי במחלוקת אם הקטן מחויב צמנות מילה או לא ובאחרונים האריכו בזה.

(שנת חשמ"ט)

"התהלך לפני והיה תמים" (יז: א). ופרש"י התהלך לפני צמנות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה כך אחה בע"מ לפני, ובמדרש (מנחומא חוריע ה') שאל טרנוסרופוס את ר"ע איזה מעשה גדול מעשה ה' או מעשה בנ"א א"ל מעשה בנ"א א"ל אם הקב"ה אינו רוצה בערלת אדם למה נוצר בו א"ל הצורא חטים וכי אפשר לאכלן אלא שבני אדם מתקנין הרי דמעשה בנ"א גדולים והכ"נ הנוול אינו מהול מפני שרוצה שיתקנו עצמן דמעשה בנ"א גדולים.

ונראה דהאדם נקרא שלם ותמים כשמחסר מעצמו וחותך הערלה אז נעשה שלם היפוך הבנת בנ"א החוששים דכשמחתך נעשה חסר, וזה הוא מדת הקב"ה צורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבצראת וכשאדם מחסר עצמו וממעט עצמו אז נעשה שלם אבל כל זמן שהוא מתגאה שהוא אדם השלם אז הוא חסר ולכן קאמר התהלך לפני והיה תמים כשחכרות

אינו חייב עד שימות ומהו לאחר זמן ומיהו לפמ"ש הראב"ד דמיד שנתחייב בעונשים נתחייב צכרת א"כ אחי שפיר לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן הגם דציוס השמיני שדוחה שבת ליכא איסור כרת אבל מיד שנעשה בר עונשין נתחייב.

ולולי דמקתפינא היה נלפענ"ד ביאור הדברים דהראב"ד ורש"י ס"ל דחיוב מילה על הקטן הוא מיום השמיני וא"כ מיד ציוס השמיני יש עליו חיוב למול וכיון שלא מל עצמו הרי הוא עבר על מצותו אלא שכיון שאינו בר עונשין אין מענישין אותו בשביל זה כ"ש שאין בידו למול עצמו כשהוא קטן [ועיין ר"ח למה נענש אליעזר בן משה רבינו שנאמר ויהי בדרך במלון] ולכן מיד כשמגיע לשלש עשרה גם ענוש יענש שהרי כבר עבר ולא מל ציוס השמיני.

ברם הרמז"ס ז"ל ס"ל דעל הקטן ליכא חיוב מילה כלל אלא ציוס השמיני הוא חיוב האב ולא חיוב הקטן עיין פיה"מ להרמז"ס פי"ט משבת אלו הן צינין וכו' וממה שאני חייב להזכירך בכאן שהאדם כשעבר ולא מל את בנו או יליד ביתו וחס עליו ציוס הח' עבר על מצות עשה גדולה וחמורה וכו' וכשיגדל הילד ויגיע לזמן חיוב המצות נפטר כל אדם ממילתו ונתחייב הוא למול את עצמו מיד וכ"ו שלא ימול וכו' ואם מת והוא ערל אז יהיה מחויב כרת הנזכר בתורה במי שלא ימול ע"ש. נראה דס"ל

ותחסר את הערלה ותקיים את המילה
 חיה שלם שתשלוט על כל האזרים.

ולפענ"ד הי' נראה בתרי אנפי, חדא
 לפמ"ש הרמב"ם (פ"ט ה"י

מהל' מלכים) והובא בחמ"ס ז"ל בתשובה
 (יו"ד סי' קפ"ד וע' עוד שם סי' ט"ז ובש"מ
 ב"ש א"ח סי' ל"א) והדברים מפורסמים
 באחרונים דבעכו"ם אינו תלוי הגדלות
 ב"ג שנה, דהא דקטן נעשה גדול בן
 י"ג שנה ויום אחד כתב הרא"ש בתשובה
 (כלל ט"ז דין א') דהלכה למשה מסיני,
 והלכה לישראל נאמרה ולא לעכו"ם,
 ובעכו"ם דעת תלוי, וכל שראינו שיש
 לו דעת אפילו הוא קטן בן ד' וה'
 שנים, הרי זה גדול וחייב בז' מצוות
 ובכל שאר איסורין כמו גדול. וא"כ כיון
 דישמעאל כבר הי' בן י"ג ודאי דכבר
 הי' בן דעת ויכול הי' לגייר עצמו.

אלא דבמקום אחר שדיחי ב' נרגא,
 דכיון שיחגייר כבר חמש כבר שית,
 א"כ נעשה ישראל ולגבי ישראל הרי הוא
 קטן, ולגבי דיני ישראל עד י"ג קטן
 הוא, וא"כ לא הי' יכול להתגייר. אלא
 מה תאמר דעכו"ם הוא וכבר הוא גדול
 ונמצא שפיר גייר, אבל כיון שגייר כבר
 הוא ישראל ונמצא חוזר חלילה.

לבן נראה לומר באופן אחר, דראיתי
 לאחרונים שחקרו בעצד כנעני מתי
 נעשה בר חיובא, והחקירה דאנן קיי"ל
 (ב"ק ט"ו ע"א) עצד מחוייב במצוות
 כאשה, ואשה הרי נעשית בת מצוות ובת
 חיוב מי"ב שנה ויום אחד, וא"כ י"ל
 דעצד כנעני נמי דיני הכי. ואף דבנ"י
 לאחר י"ג שנה הוא דנעשים גדולים,

והטעם דבמילה נעשה שלם דכל זמן
 שאינו מל אינו יודע להכנע לפני
 הקב"ה ולבטל את ישותו וכל זמן
 שהאדם הוא בצחינת יש אינו יכול לבטל
 עצמו להקב"ה ולכן אברהם כל זמן שלא
 מל היה בצחינת אב רם שהיה רם ולא
 יכול להכניע הגם שהיה מהלך לפני ה'
 אבל מ"מ ערל אינו יכול להכניע ולבטל
 עצמו אבל מצות מילה מציע הכנעה לפני
 ה' ולכן ערל נופל לפני השכינה וגם
 אברהם קודם שכל הי' נופל וגלוי עינים
 לקבל הנביאה אבל לאחר שכל הוא עומד
 כיון שהוא מתבטל עצמו כאלו לא היה
 א"כ אפילו עומד ושומע ואינו מרגיש
 שהוא נמצא. (שנת תשמ"ט)

"בעצם היום הזה" (וי:כו). פרש"י
 שכל ישמעאל ל"ג שנה, ובס'
 הפלאה הקשה דא"כ איך גיירו כיון דאין
 לו דעת, שעדיין הי' קטן, דבעינן י"ג
 שנה ויום אחד. ואין לומר משום דניחא
 ל' במאי דעבד אביו כדאמרינן (כחונות
 י"א ע"א) דהא ישמעאל הי' ל' דין עבד
 משום דהי' בן הגר שפחת שרה שילדה
 כמותה. ואין לומר דחייב למולו משום
 שהי' יליד ביתו, דהא הגר שפחת שרה
 הימה. ואינו מעכבתו מלאכול צפסת,
 דכיון דאשה פטורה עבדה לא הי'
 מחוייב במילה. וא"כ האיך מל אותו
 כשהוא קטן, והניח בל"ע.

וכן מצואר ברמז"ס (פ"א מה' מילה)
להדיא וז"ל, מילה מ"ע ומנוה על
האז למול אח צנו ועל הרב למול אח
עצדיו יליד צית ומקנת כסף. עבר האז
או האדון ולא מל אוחן, ציטל מ"ע וכו'
וז"ד מצוויס למול אוחו הבן או העצד
בזמנו ולא יניחו ערל צישראל ולא
בעצדיהן, ע"כ. והנה מצואר דעל הצ"ד
מוטל שלא להניח עצד ערל צישראל,
וא"כ הכ"כ אפילו אי שרה היחה פטורה
מלמולו, מ"מ הי' יכול אצרהס למולו
מדין צ"ד, שאסור להניח עצד ערל
צישראל, וזה לפענ"ד צרור צס"ד.

(שנת משכ"ט)

"ואברהם בן תשעים ותשע שנה
בהמולו בשר ערלתו" (יז: כד). והקשו
המפרשים למה לא מל אצרהס אצינו
קודם שננטוה כמו שקיים כל החורה
כולה בלי ציווי. ועיין יומא (כ"ח ע"ב)
אמר רב קיים אצרהס אצינו כל החורה
כולה שנא' (בראשית כו:ה) "עקב אשר
שמע אצרהס בקולי וגו'", א"ל רב שימי
רב חייל לרב ואימא שבע מצות הא
איכא נמי מילה ואימא ז"מ ומילה, א"ל
א"כ מצוחי וחורתי למה לי, אמר רבא
ואיחימא רב אשי קיים אצרהס אצינו
אפילו עירווי חבשילין שנאמר "חורתי"
- אחת חורה שבכחז ואחת חורה
שבע"פ ע"ש. וא"כ מ"ש מצות מילה
שלא קיים. ואמרחי צס"ד כמה טעמים:

מ"מ הלמ"מ הוא ולישראל נאמרה ולא
לעצדים. או דילמא הטעם כדאיחא בגמ'
נדה (מ"ה ע"ב) דאשה צינה יחירה יש צה
וקדמה דעחה להתחייב מוכר, ולפ"ז
אין נפ"מ בין עצד לישראל כל שהוא זכר
נעשה בר חיוב צשנת י"ג.

ומיהו הנראה די"ג שנין הוא הלמ"מ
וכדעת הרא"ש, א"כ בעצד נעשה
רב מצוה כאשה צשנת י"ב. ולפ"ז שפיר
מיושב קושיח ההפלאה ז"ל האיך מל
אצרהס אח ישמעאל, דצשנת י"ג כבר
הי' גדול כיון דהי' עצד.

אלא דבעיקר קושיחו לא ידענא מאי
קשיא לי', ולא זכיתי להצין דבריו
הקדושים, שהרי אפילו נימא דאשה אינה
חייבת למול אח עצדיה, מיהו נראה דזה
רק לדידה, אבל אם לקחה אשה עצד
כנעני מצוה על הצ"ד למולו. וכן אם
ילדה שפחה כנענית, אין חיוב על האשה
שהיא גבירתה למול, אבל גם לא נפטר
העצד ממצות מילה ומוטל על הצ"ד או
על מי שמוצאו למול, כמו באשה
דפטורה מלמול צנה מ"מ איכא חיוב על
הצ"ד למול. וההפלאה כחז להדיא שם
וז"ל, לכאורה משמע דאשה כשם שאינה
חייבת למול אח צנה כך אינה חייבת
למול אח עצדה, ע"ש. והנה פשוט דזה
רק צדין שאין על האשה חיוב, אבל ודאי
דהעצד בעצמו מחויב צמילה ועל הצ"ד
או כל ישראל יש חיוב למולו.

ג) דהא קיי"ל אסור לאדם לחבול בעצמו (עיין ב"ק דף נ"א) והוא מה"ת ע' שו"ת הרשב"א ח"א ס' תרט"ז וע' חוס' שבעות דף ל"ו ע"א ד"ה ושמו, וב"נ החובל בעצמו חייב מיתה על החבלה ובקרא כתיב (בראשית ט:ה) "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" וגם נהרגין על העוברין דכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך (עיין סנהדרין י"ו) רי"א אף על עוברין, וא"כ עד שלא נטוה במילה והוא ב"נ אילו הי' מל הי' חייב משום חובל כדין ב"נ, ולכן המחין עד שננטוה (ועיין פנים יפות).

איברא דהרי קיי"ל דב"נ אס רצה למול עצמו לשם מצוה מותר (עיין רמב"ם פ"ו מהל' מלכים ה"י ופ"ג מהל' מילה ה"ו, ובכ"מ שם ובתשו' הרמב"ם, ועיין משנ"ה ח"ב סי' ל"ט וסי' מ"ב) לאו קושיא הוא דודאי לאחר שכבר נטוה אברהם אבינו בעצם מצות מילה ובניו אחריו כבר ב"נ נמי אס רוצה למול לשם מצוה מהני, אבל קודם שהי' דין מצוה אסור משום חובל, ופשוט.

ד) לפי מה שדרשו ז"ל (ע"ז כ"ז ע"א) איחמר מנין למילה בעו"כ שהוא פסולה, א"ר יוחנן "המול ימול" - המל ימול, ומי שאינו מהול אסור לו לימול. וא"כ כל זמן שלא נטוה לימול אכתי לא הוי בכלל המל ימול ואסור לו לימול מילה של מצוה ואפילו נימא דעכו"ם יכול למול עצמו כשרוצה להחגייר ונימא

א) הטעם הידוע משום גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה (עיין קידושין ל"א ע"א) ועיין חוס' שם ד"ה גדול וע' בשו"ת צית שערים או"ח ס' של"ד ועיין שם (מ"ב ע"א) במצוה זו יותר מבשלוחו. והנה שאר המצוות הי' ציד אברהם לקיים קודם הציווי מדין אינו מצווה ועושה ולחזור ולקיים שנית אחר הציווי ושפיר קיים קודם הציווי, אבל במילה אילו הי' מל קודם הציווי לא הי' יכול לקיים עוד לאחר הציווי, דמה שעשוי עשוי, ואף שהי' לו עוד להטיף דם ברית מ"מ עיקר המצוה לא הי' יכול לקיים עוד ושפיר המחין ולא מל עד שננטוה.

ב) לפי שיטת ר"ח (הביאו החוס' שבת קל"ה ע"א ד"ה לא נחלקו, והביאו הטור יו"ד סי' רס"ח) דעו"כ שצד להחגייר והי' נימול מקודם אין לו תקנה להחגייר עוד לעולם, שהרי אין הגר נכנס לכלל ישראל אלא במילה וטבילה וכיון שכבר נחתכה ערלתו שלא לשם גירות וא"א לו למול ממילא אין צידו להחגייר עוד, ורבינו הגדול הבה"ג ז"ל חולק (ועיין משנ"ה ח"ב סי' נ"ה). וא"כ למ"ד דאברהם לאחר שמל ע"י ציווי הקב"ה יצא מכלל בן נח (עיין רמב"ן עה"ת ויא' בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי, ודלא כרמפחים), א"כ אי היה מל מקודם הציווי לא הי' יכול שוב להחגייר כשננטוה למול שנית לשיטת ר"ח עכ"פ דס"ל דאין לו תקנה, לכן לא מל עד שלא ננטוה.

מנ"ע דפ"ו שננטוו זה גם בני נח למנ"ע דמילה ואחר שיקיים חשב לקיים מצות מילה, גם כי אצרהם אבינו הי' כ"כ דבוק בעבודתו ית"ש עד שנותרקה ממנו התאוה לגמרי.

(ו) או יאמר כי לפי טעם הרמז"ס הנ"ל שהוא למעט התאוה והנה בגמ' (ע"ז י"ז ע"א) רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא מטו להנהו תרי שבילי חד פלי אפיתחא דעו"כ וחד פלי אפיתחא דבי זונות א"ל חד לחצריה ניזיל אפיתחא דעו"כ דנכיס יצריה א"ל אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליתרן ונקבל אגרא כי מטו התם חזינהו לזונות איתכנעו מקמייהו א"ל מנ"ל הא א"ל מוימה תשמור עלך תצונה תנצרכה וערש"י מה שפי' מנא לך הא, ונלפענ"ד דשאל לו מנא לך הא פי' מנ"ל האי כח בקדושה שידעת שחוכל לעמוד נגד יצה"ר זה ושהם יכנעו מלפניך וז"ש מנ"ל הא דסמכת אנפשך שחוכל לנצחו ולהתגבר עליו א"ל מוימה תשמור עלך והשומר הצרית נכנעין לפניו.

וי"ל דאצרהם אבינו נמי חשב כיון דעיקר המילה למעט התאוה ויכול להתגבר עליו א"כ אדרבה מעליותא הוא שלא ימול ויתגבר עליו ולא נכיס ליצריה דהמילה הוא בכלל למעט התאוה והוא נגד היצה"ר ולכן לא מל כדי להתגבר עליו וחשב שימול אח"כ לאחר שיחלוש תאוה בימי זקנתו בשביל לקיים המצוה ועד התם מקיים מצוה שניה שכובש את יצרו.

דכעין גטו וידו צאין כאחד כלומר גיירותו וחייבותו מ"מ דוקא כשרוצה למול ויש כבר חיוב מילה בישראל ולא"ט כאשר עדיין לא נצטוו כלל במצוה.

(ה) לפי טעם הרמז"ס שכתב צמורה נצוכים (ח"ג פמ"ט) שטעם המילה הוא כדי למעט תאוה המשגל, והנה אמר ר"ל (מעניט י"א ע"א) אסור לשמש מטתו בשנת רעבון שנאמר וליוסף יולד שני בנים טרם תבא שנת הרעב ומיהו לחשוכי בנים מותר לשמש בשנת רעבון עיין תוס' מעניט הנ"ל שהקשו מיוכבד צח לוי שנולדה צין החומות והיאך שימש לוי שנתעברה בארץ כנען בעת הרעב, וע"ש מה שתי' ללא הוי רק ממדת חסידות לכל העולם, אמנם בצעה"ת על התורה כתבו דציבמות פליגי ב"ש וצ"ה אי יוצא פו"ר צב' בנים או בעי צן וצת דוקא ולוי סבר דבעי צן וצת ולא הוה ליה צת ושפיר מותר לשמש בימי הרעב, ויוסף ק"ל כמ"ד דב' בנים סגי וכ"כ הרא"ם דללוי לא היה צת וחשוכי בנים מקרי והותר לשמש. ועיין ב"י א"ח (סי' תקע"ד) שהקשה על הרא"ם דא"כ גם ליוסף לא היה צת.

איברא דנראה דאז לא היו עוד בדפוס צעה"ת על התורה שתי' קושיא זו ונראה דתי' זה במחלוקת שנויה וכנ"ל ויוסף ק"ל דסגי צב' בנים. ואפשר כיון דהיו אצרהם ושרה חשוכי בנים לא מל צבדי שלא ימעט עכ"פ שיוכל לקיים מצות פ"ו שנחייבו זה גם צ"נ ודחי

(ח) לפ"מ דאיתא צמדרש (מנחומא חזריע ה') שאל טרנוסרופוס לר"ע מי גדול מעשה ה' או מעשה בני אדם, והשיב לו מעשה בני"א שהרי חטא אינה ראוי' לאכילה ובני"א עושים ממנה לחם. שאלו אם הקב"ה רוצה צמילה וממאס בערלה למה נולד בה ולא נולד מהול, א"ל הלוא אמרתי לך מעשה בני"א גדולים בכדי שיחקן עמנו. ואפשר דבזה ה"י מסופק אברהם, מחילה ה"י סבור מעשה ה' גדולים עד שזוה לו כר"ע שמעשה בני"א גדולים וזוה לו למול כר"ע. ועיין צמדרש שמשמע שכן אמר אברהם, והמפרשים הגיהו דזה הוא טעות המדפיס, ולהנ"ל אחי שפיר.

(ט) לפי דעת הרמב"ם (פ"ג מהל' מילה ה"ו ועיין פ"י מהל' מלכים) דצ"נ מותר למולו לשם מצוה אבל לא לשם מורנא אע"פ שנעשית מצוה צרפואה זו, עיין שם פ"ג ה"ז ובצ"מ שם ועיין גמ' ע"ו (כ"ו ע"ב) ח"ר ישראל מל את העכו"ם לשם גר לאפוקי לשם מורנא דלא, ועיין רמב"ם בחש' פאר הדור (סי' שע"ד), ולמ"ד דין צ"נ ה"י להם אסור ה"י למול עד שנעשה מצוה דכל זמן שלא נצטוה צמצוה זו היה החתוך כמו לשם מורנא ורפואה שאסור, ול"ע.

(י) נראה לפמ"ש דמילה היא רפואה לגוף וכמ"ש בגמ' ע"ו (שם), ח"ר ישראל מל את העכו"ם לשם גר ולא לשם מורנא וידוע דהערלה המכסה הגיד מביא חולאים על הגוף ולכן מולין

(ז) א"י לפמ"ש הרמב"ם צמורה נזוכים (ח"ג פ' מ"ט) טעם שני והוא דיש צמילה עוד ענין אחד צריך מאד והוא שיהיה לאנשי זאת האמונה כלם, ראוני לומר מאמיני יחוד השם אות אחד גשמי שיקצצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה אדם כן כדי להגיע אל תועלת או כדי להתנכל על אנשי זה הדת, אך זה הפעל כלומר המילה לא יעשה אדם צו או צבניו רק מחוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט צשוק או כויה צזרוע אבל ענין שיהיה קשה מאד וידוע ג"כ רוב אהבה והעזר הנמצא באנשים שהם כלם צסימן אחד ושהוא על צורת צרית, וכן זאת המילה הוא הצרית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד השם וכן כל מי שימול יכנוס צצרית אברהם להאמין היחוד, להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך, וזה ג"כ ענין חזק כראשון צטעם המילה ואפשר שהוא יותר חזק מן הראשון ושלמות זאת הצורה וקיומה לא תשלם כי אם צמילה.

ולפי טעם זה הרי כיון שאברהם אבינו לא היו לו צנים וגם חשב שהוא בכלל לא יוליד וכמ"ש מה חתן לי ואנכי הולך עריי צלא צנים ולכן לא מל כי אין הדבר צריך לפי הטעם הזה וכפי שכח הרמב"ם שטעם זה הוא יותר חזק מהראשון א"כ עיקר הטעם לאות שיקצץ את בני ישראל וזה לא ה"י צריך מקודם וגם עדיין לא נחצצר צנים כלל ולא מל קודם והבן.

דכיון שלא מל בזמנו ציוס השמיני ואיסור כרת ליכא עד שימות ומ"ע אינו עובר בכל יום שהרי עדיין לא נלטווה במצוה שוב ליכא דין קדימה למול עד שנלטווה, דממילא ליכא דין כרת. ועיין תוס' שבת (קל"א ע"א).

(יב) לפ"מ דאמר רבה בר יצחק אמר רב (יבמות ע"א ע"ב) לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו שנאמר בעת ההוא (יהושע ה' ז') אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות לזרים וגו' [ועיין תוס' שם דמ"מ אברהם אבינו פרע מילתן של כל הנימולים אע"פ שלא נלטווה], ואנן קיי"ל (שבת קל"ז ע"ב) מל ולא פרע כאילו לא מל (ועיין רמב"ם פ"ב ה"ד מה"מ וטוש"ע סי' רס"ו). וא"כ אפי' הי' מל אלא שלא פרע לא הי' מקיים המצוה כלל שצריך לקיים לשם מצוה כפי שנתנוה בסניי, [וצפרטע לפ"מ שאמרו דעלמו לא פרע שכבר נכזשה עור הפריעה ממילא צאדם גדול ועיין רש"י עה"ת עה"פ ואברהם בן תשעים ותשע שנה צהמולו וגו'] ולכן המתין עד שנלטווה וקיים המצוה (ועיין שו"ת כתב סופר יו"ד סי' קכ"א, וכתוס' שבת דף קל"ז, ועיין לקמן ס"ק כ"ד).

(יג) לפי דרשת חז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) "כי עליך הורגנו כל היום" ריב"ל אמר זו מילה שניתנה בשמיני, וא"כ נראה דמצות מילה הוא בכלל סכנה, ואסור להכניס עלמו בסכנה, וצפרטע למ"ד דקודם מ"ת דין צ"ג להס ואין מצוה על קידוש ה'. ועיין רש"י (שם ד"ה זו מילה)

העכו"ם עלמן לשם מורגא והוא בכלל רפואה, ונראה דגוי לא נאמר צו דין דרפא ירפא שניתן להם רשות לרפאות דלישראל נאמרה ולא לעכו"ם וצפרטע ע"י ניתוח א"כ אסור להם לעשות דבר שהוא בכלל הרפואה וכ"ש שיש צה סכנה (ועיין חידושי רעק"א יו"ד סי' ס"ב סק"ג בש"ך שכתב עיין בספר חיצה גומא פ' שמות אות א' צב"נ מסוכן אם שרי להושיע לו אצמה"ח לרפאותו ד"ל דומי בהם ולא שימות בהם לישראל נאמרה ולא לעכו"ם וצב"נ לא החירו משום פק"נ ועיין ח"ס יו"ד סי' ע' וצפרטע משנ"ה ח"ג סי' י"ו).

והנה במצות מילה אמרו כי עליך הרגנו כל היום זו מילה (גיטין נ"ז ע"ב) וכבר הארכתי צוה ואמרו (מגילה י"ז ע"ב) ומה ראו לומר רפואה בשמינית אמר רבי אחא מתוך שניתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית. וא"כ כיון דאכתי לא ניתנה מילה ולא היו רק כלרפואה ולא ניתנה רשות לרפאות ושפיר לא מל.

(יא) דידוע מחלוקת הרמב"ם והראב"ד (פ"א מה"ל מילה ה"ב) אי לא מל בזמנו מחי הוא בזרת, דדעת הראב"ד דכל יום עומד צאיסור כרת והרמב"ם ס"ל דאינו חייב כרת עד שימות והוא ערל צמזיד אף דכשיגדל כל יום ויום שיעבור עליו ולא ימול את עלמו הרי מצטל מצות עשה ע"ש ועיין כ"מ ומגדל עוז שם דעד שלא מת לא מתחייב אלא כשמת נתחייב. והי' ס"ל

ערלתו או שהי' אסור עוד לזא עליה והיה ח"ו נמשך הזוהמא בתוך צנייה של שרה ולכן לא מל עד שנולד ישמעאל והמשכיל יצין והי' הטוב יכפר אס שגיחתי.

טז) או יאמר לפמ"ש צירושלמי (מגילה פ"א הי"א, ועיין עוד ש"ס צבלי מס' ע"ז י' ע"ב צמות ד"ה ווי לה לאילפא, וע"ע סנהדרין פ' חלק) אית מלין דאמרין דאחגייר אנטנינוס וכו' כיון דשמע כן אזל וגייר אחי לקמי' דרבי אמר חמי גזירתי [פיי' ראה אס שפיר מהלמין] א"ל צדידי לא אסתכלית מן יומא וצדידך אנא מסתכלנא. וודאי אצרהס אצינו נמי כל ימיו לא הסתכל צמילתו וא"כ לכן לא מל שלא רצה להסתכל צה אפילו צשביל זה כיון דלא נצטוה עדיין ולא הסתכל צה עד שנצטוה מהקצ"ה למול.

יז) עוד נלפע"ד לומר דצד חדש לפ"מ שנחלקו רצותינו ז"ל צעצור ומל תוך ח' וציוס דלדעת הר"א"ש יאז ידי מצוותו (והציאו הרמ"א ז"ל יו"ד סי' רס"ב ס"א) והש"ך סק"ב שס כתב דהיינו לפי שהצין הד"מ דהר"א"ש והגהות מיימוני לא פליגי דאפשר דעדיף תוך ח' ציוס מצבליה ועיין רש"א צתשובה הציאה (הצ"י סי' רס"ד), ועיין משנ"ה (ח"ג סי' ק"ג) דהמל צתוך זמנו כיון שאין עליו שס מצות מילה יכול למולו אפי' ע"י הפסולין כגון עכו"ם. והש"ך הציא ראי' דא"א לומר כן ממנחות (דף ע"ב ע"ב) דקאמר החס ואי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת ותמה שס

שכ' דאיכא סכנה צמילה דלפעמים מחיס עי"ז, ועיין חשו' חת"ס (יו"ד סי' רמ"ה) שנשאל דהיאך מלין צמקוס פיקו"נ ומי' משוס דמצוה אגוני ומגני, וא"כ קודס שנצטוה ולא הוי מצוה אז ליכא נמי אגוני ומגני (עיין סוטה כ"א) ואס ימות יחסר כל המצוות שלא יוכל לקיים עוד ואולי הו"ל צכלל מאצד עצמו ח"ו ושפיר המתין עד שיצטוה.

יד) י"ל לפמ"ש צגמ' עירובין (י"ט ע"א) אצרהס אצינו יושב על פתחו של גיהנוס ומי שרואה צו שהוא מהול אינו מניחו ליכנס, תוך מהצא על ארמיית דנמשכה ערלתו ולא מצשקר לי' ע"ש. וצ"ר להט החרב זו גיהנס שמלהטת האדס החרב זו מילה וכו' אמר הקצ"ה מי מציל את צני מאש הלוהט, המילה. לא חירא לציתה משלג כי כל ציתה לצוש שנים משלג זו גיהנס שנאמר חשל"ג צלמון צוכות מילה כי כל ציתה לצוש שנים זה דס המילה (מולות יחזק) ולפ"ז לדידוי' לא צריכא לי' לאות שהרי הוא עצמו העומד שמה.

טו) שהי' צריך לצוא מקודס שמל על הגר שפחת שרה שהיא ארמיית ולהוציא הפסולת שהוא ישמעאל כמצואר צאלשיך ועוד ספרים הקדושים ועיין ריקנטי מה שכתב שאצרהס לא צא על שרה עד אחר שמל והציא החיד"א, ולא היה יכול לזא על שפחתה עד שאמרה לו שרה כן שהיתה שפחת שרה ואס היה מל קודס וצא עליה ח"ו תמשך

כלל וכיון דעמיד היה ארע"ה להצטוות על המילה שהקצ"ה עמיד לזוות לו למול ואילו היה מל בעלמו היה מצטל המצוה ושפיר היה אסור ליה למול קודם מדין מחוסר זמן.

(יח) ע"פ מ"ש ר"ל הוצא ברש"י (מקן מ"א נ"ה) שהיה יוסף אומר להם למזרים שימולו וצאו לפרעה בקובלנא ואמר להם מה שיאמר לכם תעשו, וצוה"ק שיוסף חטא על שהחטים אות ברית קודש במזרים בצ"ג, (עיין יו"ד סי' רס"ג ברמ"א וצט"ז סס) שאסור להחטים ברית קודש בעכו"ם משום דא"א עומד בפתחה של גיהנם ודלא כש"ך שס (סק"ח) וצנקה"כ שס, ועיין שו"ת מעיל דקה (סי' י"ד) מה שהאריך לחלוק על הש"ך שס ולישב דברי העט"ז בטעם דאין מלין עו"כ שלא לחתום אות ברית קודש בצערם וכן משמעות הרמ"א וכן משמע מדברי הרי"ו שהציא הצ"י (בס"ס רס"ו) ושדברי העט"ז צנויים ע"פ מאי דאיתא בצוהר שחטא יוסף שהחטים אות ברית קודש במזריים ע"ש.

ואולי מה"ט כשצאו אחיו למזרים הראה להם שהוא מהול ולכאורה כיון שצוה למזריים כולם למול א"כ מאי ראייה שהוא מהול וכבר קושיא זו מבוארת במפרשים והרי כולם נמולו ועיין גו"א שזה סוד נפלא וגם מה לו להראות שהוא מהול יותר משאר מצות ולהנ"ל שהם היו נוהרים שלא למול העכו"ם ולחתום בהם ברית קודש ואולי

על המהרש"ל והצ"ח והפרישה והעלה דמל בחוץ ח' אפילו ביום לא יצא וצריך לחזור ולהטיף דם ברית ע"ש, ועיין שאג"א סי' נ"ב ונ"ג ומנ"ח (מנוה כ') שדימו מל בזילה למל לפני ח' דאינו מילה כלל אלא חימוך צער בעלמא.

והנראה הטעם דמל בחוץ ח' לא יצא דהו"ל בכלל מחוסר זמן כמו המקריב קרבן קודם שמונה ימים דהו"ל בכלל מחוסר זמן ומילה הוא במקום קרבן, ועיין זוה"ק (ח"ג מ"ד ע"א) ברעיא מהמינא כל בר נש אינטריך לקרבא ברא קרבנא לקצ"ה צדודא ברעוא דלצא למיעל תחות גדפוי דשכינתא ואחשבה קמיה קצ"ה דאיהו קרבנא שלים לאתקבלא ברעוא וקרבנא דא כגוונא דקרבנא דבעירא. דא לח' יומין ודא לח' יומין דכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה במאי ירצה צמעבר עליה חד שבתא כיון דעבר עליה חד שבתא כדין ירצה דא לקרבנא ודא לקרבנא ע"כ, וכבר הארכנו בזה. ומבואר דמצות מילה נחשבת כקרבן, וצריך דוקא ח' ימים וצלא זה לא ירצה לקרבן והוא כמחוסר זמן וכדעת הש"ך ז"ל.

והנה בצברהם אצינו אע"פ שקיים כל המצות אפילו לא נצטוה בהם אבל מצות מילה שהיה עמיד להצטוות לעמיד אילו ימול קודם שנצטוה הו"ל כמחוסר זמן עליה, כמו מל בחוץ ח' דאינו יוצא כיון דאכתי ליכא חיוב דהציווי הי' מיום ח' ואילך, כ"ש הכא דאכתי ליכא ציווי

לאחר מעשה שכם שאמרו להם להמל להם כל זכר וכעס עליהם יעקב אבינו קבלו עליהם שלא למול עכו"ם עוד כיון שלא היה כוונת אנשי שכם לש"ש ועיין אלשיך הקדוש פ' ויגש דנגזר רעב מחמת מזלם וז' פרות נגד ז' כוכבי לכת והנימול הוא למעלה מן המזל ולכן אין מזל לישראל (שנת קנ"ו ע"א) וזה להם שימולו לבטל מהם קללות רעב ע"ש וכיון דאין לחתום ברית קודש בצ"נ חשש מזה דילמא דין צ"נ לו ואסור בכל הנ"ל.

לאחר מעשה שכם שאמרו להם להמל להם כל זכר וכעס עליהם יעקב אבינו קבלו עליהם שלא למול עכו"ם עוד כיון שלא היה כוונת אנשי שכם לש"ש ועיין אלשיך הקדוש פ' ויגש דנגזר רעב מחמת מזלם וז' פרות נגד ז' כוכבי לכת והנימול הוא למעלה מן המזל ולכן אין מזל לישראל (שנת קנ"ו ע"א) וזה להם שימולו לבטל מהם קללות רעב ע"ש וכיון דאין לחתום ברית קודש בצ"נ חשש מזה דילמא דין צ"נ לו ואסור בכל הנ"ל.

(כא) כפי שביאר הלבוש בדברי נועם וז"ל, וגם כי הוא אות חתום בצשרנו ואינה כשאר כל המצוות כמו החפילין והצניצת שאינם קבועים בגוף, וכאשר יסירם יסיר האות, אבל המילה אות חתום בצשרנו ומעידה בנו שצחר בנו ד' מכל העמים ואנחנו עמו ולאן מרעיטו אשר לדור ודור אנחנו חייבין לעבדו ולספר תהלתו עכ"ל (ועיין זהר ח"ג סי' ע"ה) ולפ"ז כל כמה שלא אמר ד' שצחר צו ושימתן לו אות כזה בגופו לא היה יכול לו כי מי הגיד לו שצחר צו ה'.

(כב) לפי שאמרו צמ"ר לך לך עה"פ בעלם היום הזה מל אברהם מהו בעלם היום הזה אמר הקצ"ה אילו מל אברהם כלילה היו בני דורו אומרים אילו היינו רואים אותו לא היינו מניחים אותו למול אלא בעלם היום הזה כו', ועיין ספרי האזינו סוף הפרשה שדרש ג' בעלם היום הזה בעלם היום הזה בא נח אל התיבה, בעלם היום הזה ילאו בני

(יט) דהי' עוסק בהכנסת אורחים שהוא גדולה יותר מקבלת פני השכינה (שנת קכ"ז ע"א), אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה דכתיב ויאמר אד' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור ועיין שבעות (ל"ה ע"ג) דשם זה קודש ואילו מל לא הי' יכול לקיים הכנסת אורחים מפני חליו וכמו שבאמת כשמל ע"פ ציווי הוליא הקצ"ה חמה מנחיקה שלא ללער צאורחים ולכן לא מל ועסק במצות הכנסת אורחים ועוסק במצוה פטור מן המצוה (סוכה כ"ה). ועיין ריטב"א שם שאם הלך ועשה מצוה שניה שהמצוה השניה נעשית רשות ואינו מצוה ואפשר דלא קיים שניהם וצפרט היכא דליכא חיוב למול אלא מדין אינו מצוה ועושה ושפיר לא רצה לבטל מצוה אחרת כדי לקיים מצות מילה.

(כ) לפי מה שמבואר בצוה"ק ויחי (ח"א רע"ז ע"א) דהא מטרוניתא ציה

הציווי ג"כ נתחייבו במילה ואילו הי' מל קודם לא הי' נצטוו כלל במילה כיון שכל כבר, רק בניו אחריו היו מצטווין ואז לא היו בני קטורה נכללין ולכן המחין מלמול עד שיהא מצווה ויהיה גם זרעו אחריו מצווים.

כה) לפי דעת רש"י (סנהדרין נ"ט) דבני קטורה פטורים ודרשו לפי שאומר והקימות וגו' יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקימותי את בריתי אמו ולא עם אחרים ורק אותם השעה שנולדו מאברהם אבינו נתחייבו במילה ולדורות לא נצטוו כלל ועיין (מל"מ פ"י מהל' מלכים) שהביא ראי' לרש"י מגמ' (נדרים ל"א ע"ג) קונם שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומוחר במולי אזה"ע ואי בני"ק נצטוו על המילה יאסר עכ"פ בבני קטורה ועיין ר"ח סנהדרין הנ"ל ועיין שאג"א (סי' מ"ט), ועיין מרגליות הים סנהדרין הנ"ל [המעמיק]] ומעתה אם הי' מל קודם הו"א דגם בני קטורה בכלל וחייבים כולם במילה ומקרא דשמע בני מוסר אביך (משלי א:ח) ומה שנהג האב מחייב על הבן והו"א דגם בניו צריכים למול כאביהם וכמו אז שעשה מצוה מנהג בדבר טוב ולכן המחין להציווי ודרשו אמו ולא אחרים.

כו) לפי מה שאמרו דאברהם היה כהן גדול שקבל הכהונה גדולה משם בן נח (בראשית י"ח), ומלכי זדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לא' עליין ובגמ' (נדרים ל"ב ע"ג) א"ר זכריה

ישראל ממלכים (פ' זא) בעצם היום הזה עלה [משה] על הר העזרים, וידוע דלילה מרמז נמי על ימים מעורפלים בשעה שמכוסה כלילה ולא פקיע שמייה עדיין, ואילו מל אברהם בעודו בקטנותו שלא יאז טבעו בעולם לא הי' בני דורו מוחים בו כלל ולא הי' נעשה קידוש השם כזה ולכן המחין עד שיאז טבעו בכל העולם ומל בעצם היום הזה צפרהסיא ונתקדש ש"ש בכל העולם.

כג) א"י לפי מה שאמרו צירושלמי ברכות (פ"א ה"ו) תניא מפני מה נשתנה שמו של אברהם ושל יעקב ולא של יצחק מפני שאלו אבותיהם קראו להם שם אבל יצחק הקב"ה קרא לו שם כדכתיב (בראשית י"ז:ט) ויאמר אלקים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק וידוע דבשעת מילה נוחנים לו שם להילד וכל שלא נשתנה שמו לא הי' יכול למול ולכן המחין עד שהקב"ה שינה את שמו לאברהם ומקודם לא היה רוצה למול ולאחר שהקב"ה שינה שמו אז נצטוו על המילה ומל.

כד) לפי דעת הרמב"ם (פ"י מהל' מלכים ה"ז) אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבאו אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה והואיל ונתעברו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני ואין נהרגין ע"ש ועיין מל"מ שם ובשג"א (סי' מ"ט) מה שהאריך בדברי הרמב"ם ובמנ"ח (מצוה ז') נמצא דאותן שנולדו לאחר

ודאי נקרע קודם (וכמ"ש שם החוס') מ"מ
חשב דטומטום פטור מן המילה.

(כט) במכילתא (משפטים פ' י"ח) חציצין
הגרים שלא מל אברהם
אזינו אלא בן תשעים ותשע שנה, שאילו
מל בן עשרים שנה או שלשים לא הי' גר
יכול להחגייר אלא בפחות מבן כ' או בן
שלשים, לפיכך גלגל המקום עמו עד
שהגיעו לתשעים ותשע שנים שלא לנעול
לח צפני הגרים הזאים לרבות שכר
עושה רזונו, שנא' (ישעיה מז:כא) "ה'
חפץ למען דקו יגדיל תורה ויאדיר".
ועיין ב"ר, וא"כ הרי מן השמים עכזוהו
לטובת הגרים שיחגיירו אחריו ולכן לא
מל עד שהי' מוכרת.

(ל) לפי מש"כ צמטה משה ח"ו אהא
דאמרו בגמ' (נדריס ל"ב ע"ג)
ואמר רמי בר חמא כתיב אצרים וכתיב
אצרים, בתחילה המליכו הקב"ה לאצרים
על רמ"ג איצרים, ולצקוף על רמ"ח
איצרים, ואלו הן, צ' עינים צ' אזנים
וראש הגוי'. והצינוהו על כל אצרי האדם
וטעמיהם ולא נתן לו טעם לדבר המילה,
ולזה רומז באמרו "התהלך לפני והי'
תמים", ר"ל שלא ישאל טעם. וכחצו
המפרשים דאצרים לא קיים התורה רק
מה שהשיג בחכמתו, וכיון שלא השיג
הטעם צמילה ע"כ מן השמים עכזוהו
ולא הצינוהו קודם כדכתיב והיה תמים
ונבהל שמה ח"ו וכו' ולכן המחין עד
שנלטה צה.

משום ר' ישמעאל זיקש הקב"ה להוליא
כהונה משם שנאמר והוא כהן לא' עליון,
כיון שהקדים צרכת אצרים לצרכת
המקום הוליאה מאצרים שנאמר
ויצרכהו ויאמר צרוך אצרים וגו' וצרוך
א' עליון אמר לו אצרים וכי מקדימים
צרכת עצד לצרכת רבו מיד נתנה
לאצרים וכו' והיינו דכתיב והוא כהן
לא-ל עליון הוא כהן ואין זרעו כהן וז"ש
(תהלים ק"י) לדוד מזמור וגו' נשבע ה'
ולא ינחם ואתה כהן לעולם על דברתי
מלכי דק כלומר על דבורו של מלכי
דק הוא כהן לעולם וצכהן מוס פוסל
בו, וחשב אצרים שבאם ימול יעשה צעל
מוס ולכן לא מל עד שנלטה.

(כז) א"י לאידך גיסא דעד שלא נתכהן
והי' שם בן נח הכהן לא היה
חסרון הערלה שבו אבל לאחר שנתכהן
והוא כהן ערל ואסור בעבודה ובישראל
נמי שנלטו על המילה לפי שהם ממלכת
כהנים וגוי קדוש ומאוסה הערלה ולכן
קודם שנתכהן לא מל ולאחר שנתכהן
נלטוהו על המילה ולזרעו אחריו שהם
ממלכת כהנים.

(כח) לפ"מ שאמרו בגמ' יצמות (ס"ד
ע"א) א"ר רמי אצרים ושרה
טומטמין היו שנא' (ישעיה נא:א) "הציטו
אל צור חוצבתם ואל מקצת צור
נוקרתם" וכתיב (שם) "הציטו אל אצרים
אצרים ואל שרה תחוללכם", ועד שלא
נקרע לא הי' צר מילה, ואף לאחר
שנקרע ונמצא זכר שכיון שנשא שרה

זר זר חנה א"ר יוחנן משום ר"י זר אלעאי זא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן זמעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגוח דרך חלרות דרך קרפיות כדי לפוטרו מן המעשר. והנה הרמב"ם (במו"כ ח"ג פמ"ט) נתן הטעם למילה כדי למעט תאות המשגל ולהחליש זה האזר היכולת עד שימעט זמעשה הזה. ואזרהם היפך זה, רצה לקיים כדורות הראשונים להיות מזוה ועושה ולכן כל שלא נטווה לא מל שיהי לו תאוה זה ויכניע את תאוותו להשי"ת (ועיין לעיל אות ו' מעין זה והבן).

לג) או יאמר לפמ"ש רבינו שם טוב וז"ל, ואמנם למה שיעדנו לדבר צפרק מילה נביא מאמרי רז"ל ונפרשם, אמרו (ב"ר מ"ט ז') מאי דכתיב "סוד ה' ליראיו וגו'" איזה סוד שגילה ליראיו הוי אומר זה מילה שגילה לאזרהם כשצראתי עולמי הייתי מגלגל כ' דורות בשצילך, אם אין אהה נוטל את המילה "אני א-ל ש-די" שאמרתי לעולמי די ומחזירו לתוהו וזוהו (עיין חגיגה).

ואמרו עוד "וצריתי להודיעם", משל למלך שהי' לו אוהב והי' עשיר יותר מדאי, א"ל המלך מה אהן לך, כסף וזהב יש לך הרבה, אלא הריני חוגרך כלי זייני. כך אמר הקב"ה לאזרהם מה אהן לך, כסף וזהב יש לך שנא' "ואזרהם כבד מאד וגו'" אלא

לא) או יאמר לפי גמ' הנ"ל דאמר רמי זר חמא כתיב אזרם וכתיב אזרהם זחחילה המליכו הקב"ה לאזרם על רמ"ג איצרים ולצסוף המליכו על רמ"ח איצרים, ואלו הן שתי עינים, ושתי אזנים, וראש הגויה עיי"ש. ועיין ר"ן שזחחלה המליכו הקב"ה על אזריו שהם זרשותו לזוהר מעצירה אבל עיניו ואזניו של אדם אינם זרשותו שהרי על כרחו יראה זעיניו וזאזניו ישמע ולצסוף כשנמול המליכו הקב"ה אפילו על אלו שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מזוה ע"כ. והנה ידוע דהתרי"ג מזות כל אחד הוא נגד רמ"ח אזרים ושס"ה גידין ולכן זכל אזר אשר המליכו הקב"ה עליו קיים המזוה השייכת לו ולכן קיים כל התורה כולה אבל זה רק על אותם האזרים אשר המליכו הקב"ה עליהם וכל זמן שלא נשתנה שמו לאזרהם היה חסר ה' אזרים שלא המליך הקב"ה עליהם ולא היה זידו לקיים אותם המזות וא"כ עד שלא נשתנה שמו מאזרם לאזרהם לא הי' יכול למול שהרי לא המליכו הקב"ה על אזרים אלו, ולכן לא מל והבן.

לב) או יאמר דהנה כתבו התוס' (קידושין ל"א ע"א) ד"ה גדול המזוה זטעם גדול המזוה ועושה ממי שאינו מזוה ועושה, משום דמי שמזוה ועושה דואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאינו מזוה שיש לו פת זסלו שאם ירצה ינית. ודורות הראשונים היו מכניסים דרך חלרות כדי להתחייב זמעשר (עיין זרכות ל"ה ע"ז) אמר רבה

ממלאך, והמלאכים הם נצראו לצורך
 בנ"א, כגון מלאך רפאל נצרא לרפאות
 בנ"א, וישלח יעקב מלאכים ממש שבאו
 לשרתו וע"כ מעלת בנ"א גדולה. והראה
 לו הקב"ה כן כשמל שבאו ג' מלאכים
 אליו להראות שמעלת הנדיקים גדולה
 ממעלתם, ואברהם קראם "אדוני" אבל
 הם השיבו "כן תעשה כאשר דברת", כי
 אנחנו נכנעים לנדיקים ומעלת הנדיקים
 גדולה.

(לה) נראה דבמדרש (קהלת ג: ה) "לכל
 זמן ועת לכל חפץ תחת
 השמים", זמן הי' לאדם הראשון שיכנס
 לגן עדן ושיצא ממנו זמן היה לנח שיכנס
 אל החיבה ושיצא ממנה, זמן היה
 לאברהם שנתן לו המילה, וזמן היה
 לבניו שימולו בשני מקומות, אחת
 במצרים ואחת במדבר (מ"ד) ומבואר שם
 עוד שזמן זה היה מוכן וצא מששת ימי
 בראשית שימול בו ושניתנה בו המילה
 שנא' (בראשית יז: יב) "בעצם היום הזה
 נימול אברהם וישמעאל בנו". ועיין פי'
 מהרז"ו, בעצם היום הזה ולא פי' באיזה
 יום, ע"כ דורש יום שהוא מוכן וצא
 מששת ימי בראשית. נמצא דלא היה יכול
 למול קודם כיון דזמן זה הי' מוכן
 מששת ימי בראשית ואברהם היה יודע
 מיום זה.

(לד) או יאמר לפ"מ שאמרו (ב"ר כ"ח
 ס"ד) "דבר צוה לאלף דור" - זו
 מילה וקודם זמן הזה לא הי' עדיין גדר
 מצות מילה ואף דנולד אדם הראשון

דייך שחאה כמוני שנא' "ואחנה בריתי
 ביני וביניך" (עיין בס' מעה משה ח"ז הטעם
 החמישי, ועיין חורה שלמה לך לך י"ז שמציא זה
 בשם המדרש הגדול). עכ"פ נראה דהמילה
 הוא כלי זיינו של הקב"ה שנתן לו
 לאברהם לכריחת ברית. וע"כ שלא יכול
 לעשות מקודם לכרות עמו הברית, דאין
 אדם משתמש בשרביטו של מלך שהוא
 כלי זיינו כל שלא נתנו לו.

(לד) או יאמר דהנה נחלקו הראשונים
 אי מעלת המלאכים גדולה מזני
 אדם או מעלת בני אדם גדולה מן
 המלאכים. ואברהם חשב שהמלאכים
 מעלתם גדולה מבנ"א ולכן הי' חש
 מלמול כי ידע שיצטרך לרפואה
 ולהשתמש במלאך רפאל וכיון שהמלאכים
 מעלתם גדולה מבנ"א א"כ לא יצא
 המלאך רפאל לרפאותו, והוא לא יוכל
 וגם לא רצה להשתמש בו כי מעלת
 המלאכים גדולה.

אבל נראה דקודם שכל אברהם אבינו
 ודאי מעלת המלאך גדולה דמלאך
 במדרגה גבוה מבנ"א אבל דוקא מבני
 נח, אבל בני ישראל אדרבה גדולים הם
 ממלאכים (ועיין של"ה הק' בעשרה מאמרות
 ד"ה אמנם מדברי שהארין דבר ועיין גם
 בספרינו לעיל פי' בראשית) ובתורה כתיב
 (במדבר כג: כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל
 מה פעל אל-אל כלומר המלאכים ישאלו
 מישראל דמעלתם גדולה, אלא דאברהם
 קודם שכל והי' בגדר בנ"ג הגם ששמר
 הכל מ"מ לא הרגיש דמעלתו גבוה

לח) לפי שאמר צמד"ר הנ"ל (ס"ד) אמר רב הונא צשם בר קפרא יש צ צברהם ודן גזירה שוה, נאמרה ערלה צאילן ונאמרה ערלה צאדם, מה ערלה שנאמרה צאילן שהוא עושה פירות אף ערלה שנאמרה צאדם מקום שהוא עושה פירות, א"ל ר' תנינא בר פזי וכי נתנו גז"ש לצברהם אמתהה, אלא רמו רמזה לו "ואתנה צריחי ציני וצנך וארצה אוחך צמאד מאד" - "ואתנה צריחי ציני וצינך" צמקום שהוא פרה ורצה ע"כ. ונמלא דצברהם כיון שלא ניתנה לו גז"ש עדיין וקיי"ל אין אדם דן גז"ש מעצמו אלא א"כ קבלה מרבין ולכן יש לומר אף שידע ממצות מילה צחורה מ"מ לא ידע מהיכן למול והיה יושב ודן כל הזמן שידע שיש דין מילה וצריך למול אבל לא ידע מאיזה מקום ולכן נתעכב צדצר עד שרמו לו הקצ"ה צמקום שהוא פרה ורצה.

לט) לפמ"ש צמד"רש צנתומא, כשאמר הקצ"ה לצברהם "התהלך לפני והיה תמים" התחיל תמה, אמר עד עכשיו אני תמים, אם אני מל אהי' חסר, חמש ערלות הן, ד' צאדם ואחד צאילן, ערלת האוזן כתיב צה (ירמי' י') "הנה ערלה אונס", ערלת הלצ דכתיב (דברים י') "ומלתם את ערלת לצבכם", ערלת לשון דכתיב (שמות ו') "ערל שפתים", ערלת צשר דכתיב (צראשית י"ז) "ומלתם את צשר ערלתכם". אם אמול אחד מאלו נמצאתי חסר מצברי, א"ל הקצ"ה מה

מהול מ"מ קיום המצוה לא היחה אלא למי שנולד מהול אבל לקיים לא הי' זמנה קודם.

לז) עוד צמד"רש רצה (מ"ו) אמר [צצברהם] עד שלא מלתי היו צאים ומזדווגים לי, תאמר משמלתי הן צאין ומזדווגין לי [צצמיה], א"ל הקצ"ה צברהם דיין שאני אלקיך וכו' ונראה כיון דצברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים ומקרבן למקום (צ"ר ל"ט כ"א פס"ר מ"ד ו' צ' שה"ר א' כ"ב זהו וירא ק"צ צ') שהרי נמרוד הסית כל העולם נגד הקצ"ה וצא צברהם אצינו ע"ה וקדש שם שמים והרגילו צין אנשים והאמנם חש צברהם אצינו שאם ימול צשר ערלתו אז יתרחקו צנ"א ממנו וכ"ש שלא יזדווגו לו אנשים ולא יוכל לקרצם להשי"ת, ולכן לא מל מקודם.

האמנם א"ל הקצ"ה צברהם אם צצציל המצוה ירחקו ממך אל חצטער כי דיין שאני אלקיך ועיין טור ש"ע א"ת ס"א יהודה צן חימא אומר הוי עז כנמר והתחיל צעז כנמר שהוא כלל גדול צעצודת הצורא יצצרך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מפני צנ"א שמלעיגין עליו ועל כן הזהיר שחעז פניך מפני המלעיגין ע"ש ועיין ארחות חיים להרא"ש סקע"ז אל תניח דרך חסידות אע"פ שמלעיגין עליך ואמר לו הקצ"ה דיין שאני אלקיך ואל חחוש להם.

זרעך הנימולים ע"כ. ולפ"ז לא רצה לימול קודם שניתנה לו הצטחה מהקב"ה מפני שכה גבורתו חש צמילה והי' מפחד מפני השונאים שיקומו עליו, רק אחר שקיבל הצטחה שם שהצטיחו הקב"ה ב"א-ל-ש-די" כנ"ל.

(מב) לפ"מ שמצואר צוה"ק מי אמר אליו "אני אל-ש-די", מאי משמע דעד השתא לא קאמר "אני אל-ש-די", אלא הכי חנא עבד קוב"ה כחריץ תחאין דלא קידושין לתתא, וכל אינון דלא איחגורו יסתאבון צהון רשימין צהון, ומאי רישומא אית צהון, דאיתחזי צהון שי"ן דל"ת ולא יתיר וצגין כך איסתאבון צהו ואיתדצקין צהו, צהר דאיחגורו נפקין מאלין ועאלין בגדפוי דשכינתא ואיתגליא צהו יו"ד רשימא קדישא את קיימא שלים ואיתרשים צהו שד"י ואישתלים בקיימא שלים, ועל דא כתיב צהאי "אני אל-ש-די".

והנראה דעד השתא לא נחגלה לו הקב"ה צסם שד"י ולא ידע דסם שד"י חקוק צאדם, ולכן לא מל. אבל עכשיו שנחגלה לו דסם שד"י חקוק צאדם הנימול, והיכי חקוק - שמי ידיס וראשו הוא שי"ן, גופו הוא דל"ת, וראש הגוי' הוא היו"ד לאחר שנימול ונפרע וניכר ראשו כראשו של יו"ד ולפ"ז נמצא דאצרהס אצינו לא ידע או שחש לי' שמא ח"ו ימעול צה' כל זמן שלא שלט בכל רמ"ח אצריו ולכן לא רצה לגלות אות יו"ד שצו להשלים השם קודם שננטווה.

אתה סבור שאתה חמים שלם, אתה חסר מחמשה איצרים וכו'. נמצא שאצרהס חשב שאסור לו לחתוך אצר וסבר שהוא חמים ואם יחתוך יהיה חסר אצר עד שאמר לו הקב"ה למול וזה ישחלם.

(מ) או יאמר לפי שכחב עוד צמדרש תנחומא (סי' י"ז) "התהלך לפני וגו'" והי' יושב אצרהס ותמה האיך ימול, כיון שאמר לו הקב"ה "ואתנה צריחי ציני וצינך" מה כתיב אחריו "ויפל אצרהס על פניו", כיון שנפל על פניו רמו הקב"ה לאותו מקום ועקרו עקרב ונמצא מהול, מנין, מין מה שכחב "וידבר אתו אלקים לאמר אני הנה צריחי אתך" הרי את מהול, וכתיב "צעטם היום הזה נימול אצרהס", "מל" לא נאמר אלא "נימול" וכו' ע"ש. נמצא שלא יכול אצרהס למול צעטמו ותמה היאך ימול את עצמו עד שצא עקרב, ולכן לא מל מקודם.

(מא) פי' רצינו חננאל ז"ל (הציאו רצינו צח"י) "אני אל-ש-די", כי ניתנה מצות מילה צסם הזה לפי שכה גבורתו של אדם חשב צמילה, וכמו שדרשו רז"ל "צפון לישרים תושי" (משלי צ') - זו מילה שהצפינה הקב"ה לעשרים דור, שהרי מאדם ועד אצרהס עשרים דור, והשם הזה הוא נזכר בצורה כענין שכחב "כקול מים רבים כקול ש-די" (יחזקאל א'). ומפני שלא תאמר החותך צשרו כחו חשב ושונאיו קמים עליו, לכך אל"ל "אני אל-ש-די" אני מספיק לך כח וגבורה שתחגבר על שונאיך אתה וכל

שהי' זקן, וסייעו הקב"ה כזיכול שלח ידו ואחז עמו, שנא' "וכרות עמו הברית" - מלמד שעזרו. וא"כ אפשר דמקודם כיון שלא נטוה ולא הי' מי לאחז עמו ולעזרו, והוא רצה שהקב"ה יעזור לו צמילה שלו וידע בנבואה שיעזרוהו הא-ל-ב"ה ולכן לא מל מקודם.

(מו) או יאמר לפ"מ שפי' ריב"א מצעלי התוס' דהא דאמרינן דאברהם קיים כל התורה אפי' עירוני תצטילין, ר"ל אחר שנימול, אבל קודם לכן לא הי' לו דעת לקיים המצוות ע"ש. והטור עה"ת חולק בזה ולדעת ריב"א מיהו א"כ כל התורה נמי לא קיים רק אחר שכל, ומעיקרא לא קשיא מידי.

(מז) לפ"מ שהביא במגלה עמוקות צפ' ראשון קחשיב תלת עבירות שחזרו ונגערו ג' דורות, דור אנוש פגמו צע"ו וכנגד זה בא אברהם ותיקן ע"ו, ועליו קאמר (תהלים א') "אשר פריו יתן צעתו". דור המבול פגמו צעריית וכנגד זה בא יצחק ותיקן שהוא ראש לנימולין ותיקן ברית כמ"ש במדרש תנחומא "אם לא בריתי" שהוא יצחק שבצטילו נברא שמים וארץ שנא' (בראשית יז:כא) "ואת בריתי אקים את יצחק" ויעקב. וא"כ יצחק הוא דנקרא ראש לנימולין ותשב אברהם שאכתי לא הי' שום ענין אללו למול כיון שיצחק נקרא ראש לנימולין וכל אחד מקום הניתו לו להתגדר ולכן לא מל עד שנצטווה.

(מג) לפ"מ שהביאו הצעלי התוס' ר"ג אומר שלח אברהם לשם בן נת ומל אותו ואת ישמעאל בנו, ומה "צעטם" בגזרתו. ונראה לפ"מ ש המל ימול ואברהם לא היה נמול אבל שם בן נת נולד מהול (אדר"ג פ"ב ה"ה) והיה יכול למול שהוא בכלל המל ולכן המתין עד שנצטווה למול דבלאו הכי לא היה מלו שם משום דהי' עובר על חובל בחצירו ובעכו"ם חייב מיתה (ב"ק ז"א ועיין לעיל אות ג').

(מד) או יאמר לפ"מ שפי' עוד שם, ולא עוד אלא צעשור של חודש השביעי הוא יוה"כ, נאמר כאן "צעטם" ונאמר להלן "תענו את נפשותיכם צעטם היום הזה", מה להלן יוה"כ אף כאן יוה"כ, ובכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם בריתו של אברהם אבינו ומכפר לנו על כל עונותינו. ולפ"ו נמצא דאברהם אבינו מל ציוה"כ, וכדי לזכות בזה לנו ולצנינו עד עולם ולכפר לנו על כל עונותינו. ואילו מל קודם שנצטווה לא הי' יכול למול ציוה"כ, כיון דשמר כל התורה כולה ומילה שלא בזמנה אינו דוחה יו"ט וכ"ש יוה"כ שיש בה כרת, וא"כ לא הי' לנו הסגולה של כפרת עון. ולכן המתין עד שנצטווה ומל ציוה"כ כדי לכפר לנו על כל עונותינו.

(מה) או יאמר לפ"מ שמבואר עוד בצ"ר שנטל אברהם סכין ואחז בערלתו, וכשבא לחתוך הי' מתיירא מפני

אותה מאדם ועד עשרים דור עד שעמד
אברהם ונחנה לו שגא' "ואתנה את
צריתי ציני וצינך". אל"ל הקצ"ה אם
תמול תטול קוד ה'. מה "קוד ה'", ס'
ששים ו' ששה ד' ארבעה, הרי שבעים,
שבעים אני מעמיד ממך בזכות המילה
שגא' "שבעים נפש ירדו אצותיך
מזרימה", ומעמיד אני מהם שבעים
זקנים וכו'. וכתב רבינו האלשיך (פ' לך
לך) דהמדרש הי' קשה ל'י' למה לא קיים
מצות מילה כל ימיו כיתר מצוות עד
צ"ט שנה, ע"כ פי' כי אמרו "קוד ה'"
הוא מליאות המילה, כי לא גלה אותה
מאדם וכו' כי אדם וחנוך ומחושלח ונח
ושם לא נחגלה להם מצוה זו צפרט עד
שעמד אברהם, ולא מאז הכיר את בוראו
אלא עד עת שנחנה לו, ולא מיד אלא
עת צא זמנו בן צ"ט שנה שאז הודיעו
ולא קודם. וא"כ הי' זה קוד שלא ידע
מזה קודם ולכן לא קיים.

(נא) או יאמר לפמ"ש עוד שם (צ"ר מ"ו)
כי לא הי' זמן שחנחן מילה
לאברהם עד שהי' ראוי להוליד את יצחק
שהוא משנקשר דמו שנרר דמו משציטל
יגרו משציטלה תאותו, ואז ימול כדי
שיצא יצחק מטפה קדושה. ואם הי'
נימול מעצמו מקודם כאשר קיים כל
המצוות לא הי' יצחק יוצא מטפה קדושה
קדמון בעולם כמו שמפורש שם במאמר
ההוא, ותצוא טפה יצחק סמוך למילה
ממש אחר ציטל יגרו של אציו שהוא בן
צ"ט וא"כ ע"כ הי' צריך למול דוקא
קודם לידת יצחק (עיין אלשיך).

(מח) עוד נראה לפ"מ שאמרו (נדרים ל"ג
ע"א) גדולה מילה שאלמלא מילה
לא נתקיימו שמים וארץ, שגא' "אם לא
צריתי יומם ולילה". עוד שם (ל"א ע"ג)
גדולה מילה שאלמלא היא לא צרא
הקצ"ה את עולמו, שגא' "כה אמר ה'
אם לא צריתי יומם ולילה חקות שמים
וארץ לא שמת"י (ועיין שבת קל"ז ע"ג).
אבל צבראשית כתיב "צבראש", ודרשו
ז"ל צשביל אברהם, ולכאורה סותרים.
ונראה דדא ודא אחת הוא, צשביל
אברהם שיקיים מצות מילה צרא הקצ"ה
את עולמו, אבל זה לאחר שנעשה שמו
אברהם, אבל קודם לכן דרש "צבראש"
צ"ה"א צראם, כמו שאמרו "כי צי-ה ה'
צור עולמים", וא"כ לא דרש צשביל
אברהם ולא דרש נמי דצשביל מילה צרא
העולם דהא צהא תליא, ולכן לא מל.

(מט) ע"פ דברי הו"ח (ד' צראשית
צרא וקודם שנחנה ה'
צריחות לא היחה הצריח אלא צאש,
שגא' "והנה חנור עשן ולפיד אש וגו'"
(צראשית כ"ט), וכתוב שם "ציום ההוא
כרת ה' את אברם צריח לאמר" והאש
היחה צריח צחילה, וזהו "צראשית" -
הוצא משם "אש" ונשאר "צריח", כלומר
"צריח אש". וכיון דאברהם כבר נשלך
לחוך כצשן האש חשז שכבר צא צצריח
עם הקצ"ה, ולכן א"צ עוד צריח אחר.

(נ) בב"ר (פ' מ"ט) וז"ל, כתיב "קוד ה'
ליראיו וצריחו להודיעם",
ואיזהו "קוד ה'", זה מילה שלא גלה

(יומא ח' ע"א) הרי שהיה שם כתוב על צפרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת נודמנה לו טבילה כורך עליו גמי וטובל ולכן חש לה משום כבוד השם ולא רצה למול עד שנצטווה.

(נד) בספר הפליאה (הניאו בנחלת בנימין מצוה ב') כי ענין המילה שנצטווה לאצרהם הוא כי הקב"ה בזמן שצרכו בעולמו בהמות וחיות ועופות וכו' עשה הצדל ציניהם איזה אסור ואיזה מותר וכו' כדכתיב (ויקרא יא:מו) להצדל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל אך במין האדם לא עשה הצדל בין זה לזה כי כולם נראים מין אדם בלי שום הצדל, לכך נזה הקב"ה לעשות המילה להיות הצדל ציניהם. ואין לומר שיעשה הקב"ה הצדל ציניהם בצורות שונות, א"כ יאמרו שתי רשויות הן ומי שצרכו אלו לא צרכו אלו, עכ"ל.

ולפ"ז שהוא משום הצדל בין המין האדם (ועיין זוהר ח"ג דף ע"ה) לא רצה אצרהם אצינו לעשותו קודם שנצטווה, חדא כיון שהקב"ה לא רצה להצדלים היאך הוא יעשה ההצדל, ועוד כי קשה המחלוקת והפירוד, וההצדל גורם לפירוד ומחלוקת כמ"ש בגמ' חגיגה (כ"ב ע"א) אמר ר' יוסי מפני מה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה צמה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו ועיין תוס' שם ד"ה שלא, ולכן

(גב) או יאמר כי שם ש-די רמוז צמהול, כי טרם ימול יש לו ש"ן ודל"ת ובהמולו מגלה היו"ד ונשלם השם הקדוש, ובוה ידמה לו ית' על מלאכתו ששמו בקרבנו. וכח האלשיך שכשמוע אצרהם כך אמר א"כ עי"כ אדמה לך ויהי' הרושם צי וכחצ שם של קדושה מי ימול אותו שיהי' ראוי לכך ע"כ א"ל חתה בעלמך כי אין צדורך ראוי לכך זולתך ע"ש. ולפ"ז י"ל אצרהם אצינו שהיה ענותן ואמר ואנכי עפר ואפר לא החזיק עצמו להיות הגדול שצדורו וחשש שאינו ראוי לעשות מצוה גדולה כזו ושמא ח"ו יפגם צרשימת השם קודש בעצמו, והמתין עד שהקב"ה בעצמו אמר לו שהוא ראוי.

(גג) א"י כיון שמילה גומר בו השם הוי"ו צ"ה וצ"ש ויהיה כלו קודש כי שם השם נקרא עליו והו"ל ככה"ג שהציץ נזר אלקיו על ראשו ובזמן שהציץ על ראשו הי' אסור למיעל לבית הכסא ואסור לנוס בה ולהסיח דעתו (עיין יומא ו' ע"ב) ור' שמעון סבר תמיד לרצון לפני ה' (שמות כ"ח) מאי תמיד אילימא תמיד על מצחו מי משכחת לה מי לא צעי מיעל לבית הכסא ומי לא צעי מינס ואפי' לר' יהודה עכ"פ לא יסיח דעתו והתם עכ"פ הי' צידו להסיר הציץ לזמנים אלו אבל אם יחמום שם קודש בגופו ממש שלא יוכל להוריד נמלא אינו יכול לנאת ולבא כלל ועיין תוס' שם ד"ה ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת וכו' כ"ש האדם כולו שנעשה שם כולו, ובגמ'

ערלתו מטעם דאברהם לא רצה למול את עצמו ג"כ צאמרו החורס שאינו שלו שלא ברשות צעה"ב, ולא ידע בנפשי שהוא צעה"ב והמתין עד שזוה לו הקצ"ה ואז ידע והכיר בנפשו שהוא צעה"ב ובידו לתרום.

(נד) או יאמר לפמ"ש בנחלת בנימין (מזיה י"ז) שמצות מילה יש בה טעם מפורסם, כי החסם הקצ"ה צנו אוח ברית קודש להראות לכל חי כי אנחנו עצדיו ועמו וחתומים בחותמו, והיינו ככלל דעבדא. וצמדש אמר הקצ"ה אם אין חותמו על כולכם אל יכנס א' מהן לאכילת פסח כי אם יכנס לאכול טרם יהי' עליו ככלל דעבדא [ברית קודש] פן יזכה בעצמו צעת אכילת הפסח שהוא שעת הוראת החירות מאדם ראשון ועדיין לשני לא צאה וכו'. ע"ש. וכיון שהמילה הוא חותם כי אנחנו עצדיו לא יכול אברהם למול מקודם כי להיות עבד צריך שיקבלו האדון ויטכיס עליו ואז יתן לו חותמו, ועד שלא ביקשו האדון ממ"ה לעשות עבדו לא יכול והבן.

(נד) לפמ"ש הרמב"ן ז"ל דמעט שנימול אברהם אע"ה יצא מכלל צ"ג והי' דינו כישראל גמור בין להקל בין להחמיר. ובזרע צרך למס' צרכות (כ"ג ע"ג) כתב משם מדרש דמה שהוסיף ה' לאברהם לרמוז שבניו מקיימין ה' חומשי תורה ואינם חלויים במול כמאמרם (שבת קנ"ז ע"א) אין מזל לישראל והם למעלה מן המזל והנה קודם שאל

לא מל קודם כי מוטב לו שלא למול מלעשות פירוד בעולם וע"ד שאמר הנביא הושע (ד:יז) חבור עבדים אפרים הנח לו חלק לבס עמה יאשמו, גם כי לא הי' לו עדיין בנים להבדל מן הגוים. וכשתצטר לבנים מיד נטוה להבדל מהם ומהמונס, והבן.

(נד) מ"ש בנחלת בנימין (מזיה ב') דהמילה היא תרומה מגופו של אדם ולכן גוי אסור למול דקיי"ל עכו"ס שתרם צשל ישראל לכו"ע אין תרומתו תרומה, ואם מל עצמו הגוי למ"ד תרומתו תרומה ומדמעט ס"ל נמי דאם נתגייר אחר שאל עצמו א"צ הטפת דם ברית, כי מה שאל עצמו בגיחוהו הוי שפיר הפרשת תרומת גופו. ומאן דס"ל אין תרומתו תרומה צריך הטפת דם ברית לכשתגייר, ותמן חנינן (תרומות פ"א) חמשה לא יתרמו ואם תרמו תרומתן אינה תרומה וא' מהן החורס את שאינו שלו שלא ברשות צעה"ב, אבל כשתתן לו רשות ראוי לתרום.

ובתורה (צ"ד) אלה תולדות השמים והארץ צהבראם - צשביל אברהם נברא העולם, וכיון שכל העולם כולו לא נברא אלא צשבילו א"כ הוא צעה"ב בעולם וכולן עצדים לו, ולכן לא ניתנה מילה קודם כי הדורות שלפניו אסורין במילה מטעם החורס שאינו שלו, והם אינם של עצמן לשלוט בגופן כי הכל לצעה"ב. אלא שגם אברהם לא קיים מצוה זו עד עת צא אמרת ה' למול צשר

הגבורה ואין לו תקנה אלא ח"ו כדין הפורש מן המינות מיית (ע"ו י"ז) והאמנם לאחר שנצטוו מל ומקן ואולי מה"ט לא מת כהפורש מן המינות משום דמטיף ברית והוא צבחינת מיית דכתיב כי עליך הורגנו כל היום ודרשו (גיטין כ"ז) זו מצות מילה והטפת דם מה לי קטליה כול"י מה לי קטליה פלגיה ושפיר הו"ל כעין מיתה.

(ס) י"ל לפ"מ שדרשו ז"ל (עיין במדרש מנחומא) שלשה אוהבים היה לו לאברהם ענר אשכול וממרא וכיון שאמר לו הקב"ה שימול הלך לקחת ענה מהם, הלך אצל ענר אמר כך וכך אמר לי הקב"ה א"ל ענר בעל מוס אתה רוצה לעשותך שיהיו קרוביהן של המלכים שהרגת באין והורגין אותך ואין אתה יכול לברוח מפניהם הניחו והלך אצל אשכול א"ל כך וכך אמר לי הקב"ה א"ל אשכול אתה זקן אס אתה תמול ינא ממך דם הרבה ולא תוכל לסבול ותמות הניחו והלך אצל ממרא ויעשו למול ע"ש, ואילו דענר ואשכול היו מונעין מאברהם ומעכבין על ידו שלא לימול אילו היה נוטל מהם ענה קודם הציווי היה חושב שבדעת מדברים אצל כיון שהלך להחישן עמהם לאחר הציווי שוב לא שמע להם.

(סא) א"י לפ"מ ש בסמוך דענר ואשכול היו מעכבין אותו מלמול בטענת בעל מוס וכו' ויהרגו אותו ומתחלה חשב שהדין אחס כי רבים הם ענר אשכול לגבי יחיד ממרא ואחרי

שהיה אז תחת המול ראה שלא יהיה זרע וכמ"ש (בראשית ט"ו:ה) ויולא אותו החולה לא מאיצטגינות שלך לאברהם כשהוא עכו"ם לא יהיה לו זרע אצל כשימול ויהיה ישראל וכקטן שנולד דמי יהי' לו זרע של קיימא וכו' ע"ש (ועיין פני דוד עה"ה). וא"כ כיון דלגבי ישראל אין מול לישראל, וכיון שקודם שכל הי' תחת המול וראה שאינו מוליד בנים לפי מזלו חשב שא"צ למול ולכן לא מל וז"ע.

(נח) הרמב"ם נתן הטעם למצות מילה (במורה ח"ג פ' מ"ט) כדי למעט תאות המשגל, ואברהם ס"ל כרמז"ן דאין זה הטעם אלא אות ברית קודש הוא בלי טעם, ומי יבוא צקוד ה' ולהוציא מטעם הרמז"ם לכן לא מל עד שנצטוו לז"ט שנים שע"ז נראה מפורש שאין זה הטעם עיקר דאל"כ למה לא נצטוו מקודם. וע"כ דאין הטעם בשביל למעט אלא קוד ה' ליראיו.

(נט) לפ"מ ש האברבנאל הטעם דלא נצטוו אדם הראשון על המילה משום דהערלה נעשתה מכח חטא אדם הראשון ע"ה ונתן הקב"ה מילה לאברהם לתקן את אשר שחת אדה"ר. וא"כ זה אינו נוגע לו בעצם אלא לתקן חטא אדה"ר, וחשב שיש לו מצות יומיות יום יום ולמה לו לנטל זמן בתיקון חטא אדה"ר, ולכן כל זמן שלא נצטוו בזה לא מל, או אפשר כי חשב שאינו ראוי ויכול לתקן החטא הגדול של אדה"ר שעבר על מה ששמע מפי

שנא' (בראשית י"ז) "ונחתי לך ולזרעך את ארץ מגוריך וגו'". שמהי שכינה שורה בישראל הוא שאמר שם "והייתי להם לאלקים" - ביאור "להם" כלומר לצדם ולא לאומה אחרת (ועיין כד הקמח ה"י מילה). וכיון דאברהם המחין על הבטחות אלו, שע"י הבטחות כאלו יתגדל ויתקדש שמה רבא לכן לא מל קודם צלי ציווי שאולי מל קודם אז לא הי' נוחים לו ההבטחות האלו.

סד) לפמ"ש הרמב"ן ח"ל, ואמרו בטעם המילה ששם זכרון באבר התאווה רצ המהומה והחטא לצל ישמשו בו רק במצוה ובמותר ע"כ. נמצא לפי דעתו של הרמב"ן מלוא מילה הוא לזכרון לצל ישמש בו רק במצוה ובמותר לו ואברהם לא הי' צריך לזה הזכרון כי מאליו עשה כן, והיה מוקף בקדושה ובתורה ומלוא כל היום ומחשבתו היה דבוק רק בו ולא הסיח דעת ממנו אפילו רגע לכן לא מל עד שלא נצטווה.

סה) עפמ"ש באול"ח (דרוש האונאה) ובטעמי המלואות (פ' לך לך) דשורש ענין המילה הוא טרם שיחפשו החסדים צו"ק דו"א אז הערלה שהיא קליפת נוגה חופפת ונאחזת ביסוד שלו סביב, וזהו "ונוגה לו סביב וגו'" (יחזקאל א:ד). ובהיות הערלה זו חופפת על היסוד אין החסדים יורדים בכל מקום המגולה שהוא מחזה דו"א ולמטה ונשארים למעלה בדעת שלו, וכשנימול

רבים להטות והי' ק"ל דגם צב"נ דינא הכי דאחרי רבים להטות ועכ"פ קודם מ"ח לכ"ע אחרי רבים להטות מטעם סברא ולא גזירת הכתוב דהאמת יותר אצל הרוצ ולא אצל המיעוט ועיין חינוך במצוה דאחרי רבים, ולבסוף נצטווה למול ולא שמע להם.

סב) א"י לפי הנ"ל עוד במחלוקת ר"א וחכמים (צ"מ נ"ט ע"ב) צתנור של עכנאי דאחא צת קול מה לכס אצל אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא, מאי לא בשמים היא, אמר ר' ירמיה שכבר נתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בצת קול שכבר כתבת בהר סיני אחרי רבים להטות וא"כ י"ל דוקא לאחר מתן תורה מהר סיני לא אזלינן בעכו"ם צת רוצ אצל קודם מתן תורה הכ"נ דאזלינן צת רוצ מסברא בכל אדם ולכן לא מל עד שנצטווה ולא שמע להם.

סג) שבזכות מלוא מילה הוצטח אברהם אבינו בפרשה שיזכו ישראל בשלשה מתנות מעולות - א) מלכות בית דוד שלא חפסק שנא' (בראשית י"ז) "ונחתיך לקהל עמים ומלכים מחלצין יצאו", ב) מתנת הארץ שהי' להם לצריח עולם, ג) שמהי' שכינה שורה בישראל. מלכות צ"ד שלא חפסק שאמר "ונחתיך וגו'" והכתוב הזה בצריח, ומלינו במלכות צ"ד צריח דכתיב (מהלים פ"ט) "צריח כרחי לצריחי נשבעתי לדוד עבדי עד עולם אכן זרעך וגו'". מתנת הארץ

סז) לפי מחלוקת התה"ד והפר"ח במקרא מגילה ומילה איזה קודם, והתה"ד (פי' ר"ס) כתב דאם יש שהות יקדים המילה וכשאינן שהות יקרא המגילה קודם משום פרסומי ניסא. וא"כ אברהם שכל ימיו היו צפרסוס נס הקב"ה שהוציאו מאור כשדים וגילוי אלקות, וכל הגוים נתפלאו מאתו והיה אב המון גוים ועי"ז ראו כל עמי הארץ את שם ה' לכן הקדים פרסומו למילה.

סח) לפי מה שכתב בארץ חמדה דטעם המילה היא להסיר זוהמת נחש הקדמוני, וידוע דאין נידות לכותית (עיין ע"ז ל"ו ע"ג) וב"ד של חשמונאי גזרו ישראל הבא על עו"כ חייב משום נשג"א, ופרש"י נשג"א נדה דרצנן, ואע"ג דעו"כ אין דמה מטמא מה"ת שהרי היא כבהמה חכמים גזרו עליהם, ועיין רמב"ם פי"ג מא"צ ובטוש"ע א"ע ס"ו ט"ו ס"ג והטעם כי לא נתפשט זוהמת הנחש כי אם בקדושה והם הכל צטומאה [ועיין במפרשים שאמרו בגמ' (שבת קמ"ו ע"א וזהו א' ס"ג) ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עכו"ם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה וי"ל]. וא"כ גם טענת המילה אינה. וכיון דקודם שמל אברהם אבינו לא יצאו האבות מכלל צ"ג א"כ לא נזהרו מדין נדה רק לחומר א"כ ס"ל דא"ל למול עד שבא הקב"ה וזוהו למול וביטל טענתו.

וכורחים הערלה ומסתלקת משם קליפת נוגה הנזק ואז יורדים החסדים הנו' ומתפשטים צב' שלישי ת"ת וכו"ה דו"א, וכל גימ' הוי"ה כ"ו וב' חסדים וב' שלישי הם ע' והם ע' אורות לחסדים המגולים מ"ל דחשמל וע"י הפריעה מתגלה גם חסד דשליש העליון דת"ת דו"א ויורדים ציטוד ו"א וכו' ע"ש. ועיין דרך מצותיך פי' על זה. עכ"פ נראה דהסרת הערלה הוא כדי שירדו החסדים עלינו מה שהערלה מעכבת, ולכן באברהם שהי' מקור החסד, וכמ"ש (מכילתא ז"כ) "סתן אמת ליעקב חסד לאברהם" לא הי' צריך להסיר הערלה מטעם מניעת החסד, ולכן לא מל עד שלא נצטוו והבן.

סו) לפי' הגמ' (סנהדרין פ"ט ע"ג) א"ל ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במלוות שאתה מלך בן שמונת ימים ואני בן שלש עשרה שנה, א"ל ובאבר אחד אתה מגרה צי, אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זבח, מיד וכו'. ונראה דכל שמתאחר צמילה גדול הנסיון והמזוה גדולה, וכעין שאמר לו אשכול (תנחומא וירא ג') אתה זקן ויולא ממך דם הרבה ולא חוכל לסבול ותמות ולכן אמר ישמעאל אני גדול ומתגאה בזה. ולפ"ז י"ל דלכן המתין אברהם אבינו עד שזיקין הרבה ויהי' המזוה גדולה יותר ועי"ז יתגדל שמו ית' בין ההמון ויתראה גדול המס"נ של א"א.

טו) לפי מה דאימא זכנפי יונה (ח"ה ס"י ז"ב) כמו שיט לערלה ז' עורות - עור הערלה ועור הפריעה, כן יש בצרית הלשון ז' חומות - שיניים ושפתים. וכמו שהשיניים קשים משפתים, כן עור המילה קשה מעור הפריעה. ולכן מל ולא פרע כאילו לא מל, ותיקון צרית המעור הוא צרית הלשון להתוודות עמו כי זה לעומת זה ע"כ. וכי צוה"ק (ח"א קס"ג וי"ט ז') שלא נקרא לדיק כי אם שלא פגם בצרית וכו' וע"י שלא פגם גם בצרית הלשון כי זה לעומת זה.

זז"ש (מהלים לז:יד) "נלור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה" שהם ז' הערלות שצריך להסיר מן צרית הלשון וזכר קליפה דקה שהוא שפתים אחר הקשה השיניים, וא"ל להזכיר שאי אפשר לזה צלל זה. ואזרהם חשב שעדיין לא תיקן צרית הלשון וכל זמן שלא תקן צרית הלשון א"ל לתקן צרית המעור שח"ו יחזור ויפגום ולכן לא מל קודם.

ע) בחקל יצחק ע"פ זוה"ק אורייתא מחכמה נפקא אורייתא מצינה נפקא, והחכמה וצינה הם שמות הוי"ה אהי"ה העולים מספר מ"ז. ומשנת כ"ז לאזרהם התחילו שני אלפים תורה (ע"ז ט' ע"א) ע"כ בתחילת שני אלפים תורה היתה התורה נעלמה מ"ז שנים שמות הוי"ה אהי"ה העולים מספר מ"ז, ע"כ ניחנה המילה בזמן הזה דוקא ולא היה יכול למול קודם.

עא) לפי דאימא זכנפה"ק דערלה רומזת למדה"ד הקשה והמילה הוא התגלות החסדים והרחמים, וזכיתוך ערלה חומתין הדין וזכנתגלות העטרה ע"י הפריעה מהפכים דין לרחמים. וחשב אזרהם אצינו כיון שאין לו כבר עור הפריעה ולא יכול להפוך דין לרחמים ע"י הפריעה ולא נשאר לו רק לחתוך הערלה א"ל אף לחתוך הערלה דמדה"ד אין שולט בו כיון שהוא מקור החסד, עד שצא לו הצווי "התהלך לפני והי' תמים" דגם הוא נלטה בזה (ועיין לעיל אות ס"ה ותצרך לכאן).

עב) לפ"מ דאימא זיבמות (ע"א ע"א) דערל אסור לאכול ולסוך זכרומה רק שלא בזמנה קודם ח' אינה ערלה, עיין חוס' שם (ע' ע"א ד"ה הערל) דלא דמי לערלה שלא בזמנה דמיבעיא לן זגמ' אי הויא ערלה דהחם כיוצא בו לא הוי זר מילה בשום מקום אבל אחר ח' אע"ג דאי אפשר לו למול מחמת סכנה הוי ערל וזיהדיא מחלק זירושלמי זין ערלות שלא בזמנו וזין שהגיע זמנו למול אלא שסכנה היא לו כן פשיטא לירושלמי וכן פסק הרמב"ם ז"ל ודוקא קודם שמונה דלא הוה כיו"צ זר מילה בשום מקום אבל צלל זה אף טומטום שאינו מחוייב ליקרע ולימול מקרי ערל (עיי"ש בחוס' דף ע"ג).

והנה הטעם שהי' צריך למול הוא משום דמאוסה היא הערלה עיין יבמות

עד) לפמ"ש השל"ה בקדושת הארץ (פ'
 לך לך) שהציא מה שיעדה
 החורה בצרית מילה אח צרית הארץ כמו
 שנא' (בראשית י"ח) "ונחתי לך ולזרעך
 אחרריך אח ארץ מגורריך אח כל ארץ כנען
 לאחוזת עולם והייתי לכם לאלקים",
 ורז"ל אמרו שאמר הקב"ה לאברהם אח
 יקיימו בניך אח המילה יכנסו לארץ ואם
 לאו לא, הרי שאר"י מקושר במילה
 (דברים ל"ט) "כי חלק ה' עמו יעקב חבל
 נחלתו" וכו' ע"ש. ולכן אברהם כל זמן
 שהי' בחו"ל לא מל, אלא כשאמר לו
 הקב"ה "לך לך מארצך" ויצא ללכת
 ארצה כנען אז הי' צריך למילה בשביל
 אר"י, דהא צהא חליא. אבל כיון שהוא
 עדיין לא קיבל הארץ כמ"ש שאמר "אח
 ארץ מגורריך וגו'", וחשב שא"כ עליו אין
 החיוב למול עד שנצטוו מהקב"ה והצן.

עה) א"י לפי הנ"ל כיון דקודם צריך
 לתקן דור אנוש שפגמו בע"ז
 וכבר כתיב סור מרע ועשה טוב ולכן כל
 זמן שלא נתקן הרע ולא קיים לגמרי
 סור מרע א"א לעשות, ורע הוא ע"ז
 שהוא בחינת רע וטוב הוא מילה כדכתיב
 ותראה אותו כי טוב ודרשו (סוטה י"ב
 ע"א) אחרים אומרים נולד כשהוא מהול
 ולכן כל זמן שלא תקן וביער כל מיני
 ע"ז מאנשי דורו לא מל.

עו) לפי שאמרו ז"ל (במדרש כאן והוא גם
 במדרש וילך) "בעצם היום הזה
 נמול אברהם", אמר הקב"ה אילו הי'
 מל אברהם צלילה היו כל בני דורו.

הנ"ל אי כתב רחמנא ערל משום דמאס,
 וראיתי במשך חכמה דקודם שהזכר ליווי
 ה' לימול אלל שום נצרה לא היטה
 מאוסה הערלה. וזוה מיישב פירש"י
 (בראשית י"ג) "ויפול אברהם על פניו"
 ממורא השכינה ע"ש. ולפ"ז הכ"נ
 באברהם כיון שהי' קודם הצווי לא היטה
 הערלה מאוסה ואין לו טעם למול, ולכן
 לא מל עד שלא נצטווה.

עג) לפ"מ שכחצ במגלה עמוקות (עיין
 לעיל אות מ"ז) שקחשצ ג'
 בעירות שחזרו וננערו ג' דורות, דור
 אנוש פגמו בע"ז וכנגד זה בא אברהם
 ותיקן ע"ז ועליו קאמר "אשר פריו יתן
 בעתו", דור המצול פגמו בעריות וכנגד
 זה בא יצחק ותיקן שהוא ראש לנימולין
 ותיקן צרית כמ"ש במדרש תנחומא
 (ירמי' ל"ג) "אם לא צריתי" שהוא יצחק
 שצטבילו נצרה שמים וארץ, שנא' "ואת
 צריתי אקים אח יצחק" (בראשית י"ז),
 ויעקב הוא תיקן דור הפלגה וכו' ע"ש.

במצא דבאמת יצחק עליו לתקן דור
 המצול שפגמו בעריות ועל
 אברהם לתקן דור אנוש שפגמו בע"ז
 ולכן חשב אברהם דמנות מילה מתחיל
 רק לתקן פגם דעריות דדור המצול וכיון
 דמנות מילה הוא לתקן תיקון דור
 המצול שפגמו בעריות ודבר זה על יצחק
 לתקן שעליו הי' לתקן דור של ע"ז ולכן
 לא רצה ליכנס בגבולו של יצחק ע"ד
 שאמרו מקום הניחו לי אבותי להחגדר
 בו. עד שנצטווה דעכ"פ עליו נמי למול.

עח) לפ"מ שאמרו בזה"ק דמלך הדין
הי' אדם ראוי להקריב כל
גופו לה', רק אמרינן די במצות מילה.
וא"כ מילה הוא כקרבן להקב"ה (עיין
מקונו זהר מיקון כ"ד), ואברהם בענוותנותו
הרגיש בעצמו שאינו ראוי להיות קרבן
לה'.

עט) לפ"מ שהקשה הרמב"ן ב"ס' שושן
קודות שהקשה כ"ו קושיות,
ואחד מהם למה נלטה אברהם על
המילה בהיותו בן ז"ט שנה, והלוא הכיר
אם בוראו בן ג' שנים (עיין נדרים ל"ב
ומ"ר י"ח י"ז חנ' לך נ' ויש עוד דעות ר"י
ורשב"ל בב"ר ס"ד ד' יש אומרים מ"ח שנה
וברמב"ם פ"ח מעו"ז גורם בן מ' שנה).

וראיתי בתולדות יעקב יוסף שפי' לפי
הגמ' נדרים (ל"א ע"ג) גדולה
מילה שכל התורה והמצוות שעשה
אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שכל,
שנא' "התהלך לפני והי' חמים". וכתב
המהרש"א שם בשם המורה נבוכים (ח"ג
פ"ט) כי לא ניתנה מצות מילה להשלים
חסרון היצירה רק להשלים חסרון
המדות, עיי"ש. וזה יובן גדולה מילה
שכל התורה והמצוות שעשה אברהם
אבינו ע"ה לא נקרא שלם, היינו
בשלימות המדות שהוא גורם שלימות
התורה, עד שכל שהוא להשלים חסרון
המדות כמ"ש המורה, ועשה כל
ההשלמות ששייך מחוץ לגופו וראה אכתי
חסרון בעצמו עד שנלטה במצות מילה

אומרים בכך וכך אילו היינו רואים אותו
לא היינו מניחים אותו לימול וכו'.
והקשה השל"ה מ"ש מצוה זו מכל
המצוות שעשה שלא עכבו על ידו, וחי'
דבזו הוא מבדיל עצמו להיות עם מיוחד
עם קדוש. ולכן היו מעכבין על ידו, (עיין
זהר ח"ג ע"ה) דההבדל בין ישראל
לעכו"ם הוא ע"י צריח מילה, ולפ"ז
באמת הי' מתיירא לנפשו מפני האומות,
כי אין סומכין על הנס, ובפרט היכא
דשכיח הזיקא (פסחים ס"ד ע"ג זהר א' קי"א
קי"ג) והולרך להמתין עד שיצוהו ה' ואז
ה' אתו (בהג"ה בשל"ה שם).

עז) לפמ"ש רש"י עה"פ (בראשית ה:לג)
בן חמש מאות שנה א"ר
יודן מה טעם כל הדורות הולידו לק'
שנה וזה לחמש מאות וכו' כדי שלא יהא
יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני
המבול (ב"ר) דכתיב (ישעיה סה:כ) כי
הנער בן מאה שנה ימות ראוי לעונש
לעמיד וכן לפני מתן תורה. א"כ לפני
מתן תורה קודם מאה שנה לא הי' בן
עונשין והיה ליה דין קטן ולא יא'
מרשות אביו ועיין רבינו בחיי בפי'
עקב עה"פ כימי השמים על הארץ
דלעמיד לא יהיו מענשין עד ק' ועיין
שו"ת חכ"ז (סי' מ"ט ונו"ב י' יו"ד סי'
קס"ד) וא"כ אברהם שהי' קודם מ"ח
חשב שאולי לא יא' מרשות אביו קודם
ק' שנה ואין צידו למול ולהכניס עצמו
בסכנה.

הדרך, כלומר שהוא חולה מטורח הדרך אין מלין אותו עד שיתרפא, עכ"ל. וי"ע דאי אין למול כשחולה מאי נפ"מ מחמת הדרך או שאר חולה, ויש לעיין. עכ"פ משום חולשא דאורחא לא מהליגין, וא"כ י"ל שאברהם כל ימיו הלך לדבר מצוה ולפרסם שמו ית' בכל העולם כולו והי' זו חולשת הדרך ולכן לא מל. ומכאן יש ללמוד שלא לטלטל ולהציא החינוך הדרך למול במרחקים שהוא מקרי חולי הדרך ודלא כמו שהונהג בזמן האחרון להציא הילד לעיר אחרת בשביל קצת כבוד וצאים בטענה צרוב עם הדרת מלך וכיוצא בו וברש"י (שמות ד: כד) ויהי בדרך במלון אמר אמול ואנא סכנה וכו'.

פב) לפמ"ש התוס' (שנה קל"א ד"ה
 ושוין) דמסתבר דמילה אס
 עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה עצמה
 שהוא מחוייב צח' הוא עושה צט', שאם
 הי' מל צח' לא הי' חוזר ומל צט'. אבל
 סוכה וליניית ומזווה בכל יומא מחייב
 צהם וכל רגע מקיים מצוה צעשאו ואם
 לא יקיים בכל רגע מבטל מצ"ע הוי
 דהני מצות תדירות הם, ואפי' קיימם
 היום חייב לקיימם למחר ע"ש. וי"ל דזה
 שס"ל אברהם כיון דמילה א"א לקיימה
 אלא פעם אחת ואותה מילה גופא לא
 בטלה, ואינו מבטל כלום צאיחור אלא
 אותה מילה עצמה יקיים לאחר זמן, ולכן
 המתין עד שנצטווה ויהי' מצווה ג"כ
 (ועיין לעיל אות י"א ומיהו התם צין להראב"ד
 וצין להראב"ם עכ"פ יש חיוב בכל רגע, אבל ע"פ
 התוס' הי' ס"ל דליכא חיוב כלל והצנן).

שהוא השלמה בגופו ולכן שפיר צאה מצוה זו באחרונה להשלים בשלימות ע"ש.

פ) או יאמר לפמ"ש שם לפי האלשיך
 ענין מחצית השקל צסם רבינו
 אלקב"ץ להורות שאין האדם שלם כי אם
 צצירוף צצירו וכל א' הוא מחצית. וז"ש
 "המול ימול", אחר שכל עצמו ימול
 אחרים. וזה מעלת משה זכה וזיכה
 הרבים, (עיין אבות פ"ה מכ"א) וזה אי
 אפשר כשהוא צמעלה עליונה שאין לה
 התחצרות עם המוני עם כי אם צעת
 ירידתו צסוד (משלי כד: יז) "צבע יפול
 צדיק וקס". וזהו ג"כ וירד משה מן
 ההר אל העם וע"ז אמרו (צ"ר מ"ד י"ג
 וזה"ק א' צ"ג חנ' שופטים י"א) אצרים אינו
 מוליד אצרהם מוליד, כי אצרים יסוד
 אצא - אצ"ר צחוך מ"ם סתומה - צינה,
 ואז אינו מוליד לזכות המוני עם. משא"כ
 כשירד אצרים אל סוד ה"א אחרונה
 שנקרא אצרהם צסוד "צבע יפול צדיק
 וקס" שיכול להתחצר עמהם ולהעלותם,
 ואצרהם מחיירא מזה שמא ח"ו לא יזכה
 לחזור ולעלות עד שהצטיחו הקצ"ה ע"ז
 ואמר לו "הנה צריתי אחך", וז"ש "והי'
 תמים" והצנן.

פא) לפי הגמ' יצמות (ע"א ע"ג) דמשום
 חולשא דאורחא לא מהליגין,
 פי' כצצא עיף מן הדרך לא מהליגין.
 ורבינו ירוחם כחצ יום מעונן או יום
 שמנשצת צו רוח דרומית אינו מעכצ
 מלמולו דשומר פתאים ה', אבל טורח

מלדו ית', מזה יש כח באדם לזמנם
 א"ע. וזה שאשע"ה מל עצמו אף שהדין
 "המל ימול" (ע"ו כ"ו ע"א) ואיך מל
 אברהם א"ע, משמע מזה שהעיד השי"ת
 עליו שמלדו הוא נולד מהול ומותר לו
 למול ע"ש כל הענין. ולענינו נראה
 עכ"פ דמלד השורש אברהם אבינו הי'
 נולד מהול ולכן לא הרגיש בחסרון
 המילה משכלו ודעתו שהרי על פי השגה
 שכליות הוא הי' כבר נמול, ורק מלד
 הגשמי היה צריך למול עצמו ולא הרגיש
 בגשמיותו עד שנלטוה מהקצ"ה.

פה) לפמ"ש בס' דרך מנחם דלכן
 דור המדבר לא נזרכו
 להעביר עור הפריעה שהיו נשמותיהן
 גבוהות יותר והיו יכולים לעמוד נגדה,
 משא"כ נשמות הנמוכות מהם, וכעין
 ע"ה אסור לאכול בשר (פסחים מ"ע ע"ג)
 ות"ח מותר. וא"כ אפשר אברהם אבינו
 ראש לכל ישראל כשהיה אב-רם היה יכול
 לעמוד אפי' נגד קליפת הערלה ולא היה
 צריך לה לעצמו כלל עד שזוהו הקצ"ה
 בשביל הדורות הבאים וכמ"ש המול לכם
 כל זכר לדורותיכם.

פו) או יאמר לפמ"ש בעמודי שבעה
 בשם מגלה עמוקות דכשנולד
 יצחק הצריך אברהם אבינו להיות דוקא
 בן מאה שנה לתקן ג' דורות - מצול,
 אנוש, הפלגה - ר"ת מאה. וזה הי'
 סובר אברהם ולא הי' נימול להמתיק עד
 מאה שלמים וקדם לו הדיבור בחילת
 המאה והוליד ליצחק כשהוא מהול.

פג) לפמ"ש בבית יעקב הענין שלא
 נאמרה לאברהם זו המצוה
 עד שהי' קרוב למאה שנים ושאר מצוות
 כבר נאמרו, כי אם הי' מל אברהם אבינו
 קודם זה היו נדחים ממנו כמה וכמה
 עבודות מעבודת ה' שלא הי' לו צורך
 בהם, כי כל המצוות שרשם הוא ברזא
 דמצות מילה שמורה על זמנא מקודם
 שנאמר לאברהם מצות מילה אז הי'
 מייגע את עצמו בעבודת ה' על כל
 דיבור שפעל ועשה, ואחר שהגיע לימי
 הזקנה ונתמעט כחו מעבוד עוד עבודות
 קשות שבקודש לזמנא א"ע ביותר, אז
 האיר לו השי"ת שמעתה לא יצטרך עוד
 לגדל זמנא כ"כ ואמר לו מצות מילה
 שהוא כלל כל המצוות ע"ש. וא"כ יש
 לומר דמהאי טעמא אברהם בעצמו נמי
 לא חש למול, שרצה לייגע יותר עבור
 המצוות בבחי' לפוס צערא אגרא (סופ"ה
 דאבות), וכמ"ש לעיל כעין זה.

פד) לפמ"ש בס' בית יעקב (פ' לך לך
 ס"י מ"ט) עה"פ "אני הנה
 בריתי אתך וגו'", (בראשית י"ד) ופי'
 הענין בזה שהשי"ת אמר לאשע"ה
 שמלדו ית' הוא נולד מהול בלי
 התפשטות ומלדו ית' אין לו שום צורך
 לזמנא. אכן אהה מלדך תשמור את
 בריתי לזמנא את עצמך ועי"ו יהי' לך
 חלק בהתקשרות שיש לך בהשי"ת,
 ומהיכן נקח כי באדם לזמנא א"ע מלדו,
 אף עי"ו שהשי"ת מסכים עליו שהוא
 נימול בשורש ואין לו צורך לזמנא עוד

וראיתי בדרך מלכותך שהקשה דמטעם שיעבור עליו שבת אחד א"כ לעולם הי' ראוי להיות המילה ביום א' בשבת. ומי' דמילה הוא במדרגה גבוה משבת כמ"ש דוד (תהלים יב:א) למנחם על השמינית - ר"ל שהוא במדרגה שמינית והוא למעלה מן השבת שהוא השביעית. ולפ"ז אי אפשר להשיג כוונת המילה לב"נ שאי אפשר להשיג מדרגה להם, ולכן לא מל שחשש דילמא עדיין לא השיג כל הכוונות בה.

צ) או יאמר מה שאמרו חז"ל טעם המילה להחיש כח היצר (מו"נ ח"ג פ' מ"ט) והקצ"ה השליט את הצרהם על יצרו, כמאמר חז"ל (ב"ב י"ז ע"א) שלשה השליטן הקצ"ה ביצרים הצרהם יצחק ויעקב. ואצרהם השלים עמו פי' שהיה עובד ה' בשתי יצרים ביצ"ט וביצ"ה"ר שהשלים עמו ועשה הכל לעבודת ה' (ועיין ב"ב י"ז ע"א) דוד לא היה יכול לו והרגו (ירושלמי ברכות פ"ע ה"ה ועיין ס' בעלי הנפש להראב"ד), והיה ס"ל דהמל וחותר הערלה הוא בכלל הרגו שחתכו לגמרי שלא יחגבר עליו עוד, וזו לא היחה מדתו לצרהם שהשלים עמו ולא הרגו ולכן לא מל דלא הי' צריך להחיש כח היצר ודריש טעמא דמזוה ולכן צא הציורי דאעפ"כ מזוה למול מטעם דמאוסה ערלה שצא ע"י הנחש וזוהמתה.

צא) או יאמר כיון ששקולה מזוה זאת כנגד כל המצוות שבתורה,

פז) א"י דילחק הי' גזור מששת ימי בראשית, ואותיות יח"ק על שם המאורע - יו"ד כנגד י' נסיונות, כד"ק כנגד חשעים שנה של שרה, חי"ת כנגד שנימול לשמונה ימים, קו"ף כנגד מאה שנה של אצרהם. וזה השם יצחק הי' גזור מששת ימי בראשית, וכדי שיחקיים השם לא שם הקצ"ה בלבו שימול קודם כי אם למאה שנה.

פח) או יאמר לפי דאיתא בפר הצהיר מ"ט אמר הקצ"ה מילה צח', מפני שש הקצוות שישנן באלם, ומאי נינהו, יד ימין יד שמאל רגל ימין רגל שמאל ראש הגויה והגוף וצריח ואשתו שהיא בת זוגו שנא' (בראשית ב:כד) "ודבק באשתו והיו לבשר אחד", הרי ח' ימי מילה ע"כ. והי' סבור דח' ימי מילה דוקא ועבר זמנו בטל החיקון.

פט) או יאמר לפמ"ש חז"ל (נדרים ל"א ע"ב) גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג צריחות, ומתם (יומא פ"ה) אמרו גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה, ואמרו חז"ל וכן איתא בזוהר על ענין המילה בשמיני דוקא כדי שיעבור שבת אחת (רבות ויקרא כ"ז). וידוע קושיית הפר"ד דלמ"ד אצות דין ב"נ להם, האין שמרו את השבת. וההפלאה חי' שעשו מלאכה ע"ש ומונש"ק (ועי' משנ"ה ח"ג סי' ס'), ולמ"ד דין ב"נ להם, א"כ לא שמרו שבת וא"כ לא עבר עליו שבת אחד בקדושה, ולכן המחין עד שיטעוה והצן.

כמו שלא נתנה לאדה"ר כיון שהיה מהול
כבר ולכן לא מל כדי שנתן לו המצוה.

צג) ובאזור אליהו כתב טעם דלא
ניתנה מילה לאדה"ר ויזוה
לזניו למול כיון שהקב"ה צפה צמעשיהם
של רשעים וראה דור המבול לא צוה
עליה כי עמידין לצוטה, לכן המחינה
ולא ניתנה להם רק הרשומים שצדור היו
נולדים מהול זנם וכדומה כדי שחלקיים
המצוה הזאת. ולפ"ז חשב אברהם נמי
שאכתי שייך האי טעמא כיון שעוד יצא
ממנו ישמעאל וזני קטורה ועמידין
לצוטה המצוה ולכן לא מל עד שנצטווה
מפי הקב"ה.

צד) או יאמר כיון שראה אברהם אבינו
שלא נולד מהול כאותן
הראשונים חשב שצודאי אינו ראוי להיות
מהול שהרי אותם הראוים נולדו מהולים
וחשב שאם היה הוא ג"כ ראוי הי' נולד
מהול זנם כאדם ונת, ולכן לא מל עד
שצוהו ה'.

צה) או יאמר שטעם המילה להחיש כח
היצר והתאוה כדעת הרמב"ם,
ואברהם כיון שהשליטו הקב"ה על יצרו
כמו שאמרו חז"ל (ב"ב י"ז ע"א) שלשה
השליטן הקב"ה ביצורם אברהם יצחק
ויעקב, ולכן ס"ל דאינו שולט בו אינו
מחוייב בו (ועיין לעיל אות ז') ודריש טעמא
דקרא. וזוה י"ל דאמר לו הקב"ה
"התהלך לפני והי' תמים" - ר"ל דלא
תקור ותדרוש בתר טעמים אלא הי'

ובגמ' (נדרים ל"א ע"ב) רבי אומר גדולה
מילה שכל המצוות שעשה אברהם אבינו
לא נקרא שלם עד שכל (שם דף ל"ב) ד"א
גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצוות
שצתורה וכו' ע"ש ועיין ר"ן שם, לכן
המתין אברהם אבינו להשלים כל המצוות
עד עירובי תבשילין, כמבואר ביומא (דף
כ"ח) "תורתי מצותי ותקותי" - אברהם
אבינו קיים כל התורה כולה אפילו
עירובי תבשילין. ואח"כ למול עצמו
לרמוז לעולם ששקולה מילה כנגד כל
המצוות שקדמו כל ימי חייו וכיון
שהשלימם קדם לו הדיבור להיות מצוה
עליה להראות מעלתה שבהיותה שקולה
כנגד כל המצוות צא לו הצווי שגדול
המצווה ודו"ק (אזור אליהו משבט מוסר).

צב) או יאמר מש"כ בטעם שלא ניתנה
מילה לאדם הראשון, כי נצרכ
מהול כמרו"ל (אדר"ג ב' ה'), וז"ל אף
אדם הראשון יצא מהול שנאמר ויצר
אלקים את האדם כללמו. אף שם יצא
מהול שנאמר ויולד צדמותו כללמו. אף
נח יצא מהול שנאמר איש נדיק תמים
היה צדורותיו. אף שם יצא מהול שנאמר
ומלכי נדק מלך שלם. אף יעקב יצא
מהול שנאמר ויעקב איש חס יושב
אהלים. אף יוסף יצא מהול שנאמר אלה
תולדות יעקב יוסף וגו' אף משה יצא
מהול שנאמר (שמות ב:ב) "ותרא אותו כי
טוב הוא וגו'". ולפ"ז נמצא דהקב"ה
לא חייבם צממות המילה כיון שיצאו
כשהם נימולים כבר. וא"כ אם היה
אברהם מל נמי לא היה נתנה לו המצוה

משא"כ בשאר מלות ללא מזכירין א"א ואדרבה משה רבינו נתן כל התורה, וז"ל ת"ר המל אומר אקב"ו על המילה אבי הבן אומר אקב"ו להכניסו צבריתו של א"א ועיין טוש"ע (יו"ד סי' רס"ה ס"א) והטעם נראה לפמ"ש בנחלת בנימין (מזוה ב', הבאתי לעיל אות נ"ה) דלכך לא ניתנה המילה לאדם הראשון כי המילה הוא התרומה והתורם שאינו שלו אינו תרומה. ואצרה"ס בעל הצירה הוא, ועד שלא בא אצרה"ס שהוא צעה"ב ובעל הצירה היו הדורות שלפניו אקורים צמילה כי התורם שאינו שלו אין תרומתו תרומה, והם אינן של עממן להיות שולטין, כי הכל לצעה"ב שהוא אצרה"ס ונקרא תורם מאינו שלו.

וגם אצרה"ס לא ידע בנפשי' שהוא הצעה"ב עד שזוה לו הקצ"ה למול בשר ערלתו, ואז ידע והכיר בנפשי' כי הוא צעה"ב וצידו לתורם משלו, ומאז ואילך עשה שלוחין לצניו אחריו להמול להם כל זכר. ועיין (והר ח"ב פ"ו) דכל אחד כיון שנימול נכנס צבריתו של א"א. והנה הראו לו מן השמים דברית זה שלו הוא ולעולם נקראת על שמו צבריתו של אצרה"ס אצניו ולא רצה למול בעצמו עד שנצטווה מתחת ענותותו יחירה. ומה"ט נראה דמצרכין להכניסו צבריתו של אצרה"ס אצניו משא"כ בשאר מלות.

(צח) עוד נראה לפמ"ש לעיל דאצרה"ס הוא צעה"ב ותורם משלו ולא אחרים ואצרה"ס לא ידע מזה וג"כ לא

תמים וקיים המצוה, דאף שהטעם נשחנה המצוה לא נשחנה שיש לה כמה טעמים.

(צו) או יאמר דאצרה"ס אצניו הי' צמדת החסד שהוא למעלה מיסוד ומילה הוא ממדת היסוד, סבור שהוא פטור מן המילה שהוא למעלה ממנה, וצא הצווי מהקצ"ה לחייבו לפי שהמילה גורם קיום העולם כדכתיב (ירמיה ל"ג) "אם לא צריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי", וא"כ אפילו לא צעי לעצמו מ"מ צריך להציל העולם.

א"י לפ"מ דידוע דהערלה הוא ממדת הדין ואצל צריאת העולם אמרו חז"ל ראה שאין העולם מתקיים צמדת הדין לצד שיחף מדת הרחמים למדת הדין ואצרה"ס הי' מדת החסד דכתיב חתן אמת ליעקב חסד לאצרה"ס, וכיון דצבריתא העולם שראה שאין העולם מתקיים צמדת הדין הכ"נ דא"א רק צמדת החסד, וכיון דלא הי' לאצרה"ס אצניו חלק ממדה"ד רק הערלה לא רצה לגמרי לחמוך הדין ולעקרו ולהשאר רק צמדת החסד לא חשב אצל כתיב (מהלים פ"ט א:) "כי אמרתי עולם חסד יבנה", כלומר כלו חסד ולכן נצטוו למול ולהכרית הדין וישאר כלו חסד ולכן נשאר אצרה"ס מדת החסד לגמרי כידוע.

(צז) עוד נראה לפמ"ש ז"ל (שנה קל"ז ע"ב) לאצני הבן לצרך צמדות מילה להכניסו צבריתו של אצרה"ס אצניו

דאזרהם כשמל ינא מכלל בן נח, עיין רמז"ן (ויקרא כד:י) "וינא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי" וכו' והזרפחים אומרים כי מצרי היה זדינו אבל כשגדל נחגייר לדעתו ונימול ואין דעתי כך כי מעת שצא אזרהם זברית היו ישראלים וזגויים לא יתחשבו וכו' ודלא כרש"י שכחז צחוך בני ישראל מלמד שנחגייר והוא מח"כ שם ע"ש.

א"כ אי הי' מל מקודם הצווי היה צריך שזב להטיף דם זברית כשצא להחגייר לאחר הציווי ולא מיבעיא לשיטת הר"ת שלא היה יכול כלל ואין לו חקנה אלא אפילו לשיטת רבינו הבה"ג מיהו זעי הטפת דם זברית שנית והוא בגדר תובל דמה לו קטלה כולי מה לי קטליה פלגי ולכן לא מל עד שלא נצטוה.

ק) א"י לפ"מ שהעיר לי תכ"א כי כיון זברית הוא צריך שחי זדדים לכריחת זברית דא"א לאחד לכרות זברית אם חזירו אינו מסכים א"כ זביכול זבקצ"ה צריך קודם להסכים על כריחת זברית הזה ולא דמי לכל החורה שהוא מצוה שכל אחד יכול לקיים אבל לכרות עמו זברית צריך שהקצ"ה יזוה תחילה ויסכים לזה ויפה אמר.

ובעין זה מצאתי זפרד"י כי אות היא זיני וזיניכם ואות שייך זשני זנ"א שהם זמדדגה אחת חזרים אבל לא ילך איש קטן למלך גדול לאמר נכרתה זברית אהבה זינינו ואזרהם הי' זעצמו

רצה להכיר את עצמו זמדדריגה זו וכמו שאמר ואנכי עפר ואפר, ונראה לפ"מ זכתיב ויאמר (שם) זרוך אזרם לא-ל עליון קונה שמים וארץ א"כ קודם לכן לא היה עדיין זעל הזית אלא לאחר שזרכו קונה שמים וארץ ואמרו מס' אזות (פ"ה מ"ז) עשרה דורות מנת ועד אזרהם וכו' עד שצא אזרהם וקבל שזר כולם א"כ הוא אשר הציל העולם וקנה אותה ולא היה אלא עד לאחר המעשה של שם שאמר לו קונה שמים וארץ ולכן לא מל קודם זבין כך וזין כך נצטוה על המילה.

צט) לפי שיטת הר"ת הזאתי לעיל אות ז' (הזיאו המוס' שזח קל"ה ע"א ד"ה לא נחלקו, והזיאו הטור יו"ד ס"י רס"ח) דעו"כ שזא להחגייר והי' נימול מקודם אין לו חקנה שהרי אין הגר נכנס לכלל ישראל אלא זמילה וזבילה וכיון שכזר נחכה ערלתו שלא לשם גירות וא"א לו למול ממילא אין זידו להחגייר עוד, ורבינו הגדול הבה"ג ז"ל תולק (ועיין משנ"ה ח"ב ס"י ז"ה).

ומיהו לשיטת רבינו הבה"ג נמי פשוט שאם רוצה להחגייר צריך להטיף דם זברית עכ"פ דהוא זמקום מילה כדי שיוכל להכנס זכלל ישראל, זזמזות מילה יש שני זזרים עכ"ס המילה והכריחת זברית ותרוייהו צריכים להטיף דם זברית כי זה דרכם של הראשונים כשרצו לכרות זברית להזיאו דם משניהם ולערב אותם זידוע ועיין רמז"ן, וא"כ למ"ד

עפר ואפר ולא הרהיב צנפשו לכרות
עמו כזיכול זרית עד שנצטווה וזה האות
זכינהם.

קא) לפמ"ש צמו"ג (ח"ג פמ"ט) הצאחי
לעיל (אות ה') דהמילה צא
להחליש כח החאווה הצא מאדה"ר מכח
הנחש הקדמוני וכיון דלקח מהעה"ד
זידים ואכל צפה ולכן זריך לתקן מדה
כנגד מדה ומילה זידים החחוך זיד
ופריעה צלפורן (גם לתקן הכחנות עור שעשה
להם הקצ"ה וילנישם) ומצינה צפה שלחקן
האכילה שהיה צפה וא"כ זריך ג' זדריס
זמילה ועיין ספר הקנה דמילה ופריעה
מעכזי ומצינה הגם שהוא אחד משלשה
חלקי המצוה אעפ"כ לא מעכבת, ומיהו
זהרחמן הוא יזרך המל זשר הערלה
ופרע ומזך דמי המילה איש הירא והרך
הלזב עזודתו פסולה אם שלש אלה לא
יעשה לה הרי זשלשתן ס"ל עזודתו
פסולה וס"ל לאזברהם כיון דלא יכול
לעשות מצינה בעצמו א"כ יחסר זקיום
המצוה ולכן המתין זמילתו ולא מל עד
שנצטווה.

קב) א"י לפמ"ש דמצינה צפה דוקא
והנה זגמ' שצח (קל"ג ע"ז)
האי אומנא דלא מיין סכנה ועזרינן ליה
ע"ש א"כ אזברהם אזינו כיון דידע דאינו
יכול לעשות מצינה לא רצה למול עצמו
שלא ליכנס זסכנה וגם שלא יהיה זכלל
האי אומנא דלא מיין מעזירין אותו
וכ"ש דלכתחילה אין למול זלי מצינה
וכיון דאינו מחויב זדבר לא מל.

קג) לפמ"ש זגמ' (ע"ז כ"ו) אמר ר"י
וכי היכן מצינו מילה
לשמה ותמה זשאלת יעז"ך (ח"ז סי'
קס"ד) דהא ר' יוסי בעצמו ס"ל זבימות
(מ"ו ע"ז) זגר שנחגייר דזעי מילה
לשמה וזשו"ת ח"ס (יו"ד סי' א' וסי' ע')
ת"י דלא סותרין דזישראל זכבר נכנס
זזרית ומצות מילה הוא אללו זשאר
מצות החורה שפיר ל"ז מילה לשמה אזל
עכו"ס שזא להחגייר וע"י המילה נכנס
תחת כנפי השכינה זדת יהודית אם אינו
מל לשמה זמה יכנס לדת ישראל והוי
זחותר זעז בעלמא ע"ש.

ולפ"ז נראה דזאזברהם נמי כיון דאכתי
זן נח הוא וזעי לשם מצות מילה
לכיון ולא סגי זסתמא וכיון דאכתי לא
נצטווה על המילה ליכא לכיון לשמה ולא
דמי לגר זכיון זכבר נצטוו זני ישראל
על המילה א"כ גר שמתגייר מכיון לשם
מצות מילה שנצטוו ישראל ועי"ז הוא
נכנס לכלל ישראל אזל אזברהם אזינו
שלא הי' זמה לכיון לשמה וממילא לא
היה יכול למול לשם מצוה ולא היה אלא
זמחתך זשר בעלמא ולכן לא מל קודם.

קד) לפי דעת כמה ראשונים דאסור
לכזד אחר למול את זנו דאין
שליחות זמצות מילה והו"ל זבטל
המצוה, ועיין ש"ך חו"מ (סי' שפ"ז
סק"ד), ועיין כו"פ (סי' כ"ח סק"ג) דדוקא
דרך זיבוד אסור לכזד שאז נותן לו
המצוה מה שעליו לקיים אזל עושה
שליח, אזל עיין זקצה"ח ושו"ת יד

פי' דהכנעני היה לו קנין פירות עד דור רביעי והשם נמן הארץ לאברהם אחוזת עולם קנין הגוף ולא היה יכול אברהם לקנות הארץ בחזקה דכל מה שמועיל לארץ הוא קנוי לכנעני וצאל כנעני עביד כמ"ש המל"מ צפ"א ממכירה בשם גדולי הדור ע"ש ולכן ציוהו הקב"ה על המילה שהוספת מלוא שלא נצטוו נח הוא כנחיתת כסף וכמו צפועל (עיין ע"ז דף ס"ג) ובזה קני ארץ ישראל ולכן אמר ונחתי לך את ארץ מגורריך כאן ולא בשום מקום ע"ש.

ולפ"ז אם לא נתן לו הקב"ה מלוא מילה לא היו בניי זוכין בארץ ישראל א"כ אם היה מל אברהם אבינו קודם ולא הי' יכול לזוותו על מלוא מילה לא היה זוכה בארץ ישראל ולכן לא מל אברהם אבינו עד שנצטוו למול וזכה עי"ז במלוא ארץ ישראל.

ונראה דמה"ט חקנו לומר בצרכת המזון בשעת צרית מילה הרחמן הוא ישלח לנו משיחו הולך תמים בזכות חמן למילות דמים וכו' לעם אחד מפוזר ומפורד בין העמים ולכאורה למה דוקא בזכות מלוא מילה ולהנ"ל אחי שפיר דבלאו הכי לא היה יכול לקנות הארץ א"כ דוקא מלוא מילה היא המקרבת את הגאולה להציאנו בארץ ישראל.

קו) עוד טעם נראה בהקדם בעל העקדה פ' לך (דף ק"ד ע"ב) ויהי אברהם בן תשעים שנה עם היות

אליהו מש"כ שם, ועיין בכו"ש, ונראה הכוונה דכיון דלא יכול בעצמו למול אין שליחות.

ומה שנראה לחדש דאפי' למ"ד דיש שליחות היינו דוקא כשכבר מלווה ועומד ואינו יכול בעצמו יש שליחות אבל כשעדיין אינו מלווה כלל וליכא מלווה כזו בעולם עדיין אין לעשות שליח לקיים דבר אליבא דכ"ע וא"כ אברהם אבינו שאכתי לא נצטווה ובעצמו אינו יכול ולכן לא קיים עד שנצטווה ואז וכרוח עמו הצרית כביכול בעל הצירה בעצמו עזר לו.

קה) לפמ"ש רש"י (בראשית י"א) והיה חמים במלוא מילה שכ"ז שהערלה כך אחת בעל מוס לפני. ולפי זה למדנו דערל הוא בכלל בע"מ ומחלל העבודה כמו בעל מוס ולפ"ז פסול גם בצמה ועיין זבחים (כ"ב ע"א) רב חסדא אמר דבר זה מחורת משה לא למדנו ועיין בעל העקידה פ' לך (ק"ג ע"ב) א"ר מאיר גדולה מילה שכל מלוא שעשה א"א לא נקרא שלם כי אם עליה שנאמר התהלך לפני והיה תמים (נדרים ל"א ע"ב) והוא מצוה כי החמים הפך הבעל מוס כי צהיות בעל מוס לא היה כח בנפש לפעול פעולותיה בשלמות וכו' ע"ש ומצוה נמי דק"ל דהערל הו"ל בע"מ.

וראייתי במשך חכמה ד"ה והקימותי את צריחי את ארץ מגורריך, ארץ מגורריך כלומר ארץ כנען (בראשית י"ז)

נגד השכל וההקש וע"כ המשיך לנהוג עוד על מנהג הפילוסופים, וזא הציווי להנהיגו בדרך שלא כדרך הטבע ודרך ה' הנסי כי ע"י שימול ישיג דברים שלא השיג וע"י שיעלה בנו לעקידה ישיג עוד דברים מה שנראה היפוך ההקש השכלי.

ואמרו בגמ' ברכות (כ"ע"א) אמר ליה רב פפא לאביי מ"ש ראשונים דאיתרחיש להוה ניסא ומאי שגא אנן דלא מתרחיש לן ניסא אי משום תנווי בשני דרב יהודה כולי תנווי בניקיין הוה ואנן קא מתנינן שיחא סדרי וכו' ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מאסניה אחי מיטרא ואנן קא מלערין נפשין ומלוח קא נוחין ולית דמשגח בן א"ל קמאי הוה קמסרי נפשיהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדה"ש והכוונה דרחמנא ליבא צעי (סנהדרין ק"ו וזהו חרומה קס"ג, ספר חסידים רמז תק"ג, ועיין דרשות הר"ן דרוש הששי) ומסירת נפש מה שהוא היפוך השכל האנושי ולא השיג זה אצרהם אבינו עד לאחר שנלטה על המילה כדעת בעל העקידה ושפיר לא מל קודם.

קז) לפמ"ש ב' יש שזר דאיתא בזוהר (ויקרא דף כ"ג) וז"ל, כתיב וכן שמונת ימים ימול לכם כל זכר וכתיב (מהלים י') ואם בצבורות שמנים שנה וכלא בחד מתקלא סלקא עכ"ל ופי' ז"ל דהוא טעם והוא סוד מש"ה בן שמונת ימים דוקא לעורר ח' ספירות עלאין ממטה למעלה מעטרת עד הבינה א"ס

שכזר היה אצרהם קרוב למאה שנים אשר הלך בהם מהלך השלמות ממדרגה למדרגה עד שעוררו במחזה להגיעו אל מה שלא הגיע מתחילה מ"מ עדיין היה חסר העיקר והוא מה שלא הורגל לעשות בהשפעת זוראו על שכלו רק הדברים אשר יניירם השכל האנושי אמנם היואל מהקש השכלי הנה הוא עדיין עליו על מנהג הפילוסופים החושבים שלא יושפע מאתו יתברך דבר כנגד שכלם והיא המחוייב להם אמונתו מדעתם הגזור היות המציאות על דרך החיוב וכזר התחיל בספור שקודם להוליאו מאינטגנינות זה כמו שנתבאר בשער רביעי.

ועתה הוסיף שנית ידו במה שיזוה על מצות המילה כי הוא דבר אשר לא יגזור עליו ההקש השכלי כלל כי יהיה בצחינת השכל האנושי סכלות גמורה והודיעו עכשיו אני א-ל-ש-ד-י התהלך לפני שהוא שם מורה על המכוון כי ש-ד-י מצאנוך שגי כח על המערכות הטבעיות לחונן ולרחם והכוונה מדע שאני א' שד' לכן התהלך לפני ותתנהג לפני ביושרך והיה תמים עמי ואל תתחכם יותר להשען על חכמתך ולסמוך על חקירתך וכו' ע"ש.

הנה ביאר הבעל עקידה ז"ל כי עד שלא מל אצרהם אבינו הי' עובד הי' והשיג כל ההשגות על דרך החקירה והשכל וכל מה שלא היה משיג שכל האנושי לא השיג ולכן מצות מילה שהוא

הרי ש-די, ולאזה"ע אין להם זרית מילה
וחסר הי' וש-די הוא יסוד העולם ע"ש.

והגה כבר הצאתי בשם הספרים שעור
הפריעה החוזר על הגיד לאחר
החיתוך וכורכו ללד פנים הוא הקולו של
יו"ד ונשלם השם ואזרהם כיון שנתמעך
עור הפריעה כידוע קודם שכל ולכן לא
פרע שלא היה לו עור הפרוע חשב שאין
לו למול עוד כיון שממילא לא יוכל לתקן
השם לדעתו, אמנם ידוע שיטת מרן
הח"ס דהיו"ד כשרה בכל אופן והקולו
של יו"ד אינו לעכובא א"כ שפיר יכול
למול ובא לו הציווי שימול אעפ"כ והבין.

קט) מנהג בישראל שאחד נעשה סנדק
לחיתוך לתופסו בשעת

הזרית על ירכו ובמדרש שוחר טוב סמך
לה עה"פ (מהלים לה:ב) החזק מגן ולנה,
אמר הקב"ה מה אתה עושה לו אני
משבתך בכל אצרי זראש אני קורא
בתפילין בשערי לא תקיפי זירכי אני
עושה סנדיקוס לילודים בנימולים
בלפורנים אני עושה פריעה ולריך לחפש
אחר אדם כשר להיות סנדק כדי שיבא
אליהו ז"ל וישב על הקתדרה מכוסה
זמעיל אלל בעל זרית וגם זריך לחזור
אחר אדם כשר למול כדאיתא במדרש
המול ימול יבא טהור ויטפל עם טהור
עיין מט"מ ובש"ע יו"ד וכיון דאחד הי'
אזרהם ולא הי' זדיק אחר ולא היה יכול
למצוא לעצמו סנדק הגון דכולם בזמנו
לא היו זדיקים ולכן לא מל עד שבא
הקב"ה בעצמו וסעדו בזמילה.

זלי פירוד, ואלו שמונה ספירות נקראים
פ' שנים כי כל אחת כלולה מעשר ומי"ב
זירופי הוי' ז"ה י"ב חדשי השנה וגם
גימ' ספירה שנה, והם הגזרין דין על
עולם בתגבורת הגבורה ועתה בתיקון
המילה לח' ימים יתוקן ח' ימים עליונים
שרמזו הנקראים באחד פ' שנה, ולפי
שח' ימים ופ' שנים שניהם רומזים על
סוד הספירה לכן אמר הזוהר וכלא בחד
מתקלא סלקא ר"ל שכלל השמונה ימים
ופ' שנים כלם עולים במשקל אחד באופן
שרומזים תמיד על הספי' אמנם הימים
הם בחינות ח' ספירות המאירים בעטרת
והשנים הם למעלה בספירות הבנין עלמו
עכ"ל (עיין עיר מקלט).

ולפ"ז הי' ס"ל לא"א דדוקא מילה שכל
בשמונת ימים הוא יש לה סוד
וסגולה זו אצל אס לא היה בשמיני אין
לה סגולה זו ולכן לא מל עוד עד
שנלטווה ונדע לו דהסגולה הוא על
עלם קיום מצות מילה והוא מטעמים
הנ"ל וכיון שהסגולה על עלם המילה
כיון שכן נלטוו זה לא מעכב השמונה
ימים רק למצוה.

קח) לפמ"ש הציוני בשם מגילת סתרים
טעם למה אנו מזכרין
באות זרית קודש, כי שם ש-די הוא
חותמו של הקב"ה וכאשר ראשו ושתי
זרעותיו וקופין למעלה נראית כדמות ש'
וכאשר הזרוע שמאל פשוט והימיני נח
נראית כדמות ד' וזרית מילה הוא י'

ק"י א"י דכתיב אני אל-ש-די התהלך לפני והיה תמים והנה לשון התהלך לפני נאמר באברהם, אבל בקרא כתיב אחרי ה' אלקיכם חלכו ונחמ כתיב את אלקים התהלך אבל באברהם התהלך לפני.

ונראה דנאמת קשה היאך אפשר להוסיף מה שהוא על היצירה או לגרוע כיון שהקב"ה תמים צמעשיו ואת הכל עשה יפה ויכל אלקים מלאכתו אשר עשה. אמנם אמרו ז"ל (עיין תנחומא בראשית מג"ד ע"פ ואל-ש-די יתן לכם רחמים) בשעה שאמר הקב"ה והיה העולם היה העולם מתפשט בלתי גבול עד שגער צה הקב"ה בשם ש-די וזה מי שאמר לעולמו די יאמר לנרוחינו די וא"כ מראה שהעולם לולי הגערה היחה עוד מתפשטת ולא נגמרה הכל רק שהקב"ה גער צה ואולי על זה אמרו (ר"ה י"ג ע"ה) ארץ ישראל ארץ צבי כתיב צה דפשטה לה וגמדה לה והנה אברהם אבינו שנודע לו דיש צעל הצירה וידע כי הכל עשה יפה בעתו ידע שודאי אם צרא אדם צערלה צזה הוא תמים ואסור לו לשנות ולכן צא לו כציכול הציווי בשם אני אל-ש-די מי שאמר לעולמו די א"כ התהלך לפני והיה תמים שאין אמה עדיין תמים צריך לתקן הצריחה דצביון עשה הקב"ה שהצדיקים יוכלו לשנות וזה התהלך לפני שחובל לעשות לפני צבחינת הקב"ה גוזר וצדיק מצטל (מו"ק ט"ז ע"ב) או צדיק גוזר והקב"ה מקיים (שבת נ"ט ע"ב).

ק"יא עוד נראה לפמ"ש ז"ל (אדר"ג פ"ב ה"ה) דאדם הראשון נולד מהול וכיון שהנחש הטיל הזוהמה צו נמשכה ערלתו ונענש צמיחה שהיא הכפרה שלו כדכתיב (בראשית צ"ז) כי ציום אכלך ממנו מות תמות ומצונו שגחלקו צעונות שהתוודה עליהם ציו"כ אי מותר להתוודות ציו"כ אחר דנמלא שאינו מאמין ציו"כ מכפר אם מתודה עליהם (יומא פ"ז, ועיין רמב"ם פ"ב מהל' תשובה שפסק כראצ"י, וצטוש"ע אור"ח סי' תר"ז ס"ד) ואפ"ה מצונו צדוד המלך ע"ה שאמר (מהלים נא"ה) וטעמתי נגדי תמיד [ואולי מפני שלא הודיעו אותו רק לאחר מותו שנתכפרה לו אותו עון כמבואר צמו"ל בשעה שאמר שלמה עשה צשציל דוד אצין ועכ"פ כל זמן שלא נתקן החטא צריך לזכרו וצאהרן קדוש ה' היה נראה לו כעין עגל לפניו כל הימים עיין רמב"ן עה"ת פ' שמיני (ט"ו) וטעם קרב אל המזבח כי צעבור שהיה אהרן קדוש ה' ואין צנפשו חטא זולתי מעשה העגל היה החטא ההוא קצוע לו צמחצחו כענין שנאמר וטעמתי נגדי תמיד והיה נדמה לו כאילו צורת העגל שם מעכצ צכפרותיו וכו' ע"ש ולפ"ז י"ל דאברהם נמי ס"ל דאין לחתוך הערלה כי הוא צבחינת וטעמתי נגדי תמיד עד יום מותו ואסור לכרתו ושפיר לא מל.

ק"יב) או יאמר כי כיון שאדם הראשון נולד מהול ונח נולד מהול (אדר"ג פ"ב ה"ה) ועוד כמה צדיקים שנולדו מהולים ואחרים שצדור לא נולדו

לכרות הבהרת עד שמאליו יעבור ולא רצה למול עד שנצטוו למול.

קטו) לפמ"ש שכתב בצאר מים חיים (פ' לך לוח א') ועוד נראה טעם המילה צוה"ז כי סוד המילה הוא להכריח הערלה מבחי' היסוד כי כל זמן שהיסוד אטום בערלה אינו יוצא ממנו שום אור אל בית המלכות, וידוע כי בחינת היסוד היא צמדה התשיעית ממטה למעלה ונקרא ע"ש הדליק יסוד עולם כי נכלל מכל י"ס וט' פ' יו"ד הוא ל' ויסוד שזיסוד בבחי' ל"ט ויותר נראה שצא לרמז על בחי' יסוד שבמלכות שהוא ל"ט ממש והוא קנה האחרון סמוך לעטרה וע"כ בעת שהגיע אצרהם אצינו לתקן בכל שנוחיו עד בחינה זו והיו כל האורות מוכנים ומזומנים ביסוד שזיסוד ולא היו יכולין האורות עבור סטימת הערלה לבית המלכות אז צוה לו הקב"ה לאצרהם להכריח הערלה ולפרוע העור להתגלות העטרה בחי' המ"ל ואפשר אפילו לא צוה לו הקב"ה אז למול נמי הי' מל שאז היה הזמן לתקן היסוד בחינה אחרונה אלא שקדם הקב"ה וצוה לו שיהיה מצוה ועושה ויקבל שכר יותר. ואחי שפיר שלא מל קודם שלא הי' עדיין הגיע זמנו.

קטז) עוד טעם שהרי כשמל ושינו אח שמו, שינו גם שם שרי לשרה ואמר רשצ"י יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורח לפני כסאו של הקב"ה אמרה לפניו בשביל שאני קטנה

אלא בערלה סבר שלאחר שחטא אדה"ר לא נתנה מילה אלא ליחידים שצדור שנולדו מהולים ולא לכל. ואותם שלא נתן להם אינם ראויים לאותה אינטלא ואסור להם למול שנחטפים בטלית שאינו שלהם.

קיג) או יאמר לפמ"ש לעיל דהי' ס"ל לאצרהם אצינו כיון דאדה"ר נולד מהול א"כ זה הוא תואר היצירה של כל אדם והערלה שנמשכה הוא מלך החטא ולאחר התשובה אם ישוּב בתשובה שלמה אז הערלה מעצמה תעבור ותפול הערלה כמו שבכל חטא הקב"ה מעביר ראשון ראשון לאחר התשובה וכדכתיב וקר עונתך וחטאתך תכופר, וכן אמרו (אגיגה ט' ע"א) בהבא על א"א והוליד ממנה ממזר דהו"ל מעות שלא יוכל לתקון כי אם מת הולד והכ"נ הי' ס"ל שהקב"ה יסיר הערלה ממנו כמו שנמשכה לאחר החטא וכל זמן שלא הוסרה הערלה לא נתכפר לו החטא ולכן לא רצה לעשות פעולה להסירה.

קיד) א"י ע"ד הנ"ל לפ"מ דקיי"ל במצורע שהקוץ בהרחו חייב דכתיב (דברים כד:ח) השמר בנגע הטרעת ועיין שבת (קל"ג ע"ג) והטעם כיון דבא לו כעונש אסור לחטכו עד שישוב לה' וירחמהו ויסור ממנו הנגע ואדרבה הכורת הבהרת אין לו טהרה עולמית לפי שעשה פעולה להסיר העונש הכ"נ חשב דהערלה כיון דנמשכה לאחר החטא הו"ל בגדר עונש כנגע במצורע שאסור

ולכאן כמ"ש הפוסקים עד שנחזר ונתרפא למטה ונראה כקוץ שהוא הקוץ של יו"ד ולכן מל ולא פרע כאילו לא מל שהרי חסר הקוץ של יו"ד. וזה שאמר לו הקב"ה התהלך לפני והיה תמים בשלמות השם לפני ממש.

והנה בגמ' (יומא ט' ע"א) מי שכתב השם על ידו אינו טובל בו אלא כורך עליו גמי וחש אברהם אבינו לחתום על עצמו שם שמים בצשרו ממש שמה ח"ו יפגום בו וימעול בהשם שחקוק בו וכמ"ש בצניהו לאשמדאי שחקק על השלשלת ש"ש ואמר לו ש"ש עליך ולכן חש מלמול עד שנצטוו והיה תמים בש"ש חקוק עליך.

קידח) א"י לפמ"ש בספר חתן דמים (מר' זלמן רוניקיל ז"ל) מי מלל לאברהם הניקה בניס שרה (בראשית כא:ו) הלא רק בן א' היה לה ואף רש"י הרגיש בזה אלא כך אמרה שרה מי יתן והיה שאברהם כבר היה נימול ואז הניקה בניס רבים אבל עתה שהיה נימול לעת זקנתו וזקנתו לא אוכל להניק רק בן אחד ע"ש. ואברהם ידע שאם היה נימול קודם והיתה שרה יולדת בניס הרבה היה ישמעאל ובני קטורה כולם נולדו ממנה ולא היתה הזוהמה נפרדת ע"י הגר וא"כ ח"ו יהי' מצני שרה מעורבים טוב ברע והי' מפגלם ביחזק אבינו ח"ו ולכן לא מל לאברהם אבינו קודם עד שיכול להפריד הרע מהטוב.

שבאותיות הולאתני משרה הצדקת א"ל לשעבר היית בשמה של נקבה ובסופן של אותיות וכו' עכשיו אני נותןך בשמו של זכר שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע ואם היה מל אברהם מקודם והיה משנה שמו הי' צריך לשנות גם שמה לשרה והי' היו"ד מתרעמת על אברהם ולכן לא רצה למול שלא רצה לקבל עליו תערומות היו"ד עד שנצטווה והקב"ה פייסה ליו"ד.

ואגב נראה מה"ט נהגו ליתן שם לחינוך זכר בשעת הצריח שכן הי' אצל אברהם אבינו שנתן לו שם בשעת הצריח שקרא לו אברהם ולא אברם.

קיד) א"י דכתיב ונמלחם את צר ערלחכם והיה לאות ברית, כלומר כי צר הגוף ממש יהיה לאות ברית ביני וביניכם וזה "ומצרי אחזה אלוק" (איוב יט:כ) והיינו צרי ממש שהקדושה שורה על צרם ממש עיין באר מים חיים.

ובמקום אחר פירשתי לפי מה שאמרו חכמי האמת כי שם הוי' חקוק בגוף ישראל והצריח קודש הוא היו"ד האחרונה וכל זמן שלא נחגלה העטרה חקר תשלום השם וכשנחגלה העטרה אז נשלם השם כולו והו' מצרי אחזה אלוק ממש שחקוק בגוף האדם וחימוך הערלה הוא לגלות העטרה שהוא הרא"ש של היו"ד וגילוי עור הפריעה וחזרתו לכאן

היה לו ולא פריעה ואולי משום דהי גדול וליכא עור הפריעה וי"ל והאריכו בזה האחרונים ז"ל (עיין בזמנח סולת מזה ב').

ואי נימא דזכריתח הערלה ניזול מכרח ומדינה של גיהנם וזמנות פריעה מקיים המצוה מ"ע דימול א"כ י"ל כיון דא"א לא נטוה על המילה ול"ל פריעה כלל כמבואר בחז"ל, ולמול רק חיחוך הערלה נמי לא צריך דליכא כרח דליפטר מיניה, ולקיים בזה מצוה לא קיים ממילא כיון דלא נתחייב בפריעה וליכא אצלו פריעה ולכן לא מל עד שלא נטווה לזה ודו"ק.

קבו) או יאמר לפמ"ש הרמב"ם (פיה"מ שנת פ"ט) דמזות עשה דציוס השמיני הוא מצוה שאין דוגמתה ואם עבר ולא מל ציוס השמיני ציטל מצות עשה ואין לה תשלומין לעולם, ומה שמלין אח"כ עד שנת י"ג הוא חיוב על כל, אבל זה רק מדין שלא יהיה ערל ולא מצות עשה של מילה (ועי' ר"ח יומא פ"ה) ולכן חשב דכיון דלא מל ציוס השמיני שוב אינו יכול למול לקיים מ"ע של מילה, ושלא יהיה ערל לא חש כיון דאין זה מחרי"ג מצות אלא המצוה.

קבו) אפשר שחשב אצרהם אציו היוט כי כמה מצות נטווו כהניס וכמה מצות מיוחדות ללוים וכמה מצות מיוחדים לישראלים ונשים וגרים כל אחד לפום דרגא דיליה רק כל ישראל חברים

כאילו לא מל וי"ל דחלוי במחלוקת האחרונים ז"ל צמי שיכול לקיים חצי שיעור במצוה כגון לאכול חצי זית מצוה והכ"נ הו"ל בכלל חצי שיעור או דלא הוה כלום וא"כ אסור אפילו למול משום חובל בעצמו שלא לצורך מצוה.

ולבאוריה נראה להביא ראייה מדור המדבר לפמ"ש החוס' (יבמות ע"ב) דמלו ולא פרעו משום דלא נשב להם רוח צפונית ואי נימא דהיכא דא"א לפרוע גם החיתוך אסור א"כ אמאי מלו הם דהסרת הערלה ולא פרעו הא כיון דלא פרעו גם הסרת הערלה אינה כלום ואסור למול משום חובל וע"כ ז"ל דמ"מ יש מצוה דהני חרי מצות נינהו אלא דמ"מ כל זמן שלא פרע כאילו לא מל ועיין שנת (קל"ג ע"ב) מחקיף לה רב פפא אומן לימא להו אנה עבדי פלגא דמצוה אחון עבדיחו פלגא דמצוה ועיין רש"י שם ודו"ק.

ובמקום אחר כתבתי דאפשר המל ולא פרע שכחצו כאילו לא מל ולא כתבו אינו כלום או לא עשה ולא כלום אלא כאילו צ"ק הדמיון כלומר דודאי חסר מצות פריעה ומיהו לענין כרת שאם מח לאחר שכרת הערלה אפשר שנפטר מכרח זכריתח הערלה לחוד. וקנח ראי' מקטיעה צר שלום (ע"ז י" ע"ב) דאמרה ליה ההוא מטרוניתא ווי ליה לאילפא דאזלא בלא מכסא נפל על רישא דעורלתיה קטעה אמר יהביח מכסי חלפית ועברית ומשמע דרק חתוך

בע"כ א"א ע"י שליח לעולם אחי שפיר
ולאנשי ביתו נמי ז"ל כיון דהותר למול
עצמו הותר גם להם כמ"ש הרא"ש יומא
פ"ח סי' י"ד או יאמר לפמ"ש הרמב"ן
ז"ל דכל אנשי ביתו מל שהזמין מוהלים
הרבה שמלו אותם והוא עומד עליהם
א"כ באמת הוא לא מל רק עצמו ודו"ק.

ולפמ"ש א"כ שפיר לא מל א"א עד
שלא נצטוו כיון שלא היה מי
שימולו ושליח א"א לו לעשות כל זמן
שלא נצטוו ושפיר לא מל והוא כעין
מש"כ באות ק"ד רק מטעם אחר והבן.

קבט) לפ"מ שנחלקו הרמב"ן והרדב"ן
ז"ל (ח"א סי' י"ג) במי
שהוא בבית האסורים ויש לו זמן אחד
שיתנו לו לנאת עכשיו או לאחר זמן ואם
ינא מיד יקיים מצוה דרבנן ואם ימתין
יוכל לקיים מצוה דאורייתא, אי יזרז
ויקיים מצוה דרבנן או ימתין לאחר זמן
ויקיים מצוה דאורייתא כגון תענית צו"ג
וי"כ, והחכ"ל סי' ק"ו חלק עליו ועיין
ח"ס א"ח סי' קס"ב ומג"א א"ח סי'
תקס"ח סק"כ ועיין לקט יושר (עמוד 63)
ושו"ת עבודת הגרשוני סי' י"ב ובזכר"י
א"ח סי' כ"ה, וכן נחלקו במי שהוא
חלש ואם יתענה צו"ג אפשר שלא יוכל
להתענות צו"כ, אי זריזין מקדימין
למצות דוחה ויקיים מה שיכול או
שימתין, ועיין משנ"ה ח"ה סי' ע"ו
לענין סנדק ועוד בספרינו משנ"ה ח"ח
סי' ו' ודו"ק.

כאחד מקיימים כל התורה כולה וכיון
שראה אנשים נולדו מהולים ונשים
פטורים ממצוה זו הכ"כ חשב במצוה זו
שלאו לכל אדם נתנה.

קבח) ודע דעלה בדעתי מה דינך לחדש
דאפילו למ"ד דיש שליחות
למילה ודלא כמ"ש הש"ך (סי' שפ"ב)
ועיין לעיל אות ק"ד מה שכתבתי בזה
מחלוקת הפוסקים, אמנם נראה דוקא
אז בבנו כיון שחייב למול את בנו יכול
נמי לעשות שליח למולו וכמו דקיי"ל
דצ"ד חייבין למולו כשאין אז או כשהאב
אינו רוצה למולו או אינו יכול למולו עיין
(קידושין כ"ט ע"א ונטוש"ע יו"ד סי' רס"א)
הכ"כ יכול האב לעשות שליח למולו ודלא
כש"ך וקצ"ח וכמו שכתבו האחרונים
ז"ל אבל גדול שחייב למול את עצמו
שהוא מצוה שבגופו ועל גופו ממש, ועל
מצוה שבגופו אינו יכול לעשות שליח כלל
ועיין תוס' רי"ד (קידושין מ"א) דבמלווח
שבגופו לא מהני שליחות כמו בתפילין
וא"כ יש לחלק בין מילה שמל עצמו למל
את בנו.

ואי נימא הכי היינו יכולים לתרץ מה
שהביא זכ"ל"ח בספר במדבר
בהקדמה דמבואר בפדר"א דא"א מל
ביוה"כ וקשה כיון דא"א קיים כל
התורה (כיומא כ"ח) א"כ איך מל בעצמו
צו"כ ולמה לא לקח עכו"ם למולו וכבר
הקשו כן הגרש"ק למ"ד דמילת עכו"ם
כשרה למה דוחין את השבת במילת יום
השמיני ימול עכו"ם. ולפי מש"כ דלעצמו

העוסק בה פטור מן המצוה אלא אפילו היבא דאין המצוה חיוצת מ"מ העוסק בה פטור מאחרת ועיין נתיבות ח"מ סי' ע"ג דגבאי דדקה לא מקרי עוסק במצוה ומיהו עיין רמב"ם פ"י מהל' מתנות עניים ופ"ו מהל' תפלה ה"ח ופ"ג מה' ק"ש ה"ה ועיין משנ"ה ח"ה סי' ער"ד ודברי הנתיבות ז"ע ומיהו לדידן כיון דאצרהם אצינו הי' עוסק בגמילות חסדים וצדקה כל הזמן הי' פטור מן המצוה בגדר זה.

קלב) א"י כי אצרהם הוא תיקון של אדה"ר שקלקל צוהמת הנחש ועי"ז נמשכה ערלתו שהרי אדה"ר נולד מהול ומהחטא נמשכה הערלה ומה"ט כשחמתין הערלה משימין אותה בעפר כדכתיב צנחש ועפר תאכל כל ימי חייו (צראה"ג: טו) ולכן נמי קנה אצרהם אצינו את מערת המכפלה ששם אדה"ר קבור לאחר שתיקן, ועפרן חסר ו' לשון עפרין וקנה ממנו צארבע מאות שקל כסף לתקן אות ח' של מות שגרם אדה"ר ואל עפר תשוב והי' ס"ל לאצרהם דעדיין לא נתקן החטא עד שיבא משה ויתקן בקבלת הלוחות.

ועיין מגלה עמוקות פ' לך שצקבלת התורה פסקה זוהמת הנחש וזה שהראה לו הקב"ה לאצרהם אל תירא אצרים כלומר שלא תקבל התורה שהוא בגימ' תיר"א ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, עיין שלהי מכות תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, אלא אנכי

וי"ל הכי נמי דמספקא ליה צמחלוקת הנ"ל אי שפיר לקיים עכ"פ מצוה קטנה עכשיו ולא ימתין לקיים כתיקונה או ימתין לקיים כתיקונה עדיף ולכן לא מל דשב ואל תעשה עדיף.

קל) א"י דידוע חקירת האחרונים ז"ל צמי שיש לו אחרוג כשר אצל לא מהודר ואם ימתין עד לאחר צהריים יקבל אחרוג מהודר אי זריזין מקדימין למצות עדיף ויברך על האחרוג הכשר ולאחר צהריים כשיציאו לו ההדר יחזור ויטלנו או שימתין על ההדר ויבטל על זריזין מקדימין. ובשם הגר"ח הלוי ועוד אחרונים כתבו כיון שאם עכשיו יברך על האחרוג הכשר ויבא ידי מצותו ולא יוכל אח"כ ליקח המהודר דההדר הוא מצוה קודם נטילה וקיום המצוה אצל לאחר שקיים המצוה ליבא עוד הדר ולא עשה כלום ועיין תה"ד סי' רס"ט וצ"י יו"ד סי' רס"ח שהקשה אמ"ש הרמב"ם פ"א ממילה ה"ז גר שנכנס לקהל וכו' והקשה הצ"י מפ' החולץ (ק"ג) דשהוי מצוה לא משהינן ועיין שו"ת מצ"ט ח"ג סי' קל"ג, וא"כ צדידן נמי אפילו אי לא הי' רק מדין הידור נמי הי' צריך להמתין וכ"ש שכאן לא יוכל עוד לקיים כלל המצוה ודאי שאין לו לקיים בזמן שאינו מצוה ולא יקיים המצוה. ולכן המתין עד שיצוה כדי שיקיים המצוה בשלימות.

קלא) עוד נראה לומר לפ"מ דקיי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא מיבעיא מצוה חיוצת דקיי"ל

חלמד מן התיבה כדאיחא צוהר שהתיבה
 צנויה על שמא גליפא שה"ס תרין שמהן
 אילין משולבין כזה תקח א' של אדניי
 ותכפיל עם י' של הוי"ה הרי י' אח"כ
 תכפיל ד' של אדניי עם ה' של הוי"ה
 ד' פעמים ה' הרי י' אח"כ תכפיל ג'
 של אדניי עם ו' של הוי"ה ג' פעמים ו'
 הרי ש' ואח"כ תכפיל י' של אדניי עם
 ה' אחרונה של הוי"ה הרי נ', וכשתלרף
 כולם יחד הרי ש"פ כחשבון התיבה
 שהיחה ש' אורך ונ' רוחב ונ' גובה הרי
 ש"פ, והוא שכל של נדיקים צמוד של
 בגדי יש"ע [בגימ' ש"פ] ע"ש. ונראה
 דזה הוא נמי הנ' של עפר-ן עפר נ'.

והי' אברהם אבינו מהדר לתקן תרין
 שמהין ולא ידע תיקונו מחי עד
 שצא הקב"ה ואמר לו התהלך לפני
 והי"ה תמים והיה אוחיות הוי"ה כלומר
 כבר ניתקן ע"י שתמול כבר שע"י
 המילה תתגלה היו"ד שהוא דמות יו"ד
 כידוע וממילא תתגלה ויתקון השם
 הוי"ה.

קלד) א"י שהי' חושש אברהם אבינו
 לפי שהערלה הוא הנגע
 נרעת מזוהמת הנחש וצתורה כחיי
 השמר בנגע נרעת לשמור מאד ולעשות
 ככל אשר יורו אחכם הכהנים (דברים
 כד:ח, ועיין שם קל"ב ע"ב ומכות כ"ב ע"א)
 ודרשו שלא תחלוש ותקוץ סימני עומאה
 ועובר בעשה ול"ת ואם קנץ נגע נרעת
 אי יש לו טהרה עולמית נחלקו בו והי'
 חש אברהם אבינו דלמא הוא בכלל

מגן לך שכרך הרבה מאד ר"ת משה
 שאז פסקה זוהמת הנחש כמ"ש ישראל
 שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן (שם
 קמ"ו ע"א זהר א' ס"ג) וצקרא והנח"ש
 הי"ה ערום' ס"ת משה שעיקר התקון
 הי' כשקבל הלוחות ולכן ס"ל דכל זמן
 שלא תיקן אדה"ר אין לחתוך הערלה.

קלג) א"י לפמ"ש עוד שאדה"ר קלקל
 בתרין שמהן דקב"ה שם הוי'
 אדניי והי' לריך אברהם לבא ולתקן
 שניהם והנה קראו אדון אצל שם הוי'
 לא הודע לו כדכתיב ושמי ה' לא נודעתי
 להם (וארא ג') וארא אל אברהם ואל
 יצחק ואל יעקב בא"ל שד"י ושמי ה' לא
 נודעתי להם ועיין רש"י וא"ע ורמב"ן
 שם. ועיין מגלה עמוקות גם רמז צאנכי
 מגן לך לפי שלא היה אדם בעולם
 שקראו להקב"ה אדון רק אברהם לפי
 שאברהם הי' תקון אדה"ר והולרך לתקן
 שניהם בשם הוי' א"ל עולם שהקרה
 בשם של הויה בכל העולם וגם של אדני
 וז"ש הקב"ה לא מאינטגינות שלך
 במלח ז"א נרמו התיקון שלו שיתקן
 תיקון תרין שמהן הוי' אדניי שסודם
 ז"א וכמו שאמר הקב"ה לנח ז"א מן
 התיבה שצמלח ז"א הראה לו הקב"ה
 לנח תיקון שיתקן קלקול אדה"ר ב'
 שמות הוי' ואדניי.

וי"ל מה"ט אמרו על נח אילו הי'
 בדורו של אברהם לא היה נחשב
 לכלום שנה לא תקנו אלא וישת מן היין
 וישכר אצל אברהם אבינו תיקן. ודבר זה

מכוער האי גברא א"ל לך וקבל למי שבראנו ולכן לא מל עד שלא נלטה צוה.

קלד) א"י לפי מ"ש לעיל דהנימול הוא למעלה מן המזל והערל הוא תחת המזל והי' אברהם אבינו חש למול וללאת מתחת המזל מחרי טעמי, חדא דהרי קיי"ל אין סומכין על הנס וכיון דהנימול הוא למעלה מן המזל א"כ הנהגתו יהיה ע"ד נסי לו ולזרעו אחריו וחשש למול שלא יהא נראה כסומך על הנס ולמעט בניסא עדיף, והשניח דאין מול לישראל כתיב והוא כיון דאכתי לא יא מדין ישראל א"כ כשימול יא מדין עכו"ם ומתחת מזלם ולדין ישראל לא בא וגמלא קרא מכאן ומכאן, וכעין שאמרו (סנהדרין נ"ח ע"ג) עבד [שמל וטבל] יא מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא בא.

ומובן צוה נמי מה דכתיב (בראשית עו:ה) ויולא אותו החולה כלומר בע"כ. אמר לו לא מאינטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן וכו', עיין רש"י והוא כיון שלא רצה ללאת למעלה מן המזל לא הי' ראוי להוליד עד שהוילאו החולה למעלה מן המזל ולכן אין מול לישראל. עיין שבת (קנ"ו ע"א) ולכן לא מל עד שנלטה ואז אמר ליה הקב"ה התהלך לפני כלומר למעלה מן המזל אלא לפני ממש.

קלד) א"י דעכשיו יש במזלות מילה שתי מזלות חיתוך שהוא יכרות ופריעה ואולי היה מל קודם שנלטה לא

השמר בנגע הנרעת עד שיתרפא מעלמו כשיחקן החטא ואז חיפול הערלה מעליה ולכן לא מל עד שנלטה, ואולי מה"ט קיי"ל באמת דלגבי מילה ליכא עשה דהשמר אלא דוחה ובגמ' שבת הנ"ל ח"ר מילה דוחה את הנרעת ומה ח"ל השמר בנגע הנרעת בשאר מקומות חוץ ממילה והבן.

קלה) או יאמר לפ"מ שכחצו דבצ"נ לא אזלינן בחר רוב אפילו צדיני ממונות וכ"ש צדיני נפשות דרוב לישראל נאמרה ולא לעכו"ם שהוא דין מדיני החורה והארכתי צוה בכמה מקומות. ולפ"ז הרי המל עלמו יש מיעוט מחים אלא דאזלינן בחר רובא ולא חיישינן שמה ימות אבל בצ"נ דלא אזלינן בחר רוב אסור לו למול צלי ניווי ולקמוך ארוב כי שמה ימות, ואחר שנלטה שוב יכול למול.

קלד) א"י כי חשז א"א שאסור לשנות מעשה הבריאה ובפרט צורת האדם שבראו ועשאו הקב"ה בללמו וכדמותו ואם ישנה ח"ו הוא כממעט צדמות ויעבור על לא יוסיף או לא יגרע ועיין שו"ת ריב"ש סי' ס"ה כי לא יוכלו לשנות אף כנף העוף וכיוצא בו וכי כבר נעש אדם הראשון במה ששינה והוסיף לאסור לנגוע וכ"ש לגרוע ולחתוך חלק מגוף האדם שזה ממש שינוי בצורת האדם ובמעשהו וח"ו כעין הא שאמרו במס' תענית בר"א בן הורקנוס כמה

ועבדו בשני יצרים ודוד הרגו שראה שלא יוכל לו, ועיין לעיל (אות י').

ואולי בזה יש לפרש בקש דוד לעבוד ע"ז (סנהדרין ק"ז ע"א) שנאמר ויהי דוד בא עד הראש וגו' ואין ראש אלא ע"ז שנאמר וכו' והנה לקראתו חושי הארצי וגו' אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז וכו' וז"ל, ולפמ"ש י"ל דוד המלך היה רוצה להפוך גם הרע היצה"ר לטוב ואפי' ע"ז ממש ולעקרה לגמרי והיינו לעבוד ע"ז כלומר לעשות עבודה לה' ואמר לו חושי הערכי מדוע לא דרשת סמוכין [שיבא פינחס במעשה דכזי והבן כי קלרתי מאד].

והנה אברהם אבינו לפי עבודתו ושיטתו חשב לחקן גם הערלה ולעבוד ה' גם בחלק הרע ובפרט לאחר שנשלק בכבשן האש ולא נשרפה הערלה מאתו חשב לחקן הערלה ויתהפך גם הרע לטוב ולכן לא מל אלא המשיך בעבודתו לחקן הרע שבה עד שמקן הכל וזוה לו הקב"ה אעפ"כ לכרתה, ומיהו כיון שמקנה כראוי לכן אין זורקין הערלה לגמרי כלבז או לאשפה אלא מכסין אותה בעפר שהוא עושה עמה ג"כ מצוה ועיין חר"י עה"פ מי מנה עפר יעקב והוה כיון דחמי בלעם חייבא דבית ישראל הוון גזרין עורלתהון וטמרין בעפרא דמדברא אמר מן ייכול לממני זכוותא חסינייא האלין וסכום עובדיא טביא וכו' ע"ש שהוא נעשית מצוה כיון שמקן אברהם אבינו והבן.

הי' נצטווה שוב למול כיון שכבר נעשה מעשה, ולא היה אז ציווי כלל יותר אלא בזה סיני כמו שנחנה פריעה בזה סיני הלכה למשה מסיני ולא נחנה לאברהם אבינו ולא היו גם בניו מצווים על המילה כלל דממילא קיי"ל לאחר קבלת התורה מל ולא פרע כאילו לא מל וגם שאר בני ישראל לא היו מתחייבים במילה כלל עד מעמד הר סיני. וזוה הי' מונע מצוה מילה מצוה ולכן לא מל עד שנצטווה וממילא נתחייבו גם בניו במילה בלא פריעה והי' להם מצוה זו לכולם.

ובמש"כ מובן מה שבשעת הצריח מצרכים אשר קדשנו צמ"ו להכניסו בצריחו של אברהם אבינו מה שלא מצונו בשום מצוה מתרי"ג מצוה לברך על שם א"א ועיין רמב"ם (נפיה"מ פ' גה"נ) ולפמ"ש אחי שפיר דמצרכים שנצטווה א"א במילה בלא פריעה שזה הי' לנו ג"כ מצוה וכן הוא גם היום הגם שמל ולא פרע כאלו לא מל אבל מצוה איכא גם במילה שנצטווה בה א"א לכן לא מל עד שנצטווה.

קלט) א"י לפמ"ש ז"ל (ברכות נ"ד ע"א) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ודרשו ז"ל בכל לבבך בשני יצריך ביצ"ט ויה"ר ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך והכוונה שהעבודה תמה הוא להכניע הרע שהוא היצה"ר ולהפכו לטובה וזה המעלה הגדולה בצדיקים גמורים ואברהם השלים עמו (ב"ב י"ז ע"א) כלומר

ויקח רומח זע"כ תיקן הרומח כולל הכל, וא"כ באזרהם אצינו אכתי לא נתקנו הרמ"ח זכולל והגם שהמליכוהו על רמ"ח איברים מ"מ המליכוהו מן השמים ולא ע"י עצמו ולכן לא מל אברהם אצינו קודם שנצטוו.

ומה מדויק צוה לשון הגמ' (נדרים ל"ז ע"ג) כתיב אזרם וכתיב אברהם בתחלה המליכוהו על רמ"ג אזרים ולצטוף המליכוהו על רמ"ח הנה כתבו המליכוהו כלומר שהמליכוהו משמים ולא מעצמו שלא תיקן הכל רק כמלך שהמליכוהו ולכן לא מל, עד שבא פינחס ותיקן ויקח רומח "ויקח" זעצמו לא שהמליכוהו אחרים, ומדויק צוה גמי מה שלא נצטוו א"א והדורות אחריו זפריעה עד יהושע שהרי הפריעה הוא התיקון להיו"ד שבו והיתה קטיעה היו"ד מאדה"ר עד פינחס ולא היה לה תיקון א"כ א"א לא נצטווה על הפריעה שהרי לא נתקן אז כלל, עד שבא פינחס ותיקן היו"ד והצן וה' הטוב יכפר.

קמא) א"י לפ"מ שכתבנו לעיל (אות מ"ז

ע"ג וע"ע באות פ"ו) דג' עצירות

חזרו ונגערו ג' דורות, דור אנוש פגמו זע"ז וכנגד זה בא אברהם ותיקן ועליו נאמר אשר פרו יתן זעתו (מהלים א) ולכן גמירי מס' ע"ז של א"א ד' מאה פירקי הוי (ע"ז י"ד זחר ז' רע"ה) זה לעומת זה לתקן כל מיני ע"ז שזדורו וכנגדו שקל ד' מאות שקל כסף עובר לקומר לצטל כסיפת וחשקת ע"ז עד

קמ) א"י לפמ"ש (זמדבר כה"ז) הנני נותן לו את זריתי שלום וזמלאכי (ג') זריתי היתה אתי החיים והשלום, וכתב זמגלה עמוקות שאדה"ר נידון זנשירת אזרים סוד כ"ך עלה זמחשבה ז"פ כ"ך הרי מ' סוד מ' שחטף פינחס, וסוד הדזרים כי כל הנשמות הכלולות בו שהיו אזרים שלו פרחו ממנו זאותה שעה שחטף וחזרו לעלות ממנו ונתנו לתוך הקליפות ואלו הנשמות זריכין אנו להעלות זכל יום ויום ע"י חפילתינו ומשה זכה ונטל כל האורות וכל הכתרים שהציאו לו לאדה"ר לכולם זכה משה ושוב זכה פינחס ליטול כל הכתרים אלו וניתוסף י' לפינחס זשמו ומשה זעצמו בא ואמר לו הנני נותן לו את זריתי שלום ולכן י' קטיעה כי אותה י' שהיתה קטיעה עד הנה מחטאו של אדה"ר נשלמה עתה זפינחס, ז"ש ויקח רומח זידו ר"ל שלקח כל הכתרים פרטוף שלם מן רמ"ח אזרים שנשרו כל אזריו של אדה"ר ועתה משחלם רמ"ח כולל שהוא קומתו של אדה"ר כולל זידו קרי זיה זיו"ד זזרית דיליה ע"ש.

והעולה שעד פינחס עדיין לא נתקנו הרמ"ח אזרים שנשרו מאדה"ר לגמרי וסוף ההשלמה היא היו"ד האחרונה שהוא הזרית קודם שזורתו יו"ד וכמ"ש כמה פעמים ועד החס לא נשלמה. ואולי מפני מעשה זמרי שאז נתגזרה כזי זמעשה כוז ונגלה האמת וזא פינחס זה לעומת זה והרגו, וזה

קמג) א"י דאברהם אבינו באמת הי'
מספקא ליה במחלוקת חכמי
זרפת והרמב"ן אי ע"י מילה יאז מכלל
ז"נ או לא ואז ימול יפול בספק ז"נ
וספק ישראל ויהי' אללו שאלה לענין
שנת דגוי ששנת חייב מיתה ומספק
יתחייב לשמור ועוד ספיקות כזר האריכו
זזה האחרונים ז"ל כיצד עשו האבות
במזות אללו שב"נ אסור בהם ולכן שלא
ליכנס לספיקות כמ"ש הסתלק מן
הספיקות לא מל עד שננטוה כדי ללאת
מידי ספק וכנ"ל.

קמד) א"י לפמ"ש הרמב"ם פ"ט מהל'
מלכים ה"א על ששה דברים
ננטווה אדם הראשון וכו' וכן היה הדבר
בכל העולם עד אברהם, בא אברהם
וננטוה יתר על אלו במילה. והוא התפלל
שחרית. וינחק הפריש מעשר והוסיף
תפלה אחרת לפנות היום וכו' ע"ש,
ובהשגות א"א כן היה ראוי לומר הוא
התפלל תפילת שחרית והפריש מעשר
[וינחק הוסיף תפלה אחרת] עכ"ל. ועיין
כ"מ טעם הרמב"ם שלא חשב הא'
דאברהם נתן לו מעשר למלכי זדק ע"ש.
ועיין מנחות (פ"ג ע"א) פסח הבא
במצרים לא בא אלא מן החולין ופרש"י
דאכתי לא היו מעשרות ודו"ק.

ולדעת הרמב"ם מיהו איתא במדרש
(נ"ר ג') פרי אדמתך מה פרי
אדמתך צריכים עישור אף פרי בטןך
צריכים עישור וזו המילה. א"כ מזות

שלצסוף כולם הודו נשיא חלקים אמה
במוכנו, ומיהו כל שלא תקן לגמרי לא
רצה למול ע"ד שאמר דהמע"ה סור
מרע ועשה טוב (מהלים לד:טו) כלומר
קודם סור מרע ואח"כ עשה טוב וכל
זמן שלא קר מרע לגמרי א"א לעשות
טוב ורע הוא ע"ז שהוא רע לגמרי וטוב
הוא מילה דכתיב ותרע אמתו כי טוב
הוא ודרשו (סוטה י"ג ע"א) אחרים
אומרים נולד כשהוא מהול ולכן כל זמן
שלא תיקן וביער הרע שהוא כל מיני
ע"ז לגמרי מאנשי דורו לא מל עד
שננטווה מהקב"ה.

קמב) א"י לפמ"ש באות ז"ט מחלוקת
חכמי זרפת והרמב"ן ז"ל
דעת חכמי זרפת דקודם מ"ת לא יאז
האבות מכלל ז"נ והיו משפטם לילך
אחר הזכר והולד הנולד הי' צריך גירות
להיות ישראל והרמב"ן ז"ל חולק דמעט
שבא אברהם צברית היו ישראלים ובגויס
לא יתחשבו (עיין פ' אמור ויקרא כד:)
ולדעת הרמב"ן כיון דע"י מילה יאז
מכלל ז"נ ונכנס לכלל ישראל זה א"א
בלא זיו ולכן לא רצה למול קודם שלאז
צידו הוא להיות ישראל רק שינטווה כן
מפי הקב"ה למול וכל התורה שקיים
היינו בתור ז"נ וכמ"ש הרמב"ם פ"י
מהל' מלכים דז"נ שרצה לקיים מצות
התורה כאינו מצווה ועושה צידו לקיים
ולא כן אס שע"ז יאז מדין ז"נ לדין
ישראל א"א בלי זיו.

אלע"ה תמים נהסיר הערלה וגילוי
העטרה ע"ש.

ולפ"ז נראה דכ"ז ששרה היתה לה וסת
עדנה לא יתוקן החטא של
אדה"ר אפילו אם ימול אברהם אבינו
עד שיעבר ממנה הזמן ואולי אם זה יבא
עליה יחזור וימשוך ערלתו כבא על
ערלית. ולפ"ז אחי שפיר שלא מל כל זמן
שלא פסקה מלראות הרי נשאר זוהמת
הנחש והטומאה וא"א לתקנה וחשב
שא"כ ממילא לא יתוקן הכל והמתין עד
שפסקה מלראות, ואולי הגם שאחרי
בלותה היה לה עדנה מ"מ כבר לא הי'
בגדר של הנחש דאין עושין נס לחטא
אלא זה בנס כדי שמוכל לילד בטבע
העולם ולכן הו"ל האי וסת שלא בטבע
ונתקן הכל, ולכן אמר ליה הקב"ה
התהלך לפני והיה תמים ולא עד עכשיו
ושפיר לא מל קודם והבן.

קמז) עוד י"ל דנחשו' יהודה יעלה
(מיו"ד סי' רנ"א) וכן צבינת
אדם בסופו נסתפקו אם גם עור הערלה
הוי מעיקר המילה או דעיקר המילה הוי
רק עור הפריעה לחוד שנתגלה העטרה
ממנה, ועור הערלה צריך לחתוך רק
בכדי שיגיע לגילוי העטרה מעור
הפריעה. ונפ"מ להיכי דלא חתך רק
מעט מעור הערלה אלא שתיקן זאת ע"י
הפריעה, שפרע לעור הפריעה ועור
הערלה עד שנתגלתה כל העטרה. ואי
נימא דגם עור הערלה הוי מעיקר
המילה, לא מהני צכה"ג שנתגלה הגיד

מילה תולה במעשר. וכיון דינחק הפריש
מעשר ולא אברהם ולכן לא מל אברהם
עד שננטוה דהי' ק"ל שמלוה זו תלויה
במעשר ושייך לבנו.

קמח) או יאמר לפמ"ש בס' מעשה ה'
עה"פ (בראשית ג:כא) ויעש ה'
אלקים לאדם ולאשתו כחנות עור
וילבישם, כי כחנות עור היינו שהמשיך
ערלה על האבר וגם צנשים נמלא ככה
והערביים מליס נשותיהם אך החורה
לוחה המול לכס כל זכר דוקא ע"ש.
ולפ"ז לכאורה כיון דהמילה לתקן
המשכת הערלה א"כ צנשים נמי איכא
האי טעמא וכיון דאברהם טפל לשרה
צנבואה א"כ כ"ש היא שצריכה למול
קודם וכיון שלא מלה א"כ גם אברהם
לא מל דממילא לא יתוקן הכל כיון דגם
לנשים שייך.

קמו) א"י לפי מה דאיתא בספר מעשה
ה' הנ"ל, אלא דהח"ס עה"ת
(שער) פרשת לך לך עה"פ התהלך לפני
והיה תמים תמה על דברי מעשי ה'
ושדבריו לא נהירין ולא נהירין ומ"מ
בסופו כתב דמי שרולה לתקן חטא עץ
הדעת ולהסיר זוהמת הנחש, יסיר
חרפתו וימול בשר ערלתו לאות ברית
בינו לבין אלקיו, וזהו מלות מילה צבני
אלע"ה, אמנם הנקבות בין שיהיה אמת
שיש להם ערלה או שאינו כן מ"מ הואיל
והחטא הזה והטומאה הלו גרמה חוה
ע"כ נשאר בהם זוהמא וחרפת עולם
הוא דם נדה וצבה לא יסור ממנה כמ"ש
צפ' תדליקין (שנה ל"ג) ומש"ה נקרא

ירושלמי (שנח פ"ט ה"ב) ובסביב ליראיו
לס' היראים (סי' י"ט סק"ג).

קמח) א"י לפי דעת הרמב"ן שע"י
מילה ינא מכלל ז"נ ובא

לכלל ישראל והו"ל גירות גמורה ובעי
ז"ד סמוכין, וכבר חממו הפוסקים היאך
מקבלין בזמננו גרים כיון דבעי ז"ד,
ותי' דאנן שליחותיהו עבדינן. אבל
באזרחם שעדיין לא הי' ז"ד לא הי'
יכול למול ולהחגייר בלי ז"ד עד שנצטוו
והי' ה' וז"ד של מעלה מקבלין אותו.

קמט) א"י לפמ"ש בחזקוני בעצם היום
הזה שדיבר הקב"ה עמו על
כך, נימול אזרחם אזינו ויום הכפורים
הי', יליף גז"ש דעצם עצם וגז"ש אין
אדם דן מעצמו אלא"כ קבלו מרבו
הלל"מ ולכן לא הי' יכול למול והרגיש
מיהו דעכ"פ ציו"כ כריך למול.

קנ) א"י דעה"פ לא תקרא שמה שרי כי
שרה שמה אמר ריב"ק יו"ד
שנטל הקב"ה משרי נחלק לשנים חזיו
לאזרחם וחזיו לשרה [כלומר ה' לאזרחם
וה' לשרה] וכיון שהי' חזיו קריאת השם
במצות מילה ולקרוא השם לא הי' יכול
לחלק היו"ד מעצמו ולכן עיכב מילתו עד
שיצטוו על זה.

קנא) לפ"מ דקיי"ל אין עושין מצוות
חבילות חבילות, וגם קיי"ל
העוסק במצוה פטור מן המצוה, ועיין

בעודו נשאר עור הערלה, דמה יועיל
שהעטרה נחגלחה, הרי עור הערלה
אכתי מחובר לגיד ואנן בעינן שיחתוך
העור.

ואי נימא דעיקר המילה הוא רק
שחגלה העטרה, וא"כ זכה"ג
שנחגלה העטרה לא איכפת לן חו וכמו
בעור הפריעה אין צריך לחתוך אלא
לגלות ואדרבה אסור לחתוך עור
הפריעה וכבר הארכתי בזה בספרינו מל
ולא פרע ע"ש. ואפשר עוד נפ"מ, דאי
נימא דחתיכת העור לא הוה מעיקר
המילה, א"כ מותר לחתוך גם כלילה עור
הערלה ולפרוע ביום, אבל אי נימא דגם
חיטוך העור הוא מגוף המילה, א"כ
אסור לחתכו כלילה כמוצן.

ולפי הספק הנ"ל אי נימא דהחיטוך
אינו עיקר המצוה, א"כ י"ל דזה
היתה ג"כ סברת אזרחם אזינו,
דבמדרש לך (הוצא צרש"י) פי' באזרחם
לא נאמר "את צער ערלתו" לפי שלא
הי' צריך אלא חיטוך צער שכבר נתמעך
ע"י חשמיש, אבל ישמעאל שהי' ילד ולא
נתמעך ע"י חשמיש הוזקק לחתוך את
הערלה ולפרוע את המילה, לכך נאמר
אזלו "את צער ערלתו". וכיון לאזרחם
כבר נתמעך ולא יכול לפרוע, והחיטוך
ס"ל דלא הוי מעיקר המצוה, וכחקירת
המהרי"א ובנ"א, ולכן לא מל עד שבא
הקב"ה וצוה לו למול, והראה דבאמת
גם החיטוך מעיקר המצוה. ועיין

שבת (עיין זוהר אמור דף ז"א) בגין דיעבור עלייהו שבת אחד, וזוה יתברר שאין זה כחותם עבד אלא כחותם הקדוש להתקדש בקדושתו. ואזרהם הי' מסופק אי' דין ישראל לו או דין ז"נ ושמר שבת מספק, וכבר כתבו האחרונים ז"ל שהי' לבוש צינית בשבת ברשה"ר שלדין לא היו משא ולדידהו הו"ל, או שהי' עושה מלאכה ע"ש ומוצאי שבת דבז"נ הלילה הולך אחר היום ובישראל היום הולך אחר הלילה, וכיון שלא הי' יכול לקיים שבת בצירורו רק מספק חש מלמול שמא לא עבר עליה ש"ק ואינו יכול למול עד שנצטווה.

קנה) א"י לפ"מ שראיתי בדרך מצומצם שהקשה דמטעם שיעבור עליו שבת אחד א"כ לעולם הי' ראוי להיות המילה ביום אי' בשבת. ותי' דמילה הוא במדרגה גבוהה משבת כמ"ש דוד (תהלים יב:א) למנצח על השמינית - ר"ל שהוא במדרגה שמינית והוא למעלה מן השבת שהוא השביעית. ולפ"ז אי אפשר להשיג כוונת המילה לבז"נ שאי אפשר להם להשיג מדרגה שמינית שהרי אסורים בשביחח שבת, וכיון דמספקא אי הגיע למדרגת שבת לכן לא מל שחשש דילמא עדיין לא השיג כל הכוונות בה.

קנו) א"י לפי חיי הגמ' הג"ל דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמור, אתה זורעך אין איניש אחרינא לא, וכיון דהי' מגייר אנשים והם כרכו אחריו אם הי' מל א"א היו

ריטב"א (סוכה כ"ה) ללא רק שפטור אלא אם עשה השני' הפסיד שניהם ע"ש. ולפ"ז לפ"מ דכתיב ואזרהם זקן בא צימים ופי' המפרשים שלא ציטל אף רגע אחת מעבדות ה' והי' עוסק וטרוד במלוות כל הימים, וא"כ במילה שהי' מספקא לי' אי חייב למול משום חובל או מטעם דבא על השפחה וכנ"ל ואולי גם יחלה ע"י המילה ויהי' מצוטל מלקיים מצוות והו"ל ח"ו מצוה הבא בעצירה, ולכן חשב דשב ואל תעשה עדיף ולא מל עד שנצטווה.

קנה) א"י לפ"מ שכחצחי לעיל (אוח ע"ז) דאזרהם לא הסתכל מעולם במילה שלו וכמ"ש רבינו הקדוש לאנטונינוס (עיין ע"ז י') ולא הי' יכול למול בעצמו עד שנצטווה, ולפי שכל ימיו לא הסתכל בא הקב"ה ומל אותו שנא' וזרות עמו הצרית.

קנה) א"י לפ"מ שנחלקו (עיין לעיל אוח ק"ג) אם מותר לאחר המלוה בשביל לעשותה מאוחר צהידור יוחר, ונחלקו בזה התה"ד והמג"א. גם כתבו שמוחר לאחר הצרית מילה מבקר עד ערב כשרוצה להיות סנדק אדם גדול וכן לענין חפלה, ולפ"ז י"ל דא"א המתין שימול אותו הקב"ה ואילו הי' מל עצמו לא הי' מגיע לזכיה זו שימולו כצרכו.

קנה) עוד טעם נראה, דהנה מצוה צוה"ק דלכן צוה וציוס השמיני ימול ולא קודם כדי שיעבור עליו

ומשמע שעי"ז יעלה לתמימות ממש
כאדם הראשון קודם החטא הי' חש
משום והלנע לכת, ואיך יגלה עצמו
וערלתו צרבים שהוא היפוך עבודתו כל
ימיו בהלנע לכת.

קנט) א"י לפמ"ש צסמוך דאדה"ר נולד
מהול ולאחר החטא נמשכה
ערלתו, והי' ס"ל לא"א דכמו לענין שאר
דברים שבאו ע"י חטא אדה"ר אין
תקנה אלא שיעשה מצוות עד שיתוקן
החטא, וכמ"ש החוס' ועוד לענין ממזר
שנולד דאין תשובה עד שימות הממזר,
ולכן הי' ס"ל דה"ה לענין הערלה לאחר
שישוב צריך שיבוש עור הערלה ויפול
מעצמו ולא לקוץ ולכן לא מל.

(* עיין הוספה בסוף הספר

במדרש וידם אהרן מה הי' לו לומר
וציוס השמיני ימול צשר ערלתו
ול"ב.

ונראה דהנה מצות מילה יש בה כמה
טעמים לפמ"ש החינוך דר"ה
הקצ"ה להבדיל את ישראל מן העמים
צג' דברים, א) בנשמה, שנשמת ישראל
לא באה מאותה גיגית שבאה נשמת
עכו"ם וכמ"ש ר' אלחנן בתוס' ע"ז (ה'
ע"א) דנשמות ישראל ועו"כ אינן צגוף
אחד ע"ש, ב) צגוף, שננטו להמול להם
כל זכר להיוחס מוצדלים צגולת אריאל,
ג) בלבושם, וצחוקותיהם לא תלכו ועוד
צמצרים צצר כתיב שהיו צני ישראל

הגרים עושים כמותו והרי הם אסורים
דאיניש אחרינא לא, ולכן שפיר לא מל
עד שננטו שלא יבוא מכשול לאחרינא.

קנז) א"י לפמ"ש צגמ' (סנהדרין נ"ט
ע"ב) והרי מילה שנאמרה
לצ"נ דכתיב ואתה את צריתי תשמור
(בראשית י"ז) ונשנית צסיני וציוס השמיני
ימול לישראל נאמרה ולא לצ"נ, ומשני אי
בעית איתא מילה מעיקרא לאצרהם הוא
דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את צריתי
תשמור וגו' אתה וורעך אין איניש
אחרינא לא. וכיון דמילה לא ניתנה לכל
העולם ואדרבה נאסרו למול, א"כ ע"כ
צריך להיות אתה וורעך אחריך, וכיון
דלא הי' לו צניס לא"א חשב דאסר לו
למול כמו כל העולם עד שיהי' לו זרע
כשר.

קנח) עוד לחלוק מילין דאמרו ז"ל
צאלוני מורה הוא שנתן לו
ענה על המילה, והקשו הצעלי החוס'
ז"ל שח"ו א"א שקיים כל החורה שאל
ממרא אם למול. ונראה דהנה צשאר
מצות ליכא למשאל אצל צברית מילה
שמצוה למול ולגלות ערותו צכדי למול
ולעומת זה הרי מצוה להיות צנוע ואפילו
הלנע לכת את ה' אלקיך, אמנם הרי אצל
אדם וחוה קודם החטא כתיב ויהיו
שניהם ערומים ולא יתבוששו דהחטא
גורם הבושה והערלה נמשכה לו אחר
החטא מזהמת הנפש ואצרהם אצינו לא
האמין בעצמו שתקן עצמו צבחינת ולא
יתבוששו ולכן הגם שאמר לו הקצ"ה
למול ואמר לו התהלך לפני והיה תמים

שקבלו עליהם בשמחה עדיין מקיימין אותה בשמחה וזו מצות מילה.

והנה אמרו ז"ל (אבות פ"ד מ"ב) מצוה גוררת מצוה ועצירה גוררת עצירה ולכן מצוה ראשונה שעושין בישראל הוא צחינוק הנולד שמלין אותו וכיון שמקיימין אותה בשמחה נמצא מצוה גוררת מצוה ומושכת עליו מצות אחרות לעשותן בשמחה כל ימי חייו ושיהיה ממילא בשמחה כל ימי חייו וזה שאמרו עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה שכיון שהחלתו נכנס במצות בשמחה יהיה ממשיך כן כל ימיו.

ולכן נמי כל הגוים הם ערלים והנודר מנימולים כל ישראל בכלל והנודר מערלים כל הגוים בכלל ומאוסה הערלה וכו' ולכן נטוה מיד שנולד וביכלתו לקבול ימול אותו האב. אלא דלכאורה מנ"ל דגם הצינוק מקבלו בשמחה כמו האב, ונראה לפי הפי' המקובל מהק' מצלו ז"ל הרחמן הוא וכו' מיום השמיני והלאה ירצה דמו ופי' ז"ל ירצה דמו של אב המל את בנו וביאר דבאמת לא ידענו אם הצינוק הסכים בשעת מילה או לא הסכים ובע"כ מל אותו האב, אבל לאחר שנולד לו בן והוא שמת למולו ביום שמיני הוצר הדבר דגם הוא קבל עליו בשמחה בקטנותו דידוע דכל דבר שאין האב רוצה בו אינו עושה לבנו דלכ"ע האב אוהב את בנו כעצמו או יותר לדעת כמה וכל מה דסני ליה לבנו לא עבד.

מצוינים הם במלבושים כידוע, וכמבואר בצעל הגדה ובחז"ל. ואולי מהאי טעמא צעי ג' הצדלות בכדי שיהיו בגדר מוחזקים ומוזדלים וכיון שיש לפעמים שעכו"ם ימול וכמו הישמעאלים הגם שלא לש"ש או בני קטורה לדעת הרמב"ם (הל' מילה פ"א ובסהמ"ז סי' רע"ו, ועיין במנ"ח מצוה ב') שנלטו גס הם, וגם לפעמים עכו"ם ילבוש בגדי ישראל ולא יתראה ההבדל באחד מהם ולכן הצריכו ג' הצדלות מהם שלעולם לא יתרמי שידמה עכו"ם לישראל בג' דברים, וזה ואצדיל אחכם מכל העמים בכל אופן.

וזוהו שתקנו אנשי כנה"ג ג' הצדלות המצדיל בין קודש לחול שהוא הנשמה, בין אור לחושך שהוא הצרית מילה שנקראת אור כדכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, בין ישראל לעמים הוא הלבוש שניכר לעין כל.

האמנם יש עוד טעם לכרות צרית עם הקצ"ה וכמ"ש בצרית חותמך ולעבדו בלבב שלם ואפילו עד מסירת נפש ובשמחה וכמו שנלטינו ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך, וזה שאמר דהמע"ה כי עליך הורגנו כל היום ודרשינן בגמ' (גיטין נ"ו ע"ב) זו מצות מילה וקבלנו עלינו בשמחה הגם שהוא מסירת נפש מ"מ הקבלה הוא בשמחה וכמ"ש ז"ל (שם ק"ל ע"א) כל מצוה

יוס השלישי ע"ש וכתב הח"ס ז"ל
 לדרכה המקבל מילה במסירות נפש
 אינו מרגיש כאז אבל הם זהיוסם
 כואבים נחזרר להם שלא קבלו המילה
 לכתחילה כדצעי ולכן הרגו אותם
 והארכתי בזה ולפי הנ"ל אחי שפיר
 מאד.

ונראה דמה"ע אמר דהמע"ה דזכות
 מצות מילה יזכו לעשות נקמה
 בגויס ובתהלים (תהלים קמט:ו) רוממות
 א-ל בגרוסם וחרב פיפיות צידם לעשות
 נקמה בגויס תוכחות בלאמים וגו'
 וציאור רוממות א' בגרוסם שהם שמחים
 ומרוממים השי"ת בגרוסם כמ"ש אל
 תקרי בהונך אלל בגרונך (עיין חוס'
 קידושין ל"א ע"א) וחרב פיפיות צידם היינו
 איזמל שיש לו שתי פיות למול את בנייהם
 והכל לעשות נקמה בגויס בזכות מצות
 מילה וכנ"ל.

ונראה דאמרה דוד דוקא לפ"מ דכתב
 הרמב"ם (פ"ג מהל' מילה) בכל
 מלין בקרמית של קנה וצזיר וכו' ומצוה
 מן המובחר בצרול ובמספרים וכו' ונהוג
 עלמא באיזמל. וי"ל כיון דמילה כשרה
 בקרומות של קנה למה מלין באיזמל
 שהרי איתא בגמ' (ע"ז כ"ח ע"א) דמכת
 חרב אמרינן בכל מקום דמחללין עליה
 את השבת שהוא סכנה (עיין שם ברש"י
 וחוס' ד"ה מכה שע"ג היד) וא"כ למה לסכן
 עצמו בזה ובפרט לדעת הרמב"ם דס"ל
 דכל מקום שאינו מצוה לקדש השם ועבר
 הרי זה ח"ו בכלל יהרג ואל יעבור וכ"ש

ונראה להציא בזה ראי' מגמ' דקיי"ל
 (יבמות ע' ע"ב, ועיין רמב"ם הל' ק"פ
 פ"ה ה"ה) מילת בנו מעכבת מלאכול
 בפסק דכתיב וכל ערל לא יאכל ולכאורה
 מילת עצמו מובן מדוע מעכב מלאכול
 הפסק כיון שהוא ערל אבל מילת בנו
 למה מעכב את האז מלאכול בפסק
 ולפ"מ מובן זה דכל שאינו מל את בנו
 מראה שאלו הוא הי' בדעתו לא היה מל
 את עצמו דכמו שחם על בנו ואינו רוצה
 למולו ולא נחזרר שהוא מל לרצונו נשאר
 ערל ולכן מילת בנו מעכבת בו כאלו הוא
 עצמו לא מל, ולכן באמת מילת בנו
 באונס שהוא חולה וכיוצא אינו מעכבת
 עליו וזה ראי' גדולה להגה"ק מבזו ז"ל
 והבן.

ובזה נראה טעם למה צריך במצות מילה
 עשרה ולא כשאר מצות דלא צעין
 אלל מקיים צינו לצין עצמו דכיון דמצות
 מילה שהוא בגדר כי עליך הורגנו כל
 היום והוא בכלל מקדש השם ולהרוג
 עצמו על קידוש השם אינו אלל בעשרה
 גדולים מישראל ולכן צעי במצות מילה
 עשרה כדין המקדש ש"ש ברבים, וידוע
 מה שכתב המר"ם מרוטענבורג דהמקבל
 עליו לקדש ש"ש אינו מרגיש צער כלל
 ולכן זרע קודש המקבלים בשמחה אינם
 מרגישים צער בצרית קודש.

ובמש"ב מיושבים דברי רבותינו בעלי
 התוס' עה"פ ויהיה ציוס
 השלישי זהיוסם כואבים והתחרטו על
 המילה והקשו תימה למה המתונו עד

על בנו למה לא ימול בקרומית של קנה או נור ולא לסכן את בנו.

ומיהו כבר הבאתי דמזואר במדרש ששעה שיאל דוד במלחמה נגד גליות עמדה הברזל על גלית שלבש בשריון של ברזל נגד הנור שיאל מיד דוד ולא רצה להניחו לעבור עליו ולהרגו עד שהבטיח דוד את הברזל אשר מהיום והלאה ימולו בני ישראל בברזל ונתרכך הברזל ועבר החץ והרגו לגלית ולכן אמר דוד המע"ה רוממות א' בגרונוס וחרב פיפיות בידם למול ולכאורה הרי מכת חרב הוא סכנה ואמאי דוקא חרב שהוא סכנה ולא קרומיות של קנה שאינו מסכן ומשני לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים כי ע"י זכוח מלכות מילה עשה נקמה ויזכו מהיום והלאה לעשות נקמה בגוים וגו' וכנ"ל, ודוקא בזכות מסירות נפש.

והנה כתיב (ויקרא טו:א) אחרי מות שני בני אהרן ויאמר משה לאהרן בקרוצי אקדש ועל כל פני העם אכבד וידום אהרן ופי' ז"ל דנאמר לו למשה רבינו דבקרוצי אקדש ואני השבתי שאל בי או בך עכשיו אני רואה שהם גדולים ממנו וממך ופי' דהקב"ה רצה בקידוש השם גדול בשעת חנוכת המשכן ונדב ואציהוא בני אהרן היו ראויים לקידוש השם הגדול הזה.

אלא דמרגלא בפומי וכבר אמרתי בס"ד דיש שני מיני קידוש השם יש

קידוש השם כמיתת שני בני אהרן שעל פני כל העם אכבד באמרם אם בלדיקים כאלו בארזים נפלה שלהבת על דבר קטן מה יעשו עוזבי קיר ומחיקר ומתקדש ש"ש ומיהו קידוש השם כזה הוא בא ע"י נער וכל בית ישראל יזכו את השריפה הזאת וגם אהרן הגם שאמרו חייב אדם לזרך על הרעה כשם מזרך על הטובה ופרש"י בשמחה מ"מ כתיב וכל בית ישראל יזכו את השריפה הזאת א"כ הוא קידוש השם שזא ע"י נער.

ומיהו יש עוד קידוש השם אחר כשהקב"ה עושה נסים ונפלאות לעם ישראל נגד כל העם נתקדש ש"ש וכל העולם בשמחה וז"ש דהמע"ה צשוב ה' את שובת ציון היינו כחולמים אז ימלא שחוק פינו ולשונונו רינה, כלומר שיהיה הכל בשמחה והטעם אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים כלומר שהגוים יראו מה שהגדיל ה' לעשות עמנו וזנסיס ונפלאות גדולות עד שיהיו הכל שמחים ובשמחה ולא צנער, ובפ' צלח ואכבדה צפרעה (שמות יד:ד) כשהקב"ה מתנקס צרשעים שמו מתגדל ומתכבד וכן הוא אומר (יחזקאל ל"א) ונשפתו אתו וגו' ואח"כ והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וכו' ע"ש וצ"ש.

והנה צברית מילה כתיב שקבלו עליהם בשמחה וא"כ הקידוש השם שהוא צברית הוא קבלה בשמחה א"כ כל ימיו נמי מלוא גוררת מלוא לריך הקידוש

הי"ל לומר שיחקדש שמו בשמחה או שיחנקם בגוים הרשעים ולא בדרך שכל ציח ישראל יזכו אח השרפה אלא שהי' כבר להיות הגאולה העמידה אז והיה הכל בשמחה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים והבן.

(סעודה צריח מילה, תשנ"א)

השם והכל להיות בשמחה ולכן אחרי מות שני בני אהרן ויאמר משה בקרובי אקדש ועל כל פני העם אכבד בקידוש השם וידום אהרן ופי' מה הי' ליה למימר וציום השמיני ימול צער ערלחו שהקידוש השם הוא בשמחה א"כ הכ"ג

פרשת וירא

הפועלים דעד יעקב לא הוה חולשא ומי' דמצינן למימר דהכא בחולה של מכה איירי ע"ש. ולפ"ז הכי נמי כיון דמילה חולי של מכה היא שפיר הי' גם קודם יעקב ושפיר אחא לבקר אח החולה. וקצ"ע לחוס' שלא הקשו לעצמן מאצרהם שצא הקב"ה לבקר אח החולה דהתם ממרגליות טובה הי' אפשר לישב ולדחוק קצת ולומר דהמרגליות היתה חלויה אס הי' חולה נתרפא אלא שלא היו חולאים וי"ל עכ"פ מכאן הי' להם להקשות מאצרהם גופי'. גם קשה על מי' זה מהא דישמעאל שכתוב בחורה עיין רש"י דשם על שכמה שאחזחו חמה וחלה.

והן ראיחי בחוקוני עה"ת הקשה ליה מישמעאל שכתבה תורה שם על שכמה ופרש"י אחזחו חולי והא אמרינן דעד יעקב לא היה חולשא ומי' די"ל דמחמת למאון שימות אפשר הגם שלא הי' חולשא, ובאמת כי לפי' מי' החוס'

"וירא אליו ה'" (יה א:). וברש"י לבקר אח החולה, ובגמ' צ"מ (פ"ו ע"ב) אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה וצא הקב"ה ושאל בשלומו ע"כ. ויש להקשות לפ"מ דמבואר בגמ' שם (פ"ו ע"א) עד יעקב לא הוה חולשא אחא יעקב בעא רחמי והוה חולשא שנאמר (נראשית מ"ח) ויאמר ליוסף הנה אצרך חולה עד דאתא אלישע לא הוה דחלש ואיחפח אחא אלישע צעי רחמי ואיחפח שנאמר וכו' וכיון דלא היה חולה מקודם האיך קאמר לבקר אח החולה.

וראיחי להחוס' (צ"ב ט"ז ע"ב) על מה שכתבו שם רש"י אומר אבן טוביה היתה חלויה בצוארו של אצרהם אצינו שכל חולה הרואה אוחו מיד נתרפא ובשעה שנפטר א"א מן העולם חללה הקב"ה בגלגל חמה והקשו החוס' וא"ת הא אכחי צימי אצרהם לא היה חולי בעולם כדאמרינן בהשוכר אח

זה שחי שליחיות, וכיון שהי' מלאך שבא לרפאותו א"כ ז"צ לשון וירא אליו חלקים לבקר את החולה ע"כ שבא לשאל בשלמו וז"ש רבי חמא ז"ח וכו'.

ומבאן לכאורה יש לפשוט מה שנסתפקו האחרונים אי יולאין ביקור חולים על הטעלעפאן או ע"י שליח ולפום ריהטא נפשט מכאן חרוייהו חדא שאם הי' אפשר ע"י טעלעפאן א"כ מה דאיחא שבא הקב"ה לבקרו לאו דוקא והי' הקב"ה יכול לדבר אהו ע"י מלאך רפאל ולשאל בשלמו כמו שמיינו הרבה פעמים גם לאברהם אבינו בעקדה ויקרא אליו מלאך וע"כ שע"י שליח א"א וגם ע"י טעלעפאן לא הגם שאפשר לומר שע"י טעלעפאן הוי ביקור"ח ממש ומשום דהוא עלמו מדבר עמו מ"מ לריך להתראות, וזה קמ"ל וירא אליו ה' ללא הי' די בבקרו בחלוס כנבואת החוים בחלוס אדבר בו אלא וירא אליו שבא לבקר את החולה ולזה בעינן לראות ולראות דוקא ולא די על הטעלעפאן שהשאלה בשלמו הוא דוקא בראי' ודו"ק. (שנת תשנ"א)

"וירא אליו ה'" (יח:א). ואמרו ז"ל (ב"מ פ"ו ע"ב) לבקר את החולה אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה וצא הקב"ה ושאל בשלמו, משמע דביום שלישי למילה יש להרבות בשמחה כי אין השכינה שורה אלא מחוץ שמחה של מצוה, ובחדדים כתב שהאר"י

הנ"ל דמחלקי צין חולי של מכה לסתם חולי לא מחורץ קושית המוקוני, שוב הראה לי בני הגר"ע שליט"א דבחוס' עה"ח הציאו שם גבי ישמעאל ג"כ קושית המוקוני וחי' דמעין הרע שאני ושרה הכניסה עין הרע בישמעאל ועיין חוס' ז"צ הנ"ל שהציאו עוד מר"ח ור"י דמפרשי דעד יעקב לא הוה דאיחלש היינו חולי של מיחה ואיחפת והכ"נ הרי היה חולי של מיחה ול"ע.

ומעתה י"ל כך דהתוס' לא הקשו כאן מביקור חולים דהי' ס"ל כתי' החוס' ז"צ לחולי של מכה שאני ומיהו בישמעאל לא סגי בחי' זה ולכן הקשו שם וחירו דע"י עיה"ר והוא חי' שלישי או יאמר דעיה"ר היינו נמי כעין חולי של מכה כלומר כל חולי הבא מן הצד אפשר גם בזמנם שהרי קין הרג את הבל ולמך את קין ועוד והבן. (שנת תשנ"א)

"וירא אליו וגו'" (יח:א). ובגמ' ז"מ (פ"ו ע"ב) אמר רבי חמא בר"ח יום שלישי למילתו היה וצא הקב"ה ושאל בשלמו ולכאורה הוא המשך בדברי רש"י שבא לבקר את החולה וא"כ מה זה צא הקב"ה ושאל בשלמו ונראה דהנה לרפאות את אברהם צא מלאך כמ"ש רש"י בסמוך שלשה אנשים נלצים עליו אחד לבשר את שרה ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שחי שליחיות ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט ועיין רמב"ן שאין

ז"ל זכה לכל המדרכות בשביל שמחה גדולה ששמח עם מצוות.

והנה אברהם אבינו מל ומצוח מילה הוא מצוה שקבלו אותה בשמחה ועדיין עושין אותה בשמחה מ"מ כיון דאיכא צערא דינוקא אין מצרכין שהשמחה במעונו וחסרה השמחה אבל ציוס שלישי מרבין בשמחה ולכן וירא אליו ה', ואולי מה"ט הצטער על שלא מצא אורחין שרצה לעשות סעודה ציוס שלישי ורצה לעשות סעודה מצוה צרכים צכדי להרבות בשמחה של מצוה ולפי שהקצ"ה הוציא חמה מנרתיקה ולא עברו עוברי אורח וירא אליו ה' וראה שמצטער שלא לו מלאכים בדמות אנשים לעשות סעודה יום ג' למילה. ואולי מה"ט נוהגין לעשות סעודה עד היום ציוס שלישי למילה לכבוד שמחת המילה דציוס ראשון חסרה השמחה מחמת צערא דינוקא. וכיון דהתם לא היו רק שלשה אנשים אפשר דדי צג' אנשים לסעודה זו, ואפשר שהיו שם ישמעאל ואליעזר ועוד והי' מנין, וז"ע.

ואולי בזה יתיישב הא דאמרו גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה מנ"ל מאברהם שאמר אד' אל נח תעבור, והקשו רבותינו כיון דאנן מאברהם ילפינן א"כ יקשה אברהם מהיכן למד זאת, דהרי בתורה אין מקור לכך, דאי היה לה מקור מה"ת לא היינו צריכים ראה מאברהם, וצנוצ"י האריך בקושי זו. ולהנ"ל נראה כיון דנראה

אליו ה' וראה שמצטער ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה והוא היפוך הצער וכיון שרצה הקצ"ה שישרה שכינה שם ולכן הזמין לו אורחים ויהי בשמחה ולא תעבור מאליו השכינה ומיד שראה האורחים רץ לקבלם ולא הצטער עוד וממילא הי' המצוה של הכנסת אורחים הגורם שתשאר השכינה ושפיר למדנו ממעשה אברהם גדולה הכנסת אורחים והצן. (שנת תש"נ)

"באלוני ממרא" (יח:א). ופרש"י, הוא שנתן לו ענה על המילה. עיין בעה"ת, וחימה וכי אדם חסוד וצדיק כאברהם שנחנסה בעשר נסיונות ועמד ככולן ולא שאל ענה וא"כ למה שאל ענה על המילה שזוהו הקצ"ה. ומי שח"ו ישאל ענה על המילה אלא שאל אס לעשות צפרהסיא או צננעה ע"ש וצ"ב מה שאלה הוא ולמה לא שאל כן גם בשאר מצות שקיים.

ונראה דהנה בשאר מצות ליכא למשאל אבל צבריח מילה שמצוה למול ולגלות ערוחו צכדי למול ולעומת זה הרי מצוה להיות צנוע ואפילו הצנע לכת את ה' אלקיך, אמנם הרי אצל אדם ערוה קודם החטא כתיב ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו דהחטא גורם הצושה והערלה. נמשכה לו אחר החטא מוזהמת הנחש ואברהם אבינו לא האמין בעצמו שתקן עצמו צבחינת ולא יתבוששו ולכן הגם שאמר לו הקצ"ה למול ואמר לו התהלך לפני והיה תמים ומשמע שעי"ז

פחת האהל כחוס היום וקא שרי ואסיר
(עיין רש"י) ולא נכנס בצניצה ולכן מאז
לעולם מכניסים הנימול בצריח מילה
צפרהסיא כאברהם שהכורת הערלה הוא
חיקון על החטא ושומר מצוה לא ידע
דבר רע ואין כאן הרהור.

או יאמר לפמ"ש הרדצ"ו ז"ל צחשובה
דאסור להכניס עצמו אפי' בספק
סכנה להזיל את חזירו והעיר הרדצ"ו
ז"ל שראה בעצמו אחד שרק מאזנו ניקז
לו דם ומח שהדם ילא כולו ממנו, והנה
המל הוא צחשינח כי עליך הורגנו כל
היום (עיין גיטין נ"ו ע"ב) ועיין ח"ס מה
שחמה על זה והארכחי בזה בכמה
מקומות דמכת חרב הוא סכנה בכל
מקום ועיין רש"י ע"ז דף כ"ח וצחוס'
שם ד"ה מכה שע"ג היד אבל מכת חרב
אמרינן בכל מקום דמחללין עליה את
השבת כדאמר שמואל בסמוך האי
פדעחא מחללין עליה שבת דסכנה היא
ומפרשים דפדעחא מכת חרב הוא ע"כ.

וקיי"ל דהחובל בשבת חייב משום נטילת
גשמה דמה לי קטליה כוליה
ומה לי קטליה פלגא ולפי שכחצ
הרמב"ם פ"ב מהל' מילה דכבר נהג
עלמא למול באיזמל ודאי כן עשה
אברהם אבינו והי' חס אברהם אבינו
דשמא ימות ע"י שימול והגם שרצה
לקיים המצוה מ"מ חשב היות שכרוך
בפק"ג ומיתה יאחר המצוה עד סוף
ימיו וקודם יעשה מצות אחרות ולא
שאל ענה אם למול, אלא שאל ונחיעץ

יעלה לחמימות ממש כאדם הראשון
קודם החטא הי' חס משום והלנע לכת,
ואיך יגלה עצמו וערלחו צרבים שהוא
היפוך עבודתו כל ימיו בהלנע לכת.

וידוע מ"ש הרצי מלוצלין שאם יאמרו
לו כל העולם שהוא לדיק לא
יאמין ואם יאמרו המלאכים ג"כ לא
יאמין כי הם לא ידעו המחשבות ואם
יאמר לו הקצ"ה שהוא לדיק יאמין
לאותה רגע אבל אח"כ שוב לא יאמין
עוד שמא גרם החטא וכמ"ש ביעקב
שחש שמא גרם החטא (כדאיחא במס'
ברכות ד' ע"א) וכן מלינו גם צנח
שמתחילה איש לדיק תמים הי' ואח"כ
וישאר אך נח, וציוחנן כה"ג, ולכן הגם
שאמר לו הקצ"ה והיה תמים אולי רק
באותה רגע אבל לאח"כ כבר קלקל
מעשיו, אמנם לאידך גיסא הרי מצוה זו
יקרה ולמה לא יקיימה צפרהסיא ולזה
הלך ליקח ענה מממרא אם הוא יכול
לסמוך עצמו והוא ראוי להגלות
צפרהסיא ולא יהי' מזה ח"ו חלול השם
שיבא מזה היפוך הנעימות.

ומה שהלך דוקא לממרא לפמ"ש רש"י
צפ' דברים עה"פ וידועים
לשצטיכס כי אם צא לפני מעוטף צטליחו
איני יודע אם הגון או לא אבל אחס כיון
שנחגדל ציניכס מכירין מעשיו ולכן הלך
לשאל ענת ממרא אם הגון הוא לכך,
ואמר ליה ממרא שהוא כבר תקן עצמו
כאדם הראשון קודם החטא וימול
צפרהסיא ולכן לאחר שמל והוא יושב

ולא הצטער כלל בחמה, אלא הצטער על שלא צאו אורחים. וכיון דכל העולם רשעים, כמ"ש (אבות פ"ה) עשרה דורות מנת ועד אברהם וכולן היו מכעיסים, ולכן לדידהו הי' לעונש ולצער והם נידונין בה וזה גרם שלא יהיו עוזרים ושצים, ולכן הביא עליו מלאכים בדמות אנשים.

ובזה נראה לפענ"ד לפרש הא דאמר ליה אנטינוס לרבי עלי, א"ל רחמנא שיזבך מצינחא, א"ל דא כלוחא היא, ימיב חד כסו ולינחא אזלח, א"ל תשחזב משרבא א"ל הא כדו כלוחא דכתיב "אין נסתר מחמתו". ובחוס' (כתובות ז') נדחקו צפי' דבריו דהא משרב נמי אפשר שיטב צבית של אצנים או במרתף, ולכן פי' דצעוזרי דרכים מיירי.

ולפענ"ד תקשה ארצי גופי', למה מתחילה לא ידע הא קושיא דאנטינוס והוא לכאורה קושיא פשוטה. ולהנ"ל י"ל דהנה רבי שהי' דיק גמור החמה לא היחה מצערחו אלא אדרבה דדיקים מתרפאים בה, ולכן לא התפלל עליו מן השרב אלא התפלל עליו שינצל מן הצינה. ואנטינוס שלא הי' צבחי' דדיקים מתרפאין בה אמר לדידי' דא לאו כלוחא הוא, כלומר שהוא ע"פ דרך הטבע קאמר ואפשר לו להחכות עם עוד טלית ולהנצל מהקור, ואין זה צרכה, ואמר לי' תשחזב משרבא, ולזה אמר דדא ודאי תפלה הוא דכתיב "אין נסתר מחמתו". ואולי כוונתו צאמת היחה

אם ימול עכשיו או שימחין עד סמוך למיתתו ואולי גם אמר לממרא שאם לעת זקנותו יראה שאינו יכול לעצמו למול ימול אותו הוא כלומר ממרא ולא יעבור על ציווי ה' ואעפ"כ יכול לקיים עדיין מצוה אחרת ולכן שאל עצת ממרא ונחן לו ממרא עצה למול מיד, ואולי דבר זה תלוי במחלוקת הרמב"ן והרדב"ז צמי שצידו לקיים מצוה עכשיו ולא יוכל לקיים אח"כ מצוה אחרת ודו"ק.

(שנת תשנ"א)

"וירא אליו וגו' והוא יושב פתח האהל כחום היום" (יה:א). ופירש"י (והיא נגמ' צ"מ פ"ו) הוציא הקב"ה חמה מנרחיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים צאים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים, עכ"ל. וי"ל כיון שהוציא חמה מנרחיקה הי' מצטער גם א"א מהחום, וכמשמעות לשון הקרא והוא יושב פתח האהל כחום היום דמשמע דהוא נחינת טעם. ולמה לא חש ליה הקב"ה שלא להצטער.

ונראה לפמ"ש ז"ל (נדרים ה'), דאמר ר"ש צן לקיש אין גיהנם לעוה"צ אלא הקב"ה מוציא חמה מנרחיקה, דדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה שנאמר "וזרחה לכם יראי שמי וגו'" (מלאכי ג'), ולא עוד אלא שמחעדנין בה שנאמר "הנה יום בא צוער בתנור" (שם). וא"כ א"א שהי' צריך לרפואה ציום שלישי למילתו הוציא הקב"ה חמה מנרחיקה והי' לו לא"א לרפואה ועידון

ומדויק בזה נמי מה שהציוא החוס' שם
 בסוף דבריהם וז"ל והא דאמר
 (ברכות ל"ג ע"ב) הכל צידי שמים חוץ
 מיראת שמים אין ענינו לכאן דהתם קאי
 על הולד במעי עמו (גדה ע"ו ע"ב)
 שגוזרין אם יהא עני או עשיר גבור או
 חלש עפש או חכם ואלו צדיק ורשע לא
 והכא מייירי במאורעות הבאות על האדם
 ע"כ. ולכאורה מה ס"ד לשייכות לזה
 לכאן שהצריכו לומר דאין ענינו לכאן
 ומה שייכות דלנים פחים ליר"ש.

אמנם כבר הקשה המהרש"א והאחרונים
 לפ"מ שאמרו הכל צידי שמים
 חוץ מיראת שמים היאך אנו מחפלים
 שיתנו לנו ולאחרים יראת שמים, ובתפלת
 רב, חיים של יראת שמים וכיוצא בו
 והלא אמרו מה ה' שואל מעמך כי אם
 ליראה שאינו צידי שמים, ולכן לכאורה
 הכי נמי איכא הא קשיא היאך התפלל
 עליו רבי תשחזבי משרבא כלומר שיהיה
 צדיק וינצל מן השרב וכמ"ש שהרי הכל
 צידי שמים חוץ מיראת שמים ולכן חיי'
 דמה שאמרו הכל צידי שמים חוץ מיראת
 שמים אין הכוונה על התפלה ואדרבה
 המתפלל יותר על יר"ש מקבל יותר אלא
 הכוונה שאינו נגזר על הנולדים שאחד
 יהי' יראת שמים והשני יהי' רשע שא"כ
 ח"ו נגזר עליו כן ניטלה הצחירה מצני
 אדם ולכן פי' דהכל צידי שמים קאי על
 צריאת האדם ומעשיו היינו מעשה צני
 אדם והמאורעות שיהיו לו אצל יר"ש
 הוא אונרו והמתפלל ומתחנן לפניו

אחמה מנרתיקה, עכ"פ אחי שפיר
 שמתחילה רבי לא התפלל עליו להנצל
 מהחמה. ומיושבת נמי קושית החוס'
 דאפשר ישב צבית אבנים, דאהוציא חמה
 קאי דצכה"ג צוודאי אין נסתר מחמתו,
 ולזה לא מהני ישיבה צבית אבנים,
 ודו"ק.

ובזה נראה לדייק נמי שינוי לשון ברבינו
 הקדוש שמתחלה אמר לו רחמנא
 שיוצך מלינתא ודייק שה' יצילו מלינתא
 אצל כשאמר מן החמה אמר תשחזב
 משרבא ולא אמר רחמנא שיוצך משרב
 כמו שאמר צינא, ויש לדייק אמאי לא
 אמר כאן נמי רחמנא שיוצך כלומר שה'
 יצילהו והוא דיוק עלום.

ולפמ"ש אחי שפיר מאד דלענין צינא
 תלא צה' שרחמנא שיוצך אצל
 להנצל מחמה כיון דלדיקים מתרפאים
 צה א"כ היאך יאמר רחמנא שיוצך והרי
 ה' מוציא חמה מנרתיקה לשם טובה
 ולדיקים מתרפאים צה, אלא שרשעים
 נדונים צה א"כ תלוי הדבר בו שיהיה
 צדיק, ולזה אמר תשחזב כלומר מעמך
 תנצל משרבא שמהיה צדיק או בצחינת
 צדיק. ומיושב מה שאמר אנטינוס דא
 ודאי צרכתא הוא שהתפלל עליו שיהי'
 צדיק. ומדויק בזה נמי היש מפרשים
 שהציוא החוס' כתובות הנ"ל דלנים
 פחים חדא מילתא הוא כלומר לנים שהם
 פחים לאדם והחוס' דחקו בזה ולהנ"ל
 אחי שפיר ע"ש.

נותנין לו מאולרו הטוב ומיושבת קושיח
המרש"א והאחרונים וכבר הארכתי בזה
בס"ד בעלמי לפרש כן ועכשיו דקדקתי
מדברי התוס' כן, וכ"כ עוד התוס' פ"ק
דע"ז ע"ש ופלא על האחרונים שלא
הרגישו בזה ודו"ק.

ובזה יש לי שב נמי מה שלכאורה קשה,
דכתיב "יומם השמש לא יכבה
וירח זלילה ה' ישמרך מכל רע ישמור
את נפשך ה' ישמור לאתך וצואך מעתה
ועד עולם" (תהלים קכ"א:ו). ולכאורה הוא
קוטר להכליל (כחצות ל' ע"א) הכל בידי
שמים חוץ מלינים פחים, שהרי אמר
שהשמש לא יכבה וירח זלילה. ולפמ"ש
אתי שפיר, דבאמת על הצדיק לא נגרע
עין ה' והשמש נדקה ומרפא בכנפיה
הוא לו וא"ל להסתיר מחמתו. וסיים
"ה' ישמור לאתך וצואך מעתה ועד
עולם", על דרך התוס' שפי' לינים פחים
בעובדי דרכים, ואמר "ה' ישמור לאתך
וצואך מעתה ועד עולם", והבן.

ובזה יש להבין מה שאמר יעקב אזינו
ע"ה "הייתי ציוס אכלני חורב
וקרח זלילה" (לא:מ), והיאך סיכן עצמו
והא לינים פחים שומר נפשו ירחק מהם.
ולהנ"ל אתי שפיר דבצדיקים ליכא משום
חורב, ואמר כך רק ללבו לפי פשטותו
והבנתו, ומיהו עיין תנחומא עה"פ ואל-
שד"י יתן לכם רחמים (מג:ד) והבן.

(שנת תש"מ)

"והוא יושב פתח האהל כחום
היום" (יה:א). נראה לפמ"ש בגמ'

(עירובין י"ט ע"א ובשלהי חגיגה) אמר ריש
לקיש פושעי ישראל אין אור גיהנם
שולטת בהם ק"ו ממוצת הזהב. ופריך
והא כתיב "עובדי צעמק הבכא", ומשני
ההוא דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם
ואתי אברהם ומסיק להו ומקבל להו, בר
מישראל שצא על עובדת כוכבים דמשכה
ערלתו ולא מבסקר ליה, פרש"י ולא
מבסקר אינו מכירו שהוא יהודי ע"ש.

והנה בגמ' נדרים (דף ט') ופליגא דר"ש
בן לקיש דאמר אין גיהנם לעוה"ב
אלא הקב"ה מוליא חמה מנרתיקה,
דצדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין
בה, שנא' (מלאכי ג') "זרחתה לכם יראי
שמי שמש וגו'". ולפ"ז מובן שרמו
אברהם אזינו "והוא יושב פתח האהל
כחום היום" - היינו פתחה של גיהנם.
והיינו להציל מתי ישראל מליפול בו,
ועיין כל בו הראשון (סי' ק"כ) מעשה
מריב"ל הפלא ופלא היאך נללין בני
ישראל מגיהנם. [ועיין מ"ר (פמ"ד) א"א
בחר לו לבניו שעבוד מלכות יוחר
מגיהנם, ועיין מדרש (תהלים מ') א"א
קיבל מלכות כדי שנעמוד בעוה"ז ויירש
עוה"ב].

"כחום היום" (יה:א). ופרש"י לפי
שראוהו מצטער שלא היו
אורחים באים וכו'. נראה דצדיקים
מקבלין יסורין באהבה, ואין מרגישין
בצער גשמי מחמת אהבת ה' המקלקלת
השורה, וכמ"ש (שבת פ"ח ע"א) לרבא
עמא פויזא, לפי שהי' יושב על ראשי

נפשם בשם הנכבד יחיו לעד בגופם
ובנפשם כנראה בכחוב צאליהו וכידוע
ממנו בקבלה וכמו שצא מדרשים צמנוך
ובצני העוה"צ העומדים צחייית הממים
ולכך יאמרו צמנות למען יאריכון ימין
למען תחי' והארכת ימים, כי הלשון
יכלול מיני החיים כולם כפי הראוי לכל
אחד ואחד ע"ש.

ולפ"ז י"ל דו"ש כחוס היום לפי שראהו
מנטער שלא היו אורחים צאים
וכו' ולא הרגיש צער עצמו שכבר עזב כל
עניני עוה"ז כאלו אינו צעל גוף ולא
הרגיש צער המילה ולא צער החוס ולא
שאר עניני עוה"ז, אלא יושב ומנטער
שאין אורחים צאים, ככת הרביעית
שהביא הרמב"ן דודאי אין לך מדה
צעולם שלא הי' צאברהם צאינו וכמ"ש
הרמב"ן ז"ל צענמו צקושימו על רש"י
עוה"פ ויפתח את הגמלים שהחיר
זממיהם ולא יהיו חמורים דא"ל כחמורו
דרפצ"י ע"ש. (שנת תש"מ)

"והוא ישב פתח האהל כחם היום
וישא עיניו וירא וגו'" (יח:א-ב). ופי'
ז"ל לצקר את החולה כי יוס שלישי
למילתו היה וצ"ע ההמשך וישא עיניו
וירא, וישא עיניו למה.

וי"ל לפ"מ שאמרו צנדרים (מ"א ע"א)
אמר שמואל אין מצקרין את
החולה אלא למי שחלנתו חמה לאפוקי
מאי לאפוקי הא דתניא ר' יוסי צן
פרטא אומר משום ר' אליעזר אין

אצבעותיו והיו נוצעות דם ולא הרגיש.
אבל הם מנטערים על החורה ועל
קיומה אם ימצא שאי אפשר להם לקיים
החורה והמלוות.

ונראה דזה שאמר הכתוב אע"פ שהיתה
כחוס היום, לא הנטער מחמת
החוס על צערא דגופא דאל"כ לא היה
יושב פתח האהל אלא היה מתחצא
צפנים להתקרר צביח אצנים (וכמ"ש החוס'
כחובות ל' ע"א אפשר ליצ צביח של אצנים)
אבל למרות החוס הוא יושב פתח האהל
ומנטער, ראינו מזה שהצער אינו צשביל
החוס שהוא צער הגשמי שלו אלא
הצטער על שלא היו האורחים צאים
ואינו עולה צידו קיום המצוה.

ראשר נראה צוה לפמ"ש הרמב"ן ז"ל
צפ' אחרי (ויקרא יח:ד) את משפטיו
תעשו וז"ל ודע כי חיי האדם צמנות כפי
הכנתו להם כי העושה המצות שלא לשמן
ע"מ לקבל פרס יחיה צהן צעוה"ז ימים
רבים צעושר וצנכסים וכבוד וע"ז נאמר
וצשמאלה עושר וכבוד. וכן אותם אשר
הם מתעסקין צמנות ע"מ לזכות צהן
לעוה"צ שהם העוצדים מיראה זוכים
צכוונתן להנצל ממשפטיו הרשעים נפשם
צטובה ילין. והעוסקים צמנות מאהבה
כדין וכראוי וכו' יזכו צעוה"ז לחיים
טובים כמנהגו של עולם וצחיי העוה"צ
זכות שלמה שם. והעוזבים כל עניני
עוה"ז ואינם משגיחים עליו כאלו אינם
צעלי גוף ומחשבתם וכוונתם צצוראם
צלבד כאשר היה הענין צאליהו צבהצב

אלא ישב על פתח האהל וכל שבאו לפניו אורחים קבלם אמנם כיון שראה שלא באו אורחים וישא עיניו לשם מצוה וחשב אולי מפני שלא חיפש אחר עניים לא באו וכדי שלא יכשל בראיות חוץ לד"א וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו ולא היו חוץ לד"א אלא עליו ממש.

עוד נראה דלכאורה כיון שישב כחוס היום וידע שאין עוזרין ושבים כלל היום מחמת החמימות למה נשא עיניו בכלל והמתין אחר אורחים, אבל מצינו בצבתי צח פרעה ותשלח את אמתה לקחת את חיצת משה שהי' רחוק ששים אמה וגשחרצבה אמתה ששים אמה והקשו המפרשים דהן אמת שנעשה נס שנשחרצבה אמתה אבל מנא ידעה צתיה צח פרעה שיעשה לה נס ולעשות דבר צלתי אפשרי ושלל כדרך הטבע ותי' דבשעת הסכנה אדם נריך לנסות אפילו דבר שממש צלתי אפשרי מ"מ נריך לנסות והי' יעשה את שלו וכיון שפשטה ידה שרצב ה' אותה ששים אמה.

ומעתה י"ל דזה שהי' באברהם אבינו הגם שראה שצלתי אפשרי שציוס הזה יאלו אנשים מ"מ וישא עיניו אולי עם כל זאת ימצא מי שהוא יוצא מן הכלל ויוכל לקיים מצות הכנסת אורחים, או על דרך נס. ולכן וישא עיניו הגם שהוא יושב פתח האהל כחם היום וידע שלא יבאו אורחים מ"מ וישא עיניו לחכות אעפ"כ ונעשה לו נס והנה שלשה אנשים נצבים עליו. ואחי שפיר לשון

מזקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין ולא מחושי הראש וכו' חולי עין ומחושי הראש מ"ט משום דרצ יהודה דאמר רב יהודה דיבורא קשיא לעינא ע"כ ועיין רמב"ם פי"ד מה' אבל וטוש"ע יו"ד סי' של"ה ס"ח ולכן כשבא לבקר את החולה וישא עיניו וירא לומר שלא היה חולי עינים דאז אין מזקרין.

(שנת תש"נ)

"וישא עיניו וירא" (יה:ב). עיין רש"י מהו וירא וירא שני פעמים ולדידי קשה מהו לשון וישא עיניו היל"ל והוא ישב וגו' כחם היום וירא והנה שלשה אנשים או והוא ישב פתח האהל כחם היום והנה שלשה אנשים נצבים עליו וגם לשון נצבים לא היל"ל אלא וירא שלשה אנשים וירץ לקראתם, ועוד קשה דלפמ"ש נצבים עליו א"כ היו לפניו ממש א"כ למה רץ לקראתם הרי החם היו ורש"י תקן זה מגמ' (ב"מ פ"ו) כתיב נצבים עליו וכתיב וירץ לקראתם כד חזוהו דהוה שרי ואמר פרו ממו מיד וירץ לקראתם ויש מקשין על זה דא"כ היל"ל וירץ אחריהם כיון שפירשו וזה יש לישב שהם פירשו כמו היואל מרצו הולך לאחוריו א"כ י"ל דגם הם פירשו לאחוריהם ופניהם כלפי אברהם ולכן וירץ לקראתם שפניהם כלפי אברהם אבל הראשון קשה.

ונראה לפמ"ש ז"ל רצ לא הסתכל חוץ לד' אמות וודאי אברהם אבינו היה צו מדה זו ולא הסתכל חוץ לד"א

וישא עיניו וירא דבלאו הכי לא היה נעשה לו הנס ולא היה רואה כלל.

ואולי זה הטעם דביו"ט החירו דלמא איקלעי אורחים והלוא זה דבר רחוק, ולהנ"ל י"ל כיון דביו"ט מחכים לאורחים אפשר שיבואו והוא מליאות אז, אלא דקלמ' ז"ע מחוס' ר"ה בפרוטה דרב יוסף ודו"ק כי קלרתי מאד.

(שנת מש"ג)

"ויאמר אד' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך" (יח:ג). נראה לפמ"ש הפלאה בפנ"י מה שאמרו אם הרצ דומה למלאך ה' לבאות תורה יבקשו מפיהו ואם לאו אל יבקשו, (מו"ק י"ז ע"א), דהכוונה דהרצ מזווה ללמוד עם תלמידיו קטני השגה, ואף שע"ז הוא יהי במדרגת מלאך שנקרא עומד, בכ"ז לא ישגיח ע"ז שלא יוכל לילך בגדולות ובנפלאות, כי העיקר להרביץ תורה לתלמידים עכ"ד.

ובמקום אחר כתבתי כי דבר זה הוא מחלוקת התנאים (כמוצות ק"ג ע"ב) כד הוי מינני ר' חנינא ור' חייא א"ל ר' חנינא לר"ח צהדי דידי קא מיננת דאס ח"ו תשכח חורה מישראל מהדרינא לי צפולא, א"ל ר' חייא צהדי דידי קא מיננת דאנא עבידנא דלא תשכח חורה מישראל ולא פי' צמאי פליגי. ולמה היו מינני ומחלוקת זו מה הוא. ונראה דצחא נחלקו, דר"ח ס"ל לזבטל זמן לילך צחא החלמידים וללמוד

עמהם ולעיין צחא טובחם הוא ליקח זמן מלימוד שלו וזה גורם לביטול חורה, ואם ח"ו תשכח יחזיר צפולא, ור' חייא השיב לו אדרבה אנא עבידנא לחורה דלא תשכח, שמעמיד חלמידים הרבה, ע"ש.

והנה אברהם אבינו כאן עמד עם השכינה כדרשח חז"ל (שזעומ ל"ה) דכאן שם אדנ"י קודש הוא, והי' אומר להקב"ה להמחין עד שירוך ויכניס את האורחים (עיין רש"י). וחשש אברהם אבינו ע"ה שע"י הכנסת אורחים שלו ורהיטמו אחר המלוות לגייר נשים ואנשים ח"ו יזיק לו ולזיו נשמתו כי אפשר שיתרחק ממנו המקום בעבור החעסקות הזה, מה שבלא"ה הי' יכול להגדל ולהתרומם במעלות הקדושה לעצמו ולהשיג השגות גדולות ע"י לימוד החורה, ולא השגיח ע"ז אלא הפקיר עצמו לטובת הכלל. וזה שאמר "אד"ן שהוא קודש, אצקשך אל נא תעבור מעל עבדך" כיון שאני טרוד במצות הכנסת אורחים וכדומה מאכיל ומשקה לאנשים פשוטים כדי להעלותם ולתקנם שיהיו קוראים בשמך והשריש בהם אמונת ה' בלבם ואין לי זמן להתעמק בחורה ובנובלות החכמה בדצקות כראוי. ולפי שמסר נפשו לה' לקרב צנ"א לעבודתו מכל העולם, זכה לבשורת צן שימשיך חורתו ועבודתו, וא"כ מה שחסר בזה ישלימו צניו.

(שנת משכ"ה)

"וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת"

למתנות כהונה, לומר לך אם אתה מעבד מתנות כהונה חייך שמצטרך לבוא אלנו להביא את הסוטה (עיין רש"י שם ובגמ' ברכות ס"ג). ויש לדייק אם הוא חטא אשתו מה חטאה שמצטרך לשמות מים המאחרים ולעבור כל זה. אפילו לא חטאה ולא יבדקו המים אותה מ"מ יש כאן בזיון גדול עבודה, ולהג"ל י"ל דודאי הטעם שעבד המתנות מפני שהוא כילי או אשתו אינה רונה, וא"כ נחגלגלה באשה מאיש ושפיר מקבלת עכשיו עונשה מגלגול הקודם והבן.

[ועיין ספר תפלה למשה להרמ"ק ברכת השחר על הזרחה שלא עשני גוי דאפשר לפרש כי גם בחיים אפשר לאדם להתעבר צמה שלא יועיל והיפוך כוונת היצירה שלו הן למשל באשה ועבד כמה בני"א משתנים במעשיהם פעמים כמדות נשים ממש ע"ש, ועיין במחבר א"ח סי' מ"ו שהאריך הרבה בד"ז או"ד הב"ת ע"ש. ועיין חסד לאברהם (הראשון) מעין רביעי נהר מ"ח דלע"ל באיזה אופן יקום לתחיה"מ כיון דנחגלגל מאיש לאשה וכיוצא בו ועיין בזה"ק פ' יחסי ופ' משפטים ומקו"ו תיקון מ' ודו"ק].

(שנת תשל"ד)

"מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות" (יח:ו). "ויקה חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה" (שם:ח). וברש"י ולחם לא הביא לפי שפירסה שרה נדה ונטמאת העיסה (ב"מ פ"ו ע"א). והקשה המזרחי שהרי בסמוך

(יח:ו). ובגמ' (ב"מ פ"ו) כתיב "קמח" וכתיב "סלת", א"ר יצחק מכאן שהאשה לכה עיניה באורחים יותר מן האיש, ועיין רש"י היא אמרה קמח והוא אמר סלת. ונראה לפמ"ש בספר המגיד (הביאו מהר"מ אייזן שטאט צהג"ה לסי' וזאת ליהודה על משניות פ"ד) כי מי שצידו להטיב לאחרים או לעניים או לאחד מישראל, או שהוא עשיר והוא כילי או שהוא בעל תורה ואינו רונה ללמד לאחרים, כל אלו יתגלגלו בנשים. ולפ"ז סמכו רז"ל (אבות פ"א מ"ה) יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה והיו עניים בני ביתך ואל תרצה שיחה עם האשה וכו' מכאן אמרו כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו, ומה רעה הוא גורם לעצמו אלא שאם ישמע לה ולא יהיו עניים בני ביתו או יתגלגל בעצמו לאשה ויהיה מרבה שיחה עם האשה וזה ביאור באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו והבן כי קצתי והטעם לפי שלא רצה להשפיע לאחר, ע"כ יצטרך להיות מקבל שפע ולא בחי' משפיע וזה סוד הפסוק "לא ילכש גבר שמלת אשה" (דברים כג:ה), ר"ל שלא יגרום במדותיו כשהוא כילי להתלכש בגלגול אשה ע"כ.

ולפ"ז י"ל הטעם פשוט שהאשה לכה עיניה באורחים שהרי היתה כילי בגלגול הקודם ונחגלגלה באשה ונשאר מדת הכילות טבוע אללה מגלגול הקודם. וזה נלפענ"ד לפרש הא דאמרו ז"ל עה"פ "ואיש את קדשיו לו יהי וגו'" (במדבר ה:י) למה נקמכה פ' סוטה

גדולה דצעי' ברכת המוליא וברהמ"ז
ושפיר מיושבת קושיית המזרחי, וא"כ
כיון שאכלו מזה נתחייבו בצרכה וק"ל.
(שנת משכ"ה)

"ויתן אל הנער" (יח:ז). ובצ"ר זה
ישמעאל לחנכו במלוות (עיין רש"י).
והקשה בני יניק וחכים משה הי"ו,
דלעיל פרשת לך לך מבואר דישמעאל
הי' בן י"ג שנה בהמולו בשר ערלתו,
א"כ הי' כאן כבר לאחר שנת י"ג ואין
חינוך רק עד י"ג שנין (עיין אבות פ"ה
מכ"א ונדה מ"ו ובש"ע סי' רכ"ה ס"ב ברמ"א
מבדק בא"י שפטרני וכו') והוא קושיא נאה
ואם חכם בני ישמח לבי גם אני. שוב
הגיד לי חתני הרב הגאון ר' יהודה ארי'
אלטר (שליט"א) זללה"ה שקושיא זו הקשה
זקנו הגה"ק בעל אמרי אמת זללה"ה.

ומה שנראה בזה לפענ"ד לפמ"ש צפ'
חיי שרה בת ק' כבת כ' לחטא, מה
בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין
אף בת ק' בלא חטא (עיין רש"י סס).
ובשבת (דף פ"ט) דל עשרין דלא ענשית
עלייהו. ובירושלמי (ביכורים פ"ב) ימי
שנותינו שבעים שנה, לא מהן כ' שאין
צ"ד שלמעלה עונשין וכורחין. ובאבות
(פ"ה) בן עשרים לרדוף, ופי' הרע"ב
להענישו על מעשיו שאין צ"ד של מעלה
עונשין פחות מכ' (ועיין חו"ט). ובמדרש
משלי אי' מעשרים שנה מחשבין לו
עונותיו, כד"א מנן עשרין שנה ומעלה.
ובפיהמ"ש להרמב"ם (מנהגין פ"ו) מפי
השמועה למדנו שה' לא יעניש החייב

(שס:ט) הציא רש"י א"ר יוסי בר חנינא
כדי לשגר לה כוס של ברכה (ב"מ סס),
ואם לא הציא לחם על מה היו מצרכים.
ויש לומר לפי שיטה אחת דאפי' על
שבעת המינים מצרכין שלש ברכות, א"כ
צרכו על הפירות.

אמנם נראה לומר דלכאורה תקשה האין
זוה אצרהם אצינו לאפות לחם,
הרי אותו יום ערב פסח הי' ואסור
בלחם, דחמץ אסור, וכן מלה אכתי
אסורה [שוב הוגד לי דהפנים יפות
הקשה כן]. וי"ל לפ"מ דקיי"ל דמלה
עשירה מותר לאכול ער"פ קודם שעה
עשירית (עיין או"ח סי' תע"א סע' ב'). והנה
מבואר בפוסקים דנדה שלשה עיסה שלא
הוכשרה לקבל עומאה ולשה אותה עיסה
עם מי פירות באופן שאינם מקבלים
טומאה, העיסה מותרת לכהן. וא"כ
הכ"נ כיון דשרה הנריכה לאפות צמי
פירות שמהא מלה עשירה, א"כ היתה
יכולה לאפות פת שלא נטמא. וזוה
מיושב מה שאמר "לושי ועשי עגות",
ואמאי לא אמר "לושי ועשי לחם", אצל
חמי שפיר דאצרהם אמר "עגות" דוקא
שמותר לאכול ערב פסח.

אבל לפ"ז י"ל דהכ"נ דוקא לחם לא
הציא, אצל דבר שלא נטמא הכ"נ
דעשה שרה, וכיון דקיי"ל דאפי' על
פת הבא בכיסנין אם קבע סעודה מצדך
המוליא וברהמ"ז (או"ח סי' קס"ח) והכא
כיון דאין לך סעודה גדולה מזו ששחט
ג' בקר והציא להם מכל הו"ל סעודה

כרת אלא אחר כ', ואין הפרש בין זכרים לנקבות. ועיין רא"ם שהקשה דהא קודם מ"ת לא היו מענישין עד ק' (עיין רש"י בראשית ה: לב: ד"ה בן חמש מאות שנה). ולפ"ז י"ל דכיון דעד עשרין עכ"פ לא ענשו הו"ל בכלל חינוך, ולאחר מ"ת שנתחדשה ההלכה לאחר י"ג יש לו כבר חיוזין דיליה ולא חינוך ומיהו באברהם הי' עוד בגדר חינוך.

ובמ"ש יש ליישב קושית האחרונים דלמעלה כתיב "ויקה אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו וגו' וימל את בשר ערלתם", והקשו דהא ישמעאל הי' כבר בן י"ג ונתחייב בעצמו למול. אמנם להנ"ל אז אכתי קטן הי' ושפיר מל אברהם אותו. ועיין רש"י (ד"ה בעטם היום הזה) שמלאו לאברהם ז"ט שנה ולישמעאל י"ג שנה, ועיין רמב"ן ובתרגום יונתן ז"ע.

עוד נלפענ"ד לפמ"ש בשו"ת לחמי תודה למוהר"י באשאן (סי' ה') דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ומשעה שנתגייר עד י"ג שנין אחר הגירות אינו בר עונשין, ואפילו נתגייר כשהוא גדול נריך להמתין י"ג שנין והם ימי החינוך. ולפ"ז יש לומר דישמעאל כשמל הרי נתגייר, ועיין רמב"ן דהאבות לאחר שנתגיירו דין ישראל להם, וא"כ שפיר קאמר לחנכו במצוות וק"ל.

איברא דלענין מילה לישמעאל אם אברהם לא נתחייב בו גם

ישמעאל לא נתחייב מצד עצמו דהרי ישמעאל לא נצטווה על המילה אלא אברהם נצטווה למול עצמו וילידי ביתו, ומעתה ממ"כ אם ישמעאל נכלל בילידי ביתו והוא בן השפחה, א"כ כמו שזריך למול שאר עבדים הכ"נ מצווה על ישמעאל ואם לא הוה בכלל בני השפחות וילידי ביתו א"כ לא נתחייב במילה כלל שהרי לא נצטוו למול רק אברהם, ואפילו למ"ד דבני אברהם הבאים אחריו נמי נתחייבו וכמ"ש הרמב"ם, מ"מ היינו דוקא בני קטורה שנולדו לאחר שנצטוו אברהם אבינו אבל ישמעאל שנולד קודם לזיווי אינו חייב מצד עצמו אלא מצד אביו ומדין יליד ביתו כנלפענ"ד פשוט. (שנת תש"מ)

"והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" (יח:ח). פירש"י, נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג. וז"ע היכי קפסיק כללוא כי האי, והלא הרבה מנהגים רעים יש, וכמליצת מהר"ם מרוטנברג שאמר מנה"ג אותיות גהנ"ם, ובדאי שאין לנו לילך אחר מנהגים כאלו, ודברי רש"י נריכין ביאור לברר בחיזה תנאים יתקיים הא דאל ישנה וכו'.

וע"פ פשטות נראה בהקדם מה שאז"ל ששחט ג' פרים להאכילם ג' לשונות צהרדל, ולכאורה ז"צ למה לא הי' לו לשונות מוזמנים צמוך ביתו מצהמות ששחט מכבר, אלא דמצינו גבי יוסף שאמר "וטבוח טבח והכין", ופירשו

דאל"ה אין לך אדם אוכל משל חבירו ואין לך אדם סומך על בני ביתו. וזה טענת אדה"ר, האשה אשר נתת עמדי ואמרתי אעשה לו עור, וכדרשה חז"ל (יבמות ס"ג ע"א) כמה אשה עוזרתו לאדם, אל"ה אדם מביא חיטין חיטין כוסס כו' עיי"ש, שהאשה מחקנת האוכל לבעלה ויכול לאכול על נאמנות שלה, וא"כ שפיר אכלתי ואוכל עוד להבא.

אמנם עי' מתני' פסחים ריש פ"ד ובגמ' שם (נ"א ע"ב) דיש להוכיח משם ביאור חדש בהא דאל"ה ישנה אדם מן המנהג, דקאמר"י אהא דחנן במתני' ואל"ה ישנה אדם מפני המחלוקת, דקאי אסיפא ממקום שאין עושין [מלאכה בער"פ] למקום שעושין נוחטין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבד דהא דקי"ל בעלמא אל"ה ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת, דהרואה אומר מלאכה אין לו (עי' רש"י ס). יוצא לנו מזה דהעיקר היא להחזיק במנהג שלו היכי דאפשר, ודוקא מפני המחלוקת יתנהג כמנהג המקום שהלך לשם, וא"ש גם בהמלאכים שגראו כמו שאכלו, אבל באמת לא אכלו כי לא רצו לשנות מנהג שלהם אלא כדי שלא יצא מזה מחלוקת סגי כמה שעשו עצמם כמו שאכלו. ולפ"ו י"ל אל"ה ישנה אדם מן המנהג, היינו מן המנהג שלו שנהג במקומו היכא דאפשר בלי מחלוקת, ומדויק הלשון דלא קאמר אל"ה ישנה ממנהג "המקום" דקאי על מנהג עצמו.

ז"ל (חולין נ"א ע"א) פרע להם בית השחיטה וכו', משמע דבלא"ה לא היו השבטים אוכלין מבלי שיראו שנשחט כראוי. וא"כ גם באאע"ה י"ל שרצה שיראו המלאכים שהלשונות הם מזהמות שנשחטו כהוגן, וע"כ הולרך לשחוט לפניהם. וזה יש להוסיף ביאור כמה שלקח גם חמאה וחלב, כי אולי בכל זאת יחמירו שלא לאכול משחיטתו אז עכ"פ יאכלו חמאה וחלב. וממילא י"ל שפיר דהא דאל"ה ישנה מן המנהג היינו דוקא כשרואה שהכל כראוי ונכון ענהו"ט, דדוקא ככה"ג ילפינן מן המלאכים וכמו שהוכחנו.

והנה מצינו בחז"ל שדקדקו מאוד בכבוד הצריות, עד שאמרו (כתובות י"ו ע"א) לעולם תהא דעחו של אדם מעורבת עם הצריות. ועי' רש"י (יבמות פ"ח ע"א ד"ה ואמר) שכ' בטעם דעד אחד נאמן באיסורין, דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חבירו וכו'. ונ"ע מה הכרח יש מזה, לעולם אימא לך אין ע"א נאמן באיסורין ולא יאכל אצל חבירו. אלא ע"כ כי התורה לא רצתה שיהא פירוד בין בני ישראל, וא"א שתיאסר האכילה אצל חבירו וממילא מוכח שפיר דע"א נאמן באיסורין.

ובזה י"ל ביאור דברי המדרש באדה"ר כשאמר "היא נתנה לי מן העץ ואוכל" - אכלתי ואוכל עוד, והיא פליאה. ולהנ"ל א"ש שפירש שם (יבמות פ"ח ע"א, ועיין רש"י שם ד"ה ואמר ברור לי)

מדור דור, משא"כ האז שלומד ומפלפל
בספרתו ושייך אללו שיטעה ויסור
מהדרך המקובל.

והנה צעוה"ר עלתה לנו צימינו הרבה
אנשים ואפי" צני תורה אלא שאין
להם שום קבלה, והם הולכים ותועים
וצודים מלבס חומרות וקולות אשר לא
שערום אצותינו. וצוה אני רגיל לפרש
דברי תז"ל (פסחים ז"א ע"ב) אין עושין
חצורה שכולה גרים שמה ידקדקו צו
[בקרצן פסח] ויציאוהו לידי פסול,
ופירש"י משום שאין צני תורה יחמירו
עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם. ולכאורה
ז"ע, דא"כ למה לא נקיט חצורה שכולה
ע"ה שגם הם אינם צני תורה, אלא
דע"ה עכ"פ יש לו קבלה מאצותיו
ויעשה כמנהגם, אבל גרים אין להם שום
קבלה ע"כ ידקדקו מדעת עצמם בכל
דדי חומרות עד שיפסלו הקרצן.

והנראה מוכח מזה דאפי' להחמיר נגד
המנהג ג"כ אינו נכון, כי כיון
שמנהג מהקבלה המסורה צדינו הרי
הוא סר מדרך האמת ונעשה תורה
כשמי חורות, וכ"ש כשצא להקל נגד
המנהג אפי' בהיתר צרור אסור. ועי'
במס' ע"ז (ל"ז ע"א) שהחירו את השמן
של עכו"ם ולא את הפת כי היכי דלא
לקרו להו בית דינא שריא. וז"ע ממנ"פ,
אי פתס מותרת למה יאסרו מחשש
שיקראו להם צ"ד שריא, וגם למה באמת
יקראו להם ככה, הא מדינא הם
מתירים, אלא דאפי' היתר גמור שנהגו

ובאמת זהו מיסודות החוה"ק שלא
לשנות מנהג המקובל מדור דור.
וזהו דתנן ריש מס' אבות משה קיבל
תורה מסיני ומסרה ליהושע, וז"צ אחאי
לא קאמר ולמדה ליהושע דהא עיקר
תורה היא הלימוד. אלא לכבר הורונו
ז"ל (שם פ"ג מ"ג) מקורח סייג לתורה,
כי חוץ מתורה שבכתב מסר לו צע"פ
המסורה שנמסרה אח"כ מדור לדור.
ויוצן עפ"מ דפסקינן הילכתא כבתיארי
אע"ג שקטנן של ראשונים עבה
ממתניהם של אחרונים, וכמו שאמרו ז"ל
(שבת ק"ב ע"ב) אם ראשונים כמלאכים
וכו', אלא דהמסורה היא שלשלת
הנמשכת במשך הדורות, והאחרון הרי
יש לו מסורה שהי' לו להראשון וגם
נוסף לו ע"ז המסורה שנמסרה מדורו
של הראשון עד עכשיו. וא"כ ההולך אחר
הראשון הרי מסר לו כל המסורה שבין
ראשון לאחרון.

וברשב"א ז"ל (נחשו" סי' ח' ע') כתב
שמנהג נשים זקנות אין לבטל
כי הם קבלה עד משרע"ה, והוא חידוש
ולריך סעד. ולפי דרכנו יתבאר שפיר
בהקדם מה שיש לדקדק בפסוק (משלי
א:ח) "שמע צני מוסר אביך ואל חטוש
תורת אמן", דז"ע דהא אשה פטורה
מת"ת והול"ל איפכא תורת אביך ומוסר
אמן. אמנם להנ"ל יתבאר דאדרבה,
האשה שאינה לומדת עושה הכל ע"פ
מה שקיבלה מאמה וכן למעלה עד מתן
תורה, והיינו קבלה אמיתית ושפיר קרוי
תורת אמן, כי זהו תורת אמת המקובלת

אלה בקרבנו ולמען תספר באזני בןך וכן
בןך את אשר החללתי במצרים וגו' (שמות י:א-ג), ופי' דכוונתו דצמכות אלו
הי' ב' סגולות, א' לענוש המצריים, ב'
לספר באזני בןך וכן בןך, ומשם ילמדו
נסי ה' ונפלאותיו ויתקדש עי"ו שמו
ית', וגם ילמדו שלא לעשות כמעשיהם.

ד"ש ש"וה' אמר המכסה אני מאברהם
אשר אני עשה ואברהם היו יהי'
לגוי גדול וגו' כי ידעתיו, פי' מפני
שאני אוהבו לכן לא חכסה מאברהם
למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו
אחריו על מעשים הרעים של אנשי קדום
ועמורה, ועי"ו ישמרו דרך ה' לעשות
צדקה ומשפט. כי זהו תכלית עונשם של
קדום ואנשיה, וע"ד "כמעשה ארץ
מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו" וכן
כאן לא תעשו כמעשה אנשי קדום כי
רעים ותטאים הם לה' מאד.

(שנת תשכ"א)

"ושמרו דרך ה' לעשות צדקה
ומשפט וגו' (יה:יט). ולכאורה יתור
לשון הוא, כיון שהקדים "ושמרו דרך
ה'" ודאי צדקה ומשפט בכלל דרך ה'
הוא. ונראה לצדקה ומשפט הם מצוות
שכליות, ואיכא למימר דהני לא צריך
לצוות לבניו דממילא ישמרו מדעתם.
ובגמ' (עירובין ק' ע"ג) אלמלא נתנה תורה
לישראל היינו למדין גזל מנמלה, עריות
מיונה, צניעות מחתול, דרך ארץ
מתרנגול ע"ש.

בו איסור אין לשנות המנהג, ועי"ש
ברב יוסף שהעיד על ג' דברים להיתר
וקרו לי' יוסף שריא.

והיוצא מדברינו כי מנהגים המקובלים
הם חמורים ואמיתיים ולא ניתנו
לדחות ע"י פלפולי חריפתא. וע"כ גם
מי שלא זכה ואין לו קבלה מאבותיו ילך
וילמוד אלל מי שיש לו קבלה, ולא יבנה
במה לעצמו לבדות תורה חדשה מלבו,
כי עיקר התורה נמסר במסורה ממש
רבינו עד סוף כל הדורות, וכל המשנה
ידו על התחתונה כי זאת התורה לא
תהא מוחלפת לעד ולנצח נלחיים.
וברמב"ם (פ"י מהל' מלכים) מי שמוסיף
על התורה ועושה חגים לעצמו או כיוצא
בזה הרי זה בכלל בודה דת לעצמו ח"ו
שהוא בכלל ע"ו, ולכן אמרה תורה לא
תוסיפו ולא תגרעו ג"כ על כוונת הנ"ל
שהתורה השלימה ניתנה מן השמים בלי
תסרון ויתור ותורת ה' תמימה משיבת
נפש.

"וה' אמר המכסה אני מאברהם
אשר אני עשה וגו' כי ידעתיו למען
אשר יצוה את בניו ואת אחרי
ושמרו דרך ה' וגו' (יה:יז-יט).
והלשון מקושי הבנה, עיין רש"י ורמב"ן
דאין תיבת "למען" נופל על הלשון.
ועיין בגור אר"י ד"למען" צריך ליתן
טעם, ולכן הול"ל "כי ידעתיו אשר יצוה
את ביתו", ע"ש. ועוד הול"ל "לשמור
דרך ה'". וי"ל לפמ"ש צ"ב זא"כ כי אני
הכבדתי את לבו וגו' למען שתי אותות

עם היות שיש להם משפטים, אבל אינם
לדיקים. והוא הרלון באמרו "ומשפטים
בל ידעום", כך פי' מהר"י בן יחיאל
ז"ל.

וז"ש "ושמרו דרך ה' לעשות זדקה
ומשפט", שאפילו בצדקה ומשפט
אינו אלא "דרך ה'" ולא שכליות.
(שנת תשכ"א)

"ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי
רבה וחטאתם כי כבדה מאד ארדה
נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי
עשו כלה ואם לא אדעה" (יה-כ-כא).
ועיין רש"י ורמב"ן וה"ע שנתקשו מהו
לשון "ארדה נא" ומה זה שייך לגבי
הקב"ה. ונראה, דהמעשים נחשבים לפי
גדלות, בצחינת "וסציו נשערה מאד"
(צ"ק נ'), והכ"נ כשהקב"ה יושב על כסא
רם ונשא אז רואה מעשיהם צפנים
אחרת מאשר כשהוא יורד למטה על פי
מדותיו ו"אני שוכן את דכא", ו"השוכן
אתם בתוך טמאותם". וז"ש "ארדה נא"
מלשון ירידה כזיכול ח"ו "ואראה" אז
אם "הכצעקתה הנאה אלי עשו כלה,
ואם לא" שאז אינו כ"כ "אדעה" מה
לעשות. שוב ראיתי לרמב"ן ז"ל שכתב
מדעת המקובלים לפרש ארד ממדת
הדין אל מדת הרחמים ואראה צרחמים
וכו', וברוך פוקח עורים.

ובזה נראה נמי לפרש מה דאיתא צמ"ח
(ועיין זוה"ק פרשה זו) שאלו מלאכי
השרת להקב"ה אימתי ר"ה, אל

אבל ידוע מה שהכופרים לעולם
מתפארים שהם צעלי יושר שהם
מדקדקים בצדקים שצין אדם לחצירו,
ועי"ו טוענים שהשומרי תורה מזוללים
צמלוות שצין אדם לחצירו. והאמת אינו
כן, כי בלי תורה א"א להיות ישר גם
בשאר דברים כי רק על ידי התורה
נאמר (משלי ג' ט') והוא יישר אורחותיך,
והללו אינם נוהגים בכבוד חצירו אלא
במקום שנוגע לטובתו, או במקום
שרואים אותו בני אדם ולכן רואין
שצמו"מ דוקא הם מראין ישרים. וכבר
פירשנו בזה הקרא "נפש כי תחטא
ומעלה מעל צה' וכחש צעמיתו וגו'"
(ויקרא ה:כא), כלומר אם כחש צעמיתו
כבר מעל צה', דהמאמין צה' א"א לו
להכחיש, שהרי יודע שהקב"ה יודע
האמת. וברש"י (ר"פ משפטים) מה
הראשונים מסיני אף אלו מסיני (ועי'
מכילתא משפטים פ"א).

ובקרא (מהלים קמו:ט) כתיב "מגיד
דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו
לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים
בל ידעום", שאף שהם ג"כ עושים
משפטים, אבל אינם משפטי ה' שצדקו
יחדו. כי הגם שהמשפטים ישנם לכל
האומות וגם נתחייבו צדינים, ומ"מ אף
"ומשפטים בל ידעום", כי המשפטים
נעשים ע"י אדם וע"פ חכמתם, ולא צאו
לתכליתם ואינם אמיתיים וזה אפי' להני
הרוצים לעשות משפטים אמתיים. ואמר
הכתוב (דברים ד' ח') "ומי גוי גדול אשר
לו חקים ומשפטים לדיקים", כלומר, כי

דכתיב עזור צמח העיר צמח ירושלים
 ותוית תיו על מנחות האנשים וגו' אל
 הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מנחן של
 נדיקים תי"ו של דיו שלא ישלטו בהם
 מלאכי חבלה ועל מנחן של רשעים תי"ו
 של דם כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה
 אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע
 מה נשחטו אלו מאלו אל הללו נדיקין
 גמורים והללו רשעים גמורים אמרה
 לפניו רבש"ע היה צידם למחות ולא
 מיחו אל גלוי וידוע לפני שאם מיחו
 בהם לא יקבלו מהם אל אם לפניך גלוי
 להם מי גלוי והיינו דכתיב זקן צחור
 וצחולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל
 כל איש אשר עליו החיו אל חגשו
 ומקדשי תחלו ויחלו באנשים הזקנים
 אשר לפני הבית חני רב יוסף אל תקרי
 מקדשי אלא מקודשי אלו בני אדם
 שקיימו את התורה כולה מאלף עד תיו
 וכו' ע"ש.

והנה כאן הימה שנאסף הנדיק עם
 הרשע שע"י הרשע נאסף הנדיק
 בטענת מדת הדין שהוא וכו' ע"ש והנה
 ששה אנשים באים מאן נינהו ששה
 אנשים אמר רב תסדא קלף אף וחימה
 ומשחית ומשציר ומכלה והנה האף הוא
 ח"ו המכלה ומספה נדיק עם רשע וז"ש
 אברהם אבינו האף, כלומר באף מספה
 נדיק עם רשע והיה נדיק כרשע חלילה
 לך מלעשות דבר כזה.

שנית בקש אברהם אבינו ללא ספק
 נפשו צמה שינצל הנדיק והרשע

הקב"ה אני ואחס נרד לב"ד של מטה
 ונשאל להם. ולשון "נרד" ז"ב. ושמעתי
 מכבוד קדושת ארמו"ר זי"ע הי"ד
 שאמר דבאמת ירידה הוא ח"ו להקב"ה
 כביכול ופמליא שלו להיות חלוי לב"ד של
 מטה מתי יקדשו החודש, ולכן אמר אני
 ואחס נרד לב"ד של מטה, ע"כ וש"י.

ולי נראה להוסיף לפי הנ"ל דבר"ה כל
 באי עולם יעצרון לפניו כבני מרון
 (עיין ר"ה ט"ו), ויבא לשפוט חבל בצדק.
 אבל אם ח"ו ילך עמם ברוממותו, אז
 ח"ו לא יצדק לפניו כל חי. ולכן הקב"ה
 אמר "אני ואחס נרד" מלשון ירידה
 כביכול ח"ו לב"ד של מטה, וכמ"ש כאן
 "ארדה נא ואראה" והבן. והוא רחום
 יכפר. (שנת תשכ"ב)

"ויגש אברהם ויאמר האף תספה
 צדיק עם רשע אולי יש חמשים
 צדיקים וגו' חלילה וגו' להמית
 צדיק עם רשע וגו'" (יח:כג-כה). ול"ב
 חדא מה ס"ד לאברהם אבינו שאמר
 האף תספה נדיק עם רשע, שנית יש
 לדייק אולי יש חמשים נדיקים צמח
 העיר וחמשים למה הרי בתחלה אמר
 האף תספה נדיק עם רשע ואפילו אחד
 דאל"כ היל"ל נדיקים עם רשעים.

ונראה דא"ל בקש שני דברים חדא האף
 תספה נדיק עם רשע והוא
 לפמ"ש בגמ' שבת (נ"ה ע"א) דא"ר בר
 חנינא מעולם לא יאחזה מדה טובה
 מהקב"ה וחזר לרעה חוץ מדבר זה

והנראה שלמד אברהם אבינו להתפלל עליהם מהא דאמר ליה הקב"ה המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה ואברהם היו יהיה לגוי וגוי ולכאורה מאי נפ"מ לאברהם שיודיעהו על צורה שלא טובה שהולך להפוך חמש ערים ואין משיצין על הקלקלה ומוציא דבה הוא כסיל ולמה ההודעה, אלא ע"כ שרצה הקב"ה שיתפלל עליהם וכמו שמצינו במשה רבינו שאמר לו הקב"ה ועתה הניחה לי אמר משה אין הדבר תלוי אלא בי ויחל משה והכניס עצמו תחתיהם עד שאמר ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת הגם שהיו צאותו שעה עובדי ע"ז. וכן עשה אברהם אבינו עומד ומתפלל עליהם הגם שהם ח"ו רעים וחטאים לה' מאד, אבל זה דרכו של הנדיק וצפרט אברהם אבינו להתפלל על כל הדור ודורות אחריו והקב"ה כזיכור בכבודו ובעצמו צשעת צריאת העולם הראה לזה צמה ששתף מדת הרחמים למדת הדין.

ובשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שאמר הי"ג מדות אמר משה הללו למי לנדיקים אמר לו הקב"ה אף לרשעים א"ל משה רשעים יאצדו א"ל יבא שעה ותצטרך לזה כיון שחטאו ויתפלל עליהם משה א"ל הקב"ה והלא אמרת רשעים יאצדו א"ל והלא אתה אמרת אף לרשעים ולכן הראה הקב"ה דצריך להתפלל על כולם על כלל ישראל לצלתי ידח ממנו נדח. (שנת משמ"ט)

יספה גם ענוש לנדיק לא טוב כלומר שיענש הרשע זה לא טוב לנדיק וע"ד שאמרו (שנת נ"ה ה"ל) ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא, ונח דרשו אותו לגנאי על שלא התפלל והציל את דורו ואמרו אילו היה צדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום שעשרה דורות מאדם ועד נח עד שהציל הקב"ה עליהם את מי המבול ועשרה דורות מנח ועד אברהם עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר כולם והציל את כל העולם מכליון וכמ"ש זה צוה"ק באריכות ורשב"י אמר יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין ולדיק יסוד עולם צריך להגין על כל הדור ולכן התפלל על כל הדור להצילו.

ובתפלה שני' שהתפלל אולי יש חמשים נדיקים בתוך העיר האף חספה ולא תשא למקום למען החמשים הנדיקים הנה תפלה וצקשה זו כבר לא הייתה עבור הנדיק עצמו שזה כבר התפלל האף חספה נדיק עם רשע ושוב התפלל להציל גם את המקום כולו עם כל האנשים האף חספה ולא תשא למקום כלומר לכל המקום אפילו הם אינם כדאי ורשעים אבל הרי בזכות הנדיקים ינצלו כולם וע"ז אמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית נדיק עם רשע והיה כנדיק כרשע זה תפלה ראשונה ושוב חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט כלומר צשציל הנדיקים להציל כל המקום אפילו הרשעים.

ברשעו נמלא דהנדיק שעמיד הרשע להוליד אס ימיחו לאותו הרשע או ימות נדיק עם הרשע, ובמידושי הארכתי זוה הרבה בס"ד.

והא ודאי ללא תקשה א"כ מי שמיצ מיחת ב"ד אין משגיחין בכל אלו וממיחין אותו ככל דיני תורה שב"ד ממיחין אותו, לא קשה לדין דודאי ב"ד אין צידם לשנות דיני התורה ולכן נריכס לקיים הפסק דין בכל אופן, אבל הקב"ה היודע תעלומות ודאי משגיח בכל אלו. וז"ש "חלילה לך השופט כל הארץ" דייקא שאחה שופט כל הארץ, "לא יעשה משפט".

ובזה י"ל נמי "לא יומחו אבות על בנים", כלומר דיש אשר האבות ח"ו הם בני מיחה והם רשעים גמורים, אבל לא ימותו בשביל הבנים שעמידים לנאח מהם זרע מעליא, ומאריכס להם אף וכנ"ל (ועיין בישמח משה ר"פ נח).
(שנת משכ"ב)

"חלילה לך וגו' להמית צדיק עם רשע" (יח:כה). ופרש"י תולין הוא לך. יש לפרש, דאמרו (סנהדרין מ"ז ע"א, שו"ע יו"ד סי' שני"א, ס"א, פס"ו ויחי מ"ז ל') אין קוצרין רשע אלל נדיק. ובסודס אס יתהפכו ימותו כולם כאחד ויקצרו כאחד, וזה אסור מדינא. וז"ש "חלילה לך וגו' להמית נדיק עם רשע והי' כנדיק כרשע", וזה תולין לך, דאין קוצרין נדיק אלל רשע.

"חלילה לך וגו' להמית צדיק עם רשע" (יח:כה). ולכאורה הול"ל "להמית נדיק ורשע" ומה לשון עם רשע דכתיב. ונראה לפמ"ש בזוה"ק (מ"א ק"ה ע"א) ובמדרש הנעלם בפרשתנו, ואמר רבי, אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמלא סלקו הקב"ה למרח מן העולם כשהי' עובד ע"ז לא בא אברהם אבינו לעולם ושצטי ישראל לא היו והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא ניתנה, וכל אותם הנדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם וכו' א"ר יהודה כיון שראה הקב"ה שלא נמלא ברשעים כלום מכל אותם העניינים, מה כתיב, "ויצואו שני המלאכים סדומה", ע"כ. ועיין ברכות (י' ע"א) ובגהש"ס שם להגרע"א ז"ל. ועיין בס' עטרת נבי (להגה"ק מוידעטשוב ז"ל) פ' מקץ דתקנו להתפלל עליהם שלא יעבור ח"ו עליהם מקרה רעה, ועיין בשו"ע האריז"ל ה"ל תפלה מש"כ על השיבנו אבינו. ועיין מהרש"א (יומא ל"ח ע"ב ד"ה אבל בגנות רשעים) אל יקללן אלא שיצפו להן שיעשו תשובה, ועיין סוטה י"ד.

מזה נראה דרשע שעמיד להוליד זרע כשר אסור להשחיתו. ודבר זה גם מחורח משה למדנו, "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי" (שמות ז:יב), ופי' חז"ל ראה שאין עמיד לנאח ממנו זרע כשר, ע"ש. וזה שהתפלל אברהם אבינו ע"ה "חלילה לך וגו' להמית נדיק עם רשע", ר"ל צמי שהוא רשע עמיד להוליד בן נדיק ואס עכשיו הוא ימות

בנותיו לזנות עמהם בזה לא היו עוזרים כלום. ולפענ"ד לפי שמנינו אפילו אומות העולם גדרו גדר, כדאיתא בצ"ר (פ' וינא ע"ב) משעה שלקה העולם בדור המצול עמדו אלה"ע וגדרו עצמן מן הערוה, הדא אמרת שאנשי מזרח גדורים מן הערוה, ואפילו על נשיקה לבחולה פנויה, דעל זה בכה יעקב אבינו שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה מה זה בא לחדש לנו להחיר דבר ערוה, ולא פרץ בה אדם עד שבא בלעם ופרץ פרצו של עולם, ועיין רש"י פ' וישלח עה"פ לא יעשה (לדו: וצח"מ חשמ"ח) ע"ש. ולפ"ז לא הי' יכול ללמד עליו זכות שאם יזנו לא יהיו עוזרים, שהרי היו גדורים בעריות. וי"ל דע"כ הי' תרי בקשו אחת למשכב זכר, ומיהו לוט עכ"פ לא הי' לו לומר כן ולפרוץ פרצו של עולם.

עוד י"ל דמה דפשיטא ליה דצ"ג ליכא איסור לזנות ולהפקיר בנותיהן ול"ע מרחצ הזונה, דאמרו צוצחים (קט"ו ע"ב) אמרו צת י' שנה היחה כשינאו ישראל ממזרים ונתה כל מ' שנה שהיו ישראל צמדבר, אחר נ' שנה נתגיירה אמרה יחא מחול לי בשכר חבל חלון ופשחים, ופרש"י צמכילתא, תניא הכי אמרה, רבש"ע צג' דברים חטאתי צג' ימחול לי, צחבל ופשחים וחלון שהיו מנאפין עולין לה וכו'. מבואר דאיכא חטא, ועיין ירושלמי תענית פ"א ה"ד איתחמי ליה לר' אבהו פנטקקה ינלי ואחי מיטרא פי' אדם ששמו פנטקקה יתפלל ויצא

א"י דהנציא לוח "הלדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו באין מצין כי מפני הרעה נאסף הלדיק" (ישעי' נז: א). דמתרי טעמי נאסף הלדיק, א) כדי לכפר על עון הדור, כמ"ש (מו"ק כ"ח, ירושלמי יומא פ"א ה"א) מיתת לדיקים מכפרת, והדור יקחו להם מוסר ויעשו תשובה, ב) שאם לא זכו הדור ולא לקחו להם מוסר הראוי ולא שבו מדרכם וח"ו נגזר עליהם גזירה, אז הקצ"ה נוטל הלדיק מציניהם תחילה שלא יוכל להגן עליהם, וכמ"ש ז"ל "היש בה עץ אס אין" (צמדבר יג: ב), ופרש"י ז"ל לדיק להגן עליהם, והשיבו כלב בן יפונה ויהושע בן נון כי "סר כל מעליהם" (שם יד: ט).

אבל בין לטעם הראשון בין לטעם השני הלדיק אבד מקודם ולצדו ולא עם הרשע, דאם לכפר הרי לצדו מת ומכפר, ואם מפני הרעה, הרי ג"כ מת מקודם, וכמו שהי' צמשותלמ, אצל להמית שניהם יחד זה א"א. וז"ש "חלילה לך וגו' להמית לדיק עם רשע", כלומר שימותו יחד ואז "והי' כלדיק כרשע", וזה "חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט". (שנת משכ"א)

"הנה נא לי שתי בנות וגו'" (יט: ח). עיין רמב"ן ז"ל שמתוך שצחו של האיש הזה באנו לידי גנותו. ובכ"ח הקשה עליו שלא לימד זכות עליו שכוון להציל האנשים מחטא משכב זכר שצ"ג מוזהרין עליו, משא"כ בזה שמפקיר

שיצא אחריו אלא ההרה המלט כלומר
אל ההרים אשא עיני פן חספה צעון
חטאח קדום.

והנה עירית אשא לוט לכאורה לא
ננטווה שלא חציט אחריה דלא
כחיצ אלא אל חציט אחריו והיינו לוט
ולא אמר אל חציטו אחרים והיא
הציטה אחריו בחשבה שימות הוא ומה
ישאיר לה והיא חשאר צלי כלום ועל
הבעל לדאוג להשאיר לה כדרך הנהוג
בזה"ו שמיד לאחר החמונה עושים ציטוח
וכיוצא בו שאם ימות הבעל יניח הון
לאשחו האלמנה, וכדי שיוכל לשלם כל
החשלומים והציטוחים וכיוצא אריך
לעבוד שעות נוספות וכיוצא בו ולצטל
מקציעות עמים לתורה כיון שצריך לשלם
על כל הנ"ל ואילו סמך על ה' והלך
לציהמ"ד ללמוד תורה הרי אמרו ו"ל
(ברכות ה' ע"א) ר' יוחנן כד חזי דאיכא
סבי צבצל אמר למען ירבו ימיכם על
האדמה כחיצ כיון דחזי דמקדמי ומחשכי
לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו א"כ
הקובע עמים לתורה ומקדם וחשך לבי
כנישתא יאריך ימים ולא יצטרך לציטוח
שזה הציטוח הכי צטוח שהחורה הציטוח
באריכות ימים אבל כיון שאין סומכות
על זה וחצט אשחו מאחריו ומהי נציט
מלח מדה כנגד מדה עיין רש"י כי אין
לנו להשען אלא על אבינו שבשמים.

(שנת משנ"א)

"וה' המטיר על סדום ועל עמורה
וגו'" (יש: כד). ופרש"י וה' וגו' כל

גשם ע"ש, ועיין האלף לך שלמה (יו"ד
סי' קצ"ב) צמוגים שלוקחים נשים נכריות
ובשו"ת חו"י (סי' קפ"ה) ושו"ת משנ"ה
(ח"ג סי' קכ"ח וח"י סי' רכ"א) ובחי'
הארכמי וי"ל. (שנת מש"מ)

"וויאמר המלט על נפשך אל תביט
אחריו ואל תעמוד בכל הכבוד ההרה
המלט פן תספה" (יש: יד). ובסמוך
"וחצט אשחו מאחריו ומהי נציט מלח"
(שם: כו), וברש"י מאחריו של לוט דייק
דלא כחיצ מאחריה אלא מאחריו.

ונראה כדרך מוסר, דחטא לוט הי'
שהלך להחישב עם אנשי קדום
בשביל הכבוד כדכחיצ (יג:י) וישא לוט אח
עיניו וירא את כל כבוד הירדן כי כלה
משקה וגו' וחאב על עושר ורוב פעמים
שהאדם להוט אחר העושר הוא בשביל
להשאיר אחריו כי לחיי יום לכל אחד
יש לו אלא רוצה להשאיר אחריו עושר
ונכסים לצניו וכיוצא בו וזה שגורם לו
לחזור אחר העושר ולעזוב את דרך ה'
ולסמוך עליו כי ה' מוריש ומעשיר וכמו
שנחן לו יתן גם לצניו הבאים אחריו ואין
לו להיות הזן ומפרנס את בניו לאחר
מוחו אלא שהחורה אמרה שאם נשאר אז
ונתתם את נחלתו לצניו אבל ליכא מלוה
לילך ולעבוד כדי להשאיר לצניו וריש
לקיש (גיטין מ"ו ע"א) כי נח נפשיה שבק
[הניח אחריו] קבא דמוריקא קרי
אנפשיה (מהליט מ"ט) ועצבו לאחרים חילם
ע"ש. וז"ש המלט על נפשך אל חציט
אחריו כלומר מה שיהי אחריו ולמי

בעצמו לבראו וזה שפ"י וה' המטיר על
קדום ודרשו וה' הוא וצ"ת דינו כי מאתו
לא תלא הרעות והבן (פי' זה בגמ' הוצא
בספר ליקוטים יקרים)

"ועתה השב אשת האיש כי נביא
הוא והתפלל בערך וחי"י" (כ:ז). וי"ל
מ"ש שכתב כי נביא ואם אינו נביא ג"כ
חייב להחזיר אשתו וכבר דברו מזה. גם
תפלה זו למה כיון דהשיב את אשת
האיש ממילא תיקן את אשר שיחת וחיו
יחי' צלי שיתפללו עליו.

והנראה דלכאורה מה מהני להשיב אשת
האיש הרי אמרו ז"ל איזה
מעוות שלא יוכל לתקון זה הבא על א"א
ובכהן אפי' צאונס (חגיגה ט' ע"ב)
ואיבעית אימא הא והא צאונס ול"ק כאן
באשת ישראל כאן באשת כהן נמצא
דאשת כהן אפי' צאונס אסורה לבעלה
וא"כ אברהם שהי' כהן שנכתהו במעשה
דשם והוא כהן לא' עליון א"כ שרה
שנשצית לבית המלך נאסרה על בעלה,
ולכן קאמר ועמה השב אשת האיש כי
נביא היה ויודע שלא נגע בה ועל יחוד
אין אוסרין א"א.

אלא דאכתי מי יאמר ויעיד שכן הוא
אף דהוא יודע אבל לכל העולם לא
מהני ידיעתו כיון שכולם ידעו שלוקחה
לבית המלך, אמנם נראה דהנחתחייב
מימה מן השמים לפי שבא על אשת איש
לא מהני לי' התפלה שהרי לא תקן כלום
ולכן לא עביד קב"ה ניסא לשקרא ואמר

מקום שנאמר וה' הוא וצ"ת דינו ע"ש
ו"צ"ב.

ונראה לפמ"ש בגמ' עירובין (י"ג ע"ב)
שתי שנים ומחצה נחלקו בית
שמאי ובית הלל הללו אומרים נח לו
לאדם שנברא משלא נברא והללו אומרים
נח לו לאדם שלא נברא משנברא נמנו
וגמרו נח לו לאדם שלא נברא ועכשיו
וכו', והנני מעתיק פה מה שהקשה
כק"ז הקדוש מוה"ר שמואל מקאמינקא
ז"ל [שהי' משלשה הרועים אלל הבעש"ט
ז"ל], שכל מחלוקת של תנאים תולה
בלימוד או סברה צמה פליגי וכאן לא
אמרו כלל צמה תולה מחלוקתם ומי' ז"ל
שידוע שהשצח שאנו אומרים על השי"ת
הטוב ומטיב לרעים ולטובים הוא אמת
כי מאתו לא תלא הרעות רק והטוב,
ולכן כשרוצה לעשות דין ברשעים כי
אזהב משפט וכתיב מלך במשפט יעמוד
ארץ אז הוא מרץ בית דינו כדכתיב וה'
המטיר על קדום ואמרו חז"ל הוא וצ"ת
דינו, ואלל המצול כתיב ה' למצול ישב,
ואיתא בספרים שכזיכול השי"ת ישב לו
לעצמו והצ"ד עשו מה שעשו וצא
המצול.

ומעתה ע"פ הקדמה זו מובן מאד
דכתיב בתורה ויאמר אלקים
נעשה אדם ודרשו חז"ל שהמליך צבית
דינו ולכאורה אמאי לא ברא את האדם
לצדו אלא צירף בית דינו ע"כ מזה ראי'
שנח לו שלא נברא ויבא לידי עונשין כי
אם הי' טובה לצד אז הי' לו להקב"ה

"וישמע אלקים את קול הנער"
 (כא: יז). וברש"י מכאן שיפה תפלת
 החולה מתפלת אחרים עליו והיא קודמת
 להתקבל, והקשה המזרחי מזכרות (ה'
 ע"ב) ר' יוחנן חלש על לגזיה ר' חנינא
 ח"ל חזיבין עליך יסורין וכו' יהיב ליה
 ידיה ואוקמיה ואמאי ולוקים ר' יוחנן
 לנפשיה אמרי אין חבוש מחיר ענמו
 מצית האסורים ומי' דנריך לפרש משום
 דלא מכויין לרפואת ענמו אבל צמאי
 מכויין לרפואת ענמו טפי עדיף תפלת
 החולה ענמו עכ"ל.

ובספר מאור יעקב להגרי"מ זל"ה
 הוסיף רא"י מרש"י סנהדרין
 (נ"ה ע"א) גבי יושבי צנוב שהגיל חזישי
 את דוד שאמר שם ואוקמיה לדוד בין
 שמיא לארעא ונימא ליה איהו לנפשיה
 פרש"י דוד ענמו לימא שם ומשני אין
 חבוש מחיר ענמו מצית האסורין
 ופרש"י ז"ל אין דעתו מכוונת לומר
 השם, ועיין רש"י יומא מ"א ע"ב משמת
 שמעון הצדיק וכו' מלצרך צסם שלא היו
 כדאי ע"ש. אך בצאר שבע חולק שם
 וז"ל פרש"י שאין דעתו מכוונת לומר
 השם וקשה לי שצפ"ק דזכרות נמי אמר
 לשון זה צעיניה גבי' ר"י והתם ח"א
 לפרש שאין דעתו כי למה נריך שיהא
 דעתו מכוונת לכן נ"ל לפרש משום
 דאיתרע מזליה ומדת הדין מתוחה עליו
 עכ"ל.

"ותאמר לאברהם גרש בן האמה
 הזאת ואת בנה וגו' וירע הדבר וגו'
 על אודות בנו וגו'" (כא: י"א). נראה
 דהנה שרה נתנה את הגר לאברהם חולי
 אבנה גם חנכי ממנה וידוע שיטת
 הגאונים (בטור ח"ע) דהצא על שפתחו
 הולד כשר דמסתמא שחררה דאין אדם
 עושה צעילתו צעילת זנות וכ"ש אברהם
 חזינו שודאי נשאה וח"כ בן הגר הוא
 בנו של אברהם חזינו ולא בנה וגם אם
 רואה לפוטרה נריך לגרשה בגירושין.

האמנם אמרה שרה גרש האמה הזאת
 ולא אמרה שלת האמה הזאת
 נמצא דס"ל דקדשה וזריכה גירושין
 ולפ"ז הו"ל משותרת ח"כ אין זה בנה
 אלא בנו וח"כ סותרת דבריה מה
 שאמרה ואת בנה דאם גרש אז לאו בנה
 היא ולכן וירע הדבר מאד צעיני אברהם
 על אודות בנו כלומר שזה בנו ולא בנה
 כיון שאמרה לו לגרש וכיון שראה
 הקצ"ה שהחזיק אותה למשותרת ויאמר
 אלי אל אברהם אל ירע צעיניך על הנער
 ועל אחיך כלומר אחי אחיך היא ולא
 משותרת וממילא הוא נער ולא צנך כי
 צינחק יקרא לך זרע וגם את בן האמה
 לגוי אשימנו כי זרעך הוא כלומר דהיא
 באמת בן האמה ומ"מ כיון שנתעברה
 מזרעך בצבילך לגוי אשימנו אף שאין
 לשפתות יחוס מ"מ זרעך הוא, וכדרב
 פפא (קידושין) דא"ל לאושפזינכי לטרה
 את בניו ממזרות והבן. (שנת תש"ג)

מאיש מופת מורי כהן לזקן ז"ל והנלענ"ד ע"פ דעת הירושלמי יומא וכו' והרובה ליהנות יהנה כאלישע והרובה שלא ליהנות לא יהנה ומי שנהנה אפילו כאלישע שוב אסור לו להשחמש בשמות ע"ש ועיין קונט' חסדי עולם על ס"ח (סי' ר"ד ר"ה). וכיון דאלישע נהנה משל אחרים לא פעל בשמות רק בחפילה בצן השונמית ע"ש, ועיין יש"ש חולין פ' אלו טריפות סי' ט' ובחיד"א צק' צרכי יוסף (יו"ד סי' רמ"ו), וגם במשה מזינו שאמר לא חמור אחד מהם נשאתי ולכן השחמש בשם להרוג את המזרי.

ובדברי הירושלמי פירשתי צק"ד מה שאמרו ז"ל (ברכות ח' ע"א) גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מיר"ש וכבר חמה המהרש"א ממ"נ אם הנהנה מיגיע כפו גם יר"ש הוא א"כ פשוט דיש לו תרתי והוא חדא ואי אינו יר"ש מה מהני יגיע כפו צלי יר"ש והקושיא ידוע, ולפי הנ"ל כעת נראה כך דבאמת הני תרוייהו לדיקים גמורים אלא אחד נהנה מיגיע כפו ואינו רוצה ליהנות מאחרים כמשה ושמואל הרמתי ורפצ"י חולין (ו' ע"א) שאפילו משל אציו לא נהנה והשני הוא ג"כ לדיק כמוהו אלא שנהנה כאלישע והחילוק דהנהנה כאלישע אין מוסרין לו השם ואינו יכול להשחמש בו ואם משחמש בו ח"ו יאבד עולמו או צניו וכמ"ש צק"ח אצל הנהנה מיגיע כפו יכול להשחמש בשמות ולא יזיק לו לא צוה ולא צבא וז"ש יגיע כפיך כי האכל אשריך וטוב אשריך בעולם הזה

וראיתי למח' מעכ"ק אדמו"ר מגור שליט"א על הגליון שם שהעיר ותימה גדולה דאטו בחפלה אין לורך שיהא דעמו מכוונת ואדרבה חפלה צודאי צריכה כוונה ובהדיא אמרו צרכות (ל' ע"ב) לעולם ימוד אדם עצמו אם יוכל לכיין את לבו יחפלה ואם לאו לא יחפלה וצ"ע עכ"ל. ועיין עוד בחוס' (ל"ד ע"ב ד"ה יכוין) וצירושלמי (שנת פ"א ה"ב) חפלה צריך כוונה ע"ש.

ולפענ"ד לולי דמסחפינא הי' נראה לישב צרכי הצ"ש דחרי מיני כוונה הם וודאי כוונת חפלה אינה ככוונת השם להמשחמש בו כאצושי צן צרויה, והוא לפמ"ש צק"ח (סי' ר"ה ר"ו) שכל שעסקיו צמעשה שם המפורש לצסוף יהיה לבושח ולחרפה לכל העולם אלא יחפלה לפני הקצ"ה בכל צרכי ורחום וחנון הוא ונחם על הרעה וכמה נציאים נהרגו ולא השביעו צסם הקדוש וכן היה בצאליהו שהלך ארבעים יום ואלישע (מגילה כ"ו) צרחמי הוא דעציד ומיהו מזינו כמה שעשו צסם המפורש כמו אצושי צן צרויה להציל את דוד.

ובירושלמי (יומא פ"ג סה"ו) חד אסי אמר לר' פנחס את נמסור לך השם א"ל ליה אתא יכול דאתא אכיל מעשר ואמר רב דרגיל צסם לא יכול מיכל מצר נש כלום והוצא צר"ח (יומא ל"ו ע"ב) ובמד"ר קהלת (פ' ג') על הפסוק את הכל עשה יפה בעמו. ובשו"ת חת"ס (א"ח סי' קצ"ו קצ"ח) שמות הקודש הם פועלות כמו שראיתי בעיני

שמוכל להשתמש בשם וטוב לך לעוה"צ
שחקבל עולמך וכנ"ל. וזוה נמי מובן מה
שחומרים צבהמ"ז ונא אל תזריכנו ה'
אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי
הלואתם כי אם לידך וכו' שלא נבוש ולא
נכלם בעוה"ז ולעוה"צ וכנ"ל וכמוצן.

אלא דלפ"ז מובן החילוק בין הזכרת
השם כאישי צן לרואה שצריך
כוונה גדולה ובין כוונה לתפילה שזה
גדר של כוונה אבל לא הכוונה שמצינו
בהזכרת והשתמשות השם. ואחי שפיר
כנלפענ"ד. (שנת תשמ"ה)

"ויאמר יצחק אל אברהם אביו
ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר
הנה האש והעצים ואיה השה לעולה
ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה
לעולה בני וילכו שניהם יחדו"
(כב:ז-ח). ועיין רש"י. ויש לדייק שאלת
יצחק "ואיה השה לעולה", למה שאל
דוקא על קרבן עולה, היל"ל ואיה השה
לקרבן ומנ"ל דאברהם הולך להקריב
עולה. גם תי' אברהם אבינו "אלקים
יראה לו השה לעולה בני", האי בני למה
לי, ורש"י ז"ל פי' כלומר יראה ויבחר לו
השה ואם אין שיה לעולה בני ואע"פ
שהבין יצחק שהוא הולך להשחט וילכו
שניהם בלב שלם. גם מה שמקיים "וילכו
שניהם יחדו" ז"ב.

ונראה לענ"ד צ"ד דידוע שקרבן עולה
צא על המחשבה לכפר על
מחשבה זרה ח"ו [ועיין תנחומא (הגוה
ע"ו), כל הקרבנות כולן לזריכהן של

ישראל, כיצד החטאת הייתה צאה על
החטא והאשם גם כן, העולה צא על
הרהור הלב, ועיי"ש פ' לו זאת תורת
העולה, וצוה"ק ח"ג רמ"ז]. והנה ודאי
שידע אבינו יצחק שאברהם אבינו או
הוא בעצמו לא חטאו ח"ו בחטא
שיתחייבו קרבן חטאת או אשם משום
דרגלי חסידיו ישמור, וכמו שאמרו במס'
נדרים (י' ע"א) חסידים הראשונים היו
מתאווים להביא קרבן חטאת לפי שאין
הקב"ה מביא תקלה על ידיהם, מה היו
עושים עומדין ומתנדבין נזירות למקום
כדי שיתחייב קרבן חטאת ע"ש. אבל
חשב יצחק דאף דמידי עצירה ילאו אבל
מידי הרהור מי יודע אם לא פגם ח"ו
באיזה מחשבה רעה, וכעין שנאמר
בחזרי מלחמת מדין להקריב קרבן ה'
דמידי הרהור לא ילאו ולכן מביא קרבן
לכפר על המחשבה. ולכן שפיר שאל
"ואיה השה לעולה" דוקא ועיין כעין זה
צוה"ק.

אבל עדיין צ"ע צעיקר הדין למה
מביאין קרבן עולה אמתשבה הרי
אין קיי"ל מחשבה טובה הקב"ה מזרפה
למעשה ומחשבה רעה אין הקב"ה
מזרפה למעשה (עיין קידושין ל"ט מ' וע"א),
וא"כ למה צעי קרבן.

וי"ל דאמרו ז"ל "בראשית ברא אלקים
את השמים וגו'", ודרשו ז"ל (מ"ר
ועיין רש"י בראשית א' ד"ה ברא אלקים)
מתחילה עלתה במחשבה לברא במדה"ד
וראה שאין העולם מתקיים שיחף מדת

הרחמים למדת הדין. והנה לפ"מ שעלה במחשבה לזכר במדה"ד א"כ המחשבה הוא מכח מדת הדין ומדה"ד עונשין על המחשבה, אלא שהקב"ה צרוב חסדו ראה שאין העולם מתקיים ולכן שיתף מדת הרחמים אליו. ולכן אין הקב"ה מזרפה למעשה. וידוע דאברהם אבינו הוא מדת החסד וינחק הוא מדת גבורה ודינים, וא"כ מלד אברהם שהוא מדת החסד אין עונשין על המחשבה, אבל ינחק שהוא מדת גבורה עונשין אף על המחשבה והבן.

ובזה מובן מה שאמרו (ב"מ ל' ע"ג ועיין שם קי"ע) לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין אשר לכאורה אין לו מובן כי אדרבה מלך במשפט יעמוד ארץ ולא יחרב, ויקוב הדין את ההר וכאן אמרו שבציל שהעמידו דיניהם על ד"ת חרבה ירושלים והוא פלא, אבל לפמ"ש שבשעת הבריאה שיתף מדת הרחמים למדת הדין א"כ דא הוא מדת הדין שיהיה משותף ברחמים וכיון שהעמידו דיניהם רק על דין תורה חרבה ירושלים כי צעינן לפנים משורת הדין שהוא רחמים וז"ש "וילכו שניהם יחדו", כלומר ראו והסכימו לזריך לשניהם יחדו - אברהם שהוא רחמים וינחק שהוא גבורה, רק שהקדים מדת החסד והרחמים שהוא אברהם למדת הדין שהוא ינחק, ומזה ילא התפארת שהוא יעקב אבינו וק"ל.

ובזה נלע"ד לומר הא לאמרו (קידושין ל"ט וצירושלמי עיין חו"ס שם) מחשבה

ומעתה נבוא אל המכוון, "ויאמר ינחק אל אברהם אביו" דוקא, שהוא מדת החסד, "ויאמר אבי", אמה זה מקור החסד, "איה השה לעולה", כלומר, איפה תמצא שה כזה לעולה לשיטתך כיון שאין עונשין על המחשבה אין כאן בכלל דין עולה. וע"ז ח"י, "אלקים" שהוא מדת הדין, "יראה לו השה לעולה בני", כוונתו כיון שאתה ממדת הגבורה, ולכן "אלקים" שהוא מדת הדין "יראה לו השה לעולה בני", שאתה בני דייקא ולא מפני שאני אבין.

ומעתה מה מיושב דיוק "וילכו שניהם יחדו", דהנה ודאי דאין זה בלא זה דכבר כתיב (משלי כט:ד) "מלך במשפט יעמיד ארץ", אבל במשפט לבד א"א ללא יתכן גם במדה"ד להיות לדיק עם רשע שא"כ יהיה כלדיק וכרשע ויאמרו שוא עבוד את אלקים ח"ו ולכן שיתף מדת הרחמים כמ"ש ראה שאין העולם

ובזה נלע"ד לומר הא לאמרו (קידושין ל"ט וצירושלמי עיין חו"ס שם) מחשבה

טובה הקצ"ה מזרפה למעשה מחשבה רעה אין הקצ"ה מזרפה למעשה, וכבר פירשתי במקום אחר בס"ד. וכעת נראה דלכאורה קשה ממנ"פ, אם המחשבה היא כלום א"כ מאי נפ"מ טובה או רעה ואם המחשבה לא נחשב לכלום א"כ אמאי מזרפין אותה לטובה.

ונראה דמחשבה טובה הקצ"ה מזרפה למעשה דכך הוא המדה, דמתחילה עלה במחשבה לזרחה במדת הדין אלא שראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת הרחמים. ומעתה אי נימא דמחשבה טובה ג"כ אין הקצ"ה מזרפה למעשה, נמצא דמכח מדת הרחמים ידחה המחשבה הטובה, שמאד הדין הי' ראוי לזרפה למעשה, דכך הוא המדה מאד הזריחה שעלה במחשבה. וזה ודאי א"א, דודאי אין זה רחמים לדחות מחשבה טובה, ולכן מחשבה טובה הקצ"ה מזרפה למעשה. אבל מחשבה רעה אין הקצ"ה מזרפה למעשה מכח שראה שאין העולם מתקיים ושיתף מדת הרחמים למדת הדין, דוקא ע"י שיתוף אבל מחשבה רעה לזדה שהוא דין אין הקצ"ה מזרפה למעשה מכח מדת הרחמים, ומחשבה טובה מזרפה למעשה ג"כ מכח מדת הרחמים והבן.

(שנת תש"ב)

"וישב אברהם אל נעריו ויקומו וילכו יחדו" (כב:ט). וינחק היכן הלך שלחו זלילה מפני עין הרע שכן חנניה מישאל ועזריה משעה שיאלו מתוך כבשן

האש לא נתפרש להיכן הלכו וי"א שמתו מעין הרע ומשום ר"ש בן יהוהדק אמרו ששינו את מקומן והלכו ללמוד תורה לפני יהושע כה"ג וכו' עיין צעה"ת עה"ת וצת"י עה"ת דמלאכים הציאוהו לבית המדרש דשם ללמוד תורה ג' שנים. ובהפטורה ואשה אחת מנשי בני הנביאים זעקה אל אלישע לאמר וגו' ויאמר לה אלישע הגידה לי מה יש לך בבית ויאמר אין לי כי אם אסוך שמן ויאמר לך שאלו לך כלים וגו' אל תמעיטי ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך וינקה על כל הכלים האלה והמלא תסיעי וז"ע סגירת הדלת הזה למה אם הקצ"ה יתן לה נס כיווי הנביא למה לסגור הדלת אדרבה יראו כולי עלמא גדולת וגבורת הצורא שעושה נס לעושי רצונו ויותרו הרשעים, ובמלבי"ם שם פי' ובאת וסגרת הדלת כל יחול עין הרע וכל יקרב איש בלתי ראוי שע"י רוע מעשיו תופסק לינור השפע הנה אפילו לזרכת השם ע"י נביא אין לפרסם משום עין הרע.

ומה"ט נמי נראה מה שאמרו המוצא מציאה בשוק יעשה ממנה סגולה מאי סגולה ס"ת ופי' המפרשים משום דמסתכלי ביה רבים ויש בו משום עיה"ר ולכן יעשה ממנו סגולה שיקח ס"ת לרבים ולולי דמסתפינא נראה דלרמו בא נמי שהרי אמרו אין לך דבר גדול מלניעות וסתר שהרי לוחות הראשונות שנתנו בקולי קולות נשתברו ולוחות אחרונות שנתנו בחשאי נתקיימו

אלא בני שממית עצמו עליה והוא מונע בזהל ולא נראה, כמת הזה שאינו נראה אלא הוא קבור בארנו כן הוא יושב אהל ויעקב איש תם יושב אהלים אינו נראה בחוץ כלל וגם בלמדו בבית מדרשו של שם ולא נראה בחוץ ולכן ביצחק נמי וישב אברהם עם נערו אבל יצחק הלך בלי פרסום ובלי שום זעקה לבית מדרשו של שם שלא ישלוט בו עיה"ר ובגמ' הו' קבל וחייה, ומכאן תשובה להחושבים שבקול רעש גדול ובזעקות גדולות נמצא ה' לבד שיש בו משום עין רעה יש בו רעשנות שזה היפוך דעת תורה וי"ר שלא נכשל ח"ו בעוונ'ה בזמן הזה שחושבין שהלועק יותר בקול רעשנות מקובל יותר בשמים ובארץ לא כן הוא אלא ההיפוך האמת וי"ר שזוכה להיות ממניע לכת בתורת ה'.

(שנת תשמ"ט)

"וישב אברהם אל נערו וגו'" (כב:ט). איתא במדרש, ויצחק היכן הי', שלחו אברהם אבינו אלל שם ללמוד תורה, עכ"ל. וראיתי מקשים כיון דאברהם זקן ויושב בישיבה הי', ומימיהם של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים היחה ישיבה עמהם אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי' שנאמר ואברהם זקן בא צימים (בראשית כ"ד) יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה, (יומא כ"ח ע"ב) א"כ למה שלח בנו אלל שם ולא למד אלל אצלו אברהם. וי"ל לפמ"ש (ברכות ס"ג ע"ב) "הסקת ושמע ישראל" - כתתו עצמכם על דברי תורה,

הנה שאפילו בתורה שנתנה משמים בסיני ע"י משה רבינו כיון שנתנו בקולי קולות ובפרהסיא שלטה זהו עינא זישא ונשתברו ושניות נתקיימו שניתנו בזעקה וע"ז אמרו נמי חמוקי ירכיך שאין ללמוד התורה בפרהסיא ואין לך מדה גדולה מן הזניעות. וז"ש המוצא מציאה יעשה ממנה סגולה יקח ס"ת ויראה דאפילו בנותן התורה הפרסום אינו מעלה וכ"ש בדבר אחר ולכן יאפיין עצמו ויסתיר שלא ישלוט בו עין הרע.

ובתפלה אסור להתפלל ברה"ר מקום עוברי דרכים אלא יכנס במקום ננוע ויתפלל והתפלה מנחה בלחש וחנה רק שפתותיה נעות וקולה כל ישמע ובאליהו זהר הכרמל בנביאי הבעל אמר להם זעקו בקול אולי ישן הוא או דרך לו או מלחמה אבל אליהו לעת המנחה הניח ראשו בין ברכיו מעמקי דלבו בחשאי התפלל ענני ה' ענני ואפילו שפתותיו נעות לא ראו כי הכניס ראשו בין ברכיו והכל בזעקה והתפלל ונענה וירדה אש מן השמים ולחכה את כל ושרפה את הקרבן, ובקרא לא ברעש ה' ואחריו קול דממה דקה ואני אשכון את דכה והכל בזעקה.

ואולי י"ל דמה"ט רבי שמעון בן יוחאי שהי' שלש עשרה שנה במערה ולמד תורה בזעקה זכה לכל הכבוד הזה ונתעלה על כל עד שאמרו נעשה אדם בשבילו נאמרה, ואולי מש"ה אמרו אדם כי ימות בזהל אין התורה מתקיימת

והיינו כתמו רגליכם על דברי תורה. וצמשה (אבות פ"ד מ"ג) הוי גולה למקום תורה, ולכן שלחו דייקא לבית שם ועבר.

להתרחק שלא היו יכולין לעסוק בתורה כ"כ צביתם עיי"ש.

איברא, דכן מצינו גם ציעק צבינו שלמד צבית שם ועבר י"ד שנה [אלא דמשם ליכא ראי' כ"כ שאז לא יכול ללמוד אלל יצחק שהרי צרח מפני עשו]. האמנם כן מצינו אלל רבותינו הקדמונים שהרחיקו צביהם נדוד מצבתם. וצמס' נדה (י"ד ע"ג) רבינו הקדוש אשר כל ישראל השכימו על פתחו ומסדר מתנייתא וקבץ כל חכמי ישראל, אפי"ה פסק לר"ש צנו למיזל לצי רב תריסר שני, כמבואר בצמובות (ס"ג ע"ג). וצירושלמי, ר' אבהו שלח לר"ח צרי' לטברי', אע"ג שר' אבהו גדול הדור הי' ורב גוצריה (ועיין רא"ש ר"פ האשה שנאחמלה סי' ה'). וכן מצינו גבי ר' ישמעאל צרי' יוסי שהלך ללמוד תורה אלל צבי (כמבואר צינמות), אלל שיש לדחות שהי' לאחר פטירת ר' יוסי אציו. ועיין צמוס' שבת (ע' ע"ג ד"ה הא לן והא להו צא"ד) ורב שהי' מצבל אומר לתלמידיו שהיו מאר"י לפי שדרכן הוה

וראיתי צשו"ת חת"ס (ח"מ סי' ט') צאחד שצבך לן חיים והניח מעות לתלמיד שילמוד מחוץ לעירו דוקא. וכחצ שם דמעולם נדדו תלמידים אפי' מאר"י לחו"ל ומחו"ל לאר"י ללמוד תורה ולא נשארו תלמידים צעירס, כולם החליפו אלו אלו להחם ואלו צאו לכאן. וצוה מיישב צהתרת חגורה (שבת ט' ע"ג) שאמר לצני אר"י שלומדים לפניו כי לא שינו מלצושיהם ונחעטפו ונחחגרו צחגורה של צני אר"י [כלומר צצבל], ע"כ אמר להם כאשר הם צריכים עתה, ע"ש מה שהאריך הרבה צדבר. ותירץ דלא תקשה מהא דר' אציתר (גיטין ו' ע"ג). וסיים היוצא מזה שיש לצאת ללמוד תורה אפי' כשהאצ גאון ורב גוצריה וישיבה צביתו כיצחק אציו ורציו הקדוש ור"א דירושלמי, מ"מ יש ליך לישיבה אחרת, עכ"ל ע"ש. וא"כ אחי שפיר דברי המדרש ששלחו לישיבה של שם אף שהי' לו ישיבה צעלמו, וק"ל. (שנת תשל"ו)

פרשת חיי שרה

מניקעלשפורג ואחיו הגה"ק ההפלחה זי"ע להרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע לפרש המאמר (ברכות נ"ד ע"א) חייב אדם לצרף על הרעה כשם שמצדק על הטובה, ואמר להם שישאלו מפי תלמידו הרה"ק הרבי ר' זושא מאנאפאליא, וכששאלו אחוה השיב להם שהוא מתפלל שיש להם רבו אליו כי אינו יודע הפירוש שמעולם לא הי' לו רעה, כי כל מה שנותן לו השי"ת הוא הכל טובה אללו, וכל מה דעבד רחמנא לטוב הוא דעבד, וממילא אינו יודע לפרש המאמר. ושמעתי עוד בשם הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע שאמר כהאי ליטנא, אם יפקדו עלי צדי"ד של מעלה ליכנס לגיהנם, בשמחה רבה אקפוץ לשם, אם אראה כי זה רצון הבורא צ"ה, ואני לעשות רצונו חפצתי כי לכך נוצרתי.

וז"ש דאמנו הצדיקת שרה, אף בזמנים שלגבי אחרים הם בצחינת רעה כגון ויהי רעב בארץ, והלכה אחרי בעלה אברהם למצרים, ונלקחה לבית פרעה, וכשיצאה משם נצטערה צמעשה דהגר כמאה"כ ותקל גבירחה צעיניה, ומעשה אצימלך ועוד צרות, ולא היו לה צנים כל הימים עד אחרי זקנתה מ"מ הכל הי' אללה טובה צחתי ההשחיות, ולא הרגישה צוה שום רע מאחר שהוא רצון הבורא צ"ה. וז"ש כולם שוין לטובה,

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וגו'" (כג:א). וברש"י, לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, צח ק' צבת כ' לחטא וכו' וצח כ' צבת ז' ליופי. וז"ע מאי קמ"ל שהיתה צח כ' צבת ז' ליופי, ומאי נפ"מ צוה הרי שלמה מלך ישראל כבר אמר שקר החן והצל היופי.

ונראה לפמ"ש (מעני"ז) שאמרה צחתי דקיסר לר' יהושע בן חנני' אי חכמה מפוארה בכלי מכוער, אמר לה אצ"ך צמאי רמי חמרא צמני דפתרא וכו'. והקשה ליה קיסר והא איכא שפירא דגמירי, ומשני אי הוו סני טפי הוו גמירי, ופי' כי היכי דיין משחמר בכלי מכוער אף החורה מתקיימת יותר באינו נאה. ולפי' החוס' עכ"פ אילו היו שונאים היופי היו ת"ח ביותר. ולפ"ז י"ל צשרה אדרבה דוה שצחה דהגם שהיתה צח כ' צבת ז' ליופי, וכמו שאמרו חכמינו במס' מגילה (י"ד) יסכה שהכל מסתכלין ציפיה ואפ"ה היו כולהו שני לטובה ולא הפריעה לה להתעלות בקדושה מה שהיתה נאה ביותר.

(שנת תשמ"ג)

"ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו'" (כג:א). וברש"י ז"ל, כולם שוים לטובה. נראה ע"ד המוסר לפ"מ דנודע מה ששאלו הגה"ק הרבי ר' שמעלקא

שהכל הי' טובה אלל שרה אמנו
הלדקנית. (שנת משכ"ב)

(קידושין ל' ע"ב) בראתי יפה"ר בראתי
תורה חבלין כנגדו וזה לעומת זה עשה
אלקים, וא"כ בקטן שנכנס בו היפה"ר
משעת לידה ואין בו עוד יל"ע הרי הוא
אנוס ע"פ היפה"ר ואין הקצ"ה בא
בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג') וא"א
לשפטו ולענשו.

ויש להבין הרמזו לאור הנר ומהו הנר
הזה ונראה דבגמ' נדה (ל' ע"ב)
דרש ר' שמלאי למה הולד דומה במעי
אמו לפנקס פתוח וכו' ונר דלוק לו על
ראשו ולפיה ומביט מסוף העולם ועד
סופו שנאמר צהלו נרו עלי ראשי (איוב
כ"ט) לאורו אלך תשך, ואל תתמה שהרי
אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיה
ומלמדין אותו כל החורה כולה שנאמר
ויורני ויאמר לי יחמך דברי לבך שמור
מצותי וחיה (משלי ד' ג') ואומר בסוד
אלוק עלי אהלי (איוב סט) וכיון שצא
לאויר העולם בא מלאך וקטרו על פיו
ומשכחו כל החורה כולה שנאמר לפתח
חטאת רובץ וכו' ע"ש.

פ"י לכל זמן שהתינוק במעי אמו כלו
קודש ממקור קדוש מחלצתו ואינו
חוטא ומלמדין אותו כל התורה כולה
ולפיה ומביט מסוף העולם ועד סופו,
אבל כיון שצא לאויר העולם בא היפה"ר
וקטרו על פיו ומחטיאו, וזה שנאמר
לפתח חטאת רובץ וכיון שעל הפתח כבר
חטא מיד שוכח כל התורה שהחטא גורם
לשכחת התורה וגם הנר שעל ראשו כזה
לו ונשאר עם היפה"ר וזה לפתח חטאת
רובץ.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים
שנה ושבע שנים וגו'" (כג:א). וברש"י
כלם שוים לטובה ונראה דימי שנותינו
בהם שבעים שנה והם מובדלים גם לימי
קטנות וקטן פטור מכל המצות ולא בר
עונשין הוא ומיהו הקטן פטור אבל אביו
חייב לחנכו ונחלקו הראשונים אי מצות
חינוך מצוה דיליה הוא או מצוה על האב
וקטן פטור מכל ועיין גהש"ס ברכות
(כ') וברמב"ן שם ובספרינו משנ"ה (ח"ג
סי' רכ"ט וסי' רל"א) הארכתי צוה, ובשנת
י"ג כשנכנס לעול המצות אז נפטר האב
מחיוב חינוך ומצדך צרוך שפטרנו
מעונשו של זה ונכנס הבן בעול המצות
ובחיוב קיום המצות ואחריותו ועונשו,
וב"ד של מטה עונשין משנת י"ג וב"ד
של מעלה משנת עשרים לדעת הרבה
פוסקים.

ורמזו ז"ל (ע' של"ה) אור לארבעה עשר
בזדקין את החמץ לאור הנר
(פסחים ד' ע"א) כלומר הקטן שנעשה בר
מצוה אור לארבעה עשר בזדק את החמץ
היינו היפה"ר לאור הנר שהוא היצ"ט
שכל ימי קטנותו אין בו אלא היפה"ר
כדכתיב לפתח חטאת רובץ והוא נכנס בו
בעת לידתו כמ"ש אנטונינוס לרבי
(סנהדרין ז"א ע"ב) ואמר רבינו הקדוש
דבר זה למדתי מאנטונינוס ושופטו כל
ימי קטנותו ואולי מהאי טעמא אין
עונשין את הקטן כיון שאמרו ז"ל

האדם וישמע להיזהר. ונראה לפמ"ש באמרי פנחס (מהנדיק מקארין ז"ע ש"ס ומדרשים סי' נ"ה) אמ"ש תוס' במס' ר"ה (ט"ו) ד"ה כדי כד שמע שטן תקיעת שופר זהיל ולא זהיל וכו' אמר ודאי אחי משיחא ומקשין העולם כיון שבכל שנה ושנה יש לו אותו טעות האיך אינו מרגיש שאין זה משיח ות"י דבכל שנה השטן יש יצר הרע חדש כמו בצחינת הקדושה דבכל שנה נחחדש צחינה חדשה וכן זה לעומת זה ואינו אותו דאשתקד ע"ש.

ונראה דהוא מה שאמרו ז"ל (קידושין ל' סוכה ג"ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו א"כ בכל יום שנחעלה האדם בא לו יצה"ר אחר גדול מדאחמול ומתחדש ומתנכר אלל האדם ומעמיד עצמו כיצ"ט שצא להטותו לטובה א"כ בכל יום צריך לחדש המלחמה נגד היצה"ר החדש שיש בו.

וזוהי ההוראה לבחור המגיע לשנת הי"ג שבו נעשה בר מצוה שצריך לכיין לצדוק את החמץ לאור הנר שהוא היצ"ט ולחזקו וצריך לדעת שבכל יום יצרו מתגבר עליו וכל שנחעלה ועולה האדם בקדושה ונחם היצה"ר עם התורה שלמד היצה"ר נחחדש וצא יצה"ר חדש וכמאחז"ל (שבת ק"ה ע"ג) היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך ועבוד ע"ז והוא בכל עת יצה"ר חדש מחודש. והעיקר כי צראתי

ולכן צאור לארבעה עשר שיאל מקטנותו ונעשה גדול ובר דעת מוחלין לו על הכל וחוזר אליו היצ"ט וזה הנר שהי' לזוק לו על ראשו צמעי אמו, וזה שרמזו אור לארבעה עשר צודקין את החמץ לאור הנר היינו הנר הידוע שהי' לו כבר צמעי אמו, ואם יזכה מתחילין להחזיר לו האצדה שאבד ע"י שיגרש ממנו ויצער את החמץ היינו היצה"ר שלו ויחזור לירחי קדם צנר דולק על ראשו וגם יזכה לנופה ומציט מסוף העולם ועד סופו כידוע מהרבי מלוצלין זיעוכי"א וכן אמרו בשם הנדיק מרוזין זיעוכי"א, ולכן מראין לו לאדם קודם לידתו מה שצידו להגיע בעוה"ז לדעת כל התורה כולה ולהיות נופה ומציט מסוף העולם ועד סופו ולהיות נר דלוק על ראשו אם יזכה להפריש עצמו מן החטא, וכמו שהי' אדם הראשון קודם החטא כמ"ש (סנהדרין ל"ה ע"ב) אדה"ר הי' מסוף העולם ועד סופו כיון שסרח הניח הקצ"ה ידו עליו ומעטו שנא' אחר וקדם צרתי חשם עלי כפך וכו', ואם יזכה יתעלה כאדם הראשון קודם החטא ונופה ומציט מסוף העולם ועד סופו. כי הכל החטא גורם. וז"ש דבשרה צת ק' צבת כ' וצת כ' כצת ז' ליופי שכל שנותיה היו בקדושה וצטהרה ולא נכנס בה יצה"ר כלל אלא כל שנותיה כולם שוין לטובה בלי הבדל כלל.

והנה יש להצין כיון דבשנת י"ג עכ"פ נכנס בו היצ"ט ואור הנר דלוק על ראשו היאך אפשר ששוב ת"ו יחטא

יפה"ר זרחמי חורה חזלין כנגדו הפך
 זה והפך זה דכולה זה וא"א להנצל
 מהיפה"ר זשום אופן רק זהתמדת
 החורה בקדושה וצטהרה, וי"ר שיזכה
 הצר מלזה לעסוק בתורה ומלות לשמה
 ויתעלה להיות גדול בתורה ומלות ויזכו
 ההורים ואז"ק וכל המשפחה לראותו
 עולה מעלה מעלה עד רום המעלות
 צמעלות החורה והיראה עד כי יצא ינון
 צמהרה צימינו חמן.

(סעודת צר מלזה, חש"נ)

"ויהיו חיי שרה" (כג:א). עיין רש"י
 צח ק' צבת כ' לחטא וצת כ'
 צבת ז' ליופי, ועיין רמב"ן מה שטען
 עליו, ומיהו עיין בצעה"ת שג"כ הקשו
 דצישמעאל נמי כתיב ואלה שני חיי
 ישמעאל ומי כיון דישמעאל עשה תשובה
 הו"ל כבר שנתגייר וכל השנים נתקנו
 למפרע א"כ כלם שוים לטובה ומיושב
 נמי קושיית הרמב"ן ז"ל, עוד תי'
 כרמב"ן ז"ל דמייחור הלשון דרשו ע"ש.
 (שנת חש"נ)

"ויבא אברהם לספור לשרה
 ולבכותה" (כג:ב). צגמ' סנהדרין (מ"ו
 ע"ג) איבעיא להו הספידא יקרא דשכבי,
 או יקרא דחיי, למאי נפ"מ דאמר לא
 תספדוהו להאי גברא וכו' ת"ש ויצא
 אברהם לספור לשרה ולבכותה, ואי
 אמרת משום יקרא דחיי משום יקרא
 דאברהם משהו לה לשרה, ומשני דאיהו
 נמי ניחא וכו' והקשה צנחלת עזריאל
 דכנראה האיבעיא לא היה אלא אי

הספידא יקרא דחיי או דשכבא, אצל הא
 פשיטא להו דמספידין והלא הא גופיה
 ליפשט דיקרא דשכבי דאל"כ היאך
 מספידין אפילו היה אברהם כאן היאך
 משהו לה כל זמן ההספד צשציל יקרא
 דחיי, וע"ש מה שהאר"ך.

האמנם הרמב"ן ז"ל עה"ת ויצא
 אברהם פי' דלפי דעתו שרה
 היה לה אהל ונכנס אברהם לאהל שרה
 לספדה ויהיה הפי' ויצא אברהם כלומר
 שנכנס לאהל שרה לספדה או יאמר ויצא
 אברהם שנתעורר אברהם לסופדה
 והתחיל לעשותו כי כל החלמת המלאכה
 מקרי צא ע"ש ולפ"ז לכאורה תקשה
 מהגמ' על פי' הרמב"ן דצעי לפשט
 מאברהם שצא לסופדה דיקרי דשכבי
 הוא ואם הפי' של ויצא אינו מל' ציאה
 רק התחלה א"כ אין כאן ראי' להגמ',
 ומיהו אי נימא דעל עיקר ההספד
 השאלה כלומר היאך הספיד אברהם
 אצינו היה אחי שפיר אלא דא"כ אין
 נפ"מ צאברהם דוקא וע"כ שצא ממקום
 אחר וכדעת כל המפרשים וז"ע וי"ל
 דלעולם הכ"נ דעל עיקר ההספד הימה
 שאלת הגמ' דהאיך משהו לה צשציל
 יקרי דחי, לה ולפי שאברהם היה
 הראשון שהספיד מציא ראייה מאברהם
 ודו"ק. ולפ"ז שפיר מיושבת קושיית
 הג"ע הנ"ל.

והנה הגאון ז"ל שם הציא הא דאיבעיא
 להו אי קצורה משום כפרה או
 משום ציוני דאי משום כפרה א"כ ודאי

היתה א"כ מלידת יצחק עד זמן מימח שרה ל"ו שנים שאז נעקד יצחק על העקדה וא"כ ע"כ בשעת העקדה מתה שרה וא"א לפרש באופן אחר לפענ"ד.

ובעיקר קושיה הרמב"ן היאך היתה שרה בתצרון ואצרהס אצינו בצאר שבע לולי דמסתפינא לפי מה שכבר ידעו האצות דצקריח ארבע נקברו אדם ותוה והוא מקום מוקדש ומקודש ומוכן לאצות הקדושים הלכה להחפלה שם כששמעה על עקדת צנה ואולי כבר היה שם מקום חפלה מקדם מיד שראה המערה אצרהס אצינו צביאת המלכים כמבואר במדרש ואל הצקר רץ אצרהס שרץ צמערה וראה שם אדם ותוה קבור והודיע מזה לשרה ומאז הלכו להחפלה שם והלכה שרה להחפלה שם אודות יצחק כדרך שהולכין צעמות לזרה לעורר רחמים וצחיתה שמה מתה.

עוד י"ל שמן השמים מסבב כל הסיבות סיבב שחבא שמה כמ"ש ז"ל רגלוהי דבר אינש אינון ערצין ציה לאחר דמיחצביא תמן מוצילין יתיה (סוכה נ"ג וירושלמי כלאים ט' ג') כמבואר צהני תרי עבדי שלמה, ואילו מתה שרה בצאר שבע לא היה יכול אצרהס להציאה למערת המכפלה כמו שהי' ציעקב עם רחל שמתה עליו בדרך ואין משהין אשה ללל וגם לא היה לו פתחון פה לעפרון אז שמציא מבאר שבע ומסבב כל הסבות עשה שהלכה שרה לתצרון ומתה שם.

(שנת חש"נ)

אין לשהות הכפרה של המת צצביל ההספד ואי משום ציוני נמי אין כבוד ואדרכה ציון הוא שיהא מונח צלי קצורה עד שיספידוהו ומיהו צאמת הא לא קשה דכיון שיספידוהו הרי זה יקרא לו ולא הוי ציון וקלח ל"ע מגמ' צ"ק (פ"ו ע"צ) צעי ר"א וכו', דמשמע דצמת ליכא ציוני דהמצי"ש המת פטור ע"ש ול"ע.

"ויבא אברהם לספור לשרה ולבכותה" (כג:ב). לשון רש"י מבאר שבע והרמב"ן ז"ל כתב דאין זה לומר דאצרהס עומד בצאר שבע כי אין תהיה שרה בתצרון ואצרהס צבאר שבע אצל הכונה שהלך ליומו לצאר שבע. עוד כתב דצשוצו מן העקדה שצ לצאר שבע כמו שנאמר וישצ אצרהס אל נעריו ויקומו וילכו יחדיו אל צאר שבע להורות שנתעבצ שם וישצ שם כמה שנים ואם כן לא מתה שרה צאותו זמן כי לא היה אצרהס דר צבאר שבע ושרה דרה בתצרון אלא אחר ימים רבים [שהיו דרים צבאר שבע לאחר העקידה] נסע מארץ פלשתים וצא לתצרון ונפטרה שם הצדקת אצל לפי המדרש צריכין אנו לומר וכו'.

ולפענ"ד ל"ע דהאין אפשר לומר ששהה אצרהס אצינו עם שרה אמנו ימים רבים אחר העקידה צצ"ש ושלא מתה שרה צזמן העקידה שהרי הכתוב אומר שמתה צת קכ"ו שנים וכשנולד יצחק שרה צת תשעים שנה

דצת קכ"ז בלא חטא, וממילא לא נטמאה גדה ואחי שפיר קושית הגאון ז"ל. ובני הגרד"ש שליט"א העיר לפ"ז בזה שנתעסקו כל ישראל במרים לפי מה שמבואר בגמ' (מו"ק כ"ח) שגם היא ננשיקה ממה ויכולים כל ישראל להתעסק עמה ונכון הוא.

"ויבא אברהם לספור לשרה ולבכותה" (כג:ב). עיין רש"י ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק שעל ידי בשורת העקידה שזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרהה נשמחה ממנה ומחה ע"ש, ולבכותה כי זעירא ואיחא בחז"ל ולבחה (ע' ז"ב ט"ז ע"ב מחלוקת אי היה לו בת) ופי' שלא הרבה בצכ"י. ועיין בעה"ט שלא בכה רק במקצת כיון שהיתה זקנה.

ונראה לפמ"ש בגמ' שבת (דף קנ"א) ר' חנינא שכיבא ליה ברתיה לא הוי קא צכי עלה, אמרה ליה דביתהו תרגולתא אפיקת מביתך, אמר לה תרתי חכלא ועוירא, סבר לה כי הא דא"ר יוחנן משום ר' יוסי בן קלרמה שש דמעוה הן שלש יפות ושלש רעות של עשן ושל צכי ושל צית הכסא, ופרש"י תרתי חכלא ועוירא שיכול בניס ועוורון הדמעה של צכי מתוך אבל וזרה. ולכן ה"י ס"ל גם לאברהם אבינו דתרתי לא עביד כלומר שירבה בצכ"י ויבוא לידי עוורון, לכן לא הרבה בצכ"י.

(שנת תשמ"א)

"ויבא אברהם לספור לשרה ולבכותה" (כג:ב). עיין תפארת יהונתן שהקשה למה עיכבו את הקבורה עד ביאת אברהם, הא קיי"ל חסור להשהות אשה ממה משום דרוב נשים מתות גדה. אלא דשרה ממה ע"י שנחצרה שכמעט לא נשחט יצחק פרהה נשמחה מחמת חרדה, וחרדה מסלקת הדמים (גדה ט'). ולכן בשאר נשים איכא חשש ממה גדה ולא בשרה דממה מחמת חרדה וניחא לה להשהותה.

ולפענ"ד ז"ע שהרי הא דאמרו שחרדה מסלקת היינו שהיתה במחבא מפני הפחד (עיין גדה ל"ט ע"ב ובשו"ע יו"ד סי' קפ"ד ס"ח) אבל חרדה פתאומית אדרבה מרפה את הדמים וכמ"ש (מגילה ט"ז ע"א) "ותחלחל המלכה מאד", מאי ותחלחל, אמר רב שפירסה גדה. ועיין גדה (דף ע"א) דפר"ך והאנן תנן שחרדה מסלקת את הדמים. ומשני הא לא קשיא פחדא למית ביעתותא מרפיא. והכ"נ ביעתותא הוה, וז"ע. וז"ל דמפרש ז"ל דהתם פחדא הוה ולא ביעתותא, וקצת משמע שם לשונו שהי' הטעם שחרדה שרה וכו' וק"ל.

ולעצם הקושיא י"ל דהא דכל הנשים מתות גדה הוא מחמת הביעתותא דמלאך המות (כמבואר בגמ' גדה ע"א ע"ש), וא"כ בשרה שלא הי' לה ביעתותא דמלאך המות דננשיקה ממה

ומעתה צשרה שפרש"י בת ק' כבת כ'
 לחטא ואינה בת עונשין ואינה
 צריכה כפרה כלל. וא"כ למה צריכה
 קצורה כלל, וא"ל דעכ"פ צריך לקצרה
 שלא תהי' לפני החיים. ועיין חוס' דמה
 שאמרו משום ציוונה לאו ציון המת אלא
 ציוונה דמשפחה, דלמת אין ציון אם
 שוכב על מטוה בכבוד. ולפ"ז אחי שפיר
 צשרה שלא היטה צריכה קצורה מזד
 דקתה אלא שהיטה צריכה קצורה משום
 כבוד צעלה, וז"ש "ואקצרה את מתי
 מלפני", שהי' רק קצורה מפני אצרהם
 אבינו.

אלא דצעיקר דצרי החוס' (פנהדין מ"ו
 ע"ג) שכתבו דהאי ציון אינו של
 מת, דלמת אין לו ציון אם שוכב על
 מטוה בכבוד, לכאורה יש להקשות מר"א
 צר"ש (ב"מ פ"ד) כי הוה קא ניחא נפשי'
 א"ל לדביהו ידענא דרצבנן דרתיחי עלי
 ולא מיעסקי צי שפיר אוגנין צעייליחאי
 ולא תידחלין מינאי ועשתה כן, יומא חד
 הוה קא מינליא דביהו צהדי שצבתא
 אמרה לה תהא כצעלה שלא ניתן
 לקצורה, אמרי רצנן כולי האי ודאי לאו
 אורח ארעא, ופרש"י כולי האי משנודע
 לצריות שאינו חי ולא נקבר אין זה כבודו
 ע"כ. ומשמע לכאורה דאיכא ציון המת
 כל שלא נקבר, וללישנא דאיכא דאמרי
 אחי שפיר. וי"ל דהתוס' מפרשי כולי
 האי שמתצוית אשתו ע"י וא"כ הו"ל גם
 ציון המת, אבל בלא"ה לא הי' ציון
 המת עצמו, וז"ע.

"תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה
 את מתי מלפני" (בג"ד). ועיין רמב"ן
 מה שדקדק לשון "מלפני", הו"ל
 "ואקברה את מתי". וי"ל דרש"י כתב
 בת ק' כבת כ' לחטא, ואמרו לדיקים
 צמיתתם קרויים חיים (ברכות י"ח) ומעשה
 דר"א צר"ש (ב"מ פ"ד ע"ג) מוכיח שהי'
 גופו הטוהר מונע צעלי' עשרים ותרתין
 שנין ולא נסרה ולא נפסד, וא"כ לדיקים
 כשהם לעצמן לא צריכין קצורה. ואף
 צשרם ישכון לצטח.

ובפ' נגמר הדין (מ"ו ע"ג) איציעיא להו
 קצורה משום ציונה או משום
 כפרה, וקאמר ת"ש מדאיקבר לדיקא ואי
 אמרת משום כפרה לדיק מי צעי כפרה,
 ומשני אין דכתיב "אין לדיק צארץ אשר
 יעשה טוב ולא יחטא". אמנם התוס'
 צפ' צמה צהמה (שבת דף נ"ה) כתבו על
 הא דקאמר יש מיתה בלא חטא, דהא
 דכתיב אין לדיק צארץ אשר יעשה טוב
 ולא יחטא צרוצ צני אדם קאמר. וצמקום
 אחר ציארתי לחלק צין לדיק לחסיד
 לפמ"ש צנדריס (דף י" ע"א) חסידים
 הראשונים היו מתאווים להציא קרבן והיו
 נודרין צנויר וכו' ואמרו שם מתוך
 שחסידים היו נראה דחסיד אינו חוטא
 כלום, אבל לדיק אפשר שיחטא. ועיין
 עוד שבת (ק"כ ע"א) צמלין מפני
 הדליקה, לדיקים אם פקחין הם עושין
 עמו חשבון לאחר השבת אבל חסיד לא,
 ע"ש. ואחי שפיר קושית התוס' דיש
 מיתה בלא חטא היינו צחסיד, אבל לדיק
 אין צארץ שלא יחטא.

ועיין מהרש"א (ח"א ב"מ הנ"ל ד"ה אוגנין) שהקשה דהא קצורת המת מלוא הוא ועובר בל"ת, ומי' דלא הי' חש ר"א על הקצורה דכבר בא לידי נסיון שאין רמה שולט בו ולא יבוא לידי בזיון, משמע דהבזיון הוא משום המת. ופלא שהוא היפך דברי החוס' שכתבו דלמת אין לו בזיון אם שוכב על המטה בכבוד. ונ"ל דמפרש המהרש"א בכוננת החוס' דלמת אין לו בזיון אם שוכב על המטה, היינו בלדיק שלא ישלטו בו רמה ותולעה, אבל אינו בדיק ודאי אית ליה בזיונה. ומיהו רש"י (פנהדרין סס) פי' משום בזיונה הוא שלא יתבזה לעין כל שיראהו מת ונרקב ונבקע ע"ש, ולפי"ז אחי שפיר פי' המהרש"א ז"ל.

(שנת השל"ו)

"ופגעו לי בעפרון בן צחר" (כג:ח). המפרשים הקשו (עיין אמרי אמת חפ"ו) איך עבר אברהם אבינו ע"ה על לא תחמוד דאיתא ברמב"ם שאם מכבד עליו ברעים והפליר בו עד שלקחו ממנו עובר בלאו זה ומי' ע"פ דברי זוה"ק דתמודא דאורייתא מותר. ולפענ"ד לא קשה לפמ"ש בספרי (מזות המלך מלוא ל"ח) דאינו עובר בלא תחמוד על חפצי עכו"ם דלא הוי רעך וא"כ מעיקרא לק"מ.

וי"ל עוד בדיוק אחר, שאמר ויתן לי את מערת המכפלה בכסף מלא יתננה לי, ולכאורה הי"ל לומר וימכר לי את מערת המכפלה ובכסף מלא ימכרנה לי, ולא יתננה לי, גם לשון לאחוזת קבר ז"ע, ומלמדי להרמב"ן

לי לשון מכירה ולא לשון מתנה, גם כי באמת לא רצה במתנה כלל.

ונראה דקושיא חדא מתורגמת בחברתה דהנה אמר אברהם גר ומושב אנוכי עמכם אם תרצו הריני גר ואם לאו אהי' מושב ואטלנה מן הדין שא"ל הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת עיין רש"י, נמצא דבאמת ארץ ישראל כבר מוחזקת לנו מאבותינו והרי כל הארץ שלו ומה לו לבקש מתנה מעפרון אלא שלא רצה מפני מראית העין כיון שעפרון עדיין מחזיק בו וכמ"ש ברועי לוט ורועי אברהם והכנעני אז בארץ, אבל באמת הרי הוא שלו וז"ש ופגעו לי בעפרון בן צחר ויתן לי את מערת המכפלה היינו שיתן לי מה שהוא שלי באמת ולשון ויתן הוא כמו ויחזיר לי אלא ששיפר הלשון ושוב אמר בכסף מלא כלומר שיתן לו כסף אבל המערת המכפלה יתן לי שהוא שלי, ולפי"ז אחי שפיר נמי דכאן ליכא משום מכביר על חבירו רעים ואינו עובר על לא תחמוד דאדם לוקח את שלו באיזה אופן שיכול כנלפענ"ד.

"ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו וכו' בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחוזת קבר" (כג:ט). וי"ל היל"ל וימכור לי את מערת המכפלה ויתן הוא לשון מתנה ואדרבה אברהם לא רצה לקבל ממנו מתנה וגם היל"ל בכסף מלא ימכרנה לי ולא יתננה לי, גם לשון לאחוזת קבר ז"ע, ומלמדי להרמב"ן

לענין קנין אצל אני אשלם ובכסף מלא יתננה לי אלא מה א"כ הטעם שאני מבקש שיחננה מיד ולא ימכרנה מפני שהוא בחוככם כלומר כי יש לחוש שאחר יחזיק בו, וגם הוסיף לאחוזת קצר ולכן אינו רוצה בחנם שלא יהיה הצדיק קצור בקצר באינו שלו.

א"י ויתן לי את מערת המכפלה לפמ"ש צעיר שושן להעט"ז ז"ל (סי' רל"ג) באחד שקנה כלי מגוי בחורח שהוא בדיל ושוב נמכרר שהיה חלול בין הדפים ובתוכו מלא כסף אי מקחו בטל או לא ועיין ח"מ (סי' רל"ב) ובנתיבות שם ובשו"ת מוהר"י אלגאזי (סי' י') ובמחנ"א ה' משיכה (סי' ד') ובלבוש שם ינא לחלק בין מכר ובין מחנה דבצא לו בחורח מחנה לכ"ע זכה בו דהנחתן צעין יפה הוא נוחן ואע"פ שלא ידע מזה כלום ע"ש ועיין משנ"ה (ח"ה סי' רפ"ד) מה שכתבתי בזה בס"ד.

ומעתה יש לעיין שהרי השדה אשר לקח אברהם מעפרון היה שם מערת המכפלה אשר בה נקברו אדם וחוה כמבואר במדרש רבה דלכן נקרא מכפלה שכלל הקצ"ה קומתו של אדם הראשון וקברו בחוכה והם לא ידעו שאדם הראשון קבור בו, אלא חשבו כי כן נקרא המקום מעולם ועפרן בדמי השדה מכר לו הכל על דעתו שאין שם קבר, ולפ"ז לכאורה אם לאחר המכר יחודע לו לעפרון שיש שם קבר אדם הראשון והוא דבר יקר הערך אפשר יתחרט ויחזור בו

עה"ת שכבר עמד על זה וכתב ויתן לי יתננה לי שאחשוב אותה כמתנה אם בכסף מלא אקחנה ממנו ועל כן לא הזכיר לשון מכירה כו' או שהוא דרך הלשון להזכיר כן במכירות ע"ש הרי דכבר הרגיש בזה.

ונראה לפמ"ש צ"ב (נ"ד) אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי עובד כוכבים מבי מטי זוזי לידיה אסתלק ליה, ישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה הלכך הרי הן כמדבר וכל המחזיק בהן זכה בהן ופ"ה כי מטו זוזי מן הלוקח אסתלק ליה העו"כ דכל קנינו של עו"כ בכסף והחוס' חלקו עליו ועיין חוס' שם ד"ה וישראל שהקשה רבינו שמשון בן אברהם אמאי לא קנה בכסף גרידא מעפרון בק"ו ע"ש.

והנה אברהם חש שאם יבקש מעפרון במכר ויקבל ממנו מעות קודם שיתן לו שטר, ומעות צלי שטר צעו"כ כשיקבל המעות מסחליק ליה והוא לא יקנה עד דמטי שטרא לידיה ואם עפרון לא יתן לו שטר או יבא צינחיס מישוהו אחר ויחזיק בקרקע מה יעשה לו, ולכן בקש ויתן לי את מערת המכפלה שיתן לו במחנה מיד אלא דמ"מ לא רצה לקבל מחנה מאת עפרון דשונא מחנות ימיה ובפרט אברהם אינו לא רצה לקבור את שרה בקבר של עפרון שנחן במחנה (צ"ב דף קי"ב) דלא ניחא ליה לצדיק ליקבר בקבר שאינו שלו ולכן אמר בכסף מלא יתננה לי כלומר שיהיה לו דין מחנה

העיר ע"ש ולפי הנ"ל אחי שפיר נמי
מה שנקש צפני כולם וק"ל.

(שנת תשמ"ט)

"וישמע אברהם אל עפרון וישקל
אברהם לעפרן את הכסף אשר דבר
באזני בני חת וגו' ויקם שדה עפרון
אשר במכפלה וגו' לאברהם למקנה
וגו' ואחרי כן קבר אברהם את שרה
וגו' ויקם השדה והמערה אשר בו
לאברהם" (כג: טז-כ). וי"ל למה לא אמר
ויקן אברהם את שדה עפרון כמ"ש
ביעקב (לג: ט) ויקן את חלקת השדה
אשר נטה שם אהלו וגו' במאה קשיטה,
גם למה כפל ויקם שתי פעמים, ועיין
רש"י ויקם מקומה היתה לו ופשוטו של
מקרא וכו' ועיין א"ע להודיע מעלת
ארץ ישראל וכו' ועיין רמב"ן.

ואשר נראה לפמ"ש צגמ' צ"צ (ג"ד
ע"צ) אמר שמואל נכסי עו"כ הרי
הן כנכסי מדבר כל המחזיק בהן זכה
בהן מ"ט עו"כ מכי מטי זוזי לידיה
אסתלק ליה ישראל לא קני עד דמטי
שטרא לידיה הלכך הרי הן כמדבר וכל
המחזיק בהן זכה בהן ופרש"י שם משום
דכל קנינו של עו"כ צכסף ועיין תוס'
שם ד"ה עו"כ, וצ"מ צ"ס פ"א מהל'
זכייה ומחנה הי"ד כחז לפיכך ישראל
שלקת שדה מן העכו"ם ונתן הדמים
וקודם שיחזיק בה בא ישראל אחר
והחזיק בה כדרך שמחזיקין צכסי הגר
זכה האחרון ונתן לראשון את הדמים
מפני שהעכו"ם מאת שלקת הדמים סלק

לומר מקח טעות, ולכן שכל אח ידיו
וצקש ממנו מתנה ויתן לי את מערת
המכפלה דצמחנה לכ"ע אינו יכול לחזור
בו ולטעון שהיה מקח טעות דהרי הנותן
בעין יפה נוחן כמ"ש הלבוש ואחי שפיר
שאמר ויתן לי צכסף מלא יתננה לי
שהיה מדין מתנה ושפיר לא יוכל לחזור.

א"י לפ"מ שאמרו ז"ל צכחצות (מ"ד)
וצ"מ (ק"ח ע"ג) מתנה לית בה
משום דינא דבר מזרע ועיין רמב"ם
(פי"ג מהל' שכנים הל' א' וש"ע ת"מ סי' קע"ה
סי"ח וסכ"ד) ואמר רב נחמן שני שטרות
היונאין בזה אחר זה ציטל שני אח
הראשון ופשיטא דאי ראשון צמכר ושני
צמחנה ליפות כמו הוא דכחז ליה משום
דינא דבר מזרע, ופי' התוס' וינייע
אותו של מכר, וא"כ הכי נמי חש לה
אברהם שיצא אחד ויטעון דינא דבר
מזרע שהרי אברהם הוא גר ויש שם
בעלים של שדות אחרים ויטענו לאחר
זמן דינא דבר מזרע ולכן ציקש ויתן לי
צמחנה והגם צכסף מלא אבל יהיה
צלשון מתנה דליכא דינא דבר מזרע.

וי"ל דמהאי טעמא נמי דבר צפני כולם
כדי שאח"כ לא יוכל שום אדם
לבוא ולטעון דינא דבר מזרע דכל שידע
מהמכר ולא מיחה ודאי מחל ואין לו
טענות, ועיין רמב"ן מה שכחז וטעם
ופגעו לי כי היה עפרון עשיר ונכבד ולא
יהיה לו לכבוד למכור נחלת אבותיו
כענין נבות הזרעאלי ע"כ צקש מאנשי

את הארץ הזאת ועיין רש"י גר ותושב וגו' ומ"א אם תרצו וכו', ולפ"ז צדיני ישראל לא היה צריך לקנות ולהחזיק כלל שהרי כבר נתן לו הקב"ה את ארץ ישראל והיא ירושה לו משם בן נח שהוא מזרעו ונפל בנחלתו, אלא דמ"מ למראית העין שאכתי הכנעני והפריזי אז בארץ ולא רצה להחזיק בחזקה וליטלו מהם וא"כ צמה שנותן כסף לכ"ע די ולא צעי חזקה כלל.

ובזה יתיישב לשון אבינו הזקן גר ותושב אכתי עמכם תנו לי אחוז קבר עמכם, ולכאורה יש לדייק דהיל"ל מכרו לי אחוז קבר ולא תנו לי ואדרבה הרי לא רצה במתנה משלהם, עוד יש לדייק לשון עמכם היל"ל תנו לי אחוז קבר ואקברה את מתי מלפני, "עמכם" למה, ואדרבה הרי לא רצה להיות שרה נקברת עמהם כלל ואין קוברים לדיק אלל רשע וכ"ש ישראל אלל עכו"ם. ועוד הרי מיד שינה דעתו ואמר וידבר אתם לאמר שיפגעו בעפרון בן נח ויתן לו בכסף מלא ולא במתנה וכאן כתב סתם תנו לי במתנה.

ולדב"ל אחי שפיר דאברהם אבינו רמו להם שהוא גר ותושב כלומר דבאמת הארץ שייכת לו וא"כ אם ירצה יקח את שלו אלא שכעת אכתי הארץ תחת ידם ולכן לא רצה לקחת בע"כ אלא שינתו לו עכ"פ אחוז קבר מה שהוא עמכם והוא שלי ומדויק לשון תנו לי כלומר החזירו וגם לשון עמכם כלומר

רשותו וישראל לא קנה עד שיגיע השטר לידו וכו' ע"ש ועיין ה"ה שם מחלוקת הרשב"ם והר"ח והראב"ד והרשב"א ז"ל, ועיין בטוח"מ סי' קצ"ד והטעם שהשני צריך להחזיר לו את הדמים הגם שכאלו קנה מנכסי הפקר כתב רבינו האי גאון בשער י"ד על ספר מקח וממכר שלו וכ"כ הרמב"ן ז"ל ע"ש.

ולפ"ז נראה דו"ש דמיד שקל אברהם לעפרן את הד' מאות שקל כסף יצאה השדה מחמת רשות עפרון ותקומה הייתה לה להשדה צמה שכבר יצא מרשותו של עפרון ועיין שפתי חכמים, ומיהו אכתי לא נכנסה ברשותו של א"א אלא לעיני בני חת ולכל באי שער עירו כבר היה נראה שקם לאברהם אבל לעיני קניני תורה כל זמן שלא החזיק בה אברהם אבינו אכתי לא הייתה שלו עד לאחר שקבר את שרה וז"ש ואח"כ קבר וגו' ויקם השדה והמערה אשר בו לאחוזת קבר, ומיושב מה שאמר ויקם ויקם דלראשונה הוא קם שתקומה הייתה לו וגם לעיני בני חת כבר קם הוא ברשותיה והשני לאחר שהחזיק אז קם ליה ברשותיה כנחלתו מה"מ ודו"ק. שוב מלאתי כעין זה בזה"ח הקדוש ושמתתי כי כיוונתי לדעתו הקדושה.

א"י דבאמת הרי כבר אמר אברהם אבינו גר ותושב אכתי עמכם תנו לי אחוזת קבר ואם תנתו ברצונכם טוב ואם לאו אקח בע"כ מן הדין שהרי כבר הבטיח לו הקב"ה ואמר לו לזרעך אתן

שדהו וכו' וטעם מלפני כי אם לא תעשו
 כן תקברו בצרון הנה שאמר להם שלא
 יקבור במקום אחר ורק ישארנה בצרון
 ולא ישאירה יוליכנה לארץ אחרת לקברה
 אלא רוצה דוקא במעלת ארץ ישראל
 ומקום זה, וזה להודיע מעלת ארץ
 ישראל שכתב הא"ע ז"ל.

(שנת תש"ג)

"ויקם השדה והמערה אשר בו
 לאברהם לאחזת קבר מאת בני חת
 ואברהם זקן בא בימים וגו'"
 (כג: ב-כד: א). נראה לפ"מ שמבואר
 סגולה לאריכת ימים לקנות לעצמו צדיים
 אחוזת קבר והאריכו צוה האחרונים.
 וז"ש ויקם השדה וגו' לאברהם לאחזת
 קבר וגו' ואברהם זקן בא בימים, שגרס
 לו הקנין שזכה לזקנה. (שנת תשנ"א)

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את
 אברהם בכל" (כד: א). וברש"י בכל
 צגימ' צן ומאחר שהי' לו צן הי' צריך
 להשיאו אשה והדברים תמוהים וכי צריך
 לומר דהי' לו צן מגימט' והלא כמה
 פרשיות מדברים מלידת יצחק ובשלמא
 למאן דדרש דבת הי' לו צריך לדרש אבל
 בצן מאי גימט' בעי.

ונראה לפמ"ש ז"ל (סוף קידושין, ד"ב ע"ז
 ע"ב) אי אפשר לעולם בלא בניים
 ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים ואוי
 לו למי שבניו נקבות, וכתב המאירי שלהי
 קידושין אע"פ שפשוטו של דבר כך הוא
 [כלומר דאוי לו למי שבניו נקבות ממש

מה שעמכם כעת, ומיהו הם לא הבינו
 או העלימו עיניהם מדבריו ואמרו
 במצחר קברינו קבור את מתך איש ממנו
 את קברו לא יכלה הנה הם החזיקו זה
 כשלהם, ולכן מיד וידבר אתם לאמר
 מעתה לא די שחתנו לי במחנה שהרי אז
 תחשבו שזה שלכם ומחנה נתחם לי
 לקבור את שרה ואין זה מכבוד אברהם
 ואינו רוצה בזה ולכן אמר ופגעו לי
 בכסף מלא ומיהו מיד שנתן הכסף ויקם
 השדה כלומר תקומה הייתה לו שבאמת
 כבר הייתה שלו מהבטחת ה' ית'
 מירושתו של שם אלא שעד עכשיו הם
 היו מחזיקים בו כשלהם אבל כשנתן
 הכסף חזרה לבעלה הראשון שהוא
 אברהם הבינו ולכן ויקם ולא אמר וקנה
 או ויקן כמ"ש ביעקב ויקן חלוקת השדה
 ודו"ק. (שנת תשנ"ב)

"ואחרי כן קבר אברהם את שרה"
 (כג: יט). וכתב הא"ע שזכרה זאת
 הפרשה להודיע מעלת ארץ ישראל על
 כל ארצות לחיים ולמתים ועוד לקיים לו
 דבר ה' להיות לו נחלה והרמב"ן ז"ל
 תמה כי מה מעלה לארץ בזה כי לא
 יוליכנה אל ארץ אחרת לקברה ודבר
 השם לאברהם על כל הארץ היה ונתקיים
 גם בזרעו ע"כ.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש הרמב"ן ז"ל
 לעיל עה"פ ואברהם את מחי
 מלפני טעמו אני לא תקבור את מחי
 בקבר אחר אבל אם רצונכם שאקבור מחי
 פגעו לי בעפרן שיש לו מערה בקנה

"ואברהם זקן בא בימים וה' בדרך את אברהם בכל" (כד:א). הרצה מפרשים חממו הלל כתיב ואברהם ושרה זקנים באים בימים והיה כמו ל"ז שנים בין זמנים אלו, ועיין כלי יקר מה שכתב צוה, ואשר נראה לפמ"ש בצבות (פ"ה מ"א) עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך חיים לפניו שכל הדורות היו מכעיסים ובאים לפניו עד שצא אברהם אבינו וקבל שכר כולם. ויש לדייק כיון דהיו מכעיסים ובאין א"כ היו רשעים ומה שכתב היה להם שקבל אברהם אבינו שכר כולם, והלא כולם יורדי גיהנם היו.

והאמנם נראה לפמ"ש ז"ל דאברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים וכל ימיו הי' מפרקם שם שמים בעולם עד שלבסוף יחד כולם הודו נשיא חלקים אחת בחוכנו הנה עכשיו כולם הודו שיש חלקים שופטים בארץ ושאברהם אבינו הוא נשיא החלקים וכיון שזכה לפרקם חלקותו ככל העולם א"כ כבר הי' להם גם כן שכר באמונה בה' וכמ"ש ז"ל (מכות כ"ד ע"א) צא חצוקוק והעמידו על אחת ולדיק באמונתו יחיה ולפי שכל הנ"ל צא על ידו קבל שכר כולם, וא"כ הי' לו לאברהם שכר של כל ימי בני דורו שזכה להם וז"ש ואברהם זקן צא צימים כלומר שצא צימים של כל הדורות האלו והיה זקן גדול שנחשב לו

ועיין פי' החפילות והזרכות לר' יהודה בן יקר רבו של הרמב"ן ח"צ דף נ' שאם נולד זכר מצרך שהחיינו ואם נולדה לו נקבה לא יצרך דיין האמת אף שאמרו אוי לו וכו', ע"ש, וצוה פירשתי דברי הלק"ט ששאלו אמאי לא מצרכין שהחיינו חמת החופה והשיב עד שאתה שואלני אם לצרך שהחיינו שואלני למה אין מצרכין דיין האמת ע"ש והוא פלא ולהנ"ל אחי שפיר ודו"ק. יש להוסיף בפירושו שצניו נקבות שהזכרים פחותים ומסירים ואשרי מי שצניו זכרים שנמלא בהם השלמות המכוון בהם על זה נאמר גיל יגיל אבי לדיק ויולד חכם ישמח בו חמן ע"ש במאירי.

ומבואר שלא כל הזוכה לבן הוא צנחי' אשרי לו, והנה אברהם אבינו נמי הי' לו בן ישמעאל ואין בו תועלת אלא אדרבה, הגם שלבסוף עשה תשובה אבל יחוק היה איש שהכל בו, אדם השלם, וזה הוא הבן המכוון, וזה שאמרה תורה ואברהם זקן צא צימים וה' צרך את אברהם בכל ופרש"י בכל צגימ' בן כלומר שנולד בן שהיה בכל השלמות, וזה בכל צגימ' בן שעולה בכל השלמות ולא נחסר כלום מגימטו' שלו כלומר מהשלמות שלו ועליו נאמר גיל יגיל אבי לדיק ויולד חכם ישמח בו והיה צריך להשיאו אשה שממנו יצא כלל ישראל. (שנת תש"נ)

ימי כל הדורות כשלו וה' ברך את אברהם בכל כלומר בכל הדורות נחברך שקבל שכר כולם.

ובזה ה' נראה לפרש בעשרה מאמרות נצרה העולם ומה ת"ל והלא במאמר אחד יכול להצטאות אלא להפרע מן הרשעים שמאצדין את העולם שנצרה צי"מ וליחן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנצרה צי"מ, וכבר תמהו המפורשים וכי צא בטרוניא עם צריותיו ואם מי שלקת כלי שוה דינר בעשרה דינרים וצא אחר ושצרה ישלם עשרה דינרים והלא אינו שוה אלא דינר ולא הזיק אלא דינר ולמה ישלם מה שלא הזיק.

וגלפגענ"ד צדיוק לשון ולהפרע מן הרשעים ויש לדייק לשון להפרע דמשמע לשון של פרעון ולא עונש ומלשון פריעת חוב מלוא והיל"ל ולענוש את הרשעים שמאצדין את העולם.

והנראה דבאמת ודאי לענין עונש אינו נענש אלא לפי חטאו אלא דכיון דיש שכר לצדיקים המקיימין את העולם שנצרה בעשרה מאמרות ואותו שכר יש נמי לרשעים שגם הם היו מקבלים שכר אם היו מקיימין את העולם ומה נעשה בשכר זה אלא כמו שצא אברהם אבינו וקבל שכר כולם הכי נמי הקצ"ה נותן שכר זה שהי' שייך להם לרשעים אם היו מקיימין העולם שהרי לכולם ניתן שכר זה ונותן את זה לצדיקים, וכמ"ש זכה

נוטל חלקו וחלק חצרו בגן עדן וז"ש והלא במאמר אחד יכול להצטאות וא"כ למה בעשרה אלא ליחן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנצרה בעשרה מאמרות וממילא ולהפרע מן הרשעים כלומר שהפרעון זה יהיה לצדיקים מהרשעים שהם מקיימין עולמם ועיין סנהדרין (נ"ט) איזהו אפיקורוס מה אהני לן רצנן לדידהו קרו לדידהו חנו ופריך הני מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ניהו דאם לא צריתי יומם ולילה תקות שמים וארץ לא שמתי וא"כ הרי מקיימים את העולם בשצילם ועיין רש"י שם ואחי שפיר לשון להפרע שהוא פרעון שכר פעולתם לקיים העולם.

(שנת תשנ"ב)

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (כד:א). וברש"י בכל עולה בגימ' צן וכו' ועיין רמב"ן בכל וצוה"ק מצוהר צוה ע"ש.

ובדרך פשטות נראה לפ"מ שכתב המהרש"א הטעם דהבן תשוב

מצת משום דהבנת נישאת לאיש ונפטרה מלשמש את אביו ולעת זקנתו נשאר לצדו ונשליך לעת זקנה אצל הבן לעת זקנתו הוא משמשו וצריך לו לעת זקנתו יותר וכ"ש אם מתה אשתו שממש אין לו עזר כלל וז"ש ואברהם זקן צא צימים וה' ברך את אברהם בכל שנולד לו בן לעת זקנתו וזה צרכה גדולה שאם לא היה לו בן לא היה לו מי ישמשנו והיה צריך לסמוך על אחרים ומי יודע אם היה הדבר עולה צדו.

(שנת תשנ"א)

קב"ה. ובגמ' קדושין (מ"ט ע"ג) ע"מ שאני לדיק גמור אע"פ שהוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה והוא ברגעא חדא.

ואמרו (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ג) דחמח חתירה מתחת כסא הכבוד לקבל תשובת הפושעים אפילו אותן שאין מלאכי השרת מסכימים לתשובתם, וזוה הם מתקרבים אל השכינה יותר מן הנדיקים גמורים לפי שתשובתם מתקבל דוקא חמח כסא הכבוד מקום עליון שאין לדיק גמור יכול לעמוד שם בקביעות, וז"ש זכאין אינון מאריהון דתשובה כו' קריבין לגבי קב"ה שהם מתקרבין חמח כסא הכבוד דהוא קרוב יותר להקב"ה מנדיקים גמורים שעולים במדרגות כל אחד בדרגא דיליה וכל אחד נכוח מחופתו של חצירו כמבואר.

ומצינו דבכה רבי על ר' אליעזר בן דורדאי ושאר בעלי תשובה ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת (ע"ז י"ח ע"א) והרבה מצעלי תשובה אלו מצינו שלאחר ששבו בתשובה שלמה מיד נסתלקו מן העולם ויאלצו קול עליהם שמזומנים לחיי העוה"צ והטעם שבתשובה הם מתקרבין לגבי קב"ה ובקרבתם לפני ה' וימותו כבני אהרן שעלו לפני ה' וימותו כנר שמתבטל לפני אבוקה, ואולי הבעלי תשובה שנתקרבו עד כסה"כ ששם מקור מולא הנשמות כמ"ש החינוך מצות לילית, וע"י תשובת

"ואברהם זקן" (כד:א). איחא בזוה"ק (ח"א קכ"ט) ר' יהודה פתח אשרי תבחר ותקרב ישכון חלריך וגו' ח"ח אברהם אחקריב לגביה וחיובתיה דיליה הוה כל יומי בהאי ולא אתקריב אברהם ביומי חדא או בזמנא חדא אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומי מדרגא לדרגא עד דאסתלק בדרגו וכו' זכאין אינון מאריהון דתשובה דהא בשעתא חדא צימא חדא ברגעא חדא קריבין לגבי קב"ה מה דלא הוי הכי אפילו לנדיקים גמורים דאחקריבו לגביה קב"ה בכמה שנין, אברהם לא עאל צאינון יומין עלאין עד דהוה סיב כמה דאתמר וכן דוד דכתב (מלכים א' א') והמלך דוד זקן בא צימים, אצל מאריה דתשובה מיד עאל ואתדבק ביה בהקב"ה.

נראה ביאור הדברים לפמ"ש ז"ל (ברכות ל"ד ע"ג) במקום שבע"ת עומדים נדיקים גמורים אין עומדים (ועיין רד"ז ס"י תמל"ג). וכתב הרמב"ם (ריש הל' תשובה) אי זהו עיקר תשובה, חרטה על העבר וקבלה על להבא, וע"י קידושין (מ' ע"ג) וזה אפשר ברגעא חדא, ואמרו ז"ל (יומא ס"ו ע"ג) העושה תשובה מאהבה זדונות נעשין לו זכויות וא"כ מכל העצירות שעשה נעשו מצות, והיות כי הלך אחר שרירות ותאות לבו והרבה בעצירות אזי כששז נהפכו לו להרבה מצות זה לעומת זה, וז"ש זכאין אינון מאריהון דתשובה דהא בשעתא חדא צימא חדא ברגעא חדא קריבין לגבי

ככל חידוש וחידוש וזה המחשך בטובו
 ככל יום תמיד מעשה בראשית בתורה
 ותפילה וכבר פירשתי בזה מאה"כ
 להנחיל אהבי יש ואולרותיהם אמלא ע"י
 שנותן להם נחלה בלי מזרים, עיין שבת
 (קי"ח ע"ב) ובתנחומא בראשית הראו לו
 לר' אבוהו י"ג נהרי אפרסמון בשעת
 הסתלקותו מן העולם אמר לתלמידיו כל
 הני לי הם ואני אמרתי לריק יגעתי (עיין
 פרשת בראשית מה שביארתי בזה). בקילור
 לדיקים גמורים שממלאים שנותיהם בזה
 שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה
 כולם מלאים בקדושה ובטהרה נותנין
 להם נחלה בלי מזרים שיוזרים ובוניס
 בעצמם עולמות חדשים ע"י חדושי
 תורה.

ולפ"ז מאריה דתשובה שהם בעלי
 תשובה גמורים וקונה עולמו
 בשעה אחת היינו עולמו ולא יותר וא"כ
 אף דזכאין אינון מאריה דתשובה
 ומתקרבין לגבי קב"ה מ"מ כיון דמיד
 עאל ואחדבק ביה בקב"ה קונה רק
 עולמו עולם אחד, ומיד עאלין, אבל
 אברהם לא עאל באינון יומין עלאין עד
 דהזקין, כדכתיב ואברהם זקן בא בימים,
 ולכן וה' ברך את אברהם בכל נחלה בלי
 מזרים וכנ"ל. (שנת השכ"ב)

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את
 אברהם בכל" (כד א). ואמרו ז"ל בכ"ל
 בגימ' ז"ן. ול"ב מה שייכות זה לזה.
 ונראה לפמ"ש (ב"מ פ"ז ע"א) עד אברהם
 לא הי' זקנה, מאן דהוה בעי למשחתי

אמת ואמונה שלמה נתקדשו ונתצרכו
 כ"כ לאור עליון שאין הגוף קובל זאת,
 והדברים ידועים.

אמנם לדיקים גמורים הגם שהן עולים
 מדרגא לדרגא עד למעלה
 למדרגה עילאה ע"י שקונים להם
 עולמות הרבה והולכים מחיל אל חיל
 ומהיכל להיכל ומעולם לעולם עייל ונפיק
 בלא צר ואפ"ה מאריכין ימים על
 האדמה ועוד ינוצון בשיבה דשנים
 ורעננים יהיו והטעם כדי להגיד כי ישר
 ה', והוא רק לפי שעבודתם תמידית
 מדרגא לדרגא.

וזה שאמר ואברהם זקן בא בימים
 שהאריך ימים ובה בכל הימים ולא
 בשעתא חדא מתקריב ולא בזמנא חדא
 אלא עובדיו קריבו ליה בכל יומי מדרגא
 לדרגא עד דאסתלק בדרגוי למעלה
 אילעא לא ברגעא חדא ולא בשעתא חדא
 ולא בזמנא חדא אלא בזמין שלמין יומין
 סגיאין וכאין אינון מארי תיובתא
 דשעתא חדא וכו' קריבין לגבי מלכא,
 אבל מאריה דתשובה מיד עאל ומתדבק
 ביה בקב"ה וע"ד כן אמרו ויתהלך חנוך
 את האלקים ואינונו כי לקח אותו אלקים.
 כי אם מתקרב לבחי' גדולה יותר ממה
 ששיך לו בנ"א אינו יכול לקבול זאת,
 ולדיקי אמת עלו בקולם המעלות בזה
 אחר זה ולא בקפיצה או בנ"א ואולי זה
 הי' דו' נכנסו לפירסם והבן.

עוד נראה לפמ"ש בזה"ק דלדיק
 המחשך חידושי תורה בונה עולמות

המזבח נשרף ונעשה דשן והלך לג"ע ושוב החייהו בטל התמי' ומה"ט תקנו אנשכנה"ג זרכת תחיית המתים שיצחק כבר ראה תחיית המתים וצט' שבלי הלקט (דין שמונה עשרה סי' י"ח) וז"ל מלאמי אגדה מאי על הסדר זה סדר עולם שכך מצינו י"ח זרכות של תפלה מעולם היו מתקנות זו אחר זו, כיון שבאו אנשכנה"ג כללום ותיקנום כסדרן כשניצול אברהם אבינו מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם, כשנעקד יצחק אבינו על גבי המזבח ונעשה דשן והיה אפרו מושלך על הר המורי' מיד הביא עליו הקב"ה טל והחיה אותו לפיכך אמר דוד כטל חרמון שיורד על הררי ציון וגו' כטל שהחיה צו יצחק אבינו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מחיה המתים וכו' ע"ש ומבואר דיצחק אבינו נעשה עפר ומת ופרחה נשמתו ורק החיהו בטל התחיה.

והנה כבר הבאתי חקירה צמי שמת ואח"כ חזר וחי אי מקרי צנו ואי חייב בכבוד אב ואם ולענין מצות פרו ורבו אם קיים אח"כ אי יש לאבי קיום המצוה וידיד נפשי הגאון הגדול מוהר"ח קנייבסקי שליט"א כתב דיש לו דין גר שנוולד ובעניותי הבאתי ראיה מקבלת התורה צהר סיני שפרחה נשמתם והחי' אותן הקב"ה בטל התמי' (עי' שנת פ"ח ע"ג) ואפ"ה כחייב שובו לכס לאהליכם, וי"ל דזה שאמר ואברהם זקן

צהדי אברהם משמעו צהדי יצחק, צהדי יצחק משמעו צהדי אברהם, אחא אברהם צעי רחמי והוה זקנה, שנא' "ואברהם זקן בא צימים", וכבר פירשתי.

ובעת נראה דבאברהם הי' צריך הזקנה, מטעם שאמרו ז"ל (ב"מ שס) הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם שלא יאמרו מאבימלך נתעברה שרה ואמרו כולם "אברהם הוליד את יצחק". ולפי שצ"ר קלסתר פניו דומה לאברהם ולא הי' זקנה טעו בהם והרואה את יצחק סובר שהוא אברהם וכן להיפוך ולכן התפלל על הזקנה והי' רואים החילוק בין אב לבנו. ולפ"ז נראה דעיקר שהי' צריך אברהם להתפלל בשביל זקנה הי' בשביל יצחק בנו. וז"ש "ואברהם זקן בא צימים", ואמר הטעם לפי "וה' ברך את אברהם בכל", היינו צנו, וכדי להכיר ציניהם נעשה זקן, ושייכי אהדדי. (שנת תשכ"ג)

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (כד:א). וצ"ע צ"י בכל צגימ' בן ומאחר שהיה לו בן הי' צריך להשיאו אשה, וכבר תמהו כלם וכי צריך לגימ' ורמזים שהי' לו בן והלא פרשה כולה מלידת יצחק ועקידה ומיתת שרה בשביל העקידה ולמה לן רמו שבכל צגימ' בן.

והנלפענ"ד לפמ"ש בצפדר"א דיצחק אבינו כשנעקד על גב

ככל חידוש וחידוש וזה המחדש בטובו
 בכל יום תמיד מעשה בראשית בתורה
 ותפילה וכזר פירשתי צוה מאה"כ
 להנחיל אהבי יש ואזרותיהם אמלא ע"י
 שנותן להם נחלה בלי מצרים, עיין שבת
 (ק"ח ע"ב) ובתנחומא בראשית הראו לו
 לר' אבוהו י"ג נהרי אפרסמון בשעת
 הסתלקותו מן העולם אמר לתלמידיו כל
 הני לי הם ואני אמרתי לריק יגעתי (עיין
 פרשת בראשית מה שביארתי צוה). בקילור
 לדיקים גמורים שממלאים שנותיהם בהם
 שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה
 כולם מלאים בקדושה ובטהרה נותנין
 להם נחלה בלי מצרים שיוצרים ובוניס
 בעצמם עולמות חדשים ע"י חדושי
 תורה.

ולפ"ז מאריה דתשובה שהם בעלי
 תשובה גמורים וקונה עולמו
 בשעה אחת היינו עולמו ולא יותר וא"כ
 אף דזכאין אינון מאריה דתשובה
 ומתקרבין לגבי קב"ה מ"מ כיון דמיד
 עאל ואחדבק ביה בקב"ה קונה רק
 עולמו עולם אחד, ומיד עאלין, אבל
 אברהם לא עאל באינון יומין עלאין עד
 דהזקין, כדכתיב ואברהם זקן בא בימים,
 ולכן וה' ברך את אברהם בכל נחלה בלי
 מצרים וכנ"ל. (שנת תשכ"ב)

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את
 אברהם בכל" (כד: א). ואמרו ז"ל בכ"ל
 בגימ' צ"ן. ול"צ מה שייכות זה לזה.
 ונראה לפמ"ש (ב"מ פ"ו ע"א) עד אברהם
 לא הי' זקנה, מאן דהוה בעי למשעשי

אמת ואמונה שלמה נתקדשו ונתצרכו
 כ"כ לאור עליון שאין הגוף סובל זאת,
 והדברים ידועים.

אמנם לדיקים גמורים הגם שהן עולים
 מדרגא לדרגא עד למעלה
 למדרגה עילאה ע"י שקונים להם
 עולמות הרבה והולכים מחיל אל חיל
 ומהיכל להיכל ומעולם לעולם עייל ונפיק
 בלא צר ואפ"ה מאריכין ימים על
 האדמה ועוד ינוצון בשיבה דשנים
 ורעננים יהיו והטעם כדי להגיד כי ישר
 ה', והוא רק לפי שעבודתם תמידית
 מדרגא לדרגא.

וזה שאמר ואברהם זקן בא בימים
 שהאריך ימים ובא בכל הימים ולא
 בשעתא חדא מתקריב ולא בזמנא חדא
 אלא עובדיו קריבו ליה בכל יומי מדרגא
 לדרגא עד דאסתלק בדרגוי למעלה
 אילעא לא ברגעא חדא ולא בשעתא חדא
 ולא בזמנא חדא אלא בזימין שלמין יומין
 סגי אין זכאין אינון מארי תיובתא
 דבשעתא חדא וכו' קריבין לגבי מלכא,
 אבל מאריה דתשובה מיד עאל ומחדבק
 ביה בקב"ה וע"ד כן אמרו ויתהלך חנוך
 את האלקים ואינונו כי לקח אותם אלקים.
 כי אם מתקרב לבחי' גדולה יותר ממה
 ששיך לו בצ"א אינו יכול לסבול זאת,
 ולדיקי אמת עלו בסולם המעלות צוה
 אחר זה ולא בקפיצה או בצ"א ואולי זה
 הי' צד' נכנסו לפרדס והבן.

עוד נראה לפמ"ש בזה"ק לדיק
 המחדש חידושי תורה צוה עולמות

זהדי אברהם משמעו זהדי יצחק, זהדי יצחק משמעו זהדי אברהם, אחא אברהם בעי רחמי והוה זקנה, שנא' "ואברהם זקן בא צימים", וכבר פירשמי.

ובעת נראה דבאברהם הי' לריך הזקנה, מטעם שאמרו ז"ל (נ"מ ט) הקב"ה לר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם שלא יאמרו מאזימלך נחעברה שרה ואמרו כולם "אברהם הוליד את יצחק". ולפי שר קלסתר פניו דומה לאברהם ולא הי' זקנה טעו בהם והרואה את יצחק סובר שהוא אברהם וכן להיפוך ולכן התפלל על הזקנה והי' רואים החילוק בין אב לבנו. ולפ"ז נראה דעיקר שהי' לריך אברהם להתפלל בשביל זקנה הי' בשביל יצחק בנו. וז"ש "ואברהם זקן בא צימים", ואמר הטעם לפי "והי' ברך את אברהם בכל", היינו צבן, וכדי להכיר ציניהם נעשה זקן, ושייכי אהדדי. (שנת משכ"ב)

"ואברהם זקן בא בימים והי' ברך את אברהם בכל" (כד:א). וברש"י בכל בגימ' בן ומאחר שהיה לו בן הי' לריך להשיאו אשה, וכבר תמהו כלם וכי לריך לגימ' רמזים שהי' לו בן והלא פרשה כולה מלידת יצחק ועקידה ומיתת שרה בשביל העקידה ולמה לן רמו שכל בגימ' בן.

והנלפענ"ד לפמ"ש בפדר"א דיצחק אבינו כשנעקד על גב

המוצח נשרף ונעשה דשן והלך לג"ע ושוב החייהו בטל התמי' ומה"ט תקנו אנשכה"ג ברכת תחיית המתים שיצחק כבר ראה תחיית המתים וצ"ס שבלי הלקט (דין שמונה עשרה סי' י"ח) וז"ל מלאחי אגדה מאי על הסדר זה סדר עולם שכך מצינו י"ח ברכות של תפלה מעולם היו מחוקקות זו אחר זו, כיון שבאו אנשכה"ג כללום ותיקנוס כסדרן כשניצול אברהם אבינו מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם, כשנעקד יצחק אבינו על גבי המוצח ונעשה דשן והיה אפרו מושלך על הר המורי' מיד הביא עליו הקב"ה טל והחיה אותו לפיכך אמר דוד כטל חרמון שירד על הררי ציון וגו' כטל שהחיה בו יצחק אבינו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מחיה המתים וכו' ע"ש ומבואר דיצחק אבינו נעשה עפר ומת ופרחה נשמתו ורק החייהו בטל התחיה.

והנה כבר הבאמי חקירה צמי שמת ואח"כ חזר וחי אי מקרי בנו ואי חייב בכבוד אב ואם ולענין מלות פרו ורבו אם קיים אח"כ אי יש לאביו קיום המצוה וידיד נפשי הגאון הגדול מוהר"ם קנייבסקי שליט"א כתב דיש לו דין גר שנולד ובעניומי הבאמי ראי' מקבלת התורה זהר סיני שפרחה נשמתו והחי' אותן הקב"ה בטל התמי' (עי' שנת פ"ח ע"ב) ואפ"ה כתיב שובו לכם לאהליכם, וי"ל דזה שאמר ואברהם זקן

מאכל והוא כינוי לאכילה ושחי' ובחז"ל הלהוט אחר אכילה ושחי' נקרא להוט אחר גרונו, והענין שנטע אשל והי' מאכל ומשקה ואחר שאכלו ושחו אמר להם ברכו את ה' עיין רש"י וי"ל שהאכילה והשחי' הימה סגולה שכל חולה הנהנה מסעודתו מיד נתרפא ברפואת הגוף והנפש.

והנראה להסביר ביותר ציבור לפמ"ש בשם הצעש"ט זללה"ה שפעם ישב עם הגאון בעל נוצ"י בסעודה ובאמצע האכילה הובאה שאלה שנשבר העלם והי' ספק טריפה והי' מלטער הנוצ"י להכשירו והצשעה"ק צח לחוק עברה על פניו ואמר שהוא ידע שהוא כשר והסביר שכשמציאין לו המאכל קודם האכילה מסתכל אם רואה שם הוי' מרחף עליו אז הוא אוכל ואם לאו אינו אוכל וכשהציאו המרק ראה השם הוי' וידע צודאי שזה כשר. ונראה לרמוז בקרא ואל אזילי בני ישראל לא שלח ויחזו את האלקים ויאכלו וישחו, פי' דלא אכלו ולא שחו עד שלא ראו השם מרחף על המאכל וזה ויחזו את אלהים ויאכלו וישחו.

ומה"ת אמרו דוקא במאכלים אינן הקצ"ה מביא תקלה לנדיקים (עי' שנת י"ב ע"ב תוד"ה ר"ג) דמאכלים הם בצחינת ויחזו את האלקים ויאכלו וישחו ואם אינו רואה ונכשל אז גנאי הוא לנדיק שלא עלה למדריגה זו של ויחזו את האלקים קודם המאכל, ויש להביא

בא בימים והי' צרך את אברהם בכל בכל צגימ' בן כי צנו יצחק באמת כבר מת ונשרף ונעשה אפר אלא שאעפ"כ הקצ"ה חזר והסייהו בטל התחיה וזה צרך את אברהם בכל בכל צגימ' בן שאעפ"כ הוא צנו וחיב להשיאו אשה ורמוז על שריפתו והשחי' וכנ"ל ואחי שפיר שדוקא ברמיזה וצגימ' דיצחק שולד צדרך הטבע כבר מת ונשרף.

א"י לפמ"ש האר"י הקדוש שיצחק כשנולד היה נשמתו מסטרא דנוקצא ולא הי' ראוי להוליד, וע"כ אמרו המלאכים והנה בן לשרה אשתך לשרה דייקא ולא לאברהם כי היה מסטרא דנוקצא אבל בעקדה פרתה נשמתו ונתנו לו נשמה מסטרא דדכורא ומאז הי' ראוי להוליד ולפ"ז עד עכשיו שלא הי' ראוי להוליד לא הי' צריך אברהם להשיאו אשה וזה ואברהם זקן בא בימים והי' צרך את אברהם בכל בכל צגימ' בן שרק עכשיו לעת זקנה צרך את אברהם בכל בצן שצא לו נשמתא דדוכרא ומאחר שהי' לו בן הי' צריך להשיאו אשה. (שנת תשנ"ג)

"ואברהם זקן בא בימים וכו'" (כד:א). צגימ' צ"ב (ט"ז ע"ב) אבן הימה חלויה צווארו של אברהם אצינו שכל חולה הרואה אוחו מיד נתרפא משנפטר א"א חללה הקצ"ה בגלגל חמה ע"ש. ועיין בדברי ישראל ממח' האדמו"ר ממאדזין זל"ל שפי' שצואר נקרא ע"ש

יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה. וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר, האשה מתקדשת בה ובשלוחה, אמר רב יוסף מלוא בה יותר מבשלוחה, אבל בהא איסורא לית בה כדר"ל, דאמר ר"ל טב למיתב טון דו מלמיתב ארמלו. וכיון דאיכא איסורא, האיך ליה אברהם לקדש לו ע"י שליח בלי שיראנה. ואין לומר דאליעזר לא קידשה, שהרי אמרו ז"ל (מס' כלה פ"א) שצירכו את רבקה ברכת חתנים ונתקדשה, ומה"ט נשא עשרה גמלים, דאסור לקדש אשה בלי עשרה (כמ"ש בחשו' הרשב"א) ולצ"י אפי' דיעבד לא יקדש, ועיין ספרי משנ"ה גדולות (כתובות ס"י ז') ושו"ת משנ"ה (ח"ג ס"י מ"ג), ולקח גמלים שאמרו (שליח מס' קידושין) הגמלים רוצים כשרים ויהיו כשרים לעדים ולחופה. וז"ל דקידשה על תנאי שאם יתרצה בה יצחק תהי' אשתו.

ובזה נראה לומר בסמוך "ויאלץ יצחק לשוח בשדה וישא עיניו וירא והנה גמלים באים, ותאמר אל העבד מי האיש הלזה וגו' ויאמר העבד הוא אדוני ותקח הצעיף ותחכס" (כד: סה). וז"ע על מעשה זו למה לא הייתה לנועה עד כאן, ואם הייתה לנועה למה כסתה עכשיו. ולהנ"ל י"ל דרבקה ידעה שהקידושין הן על תנאי שיראנה יצחק ולכן לא כסתה פניה עד שיראנה. אבל כיון דכתיב "וישא עיניו וירא והנה גמלים באים", א"כ כבר ראה אותה יצחק וקיים הא דאסור לקדש עד שיראנה, מיד "ותקח הצעיף

ראי' לזה מגמ' כתובות (ס"א ע"ג) אמרימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אפיתחא דבי אזגור מלכא חליף ואזיל אטרוגא דמלכא חזייה רב אשי למר זוטרא דחוור אפיה שקל באלצעתיה אנה ליה בפומיה א"ל אפסתחא לסעודתא דמלכא א"ל אמאי תיעביד הכי אמר להו מאן דעביד הכי פסיל למאכל דמלכא אמרו ליה אמאי אמר להו דבר אחר חזאי ציה צדקו ולא אשכחו שקל אלצעתיה אנה עליה א"ל הכא מי צדקיתו צדקו אשכחו א"ל רבנן מ"ט סמכת אניסא אמר להו חזאי רוח לרעת דקא פרחא עילויה ע"כ.

הנה דצמאכל שאינו ראוי ראה רוח לרעת דפרחא עליה וצודאי ק"ו צמאכל טהור וכשר ראה רוח טהרה ושם הוי' או כיוצא בו פרחא עליה וא"כ נתבאר מגמ' דהמאכל ניכר בהרוח שפרח עליו. וזה מרגלית טובה הייתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו כל הרואה מיד נתרפא לכיון דהעיקר מאכלות אסורות שמטמטמים את הלב והמאכל שנתן אברהם אבינו הי' צרוח טהרה אשר לכן מיד נתרפא מי שאכל הימנו. (שנת משנ"ג)

"ואברהם זקן וגו' ולקחת אשה לבני ליצחק" (כד: א, ג). וי"ל דבגמ' קידושין (מ"א ע"א) האי' מקדש בו ובשלוחה, ופריך בשלוחה מקדש בו מיבעיא. אמר רב יוסף מלוא בו יותר מבשלוחה, איכא דאמרי בהא איסורא נמי אית בה כדרב

ותחכס", דמכאן ואילך אין להסתכל, וק"ל. (שנת תשכ"ט)

"וה' ברך את אברהם בכל" (כד: א). במדרש (מונח בס' ישמח משה וכחז סופר) "בכל" זה אליעזר, דכתיב "המושל בכל אשר לו", מכאן אמרו חז"ל (ברכות ל"א, עירונין ס"ד) אל יפטר אדם מחזירו אלא מתוך דבר הלכה. והוא פלא.

ונלע"ד דהנה לקמן אמרו "וכל טוב אדוניו צידו", וז"ע האיך אמר "וכל טוב אדוניו צידו", הא אין יד לעבד, וקיי"ל (פסחים פ"ח) דכל מה שקנה עבד קנה רבו, וא"כ האיך אמר "צידו".

ואמנם כבר הבאתי קושיא האיך נעשה אליעזר שליח, הא אין שליחות לעבד. ועיין פנים יפות עה"ת. ובתוס' רי"ד גיטין (כ"ג ע"ב) שכתב ע"ד הגמ' שם אמר רב אסי אמר ר' יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט, וראיתי במקנת ספרים עבד דעלמא דלאו דידיה ולאו דידיה וכו' ולכאורה נראה דגירסא יפה היא דעבד דאשה הוי שליח לקבלה דיד עבד כיד אשה דמיא וכו' אבל לאו מילתא הוא דע"כ דיד עבד כיד רבו דמיא לא שיהא שליחו אלא כחזירו דומה, ע"ש.

וי"ל צ"ב אופנים, א) דבאמת שחררו ואינו עובר בעשה דמנזיה דרביס

שאני, ויחזק כמנזיה דרביס דמי. וכהא דאמרינן וה'פקד את שרה פקידה דיחיד ומשני כיון דאתי רביס מינה כרביס דמיא (עיין ר"ה ל"ב), ומהאי טעמא גופא יחזק נמי כרביס דמי ועיין ברכות (מ"ו) ר"א שחרר עבדו לדבר מנזיה דרביס ולפ"ז שפיר מיושב נמי הקושיא מ"וכל טוב אדוניו צידו". (ב) כחירון הפלאה הנ"ל דיד עבד כגופו דמי לענין קידושין. ולחירון הראשון דשחררו, א"כ האיך אמר "זה אדוני" וכן מה שאמר "עבד אברהם אנכי". וע"כ צריך לומר כתי' ב'. אמנם לפ"ז תקשה "צידו" וכנ"ל.

וצ"ל דהנה אמרו (מס' כלה ח') אין טוב אלא תורה, ואמרו חז"ל (יומא כ"ח ע"ב) אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי', שנא' "ואברהם זקן בא זימים", ואליעזר דולה ומסקה מתורת רבו לאחרים. וא"כ י"ל "וכל טוב אדוניו צידו" זה התורה שלמד מאברהם, וכמו שאחז"ל (פסחים נ' ע"ב) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו צידו. ולא תקשה יד עבד כיד רבו.

והנה אמרו (קידושין ל"ב) אין זקן אלא מי שקנה חכמה. "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו", כוונתו נמי זקן זה שקנה חכמה, וזה שאמר "בכל" - זה אליעזר, שנא' "זקן ביתו המושל בכל אשר לו. ובמדרש "זקן ביתו", שהי' אוקינן שלו דומה לו,

"וה' כרך את אברהם בכל" (כד:א).

צמדרש (הציאו צט' ישמח משה)
 "צכל" - זה אליעזר, דכתיב "המושל
 צכל אשר לו", מכאן אמרו חז"ל אל
 יפטר אדם מחצירו אלא מחוך דצר
 הלכה. וכבר פירשמי. וכעת נראה
 דלכאורה ז"ע למה שלח אברהם את
 אליעזר ליקח אשה לבנו ולא שלח את
 יצחק שילך לעצמו. והרמב"ן כתב שלא
 רצה אברהם שיצחק ילך לחו"ל. אבל
 ז"ב, דאמרו (כמוצות קי"א ע"ב) ללמוד
 תורה ולישא אשה מותר לנאת.

וי"ל דג"ז דוקא היכא דא"א ע"י שליח,
 אבל היכא דאפשר ע"י שליח
 אסור, והכא הרי אפשר הי' ע"י אליעזר.
 אלא דלכאורה תקשה דהא אמרו (קידושין
 מ"ג ע"א) מצוה זו יותר מצשלוחו, וז"ל
 דהיינו דוקא כשהאשה לפנינו וצידו
 לקדש בו או צשלוחו אז מצוה זו אבל
 לנאת לחו"ל צצציל הלכה דמצוה זו לא
 דחינן מצוה ישו צרץ ישראל אפילו
 ארעי, דאין דוחין מצוה שמקיים צכל
 רגע משום מצוה זו יותר מצשלוחו,
 דמצוה זו הלכה לכחחילה הוא ואינה
 יכולה לדחות שום מצוה וכ"ש ישו צרץ
 ישראל שהוא מצוה דאורייתא וגדולה
 מהם וכמ"ס הריצ"א ז"ל ר"ה.

עוד י"ל דאברהם ויצחק דנו צוה אי
 מצוה זו יותר מצשלוחו עדיף
 ודוחה יציאת א"י והסכימו דישוב א"י
 עדיף ממצוה זו וילך שליח לקדש רצקה
 ויציאה אליו, ואליעזר שאל אולי לא

"המושל צכל אשר לו", שהי' שליט ציצרו
 כמותו.

ומעתה קשה על אברהם מאחר שהי' לו
 אליעזר השולט ציצרו וכל
 המעלות, למה לא השיא את צחו ליצחק,
 והתי' דהלכה הוא אין ארור מתדצק
 צצרוך וכיון דאליעזר ע"כ היה צכלל
 וארור כנען דכתיב ציה וצרוך הי' אלקי
 שם ויהיה כנען עצד למו ממילא אסור
 לישא צחו. והנה המפרשים פי' אל
 יפטר אדם מחצירו אלא מחוך דצר
 הלכה, דלעולם כל ישראל חצרים הם
 והפירוד קשה אלל ישראל, אא"כ חצירו
 ח"ו שאינו עושה כהלכה, אז מותר
 להפטר ממנו, דהוא צכלל חצר רע.
 והיינו אל יפטר מחצירו צאופן אחר אלל
 מחוך דצר הלכה. ולכאורה מנלן, דילמא
 נימא יצא עשה ד"ואהצת לרעך כמוך"
 וידחה הלכה ולא יפרד צכל אופן.

וע"כ נראה דיליף מאברהם שהי' לו
 העצד ולא רצה לקחת צחו, דזה
 נגד ההלכה, והגם שעי"ז נפטר ונפרד
 ממנו לעולם שלא נשאו זה מזה, וגם
 ישאר הפירוד לעולם ולעולמי עד מ"מ
 ההלכה שאין ארור מתדצק צצרוך מכריח
 הדין להפרד. וזה שאמר "צכל" זה
 אליעזר שנא' "המושל צכל אשר לו",
 והיינו שאליעזר היה דולה ומסקה
 מחורת רבו, ומעתה תקשה לך למה לא
 לקח צח אליעזר, וע"ז אמר מכאן אמרו
 אל יפטר אדם מחצירו אלא מחוך דצר
 הלכה. (שם חשי"ח)

ולדידי קרי לומדיה ע"ש. מצואר דתורה
עלמה מקרי השונה הלכה ועוסק בה
ולכן כשאמרו מותר ללכת לחו"ל ללמוד
תורה היינו ללמוד הלכה, ולכן דיין
יעקב אבינו לתקן לו בית חלמוד שמשם
תלמידי התורה שהיו עיקר התורה שעי"ז
מותר לו ללכת מארץ ישראל דבאופן
אחר אסור ללכת מא"י לחו"ל.

ומעתה יתיישב המדרש "בכל" - זה
אליעזר, דכתיב "המושל בכל
אשר לו", וקשה למה לא הלך יצחק
בעצמו, ע"כ דלישא אשה נמי אסור
ללכת, מכאן אמרו חז"ל אל יפטר אדם
מחזירו אלא מחוץ דבר הלכה, שאם
רוצה לילך ללמוד תורה כלומר תורה
שממנה תלמידי התורה שזהו דבר הלכה אז
מותר. (שנת תשכ"ב)

"ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו
המושל בכל אשר שים נא ידך תחת
ירכי וגו'" (כד:ב). ועיין רש"י תחת
ירכי לפי שהנשבע לריב שיטול בידו חפץ
של מלכה וכו' והמילה הייתה מלכה
ראשונה לו וכו' וי"ל דבפ' ויחי נמי אמר
שים נא ידך תחת ירכי וביעקב לא הי'
זה מלכה ראשונה כבר, עוד י"ל כיון
דאליעזר הי' מושל בכל אשר לאברהם
והי' נאמן ביתו למה לו להשביע אותו,
ועיין אבן עזרא שהיה משפט צימים
ההם לשום ידו תחת ירך שהוא צרשומו.

ונראה דבש"ה הקדו' פי' המושל בכל
אשר לו על אברהם כלומר

תלמידי התורה ללכת מא"י להשיב את
בנה, פי' כיון דאז כבר הוא הכרח לישא
אשה ועיקר המלכה תלוי בזה שמותר
ללכת והשיב לא אעפ"כ לא תשב אלא אז
תנקה מאלתי זאת, ויקח אשה ממקום
אחר שחבא אליו, אבל לא תשוב את בני
שמה, ולאחר שפסקו ההלכה הלך לו
אליעזר לדרכו, וז"ש אל יפטר אדם
מחזירו אלא מחוץ דבר הלכה שזו הייתה
ההלכה שנתבררה אז להם.

או יאמר לפמ"ש (כמוצות קי"א) ההוא
גברא דנפלה ליה יצמה צי חוואה,
אתא לקמיה דר' חנינא, א"ל מהו למיחם
וליצמה, א"ל אחיו נשא כותית ומת,
ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחרי
ואסר לו ללכת. ועיין במהרש"א וברבינו
חננאל שם. ומצואר דלישא אשה לא רצה
להחיר אבל לתורה עכ"פ הסכים שמותר
ללכת. ונראה דלתורה נמי דוקא יולא
ללמוד דבר הלכה למעשה, אבל בלאו הכי
לא, וצוה מיושב לשון רש"י ואת יהודה
שלח להורות לפניו גושנה ופרש"י לתקן
לו בית חלמוד שממש תלמידי התורה (ב"ר
ג"ה ג') וכבר תמהו בלשון רש"י שדייק
שממש תלמידי התורה דוקא והיה די לומר
לתקן לו בית חלמוד.

והנראה דבגמ' (קידושין ל"ג ע"ב) ר'
אלעי ור' יעקב בר זבדי הוה
יחזי חליף ואזיל ר' שמעון בר אבא
וקמו מקמיה א"ל כלום תורה עומדת
מפני לומדיה, ופרש"י לפי שעסקים היו
דבר הלכה ע"כ קרי להו תורה עלמה

ואשר נראה בס"ד דהנה עה"פ וכל טוב אדוניו צידו פרש"י שטר מתנה כתב ליחזק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח בתם וכן מצינו בסמוך כשדיבר בבית צחאל ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה ויתן לו את כל אשר לו ופרש"י שטר מתנה הראה להם, א"כ גם העבד והגמלים עזרו מיד אברהם ליד יחזק ורשותו, וראי' לזה שהרי בחזרתו כשיצא יחזק לשוח בשדה ורבקה שאלה מי האיש הזה ההולך לקראתינו ויאמר זה אדני ולכאורה היל"ל זה בן אדני אלא ז"ל דכיון דמסר הכל ליחזק גם העבד בכלל ונמצא עכשיו יחזק זה אדוני דעכשיו כבר יחזק הי' אדוניו שהרי גם אותו מסר אברהם ליחזק.

ומעתה י"ל דודאי כל זמן שהיו הגמלים ברשות אברהם אצינו הי' צדוק בידי אליעזר שהגמלין חסידות היו ולא אכלו בשדות אחרים אבל כיון שעכשיו עזרו מרשות אברהם לרשות יחזק חשב אליעזר אולי יחזק אחי אינו בגדר דקת וחסידות של אברהם ואכתי לא נחזרר טבעם ברשות יחזק אם לא יאכלו משל אחרים כמו שהיו ברשות אברהם אצינו.

וכעין זה אמרו צירושלמי במעשה דאוחו חסיד שמכר בהמתו לעכו"ם וע"ש ציה"ש הפסיקה מלעבדו וצא העכו"ם וטען מקח טעות ולחש החסיד צאון בהמתו שנשתנה מרשות לרשות

שאברהם הי' מושל בכל אשר לו וז"ל כל אדם מושל בכל אשר לו. וי"ל דבסמוך דכתיב ויפתח את הגמלים ובמ"ר הוצא ברש"י החיר זמם שלהם שהי' סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים, והרמב"ן ז"ל תמה והציא מדרש ר' הונא ור' ירמיה שאל לר' חייא צ"ר אצא לא היו גמליו של אברהם אצינו דומים לחמורו של רפצ"י וכו' וזו שאלה לסחור כי אי אפשר שיהי' החסידות צביתו של רפצ"י גדול יותר מצביתו של אברהם אצינו וכאשר חמורו של רפצ"י לא צריך להשחמר מן הדברים האסורים לבעליו להאכילו כ"ש גמליו של אברהם אצינו ואין לזממם כי לא יאונה לנדיק כל און, וצאמת כי גמ' הוא (חולין ח') ועוד מקומות השתא בהמתן של נדיקים אין הקצ"ה מציא תקלה לידן נדיקים עצמן לא כ"ש.

איברא דבאדר"נ פ"ח ה"ח כשם שהנדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידות אמרו גמליו של אברהם אצינו לא נכנסו לבית שיש בו עו"כ שנאמר ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים, מלמד שלא נכנסו לבית לבן הארמי עד שפנו כל העו"כ מפניהם, מעשה ברחצ"ד שגנבוהו לסטים חמורו ולא אכלה שם ובגמ' חולין מעשה דרפצ"י ונמצא אדרבה מציא ראי' מגמליו של א"א ואם היו צריכים לזממין א"כ היכן החסידות שלהן ואמאי מציא ראי' מחמורו של רפצ"י על הגמלים של אברהם. וא"כ דברי רש"י ז"ע.

ידך תחת ירכי ותראה שמשם בא הממשלה שנהג בקדושה יתירה, ולפ"ז אחי שפיר נמי ציעקב אצינו שאמר ראובן זכורי אתה כחי וראשית אוני ולכן מושל בכל העולם כולו ואמר ליה ליוסף שים נא ידכה תחת ירכי על דרך הנ"ל.

ומובן בזה למה יעקב אמר כן דוקא ליוסף, ולא לשאר בניו שהיו י"ג שבטים ודברי חז"ל שאמר למי שיכול צידו ואדרבה הרי הוא ג"כ לא הי' יכול שהרי פרעה לא הניחו עד שאמר שיתיר שזועתו ואמר לי' א"כ גם אני אתיר שזועתי.

ולהנ"ל אחי שפיר דיוסף הצדיק הי' נוטר הצרית ואדרבה וינס ויאל החוצה מאשת פוטיפרע והוא הכניע את הקליפה זמנרים ולכן יש צידו לעשות ולכן א"ל יעקב שים נא ידך תחת ירכי כיון שאתה ג"כ נוטר הצרית וממילא ואשציעך וגו' והמזרים לא רצו להניח יעקב לנאת מהם כי כל הקליפות מזרים תחבטל אם יעקב אצינו יוציא כל ניזונות הקדושות משם וכמו שהי' בשעה שיאלו ישראל וינללו את מזרים והקליפה נשברה וכל הע"ז נשברו וזה נמי טעם המדרש היס ראה וינס ארונו של יוסף ראה משום דמושל בכל אשר לו וזה ששלח יוסף ליעקב וכי הוא מושל בכל ארץ מזרים הכניע את הקליפה של זנות ר"ל.

ובזה מובן כשיאלו עם ארונו של יעקב ויצואו עד גורן האטד באו כל

ועכשיו מותר לעבוד, והתחילה לעבוד והלך העכו"ם ואתגייר ויאל ממנה ר' יוחנן תוריתא והבן, וכיון דספיקא דאורייתא ולכן זממם אליעזר משום זהירות שלא יאכלו בשדות של אחרים בכל אופן, אבל כשצאו אלל בית לבן ולא רצה ליכנס לבית לבן שיש שם עו"כ נתברר שכן נזהרים ממכשול והם חסידות גם ברשות יחזק ולכן ויפתח את הגמלים הסיר את זממם לבן הסיר אחר שראה חסידות שלהם שלא רצה ליכנס לבית ע"ז א"כ גם לא יאכלו משדות של אחרים ולכן ויפתח לא רק הסיר זממם לשעה אלא ויפתח מהיום והלאה שלא ילכו מזוממים, וזה הכוונה של השלה"ק מושל בכל אשר לו זה אצרהם אצינו שמושל בכל אשר לו ואפילו בצהמתו.

ומהיבן זכה א"א להיות מושל בכל אשר לו נראה לפי שהי' שומר הצרית, וצריקנטי איתא דאצרהם אצינו לא בא על שרה קודם שמל ולאחר שמל שאמר לו הקצ"ה התהלך לפני והי' תמים ומל ואז בא על שרה והוליד את יחזק בקדושה וצטהרה וכיון דגר שנתיייר כקטן שנולד דמי אפי' מה שצא על הגר לא יתחשב ונמצא יחזק נולד מראשית אונו לשרה. ולזה אמר לו הקצ"ה התהלך לפני והי' תמים צשביל נטירת הצרית יהי' תמים והשומר הצרית מושל בכל אשר לו ובשמים וארץ וז"ש לו ויאמר אצרהם לעבדו וקן ביתו המושל בכל אשר כלומר שאצרהם מושל בכל אשר ושלא יתמה למה אמר ליה שים נא

בשר הוה והקשה וכי צעל בשר מותר לעבור על התורה י'ער ע'למו ויקיים כהלכה או שיעמוד ויקרא. ופי' דאזר זה נקרא בלשון חז"ל בשר ופי' דהכונה בזה שהרי הטעם שלא ישכב פרקדן שלא יתקשה וש'אני ר' יוחנן דצעל בשר הוה שהי' צעל על הצער ולא יתקשה ושפיר דמי וכעין זה איתא במס' נדה (י"ג ע"א) שאמרו על רב יהודה שא"ל שמואל אחוה באמתך והשתן ופריך בגמ' היכי עביד הכי והא תניא ר"א אומר כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מצול לעולם ומשני שאני רב יהודה דאיתתא דמריה עליה הקב"ה ואפי' במקום שלאחרים אסור שרי ליה לדידיה דקרי שמואל עליה אין זה ילוד אשה.

ובזה נראה נמי לישב דלא תקשה מהא דאמרו בגמ' יד לאמה תקנץ וגדולה מזו דהמכניס ידו למטה מטצורו תקנץ אמרו לו לר' ערפון ישב לו קנץ בכריסו לא יטלנו אמר להן לא והלא כריסו נצקעת אמר להן מוטב תצקע כריסו ולא ירד לבאר שחת, ולפי"ז תקשה היאך אמר אברהם שים נא ירך תחת ירכי וכן ציעקב הגם שי"ל לאחר שרי ולהנ"ל אחי שפיר דלאצרהם שרי, ובה יש לחלק בין מדת רבינו הקדוש שלא הניח ידו למטה מטצורו ונקרא קדוש לאצרהם שים נא ירך תחת ירכי דרבינו הקדוש הגיע למדריגת קדוש אבל אחתי לא כאצרהם אבינו אשר הגיע למדריגת מושל בכל אשר לו ואפי' תחת ירכו. (שנת תשנ"ה)

מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בצ'רוננו של יעקב עמדו כולן ותלו בו כתר'יהם והקיפ'והו כתר'ים כגורם המוקף סייג של קול'ים (סוטה י"ג הוצא צרש"י). ול"צ למה באו להלחם ומה טעם כש'ראו כתרו של יוסף והלא גם שאר השצטים היו שם ולהנ"ל נראה דכל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל'ים מהקליפה הנש'ארת לא ר'נו שיעקב אבינו יעלה לארץ כנען וכמו שפרעה לא ר'נה אלא שיוסף הכניעו ע"י שבעה יעקב ונדיק יסוד עולם שמושל בכל אשר לו ולכן גם עכשיו שבאו כולם להלחם נתן יוסף כתרו על א'רוננו של יעקב ולקח כח אביו אהו והכניע אותם וכיון שראו כתרו של יוסף תלו בצ'רוננו של יעקב מיד נכנע הקליפה והקיפ'והו כגורן המוקף סייג של קול'ים שגם הרע שהם הקול'ים נכנע להמושל הטוב שהוא יוסף.

ולכן צדוד והי' עמו מלמד שהלכה כמותו בכל מקום דכתיב לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני ובגמ' ולא חסיד אני שהרי כל מלכי מזרח ומערב וכו' ואני ידי מלוכלכת בדם שפיר ושליא להתיר את האשה לצעלה ונראה דלכן נקרא חסיד ואין חסיד אלא מי שנוטר הצרית והוא מושל באשר לו.

וכמו ששמעתי בשם הנדיק מצעלוא זי"ע שצי'אר הגמ' ברכות שאמרו פרקדן אסור לקראת ק"ש ופריך והא ר' יוחנן קרא ומשני שאני ר' יוחנן דצעל

במס' ע"ז י' ע"ב ד"ה ווי) דא"ל אנטונינוס
 לרבי את מאכילני מן לויחן לעת"ל, א"ל
 אין, א"ל מן אימר פסחא לית את
 מאכילני ומן לויחן את מאכילני, א"ל מה
 אעביד לך דהא כתיב "וכל ערל לא יאכל
 בו", כיון דשמע כן אזל וגזר גרמי,
 הדא אמרה איגייר אנטונינוס, ושאל
 לרבינו שיסתכל במילתו אי יפה מל, וא"ל
 צדידי לא אסתכלתי מעולם צדידך
 אסתכל, משמע דשל אחרים גרע, ויש
 לחלק.

"ואשביעך וגו' אשר לא תקח אשה
 לבני מבנות הכנעני" (כד:ג). במשך
 חכמה עה"ת כתב מה דלא לזה אצרהס
 את יחזק בנו שלא ישא אשה מבנות
 הכנעני. מכאן ראייה להמהרי"ק (יו"ד סי'
 ר"מ) דהבן אינו מחויב לשמוע להאב אם
 מוחה בו מלישא אשה שהוא חפץ ומה
 דלזה יחזק ליעקב לא תקח אשה מבנות
 הכנעני הוא מפני שאמר לו ויתן לך את
 ברכת אצרהס על תנאי ע"ש.

ולפענ"ד אין מכאן ראי' שהרי הרמ"א
 יו"ד סוס"י ר"מ סכ"ה אם
 האב רוצה למחות בבן לישא איזו אשה
 שיחפוך זה הבן אין צריך לשמוע אל
 האב אבל במהרי"ק בפנים מצוואר דוקא
 אם הוא אשה הוגנת לו לבנו וז"ל ואשר
 נסתפקת אם יש כח ציד האב למחות
 ציד בנו לישא אשה אשר יחפוך זה הבן
 לע"ד נראה שאם היה אשה ההוגנת לו
 שאין כח ציד האב למחות ע"כ.

"שים נא ירך תחת ירכי וגו'" (כד:ב).
 ופרש"י חפץ של מלואה. וראיתי
 בט"ז עה"ת יש מקשים, למה לא
 השביעו במילת עצמו, שהרי גם אליעזר
 הי' נימול, עיי"ש מה שתי'.

עוד י"ל לפמ"ש הראב"ד צבעה"ג
 דהרבה מדות צינה"ר, אצרהס
 השלים עמו דוד המלך הרגו שנא' ולבי
 חלל בקרבי, וכיון דיש צדיקים שהשלימו
 עמו להם ליכא חששא ולכן השביעו
 במילת עצמו, אבל באליעזר לא הי' בטוח
 13.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש ז"ל (נדה י"ג
 ע"ב) דאסור להושיט ידו למטה
 מטיבורו, ונחלקו בשעה שמשחין לנשוי
 אי נוגע בגיד, ורווק ודאי דאסור לנגוע.
 ורבינו הקדוש מעולם לא הכניס ידו
 תחת אצנטו (שנת קי"ח) וא"כ לא הי'
 יכול אצרהס אצינו לומר לו להשיס ידו
 תחת ירך שלו, דאסור להושיט ידו וליגע
 בגיד. אבל נראה דהא דאסרו ליגע בגיד
 דוקא במילה שלו ולא במילת חצירו,
 דליכא זה הני טעמא שחששו זה כמוצן.
 ולכן אמר "שים נא ירך תחת ירכי" ולא
 השביעו במילת עצמו מה שיס בו אסור
 ליגע וכנ"ל. וכן היחה צבעוה שהשביע
 יעקב את יוסף במילה שלו ולא בשל
 יוסף ומיהו ח"ו להקל אפי' בשל אחרים
 והבן.

רקצת ז"ע מירושלמי (מגילה פ"א, הובא

יחזק וז"ל ליחזק לא לזוהו עד עכשיו נמי מטעם זה שידע שיעקב לא ישא אשה בלי שיתיעץ אם אציו או שיחזק יגיד לו מה לעשות לכן לא דבר אמו כלום מעניני אישות כדי שלא להטרידו כי ידע שחשקה נפשו בתורה ומותר לו לאחר או שידע בנבואה שעדיין לא נולד זוגו דהרי יעקב בן ששים וארבע שנה ורחל ולאה קטנות היו ולדעת הש"ס דילן נראה דרחל בת שש שנים כשברח יעקב מעשו ואפילו לדעת התוס' שהצילו שהיו בנות י"ג אבל מ"מ קטנות היו ולא רצה יחזק להטריד את יעקב ביושב אהלה של תורה ולעשו ממילא לא לזה שלא שמע לו ואין נפ"מ רק אחר שהלך יעקב אז לזוהו יחזק וכן יעקב לבניו לזה להם שלא ישאו בנות כנען כנלפענ"ד.

(שנת תשמ"ט)

"ובל טוב אדניו בידו" (כד: י). וברש"י שטר מתנה כתב ליחזק על כל אשר לו (ב"ר) ובמורחי שם הקשה איך עשה זה אברהם והא קיי"ל (כמוצות נ"ג ע"א) לא תיהוי צעירי אחסנתא אפילו מצרא ציטא לצרא טבא ואברהם אציו קיים כל התורה כולה כדאיחא ציומא (כ"ח ע"ב) וחי' דשמא כיון דכתיב כי ביחזק יקרא לך זרע, והמל"מ פ"י מהל' סנהדרין תמה שהרי הרא"ם צעלמו כתב צפ' ויגש דבני קטורה היום אינן פטורים ממילה וע"כ מקרא דכי ביחזק לא ממעט בני קטורה, וא"כ מה שהעביר מישמעאל אבל מבני קטורה אחי קשה.

הרי שהתנה המהרי"ק ז"ל שיהי' אשה ההוגנת לו וכ"כ בק"ח סי' תקס"ד ז"ל ואם רואים אציו או אמו שצנות הארץ רעות והבן רוצה לקחת משם אשה והאב מצוה לו שלא ישא חוטא הבן אם יקח שהרי יעקב שמע ליחזק ורצקה ועיין בשו"ת משיב דבר (נצי"ב, יו"ד סי' נ') ועיין שלחן העוז (סי' א' אות ז') והכ"נ בצנות הכנעני כיון דעליהם אמרה רצקה קלתי בחיי מפני בנות חת והם אינם נשים הגונים לכן זוו האבות שלא ישאו אותם לדעת הפוסקים שלא נשאו השצטים מצנות כנען. ועיין רש"י פ' ויחי (נ"ג) וישאו אותם בניו ולא בני בניו שרק זום, ונחלקו בו בגמ'.

והא קושיא דלא לזה אברהם ליחזק כמו שזוהו יחזק ליעקב נראה דכיון דיחזק לא הי מטפל כלל בשידוכין רק אברהם אציו והניח הכל צידו ולכן לא היה צריך לזוהו. ועיין רמב"ן שכתב כן להדיא עה"פ ואשר דבר לי וכו' ורש"י כתב וקח לו אשה כו' אבל ונקיתי משבועתי שיהיה הוא פטור ואברהם הוא היודע ביחזק הצדיק שישמע לאציו ושיזרה בהן וילך לו אל ישמעאל או ללוט ויתר העמים ע"ש שהאריך שמה שזוהו אברהם לאליעזר זה היה ממילא ציווי ליחזק.

איברא דזיעקב נמי לא מציונו שזוהו יחזק קודם עד שצאת רצקה ואמרה ליחזק קלתי בחיי מפני בנות חת אם לוקח יעקב אשה מהם ואז לזוהו

ומטלטלין למתן ותרכינן מעילוי יצחק
 צריה עד דהוא צחיי ואזלין למיחצ
 קידומא לארע מדינחא ע"כ. נראה
 דבאמת נתן להם ניכסין ומטלטלין וא"כ
 גם להם נתן נכסים כמו ליצחק אלא להם
 נתן נכסים בארץ מזרח, ונ"ל דאצרהם
 אצינו כיון שהמליכוהו על כל העולם
 וכמו שאמרו נשיא אלקים אהה צחוכנו
 במצחר קצרינו כדין מלך וא"כ נתן לצני
 קטורה נכסים כמו ליצחק, אלא שנתן
 להם נכסים ממקום אחר שהי' לו ולא
 מא"י ואולי הי' לו נכסים בארץ מולדתו
 או מה שירש מתרח שהניח ירושה ואו
 מדין מלך שהי' לו עכ"פ אוחס נכסים
 נתן לצני הפילגשים, ולא לקח הירושה
 מהם כלל.

ונראה שנתן להם הכל צחור מתנה
 מחיים שהרי גם ליצחק נתן
 מחיים ולא הניח שיירש לאחר מותו ונ"ל
 שחלק להם או מטעם שכתב הסיפורנו
 שם לא צחורת ירושה כלל כדי שיהיו
 דצריי קיימים ועשה כן צעודנו חי ולא
 רצה לסמוך על דייתיקי ועל הצוואות
 ע"ש. או מטעמים אחרים, והמחלק
 נכסיו צחייו לצניו לזה ולזה אין צוה
 משום עיצורא וצידו להוסיף ולגרוע וכמו
 שמצואר בגמ' דרק על המעביר הקפידו
 חז"ל. וזה נראה שדייק התרגום ירושלמי
 ותרכינן מעילוי יצחק צריה עד דהוא
 צחיי פי' שהי' חש שאם לא יחלק
 הנכסים צחייו ולא ישלח צני הפלגשים
 יערו לו ליצחק ויהיה מחלוקת צנייהם

וב"ק מח' האדמו"ר מגור שליט"א חי'
 צס' מאור יעקב ממ"נ דקרא דכי
 ציצחק נאמר קודם שנולדו צני קטורה
 והמתנה הייתה נמי קודם שנולדו כמצואר
 בגמ' דאחר שלקח יצחק רצקה ואח"כ
 ויוסף אצרהם וא"כ צשעתו ליכא העצרת
 נחלה, ושוצ דחה לעצמו וחי' צדצר חדש
 דכי ציצחק יקרא לך זרע פי' דמה טעם
 אמרו לא תיהוי צעיבורא אחסנתא דילמא
 נפק מיניה זרעא מעליא וכאן הלא אמר
 לו הקצ"ה דציצחק יקרא לך זרע וא"כ
 ליכא טעם דילמא נפק מיניה זרעא
 מעליא ודפח"ט.

ולפענ"ד, הנה צעלם הקושי' והמי' זכה
 לכיון לצעלי החוס' שהקשו
 ויתן אצרהם וגו' תימא היכי עצידי הכי
 הא אמרי' אסור לעיצורי אחסנתא וכו'
 וי"ל דאצרהם וישמעאל גרים היו
 ואמרינן דגר אינו יורש את חצירו אציו
 לא מדצרי תורה ולא מדצרי סופרים
 מה"ר שמואל, וקודם שנולדו האחרים
 כבר נתן לו כדכתיב לעיל ויתן לו. והא
 דלא תקשה דמסתמא אחר שנשא
 הפלגשים מסתמא הי' לו עוד נכסים
 ועכ"פ מנכסים אלו הי' לו ליתן להם
 ירושה ונ"ל דכיון דהירושה שהיחה הוא
 כל ארץ ישראל שנתן לו הקצ"ה לעיל
 צפ' לך לך לארכה ולרחצה כי לך ולזרעך
 אחננה וא"כ שוצ לא הי' לו נכסים רק
 מטלטלים והרי מטלטלים נתן גם להם.

ומיהו צת"י כתב ולצניהום דפלקתין
 דלאצרהם יהב אצרהם ניכסין

ולכן כדי לעשות שלום חלק הכל בחייו והכל כדין וכהלכה.

מזרח ציטא לצרח טצא, ושמה שאני הכא דכתיב "כי ציחק יקרא לך זרע".

ולולי דמסתפינא הינלפענ"ד לומר דבר חדש דרש"י פי' נשים צמחובה פלגשים בלא כתובה ועיין רמב"ן מה שחמה עליו ולכאורה מאי קמ"ל רש"י ואולי לפ"מ דכתיב ציפתח בן אשה זונה שהי' בן פלגש וגרשו אותו שלא ירש עמהם עיין (שופטים יא:א) ותלד אשת גלעד לו בנים ויגדלו בני האשה ויגרשו את יפתח ויאמרו לא תנחל צבית אבינו כי בן אשה זונה אחרת אתה. ועיין רד"ק שם לפי שאינה עם כתובה והביא וי"ת וצתרגום של חוספתא וא"כ הי' שלא כדין ואי נמי כדין גרשוהו וא"כ י"ל דהכ"נ כיון דהיו בני פלגשים בלא כתובה ולכן הי' די שיתן להם מתנות ומה שאמרו בן מ"מ יורש אפי' מפניו היינו צדליכא אחר שהוא בן בקידושין וכתובה ועכ"פ על זה לא נאמר לא תיהוי צעיבורא אחסנתא וי"ל.

"וכל טוב אדוניו בידו" (כד:י).
 ברש"י, שטר מתנה כתב ליחזק על כל אשר לו (ב"ר). וצפדר"א פט"ז דאברהם כתב כל אשר לו ליחזק ירושה ונטל הכתב ונתנו ציד אליעזר כדי שילך לשם ולהראות השטר, והקשה במזרחי שם שהרי קיים אברהם אבינו כל התורה כולה (יומא כ"ח ע"ב), וא"כ איך העביר נחלה מישמעאל ובני קטורה ונתנה ליחזק, והא אמרינן (כתובות נ"ג ע"א) שיננא לא תהא צעיבורי אחסנתא אפילו

והמל"מ (פ"ו מהל' מלכים ה"ז) הוסיף לתמוה דהא בני קטורה היום אינן פטורין מן המילה, וע"כ משום דהקרא אינו ממעט אלא ישמעאל מפני שכבר בא לעולם אבל לא זרעו של קטורה שעדיין לא באו לעולם, וכמ"ש הרא"ם (פי' ויגש) עה"פ "והנה עיניכם הרואות", וא"כ אכתי האיך העביר נחלת צנ"ק. ועיין באר שצב (פנהדרין ז"א) שהוסיף להקשות על המזרחי דהא קי"ל בנו הבא מן השפחה אינו בנו לא ליורשו ולא לשום דבר וא"כ מאי מקשה מהעברת הנחלה. ועוד כיון שכל עיקר האיסור להעביר נחלה שמה ינא ממנו זרעא מעליא כאן שנאמר לו צרוה"ק שלזרע יחזק יתן אר"י אין קושיא למה העביר ע"ש.

נוראיתי למחותי כ"ק הרהגה"ל
 אדמו"ר מגור שליט"א צט'
 מאור יעקב שינא לפרש קושיא המל"מ דממ"נ דכיון דצנ"ק לא היו אז בעולם לא אימעטי מ"כ ציחק", אבל כיון שלא היו עדיין בעולם לא הי' ג"כ העברת נחלה ואם היו בעולם הרי אימעטו. שוב דחה לעצמו מאחר שהרא"ם מקשה גם מצנ"ק עכ"פ ע"ש דברים נכוחים וש"י].

האמנם לפענ"ד רש"י תי' זה בלשונו הקדוש, שפי' "ואברהם זקן וגו'

תקנתא דרבנן הוא דאמר ר"י משום רשב"י שיקפוץ אדם ויתן לבתו ע"ש.

והנראה דמדעתיה אפילו לבתו מותר ליתן לה כל נכסיו כמוצא שם לבצוק נכנס ואמר אבא סיראה השתא נמי לא מיסתעי מר חיי דמר לא שציקו מידי לנפשאי, א"ל אי מינאי דידי אפילו האי נמי דכתבת לא ניחא לי, א"ל השתא נמי אהדר צו א"ל שויי נפשך הדרגא לא קאמינא ע"כ ע"ש. ומבואר דאבא סיראה נתן כל ממונו לבתו לישא לבן ר"פ, וכה"ג לא הוה צכלל עיבורי אחסנתא, וכ"ש צצנו שא"א לו להשיאו אלא באופן זה, א"כ הכ"נ צינחק וק"ל.

ובמש"כ נלפענ"ד לישב קצת קושיא אחריתא, שהרי תקנת אושא שלא יצונו יותר מחומש (כחובות י'), והאיך נתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. ובגמ' כתובות (מ"ט ע"ב) ההוא גברא דגחין ונשקי' לר"י אכרעיה, א"ל ר' חנינא מאי האי, א"ל כותב כל נכסיו לבניו הוא ועשיתנהו לזניה וצעי' ליפשוט, דא"ר אילעא א"ר שמעון בן לקיש באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניוונין מהן ולא קיי"ל הכי (עיין בה"ג כתובות ומשנ"ה סי' קמ"ה שם). כמבואר בתו"מ סי' רנ"ז ס"ו צרמ"א הכותב נכסיו לבנו וצביאור הגר"א (אות י"ד) דאע"ג דלא קיי"ל כר"ל מ"מ למדנו להתנה בפירוש, אבל בלא התנה אין לו כלום.

צכל" (כד:א) צכל צגימ' בן, ומאחר שהי' לו בן הי' צריך להשיאו אשה, ע"כ. ומה רצה רש"י להשמיענו צזה, והלוא כך מפורש בקרא שהי' לו בן.

והנלפענ"ד דאברהם אבינו ודאי לא הי' רוצה להעביר נחלה מבן לבן, אלא דאברהם הי' צריך להשיא אשה לבנו יצחק, ולפי שלא רצה להתחתן עם הכנעני והי' צריך להביא אשה מארץ אחרת וממשפחתו, וידע שלא יתרצו ליתן לו אשה רק אם יראו שיש לבנו נכסים הרבה, והי' נותן לו כל רכושו לנדוניא כדי שיוכל לישא אשה, ופשוט דכה"ג ליכא שום איסור להאב להשיא את בנו יחידו וליתן כל מה שאפשר להשיאו אשה. ופוק חזי צומנינו כמה הורים נותנים כל אשר להם להשיא ילדיהם ועוד חוזרים על הפתחים לאסוף כסף ולהשיאם. וזה שכתב רש"י והי' צריך להשיאו אשה, ולכן קרא לעצדו זקן ביתו ונתן כל אשר לו להראות עשרו כדי שיקפצו עליו קופצים.

וראי' לדברינו מגמ' (כתובות י"ג) ר"פ איעסק ליה לצריה צי אבא סוראה, אזיל למיכתב לה כתובא שמע יהודה צר מרימר וצא לראותו ולא רצה ליכנס אתו לאבא סוראה וא"ל ר"פ ליהודה צר מרימר מאי דעתך משום דא"ל שמואל לר"י שיננא לא תיהוי צעזורי אחסנתא אפילו מצרא צישא לצרא טבא דלא ידיעא מה זרעא נפיק מיניה וכ"ש מצרא לצרתא, האי נמי

בחינוך מ"מ הם מטפלים בהם (כמבואר בלבוש). וזה גם גמליך אשקה - לגמליך נוט' לשנת ג' מחייו לחנך ילד כדרכו. אשאב נוט' אלמדם שמע [קבלת עול מלכות שמים ק"ש שהבן אלל אמו כמבואר בפוסקים בשעת ק"ש] אנכי [להאמין בה' באמונה פשוטה שהיא אלל נשים צלי חקירות] ברכות, שהנשים מלמדות את צניהם. וע"ד זה נאמר ואל חטוש תורת אמן וצירושלמי איתא שאמו של ר' יהושע גרמה לו שיהיה חכם עיין רש"י (אבות פ"ג מ"י) חמשה תלמידים ואני שמעתי. ועיין אגרת התשובה לרבינו יונה (קס"ה-ו-ז). ותמהר אותיות מוהר ת' לרמוז כל השריו בלא אשה שריו בלא תורה ולכן מהור ימהרנה לו לאשה ואח"כ ילמוד תורה. או ירמוז מה שאמרו (פסחים מ"ע) כל הנותן בתו לע"ה כאילו כפתה לפני הארי ואמר מהור כשישיא את בתו יהי לבן תורה.

(שנת תשנ"א)

"ותכל להשקותו" (כד: יט). עיין מג"א (או"ח סי' קס"ז סקי"ח) שכתב דהאדם קודם לשמות מן הצהמה כדאשכחן ברבקה שאמרה "שמה וגם גמליך אשקה", והוא מספר חסידים. וציד אפריס שם תמה דיותר הי' לו להציא ראי' מ"והשקית את העדה ואת צעירם". והציא דצאוה"ח עמד בזה, וכחז לתרץ דצעת הסכנה אדם קודם, וגם צההוא לרבקה כשיש סכנה באדם קודם. אלל הספר חסידים כנראה שלא פי' כן, ונלפע"ד דספר חסידים ס"ל

ולפ"ז תקשה האיך כתב אברהם כל נכסיו ליצחק ולא השאיר לעצמו כלום. ולפמ"ש אחי שפיר, דדוקא ליתן בלא טעם אסור אצל להשיאו אשה מותר ומצוה, שהרי אבא סוראה נמי עשה כן וא"א רנה להשיאו ליצחק ונתן לו אח כל אשר לו.

ולפמ"ש אחי שפיר, נמי מה ששינה אליעזר בדבריו דבצית לבן אמר להם אליעזר "ויאמר עבד אברהם אנכי" (כד: לד), ובחזרתו כשראתה רבקה את יצחק בשדה ושאלה "מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני" (כד: סה), ול"ע מאחר שאמר שם "עבד אברהם אנכי" הי' לו לומר עכשיו "זה בן אדני". אלל האמת אברהם אבינו נתן כל אשר לו ליצחק בשביל נישואיו, ולכן קודם שנותרו אחי לא קיבל יצחק כלום והי' העבד של אברהם, אלל כשנותרו ליתן רבקה ליצחק ועברה הנחלה לו מיד אמר "זה אדני" - שכל הנכסים, ואליעזר בכלל, עברו ליצחק והבן.

"ותמהר" (כד: יח). אותיות תורה מ', רמוז הוא כל צמא לכו למים ואין מים אלל תורה שנתנה למ' וזה שמה אדני, וגם לגמליך אשאב, עד אם כלו לשמות, תרג' די ספקון ועיין רש"י, נראה גמלי"ך היינו דציום הגמל בשלש שנים מתחילין ללמוד תורה ומנהג ישראל לעשות פאות ולגלח השערות ואז החינוך יותר על הנשים הגם שאינה מצוה

ולכאורה מאי הוכחה הוא זה מפני שחתן מעט מים לשמות, ומאי רבותא צוה, ועיין רש"י ראוי' היא לו שמהא גומלת חסדים. ולהנ"ל י"ל דאליעזר באמת רצה לנסותה לדעת אם היא יודעת האיך להחנהג ע"פ הלכה, ואמר הנערה אשר תאמר "שמה וגם גמליך אשקה", ממילא סבירה היא דלשמה אדם קודם ולאכילה בהמה קודמת. אבל אם תאמר בהיפך "גמליך אשקה וגם אתה שמה", אז לא יודעת לחלק ואינה ראוי' לינתק.

אלא דמה שנריך עיון, שהרי עיקר לימוד דבהמה קודמת לאדם הוא מקרא "ונחתי עשב צשדך לבהמתך" והדר "ואכלת ושבעת". והנה דרשו ז"ל "ואכלת" זו אכילה, "ושבעת" זו שחיה. וא"כ מוכח לכאורה דגם לשחיה בהמה קודמת, דאל"כ וכי נסכינא תריפתא פסקת לקרא, ד"ונחתי" לא קאי על "ושבעת" שהוא שחיה. וי"ל דהכי כוונת הקרא, "ונחתי עשב וגו'" והדר "ואכלת ושבעת", היינו שחיה שהוא בתוך אכילה, אבל שחיה בעלמה אהכ"נ דאדם קודם, וא"כ דגופי' דקרא מוכח דשחיית אדם קודם, והבין. (שנת משכ"ו)

"ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים" (כד: לב). המיר וממיהם ירושלמי שקלים פ"ה ושם רב הונא ור' ירמיה שאלו לר' תייל לא היו גמליו של א"א דומין לתמורו של ר' פב"י ועיין שהוא תמיה וצא לסתור מאן דס"ל זוממין היו

אדרבה דמ"והשקית את העדה ואת בעירם" אין ראוי', דהתם היו באמת נסכנה שלא הי' מים לעדה לשמות. וא"כ אפשר דדוקא משום סכנה אדם קודם, אבל נסחם לא. אבל כאן, מאי סכנה הי' לו לאליעזר, הרי עומד על צד המים הי', וילך וימלא לעצמו מים וישתה, או שישלח אחד מעבדיו ושפוחתיו וימלאו לו מים, וע"כ שלא הי' כאן סכנה כלל, ומיושבים דברי המג"א בס"ד ודלא כיד אפרים.

אלא דלפענ"ד נראה בעיקר דינא, דהא דאמרו "ונחתי עשב צשדך לבהמתך" והדר "ואכלת ושבעת", דוקא באדם עצמו הדין כן ולבהמתו, אבל המצקש מאדם אחר, לא מיבעיא כשלא ציקש לשניהם, אלא אפי' ציקש לשניהם צבת אחת כיון שאין זה בהמתו ודאי אין עליו דין להקדים בהמה לאדם. וא"כ אין ראוי' מרובה שנתנה לו לשמות, דכן הוא הדין כשנותן לאדם אחר, ומה גם כי אולי הגמלים אינם נמאים כלל. וז"ל דראי' יש מאליעזר שהי' לו שלא לשמות אם אינו ראוי אף שרובה מותרת ליתן לו קודם, וגם לא הי' לו לצקש מים קודם לעצמו. או יאמר דהיא ידעה שנמאים הגמלים שהרי אמרה "וגם לגמליך אשאב".

ובזה נראה לומר דבר נאה בס"ד, שאמר אליעזר "והי' הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שמה וגם גמליך אשקה אותה הוכחה".

ועיין לעיל בסמוך עה"פ ויאמר אברהם
 על עבדו זקן ביתו שפי' בס"ד
 דמתחילה היו גמלים של אברהם אבל
 כשהלך אליעזר ליקח אשה ליצחק כחז
 דייחיקי על כל נכסיו ומסרם ליצחק
 ובתורה כשאמר לא לכל עד אשר אם
 דברתי את דברי ויאמר דבר ויאמר עבד
 אברהם הנכי, אבל אחר שחזר ושאלה מי
 האיש ההולך לקראתינו אמר הוא אדני
 א"כ הוא אינו עבד אברהם אלא עבדו
 של יצחק ותרוייהו אמת שהרי נתן
 אברהם שטר דייחיקי ולכן אמר לכתחילה
 עבד אברהם הנכי ומיהו כיון שכחז שטר
 דייחיקי והכל עבר ליצחק א"כ מעתה
 הוא אדני כי כל נכסיו גם העבדים בכלל
 נכסיו נינהו. ולכן כשהלך זמם את
 התמורים כי אברהם כבר הוחזק על
 גמליו אבל יצחק עדיין לא הוחזק אם לא
 יאכלו בשדות אחרים ולכן נתן עליהם
 זממיהם, ואח"כ ויפתח את הגמלים ולא
 מצינו שחזר וזממם אלא מאז ולהלן לא
 זממם שוב.

"ויושם לפניו לאכול" (כד: לג). הניחו
 לפניו קערה וסם המות בתוכה
 ובזכות אברהם וכו' (ילקוט שמעוני).
 ובקדושת לוי עה"ת איחא שכוונתם
 היחה להרוג את אליעזר שהי' שלית
 לקדש אשה, ונמצא יצחק נאסר בכל
 הנשים שבעולם כדין האומר לשלוחו לא
 וקדש לי אשה ומת השלית (אהע"ז סי'
 ל"ה), ועי"ז חס ושלום יכלה זרעו של
 אברהם אבינו.

שא"א שמהי' חסידות גדולה יותר
 מצביתו של א"א ומיהו מרש"י נראה
 דהציא שלא יראו בשדות אחרים.

ונראה דצאד"ר (פכ"ח) אמרו כשם
 הראשונים היו חסידים כך
 בהמתם של ראשנים היו חסידיות מנ"ל
 מגמלי אברהם אבינו שלא ראו ליכנס
 לבית לבן עד שפנה הבית מע"ז דכתיב
 ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים וא"כ
 כיון שלא נכנסו לבית שיש שם ע"ז ודאי
 לא אכלו נמי גול, אלא נראה דאליעזר
 בכל עת לא נתן זממם עליהם כי לא
 יאכלו משל אחרים אלא כשצא לבית לבן
 ולא ידע מזה ומפני התשד כי לבן לא
 רגיל לזה. ולכן ככיון הניח זממן עליהם
 שיראה לבן שאין גוזלים משל אחרים,
 אלא כדי להראות גם לדקת הגמלים
 ויראה לבן שהבהמה נמשכת אחר
 הבעלים, לכן כשלקח הזממין נמי לא
 אכלו עד שנחן להם משלו.

ואולי צוה יש לישב דיוק הקרא ויתן
 ומספוא לגמלים ולכאורה למה לי'
 לומר חבן ומספוא היל"ל ויתן לגמלים
 לאכול, וכשנתן לאליעזר כתיב וישם לפניו
 לאכול, ועוד שהקדים חבן לפני מספוא,
 וי"ל דאליעזר הראה לו שלא יתשוב דלכן
 אין אוכלים משל אחרים שהם שבעים
 שאך ורק אכלו אלא אדרבה היו זממין
 ועכסיו נתן לפניהם חבן ואכלו מחמת
 רעבון ולכן מזכיר חבן קודם להראות
 דהגמלים לא היו שבעים ואפ"ה לא אכלו
 משל אחרים וכתמורו דרפצ"י.

דאסורה גם לו ולא הוי היתר באיסור,
ולא מיבעיא למ"ד דארוסה כל זמן שלא
נכנסה לחופה אסורה מדאורייתא לבעלה
הוצא באצדורה"ס בשם רבינו יצחק
וצקפרינו משנ"ה על הלכות גדולות
כתובות הארכמי קל"ח בזה, אלא אפי'
למ"ד שאסורה רק מדרבנן מ"מ הרי
לענין ביטול כיון דהו"ל איסור שפיר
מתבטל בהיתר ולא היתר באיסור אלא
איסור באיסור וצ"ע.

ורקצת ה"י נראה לפמ"ש בגמ' קידושין
נ"ז לענין זיפורי מזורע וחולין
(קט"ו) לענין שילוח הקן דלא אמרה
תורה שלא לתקלה, ולכאורה למ"ד אין
מצטלין איסור לכתחילה הוא מדרבנן
אבל מדאורייתא מצטלין א"כ אין
משלחין וחיישינן לתקלה הא בטל זרוב
לגבי כ"ע ולא הוי לתקלה והארכמי בזה
על הגליון וי"ל דהגם לכ"ע מותר אבל
לו אפשר שיאסר ולא שיאסר עוף זה
לכד אלא אסור בכל עופות שנתערב בהם
כי שמא הוא האיסור וצ"ע, ואי נימא כן
הכ"ג י"ל דהו"ל כשילוח הקן וזיפורי
מזורע וי"ל.

"וירושם לפניו לאכל ויאמר לא אוכל
עד אם דברתי דבריי" (כד: לג.) ובת"י,
כיון דחמא סמא דקטולא אמר לא איכול
עד דאמלל פחגמי, וצ"ב.

וראיתי בצנין אריאל בשם גיסו הגאון
אצד"ק האג שפי' לפמ"ש
בקידושין (דף מ"ה) בתוס' ורא"ש בשם

והנה בגמ' נזיר י"ג האומר לשלוחו וכו'
חזקה שליח עושה שליחותו ושמא
זו קרובת ארוסתו שקדש לו שלוחו היא
ובתוס' גיטין ס"ד ד"ה אסור הקשו
אמאי לא נימא דיאסרו כ"ע לישא נשים
דשמא זאת היא שנתקדשה ע"י שליח
ותי' דלעולם אזלינן בחר רובא וצדין
שאפי' המשלח בעלמו ה"י מותר בכל
הנשים אלא קנס הוא שקנסוהו ולכן הוא
אסור ואחרים מותרים.

וראיתי למח' כ"ק אדמור מגור שליט"א
בחורתך שעשועי שינא לישב
קושית התו' בכמה אופנים חדא לפ"מ
דקיי"ל (פמ"ג ריש הפתיחה לה"י מערובות)
דאיסור זרוב שייך רק באיסור המצטל
בהיתר אבל היתר שנפל לתוך רוב של
איסור לא אמרינן שיתהפך ההיתר להיות
איסור מחמת הרוב, ולפי"ז צנידון דידן
יש לחלק בין איסורו של המשלח לבין
האיסור לכ"ע דלגבי המשלח - שהוא
הבעל החשש שמא קידש לו השליח אשה
ואין לנו מכירין אותה והיינו שנאצדה
חמיכת היתר שהאשה שנתקדשה היתר
היא לגבי המקדש וכיון שהיתר באיסור
לא בטיל לכן אסור בקרובתיה, אבל לגבי
כ"ע דארוסה זו אסורה באיסור א"א
שפיר אמרינן דבטל ע"ש והוא דבר
נפלא.

איברא דלאחו העיון יש להרהר בדבר
שהרי המקדש ע"י שליח מיירי
שקידש ולא נכנסה לחופה וא"כ הו"ל
ארוסה וכמ"ש להדיא שם ונמלא

שוב העיר לי חמני הרב הגאון המסיד מוה"ר יהודה ארי' זל"ל דהרמב"ן (גיטין ס"ד ע"א נהשמטות) הביא קושית החוס' שם וחי' כמ"ש, וז"ל ועוד חזקה על האב שאינו מקדש בתו ושוחק לקלקל עליה אלו קדשתו הי' מודיע לה ולאנשים הרבה, ע"ש. וברוך פוקח עורים שזכיחי לכוין לדעת הרמב"ן ז"ל. ומיהו עיין מרדכי (קידושין הנ"ל) ובמ"ש שם על זה"ג קידושין בסופו ודו"ק.

ובקדושת לוי (להרה"ק מנארדיטשוב ז"ע) חי' דכמו דחתן צריך להחענות ביום חופתו הכ"ג אליעזר שהי' שליח הי' צריך להחענות קודם הקידושין, ע"ש. והנה חידש לן דבר חדש, דהמקדש ע"י שליח השליח צריך להחענות כמו החתן. ולכאורה יהי' חלוי בטעם שהחתן מחענה, אי משום מחילת עונות (עיין ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג) אין לזה ענין להשליח וטובי' טעם וזיגוד מינגד, (פסחים קי"ג) אבל אם הטעם שלא יהא שיכור בשעת קידושין (מהר"ם מיץ סי' ק"ט) גם השליח נכון שיחענה. איברא דהרי אליעזר שחה מים על העין ממה ששאבה רבקה, א"כ כבר לא הי' מחענה, ול"ע. ומיהו לענין שכרות שתיית מים לא מזיק. (ויש עוד טעמים, עיין בהרומק סי' שני"ח ועיין במשנ"ץ קטן אות מס"ה ובמהר"י ברונא סי' ל"ג).

וי"ל לפ"מ שיש מנהג בכמה מקומות בעת שמחועדים המחוטנים לדבר ציניהם אם הם רוצים בקשר השידוך, אין

רצונו מנחם מיוני בקטנה שהלך אציה למדינת הים אסורה לכל העולם, חיישינן שמה קיבל זה אציה קידושין. ור"ח השיב עליו דא"כ אם מת האב במדנ"ה חאסר לכל אדם שבעולם שמה קידשה אציה במדנ"ה ואין אנו יודעין. והשיב לו שכה"ג סמכינן אחזקת פנוי'. ואליעזר שהי' חכם גדול גם הוא חשש לחשש זה ולא רצה לסמוך על החזקה היכא דאיכא לברורי ולמיעבד דטבא ליה בלי שום חשש. ולפי שהי' יודע שימות בתואל ע"י סם שנחטו לפניו, לכן אמר "לא אוכל עד אשר וגו'" כי ידבר בעוד בתואל חי ויכול להגיד לו אם קיבל קידושין מאחר או לא, ע"ש.

ולפענ"ד דבר תמוה הוא, דרצונו מנחם לא אמר רק בקטנה שהלך אציה למדנ"ה, וכיון שהוא בדרך חיישינן שמה קדשה ולא יכול להודיעה. אבל בקטנה שמת אציה בבית מעולם לא עלה על דעת רצונו מנחם נמי לאסרה, דכיון שאציה בבית אי נימא דקדשה ודאי הי' אומר, והיה הוא מודיע זאת לאשתו ולבתו ולא מיבעיא לפ"מ דקיי"ל שישאל לה אלא אפי' נימא בקטנה א"ל [דהכי משמע לשון אסור לקדש כשהיא קטנה עד שמגדל ותאמר בפלוני אני רוצה] מ"מ פשוט דאילו קדשה כשהיא קטנה הי' אומר, וכיון שלא אמר כלום לא חיישינן. וא"כ כאן שבתואל הי' שם לפניו כאן ליכא למיחש כלום ואפילו ימות קודם הקידושין.

נחנו אלא ברמיזה (מ"ר ס' י"א ופס"ז כ"ד ל"ג). ול"ב.

ונראה דשיחתן של עצדי הי' שספרו בגדלות הנדיקים שלא זאת שהקצ"ה עושה רנונס וזידס לשנות קדרי צראשית וכל העולם כולו אלא שגם לעושי רנונס אפילו עצדיהם עושה הקצ"ה רנון נדיק ועושה להם נסים ודבר זה מציא לידי אמונת נדיקים ויראת שמים ע"ד ויאמינו זה' ובמשה עצדו והכא ראינו בלבן ובחואל שהיו עוצדי ע"ז וצא אליעזר עצד אברהם וספר להם עצד אברהם אנכי כלומר אין אני הנדיק אברהם אבינו שהוא נדיק יסוד עולם אלא עצד אברהם אנכי, וה' צרך את אדני מאד ויגדל כלומר שנעשה לו שם גדול בעולם ע"י ברכת ה' כמ"ש ואגדלה שמך וכיון שהצטיחו ויגדל ע"י הצרכה, ולפי שלבן ובחואל היו להוטים אחר כסף כדרך הארץ המשיך בסיפור ואמר ויתן לו לאן ובקר וכסף וזהב ועצדים ושפחות וגמלים וחמורים כלומר לא שאני העצד היחידי אלא אברהם הוא עמוס מאד בכל טוב עוה"ז ועל כל זאת ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה שזה שוב נס מפורסם כאשר לא יגרע מנדיק עינו אשר אברהם בן מאה שנה ושרה בת חשעים ילדה ולכן כפל ותלד שרה אשת אדני בן לאדני כפל אדני והכל ע"פ נסים גלויים לעיני כל.

שוב לאחר שילדה בן השביעי אדני ליקח לו אשה מצני משפחתו לא

אוכלין כלל זה אלא זה עד לאחר גמר השידוך לטובה, ומקור המנהג נראה ממקרא זה. ונראה הטעם לפי (סנהדרין ק"ג) שגדולה לגימה שמקרבת, ובשעת שידוכין רוצין לדעם אחימת הדברים, ולכן אין רוצים לאכול שלא יהא הקירוב בשביל הלגימה אלא בשיקול דעת ללול לצרר הקורבה האמיחית. וז"ש "לא אוכל עד אם דברתי דברי", ולראות אם מסכימים באמת וק"ל.

ומה שנראה עוד לפמ"ש צחו"י עה"ת דאוחו יום עיוה"כ הי' ואברהם שמחה עליו שרה לא הי' יכול להיות כהן גדול, דבעי "וכפר בעדו וצעד ביתו", ולכן מסר הכהונה ליצחק, ויצחק אחי לא הי' נשוי, ולכן שלח אליעזר וקפצה לו הארץ הכל כדי שיהי' ליו"כ כה"ג. והנה קטנה שמת אביה ונתקדשה לא הוי אלא קידושי דרבנן ואכתי בת מיאון היא ולא הוי ציתו ממש, ואם ימות בחואל ותשאר יתומה מי יקדשה ואפילו אם יסכימו אמה ואחיה אחי לא הוי קידושין ממש ואינה ראויה לכה"ג להיות כאשתו ממש ולכן מיהר אליעזר ואמר "לא אוכל עד אם דברתי דברי" כדי שיקדשה אביה והו"ל קידושי דאורייתא. (שנת משמ"א)

"ואבא היום אל העין" (כד: מב).
פרש"י היום ילאמי והיום באמי
מכאן שקפנו לו הארץ אמר רבי אחא
יפה שיחתן של עצדי אבות לפני המקום
מחורתן של בניס שהרי פרשת אליעזר
כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא

אזרחים והרחה להם שהכל צהשגחה
פרטית צדיקים שהם המרכזה של
שכינה ורצון יראיו יעשה.

ומאחר שהכניס צהם כל כך אמונת
צדיקים ואהבת ה' עד שהגם
שעובדי ע"ז היו מיד ויען לכן וצחואל
ויאמרו מה' יאל הדצר ראו שהנסים
שעשה ה' עם עבדו הוא הללחה מה'
והאמינו צה' וכל הנסים שעשה לעבדו
וצה יפה שיחתן של עבדי אבות שמציא
לידי יראת שמים ואמונת צדיקים וכפלה
החורה שיחתן להודיע שמצוה לספר
צניסי ה' שעושה הקב"ה לצדיקים ושומר
ה' את כל אזהביו. והוא כעין מצות
סיפור יציאת מצרים וכל הנסים שעשה
הקב"ה ע"י עבדיו הנאמנים הצדיקים
ולכן תקנו חז"ל צרכה כשעובר על מקום
שנעשה לו נס לו ולזרעו אחריו ונס
לרבים הצרכה לכל ישראל.

(שנת תשמ"ט)

"וישתחו ארצה" (כד: נב). מכאן
שמודים על צשורה טובה (עיין
רש"י שם וב"ר נח ו'). נראה דאיתא
בספרים הקדושים (מהרה"ק מלובלין ז"ע)
אהא דאמרה לאה "הפעם אודה את ה'
וגו' ותעמוד מלדת" (כע: לה),
דכשהקב"ה משפיע טובות לאדם ונפתחו
הלינורות אם מודה על הטובות לה'
טרם שנגמר ענין הטוב בשלימות אז
אפשר שח"ו יפסק הלינור ויסתום. ולכן
כשאמרה "הפעם אודה" כתיב צהרי'
"ותעמוד מלדת" והדברים עתיקים.

מפני שלא היו רוצים ליתן לו אשה
צמקומו לכן צאחי לכאן אלא כולם רצו
להשמדך אמו ורמז שגם הוא יש לו צח
ורצה לדצק צאדנו ואמר אולי לא צחא
אבל אדני אמר רק למשפחה וה' ילליח
דרך שיהיה גם זה שלא כדרך הטבע
הכל צהלחה מן השמים, וספר לו עוד
הנס הגדול שקפלה לו הארץ שהיום יאל
והיום צא והי' מראה סימנים שהרחה
שטר דייחיקו שהיתה כתובה ציום הזה
כשיאל מארץ כנען וכן הרחה להם
מגדנות שהציא עמהם שעדיין חמין הם
וגם הפירות שנתן להם שהיו נכרים צבו
ציום נלקטו מהאילנות כמצואר צמס'
צילה שאפשר להכיר פירות שנשרו צו
ציום.

שוב סיפר לו ואצא היום אל העין והוא
נס גלוי ומפורסם שהרחה לו
השטרות שנכתבו היום צמקום אזרחים
צארץ כנען כמ"ש ויתן לו את כל אשר
לו והוא עכשיו עמהם והאמינו צנס,
ואחר צצאחי אמרתי ה' אלקי אדני
אזרחים אם ישך נא מלליח דרכי הנה
אנכי נצצ וגו' הנה נס חדש שאמרתי אני
אעמוד על העין וע"פ נס ה' צצכות
הללחת אדני אזרחים עשה לי נס ומיד
שחשב כן טרם אכלה לדצר והנה רצקה
יוצאת וכדה על שכמה דצר שאין זה
רגילות כי היתה צח קטנה ועוד נעשה
לה נס ועלו המים לקראחה ואמר אליה
השקיני נא ומיד ותאמר שחה אדני והכל
כאשר חשבתי הלליח ה' דרכי ואקוד
ואשתחוה לה' ואצרך את ה' אלקי אדני

היתה ולא ברכת חתנים דלא נזכר החתן כצברכת חתנים. וי"ל דיש לדייק בלשון הקרא "ויברכו את רבקה ויאמרו לה" ומיבט ויאמרו לה מיוחד, דהול"ל "ויברכו את רבקה את היי לאלפי רבזה" ומינה דהני תרי מילי נינהו, "ויברכו את רבקה" ברכת חתנים, ושז "ויאמרו לה אחותנו וגו'".

ובדרך חידוד נראה לפ"מ שאמרו (ע"ז נ"ד ע"ב) שאלו את הזקנים צרומי אם אין רלונו ית' צעו"כ למה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין צריך לעולם בו היו עובדין היה מבטלה, אבל הרי הן עובדין לחמה וללצנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולמו מפני השוטים וכו' אלא עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עמידין ליתן את הדין, הרי שגול סאה של חטים והלך וזרעה בקרקע דין הוא שלא תצמח אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עמידין ליתן את הדין דבר אחר הרי שצא על אשת חצירו דין הוא שלא תתעבר אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עמידין ליתן את הדין והיינו דאמר ריש לקיש אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שעושין סלע שלי פומצי אלא שמטריחין אותי ומחמימין אותי בעל כרחו ע"ש.

וכתבו המפרשים לפ"ז דוקא דבר שהוא מדרך הטבע אמרינן עולם כמנהגו נוהג, אבל בדבר שנעשה ע"פ נס ודאי לא עביד ניסא לשקרא. וזוה פי' ז"ל "אלה תולדות יצחק בן

ובזה אמרתי מה שאמרו בגמ' תענית (דף כ"ב) דאין מחפללין על רוב טובה דגשמים שלא יפקו לגמרי. וזוה מוצן ג"כ מ"ש (ברכות נ"ט) מאימתי מצרכין על הגשמים משינא חתן לקראת כלה. והטעם דכשיש רצוי ואין להחפלה על רוב טובה אז בזה שמודה אז כבר ממילא ותעמוד וק"ל. והכ"נ שם בתענית בחוני המעגל כשאמר להם שאין מחפללין על רוב טובה אעפ"כ הביא פר הודאה והטעם כנ"ל.

ובזה י"ל נמי מה שאמרו "והריקותי לכם ברכה עד כלי דיי" עד שיבטלו שפחוניהם מלומר די (עיין מס' שבת ל"ב וירושלמי תענית ג' ט' ויק"ר ל"ה ט'), וי"ל דכוונתו משום דאין לומר די על רוב הטובה וכן"ל. וזה שאמר "וישתחו ארצה" מכאן שמודים על צשורה טובה, דאכתי לא צאה הטובה ורק הצשורה דעל זה מותר להודות, ואדרבה ע"י התודה משפיע וממשיך על עצמו חסדים. ומיהו אם מתפלל על להבא נמי שפיר דמי, ולכן אמרו ז"ל (ברכות נ"ד ע"א) הנכנס לכרך מחפלה שחים בן עזאי אומר ארבע שחים בכניסתו ושחים ביציאתו הודאה על העבר ונועק על העתיד.

"ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותנו את היי לאלפי רבבה וגו'". (כד:ס). ובמס' כלה (פ"א) תניא, מנין לברכת חתנים מן התורה שנא' ויברכו את רבקה. ויש להבין שהרי הברכה לה

אברהם", ופרש"י יעקב ועשו האמורים
 בפרשה. ובקרא כתיב "אברהם הוליד את
 יצחק", ולא זכר מיעקב ועשו, אלא לפי
 שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך
 נמעברה שרה וא"כ ח"ו לדברי הלכנים
 הי' יצחק אבינו זרע לא כשר. והנה
 "ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו' ויעמר
 יצחק לנכח אשתו כי עקרה היא", וא"כ
 מדרך הטבע לא היתה ראוי' להוליד,
 ואם ח"ו פסול יש ביצחק א"כ ודאי לא
 הי' עבד קוב"ה ניסא להוליד לו בניס.
 וזה שפרש"י "אלה תולדות יצחק בן
 אברהם" יעקב ועשו האמורים בפרשה,
 א"כ ראוי' דאברהם הוליד את יצחק
 והבן.

והנה קיי"ל כלה בלא ברכה אסורה
 לבעלה כנדה והו"ל ביאה אסורה,
 ועיין אבודרהם דס"ל דאסורה
 מדאורייתא. ועיין אהע"ז (סי' ס"ג) דעת
 הרשב"א (סי' אלף קס"ו, הוצא בנ"י) בעיר
 שאין זה עשרה בני אדם לברכת נישואין
 ואי אפשר להביא ממקום אחר, השיב
 דברכת חתנים אינה פחות מעשרה
 ואסורה לבעלה כל זמן שלא ימצאו
 עשרה. ובכתבי מהרא"י (סי' ק"מ) בשם
 תשו' מיימוני שאין הברכות מעכבות
 בדיעבד, ועיין יש"ש (סופ"ק דכתובות סי'
 ט"ו) דגם לדעת הרשב"א אינו לעיכובא,
 ועיין משנה הלכות (ח"ב סי' מ"ב)
 באריכות ודו"ק. ועכ"פ כיון דהו"ל
 ביאה אסורה א"כ לא שייך שתלד לאלפי
 רבבה בחור ברכה אלא מה שע"פ דרך
 הטבע תוליד ולא יותר. ולכן "ויברכו את

רבקה" כלומר שברכו ברכת חתנים,
 וא"כ היתה שפיר מותרת לבעלה, ולכן
 "ויאמרו לה אחותנו את הי' לאלפי
 רבבה", שמעכשיו כבר ראוי' להוליד
 באופן שלא בדרך הטבע וראוי' הברכה
 שתחל עליה.

"אחותינו את הי' וגו' ויירש זרעך
 את שער שונאיו" (כד: ט). לכאורה
 הי"ל וירשו זרעך את שער שונאיו וי"ל
 דבאמת לבן הי' ס"ל רוב בניס הולכין
 אחר אחי האם ונזרקה לו נבואה בפיו
 שיהיו לה שני בניס ויהיו שונאים זה לזה
 ולכן אמר ויירש זרעך שהוא הזכור את
 שער שונאיו שהוא על יעקב ח"ו.

(שנת משמ"ט)

"ויצחק בא מבא באר לחי רואי
 והוא יושב בארץ הנגב ויצא יצחק
 לשוח בשדה וירא והנה גמלים
 באים" (כד: טג-טג). ועיין מגלה עמוקות
 (פ' זו דרוש להספד) פליגי זה תרין
 אמוראין בארעא ותרין מלאכין ברקיע
 ומנו מיכאל ואוריאל לדברי קצת מלאך
 שנראה לאברהם בעקידה היה מיכאל
 וקצת מהם אומרים שהוא אוריאל
 ומרוייהו איתנייהו כי מתחלה ויקרא אליו
 מלאך ה' היה מיכאל כ"ג שלמעלה
 שממנו יניקת אברהם לתמא שהוא אז
 כהן שירש ממלכי אדק צוכות שהקריב
 קרבנות הרבה ושפך דמן של רשעים
 והוא היה אז אפטרופוס נהורא ימינא
 וטען נגד סמאל כמבואר במלת קח נא
 בגי' סמאל והנה איל בגימ' מיכאל אח"כ

כשהקריב את יצחק בא אוריאל לקבל קרבנו כדמות ארי שרבע ע"ג המזבח כשזכו ישראל והוא שיוציא בשעת יציאת נשמה כי נפשו יצאה והולך לבא לג"ע ואוריאל הוא המוליך לג"ע והנה נחלקו ז"ל ויצחק בא מבא בחר לחי מהיכן הוא בא ח"א מצית מדרשו של שם ועבר וח"א שבא מגן עדן.

ונראה בזה מחלוקת דאמר ויצחק בא מבא בחר לחי רואי והרי כתיב כי לא יראני אדם וחי וא"כ אי אפשר שיהיה לחי רואי וע"כ שבא מג"ע דבג"ע אפשר לראות כד"א אני ואמה נטייל בג"ע ומיהו אמרו ז"ל ואחס הדבקים בזה' אלקיכם חיים כלכם היום דהדבוק בתורה וקב"ה ואורייתא קשורים זה בזה א"כ זוכה ורואה השכינה גם כאן וז"ש דוד אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי ולחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ולבאורה היאך זה אפשר בנועם ה' והלא לא יראני אדם וחי אבל כיון ששבתי בבית ה' כל ימי חיי ואחס הדבקים בזה' אלקיכם אז אפשר לחזות בנועם ה'.

ומיהו בפדר"א בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק פרחת נשמתו וחזרה לו ותקן אברהם אבינו ברכת מחיי מחים א"כ יצחק אבינו כשפרחה נשמתו נכנס לג"ע ולאחר ג' שנים כשנריך לזווג בזווגו יצא משם ולפי שלא היה אז יצחק בזה העולם ולכן לא בא לספוד לאמו.

ובזה יש לפרש ויצא יצחק לשוח בשדה וראתה אותו הדר הוא ואמרה מי האיש הלזה ההולך לקראתינו ופלא על אמנו רבקה ששאל על אנשים בשוק וראתה אותו הדר ועיין רש"י ורמב"ן ומגלה עמוקות בשם מוה"ר נתן מהראדני. אמנם נראה דכיון דאז יצא מג"ע ומראהו כמלאך ה' תמהה דראתה אותו הדר פרי עץ הדר וצבית לבן לא היתה רגילה לזה לכן תמהה ויאמר אליה הוא אדני וא"כ כמ"ד דבג"ע היה וזה ויצחק בא מבא בחר לחי רואי ח"א מצית מדרשו של שם שהוא בחר חפרוה שרים בית מדרש אשר בו הופיע רוח קודש וח"א מג"ע בא. (שנת תשמ"ט)

"ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק וגו'" (כד:סג-סד). ויש לדייק שינוי הלשון שיצחק נשא עיניו וירא והנה גמלים באים ולא ראה את רבקה ורבקה נשאה עיניה ותרא את יצחק.

והנראה שלמדה חורה דיצחק אבינו הי' שולט על עיניו ולא ראה מה שאין צריך לראות ולכן וישא עיניו וירא והנה גמלים באים אבל אשה לא ראה הגם שרבקה היחה על הגמלים לא ראה אותה ועיין ע"ז (דף כ') ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע ופריך על ר"ע ולאסתכולי מי שרי עד דמשני קרן זוית הואי ופגעין זה בזה בקרן זוית ויצחק אבינו לרוב קדושתו ושמירת עיניו

קידושין שהרי עבד נעשה שליח לרבו וחלו הקידושין. ולכן מיד כשאמר "זה אדוני" כתיב "ותקח הצעיף ותתכס", לאז כבר ידעה דתלו הקידושין מדין דיד עבד כיד רבו ואינה פנויה.

"ותקח הצעיף ותתכס" (כד:סה). עיין רד"ק עה"ת שפי" כיון שראתה אותו השמיטה עצמה מן הגמל ונפלה לארץ ולקחה נעיפה וכסתה פניה ואח"כ עמדה, בספור זה למדה תורה דרך ארץ נניעות שראוי לאשה לבייש מארוסה ושלל תתראה אליו עד שתנשא לו ע"כ ע"ש וש"י.

העתקתי דבריו כי מה נאמר אם הראשונים כמלאכים, למדו כן מתורתנו הקדושה שלא תתראה ארוסה לארוס קודם נישואין אגן מה נענה והדברים ברורים, מאירים כספירים, אליהם שומעים, ולא כהננסים, אשר משנים העתים, ומחליפים את הזמנים, לא כן הראשונים, חכמים ונבונים, תורה אחת להם יקרה מזהב ומפז ומפנינים, מכה"ג שנכנס לפני ולפנים ונשמרת כמטמונים. ועיין קונט' שערי קדושה באורך מזה ובס' בית רחל, ובשו"ת משנ"ה ח"ז סי' רי"א רי"ב רי"ג דברים נפלאים בס"ד צוה.

"ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה" (כד:סו). ועיין רש"י גילה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו, וז"ב

דידה, ודחה גירסא זו. ועיין שו"ת חת"ס (או"ח סי' קע"ו) ועיין ספר המקנה (אהע"ז סי' ל"ה).

והנה מתחילה כשצא אליעזר לבית בתואל אמר "לא אוכל עד אם דברתי דברי וגו' ויאמר עבד אברהם אנכי" (שם:לג-לד), וכיון דשמעה רבקה שהוא עבד אברהם א"כ אין עבד נעשה שליח וא"כ אין הקידושין שלו קידושין ואכתי הוה פנויה ולא כסתה ראשה. אבל הכא כששאלה "מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדוני", ופי' המפרשים דלא אמר זה בן אדוני, שאברהם כתב לו שטר מתנה ליצחק כדי להרבות עליו הקופלים וירצו לשלוח בנותיהם, וא"כ גם עבדו נתן לו צמתנה, וכיון שזה עבדו שלו ס"ל לרבקה כגירסת הספרים דעבד דידי נעשה שליח לקבל גיטין וקידושין דשזין הן ודוקא עבד דעלמא דלאו דידי ולא דידה אינו נעשה שליח. אמנם לא נתן לו המתנה אלא לאחר שימצא האשה הראוי ליצחק.

ובזה מיושב שמתחילה אמר "עבד אברהם אנכי" ואח"כ אמר על יצחק "זה אדוני", ולכאורה סותר דבריו הראשונים שאמר עבד אברהם אנכי, ול"ל כיון שקידש לו אשה ליצחק והיות כי מסר אברהם ליצחק את כל אשר לו ע"י שטר מתנה שצידו, נמצא שהעבד נמי נכלל בשטר ונמסר ליצחק ולכן קראו לאחר הקידושין אדוני, ומעתה כיון דכבר הוי עבד יצחק קידושיו הוי

מקלו בידו ולא פעל הנס להחיות את בן השונמית שלא הי' גחזי ראוי לזה אבל אליעזר עבד אברהם קפצה לו הדרך ונתקבלה תפילתו וכיון שיצחק לא הכיר את אליעזר במעשיו שהי' יושב בצית שם ואבר וצא ויספר אליעזר ליצחק את כל אשר עשה ופרש"י גילה לו הנסים, אלא שאפשר לא יאמין יצחק שהקב"ה עשה לו נסים שהוא צחינת עבד ככל עבדים ולכן ויספר ליצחק את כל אשר עשה סיפר מעשיו הטובים שעשה שהוא עבד אברהם ולא עבד סתם ולכן האמין לו וקאי את כל אשר עשה העבד סיפר מעשיו הטובים וז"ש יפה שיחתן של עבדי אבות כיון שהיו עבדי אבות ולכן נעשו לו נסים. (שנת תשנ"ג)

"ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה וגו' ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו" (כד:סז). ובזוה"ק אמר ר' יוסי האי קרא קשיא האהלה לאהל שרה אמו מיבעיא ליה שרה אמו דמיה לשרה בכל עובדהא. ר' יהודה כמה דדיוקניה דיצחק הוה כדיוקניה דאברהם וכל מאן דחמא ליצחק אמר דאברהם הכי נמי רבקה דיוקנה ממא הוה דיוקנה דשרה ובגין כך שרה אמו ודאי. אמר ר' אלעזר בכלא הכי הוה אבל ת"ח רזא איהו דאע"ג דשרה מימת דיוקנה לא איעדי מן ציתא ולא איתחזי חמן מיומא דמימת עד דאתת רבקה כיון דעאלת רבקה אתחזיא דיוקנה דשרה דכתיב ויבאה יצחק האהלה וגו' מיד שרה אמו אתחזיא תמן ולא הוה

דא"כ הי"ל את כל הדברים שנעשו לו כמו שכתב רש"י ואשר עשה משמע שהוא עשה.

ונראה לפמ"ש רש"י לעיל ואבא היום אל העין היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של צנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה צמורה והרצה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה ע"ש. ול"צ הטעם למה כן, וי"ל דעבדי אבות כיון שעבדו אלל האבות ולמדו ממעשיהם לעשות מופתים כמוהם ועיין חינוך מצוה י"ז כי לפי פעולותיו יפעל האדם, ואמרו הדבק לשחור וישחחו לך. ולכן כשחזר העבד מצית לבן ויספר ליצחק את כל הדברים אשר עשה, כלומר גילה לו נסים אשר הוא עשה וכפירש"י, ומוצן הלשון אשר עשה כלומר שהעבד פעל ועשה נסים.

א"י לפמ"ש באדר"נ (פ"ח ה"ח) כשם שהראשונים היו חסידים כך צהמתן היו חסידות ומציא מגמלי אברהם שלא נכנסו למקום שיש בו ע"ז כמ"ש לבן ופניתי מקום לגמלים, וכ"ש עבדיהם שהיו חסידים, ולכן אמרו יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של צנים, שעבדי אבות היו חסידים כצהמתן.

והנה מדרך העבדים שהם רשעים ואין הקב"ה עושה להם נסים ואינו שומע לתפילתם ואפילו גחזי שהי' משמש את אלישע הנביא שהי' רשע כששלחו עם

ונראתה זרחה צעיקה ואולי הנישואין היו ע"ש כמנהג חסידים ואנשי מעשה בערי אייראפע וגדולה מזו שראה דיקונה של שרה נכנסה וחזרה לבית כלשון הזוהר ולא ראה דיוקן זה שום אדם רק יחזק שהוא ראה שהכל דומה לשרה ודיוקנה חוזרת אז ויאהבה וינחם יחזק אחרי אמו.

ומזה מוסר השכל להנשואין בזמנינו שהעיקר להכניס צבית דרך האמהות שלנו ולא להחליף הישן בחדש ולילך אחר מנהג המדינות ולשנות המטות וההריטים שהיו מלפנים במטות של מאדערן סטייל וגם שלא לקנות מה שנוהגים העכו"ם וכבר אמרתי מה דכתיב כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אתם באים שמה לא תעשו ול"ע מה המעשה הזו שהלא על ע"ז נלטו וגם חקוטיהם נלטו שהם חק לע"ז ומה המעשה ארץ מצרים אשר הכתוב מזהיר עליהם. אבל נראה דהוא שלא יקנו רהיטים או שאר ענינים שהם מהמאדע שלהם וכיוצא בו הגם שאינם לשם ע"ז אבל כיון שהם מעשה ארץ מצרים ונקראים על שם המצרים או כנענים או שאר גוים לא תעשו ולא תלכו בחקותיהם וצמעייהם, וצמעייה כהיום קונים צבית דוקא איטליאן סטייל ופרענץ סטייל וכיוצא בו וזה מעשה ארץ מצרים שלא תעשו אלא תעשו צבית כמו שעשתה שרה אמנו ורצקה ורחל ולאה אבי"ר.

(שנת תשנ"א)

חמי לה זר יחזק בלחודיו כד עאיל תמן וע"ד וינחם יחזק אחרי אמו דאמו אחזיזא ואיזדמנא צביחא ועל דא לא כתיב אחרי מיתת אמו אלא אחרי אמו ע"ש.

נראה דמשמחה שרה הי' יחזק מצטער ולא מצא נחמה כי ראה שהשכינה נסתלקה מן האהל והנר נסתלק ולא נמצא זרחה צעיקה כמו צחיי שרה אמו ושרה בכל ע"ש לשה עיקה לחלות על שבת וכשלשה העיקה הפרישה חלה בצרכה והתכוונה לשם שבת קודש ובכל לישא ולישא אמרה לכבוד שבת ונכנסה הצרכה ולאחר שמתה שרה הרי לא היה לו חלות כאלו אלא מה שלשו השפחות והערלים וגם הפרשת חלה הי' כמו שהי' ואולי סמכו עליהם כמו צארה"צ צעונ"ה שקומכים על הפרשת עיקה כלומר מערלים ולא אוכל לפרש יותר ולא ידע אם אשה זאת שהציאו לו תהי' כאמו שיחזרו ג' סימנים לבית כמו שהיו צחיי שרה אמו.

ולכן מכל הטעמים הנ"ל חשב תחילה להציאה לאהל שרה אמו ושחראה עכ"פ היאך הי' נראה אהל של שרה אמנו ומה שהוא נתגדל בו ויראה מה דעתה בדברים אלו כי הרי ידע שקוף סוף רצקה נתגדלה צבית בתואל ולבן הארמי אחיה ועע"ז, אבל מיד שהכניס אותה צאהל שרה אמו ומיד צכניסתה נראתה שכינה שחזרה על האהל וגם הנר הדליקה צבית ודלק ומיד לשה עיקה

הפלגשים לא כתב בניו אבל כאן כתב ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו.

האמנם בענייני במקום אחר כתבתי דודאי אין לעבר אחסנתא אבל אברהם אבינו נתן ליצחק את כל אשר לו לא בתור ירושה אלא נתן לו נדוניה כי חש שלא יתנו לו אשה (כד:י) וכל טוב אדניו בידו (ב"ר) שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר כדי שיקפצו לשלוח לו בתם והביאו הרמב"ן וכתב ולדעה זו מה שכתב ויתן אברהם את כל ליצחק לומר שהחזיק אותו בנכסים בשעת פטירתו שלא יערערו בו וכו' ע"ש ולפ"ז לא קשה מידי דלענין ירושה לא נשאר כיון שנתן הכל ליצחק בשעת נישואין בתור נדוניה ומה לו לחלק עוד. וכל אשר לו יתן בעד נפשו וכמה אבות לויין להשיא בניהם זווג הגון ונכון.

ומיהו כעת נראה עוד לפמ"ש רבינו בחיי עה"פ (כא:יד) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה, ותמה הרי אברהם עשיר גדול וביתו מלא כל טוב ואל הבקר רץ אברהם להטעים לכל אחד טעם לשון וצנו ישמעאל כששלחו מציתו חולה אחוזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו שלחו בלחם וחימת מים ובחמת כי גם רש"י הרגיש צוה וכתב לחם וחמת מים ולא כסף וזהו לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה ע"ש.

"וינחם יצחק אחרי אמו" (כד:סז). עיין רש"י, וי"ל דלכאורה הרי אמרו ועל המת שישתכח מן הלז אחר י"ב חודש וכיון שכבר היתה כאן ג' שנים אחר מיתת שרה היאך לא התנחם עד עכשיו והלא גזירה הוא, ולולי דמסתפינא שהי' יצחק מטער ש'אמו מתה ועוד שעל ידו נגרמה מיתתה שהרי כששמעה מעקידתו וכמעט נשחט אז פרחת נשמתה א"כ הי' מטער על מיתת אמו בצחינת וחטאתי נגדי תמיד כי הוא הי' הגורם אבל כשנשא את רבקה וחזרו הג' סימנים שהיו אלל אמו שרה ראה לזה סימן שאין לו אשמה ולכן וינחם יצחק אחרי אמו וק"ל.

(שנת תשנ"ג)

"ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וגו' ויגוע וימת וגו' ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו" (כה:ה-ט). ותמהו צעלי התוס' ועוד מפרשים האיך לא הניח ירושה לישמעאל כלום והלא אמרו (כתובות נ"ג ע"א) דלא תיהוי מעיבורא אחסנתא אפילו מצרא בישא לצרא טבא, ולפענ"ד להוסיף תמיה לפמ"ש ז"ל ויקברו אותו יצחק וישמעאל מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו והיא שבה טובה (ב"ר רש"י) א"כ הו"ל צרא טבא נמי שהרי עשה תשובה, ורבים חיי' שישמעאל בן האמה ואינו יורש דכל מה שקנה עבד קנה רבו וז"ע קצת לשון צבני

ירושא כז הטעם שאמרינן לא תיהו צעזעורא אחסנתא אפילו מצרא צישא לצרא עבא דילמא ינא מיניה זרעא מעליא אבל צישמעאל שראה הנציא א"א שלא ינא ממנו רק רשע ויענו וישתעבדו צישראל צשנאה גדולה יותר מכל האומות לא נתן לו כלום וליכא צוה דין דעיצורי אחסנתא, וכבר מצואר צמפרשים דמכל אומות נתגייירו מהם גרי לזק חוץ מישמעאלים שהם שונאי ישראל יותר מכולם. וצעונ"ה צדור הזה אנו רואים עד היכן הדברים מגיעים.

(שנת תשנ"א)

ורבינו צחיי כתב וז"ל ויתכן לומר כי מה שגירש אותו צלחם ומים שיכלול ענין אחר והוא שאצרהם ראה צמראה הנצואה שעחידים צניו להשתעבד תחת ידי ישמעאל וכי ישנאו אותם שנאה גדולה שאין אומה צעולם שיהיו שונאים לישראל צצני ישמעאל ע"כ התנהג אצרהם עמו כמו שראוי להתנהג עם השונא ונתן לו לחם ומים שהוא שכתוב (משלי כ"ה) אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים עכ"ל.

וי"ל דמה"ע גופיה לא השאיר לו שום

פרשת תולדות

ה"א) דאחד לט' שנה אנדרלמוסי' צאה לעולם ומכלה הממזרים עיי"ש משמע דעד אז חיינ ומי' דע"כ ממזר שאינו ידוע קאמר ועליהם אמר הצעה"ע דאינו מוליד. וכעין זה צספר חסידים (סי' ח"ק) שכ' דממזר לא יוליד צנים דלא חי, כטריפה דאינה חי' עכ"ל.

והנה ממזר דלא חי מצואר צצממות (ע"ח ע"צ) דהיינו ספק ממזר, והוא כדי שלא יתערבו צאחרים, אבל ממזר ידוע חי. והנה ליצני הדור היו אומרים מאצימלך נתעברה שרה, וא"כ עכ"פ הו"ל ממזר שאינו ידוע ואינו ראוי להוליד. אבל כיון שהוליד נתברר דלא הו מאצימלך. וז"ש "ואלה תולדות יצחק

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כח:יט). והקושי' ידועה, שהתחיל צאלה תולדות יצחק, וסיים צאצרהם הוליד את יצחק. וצרש"י, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאצימלך נתעברה שרה, ול"צ.

ונראה לפמ"ש הצעה"ע (דברים כג:ז) עה"פ לא יצוא ממזר צקהל ה' דממזר אינו מוליד, והקשו עליו מהא דאמרינן "גם דור עשירי לא יצוא צקהל ה'", ומצואר דשייך צהם דורות עד דור עשירי, (דברים כג:ג) ועי' גם צמס' ע"ז (נ"ד ע"צ) משמע דממזר יש לו צנים. יותר מזה מצינו מפורש צפרשת וישלח (לו:כה) עיי"ש ועי' ירושלמי יצמות (פ"ד

אציו הוא האמיחי, ואילו לא הי' משנה
עלמו אלא הי' הולך בדרך זה אז הי'
ודאי ניצל מנסיון זה. וזה דמות דיוקנו
של אציו נראה לו, מלשון נראין דברי
אדמון. והנה ציחק אילו הי' ח"ו כדעת
ליצני הדור, אז ודאי הי' משנה עלמו
מדרך אברהם. אבל כיון שהי' דמות
דיוקנו ממש דומה לאברהם והי' מחדמה
לאברהם, מזה שפטו הכל לאברהם הוליד
את יצחק. וזה צר קלסתר פניו דומה
לאברהם ממש.

והנה בנת אף שהוא הי' לדיק, אבל בניו
כבר לא היו לדיקים כמותו,
והחורה העידה "נת איש לדיק חמים
הי' צדורומיו", והיכן היו בניו, ולא
מיצעי' חס אלא שם ויפת אף שהיו יוחר
עובים, אבל עכ"ז לא חזר אחר בני בניו
להיות לדיקים. אבל באברהם כתיב
"למען אשר יצוה את בניו", וכן עשה
בנו יצחק אחריו ודורות הבאים. וז"ש
דבנת, הי' רק נת בעלמו איש לדיק, אבל
באברהם "אלה תולדות יצחק בן
אברהם", זה התולדות נמי יתיחסו בחר
אברהם, ולכן נקראת הפרשה "תולדות".
(שנת תשל"א)

"אברהם הוליד את יצחק" (כה:יט).
ע"ן צמפרשים מה שהקשו
לשון הוליד את יצחק ונראה דבסמוך
ויעתר יצחק לה' לנכת אשתו כי עקרה
היא משמע דהיא שהיתה עקרה אבל
יצחק לא והטעם לפי שאברהם הוליד את
יצחק והקב"ה אמר לו לזרעך אתן את

בן אברהם", שכיון שיצחק הוליד בניו,
ממילא נחזר הדבר ש"אברהם הוליד
את יצחק", דאל"כ לא הי' מוליד.
(שנת תשל"א)

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם"
(כה:יט). יש לדקדק שנקרא הפרשה
"תולדות", וגבי נת נמי כתיב "אלה
תולדות נת" ונקראת הפרשה "נת" ולא
"תולדות", והכ"נ הו"ל לקרוא הפרשה
"יצחק". וברש"י (שם) שהיו ליצני הדור
אומרים מאצימלך נחעברה שרה, מה
עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק
דומה לאברהם והעידו הכל "אברהם
הוליד את יצחק". ונראה, דהנה באמת
אברהם אציו הי' לו עוד בניו -
ישמעאל ובני קטורה, אבל אלו לא
נתיחסו אחריו אלא יצחק, והוא משום
דיצחק הלך בדרך אציו בתומו ובצדקתו.

והנה מי שהוא ממזר בעונ"ה הראשון
הוא בועט באציו שהוא באמת
אינו אציו, שמטבע הבן לאהוב, אבל זה
כיון שאינו אציו מחתף. ומה"ט אמרו
ז"ל (ב"מ פ"ג, ועיין מס' כלה) מדחניף כולי
האי ש"מ ממזר הוא.

ונראה דבמקום אחר אמרתי "וימאן"
(בראשית לט:ח) דמות דיוקנו של
אציו נראה ליוסף בחלון (עיין סוטה ל"ו
ע"ב). ואמרתי דהנה לעיל מיני' כתיב
התחיל מסלסל בשעריו כדי שיהא נראה
יפה ושינה קצת מדרך אציו הקדוש
ונחגרה בו הדוב, אז הרגיש כי דרכו של

אליעזר לא שאין היא בכלל, שהרי היא
בחולה ולא נערה, או שזה ג"כ חלק
מרמאות שלו שרצה לרמות אותה שהיא
עדיין נערה ולא בחולה צ"ד.

ומה מדיוק צוה הלשון כשצ"ח על עין
המע"ן דכתיב (שם כד: ע"ז) והנערה
טובה מראה מאד בחולה ואיש לא ידעה
והנה קראה נערה ובהנ"ל ועי"ן רש"י
בחולה ממקום בחולים ולהנ"ל י"ל
דצ"ח בחולה היא כלומר שיצאה מכלל
נערות וקראה נערה מפני שלבן קראה
נערה וגם אמר נקרא לנערה ונשאלה
את פיה ואחי שפיר דיליף מינה מכאן
לנערה שנותנין י"צ תודש והוא כעין
אסמכתא, ושיטת רש"י אדרבה מדקראה
צ"ח נערה א"כ נערה היא ומה שקרה
פעם בחולה ח"י ממקום אחר ודו"ק.
(שם משנ"א)

"ויעתר לו" (כ"ה: כ"א). להם מיבעיא ל"י
אלא לפי שאינו דומה חפלת
צדיק בן צדיק לחפלת צדיק בן רשע
(יבמות ס"ד) ועי"ן ש"ע א"ח (סי' נ"ג)
מכאן שיש להדר אחר ש"ץ שהוא צדיק
בן צדיק ועי"ן מג"א שם ובט"ז הביא
חשו' הרא"ש וחולק וס"ל דרמנא ליבא
צ"ח ופלא לכאורה דלא ח"י דהוא נגד
הגמ' שאמרו אינו דומה חפלת צדיק בן
צדיק.

איברא דבגמ' חענית (כ"ה ע"ב) מעשה
צ"ח ור"ע שהתפללו על גשמים
וירד ר"א ואמר כ"ד רננות ולא נענה

הארצות האל א"כ א"א להיותו עקר
ולכן התפלל לנכח אשמו. וזה אצרהם
הוליד כלומר עשה אותו להיות מוליד
משום דהיה בנו, ועי"ן יבמות (דף ס"ד
ע"א) ששניהם עקורים היו יצחק ורצקה,
ומדרשות תלויות.

"ויהי יצחק בן ארבעים שנה"
(כ"ה: כ"ב). ופרש"י דרצקה צ"ח ג' שנים
היתה כשנשאה יצחק והקשו הבע"ח
דצ"ח ספרי מסיק ג' שנותיהן שוין
קתה, ורצקה, ובן עזאי, והרי קתה ח'
קל"ג שנים ולפי החשבון שרצקה היתה
צ"ח ג' שנים, וכשחזר יעקב מציח לבן
מתה, א"כ לא היתה רק צ"ח קכ"ב
שנים. ולכן נראה שהיתה צ"ח י"ד שנים
כמבואר בסדר עולם וא"כ מה שאמרו
כשחזר אצרהם מעקדה נחשבר שנולדה
רצקה היינו שנולדה כבר לפני י"א שנים,
אלא שהקשה על זה רבינו משה שלמה
בר אצרהם המכונה אנסים מא"ן מהא
דאמרינן נותנין לבחולה י"צ תודש וילפי
לה מקרא דחשב הנערה אחנו וכו'
והיאך יכולין למילף מרצקה הלא צוגרת
היתה באותו זמן ואמרינן החס לצוגרת
אין נותנין רק ל' יום ול"ע ע"כ.

ולפענ"ד לולי דמסתפינא נראה דמה
ס"ד ללבן לצקש חשב הנערה
אחנו כיון דנתקדשה הרי היא צרעות
אחר וחלף לה, אלא כיון דיש הלכה
דנערה מתקדשת ונותנין לה י"צ תודש
לבן קראה נערה ואמר חשב הנערה כמו
נערה שנותנין לה י"צ תודש ואמר

"ותלך לדרוש את ה'" (כה:כב).
פרש"י לציח מדרשו של שם
לדרש את ה' להגיד לה מה תהא בקופה
ול"צ לשון מה תהא בקופה היל"ל מה
חלד או למה יש לה זער.

ונראה לפ"מ שאמרו ז"ל לדיקים יז"ט
שופטן רשעים ינה"ר שופטן
צינונים שניהם שופטן אותן והנה כאן
שעברה על פתחי תורה של שם ועבר
היה מפרכס ללאת וכשעברה על פתחי
ע"ז היה מפרכס ללאת ובחשבה שהיא
ולד אחד חשבה שהיא צינוני שינה"ר
ויז"ט שופטו ולכן כל שעוברת באיזה
מקום שהוא הוא מפרכס ובצינוני
העיקר אם בקופו הוא שב א"כ מועיל
לו על הכל ומכריע לטובה אבל אם
בקופו ח"ו אינו שב נמצא מכריעו ח"ו
להיפוך ועיין קידושין (דף מ') לעולם
יראה אדם עצמו כאילו חזיו זכאי וחזיו
חייב עשה מצוה אחת הכריע עצמו ואת
כל העולם כלו לכף זכות ולהיפוך ח"ו
ולכן ותלך לדרוש את ה' מה תהא
בקופה אם בקוף יהיה לדיק או ח"ו
והשיבו לה שטעמה אלא ששני גוים
בצטנה ואחד לדיק גמור מתחלתו ועד
סופו ואחד להיפוך מתחלתו ועד סופו.

"ורב יעבוד צעיר" (כה:כג). פי' ר"ת
הרבה יעבוד זעיר את הגדול
כלומר רב זמן גדול יהיה משועבד ורב
כמו יש לי רב וריב"א פי' כמשמעו והכי
ר"ל הגדול יעבוד זעיר והדין הברכה
מתקיימת בישראל שהרי עבדים ושפחות

ירד ר"ע ונענה והו קא מרנני רבנן
ינחה בת קול לא מפני שזה גדול מזה
אלא מפני שזה [ר"ע] מעביר על מדותיו
וזה אינו מעביר על מדותיו, ועיין עץ
יוסף שם דעכ"פ בזה הוא גדול הימנו
במה שמעביר על מדותיו. ובמקום אחר
אמרתי דלכאורה ר"ע היה בן גרים מבני
קנחניב א"כ עכ"פ מבואר דאין מעלה
בחיילת לדיק בן לדיק.

ומיהו נראה דלדרכה מתחילה הרי ירד
ר"א להתפלל לפי שהוא לדיק בן
לדיק ולא ר"ע ועיין ברכות במעשה
דר"ג ור' יהושע דהיה מטער ר'
עקיבא ואמר אשרי מי שיש לו יתד
לתלות עליו (ועיין רבינו נסים גאון שם בשם
הירושלמי) ועוד דהלל ר"ע תלמידו של
ר"א היה כמבואר בש"ס מנחות.

ואשר נראה דלגבי תפלה צריך להעביר
מדת הדין למדת הרחמים ולריך
להיות ש"צ המעביר על מדותיו ובר"א
מזינו שאמר מעולם לא אמרתי דבר שלא
שמעתי מרבותי ולא הי' רוצה להעביר
לכן על מדותיו שהכל נהג ע"פ קבלת
רבותיו ולכן מזינו נמי במעשה דתנור
של עכנאי לא רצה לבטל דעתו הגם
שהיו רוב נגדו בחורה אחרי רבים כחיב
ומיהו כיון שהוא קבל מרבים לא רצה
לבטל וכעין שאמר עקיבא בן מהללאל
לבו בשעת פטירתו כידוע ולכן לא
נשמע חפלתו עד שירד ר"ע שהי'
מעביר על מדותיו ושפיר נענה בגשמים.

ולפ"ז כיון שראה יצחק שאינו רוצה
למול עצמו היאך החזיקו בצדיק
ואהב אותו הרי הוא מומר לערלות
שהוא מומר לכל התורה כולה עיין
רמ"א יו"ד סי' רס"ד ס"א ובש"ך שם
סק"ד וצח' רעק"א מה שהאריכו ועיין
בהגהות יד אברהם שם שמקיים פסק
הרמ"א וגם בענייני הארכתו צחש' לישב
פסק הרמ"א ז"ל ואפי' לדעת הש"ך
עכ"פ מומר הוה והאיך החזיקו לצדיק
יותר מיעקב אבינו.

והנראה לפמ"ש הרמב"ם (פיה"מ שנת
פ"יט דף קל"ז) ד"ה אלו הן צינין
וכו' וממה שאני חייב להזכירך בכאן
שהאדם כשעבר ולא מל את בנו או יליד
ביתו וחס עליו ביום הח' עבר על מצות
עשה גדולה וחמורה כי אין בכל המצות
כמות ולא יתכן לו לעולם לשלם זאת
המצוה וכו' אבל זה העון קשה יותר
ממי שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה
סוכה או ליל פסח ולא אכל מצה לפי
שזה אחר שעבר יום הח' למילה לא
נפטר מזו המצוה אבל הוא מצווה
ומוכרח למולו תמיד וכל זמן שלא ימול
אותו ויהיה ערל יהיה עובר על מצות
עשה שהגיע זמנה וכשימול אותו תסור
ממנו זאת העצירה ויעשה מצוה וכו'
וכשיגדל הילד ויגיע לזמן חיוב המצות
נפטר כל אדם ממילתו ונחתיב הוא
למול את עצמו מיד וכ"ז שלא ימול
עצמו הוא עובר על מצות עשה עד
שימול וכו'.

עובדים אוחנו מהם תמיד ואין אחד
מישראל עובד את עכו"ם והתרגום
מוכיח לדבריו שתרגם ורצא ישמעבד
לזעירא ע"כ, ואולי מזה בתוכחה אחד
מהצרכות והתמכרות לעבדים ואין קונה
שזה בכלל צרכה של ורצ יעבוד לעיר
ודו"ק. (שנת משנ"א)

"ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע
ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב
אהלים ויאהב יצחק את עשו כי ציד
בפיו וגו'" (כה: כז-כח). וברש"י כל זמן
שהיו קטנים לא היו נכרים צמעשיהם
ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון
שנעשו בני י"ג שנה זה פי' וכו' יודע
ציד ללוד ולרמות את אביו בפיו ושאלו
אצא היאך מעשרין את המלח ואת התבן
כסבור אביו שהוא מדקדק במצות
(תנחומא).

וי"ל לפ"מ שהביאו בעה"ת וינא
הראשון אדמני, מדרש כשראהו
אביו אמר עדיין לא נבלע בו דמיו ולא
רצה למולו לשמונה ימים כדאמרינן גבי
מעשה דשתי נשים שבאו לפני נתן הבבלי
וכו' וכשעבר שנה או שנתיים וראה יצחק
שלא החליף מראיתו ידע שזו תולדתו
ואפ"ה לא מל אותו אמר הואיל ולא
מלתי אותו לשמנה כמוני אמתין עד
שיהיה בן י"ג כמו ישמעאל אחי ואמול
אותו וכשהיה בן י"ג שנה הוא עכב
בעצמו ולא רצה למול והיינו דכתיב אם
לא דם שנאת ודם ירדפך ע"כ.

מכסא כלומר שאמרה לו לקטיעה ווי לך
שאתה נהרג בשביל ישראל ולא מלח את
עצמך ותטול חלק עמהם, נפל על רישא
דעורלתיא קטעה אמר יהצית מיכסי
חלפית ועברית ע"ש הרי שבשינוי כרת
לעורלתיא והכ"נ אמר עשו כי ליד צפיו
שבפיו קטע עורלתיא עכ"פ האמינו יצחק
אבינו, ומאז הוסיף עשו ברמאות שהוא
יושב ומתבודד בשדות מקום שאין שם
בני אדם כדרך הפרושים ומקיים והלנע
לכת את ה' ולכן הוא איש שדה ואינו
ישב באהל כלל.

ובזה מובן ממילא מה שהוסיף עשו
ברמאות פיו אצל האיך מעשרין
את המלח ואת התבן ומה שייך זה להכא
אלא דכיון שהעלה הוא נקראת המכס
והמעשר שכורת מהגוף והו"ל כמכס צא
ואמר כיון שצריך לעשר אפילו את עצמו
ולמה אין מעשרין את המלח ואת התבן
והי' יצחק שמח מאד שהוא באמת נדיק
גמור, וכיון שנקבע צו לדקתו שוב
כשבאו ואמרו שהוא לד נשים מחמת
בעליהם וכיוצא צו אמר שהוא לה"ר
מחמת לדקתו הגדולה וכמו שדברו על
משה רבינו שחשדוהו צא"א מסתמא כן
הוא גם על עשו, שחושדין אותו אצל
רבקה ידעה האמת ולכן אזהבת את
יעקב. (שנת תשנ"ג)

והמבואר דהאז נתחייב במילת בנו עד
שיהיה בן י"ג ומשנת י"ג
ואילך נפטר האב והחיוז על הבן והנה
יצחק שלא מל את עשו עד שנת י"ג
וכשצא שנת י"ג ורצה למולו עכצ עליו
עשו ברמאות ואמר לו מעתה אבא אתה
פטר ממלואה זו ואני הוא המתחייב זה
ואני רוצה למול עצמי ולקיים המלואה
והגם כי קשה למול בעצמו מ"מ אמול
בעצמי לקיים המלואה ומקבל על עצמו
אפה"כ אלא כיון שאינו רוצה שיהי' לו
ח"ו איזה הרהור גאוה והתנשאות נגד
אחיו ונגד אחרים שיראו אותו מקיים
מלואה גדולה כזו וחותך בעצמו הערלה
מה שאפי' באברהם אבינו הי' מחירא
עד שאחז הקצ"ה וכתת עמו הברית ולכן
הרי הוא יוצא השדה בחקל חפוחין ואין
שם אדם שיוכל להתבודד בינו וצין קונו
וימול עצמו לבדו שלא יראנו אדם רק
הקצ"ה, ושמה יצחק על בנו שלא חשדו
לרעה והנה עשו מיד שנעשה בן י"ג יצא
השדה על מנת למול את עצמו והנה חזר
מן השדה והרג שם איזה בן אדם ולקח
מדמו על בגדיו והביא והראה לו לאביו
הדם מילה ואמר לו שקיים הכל כדין
ואפילו קיים מלואת מצינה צפה כמנהג
ישראל וכמו שאמרו בגמ' האי מוהללא
ללא מוץ מעבירין אותו וזה כי ליד
צפיו.

או יאמר לפ"מ שם בגמ' (ע"ז י" ע"א)
בקטיעה בר שלום שיצא ליהרג ושדו
ליה לקמוינא חלילא ואמרה לה האי
מטרוניתא ווי ליה לחילפא דאלוא כללא

"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו
ורבקה אזהבת את יעקב" (כה: כח). יש
לעיי' על אבינו יצחק ואמנו רבקה הלא
מטבע העולם לאהוב את ילדיהן וכ"ש

והנראה דבהא נחלקו ליחמק אהב את
 עשו כי ליד צפיו וכמדמש מז"ל
 שצא ושאל אצלו היאך מעשרין את החבון
 ואת המלת והיה תושב שהוא לדיק גדול
 וזהיר צמנות עד שמחמיר על עצמו
 אפילו לעשר מלת וחבון וכיוצא בו ולכן
 אהב את עשו ולא את יעקב דא"כ יעקב
 ח"ו הוא הרשע והגם שהוא יושב אהלים
 אבל הוא רק יושב אהלים ולא לומד אלא
 כדי לרמות את אציו ואנשים עושה כן
 שיהא נראה ח"ח הוא יושב אהלים
 ורצקה אהבת את יעקב כי גם הוא
 ידעה שרק אחד לדיק אבל היא הימה
 בקיאה צרמאות מבית אציה ובלשון
 חלקלקות וצפרט כי נשים מכירות ציותר
 אפילו באורחים כ"ש צנייה וידעה כי
 יעקב הוא הלדיק ולכן בקש לצרך את
 עשו ולא את יעקב כלל.

והא דלא קשה ליה דצנצאה אמרו ורצ
 יעצד צעיר י"ל שפי' שהצעיר יעצד
 לרצ כלומר יעקב יעצד לעשו שלא אמר
 ורצ יעצד לצעיר אלא ורצ, לו יעצד צעיר
 או שגם עשו ידע מהנצואה ולכן מכר
 צכורתו ליעקב ויהיה הוא הצכור ויהיה
 מקויים ורצ יעצד צעיר.

או יאמר שנחלקו יחמק ורצקה מי הוא
 הצכור דידוע מחלוקת הפוסקים
 בקרא דלא יוכל לצכר את בן האהובה
 ע"פ בן השנואה הצכור וכח הגר"א
 דיש שהוא צכור ליצירה כגון צשני נשים
 וצא על אשתו השנואה ונמעצרה ושוב
 צא על אשתו האהובה ונמעצרה וילדה

שנולדו צקשוי ולמה יחמק אהב עשו וזנח
 את יעקב ואמנו רצקה להיפוך והאיך
 אפשר לשנא את פרי צטנה השני, שנית
 הלא קיי"ל לעולם אל יקדים אדם בן בין
 הצנים והאיך זה יחמק ורצקה תרוייהו
 עשו היפוך ההלכה שקדמו את האחד.

והנראה דרצקה צשעת הריון הלכה
 לדרוש את ה' ונאמרה לה שני
 גיים צצטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו
 ולאם מלאם יאמץ ורצ יעצוד צעיר והנה
 ידעה רצקה שרק אחד משני צנייה יהיה
 לדיק והשני יהיה רשע והרמז"ן צסמוך
 עה"פ צעצור צצרכך נפשי כחצ דנראה
 שלא הגידה רצקה מעולם ליחמק הנצואה
 אשר אמר לה ה' ורצ יעצוד צעיר כי
 איך היה יחמק עובר את פי ה' ומחמלה
 לא אמרה לו דרך מוסר וצניעות כי חלך
 לדרוש את ה' שהלכה צלא רשות יחמק
 או שאמרה אין אני צריכה להגיד לצניא
 כי הוא גדול מן המגיד לי ע"ש.

ולולי דמסתפינא הי' נראה לפענ"ד
 דרצקה צאמת הגידה לו כי לא
 חכמה מצעלה אם כי חשבה כי צניא הוא
 וידוע כ"ש שחגיד לו כיון שידע מעצמו
 ויהיה לה לצושה שלא אמרה לו והלכה
 צלי רשות והוא צניא יודע עמידות גם
 כי נשים צנועות מחיענות עם צעליהן
 קודם מהנעשה אצלה ולכן י"ל דגם יחמק
 ידע מהנצואה ששני גיים צצטנה ולכן
 בין יחמק ובין רצקה כיון שידעו שרק
 אחד הוא לדיק והשני רשע צע"כ אחד
 מהם הוא רמאי.

"וימכור את זכורתו" כתב שאהב את עשו בעבור לרכו שליד צפיו. והרמז"ן ז"ל תפש עליו מאד בזה ע"ש.

והנראה לומר דשמי הדרשות אמת ולריכות זו לזו, דלכאורה יש לדייק על אבינו יצחק האריך אכל מזידו של עשו, הלוא עשו הי' מומר וכפר בעיקר, וכמ"ש ז"ל עה"פ "הנה אנכי הולך למות" (כה:לג) שכפר בתחיית המתים. וזרש"י עה"פ ויגדלו הנערים ויהי עשו וגו'" (כה:כו) זה פירש לע"ז וכו', וא"כ שחיטתו פסולה, וכמבואר בהג"א (חולין ה') בשם הא"ז שחמה האריך עד אחד נאמן על צפר שהרי איתחזק איסורא והיכא דאיתחזק איסורא ע"א לא מהימן והניח צ"ע, והר"א ממיץ בהג"א חולין שם תי' דבעי אדם כשר מוחזק בכשרות ובלאו הכי אין סומכין על נאמנותו ע"ש.

אלא דכל זה אילו היו מעשיו הרעים של עשו גלויים לנו וידועים לעיני כל בני"א וגם ליצחק, אמנם הרי עשו רימהו ושאלו אבא האריך מעשרין את התבן ואת המלח, ולפי תומו חשב אבינו יצחק שהוא באמת נדיק ויר"א ומוחזק לאדם כשר, ולכן האמינו על השחיטה. ועיין תוס' (גיטין ב' ע"ב) בדין ע"א נאמן באיסורין ובמאירי שם ובמרדכי חולין (סי' תקע"ט) ובחי' הארכתי בס"ד. וע' חידושי חת"ס ביצה שהביא מה שכתב צמד' תורה על המדרש שהביא רש"י שא נא כליו, היינו שישחיו סבינו אין הכוונה שזיהו להשחיו

לשבעה נמלא דבן השנואה הוא הזכור לאביו שהוא ראשית אונו ובן האהובה הוא הזכור ללידה או להיפוך מי הוא הזכור והארכתי בזה במקום אחר ורש"י הביא כאן דיעקב הי' הזכור במחשבה במשל לשפופרת קצרה הנכנס ראשון יוצא אחרון א"כ יצחק ס"ל יעקב הוא הזכור ועשו הוא הנעיר ועליו נאמר ורצ יעבד נעיר ורצקה ס"ל צפטר רחם תלוי רחמנא ועשו הזכור.

ומה מדויק בזה בסמוך (כו:טו) ותקח רצקה את בגדי עשו בנה הגדל וגו' ותלבש את יעקב בנה הקטן ומאי קמ"ל עכשיו הגדל והקטן אלא שהשמיע שעשו הוא בנה הגדל ויעקב בנה הקטן ולא כיצחק שס"ל שיעקב הגדל ועשו הקטן וא"כ ורצ יעבד נעיר בזה תלי והבן. ואחר שברך את יעקב ונכנס אתו הג"ע ואחר עשו נכנס הגיהנם אז ראה יצחק שהלדק עם רצקה ויחרד יצחק חרדה גדולה ואמר מי אפה הלד ליד כלומר הוא באמת הלד ליד הרמאי ע"כ הוא עשו הרמאי ולכן גם צרוך יהיה יעקב.

"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" (כה:כה). ותרגומו, ארי מזידיה הוה אריל. ועיין רש"י, ומדרשו (ב"ר ס"ג י') צפיו של עשו, שהי' נד אוחו ומרמהו בדבריו. ועיין בסמוך "יודע ליד" ללוד ולרמות את אביו צפיו ושאלו אבא "היאך מעשרין את המלח ואת התבן", כסבור אביו שהוא מדקדק במלכות (מנחומא). ועיין אבן עזרא בסמוך עה"פ

חסדים, בתורה שהרי שאלו אבא היאך מעשרין התבן והמלח, ובגמ"ח שהולך ולד חיות ונותן לאחרים ומפרנס אותן, וכמעשה דר' חייא שהיה לז בני שחטו ומאכיל הבשר ליחומים ועשה מעורן קלף וכחז ששה סדרי משנה ולמד עם תלמידים וכו' עד שאמר עליו רבי כמה גדולים מעשי חייא שיש בהם תורה וגמילת חסדים (עיין כפוזות ק"ג).

וביון שרימהו ליצחק שהוא ג"כ עוסק בתורה ומלוות, חשב ודאי שמדה זו חשובה משל יעקב, שאינו רק עוסק בתורה, והוא יש לו תרוייהו תורה וגמ"ח, וכן הימה מדת אברהם שהי' עמוד גמ"ח וע"ד שאמרו גדול הנהנה מיגיע כפיו יותר מיר"ש, וחשב יצחק כי מדת עשו חשובה משל יעקב, ולכן "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו", ופי' ארי מזידה הוה אכיל, והו"ל תורה וגמ"ח. אמנם, רבקה אוהבת את יעקב, כי ידעה עשו מי הוא. וזוה יש להבין למה רצה יצחק לזרך את עשו ולא את יעקב, כי חשב שהדרך של עשו תורה וגמ"ח חשובה יותר. אבל טעה בזה שעשו הי' עובד ע"ז, ואדרבה יעקב הי' עמוד התורה וגמ"ח וק"ל. (שנת תשכ"ו)

"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" (כח:בא). עיין א"ע ורמז"ן. ולכאורה יש להבין אהבת יצחק אצונו לעשו הרשע. ונראה לפמ"ש מחלוקת ר"י ורשב"י (ברכות ל"ה ע"ב), רשב"י אומר אפשר אדם תורש בשעת חרישה וכו' תורה מה

מחשב פגימה ולא נחשב עשו צעני יצחק, ובחש' יו"ד (פי' ע"ו) אם נחשב עשו צעני יצחק היאך האמין לו עתה ואם לא הי' חשוב צעניו למה הי' צריך להזהירו.

אלא דאכתי ז"ע, שהרי אין הקצ"ה מביא תקלה לנדיקים, ובפרט בדבר אכילה (כמ"ש הפוס' גיטין דף ז' ד"ה השתא וחולין ה' ע"ב ד"ה לדיקים ועוד כמה מקומות), וכיון דשחיטתו נבלה היאך אפשר שיצחק אכל מזידו ח"ו ונכשל ובתורה כתיב כי ציד בפיו. ונראה לומר בזה דבאמת עשו גם בזה רימהו ליצחק שהוא לא הביא לו אלא מבית רבקה ורמהו שהביא מזידו שלד בשדה. ומעמה אחי שפיר מאחר שדרשו "ויהי עשו איש יודע ציד", ודרשו יודע לצוד ולרמות את אצו, ולכן שפיר "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו", שאכל מזידו, כלומר שרימהו שאכל מזידו ובאמת לא הי' מזידו כלל, דבלא"ה הי' אסור לאכול מזידו.

או יאמר "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו", ומרגומו ארי מזידו הוה אכיל, דהנה אמרו ז"ל (סנהדרין ק"ג ע"ב) גדולה לגימה שמקרבת, ואמרו ז"ל (ר"ה י"ח ע"א) רבה ואציי תרוייהו מדבית עלי קאי רבה דעסק בתורה חי' מ' שנין, אציי שעסק בתורה וגמ"ח חי' שתין שנין. וא"כ כיון דגדלו הנערים "ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש חס יושב אהלים", ואתא עשו וסיפר ליצחק שהוא עוסק בתורה ובגמילות

תהא עליה, אלא "ועמדו זרים ורעו לאנכס", ור' ישמעאל אומר הנהג בה מנהג דרך ארץ, ואמרו הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם. ומלינו (חולין ז' ע"ג) ברפב"י שמיוס עמדו על דעתו לא נהנה מאדם אפילו משל אציו, ואמרו "יגיע כפך כי תאכל וגו'" (מהלים קכח:ז).

והנה בגמ' (סנהדרין כ"ו ע"ג) אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות הני מילי צפרהסיא אצל צאינעא לא וצפרהסיא נמי וכו' ופרש"י ותוס' אוכלי דבר אחר מקבלי דקה מן הנכרים דהוה חילול השם מחמת ממון והו"ל כרשע מחמת חמס, והרמב"ם (פי"א מהל' ממנות עניים ה"ה) כתב כי ת"ח שקומכים על דקה מבזים את עצמן. ולכן הי' ס"ל ליחזק דיעקב איש תם יושב אהלים ואינו מפרנס את עצמו אינו ראוי לו להיות מקבל הצרכה, כי לומדי התורה צריכים ליהנות מיגיע כפס דוקא ולא כיעקב שמנפה אל שלחן אחרים. וזה שאמר "ויאהב יחזק את עשו כי יד צפיו" - כלומר צפיו של עשו עצמו, שמפרנס עצמו מזידו, ואינו סומך עצמו על שלחן אחרים, וקאי "צפיו" אפיו של עשו עצמו, כלומר מפרנס עצמו ומביא לפיו, לא כן יעקב שאוכל משל אציו.

ורבקה אהבה את יעקב, כי ידעה והכירה את עשו כי שבע תועבות בלבו ושהוא עומד ומלטס את הצריות ואינו אוכל משלו מיגיע כפו, ואדרבה יעקב הוא הצדיק, והקרא מעיד

עליו שלא בקש אלא לחם לאכול ומו לא כי הסתפק צמועט לחם לאכול ובגד ללבוש, וג"ז עשה ציושר ובנאמנות כמו שאמרו חז"ל שחזר על פכים קטנים שממונס של צדיקים חביב עליהם יותר מגופס כיון שאין פושטין ידיהם בגזל, (חולין ז"א) ובצית לבן ציוס אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני, צעבודתו לפרנס בניו וביתו, וכששאל לבן ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא אתן לי מאומה אם תעשה לי את הדבר הזה וגו' ארעה לאנך אשמור וגו' והיה שכרי ולא בחנם, והצוטת בה' חסד יסובצנו. (שנת חשל"ה)

א"י צדיק לשון כי יד צפיו, ועיין א"ע שכתב שהביא לו עשו אוכל מה שצד בצדה, ולפ"ז היל"ל כי יד לפיו, ולשון יד צפיו משמע צפיו ממש ודברי חז"ל ידועים, והנראה לפמ"ש צירושלמי (פ"ג דיומא סוה"ו) הוצא בר"ח יומא (ל"ו ע"ג) חד אסי אמר לר' פנחס תא נמסור לך השם א"ל לית אנא יכול דאנא אכיל מעשר ואמר רב דרגיל צסם לא יכיל מיכול מצר נש כלום, [ועיין חולין (דף ז"ה) רב לא מתהני מסעודת הרשות ואולי מהאי טעמא, והוא בעל המימרא].

והמבואר דמי שרגיל צסם אסור לו ליהנות משל אחרים ועיין ס"ח (סי' ר"ד ר"ה) מי שעוסק בהשבעות ובקבלה מעשיות ועיין שו"ת ח"ס א"ח (סי' קצ"ז קצ"ח) שכתב שמות הקודש הם פעולות אמתיות כמו שראיתי בעיני

לצידה כי יכול להשתמש בהשם כיון שאינו נהנה מאחרים ומה שאמר לו יצחק שא נא כליך וגו' שסבר שצבילו כשילך צריך לעשות בכלי זיין או שעכ"פ לכתחילה לא ישתמש בשמות אעפ"כ, ולכן כשחזר יעקב ושאלו יצחק מה זה מיהרת וגו' והשיב לו יעקב כי הקרה ה' אלקיך לפני כלומר כי עשיתי נמי הצידה בשם וגם עצורך השתמשתי בשם ולא בכלי זיין, ואמר לו יצחק גשה נא ואמושך וגו' שלא רצה ליהנות אס זה ממעשה ניסים ע"י שם כי לא רצה ליהנות עד שיברר לעצמו שהוא על ידי עשו ודאי ואז יכול ליהנות, ואמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה' ולא בידי אדם וזה כי ציד צפיו והבן.

"מכרה כיום את בכורתך לי" (כה:לא). ועיין מפרשים שדקדקו לשון כיום למה ונראה לפמ"ש המפרשים היאך קנה יעקב הזכורה הא אין אדם מקנה דבשלב"ל והזכורה דבר שלא בא לעולם הוא אלא לאחר מיטה, וכבר הארכתי בס"ד.

והנראה עוד לפמ"ש הרמ"א (ח"מ סי' ר"ט ס"ד) מי שמקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם י"א דדמי לקני את וחמור כמו שיבאר לקמן סוסי' ר"י (מרדכי פ' מי שמת וכן ראיתי כמדומה לי בשם רבינו הרמב"ן ז"ל) ולפ"ז הרי צכורה שהי' אז היו שני ענינים אחד ירושה וקניני ממון שהוא לאחר מיטה אציהם והשנית הקרבת קרבנות שהיא

מאיש מופת מורי רבינו נתן אדלר ז"ל כהן זדק אלא דצריך לישב שתי קושיות למה אלישע לא השתמש בהשבעות אלא ברחמי עבד (מגילה כ"ו) ונציאים אחרים השתמשו בשם ותי' ע"פ ירושלמי הנ"ל דיודעי השם צריך שלא יהנה משום אדם, ואמרו ז"ל (ברכות ט' ע"ב) הרונה ליהנות יהנה כאלישע וכיון דאלישע נהנה מאחרים לא רצה להשתמש בשמות רק ברחמים משא"כ מי שאינו נהנה משל אחרים יכול להשתמש בהשבעות, ועיין שו"ת חכ"צ (סי' ז"ג) ורמב"ן (דברים לז:יא) והארכתי במקום אחר בס"ד במ"ש (ברכות ח' ע"א) גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מ"ש.

והנה יצחק חשב על עשו שאינו נהנה משל אחרים ואפילו משל אביו וכהא דרפצ"י דמיום עמדו על דעתו לא נהנה מסעודת אביו ולכן הלך לשדה להרויח פרנסה או אס לא ימצא אז יצוד ציד ואוכל מן ההפקר ולא משל אחרים ואס לא ימצא לצוד יזכיר את השם ויצוד ציד וכמעשה דר"א (סנהדרין ס"ח) שאמר להם אני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות צנטיעת קישואים כו' ואמרתי דבר אחד ונתמלל כל השדה קישואים וכן בקיצוץ כל החיות וכיוצא בו אבל זה אסור למי שנהנה מאחרים.

ולפמ"ש י"ל דמה שאמר ויהב יצחק את עשו כי ציד צפיו כלומר הצידה שלו נעשה צפיו ולא צריך כלי זיין

ז"ל האריכו היאך קנה יעקב הזכורה, הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וזכורה דבר שלא בא לעולם הוא. והריב"ש בשם הרא"ש הביא (בסי' רכ"ח) דשבעה מהני לקנות בדבר שלב"ל וכ"כ הטור, ושפיר מועיל הקנין בזכורה, והריב"ש חולק עליהם. ולדעתם אחי שפיר למה הי' צריך יעקב לשבעה כיון דהוה דשלב"ל ולא מועיל קנין אלא בשבעה, וע"ע באוה"ח הק' מש"כ בזה.

אלא שאכתי צ"ע לפ"מ דקיי"ל (נדריס כ"ז ע"א, רמב"ם פ"ג מהל' שבעות ה"א, עוש"ע י"ד ס' רמ"ב) דשבעות אונסין לא הוי שבעה, והרי עשו אנוס הי' שהרי בא מן השדה והוא עיף שנתעסק להרוג את נמרוד (עיין בעה"מ ובגמ') ואין לו מה לאכול, וכמו שאמר הנה אנכי הולך למות ובוודאי שהי' גדר אחזו בזלמוס וכיוצא בו, וא"כ עדיין מה הועיל יעקב בשבעתו, וגדולה מזו הקשו המפרשים (יומא י"ח ע"ב) שהיו משביעין את הכהן גדול שלא הי' נדוקי.

והקשו המפרשים דמה הועילו חכמים בשבעתם כיון דלדעתו כך הוא המצוה והוה אנוס שרואה לקיים המצוה (ועיין חמ"ס י"ד ס' קע"ו בשם הגאון ר"ב גינז ז"ל ועיין שו"ע י"ד ס' רל"ב ועיין פ"ח בס' מ"ס חיים פ"א מהל' עו"כ).

ואשר נראה דודאי שבעת אנוס לא הוה שבעה, אצל מי שלא אכל יום אחד בשביל זה לא הוה עוד אנוס, שהרי

בזכורים וזה נוגע גם בחיי אציהם והוא מצוה בכל יום ויום, וז"ש לו יעקב מכרה כיום את זכורתך לי היינו מה שנוגע לעכשיו שהוא הקרבת קרצנות ונשיאת כפים ושאר כל העבודות שהוא כבר דבר שבא לעולם ועי"ז יקנה גם מה שלא בא לעולם הירושה ושאר דברים ואחי שפיר שאמר מכרה כיום דוקא.

ולפי שדבר זה נמי במחלוקת שנויה וכבר הקשו האחרונים ז"ל למה קתם כאן הרמ"א ז"ל כהמרדכי ולעיל בסי' ר"ג הביא ג' שיטות ולכן אמר ליה נמי השבעה לי כיום כלומר כיון שיש דעות דע"י שבעה מקנה אדם דשלב"ל עיין רא"ש והטור שם אלא דבהא הריב"ש חולק ולכן שכל יעקב אצינו ועשה שני קנינים מכרה כיום והשבעה לי כיום דממ"נ יקנה או מדין קני את וחמור או מדין שבעה או מתרוייהו וק"ל.

"ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי וגו' ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכור את בכורתו ליעקב" (כה:לא,ג). ורבים תמהו שבעה זו למה, וכי קנין צעי שבעה. עוד צ"ב תיבת "כיום", ורש"י כתב כיום דילהון כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה. והרמב"ן כתב לפי פשוטו, ועיין בעלי התוס' כיום כמו ששנה היום בדבר מועט. אצל לכולהו צ"ע למה כפל יעקב "מכרה כיום וגו' השבעה לי כיום". ונראה דהראשונים

יחל ואין צ"נ צבל יחל, ואי נימא
דהאצות קודם מ"ח דין צ"נ הי' להם
אמאי מועיל השבועה בדבר שלצ"ל
צעכו"ס כיון דאינו צבל יחל ע"ש.

ונראה לפענ"ד דהנה הריצ"ש (סי' רכ"ח
הנ"ל) העלה דבר חדש, דקודם
מ"ח היו מקיין אפי' דבר שלצ"ל,
וצישועות מלכו הסביר דבריו כיון דתנאי
התנה הקצ"ה צמעשה צראשית אס
יקבלו ישראל את התורה מוטב וכו' (שנת
פ"ח ע"א) וא"כ קודם מ"ח כל הצריאה
היתה כדבר שלצ"ל, לכן אז גם דשלצ"ל
בר קנין הוא דאז לא שייך אכתי דבר
שבא לעולם.

ואני הקטן כמוסיף על דבריו דאפי'
למ"ד דקנין לא הוי בדבר שלצ"ל
אפי' קודם מ"ח, אבל שבועה נראה
לכו"ע קודם מ"ח היתה שייכא צעכו"ס
לענין צל יחל, ומפורש נווח הקרא
(כא:לא) "צאר שצע כי שס נשצעו
שניהם" אצרהס ואצימלך, וצפרשתן
(כו:כת) "תהי נא אלה צינוחינו צינינו
וצינק", ועכ"פ נראה דהיו נשצעים זה
לזה ומקיימין. וא"כ י"ל דאף דלאחר
מ"ח עכו"ס אינן צבל יחל, אבל קודם
מ"ח גם הם צבל יחל. וצזה אחי שפיר
"מכרה כיוס", היינו כמו שאנחנו
עומדים היום קודם מתן תורה, דלאחר
מ"ח אין שבועתך כלום וגם הקנין אינו
משום דהוה דבר שלצ"ל רק כמו שהוא
היום אפשר.

אדם יכול לחיות יום אחד צלי מזון
ולחיות, ונראה דלענין שבועה נמי מי
שלא אכל יום אחד ונשצע לדבר צשביל
שלא אכל דלא מיקרי אונס, דלא דמי
לאונס ממש מי שלא אכל כמה ימים או
שאינו רוצה לאכול כי אס ע"י שבועה זו
לעולם, וכמה צנ"א מתענין יום אחד,
אלא עשו מחמת תאוותו הגדולה שהתגבר
עליו היצה"ר וכח המאכל אמר הנה אנכי
הולך למות על שלא אכל יום אחד והוא
צכלל צטן רשעים תחסר (משלי יג:כה) ולא
אונס וזה לפענ"ד פשוט.

ולפי"ז י"ל דזה שאמר יעקב "מכרה
כיוס" ו"השבועה לי כיוס",
כלומר כמו שהוא היום שאכתי לא מקרי
אונס צשביל אכילת יום אחד, וצמכוון
אמר יעקב כן כדי שלא יהא לו אח"כ
טענה של אונס על השבועה והמכירה.

"מכרה כיוס את בכרתך לי וגו'
ויאמר יעקב השבעה לי כיוס וגו'"
(כה:לא-לג). כבר הצאנו לעיל הקושיא
צמשמעות הלשון "היום" אמאי הדגיש
זאת יעקב צדבריו, ואשר נראה לפי"מ
שחירלו כמ"פ (הוצא לעיל) דלא הוי ענין
הצכורה כקנין על דבר שלא בא לעולם
דצשבועה אדם מקנה דשלצ"ל וצשבועת
עשו נתקיים הקנין, אלא דצ"ע לפי"מ
שראיחי צצ"ד שהקשה לפי דעת
הירושלמי (נויר פ"ק) "דבר אל בני ישראל
וגו' איש כי ידור נדר לה' או השבע
שבועה וגו' לא יחל דברו" ישראל צבל

(במשו' סי' רכ"ח וסי' של"ה) דקודם מ"ח
 הי' מועיל קנין לשלזל"ע. וכ"כ הרי"ף
 בתשובה. וביאר הגר"י מקוטנא הטעם
 דקודם מ"ח כל העולם כולו הי' בכלל
 לשלזל"ע שהרי עדיין לא קבלו התורה,
 ותנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית
 שאם לא יקבלו ישראל את התורה יחזור
 העולם לתוהו (שנת פ"ח ע"א, זוה"ק א'
 פ"ט), נמצא דכל העולם קודם מ"ח הי'
 בכלל לשלזל"ע. ויש שתי' להגם דאין
 אדם מקנה לשלזל"ע, מ"מ בשבועה
 אדם מקנה. אלא דהרי צירושלמי (פ"ק
 דמס' נזיר) מצואר דצ"ג לא נאסרה
 שבועה, וא"כ השבועה לא מהני כלום
 צ"ג, ולכן שכל את ידיו יעקב אבינו
 ואמר "מכרה כיום" שהוא קודם מ"ח.

וא"ת אכתי אין אדם מקנה לשלזל"ע,
 והוא מפני דס"ל דהאבות קודם
 מ"ח נמי דין ישראל הי' להם, ואצרהם
 אבינו שמר כבר כל התורה (עיין יומא כ"ח,
 ועיין במשנה שלהי קידושין) והעולם נצרא
 בשביל אצרהם כדכתיב "צהצראם" (נ"ד)
 ודרשו חז"ל בשביל אצרהם. אלא דא"כ
 כיון שיש להם דין ישראל הרי מהני
 מכירה בשלזל"ע בשבועה. ולכן עשה
 שני קנינים - "מכרה כיום וגו'" השבועה
 ל"י ומועיל ממ"ג, אם דין צ"ג להם
 קודם מ"ח הרי מועיל שהוא כיום הזה
 שמהני מדין לשלזל"ע, אלא שאם תאמר
 דמאצרהם אבינו כבר דין ישראל להם
 ואצרהם כבר שמר התורה ולא הוי
 לשלזל"ע, א"כ מהני מכח שבועה
 וק"ל. (שנת תשמ"ג)

"מכרה כיום את בכרתך לי וגו'"
 (כה: לא). כתב צמפ"י הא דציקס יעקב
 שימכור לו הזכורה עבור עדשים, דיעקב
 אמר לעשו כי לפי הנצואה "רצ יעבוד
 לעיר", א"כ מהיכי תיתי אני אשרת
 אותך להכין לך לאכול אם לא שתמכור לי
 את הזכורה ואז אני אהי' הרצ ואתה
 הצעיר ומחוייב אני לשרתך ע"ש.

ובזה נלפענ"ד ליישב למה כשבא עשו
 מן השדה ואמר לו אבינו "בא
 אחיך במרמה ויקח צרכותיך" (כו: לה),
 אמר עשו "הכי קרא שמו יעקב ויעקבני
 זה פעמיים את צכורתי לקח והנה עתה
 לקח צרכתי" (סג: לו), והדברים תמוהים
 מה זה שזכר עשו עכשיו להתחרט
 ולצכות על הזכורה. וי"ל כיון דעיקר
 טענת יעקב שציקס לקחת הזכורה כדי
 שיהא "ורצ יעבוד לעיר", א"כ צרכת
 "הוי גביר לאחייך" שייך לעשו לפי טענת
 ד"רצ יעבוד לעיר". וא"כ ממ"ג אחד
 לקח במרמה, דאם הוא הרצ, אז לא
 שייך לו הצרכות "הן גביר שמתי לך",
 ואם הוא קיבל הצרכות "הן גביר" א"כ
 הזכורה של עשו הוא וממ"ג אחת שייכת
 לו. ולכן טען על המרמה, ובמקום אחר
 פירשתי טענת יעקב. (שנת תשט"ז)

"מכרה כיום את בכרתך לי וגו'"
 ויאמר יעקב השבעה לי וגו'"
 (כה: לא, ג). ציארנו לעיל דהמפרשים
 הקשו הא הו"ל דבר שלא בא לעולם
 שאינו מועיל צו קנין (ב"מ דף ל"ג, ב"ב דף
 ס"ג), והאיך אפשר למכור. ומי' הריצ"ש

"מכרה כיום את בכורתך לי" (כה:לא). הריב"ש (שו"מ סי' שכ"ח) הקשה הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, והאיך הועיל המכירה, ומי' לאפשר דקודם מ"מ שלבז"ע נמי קונה. והאחרונים הקשו עליו (עיין מהרשד"ס ח"מ סי' כ"ח, ורבים תמהו מהרמב"ם הל' ערכין פ"ו ה"ג דמביא ראי' מיעקב לגבי מעשר), והקלוה"ח (חומ"מ סי' רע"ח סק"יג) ילא בחקירה אי צבור יכול לסלק נפשו מחלק צכורה אי הוה כדין פשוט שיכול לסלק עצמו מירושת אבותיו. וכתבו החוס' (כתובות פ"ג ע"א) לדוקא מירושת דרבנן יכול לומר אי אפשי בחקנת חכמים, אבל צירושא דאורייתא אינו יכול. והר"ן כתב דגם מדאורייתא מהני סילוק, והא דאינו מועיל סילוק נכסיו מנחלת אבותיו משום דראוי לירש בכל שעה והוי כאילו בא לידו, ע"ש ועיין בנתיבות סק"ט.

ועיי"ש שכתב דלשיטת החוס' דאינו מהני סילוק צדאורייתא, כיון דמהני סילוק בצבור אחר מיחת אציו משום דמתנה קריא רחמנא ויכול לומר אי אפשי צה מהני נמי סילוק צחיי אציו. ולשיטת הר"ן דאינו מועיל צירושא משום דחשובה כאילו בא לידו, וכיון דצבור אפי' ירש כבר מהני סילוק כ"ש קודם שצב לידו דלא הוה אלא כאילו בא לידו דיכול לסלק (ועוד עיין קטוה"ח לעיל סי' ר"ט סק"יא). ולפ"ז י"ל דעשו נמי כיון דאמר "ולמה זה לי צכורה" הוי כסילק עצמו וקנה יעקב.

ואני לא זכיתי להצין דצריז ז"ל, שהרי מקרא מלא הוה "וימכור את צכורתו ליעקב", וגם יעקב ציקש "מכרה כיום את צכורתך לי", והוה מדין מכר ולא מדין סילוק. ועוד, אפי' נימא דצבור יכול לסלק עצמו מחלק צכורה, היינו דוקא לסלק שלא יקבל חלק צכורה יוחר משאר אחים, אבל אין צידו ליטנו לאחר מדין סילוק אלא יקבל שוה צשוה כפשוט. ועוד, דהוי דבר שלבז"ע, וגם הוי דין ירושה שאינו יכול למחול לכו"ע, ואם מוחל חלק צכורה מ"מ אכתי הוה חולק עם אחיו שוה צשוה, והכא הרי יעקב יקח פי שנים והוה אינו נוטל יוחר משליש.

ראי נימא דהאי סילוק הוה כעין מחילה שמחל על חלקו, א"כ צאנו צזה למחלוקת רשב"א וריטב"א אי מחילה עושה קנין (עיין רשב"א תשו' אלף ש"פ וריטב"א קידושין ט"ו). והראב"ד (צחי' נספרו פ' צהר) ס"ל דמחילה עושה קנין, ולפיכך אין מחילה מועיל צצ"נ דכל קנין עכו"ס הוה צכסף. ולפ"ז עשו אינו יכול למחול, ודו"ק.

ומה שנראה צהיחר קושיא זו היאך מועיל הקנין לפ"מ דקיי"ל (עיין חומ"מ סי' כ"ט ס"ד צרמ"א) דאם מכר דבר שלבז"ע יחד עם דבר שצב לעולם, מדחל הקנין אדבר שלבז"ע חל נמי אדבר שלבז"ע (מרדכי פ' מי שמת). וממילא צעשו הרי הוי לו דין צבור, וקיי"ל (כתובות ק"ג) "אח" לרצוח אחיך הגדול. וא"כ

ויש לדייק דלמה צאר מיס חיים דוקא הול"ל וימצאו שם מיס, ונראה לפי שיטת רבותיו של רש"י הוצא צכמה מקומות ועיין שבת (ס"ה ע"ג) שכחצ וז"ל, ואני קבלתי מרבינו הלוי משום דספק זיצות נינהו וזכה טעונה מיס חיים וא"א להעמיד וכו' ועיין חוס' שם ד"ה שמא ויש מפרשים שלא היה רוצה להטבילן. והגם שדחו דברי רבותיו של רש"י מ"מ י"ל דיחזק אצינו רצה לזאת ידי כל השיטות ולא טבלו רק בצאר מיס חיים (עיין יו"ד ריש סי' ר"א ודו"ק). ולכן חפרו עבדי יחזק צאר מיס חיים דוקא "וימצאו שם צאר מיס חיים" (ועיין רמב"ן מה שפי' צסוף פסוק ט"ז וצפסוק כ'). מאחר דהיו מהדרינן על צאר מיס חיים לטבילה וכשיטת רבותיו של רש"י, והני רשעי הדור רצו עליה ורצו לטבולו מפ"ו, ולכן בשלישית קרא רחובות וגו' "ופרינו צארץ", שאפשר לטבול צלי ספק כלל ולא יחצטל מפ"ו.

ובזה נראה ציאר הענין דוקא מיס חיים לפמ"ש הפנ"י צמס' שבת (כ"ג ע"ג והחכ"ז צמס' סי' פ"ח) למה היה צריך לנס חנוכה והרי טומאה הותרה ציצבור ותי' כדי להראות חציבות לישראל דאף שטומאה הותרה ואפשר צהדלקה צטומאה מ"מ חציבים ישראל ועשה הקצ"ה להם נס שידליקו צטהרה והכ"נ כאן צמקוואות הראה להם אות חיצה דאף דכל המקוואות כשרים הם ומקוה מיס כחיב צכל אופן וכמעט לרוב פוסקים כשרים אפילו שאוצים שהמשיכו

מזוה על הקטן לכצד אחיו הגדול, וענין זה של כצוד הוי דצר ממשי ודצר צבא לעולם הוא, וכיון שיכול למכור מה שיש לו כצר, חל נמי אמה שלצב"ע. וזה שאמר לו יעקב "מכרה כיום", פי' מה שיש צידך היום, ועי"ז אגלגל עליו צדרך אגב גם לדשלצב"ע ואקנה את הכל. ועיין עוד פסקי מהר"א (סי' ק"ל) היאך וצמה קנה יעקב מלצן מהלאן העקודים נקודים וצרודים והא הו"ל דשלצב"ע ועיין עוד קצוה"ח ח"מ (סי' של"ג סק"ו), ואחי שפיר צס"ד. (שנת טשכ"ט)

"וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון" (בו:ח). עיין מפרשים שחמהו היאך ח"ו יחזק שמש ציום ועיין מה שחי' וי"ל דהרי יחזק ותכהינה עיניו מראות והרי אמרו שאסור לשמש ציום שמא יראה צה דצר מגונה וחחגנה עליו והחורה אמרה ואחצח לרעך כמוך ולכן ח"ח מאפיל צטליחו וכיון דיחזק תכהינה עיניו מראות ליכא האי חששא שמא יראה צה דצר מגונה וחחגנה עליו ושפיר מותר ציום.

"ויחפרו עבדי יחזק בנחל וימצאו שם באר מיס חיים ויריבו וגו' לאמר לנו המים וגו' רחובות כי הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ" (כו:יט-כב). עיין צעה"ט, רחובות כנגד יון שגזרו שלא יטבולו כדי למונעס מפ"ו ונעשה להם נס ונודמן להם מקוה לכל א' וא', וזה "ופרינו צארץ".

מ"מ זימן להם הקב"ה מים חיים להידור ולחביבות והבן.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לחדש לרבותיו של רש"י כמי הא דבעי מים חיים לזבה לטבילה היינו דוקא בארץ ישראל לפי שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות (מס' כלימ פ"א) וטומאה וטהרה נוהג בה ונוהג שם כל החומר של זב ולכן החמירו גם על טבילת זבה שיהי' במים חיים, אבל בחו"ל שארץ לא מטוהרה היא וגושה ועפרה עמא ואין לנו טהרה רק לטומאה היוצא מן הגוף סגי בטבילה במקוה באשבורן אפילו לזבות אפילו לדעת רבותיו של רש"י, וזוה היה אחי שפיר דיוק הלשון כי עתה הרחיב ד' לנו ופרינו "בארץ" כלומר דבארץ דוקא הוא שמעכז טבילה במים חיים שלריך קדושה יתירה ושמח כי הרחיב הי' להם ויזכו להיות פרים ורבים וק"ל.

ומה מיושב זוה לשון תרגום יב"ע "ויריבו רועי גרר" ונלו רעווחא דגרר וכו' די לנא מיא והוה לבו מן שמיא ויבשת ובכן אהדרו יתה לינחק ונבעת וקרא שמה דבירא עסק וחפרו ציר אוחרי ונלו אוף עלה ויבשת ותו לא נבעת וקרא שמה שטנא ואסתלק מתמן וכו'. פי' שרבו רועי גרר עם רועי ינחק וראו רועי גרר שמן השמים רלו והובישו את המים מן המעין ולא היו מים ולכן החזירו אותו לינחק וחזרו המים ונבעו שם לאחר שהחזירו אותו לינחק וכן חפרו

עוד באר אחרת ולקחו אותה רועי גרר ושזב יבשו המים והחזירו לינחק ומיהו בפעם השנית לא חזרו המים להבאר לאחר שהחזירו אותה לינחק, ויש לדייק למה בבאר הראשון פי' שיבשו המים ואחר שהחזירו הבאר לינחק חזרו המים ובבאר השני' יבשו המים ולא חזרו ומ"ש ראשון משני.

ולפי דרכינו מובן, דכשיבשו המים אלל רועי גרר והחזירו לו הבאר וחזרו המים שזב לא רצה ינחק להשתמש בו לטבילה דהו"ל כמעייין שמכזבין מימיו שהרי יבשו המים, ולכן אף שחזרו אללו לא רצה עוד להשתמש בה אלא חפר באר אחרת ויריבו גם עליה ונעשה נס שגם מים הללו יבשו וכשהחזירו לו לא חזרו המים כי אין הקב"ה עושה ניסא למגנא, דכיון דממילא לא ישתמש בהם ינחק מטעם שלא השתמש בבאר, ורק בבאר שחזרו המים דאולי ישתמש בהם ינחק ובשני' לא חזרו עוד. ויעתק משם ויחפרו באר אחרת ומלא שם באר מים חיים ולא רבו עוד עליה, אז ראה בו נס מן השמים, "ופרינו בארץ" שיהי' לו מקוה מים חיים וכדעת בעה"ט, והבן כי הוא פלא.

"אם תעשה עמנו רעה וגו' וכאשר עשינו עמך רק טוב" (כו:ט). עיין בעה"ט משל לארי שנכנס לו עלם בגרונו ובא עוף שיש לו נואר ארוך והוציא את העלם ובקש שכרו ואמר לו לא די שהיחה צפי ולא הזקתי עוד תבקש שכר

כן אם הוא עם כל שונאי ישראל שאם לא נגע בו ושלחו בשלום זה רק טוב.

"ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה את יהודית וגו' ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" (כו: לד כז: א). הנה כבר חממו מה ראה אבינו יצחק שרצה לצרף את עשו, ובמקום אחר הקשימי דהרי הגם שאהב את עשו אבל מ"מ לא ראה מדות רעות ביעקב כדי שיקח ממנו את הכל, ועוד הרי אמרו ז"ל (כמונות נ"ג) לא תהי' בעצורי אחסנתא אפילו מצר'א צישא לצר'א טבא. ועיין לעיל בפ' חיי שרה בצבעה"ח למה העביר אברהם נחלה מישמעאל ומצני קטורה, מפני שהי' ע"פ הדיבור ובלא"ה לא הי' רשאי, והיאך הי' רוצה להעביר הכל מיעקב.

ולפום ריהטא הי' נראה לפמ"ש רש"י עה"פ "ויתרוצרו" (כה: כג) ד"א מחרוצרוצרים זה עם זה ומריצים בנחלת שני עולמות, ואמרו ז"ל (עיין מדרש אביר ומדב"א זוטא י"ט) שחלקו עשו ויעקב, עשו לקח עוה"ז ויעקב עוה"ב (ובזה"ק א' קמ"ג הלשון) יעקב נטל חלקו דלעילא ועשו נטל חלקו דלתתא, והצרכות שצירף יצחק היו מעוה"ז "ויתן לך וגו' מטל השמים ומשמני הארץ ורוצ דגן וחירוש", זה שייך הכל לעשו ולא ליעקב שלפי ההסכס לקח עוה"ב. ומה"ט הי' עשו איש שדה ויעקב איש ומה"ט חס יושב אהלים, כלומר אהלה של תורה שלקח לעצמו עוה"ב.

ונראה לומר דיעקב לא נהנה מעוה"ז כלום וכמו שמצינו בגמ' נדרים (נ' ע"א) ר' יהודה צר' אלעי אמר לא ניתא לי דאיתחני צהאי עלמא, ורצינו הקדוש בשעת מיחתו הרים י' אלצעות ידיו ואמר לא נהנתי אפי' צאלצע קטנה (כמונות ק"ד) ולא אכל מסעודת הרשות כלל רק מסעודת מצוה, וכמ"ש ז"ל (פסחים מ"ט) סעודה שאינה של מצוה אין ח"ת רשאי ליהנות ממנה והי' בכלל עוה"ב דסעודת מצוה לא מסר לעשו.

ובתורת משה להסת"ס (פ' לך ד"ה ויאמר מלך סדום) כתב והם אוכלים בעוה"ז ונוחלים לעוה"ב ופי' שאכילתן בעוה"ז הוא עצמו נחלת עוה"ב ואינו מעוה"ז כלל, ובגמ' (נ"ב ט"ו) צאיוב שהטעמו מעין עוה"ב בעוה"ז, ומה"ט י"ל דקנה הצכורה מעשו, שהרי מאז ומלפנים העבודה בצכורים, ויעקב שלא אכל מסעודת הרשות התנדב קרצנות לעשות סעודת מצוה והי' צריך להקריבו, ולכן ביקש הצכורה שיוכל להקריב לעצמו ולאכול סעודת מצוה ע"י הקרבת קרצנות.

ויצחק חשב שהענין של "ורצ יעבוד צעיר" הוא באופן זה דכיון דיעקב אין לו חלק בעוה"ז כלל רק שעשו יעבוד ויתן לו כדי שיוכל לחיות עכ"פ לצוא לעוה"ב, וע"ד שאמרו (נ"ב דף ס"ה וע"א ועוד) המוכר אפי' למ"ד צעין יפה הוא מוכר מ"מ ע"כ מודה דאמרינן שהניח לעצמו דרך לעבור

והנראה לפמ"ש כבר דלקיים מצוה זו
 צריך להיות לו קצת הרגש
 מעוה"ז, דאין קישוי אלא לדעת (יבמות
 נ"ג). וצוה מובן מה שאמרו ז"ל (שם ס"ג)
 נחית דרגא ונתיב איתתא דכל שהוא
 במדרגות גבוהות ביותר ומחשבתו דבוק
 בו ית"ש א"א לו להתגשם וליתן דעתו
 לדבר אחר בלתי לה' לבדו, וכן עזאי הי'
 כ"כ הדוק בחשקת התורה שלא הי'
 יכולת בידו להסיח דעתו אפילו לרגע
 ולא הי' לו מציאות לקיים המצוה, וזה
 שהשיב ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה
 ואי אפשר לי לקיים מצוה זו במציאות,
 ואונס רחמנא פטרי', ואפשר לעולם
 שיתקיים ע"י אחרים.

והנה ראה יצחק שיעקב איש חס יושב
 אהלים ולא נשא אשה, חשב שהוא
 במדרגת בן עזאי שנפשו חשקה בתורה
 ואינו במציאות לישא אשה ולהוליד בנים,
 אבל עשו שנשא כבר ע"כ צריך לזכרו.

והנה בקרח אמרו ז"ל, (עיין רש"י במדבר
 ט"ו ז' ומדרש מנחומא מ"א ה') וקרח
 שפקח הי' מה ראה לשטות זה, עינו
 הטעתו ראה שלשלת גדולה שמואל שקול
 כנגד משה ואהרן יוצא ממנו, ויצחק
 אבינו לא ראה אלא יעקב הדורות וחשב
 שלא ישא כלל. וז"ש "ויהי כי זקן יצחק
 ותכהין עיניו מראות", כלומר שלא ראה
 השלשלת הגדולה העמידה ללא מיעקב
 מלכי עמים וחשב שיעקב לא ישא. אבל
 האמת הוא דהטעם שלא ראה הדורות

לעוה"ב, וע"ז "ורב יעבוד לעיר". ואולי
 זה ע"ד שאמרו (זרכות ל"ה ע"ב) רשב"י
 אומר "ועמדו זרים ורעו לאנכס" ורצה
 שיעקב בצדקתו יזכה כ"כ עד שלא
 יצטרך ללאת מאהלה של תורה כלל, ולכן
 רצה לזרך רק את עשו בצרכת עוה"ז.

אבל יעקב אבינו דרך אחר מיוחד לו
 כשהיה צבית לבן ועשה חיל גדול
 היה לו דרך צנכסיו להוציא ניצילות
 הקדושות שהי' בצלף לבן, וזה הי' דרכם
 של מנהיגי ישראל האמתיים שרובם
 ככולם רועי לאן היו כמבואר בחז"ל
 במדרש עה"פ ה' לדיק יבחן וז"ש משה
 ולא תהיה עדת ה' כלאן אשר אין להם
 רועה ולכן אחר שהשלים עצמו בצאהלה
 של תורה צבית עבר עשה חיל וגם הי'
 לו שור וחמור לאן וגו'.

או יאמר בהמשך הכתובים "ויהי עשו בן
 ארבעים שנה ויקח אשה וגו' ויהי כי
 זקן יצחק ותכהין עיניו מראות", ויש
 לדייק לשון "מראות", "ותכהין עיניו"
 סגי. ונראה דהנה יעקב איש חס יושב
 אהלים אכתי לא נשא אשה, ואמרו ז"ל
 (יבמות ס"ג) בן עזאי לא נשא ואמרו לו
 אתה נאה דורש ואין נאה מקיים, והשיב
 להם ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה.
 וז"ב דאטו מי שנפשו חשקה בתורה
 פטור ממצוות מעשיות. ועיין ירושלמי
 (ריש זרכות) ברשב"י וחבריו שפטורים מן
 הק"ש ומן התפילין שהקשו כה"ג
 ומירוצא אינו עולה יפה כאן.

תכלית הצריאה וזכמה מקומות הקדימו
 זבולון ליששכר ובקרא שמח זבולון
 בצלחתיך ויששכר בצלחתיך וזמשה שמעון
 אחי עזריה לפי שהיה שמעון מספיק לו
 מוונות ללמוד הקדימו וכן קין קודם
 להבל ואולי עוד יותר צריאת העולם
 שצרא הכל ואח"כ האדם שימצא מוכן
 הכל לשבת עיין מדרש והוצא ברש"י
 ר"פ תזריע למה קדמה תורת זבחה
 וצריאת הכל קודם תורת האדם וצריאתו.

והנה בזמגלה עמוקות שיצחק ורצקה היו
 מס"ט דחיה וגשמתה, שפגמה
 בעץ הדעת ולפי שהוא גרמה להביא
 קללה לעולם ע"י אכילה לכן הוצרכה
 עכשיו לגנוב דעת יצחק ולתקן ע"י
 אכילה זו אכילת עץ הדעת ולפי ש"א
 ענבים סחטה לו לכן ויצא לו יין וישת
 ענבים המשומרים מששת ימי בראשית
 לתקן הענבים שסחטה ולפי שבאדם כתיב
 כי שמעת לקול אשתך נראה דעכשיו לא
 שמע יצחק לקולה לתקן כי שמעת לקול
 אשתך ולכן צשרה כתיב כל אשר תאמר
 אליך שרה שמע בקולה וצריקה לא כתיב
 כן כי לתקן בא ממה ששמע בקולה ולכן
 יעקב שהי' נשמת אדם הראשון קודם
 החטא כידוע שנשמתו תלו בקנה שלא
 נהנה ממאכל ולא חטאה ולכן יעקב
 אבינו לא מת שלא היה בחטא עץ הדעת
 שלא נהנה ממנו אמרה רצקה ועמה בני
 שמע בקולי ולא אמרה שמע לי דרצחה
 לתקן הקול כי שמעת לקול אשתך ותתקן
 זה.

היוצאים מיעקב הוא לפי שנשי עשו
 הקטירו לע"ז צביתו וגרשו השכינה משם
 (כמבואר במדרש תנחומא פ' ח'), ולכן אמר
 לעשו "שא נא כליך וגו'" עד שבאת
 רצקה אמנו ואמרה ליעקב לך ושמע
 בקולי ותקנה את הכל. (שנת תשל"ח)

"ויהי כי זקן יצחק וגו' ויקרא את
 עשו בנו הגדול וגו'" (כז:א). והתמיה
 היאך רצה יצחק ליקח הכל ולצרך את
 יצחק והלא גם יעקב בנו הגם כי למראה
 עיניו ישפוט שזה יותר נדיק ומ"מ גם
 יעקב אינו רשע לדעתו והיאך יקח הכל
 ממנו והלא קי"ל לעולם לא תיהוי
 מעיבורא אכסנתא אפילו מצרא צישא
 לצרא טבא.

ונראה לפמ"ש ז"ל שני גיים בצטנן
 גיים כתיב אלו אנטונינוס ורבי
 שלא פסקו מעל שלחנם לא לנון ולא
 חזרת לא צימות החמה ולא צימות
 הגשמים (ע"ז י"א רש"י) והנה זה סותר
 לולאם מלאם יאמץ כשזה קם זה נופל
 שהרי אדרבה אנטונינוס כיבד את רבי
 יותר משיעור עד שהשפיל עצמו שרבי
 יעבור עליו על המטה והביא מכספו
 וזהו בכל יום צמעה.

והנראה דבאמת מצריאת העולם נצראו
 קין והבל וקין הי' עובד אדמה
 והבל רועה לאן והיה מרצון הבורא שחצי
 העולם יעסקו בחסד ואמת וחצי העולם
 ישב לפני האלקים בדבר שמים וצרות
 פיו וזה צבחינת יששכר וזבולון זה היטה

יחסיים עולם החיקון ועשו איש שדה
יפרנס ליעקב איש חס בצחינה ועמדו
זרים ורעו לאנכס ודרש שני גיים
כאנטונינוס ורבי שעשו יחזיק את יעקב
ושפיר יצרך את עשו בטל השמים
ומשמני הארץ ויעקב איש חס יושב
אהלים ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק
בחורה ועשו מחזיקו שכן הוא מעלם
הצריאה.

רבקה ראתה מה שלא ראה יצחק שגדלה
בבית לבן הארמי וראתה
החנהגות עשו אמרה גם ליעקב צריך
צרכה עכ"פ עד שיבא עת החיקון הכללי
לחקן עולם במלכות שדי ולכן אמרה
ליעקב שגם הוא יקבל על עצמו חלקת
הידיים עכ"פ לכסותם בשער משער עשו
וזה שאמר יצחק הקול קול יעקב והידיים
ידי עשו באיש אחד וזה לכאורה היה
צריך בשתי בני אדם הקול ביעקב והידיים
בעשו ואעפ"כ צרכהו שחשב שעשו
למרות שהוא הזבולון של יעקב
ומפרנסהו עוד הוא קובע עמים לחורה
ויש לו תרוייהו אמנס לאחר שראה
מעשה עשו הסכים שעדיין לא בא
העולם החיקון והסכים לצרכהו שצרך
את יעקב גם צרוך יהיה והבין.

"ויהי כי זקן יצחק ותבהין עיניו
מראות" (בו: א.). ובגמ' יומא (כ"ח ע"ב)
יצחק זקן ויושב בשיבה היה דכתיב כי
זקן יצחק, ותמה הח"ס דא"כ היאך
יולדק על זה ומכהינה עיניו, גם משאז"ל
(ילק"ש וברש"י) שהוכהו על שקטרו נשי

ומאחר דעלם הצריאה היחה מדין
יששכר וזבולון הכ"נ עכשיו
שמקנו יצחק ורבקה חטא אדה"ר חזרו
עשו ויעקב צחינה קין והצל ועשו איש
שדה עובד האדמה וזבולון ויעקב איש
חס יושב אהלים עובד ה' כיששכר וחלקו
צייניהם צמעי עמו כמבואר במדרש ולזה
היחה החקון הכללי ולכן כיון דשמח
וזבולון בצאתך שהוא יולא ראשון ויולא
הראשון אדמני כולו כאדרת שער שיהי'
לחקן אדרתו ליעקב איש חס ויעקב
הסכים לו ויהי אך כאשר יולא יולא וידו
אוחזת בעקב עשו שראה שכבר חזר צו
ואינו רוצה בקיום אלא יפרד ממנו א"כ
אין לו זכות קדימה דזכות קדימה שלו
הוא רק מדין זבולון וכיון שממנו יפרד
אוחז בעקבו וצאמת כי זה היחה הכוונה
והתכלות השלימות.

וכבר אמר רש"י (צרכהו ל"ה) אפשר
אדם חורש בשעת חרישה וכו'
חורה מה תהא עליה אלא ועמדו זרטי
ורעו לאנכס א"כ עיקר הצריאה של זרים
הוא שירעו לאנכס ולכן נמי בגמ' ע"ז
(ג' ע"ב) צביאח המשיח יבאו האומות
ויבקשו שכרם ויאמרו תקננו גשרים צנינו
עירות וכו' הכל בשביל ישראל והקב"ה
משיב להם שוטים לעצמם חקנחם אבל
נראה דהאמת שגם הם יודעים שלזה
נבראו ולאחר החיקון יחסיים כן שעמדו
זרים ורעו לאנכס והיו מלכים אומניך.

וי"ל דבזה נחלקו יצחק ורבקה דיצחק
ס"ל כיון דתרוייהו צריכי וכבר

שוב ראייתי בשער יוסף שהביא כעין זה ממרן הח"ס עוד הקשה שם גם מיעקב למה לא כהו עיניו שגם הוא צבית זה ולפענ"ד מיעקב לא קשה שהרי כתיב יעקב איש חס יושב אוהלים וישב באהלה של תורה צבית המדרש כל הזמן ולא הזיק לו. ומה מדויק ותשלח ותקרא ליעקב והרמב"ן הקשה למה איננו צאהל ומי' כי היה מתחבא מפני עשו ע"ש ולפי הנ"ל לא צריך לומר שהי' מתחבא שהרי אחי לא ידע שעשו מתחבא עליו להרגו ועכשיו הוא ששמעה רבקה כן ולא הי' להתחבא אלא שהי' צביהמ"ד ולכן ותשלח ותקרא ליעקב ותלווהו.

(שנת חשנ"א)

"ויהי כי זקן יצחק וגו' ויקרא את עשו בנו הגדול וגו' והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות" (כז:א-ד). ועיין א"ע מה שפי' והרמב"ן תמה עליו ופי' שהטעם שזוה יצחק בכדי שתחול הברכה, ועיין שו"ת מהר"ם (סי' שני"ד) ואכלה בעבור וגו' מכאן שהמברך צריך להיות בשמחה ועיין ב"י א"ח סוסי' קכ"ח שהביא כן בשם ראשונים, והביא עוד (מלכים א' ח') וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב ויצרכו את המלך, ומיהו לא מתורן למה זוה לו דוקא לצוד משדה דכמו במלכים (שם) וילכו לאהליהם שמחים ואטו אין שמחה בצער אחר וצפרט שליל פסח היה ועשו פסח וחגיגה כמ"ש רש"י וגם בשמחת החג.

עשו לע"ז ז"צ דא"כ מ"ש כי זקן אפי' כי לא זקן קטרו לע"ז. גם קשה למה לא כהו עיני רבקה שג"כ היתה באותו בית, ואדרבה רבקה צבית הנשים ולא יצחק, והנה הבע"ת ז"ל הקשו על הא דפרש"י מעשן ע"ז קשה קצת למה לא כהו גם עיני רבקה ואומר המדרש משל למקיש כלי עצם בכלי חרש הכלי חרש משחבר אבל מקיש כלי עצם אין משחבר זה מזה וכו'.

וי"ל בזה דהכל חלוי בקדושת העינים שהרי הנשים המקטרים עצמם לא נכהו עיניהם כיון שהם ועיניהם עיני צער להם אבל מי שנתעלה בקדושה ועיני קדושה לו נפגמו בטומאת עשן ע"ז ולפ"ז לרבקה לא הזיק שרבקה גדלה צבית לבן ולא הגיעה עוד לקדושת עינים של יצחק (ועיין לעיל מה שפי' עה"פ וישא יצחק את עיניו וירא והנה גמלים באים ודו"ק). וגם יצחק אבינו בצחרותו עוד לא עלה ונתעלה כ"כ אבל לאחר שנתעלה בקדושה כ"כ הכהו עיניו מראות בעשן קיטור ע"ז שלהן ולפ"ז אחי שפיר צ' הטעמים ויהי כי זקן יצחק דוקא לאחר שיצב ציטיבה ונתעלה בחכמה זקן זה שקנה חכמה אז ותכהינה עיניו מראות מחמת הקיטור עשן של הני נשים ומתחלה היו רק מורות רוח והוא ע"ד שאמרו וסביציו נשערה מאד ואחי שפיר הסמוכין ויהיה עשו בן ארבעים שנה צקחתו את יהודית ואת בשמת החמי' וגו' ותהין מורת רוח לצד ואח"כ ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות.

והנה כשיצחק ראה שכהו עיניו מראות ורצה לצרף את בנו צטרם ימות חשב לצרף את עשו אלא דמ"מ כיון שרצקה הטילה בו ספק כדי לנאת מידי כל ספק לצרר האמת שעשו הוא הנדיק וזה לו יצחק אבינו שילך השדה לצוד ציד להביא לו ממקום שאין שם בחירה ובעלי בחירה אלא הכל בידי שמים ולא רצה לצרר בצעלי בחירה שיש בידם לשנות אבל חיות השדה הכל תלוי בהקב"ה וכמו שכתבו הפוסקים לגבי ראובן שאמר להשליך את יוסף אל הבור בכדי להלילו מיד בעלי בחירה ואם החיות יטרפוה אז הוא חייב מיתה ואם לאו הרי הוא פטור ויזילוה וישיבוה אל אביו ע"ש וה"ג חשב יצחק וכשיצא וימלא ציד אז יתצרר שמן השמים מסייעין לו ויתצרר לצדקו.

ובזה נמי מובן כשהביא לו יעקב ושאל לו יצחק מה זה מהרת למנוח בני והשיב לו יעקב כי הקרה ה' אלקיך לפני ורצה בזה לחזק ולצרר ספיקת יצחק ומיהו עוד לא ה' צרור ליה ואמר לו גשה נא ואמושך האחה זה בני עשו כלומר לצרר הספק בצירור גמור ושמת שזה הוא בנו והלדק אמו. ולכן לאחר שצא יעקב והביא מטעמים ואכל יצחק מכל וטעם טעם ג"ע ורק לאחר המעשה צא עשו ונתצרר שעשו לא מצא הציד אלא אדרבה נתצרר לדקת הנדיק מעיקרא יעקב אבינו ורשעת הרשע בלא מצאו מה שצקש ונתעכב בשדה שלא מצא כלום ממש ובלית ברירה מצא כלב

ונראה דכבר הקשו למה רצה יצחק לצרף את עשו בכל הצרכות ולא לצרף את יעקב כלל והלא עכ"פ יעקב נמי איש כשר הוא ובנו הוא מ"מ, ואפילו שאינו כעשו עכ"פ יצרף את שניהם ואם יוסף לעשו שהוא הצכור ימעט ליעקב אבל לא ישאיר אותו בלי כלום.

ואשר נראה דיצחק נמי ידע מנביאות רצקה מה שאמרו לה צבית שם ועבר כי שני גויים בצטנה ושני לאומים ממעיה יפרדון ורק אחד הוא הראוי להצרכות או שרצקה ספרה לה מכל הענין כי מסתמא אמרה ליצחק שהלכה לדרוש צה', כי חלילה לאשת הנביא שחלף לדרוש את ה' נביא שני בלי להודיע בעלה שהוא נמי נביא כמוהם ויודע לו הדבר בנבואה ותהי' לה לבזו, או אפי' לא אמרה אפ"ה צ"ל דכמו שידעו צבית שם בנבואה הכ"נ ידע יצחק שהרי נביא אלקים הוא והנבואה כל הנביאים יודעים אותו [ועיין רמב"ן מה שחמה למה לא אמרה רצקה ליצחק וכח שחשבה שיצחק נביא הוא ויודע בעלמו ולפענ"ד כן הוא האמת שיצחק נמי ידע ממה שידעה רצקה ששני גויים בצטנה ואחד הוא הנדיק], אלא שיצחק ורצקה מחולקין היו מי הוא הנדיק יצחק אמר שעשו הוא הנדיק כי ציד בפיו ובכל שעה צאה ושאל אבא היאך מעשרין את החבן ואת המלח וכיוצא בזה והיה ציד הרמאי ורצקה אמרה שיעקב הוא הנדיק כי הוא איש תם יושב אהלים.

הרשע. ומאז עפל רק עם הנדיק יעקב
כמאמר רבקה. (שנת משנ"א)

"שני גדיי עזים" (כז:ט). ופרש"י
אחד לפסח וא' לחגיגה (פדר"א
פ"ג) ועיין גם חרגום יונתן ז"ע, ונראה
לליל פסח הי' וכבר כתבתי לבאר
המדרש בא אחיך במרמה שנתן לו ליחזק
אפיקומן, ולכאורה לפ"מ דקיי"ל הפסח
אינו נאכל אלא למנויו והוא משנה
מפורשת בפ' איזהו מקומן (זבחים ג"ו ע"ג
ופסחים ס"ד ע"ג) וכיון דיחזק לזה לעשו
להביא לו יד א"כ נמנה על פסחו של
עשו ולא על של יעקב והיאך האכילו
מפסח שאינו למנויו. ועיין תוס' (פסחים
שם ד"ה הפסח) אמאי לא תנו דאינו נאכל
אלא על מצות ומרורים. איברא דהרי
הפסח אינו בא אלא מעזים שה כבשים
או שה עזים ולא מן חיות השדה
והעופות כלל.

ואשר נראה דיחזק כששלח לעשו ללוד
יד להביא לא כיון שיאכל מזה
לליל פסח אלא שיהי' זה בשר רשוח כדי
שיאכל הפסח על השזבע, והקרבן פסח
הוא נמנה עם רבקה ומשפחתו וודאי
שאכלו בחבורה אחת וסמך על אנשי ביתו
בענין הק"פ ולכן פשוט דיעקב הי' ראוי
להביא לו בשר מקרבן פסח אבל לא בשר
ידיה וזוה מיושב לשון ששאל מי אחת
בני ומה זה מיהרת להביא בני ובכל
פעם אמר בני לכה נא ואמושך בני ולכה
ושקה לי בני ומה החשד ולמה חשד הרי
ידע שיעקב לא יודע כלום ולהנ"ל אחי

כמצואר במדרש שמלא כלב אחד והביאו
לאציו הסכים גם אציו יחזק שטעה
ויעקב הוא הנדיק ולא עשו והנדיק עם
רבקה.

ובזה מובן למה כשבא עשו לאחר שיצא
יעקב וזכרהו יחזק ליעקב ואמר
עשו ויעקבני זה פעמים וסיים יחזק
אציו גם צרוך יהיה ולכאורה אינו מובן
וכבר הקשו על זה רבים וכי זו היא
המידה לצרך הרמאי וכשיתברר שהוא
רמאי לזרכו שנית וזפרט אחר שחרד
חרדה גדולה ואמר איפה הנד ציד וגם
לאחר כך לא דבר כלום מהרמאות של
יעקב אלא אדרבה הסכים עם רבקה
לשלחו לבית לבן וזרכו עוד שנית והוא
פלא.

ולפי הנ"ל אחי שפיר לפי שאז נחזרר
גם אצלו שיעקב הנדיק והוא
הזכור ורצ יעבוד את לעיר שמכר לו
הזכורה ואמר גם צרוך יהיה, ומני אז
לא מצינו עוד שום מגע ומשא ליחזק
עם עשו ולכאורה דבר תימא דעד עכשיו
החזיקו כנדיק גמור ורנה ליתן לו כל
אשר לו וכרגע נהפך כחומר חותם ולא
נתן לו כלום, אמנם לפמ"ש אחי שפיר
שכיון שידע שאחד נדיק ולא שניהם וכיון
שנתברר לו שזה יעקב מיד לא רנה
להסתכל יותר בפניו של אותו רשע כי
ממני כהו עיניו (עיין מגילה כ"ח ע"א) א"ר
כל המסתכל בצלם דמות אדם רשע עיניו
כהות שנאמר ויהי כי זקן יחזק ותכהין
עיניו מראות, משום דאסתכל בעשו

השם כיון דצהמירא אחי לידיה דשרי וגם גניבת דעת ליכא ע"ש ועיין תוס' (ב"מ ל' ע"א ד"ה לצורכו) פעם ל"ב תודש.

ובעצם הקושיא הינלפענ"ד לפ"מ שהציאו צעה"ת עה"ת עה"פ כי

עיף אנכי שאותו היום הרג נמרוד שנלחם עמו כי כאשר החמיל עשו לצוד בשדה מלאו נמרוד שהיה גבור זיד ואמר לו שאין שום אדם רשאי לצוד בשדות אלא הוא ולקחו יום מלחמה וצא עשו ונטל ענה מיעקב ואמר לו כל זמן שיהיה נמרוד לבוש בגדיו החמודות לא חוכל לו אך חאמר לו שיפשיטם אז חוכל לו וכן עשה והרג נמרוד ולכן חמר כי עיף אנכי כדכתיב כי עיפה נפשי להורגים ע"כ.

ולפ"ז הרי הי' לו ליעקב חלק בצגדים החמודות שהרי הוא הוא שנתן לו ענה במלחמה והיאך יוכל לננות את נמרוד וקיי"ל דאחד ההולך למלחמה ואחד היושב על הכלים ועכ"פ בצגדים אלו הי' לו ליעקב חלק ולכן הי' מותר להשתמש בהם וליח ציה משום שואל שלא מדעת ליעקב דוקא כנלפענ"ד.

(שנת תשנ"א)

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן" (כו: טו). ויש לעיין היאך היו הצגדים מתאימים ליעקב הקטן.

שפיר דיעקב נמי הי' שם על הסדר ואכילת ק"פ ולזה אפשר שיטעה יצחק אבינו ויצרך ליעקב כיון דתרוייהו התם והוא כיון לצרך לעשו ולכן בכל פעם שאל האם אחי בני והבן.

ונראה למה דוקא ליה צליל פסח לצרכו לפי שזקן יצחק ומהינה עיניו מראות והוא ראה גשמיות אצל צליל פסח ולכל בני ישראל הי' אור ונתגלה אור הגנוז מששח ימי צראשית לילה כיום יאיר אז יראה גם מאור עינים ויוכל לצרך את עשו ולכן ליה שיצוא דוקא צלילה ההוא. (שנת תשנ"א)

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן" (כו: טו). ותמה ה"ס דהא הו"ל שואל שלא מדעת שלקחה בגדיו צלי שאלה ואין השואל רשאי להשאיל, ומי' דליל פסח היה ומותר להשתמש במשכונות של נכרים כמ"ש מג"א בשם מהרי"ל (סי' טע"ב סק"ב) ועשו ישראל מומר הי' ע"ש.

ולפענ"ד צ"ע דצפקדון נראה דגם המהרי"ל מודה דאסור להשתמש בו דדוקא משכונות אמרו וגם צוה חלקו עיין ח"י דדוקא להניחם על השלחן לראותם ולא להשתמש בהם ועיין מחנה"ש שם אצל פקדון נראה דלכ"ע אסור. ועיין ט"ז (י"ד סי' ק"ב) דלא גרע מהפקעת הלואתו היכי דליכא חילול

הקטן, ובשנה מעוברת הנולד ראשון הוא הגדול ועל הנולד שני לכבדו, והוא פלא.

ומעתה יש לומר דיעקב ועשו נולדו בשנה מעוברת - עשו בכ"ט

אדר ראשון ציהש"מ, ויעקב אחריו בא' אדר שני. ונמצא שיעקב שהוא שני ללידה גדול הוא בשנים בשנים פשוטות, ועשו הוא הבכור בשנה מעוברת. וזה שאמר יעקב "אנכי עשו בכורך", כלומר שאנכי ועשו תרוייהו בכורך, רק שתלוי בשנים ובזמן. וזה מיושב מה שאמר "ורב יעבוד לעיר" ולא אמר מי למי. ובגמ' (ע"ז ב' ע"ג) "ולאוס מלאוס יאמץ". דבאמת ליכא רב, אלא משחנה לפי השנים והוא פלאי. ואף דאיחא דבניסן נולד יעקב, מדרשות חלוקים הם, שהרי בינחך אמרו (ר"ה י', פס"ז וירא יט: כא) בפסח נולד, ואמרו בתשרי, והכ"נ דיעקב, וע' פנים לחורה וק"ל.

(שנת משכ"ט)

"ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו וגו'" (כז:כז). ועיין רש"י, והלוא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן. וי"ל מנ"ל לינחך שזה ריח גן עדן. ונראה לפמ"ש בפדר"א (והוא בשבלי הלקט) דבשעה שהעלה אברהם את יצחק על העקידה באמת שחטו ושרפו ואח"כ החייהו בטל החחי' וטעם טעם מחיית המתים, וע"ז חיקן ברכת מחיה המתים, ובאותה השעה כשנשחט נכנס יצחק אצלו בג"ע והריח ריח גן עדן.

והנראה לפ"מ שהציאו בגמ' (יבמות ע"ז ע"ג) וילבש שאלו אח דוד מדיו כמדמו וכחיב ציה בשאלו משכמו מעלה גבוה מכל עם ואפ"ה נעשו כמדמו ועיין סנהדרין (י"ז ע"א) אין מושיבין סנהדרין ועיין ע"ז (מ"ד ע"א) שהכחר הולמתו ועיין מרגה"י סנהדרין י"ז ובספרינו משנ"ה (מהד"מ ח"ג סי' רע"א) וזהו ותקח רבקה את צגדי עשו בנה הגדול ותלבש את יעקב בנה הקטן והיחה כמדמו ובפרט לפמ"ש צמד"ש דהצגדים אלו היו של אדם הראשון הכתנות עור ולקחם נמרוד מאדה"ר ועשו מנמרוד וכל מי שראוי נעשו כמדמו והארכתי במקום אחר בס"ד וק"ל.

"אנכי עשו בכורך" (כז:יט). והרבה תמהו איך הוליא יעקב דבר שאינו נראה אמת מפיו ח"ו, ובחי' כבר כתבתי בזה. וכעת נראה לפ"מ שחקרתי צב' אחים תאומים שנולדו בשנה מעוברת, אחד בכ"ט לחודש אדר ראשון והשני באחד לחודש אדר שני, שכתב בשו"ת מוהר"י צרונא (סי' קצ"ג) בכעין זה, דבשנה פשוטה כשנעשים צר מזוה, הקטן שנולד בא' לאדר שני נעשה צר מזוה ד' שצעות קודם, שהרי בשנה פשוטה שאז הקטן היינו שיש רק אדר אחד נחשב להקטן כאילו נולד בא' לחודש והגדול בכ"ט לחודש, ולפ"ז חקרתי צב' אחים מה דינס, דקיי"ל (כחובות ק"ג) "את אביך" - "את" לרבות את אחיך הגדול. א"כ בשנה פשוטה הקטן הוה גדול, ועל הגדול לכבד את

ומה מוזן צוה מה שאמר יצחק "גם צרוך יהי", שעכשיו נחזרר לו דאדרבה יעקב הוא הצדיק האמתי וזד ציד ומחצבא צמעשיו הטובים שלא להכירו בצדקתו ומלדד עצמו בצדדים וצדידי צדדים עד שאפילו אציו לא הכיר צו עד עכשיו שגילה עצמו קצת ע"י מקירת נפשו על תורה ומלכות כיבוד אס ולכן אמר גם צרוך יהיה. ואולי זה כוונת הנעים זמירות ישראל צדה צרך אצרך שמי פעמים צצציל הציד אצרך גם צרוך יהי (מהלים קל"ב).

ובזה מוזן "כשמוע עשו אח צברי אציו ויצעק צעקה גדולה וגו' ויאמר יצחק צא אחיך צמרמה" - תרגס אונקלוס צחכמה, שהרי צחכמה עשה שהתחצבא כל ימיו, וכמרומו לעיל שזהו צחינת אני "חכמה" שכנתי ערמה וזהו חכמת התורה "ויקח צרכתך" (כו:לד-לה). אמנס עשו הרגיש צדברי יצחק אציו ולכן אמר "הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים" (שס:לו) - כלומר שמה שאתה חושב שהוא צדיק אלא שהצנע לכת, זה אינו אמת, אלא הוא רמאי שעקבני זה פעמים - שרצה להטיל דופי ציעקב אציו שהוא אינו צדיק והצנע לכת אלא חכמתו צצחי' חכמים הס להרע צערמות וערמומית. אס כל זאח יצחק אציו לא הסכים עם עשו, שכצר נחזרר לו וראה צדקתו של יעקב שנכנס עמו הג"ע, ואמר "הן גציר שמתיו לך וגו'" (שס:לו). (שנת חשמ"א)

ממוך גאחמו הי' לוועק צצדקתו, כמ"ש (צ"מ פ"ה ע"ב) איסתרא צלגינא קיש קיש קיש קריא, והי' הכל מן השפה ולחוץ ציד צפיו להראות את עצמו לאחרים, שלא לשם שמים אצל צפנימיות לא הי' צו כלום, ואדרבה אמרו ז"ל (עיין ילק"ש רמו חח"ל) שהי' צד נשים מתחח צעליהם צצנעה וכיו"צ, וצפרהסיא הי' מראה עצמו לצדיק, כחזיר זה שמראה טלפיו לאחרים. ועיין (מד"ח צ"ו צ) עשו צא אלל יעקב מתעטף צטליתו חוקן ואמר לו יעקב אחי לא תהא כיונא צי (ועיין רש"י מולדות כו:לד).

והנה עכשיו צשעת הצרכות כשנכנס יעקב נכנסה עמו הג"ע, [עיין צ"ר ה' ותרגוס יצ"ע דריח של הקטורת שעמיד להיות צציהמ"ק, וצוהר דעאל עמיה דיעקב גן עדן, וצחוס' חענית כ"ט דריח של אחרוגים היה ע"ש], וחשב יצחק אציו שזה עשו שהוא הצדיק שהי' ציד צפיו, אצל כשנכנס עשו וראה יצחק גיהנס פתוחה תחטיו חרד חרדה גדולה, כי מה זה שנראה לו הגיהנס והוא עשו, "ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד" - כלומר איפה הוא זה הצד ציד שהי' מתחצבא צמעשיו הטובים והי' צד ציד להסתיר מעשיו וזה הוא הצדה, היפך מעשו שהי' ציד ומרמה את הצריות צפיו. ויעקב אציו צד ציד ג"כ ומחצבא שלא יכירוהו צמעשיו הטובים כדרך צדיקי אמת שמתחצאים צמעשיהם הטובים שלא יצחינו ויכירו צהס. צצחינת אני חכמה שכנתי ערמה (ועיין סוטה כ"א).

"ואברכהו גם ברוך יהיה" (כו:ג).
 ול"ג דודאי יהיה ברוך,
 ונראה לפ"מ שאמרו ז"ל זכר לדיק
 לזרכה כל מקום שמזכירים שם לדיק
 לריך לזרכו ועיין רש"י נח איש לדיק
 הואיל והזכירו ספר בשבחו שנאמר (משלי
 י) זכר לדיק לזרכה, ולכן כאן כשאמר
 אִיפֵה זֶה הַדָּד לַיָּד וְאֶבְרַכְהוּ נִמְאָא הוּא
 הַדָּדִיק וְלִכֵּן גַּם בְּרוּךְ יִהְיֶה הוּאִיל וְהוֹזִכִירו
 זָרְכוּ שְׁמִית שׁוֹכֵר לַדִּיק לְזָרְכָה.

"וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני
 יצחק אביו" (כח:ח). עיין צפי'
 הרשב"ם, חשב עשו בלבו מה שנשאתי
 מבנות כנען גזל ממני זרכת אברהם,
 ע"ש. ונראה לפמ"ש לעיל "ויהי כי זקן
 יצחק ותכהין עיניו מראות" (כו:א)
 פרש"י בעשן של אלו שהיו מעשנות
 ומקטירות לע"ז (עיין מנחומא ח'), וא"כ
 הן גרמו שכהו עיניו מראות ולא ראה
 יצחק שזה יעקב ולא עשו. א"כ ע"י
 שגרמו קמוית עינים ליצחק אבד עשו אח
 הזרכות. והיינו "כי רעות בנות כנען
 צעיני יצחק אביו" כלומר צעיניו ממש
 ועי"ז לקח יעקב ממנו את זרכת יצחק.
 ואדרבה הבין עשו לפי דעתו דמה"ט לא
 כהו עיניה של רבקה כי אכלה ליכא
 טעמא של נתינת הזרכות.

או יאמר לפמ"ש המפרשים לזרכה
 היחה רגילה בצית אציה לראות
 ההקטרה לע"ז וידעה מהם ולא הזיק
 לה, ובמדרש איתא עוד (פ' ס"ה) רבות
 עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך

ומחשבותיך אלינו דכל פעולות ומחשבות
 שפעלת כגון שכהו עיניו של יצחק
 בשבילנו כדי שיבא יעקב ויטול אח
 הזרכות ע"ש. ולכן דוקא ליצחק נעשה
 ענין זה משא"כ לרבקה לזולי הטעם
 מחמת הקטרה לע"ז היה לריך גם
 לרבקה שיכהו עיניה ולכן חלה הדבר
 בנשיאת בנות כנען. (שנת תשמ"ג)

"ברכני גם אני אבי וישא עשו קלו
 ויבך ויען יצחק אביו ויאמר אליו
 הנה משמני הארץ יהיה מושבך
 ומטל השמים מעל" (כו:לח-לט). ול"ע
 שהרי זרכה זו נחן ליעקב שאמר לו ויתן
 לך אלקים מטל השמים ומשמני הארץ
 והיאך עכשיו אמר משמני הארץ יהיה
 משבך ומטל השמים מעל, ועיין רמב"ן
 שהרגיש בזה ופי' כי יכול ליתן לו משמני
 הארץ ומטל השמים כי יספיק לשניהם
 שיהיה משמני הארץ אצל צעיני הממשלה
 שלו יהי' והוא תמיה כיון שכבר נתן
 ליעקב וחלה הזרכה וכמו שהסכים לו
 גם ברוך יהי', היאך יכול ליקח החצי
 וליתן לעשו ואפילו יספיק לשניהם מ"מ
 הרי כבר נתנו ליעקב. ואין לאחר המתנה
 כלום.

ובסמוך ועל חרבך תחי' ואת אחיך
 חשבד והיה כאשר תריד ופרקת
 עלו מעל לוארך (שם:מ) פרש"י תריד
 לשון צער כמו אריד צחיחי (מהלים נ"ה)
 כלומר כשיעברו ישראל על התורה ויהיה
 לך פתחון פה להצטער על הזרכות
 שנטל ופרקת עלו וגו', וכבר הקשו ואטו

אדם רחמן ורודף נדק ולא יכזב עולו
 על עצדו ולא יזר לו ויאכילהו וישקהו
 מכל מאכל ומכל משחה חכמים
 הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל
 ותבשיל שהיו אוכלין ומקדימין מזון
 הבהמות והעבדים לסעודת עממן הרי
 הוא אומר כעיני עבדים אל יד אדוניהם
 כעיני שפחה אל יד גבירתה וכן לא
 יזוהו ציד ולא צדצרים וכו' ואין
 האכזריות והעזות מצייה אלא בעכו"ם
 עובדי ע"ז אבל זרעו של אברהם אבינו
 והם ישראל שהשפיעה להם הקב"ה
 טובת התורה וזה אותם בחקים
 ומשפטים נדיקים רחמנים הם על הכל
 וכו' ועיין כ"מ שם.

וז"ש יחזק הנה משמני הארץ יהיה
 מושבך ומטל השמים מעל כלומר
 יהי ממילא שהרי יתנו לך מכל מאכל
 ומאכל שהם יאכלו וכיון שצריך את יעקב
 בטל השמים ומשמני הארץ ממילא יהיה
 לך ולא יחסר לך לאכול אלא שתחסר לך
 הממשלה שימשול עליך והנה על זה אמר
 לו על חרבך תחי' דחצטרך ללחוס
 מלחמות אחיך יעקב ומלחמת ישראל
 הצריכים לכל דבר וזוה יהיה לך קצת
 ממשלה שתלחוס עם אחרים ותמשול
 עליהם בצחינת עבדים משלו שבמלחמה
 העבד הכובש נמי הרי יש לו קצת
 ממשלה על השבויים אף שהוא נשלח
 ועבד אל אדוניו אבל לגבי השבויים הרי
 יש לו ממשלה, ועיין ע"ז דף ג' לעמיד
 לבוא יבואו הגויים ויאמרו עשינו מלחמות
 בשביל ישראל. ולכן זרכו בצרכת ועל

על תנאי נתנו הצרכות ליעקב ואפי'
 נימא דרנה להתנות הרי קיי"ל דבעינן
 תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו, אבל
 לאחר המעשה שכבר נתן הצרכות היאך
 יעשה יחזק תנאי לאחר שכבר קיבל יעקב
 את הצרכות ונריך תנאי קודם למעשה
 ולאחר שינא ינא ונא עשו לאחר זמן
 אינו מועיל תנאי להתנות, עוד קשה
 דלשון תריד משמע דלעשו קאמר והיה
 כאשר תריד דאם על יעקב מדבר היל"ל
 והי' כאשר יריד ציו"ד ולא צת"ו. גם
 לשון והיה שהוא לשון שמחה ואם על
 יעקב קאי וכי שמחה יש שצ"ו יפרקו
 עול התורה.

ואשר נראה דיחזק אבינו לאחר שזכה
 עשו נמי לא שינה דעתו והצרכות
 נשארו כמו שהיו ליעקב אלא שיחזק
 אבינו הסביר לו כמ"ש ויען יחזק אבינו
 ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהי'
 מושבך ומטל השמים מעל כלומר שכיון
 שגביר שמחיו לך ואחה תהי' לו לעבד
 א"כ ודאי לא יחסר לך מכל שהרי ודאי
 אחיך יעקב לא ישעבד בך צפרך בלי ליתן
 לך משמני הארץ ומטל השמים והגם
 שנחלקו אי יכול האדון לומר לעבדו עשה
 עמי ואיני זנך וקיי"ל דיכול הרב לומר
 עיין גיטין (י"ג ע"א) ורמב"ם (פ"ט מה"ע
 ה"ו) אינו ממדת חסידות ודרכי חכמה
 לעשות כן אלא נותן לו ומרחם עליו.

וז"ל הרמב"ם (שם ה"ח) מותר לעבד
 בעבד כנעני צפרך ואע"פ שהדין
 כן מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה

חייך לו עוד ארץ ליתן דכל מה שקנה
עבד קנה רבו ועכ"פ אין עוד האמנם
בגמ' בשעה שנשא שלמה בת פרעה בא
מלאך ונעץ קנה צים ויאל עליה שרטון
ונבנה עליה איטליא של יון א"כ זה ארץ
חדשה שלא היה עוד בשעת הברכות אלא
צריאה חדשה ועל זה לא צריך עוד ולכן
אמר משמני הארץ זו איטליא של יון
שאחרת א"א ליתן לו, ומיושבת קושיית
הרמב"ן הנ"ל שכבר נתנו ליעקב וק"ל.

"ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי
מפני בנות חת אם לוקח יעקב אשה
מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה
לי חיים" (כז:זמ). ונראה דהרמב"ן
הקשה עה"פ בעבור תצרכך נפשי, למה
לא הגידה רבקה מעולם הנבואה אשר
אמר ה' לה ורב יעבוד לעיר כי איך היה
יצחק עובר את פי ה' והיא לא תלל
וע"ש מה שכתב ויעיין לעיל בסמוך
דלפענ"ד באמת ידע יצחק מנבואה
הנ"ל].

האמנם מה שנראה כעת דרבקה עכשיו
רצתה לרמוז ליצחק שהכל באה
לו כעונש על שלא הזהיר לעשו שלא יקח
מבנות כנען כמו שעשה הצרהס אציו
ששלא אליעזר למשפחתו ויצחק לא הזהיר
את עשו על זה ולקח מבנות חת וכל זה
גרמה לו שחכהינה עיניו מראות וגם
שעשו יאבד הברכות כי הברכות לא יחילו
על מי שציתו פרוץ בע"ז ומזרע

חרצך חחיה שילית צמלחמה לטובת
יעקב וזה ואת אחיך תעבוד.

והוסיף והיה כאשר תריד כלומר
שחכניע עצמך תחת יעקב אז
ופרקת עלו מעל לואריך שעי"ז יעקב
יקל עליך שלא לשעבדך יותר מדאי שוב
ראיתי בצעלי המוס' שפי' כן והיה כאשר
תריד וירד יעקב והיה כאשר תמשילהו
עליך שחעבדהו צריון נפשך ופרקת עלו
פי' כי בזה תעשה שתפרוק עולו מעל
לואריך שלא ישמעדך כך כל כך, ועיין גם
ספורנו.

ובעין פי' זה פי' המפרשים צהמן
כשסיפר לאשתו ולחכמיו ואוהביו
את כל אשר קרהו ואמרה לו זרש אשתו
וחכמיו אם מזרע היהודים מרדכי אם
החילות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול
תפול לפניו ופי' כי אין צריחה אחרת
אלא שנפל תפל לפניו ותחנן על עצמך
וימחול לך כי זה דרכם של זרע הצרהס
רחמנים בני רחמנים וזה שאמר לו יצחק
והיה כאשר תריד כשאמה תריד מגאות
שלך ותכניע ותשעבד תחת עול יעקב אז
ופרקת עלו וכנ"ל וא"ש הכל ודו"ק.

"משמני הארץ יהיה מושבך ומטל
השמים מעל" (כז:לט). וצ"ע וזו
איטליא של יון (צ"ר), וצ"ע מה כוונתו
בזה ולמה דוקא איטליא ולא מקום אחר.

ואשר נראה לפי שנתן הכל ליעקב וא"כ

הם גרמו ליצחק שיהי נקרא מת ח"ו ולפי שלא רצתה רבקה לחלות הקללה ביצחק שנקרא מת אמרה על עצמה קצתי בחיי מפני בנות חת וגו' למה לי חיים שחיים כאלו אינם חיים שהרי קרויים מתים. (שנת חשנ"א)

"וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו" (כח:ה). עיין רש"י איני יודע מה מלמדנו (ועיין שפתי חכמים ובגור ארי' ובחוקוני וברבינו בחיי ד"ה וילך פדנה ארם זוה). וי"ל שהרי לעיל כתיב שרבקה קראה ליעקב ואמרה לו ליקח הזרקות מעשו, וכתיב שם (כה:כח) "ורבקה אוהבת את יעקב" ולא את עשו, והטעם לפי שעשו הי' דומה ללבן הארמי, שרוב בנים הולכים אחר אחי האם (ב"ב ק"ט), ולכן אמר "אחי רבקה", כלומר לפי שלבן הוא אחיה ולכן היתה "אם יעקב ועשו" דאל"כ אינו מובן היאך יצא בן רשע כזה מאב ואם קדושים כמו יעקב ורבקה.

או יאמר להיפך, שלא תאמר דהטעם שצוה ליעקב ליקח הזרקות הוא מחמת שנאה לעשו, קמ"ל דאכתי היתה אם יעקב ועשו אלא ששנאה מדות רעות שלו.

או יאמר בהמשך הפסוק שלאחריו "וירא עשו וגו' ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען" (כח:ו), והטעם שראה יצחק שרבקה היתה אחות לבן הארמי

הארורים מבנות חת ולכן מסבב כל הסיבות סבב שיעקב קבל הזרקות. ועיין ספורנו ותכהינה עיניו מראות כמו שקרה לעלי שלא מיחה בבניו כאמרו ולא כהה צם ונאמר בו ועיניו קמו ולא יוכל לראות ולא קרה זה לאברהם וליעקב שהיו יותר זקנים מיצחק שהי' אז ע"ש. ויצחק מתהלך בחמו לא עלתה על דעתו להזהיר לעשו על זה שהי' לו פשוט שלא ישא כנענית שהרי גם ליעקב לא הזהיר עד שאמרה לו רבקה.

ועיין רמב"ן עה"פ אחי רבקה אם יעקב ועשו (כח:ה) וראוי היה שיצוה ג"כ לעשו ועיין גם הספורנו עה"פ כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אצלו, וצוה הודיע שהיה יצחק יכול למחות בעשו כשנשא הכנענית אם היה נותן לבו כמו שהעירתהו עתה רבקה על יעקב ע"כ. ונבאמת הרי כעת נמי לא גרש האחרות אלא הוסיף רשעה ולא שמע אל יצחק אפילו לאחר כך וי"ע]. או שהי' ס"ל דדוקא יצחק שהוא עולה חמימה הי' אסור בבנות הארץ ולא בניו ונחלקו בזה חז"ל אי בני יעקב לקחו נשים מבנות כנען וחשב יצחק שקודם מ"ת מותר ורק לו אסור. ועיין רש"י עה"פ ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו ר' נחמי' אומר כנעניות היו והוא מחלוקת במדרש אי נשאו כנעניות קודם מ"ת, ומיהו עיין פסחים דף נ' אפשר צא יצחק והזהיר ליעקב וא"כ אפשר לאחר שאמרה לו רבקה. ולפי שאמרו ד' קרואים מתים ואחד מהם סומא א"כ

ולכן נולד עשו, וכיון שאין ראונו וחפנו
בבנים כאלו ולכן צוה יצחק ליעקב שלא
יקח אשה מצנות כנען, ועשו הליד בפיו
של יצחק והרמאי שראה ראונו של יצחק
הלך בטלפותיו הטמאות אל ישמעאל.
(שנת משל"ו)

בת אחותו בניו דומין לו. וזהו "ומצרך
אל תתעלם". ולכן אמר קרא "בת
אחותו" ולא בת אחיו, ע"ש. והנה כל זה
א"א רק אם יוליד בת תחילה אז יהי
סימן יפה לבנים.
(שנת משכ"ג בקידוש ללידת בת)

בהפטורה מלאכי א'

"אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם
במה אהבתנו הלוא אח עשו ליעקב
נאם ה' ואהב את יעקב ואת עשו
שנאתי וגו'" (מלאכי א: ג). נראה דהנה
ישנם שני אהבות אלל הקב"ה בזמן
שישראל עושים ראונו של מקום והינם
ראויים מחמת עצמם אוהב אותם בשביל
עצמם ומעשיהם הטובים ואם ח"ו אינם
עושים ראונו של מקום אז ח"ו מדת
הדין מקטרג וזא מדת הרחמים וטוען
להקב"ה שיראה ברשעת הגוים ואז עדיין
בניי לדיקים הם נגד רשעתם כיתרון
האור מן החושך וע"ד שאמרו לא
בצדקתך וביושר לצדק כי ברשעת הגוים
האלה (ועיין רמב"ן עה"ט פ' עקב שם).

וז"ש אהבתי אתכם אמר ה' ואמרו
בניי כמה אהבתי הלא אח עשו
ליעקב ר"ל שבנוי"ה ח"ו נעשו כאחים
עשו ויעקב והולכים באמה ורעות
ומתבוללים ח"ו ואז כמה אהבתי נאום
ה', ואעפ"כ ואהב את יעקב אם לא
בזכות עצמו ובשביל מעשי הטובים מ"מ
אוהב אני את יעקב בשביל שאת עשו
שנאתי, שכלפי רשעת עשו ורשעת הגוים

במה שאמרו (ב"ב קמ"א ע"א ובמהרש"א)
בת תחילה סימן יפה לבנים,
נלפענ"ד דהנה מכל העריות לא הותרו
כי אם בת אחותו, ורז"ל אמרו (בימות
ס"ב ע"ב, מדב"ר ט"ו) הנושא את בת
אחותו עליו הכתוב אומר "אז תקרא וה'
יענה" (ישעי' נח:ז). ודרשו ז"ל "ומצרך
לא תתעלם", ואחותו נקראת "בשרו",
ובאשר שאי אפשר ליקח אותה יקח את
בתה שהיא בשרו ממש. והנה אם נולדה
הבת אחרונה קשה ליקח את בת אחותו,
שעד שחלד הם יזקינו, אבל אם יהי
הבת תחילה אז עד שיגדלו הבנים תנשא
הבת ותוליד ויוכלו לישא את בת אחותו,
וממילא יהי בכלל "אז תקרא וה'
יענה". וז"ש בת תחילה סימן יפה
לבנים.

או יאמר לפמ"ש בעיר מקלט (מזה ק"ד)
שהאדם מחוייב להוליד דומה בדומה,
כמש"ה "ואלה תולדות יצחק בן אברהם"
ושלמה בן דוד, והוא ענין גדול. וז"ש
(משלי כג: כד) גילה אחר גילה ויולד חכם
ישמח בו" גולה אחר גולה כשהוא לדיק
בן לדיק שהוליד בדומה. וכבר ארז"ל
(ב"ב ק"י ובשמות רבה ז' ד') שרוב בנים
הולכין אחר אחי האם, נמצא הנושא את

עדיין אהב את יעקב אף בעת שח"ו ירדו לבחינת את עשו ליעקב.

א"י דהנה ידוע הפי' "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" (לז"צ), ולפעמים בא עשו באחיה ובשלום על ישראל נקומה ונלכה יחדיו, ולפעמים בא עליהם ח"ו ברציחה ובנגיפות, וחרוייהו לכוונה אחת הן - להעבירם מחוקי רנוך, אלא לפעמים ע"י אחיה והחבולות ולפעמים באופן שני. ואמר יעקב "הצילני נא מיד אחי", היינו מידי אחיה "מיד עשו" שהוא רציחה, הידיים ידי עשו, ועל יד עשו אמר "כי ירא אנכי אוחיו" שהכני, ועל יד אחי אמר "פן יבוא והכני אם על בני", שח"ו יזיק לבנים קטנים שילכו בדרכו וילמדו ממעשי עשו ח"ו.

וז"ש "אהבתי אהבתי" וגו' הלא את עשו ליעקב, שמחנהג עם ישראל באחיה וגם נתן להם כל הזכויות וקצב להם מעמד בין האומות, וא"כ צמה אהב את יעקב שאמר "ואהב את יעקב" וכן נמי למה שונא הקב"ה לעשו הוא מראה ידידות ואהבה כלפי ישראל, וע"ז באה החשובה דאפילו כשאת עשו ליעקב את עשו שנאחי, כי האחיה שלו אינה טובה ליעקב, ואדרבה צרה גדולה הוא ליעקב בשעה שעשו חפץ באהבתו ולהיות לאח ולרע כי שורש האחיה שלו הוא להעביר על דת ח"ו ויחקיים והי' כאשר חריד ופרקת וכאשר ראינו בכל המקומות שהראה עשו אהבה ליעקב הנה אם על הבנים עם הבנים ר"ל, ולכן שנאחי אוחיו. (שנת תשכ"ד)

פרשת ויצא

הימנו דומה לקיחון של כסף, נהנה ממנו דומה לקיחון של חרש שכיון שנשבר שוב אין לו חקנה.

ועיין רש"י שם שמדבר בענין נשיאי ישראל שנהנו מממונו של קרח הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת, וכעין זה אמרו בכחוצות האי ל"מ דמרחמי ליה בני מתא כיון דלא מוכח להו במילי דשמיא וזה גורם שבזמן שהם סביבות הלדיק לא זוכים להרגיש קדושתו ואמיתותו. ובישמח משה עה"ח

"ויצא יעקב מבאר שבע" (כח"י). עיין רש"י (וב"ר ס"ח ו'), מגיד שיצאח לדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהלדיק בעיר הוא הודה הוא זויה הוא הדרה, ינא משם פנה הודה וכו'. נראה ע"ד נחות דמדריך העולם כל זמן שלדיק בעיר אין מרגישים בצדקתו, ואדרבה, כך הוא הסדר ואומרים בינם לבין עצמם כל שעושה לעצמו הוא דורש כיון שכבר הורגלו להיות אחו עמו, ובגמ' (סנהדרין נ"ב ע"ב) למה ח"ח דומה לפני ע"ה במחלה דומה לקיחון של זהב סיפר

פ' בלק שמתנע העולם שהרשעים שונאים את הנדיקים, אבל כשיבא נדיק מן העיר אז יביאנו עושה רושם, שאז רואים שפנה הכל עם יביאנו מן העיר פנה זיוה פנה הודה ופנה הדרה של העיר וממילא ניכר שכל פעולותיו שעשה היו לטובת העיר והליצור חסר ביביאנו. (שנת תשל"ו)

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש" (כח:י-יא). ופרש"י וילך חרנה יבא ללכת לחרן, וראיתי צסס מהר"ס הכהן ועוד מפרשים מה שפירש"י וילך חרנה יבא ללכת לחרן, וכחז דהכוונה דבתחילה הי' דעתו ללכת תיכף לחרן כי הי' לו ממון, ומי שיש לו פרנסה יבא אשה ואח"כ ילמוד תורה כמ"ש בקידושין (דף כ"ט) לפר"ת. אך אח"כ הלך אליפו ולקח הכל ממנו ונעשה עני, וממילא חזר הדבר שקודם ילמוד תורה ואח"כ יבא אשה דרחיים על לוארו ויעסוק בתורה, ומשו"ה הלך ונטמן צצית שס ועבר י"ד שנה. וז"ש רש"י יבא ללכת לחרן בתחילה, ומשום מעשה שהי' אשתהויי אשתהי.

והנה רש"י הביא דרשת חז"ל "ויפגע" לשון תפלה כמו (ירמיהו ז:טז) "ואל תפגע צי" למדנו מזה שתיקן תפלת ערבית (ועיין חולין ז"א). ולכאורה אמאי לא תיקן תפלת ערבית עד עכשיו (עיין ברכות כ"ו ע"ג). והנלפענ"ד לפמ"ש בירושלמי (ברכות פ"א ה"ג) ר' יוחנן משום

רש"י כגון אנו שעוסקים בתלמוד חורה אפי' לק"ש אין מפסיקין, ר"י אמרה על גרמי' כגון אנו שאין אנו עוסקין בת"ת אפי' לתפלה אין אנו מפסיקין דין דדעתמי' ודין דדעתמי' וכו' ע"ש. ומפורש מירושלמי דמי שחורתו אומנתו כרש"י וחזריו פטור מן התפלה. אכן כשפגע במקום וילך וישכב במקום ההוא ופי' ז"ל (בר"ס"ח י"ד) במקום זה שכב אבל כל י"ד ור"ג אמר כאן שכב אבל כל כ' שנה שהיו צצית לצן לא שכב ושנים שהי' צצית עבר ג"כ לא שכב, וכיון ששכב במקום ההוא ולא היתה לו צעעה זו חורתו אומנתו מיד נתחייב בתפלה, ולכן כאן תיקן תפלת ערבית.

ובזה יש נמי לומר טעם הגון למה תפלת ערבית רשות (ברכות כ"ז ע"ב, רמב"ם פ"א מהל' תפלה ה"ו, עוש"ע או"ח סי' רל"ה ס"ו-ז), דאדרבה הרי נתקנה ע"י צחיר שצצות ותפלת שחרית ומנחה הוי חובה וערבית הוי רשות. ולהנ"ל י"ל דאמרו צגמ' עירובין (ס"ה ע"א) לא איברא סיהרא אלא לגירסא, וכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' ת"ת ה"ג) אין אדם קונה רוב חכמתו אלא צלילה, א"כ עיקר זמן לימוד התורה צלילה הוא. וכיון שדעת רש"י דעוסקים בת"ת פטורים מן התפלה, לכן תפלת ערבית רשות, דאין מצטלין ת"ת מפניה.

ובמ"ש אחי שפיר נמי מה שקיי"ל דהשתא קבלוהו עלינו תובה, וצריך להצין מאי טעמא. ולהנ"ל י"ל

וי"ל דאיתו מעשה עם אליפו הי' צבאר
שבע ושם קפץ לנהר או לצבאר
מצבירות אשר חפר אציו ויצא משם
לחרן. וז"ש "ויצא יעקב מצבאר שבע" -
ר"ל שיצא מן הצבאר שקפץ בה "וילך
חרנה". (שנת תשכ"ג)

"כי אם בית אלקים" (כח: יז). פירש"י
(צב"ד) וא"ת כשעבר יעקב על
ציהמ"ק מדוע לא עכבו שם, איהו לא
יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו
אבותיו ומן השמים יעכבוהו, איהו עד
חרן אזל וכו' כי מטא לחרן אמר אפשר
שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא
התפללתי בו, יהיב דעתיה למהדר וחזר
עד בית אל וקפצה לו הארץ ע"כ (ועיין
חולין ז"א ע"ב).

ויש לדייק מה שאמרו מדוע לא עכבוהו
שם, והלוא הקושיא עפי על יעקב
למה לא התעכב שם בעברו מקום
שהתפללו בו אבותיו. והשנית מה שאמר
אפשר שעברתי על מקום וכו', ואטו
אפשר הוא, ודאי עבר שם, הול"ל כד
מטי לחרן אמר אזי לי שעברתי על
מקום שהתפללו אבותי וכו'.

והנראה צ"ד דכבר אמרו (מכות י'
מד"ר כי י"א, זוה"ק א' ק"מ) צדריך
שארם רוצה לילך בה מוליכין אותם,
ובכתובים כתיב "רצון יראיו יעשה ואת
שועתם ישמע ויושיעם" (מהלים קמ"ה),
ובדוד המלך כתיב "ואשיבה רגלי אל
עדומיך" (מהלים קי"ט) ודרז"ל בכל יום

כיון דעיקר תפלת ערבית שהוא רשות
הוא משום דהעוסק צ"ת פטור מתפלה
ולא איברא סיהרא אלא לגירסא, אבל
כיון דהשתא צעונ"ה אין אנו עוסקים
צמורה כל הלילה, ואפילו רבי יוחנן (שנת
י"א) אמר על עצמו ל"ש אלא כגון
רשב"י וחבריו שתורתן אומנתן אבל כגון
אנן מפסיקין לק"ש ותפלה, הרי דדוקא
בגוונא דא לתורתן אומנתן ממש כל ימי
חיו צלי הפסק וזה צלתי אפשרי אללנו
צעונ"ה, א"כ ממילא קצלוהו עלינו
לחובה, ונכון צ"ד.

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"
(כח: יז). ולשון "ויצא" צ"ב (ועיין רש"י).
וי"ל צדריך צמות לפ"מ שראיתי צפר"ד
שהביא מדרש רז"ל כתיב משם מו"ה
שאליו רדף צמנות אציו עשו להרוג את
יעקב ויעקב התחנן אליו ואמר לו שיקח
כל אשר לו ויניחהו ערום משם להראותו
לאציו וכן עשה ונשאר ערום כלאחר
מרחם אמו, והי' שם נהר ונכנס יעקב
אע"ה צנהר לכסות עצמו שם שהי'
ערום, ובעודו צנהר בא פרש א' רוכב
על סוס ופשט בגדיו וירד צנהר לקרר
עצמו ושצולת הנהר שטפו וחנקו, ואז
עלה יעקב אע"ה מן המים ולבש בגדי
חמודות של הפרש ורכב על הסוס, ויירא
יעקב מאד פן קרובי הנטבע יראוהו
ויכירו בגדיו וסוסו ויעלילו עליו לכן הלך
תיכף ונטמן צבית עבר י"ד שנה ע"כ.
ועיין רמב"ן (כח: יז) צ"ש המדרש (צ"ר
ס"ח ח') דיעקב צחצרון נתצרך ולצבאר
שבע הלך ליטול רשות לצאת לחו"ל.

השמים שבמקום המקדש יתראה המקום ולא יהי' לו קפיצת הדרך כיון דע"י נס נעשה לו מן השמים. ולזה משני איהו לא יהיב לביה - כלומר ודאי אם היה יהיב דעמיה בשעת יליאתו עכ"פ, אז רזון יראיו יעשה דכל מה שיראיו יש להם על דעמם ומחשבתם הקצ"ה עושה ולכן הכי נמי אם הי' מכין את עצמו ונותן מחשבתו בשעה שיצא ללכת למקום המקדש ואח"כ לחרן, ודאי שכך הי' נעשה בענין קפיצת הדרך, אבל כיון דאיהו לא יהיב לביה מן השמים לא עכזוהו והצן.

והכוונה נראה עוד דכל המושב מחשבות בעצמו מוליכין אותו כדרכו וכרזונו, אבל המשליך אל ה' יהבו ואינו חושב מחשבות, אז "מה" מצעדי גבר כווננו" (מהלים לו:כג) ואז מן השמים מיישרים אורחותיו. וכדוד המלך כתיב "משכתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" (מהלים קיט:נט), שדוד חשב דרכיו והסכים שרגליו יוליכו אותו לביהמ"ד. וז"ש איהו לא יהיב לביה מן השמים יעכזוהו והצן. ולכן מיד שיהיב דעמיה למהדר מיד קפצה לו הארץ וק"ל. (שנת משל"ה)

"אם יהי' אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" (כח:ב). נראה להעיר דלכאוי' הוה ליה כפל לשון בקשה, דכיון שבקש "ושמרני בדרך הזה" ממילא יתן לו לאכול וכלול בו הכל. ובמדרש עקילס הגר נכנס לר"א אמר לו הרי כל השבח

ויום אני חושב לביה פלוני ולמקום פלוני אני הולך ורגלי מוליכות אותי לביהמ"ד (ויק"ר פ' ל"ה א'). ובגמ' (סוכה נ"ג, ירושלמי כלאים פ"ע מ"ג) רגלוהי דאיניש אינון ערצין ביה באחרא דמיתבעיא תמן מוצילין יתיה.

והנה יעקב אבינו יהיב דעמיה לילך לחרן וכמ"ש רש"י "וילך חרנה" יצא ללכת לחרן, וכיון שיהיב דעמיה ללכת לחרן מן השמים סייעוהו ללכת לחרן. והנה אמרו שהיתה לו קפיצת הדרך, (ועיין חולין נ"ה ופדר"א פ' ל"ה, וב"ר פס"ח) ויצא מצ"ש וילך חרנה נמצא בתחלת הליכתו הי' קפיצת הדרך ומשם נשא רגליו וכהרף עין בא לחרן שנאמר וישא יעקב רגליו, וא"כ מיד שיצא יעקב מצאר שבע ללכת לחרן קפצה לו הדרך וראה עצמו מיד בחרן. ואז נזכר ואמר אפשר שעצמתי מקום שהתפללו בו אבותי, ומובן לשון אפשר שאמר כמסתפק ולשון שאלה אפשר שעצמתי שהרי ע"י קפיצת הדרך לא ראה המקומות איזה מקום עבר ואיזה לא עבר ועכ"פ יתכן שעבר דרך אותו מקום שהתפללו אבותי ולכן אמר אפשר שעצמתי אותו מקום, ויהיב דעמיה למהדר וקפצה לו הארץ.

ומצתה אחי לשון אפשר שעצמתי וגם הקושיא למה לא עכזוהו מן השמים כיון שהטעם שלא ראה מקום שהתפללו בו אבותיו הוא משום קפיצת הדרך, א"כ קשה מ"ט לא עכזוהו מן

של גר שהקב"ה נוחן לו לחם ושמלה ובחורה (דברים י' י"ט) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה וענה לו ר"א וכי קלה צעיניך דבר שנחצט צו אוחו זקן ונתן לי לחם לאכול וגו' ונכנס אלל ר"י התחיל מנחמו צדצרים דלחם זו התורה וחורה נקרא לחם ושמלה זו טלית ולחם זו לחם הפנים שמלה זו בגדי כהונה ולחם זו חלה ושמלה זו ראשית הגז ובש"ר (פ' י"ט) לא חעלה על דעחך שיעקב בקש לחם ושמלה ע"ש, וראוי להתבונן בצוונת בקשות כל אלו.

ונראה דצדרך יש צ' אופני סכנות, אחד סכנת לסטים וחיות רעות המחרגשות וכיו"ב, ולזה מהני שמירה. אמנס יש עוד סכנת צניס פחים צדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם, וזה כצר אינו צידי שמים כדאיחא (ע"ז ג') א"ר חנינא הכל צידי שמים חוץ מצניס פחים וכו', ופרש"י שחששות ומכאובות הצאים לאדם כולם ע"י גזירת שמים חוץ מצניס פחים - חולה הצא לאדם ע"י צינה וחוס. ובתוס' שם כחצו והא דאמרינן צפ' המקבל (ק"ז ע"ב) "והסיר ממך כל חולי" - זה צינה, אלמא צידי שמים הוא. וי"ל דה"ק שיתן לך מלצושים שמוכל להנלל מן הצינה, כהא דאמרינן (צ"ר פט"ו, הוצא בתוס' כחצו ל' ד"ה הכל צידי שמים) אנטנינוס הוי קא אזיל צאורחא אמר לצרי ללי עלי, א"ל יהא רעוא דחשחויצ מן צינה, א"ל דא הוא ללוחא יתיב חד כסא ולנחא אזולא, א"ל יהא רעוא דחשחויצ מן שרצא, א"ל דא ודאי

ללוחא הוא דכחיב (מהלים יט:ו) "ואין נסתר מחמתו" ע"ש ולכן התפלל ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש להינלל מצניס פחים צדרך ושצתי בשלום אל ציח אצי וגו'.

ואין להקשות כיון דלאו צידי שמים הוא האיך התפלל עליו רצי, די"ל דודאי כל שצא להצטנן או שנתחמם שצא כצר למקום שרצ אז צא לו החולי מהשרצ ואינו צידי שמים. אבל רצי התפלל עליו שלא יצא לידי צינה ולא לידי שרצ, או שיצנה לו הקצ"ה העמים לטובה והיינו שלא יצא לידי כך. או אפשר שאחרים אפשר שיתפללו עליו ויעיל, וע"ד שאמרו (ברכות ל"ג, זוה"ק א' כ"ט) הכל צידי שמים חוץ מיראת שמים, ואפ"ה כתצו המפרשים דאחרים יכולים להתפלל עליו שיהדר בתשובה (עיין מהרש"א סנהדרין ושו"ע האר"ו ל).

והגה יעקב התפלל "אם יהי אלקים עמדי ושמרני צדרך הזה", אמנס אכתי לא מהני שמירה זו אלל לשמירה מן המזיקין, אבל לשמירת צניס פחים אינו מועיל, ולכן התפלל "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" - דהצגד לשמור מן הצינים כד"א יתיר חד כסא וכו'. אמנס ציעקב כחיב "ציוס אכלני חורצ וקרח צלילה" (לא:מ), וא"כ נכנס לשרצ וחוס וח"ו יחלה, וזה כצר אינו צידי שמים. ומיהא איחא (צ"ק צ"ב ע"ב) מנא הא מילתא דאמור רצנן השכס ואכול צקיך מפני החמה ובחורף מפני הצינה ואמרי

ק"י) והו"ל בכלל עובד ע"ז ואמרו ישראל שבחו"ל עובדי ע"ז בטורה הן (ע"ז ח'). ולכן כיון שינא יעקב לחו"ל התפלל שלא יכשל בע"ז.

ומצינו זיעקב שקפלה לו הארץ וי"ל שהכוונה שקפלה הארץ וינאה עמו מארץ ישראל לחו"ל שלא יהי בקרקע של חו"ל וכמ"ש המרש"א ברכות ר' יוחנן חמה דאיכא סבא צביל שהלדיקים ממשיכין עמהם קדושת הארץ שלא יהיו בחו"ל, וכן מבואר בזה"ק פ' וישלח חא חזי בשעה שדוד המלך ניצל מאכיש מלך גת אמר הכי חונה מלאך ה' מפני שהשכינה הקיפה אותו וניצל מאכיש ומעמו, ואי חימא שכינתא לא שריא אלא בארעא קדישא ודאי לא שריא לינקא מינה אצל לאגנא שריה והכא כדאמא יעקב מבית לבן כלהו משריין קדישין סחרן ליה ולא אשחאר בלחודוי ע"ש.

אלא דלכאורה לפ"מ שכתבו הפוסקים דלכן נשא יעקב שחי אחיות משום דבחו"ל לא שמרו מצות התורה ואי נימא כפי מה שפירשנו דקפלה לו הארץ ומעולם לא ינא מאר"י, א"כ נשאר באיסור שחי אחיות שהוא ח"ו בכלל גילוי עריות, ועיין הרמב"ן ז"ל דדוקא בא"י קיימו מצות התורה ולא בחו"ל א"כ בחו"ל מותר ברחל אלא דא"כ ינא מא"י והו"ל תרתי דסתרי, וכיון שחזר לא"י מתה רחל בדרך שלא זכה להקבר בארץ משום שחי אחיות בארץ וכדכתיב

אינשי שיטין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמזפרא כרך דכתיב (ישעי' מ"ט) "לא ירעבו ולא ינמאו ולא יכס שרצ ושמש", א"ל אח אמרת מהכא ואנא אמרינא מהכא (שמות כ"ג) "ועבדתם את ה' אלקיכם" - זו ק"ש ותפלה, "וזכרך את לחמך ואת מימך" - זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך "והסירותי מחלה מקרבך", ותניא מחלה זו מרה, ולמה נקרא שמה מחלה, ששמונים ושלשה חלאין יש בה מחל"ה צגימ' הכי הוו, וכולן פת במלח שחיות וקיתון של מים מצטלן, ע"כ (ועיין ב"ק ל"ב ע"ב וב"מ ק"ז ע"ב).

ולפ"ז אחי שפיר, "אם יהי אלקים עמדי" - זו ק"ש ותפלה שהוא קבלת עומ"ש, "ושמרני בדרך הזה וגו' ונתן לי לחם לאכול" - ועי"ז יצילהו ממחלות נינים פחים, ואז "ושבתי בשלום אל בית אבי" וק"ל, ומלאחי כעין זה בכחנות אור ע"ש. (שנת תשל"ה)

"אם יהי אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה וגו'" (כח:ב). במדרש (ילקוט מטות רמז תשפ"ד) בקש יעקב שלא יכשל בע"ז ג"ע ושפ"ד והוא פלא, ונראה לפמ"ש (סנהדרין ק"ו) בקש דוד לעבוד ע"ז שנאמר וילך דוד עד הר"ש ואין רא"ש אלא ע"ז והנה חושי הערכי הלך לנגדו ויאמר מלך שכמותך יעבוד ע"ז א"ל מלך שכמני יהרגנו בנו וכו', ועיין מהרש"א שם שרצה לנאח לחו"ל וכל הדר בחו"ל כאלו אין לו אלוה (כחובות

באר"י.

[שוב מלאחי צרמז"ן עה"ת (פ' אחרי
 עה"פ ומטמא הארץ וגו') והוא מאמר
 ז"ל כל הדר בחו"ל וכו' שנא' "לחת לכם
 את ארץ כנען להיות לכם לאלקים",
 ואומר "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת
 ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים", ע"כ,
 הרי דענין אלקים קאי על ארץ ישראל
 וח"ו בחו"ל הוא כעין אלהים אחרים
 ולכן זכות א"י עומדת להגן מפני ע"ז
 כדאיחא בערכין (ל"ז ע"ג) ע"ש. וברש"י
 (שמואל א' כ"ו) היוצא מא"י לחו"ל
 בזמה"צ כאלו עובד ע"ז וצת"י אזיל
 דוד ביני עממיא פלחי טעוותא. ואמרו
 בתוספתא (ע"ז פ"ד) הרי הוא אומר
 "ושצתי בשלום אל בית אבי והי' ה' לי
 לאלקים" ואומר "לחת לכם את ארץ
 כנען", כל זמן שאתם בארץ כנען הייתי
 לכם לאלקים, אין אתם בארץ כנען
 כזיכול אין אני לכם לאלקים, וכן הוא
 אומר בארבעים אלף חלוצי צבא" וכו'
 ממוצא הדברים האמורים מוכח דענין
 והי' ה' לי לאלקים קאי דוקא על אר"י.

"אם יהי' אלקים עמדי ושמרני וגו'
 ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש
 ושבתני בשלום אל בית אבי וגו'"
 (כח-ב-בא). ובמסורה "ושצתי בשלום",
 "ושצתי בצית ה' לאורך ימים". ונראה
 דהנה ידוע שעשו טען אשר יעקב לא
 קיים מצות כיבוד אב ואם משך הזמן

מחה עלי רחל ועיין במפרשים והרי ח"ו
 כאן שפכ"ד וע"כ ז"ל דאף שלא הי'
 בחו"ל מ"מ לענין שתי אחיות ושמירת
 כל התורה לא הוי בכלל אר"י ממש.
 וז"ש אם יהי' אלקים עמדי ויהי' קדושת
 ארץ ישראל במקום שאני הולך ושמרני
 בדרך הזה אשר אני הולך היינו שחקפון
 הדרך ועל הארץ בקש שיגן כדי שלא
 יכשל בע"ז שלא יהי' גדר של חו"ל אבל
 עם כל זאת לא יכשל בג"ע שעכ"פ לענין
 זה אינו ארץ ישראל ממש וינצל משפיכת
 דמים ח"ו שלא תמות רחל בשצילו ואולי
 לזה כתיב שרחל מתה בדרך והתפלל
 עליה אבינו הזקן ושמרני בדרך הזה שלא
 יכשל בשפכ"ד ח"ו והבן ואם שגיתי ה'
 הטוב יכפר.

"אם יהי' אלקים עמדי ושמרני וגו'
 ושבתני בשלום אל בית אבי והי' ה'
 לי לאלקים" (כח-ב-בא). ול"ז ואטו עד
 התם ח"ו לא יהי', כלומר וכי עד מילוי
 כל החנאים האלה אינו לו לאלקים ומה
 הוא התנאי. ונראה דיעקב אבינו יצא על
 הדרך לחו"ל, ואמרו ז"ל (כתובות ק"י) כל
 הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה,
 ואמרו (ע"ז ח', אדר"ג כו"ד) ישראל
 שבחו"ל עובדי ע"ז בטהרה הן, ובדוד
 "ויהי דוד צא עד הראש" (ש"ג ע"ו),
 ואמרו ז"ל (סנהדרין ק"ו) זיקש דוד לעבוד
 ע"ז, ופי' המהרש"א שרצה לנאת לחו"ל
 כי אמר "ויגרשני מלהסתפח בנחלת ה'".
 וז"ש יעקב "אם יהי' אלקים עמדי
 ושמרני וגו' ושצתי בשלום אל בית אבי"
 ואהי' צר"י - אז "והי' ה' לי לאלקים"

הלך בשליחות עשו נמצא שעשו גרם לו ע"י אליפז לילך ללמוד י"ד שנה ולצטל כיבוד או"א נמצא דעשו חייב על ציטול כיבוד או"א כל אותן י"ד שנה.

והגם כי אין שליח לדבר עבירה מ"מ הרי קיי"ל דצידי שמים חייב ויש שליח לד"ע רק צדיני אדם פטור והכא צידי שמים, דצידי אדם אין עונשים על כיבוד או"א משום דמנזיה שמתן שכרה בצידה אין עונשין עליה צידי אדם וכאו"א מתן שכרה בצדה למען ירבו ימיכם וימי צניכם כמ"ש צוה רש"י במס' חולין (ק"י ע"ג). ועיין יו"ד (ס"י ר"מ ס"ג א') ברמ"א שם בשם הגמ' ורבינו ירוחם ועיין ט"ז שם סק"א. וקצת חשבתי דבעכו"ס יש שליח לד"ע דלית צוה הטעם דצרי הרצ ודצרי התלמיד דצרי מי שומעים, ועיין פר"ד דרך האחרים, ובתומים ס"י ל"ב סק"ב ועוד דאליפז חשב דמשום מנזיה כיבוד או"א חייב לעשות וא"כ עכ"פ עשו הוא החייב על ציטול יעקב מכאו"א וק"ל.

ובזה יש לומר פרפרת נאה מה שדרשו ז"ל (צ"ר ס"ח י"ד) "וישכב במקום ההוא" - במקום ההוא שכב אצל י"ד שנה צבית עבר לא שכב. ולכאורה למה לא שכב. וי"ל שחשש שאם ישכב א"כ אינו עוסק בתורה נמצא שעובר ח"ו על ציטול כיבוד או"א, ולכן נזהר ולא שכב כל הי"ד שנה. אצל כאן כיון שכבר חזר בציווי הוריו ולכן שכב. ונצוה אל המכוון, ושצתי בשלוס אל בית אבי, ר"ל שלא

שעזב אותם והלך לחרן, אלא דבאמת זה אינו טענה שהרי יעקב הלך מחמת ציווי שלהם והכתוב נווח "קום לך פדנה ארס" בציווי שניהם, אלא דאכתי יש לו טענה על הי"ד שנה שהלך לבית מדרשו של שם ועבר איברא דגם צוה צטלה טענתו שהרי קיי"ל הולך אדם ללמוד תורה צלי רשות כמצוה ציו"ד צה"ל ת"ת וצבית שם ועבר, הלא למד תורה וא"כ אינו נענש על זה.

אלא מעתה נראה דעשו חייב על שציטל את יעקב מקיום מנזיה כיבוד אב ואם הני י"ד שנה שהרי כשיצא יעקב מצאר שבע הלך מיד ללכת לחרן ולישא שם אשה כמו שנלטווה אלא שעשו שלח אחריו את בנו אליפז להרגו והי' יעקב מתחנן לו ולקח אליפז את כל אשר לו והניחו עני דחשוב כמת.

ובגמ' קידושין (כ"ט ע"ג) נחלקו החנאים דתנא חדא לעולם ילמוד תורה ואח"כ ישא ותנא חדא לעולם ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה ומשני הא לן והא להו ועיין תוס' דמי שיס לו להחזיק את ביתו ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה אבל מי שאין צידו ויהי' רחיים על צוארו ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ויעקב בשעה שיצא מילחק ורצקה נתנה לו כסף הרבה והלך לישא אשה אבל כיון שלקח ממנו אליפז הכל אז נשתנה דינו והלך ללמוד תורה ואח"כ ישא אשה, כמו שכתבו המפרשים שזה הי' טעמו של יעקב (ועיין לעיל בפירשינו) וכיון שאליפז

ונתן לי לחם לאכול", היינו אפילו שיתן לי רק לחם וגם זה לא לחם רב רק לאכילה, ובזמן שאני רעב רעב כבר יזמין לי לחם בכדי אכילה ולא יותר, "ובגד ללבוש", ר"ל שאפילו לא יחן לי מלבושים ממלבושים שונים שיונחו בארונות ובבית גנוזים לכל עת, אלא שרק יזמין לי הכל בזמן שצריך לי כבר ללבוש, "ושבתי בשלום אל בית אבי", אפ"ה מיד "ושבתי בבית ה' לאורך ימים", ר"ל שלא אבקש אחר המותרות אלא אשב בבית ה' ללמוד תורה לשמה.

אמנם הרי אמרו ז"ל (אבות פ"ד מ"ט, אדר"ג ז' א') כל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר, ואמר "וכל אשר חתן לי עשר אעשרנו לך", שאם אח"כ חתן לי כהצטחתי חז"ל תיכף אעשרנו לך ואפריש חומשו ממנו ועי"ז לא אירא ג"כ מנסיון העושר כיון שזכות המצוות חגין עלי ועי"ז כחייב עשר בשביל שתתעשר וברכת ה' לא תוסיף עלצ ויזכה לשחי שלחנות. (שנת תשכ"ג)

"אם יהי' אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך וגו' ושבתי בשלום אל בית אבי והי' ה' לי לאלקים וגו' וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך" (כח:כ-כב). ולריך ציבור למה לא יעשר מקודם, וגם מהו התנאי הזה, ועוד אמאי רק כשישוב לארץ כנען יעשר. ונראה דכבר הקשו המפרשים היאך נשא יעקב שחי אחיות, והרא"ם תי' דנתגיירו וגר שנתגייר כקטן שנולד

יהי' לעשו שום טענה משום אלו הי"ד שנה, שלא קיימתי מצוות כיבוד אב"א והטעם כי "ושבתי בבית ה'" ללמוד תורה, וזכה"ג אין עונש על שלא קיים כאב"א.

או יאמר דהנה אמרו ז"ל (עירובין מ"א ע"א) עניות מעבירות על דעת קונו, (ועיין חגיגה דף ט' ובמשנה אבות אס אין קמה אין תורה) ולאומת זה הרי אמרו ג"כ "וישמן ישורון ויצטע שמנת וגו' ויטש אלו-ה עשהו" (דברים לז:טו), (ובקהלת) יש עשיר שמור לבעליו לרעהו, וא"כ רוב עושר ורוב עוני תרוייהו חסרון הם לעבדות ה' ז"ה. וע"ד זה אמר רש"י ועושר אל תתן לי דתרוייהו בכלל החסרון לעבדות ה' דעניות מעבירות על דעת קונו ועשירות גורם לבעט ח"ו.

ויש לדייק בפסוק שאמר יעקב "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש", והלוא ודאי שלחם לאכול הוא ובגד ללבוש הוא, והול"ל "ונתן לי לחם ובגד וגו'". אבל האמת כי ראינו רוב פעמים האנשים מתרשלים בלימוד התורה בטעונו והלוא אין להם כל הצטרכותם כפי רצונם. וכבר אמרו ז"ל (סוטה מ"ח ומתומא בשלח כ') כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה נאכל למחר אינו אלא מקטני אמונה, דכי מי הגיד לו שיחי' למחר, ואם מאמין שהקב"ה יתן לו חיים למחר היאך לא יאמין שיזמין לו מזונות למחר כמו שנתן לו היום ומאן דיהיב חיי מזוני נמי יהיב. וז"ש יעקב "אם יהי' אלקים עמדי וגו'

צית אצ"י, שהרי החס "כל אשר חתן לי עשר אעשרנו לך", וא"כ אקיים אפי' דרבנן, ולכן צריך שמירה יחירה, ובאמת שכן הייתה שמחה עליו רחל צדק וכל נכנסה לארץ עיין רש"י והגם שהרמב"ן טען עליו שבארץ נקברה מ"מ נראה כוונתו שלא נכנסה בחיים והבן.

(שנת תשכ"ד)

"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" (בבא: כב). כלומר אחרי שובי בשלום לארץ ישראל לצית אצ"י, דבחו"ל אין דין מעשרות, ואפילו מעשר כספים נחלקו הראשונים ז"ל אי יש בחו"ל. [ועיין רמ"א (יו"ד סי' של"א סקמ"ו) ושו"ת שער אפרים (סי' פ"ד) ושו"ת חו"י (סי' רכ"ד) בשם הגר"ד אפענהיים כדעת הב"ח דמעיקר ההלכה מלוח מעשר כספים אינו אלא מנהג ועיין שאלת יעב"ץ (ח"א סי' ו') ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סי' ע"ד) דצומה"ז מעשר כספים אינו מדאורייתא ולא מדרבנן ואינו אלא מנהגא, ועיין פת"ש (יו"ד סי' של"א סקי"ב) ובדרך ישרה על ארחות חיים ליום השבת (סי' ב'), ואמר יעקב אבינו "וכל אשר חתן לי" - כשאחזור בשלום אל צית אצ"י, לארץ ישראל אז "עשר אעשרנו לך".

א"י דרש"י פי' "ושבתי בשלום" - שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן. וצפ' וישלח (ל:ה) פרש"י עם לבן גרמי ותרי"ג מלוח שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. נראה לבאר לפ"מ דכתיב "כלו הפך לבן טהור הוא" (ויקרא

דמי. אמנם ח"י הזה לא אחי שפיר רק אי נימא דיעקב אבינו לא קיים מלוח דרבנן, אבל אי נימא דגם דרבנן קיים, אבתי מדרבנן אסור ליקח שתי אחיות. וא"כ ז"ל כטעם הרמב"ן דהאבות רק צאר"י קיימו כל החורה ולא צחו"ל. עוד י"ל דאפי' למ"ד דצחו"ל נמי קיימו, מ"מ י"ל דחו"ל נחית דרגא אחת מאר"י, דצאר"י קיימו האבות דאורייתא ודרבנן וצחו"ל דאורייתא קיימו ודרבנן לא קיימו. ולפ"ז צ' טעמים אמר, דגר שנחגייר כקטן שנוול דמי, מ"מ רק צחו"ל מותר ליתא אפי' דרבנן קודם מ"מ, אבל צאר"י אסור דקיימו האבות דרבנן ג"כ.

והנה דין מעשר הוא אי מעשרה מדאורייתא, ועין יפה נוחן אי מחמשה, ומרומז בקרא "עשר אעשרנו" שתי מעשרות. והנה פשוט דהוא רק חומרא מדרבנן, דמדאורייתא ליכא חיובא רק למעשר אי מעשרה (ועיין פיה"מ להר"ם ריש פאה וחוס' חגיית דף ט' בשם הספרי אמנם דעת הגר"א בחומש נמי מדאורייתא). וע"כ דיעקב אבינו קיים אפי' חומרא דרבנן. וא"כ צאר"י ח"ו יענש על שתי אחיות, דרק צחו"ל מותר ואפי' דגר שנחגייר כקטן שנוול דמי. וז"ש יעקב "אם יהי אלקים עמדי ושמרני צדק הזה אשר אנכי הולך", ודוקא צדק הזה צריך שמירה שהרי עכשיו חוזר לארץ כנען וחש שלא יארע לו ח"ו סיבה ע"י שנשא שתי אחיות ויענש עליו. ואמר "ושבתי בשלום אל

רק חלק מן הפיתוי וההסתה, ואפילו כוונתו לעשות מצוות לא יעשה כל שיד העכו"ם צאמצע ומרשעים ילא רשע ודרך רשעים יעוות.

וזה נראה לפרש "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם זה וגו' וכמעשה ארץ כנען אשר אתם צאים שמה לא תעשו" (ויקרא יח:ג). ולכאורה למה צריך אזכרה, שהרי ודאי מעשה תועבה הוא. ואי כוונת הכתוב שישמרו תורה ומצוות הלא כבר כתיב את מצוותי תשמרו וא"כ מאי כמעשיהם לא תעשו, אבל החשש שמא ילמדו ממעשיהם לעבדות ה', כלומר שיעבדו את ה' ויקיימו המצוות באופן שהם עושין לפסוליהם וזה ג"כ תועבה ואין קטיגור נעשה סניגור.

ונראה דז"ש "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם זה" - אפילו הי' להם חיזה מעשה טוב, כיון שהם עשו אותה לא תעשו כמוהם. וכן "וכמעשה ארץ כנען אשר אתם צאים שמה" - אפילו יהיו מעשים מהוגנים לא תעשו כמעשיהם אפילו לטובה שלא להמשך אחריהם, ואם הי' מעשה טובה שגא אותה ה' עכשיו שנעשה להם חוק וק"ל. (שנת תשמ"ח)

"וישא יעקב רגליו" (כט:א). עיין רש"י כיון שנתבשר בשורה טובה נעשו רגליו קלים ללכת, ונראה עוד לפמ"ש רש"י והרמב"ן ז"ל צקפית את הארץ שהי' לו צחיזה אופן קפצה לו

יג:ג), ובכתבי האר"י ז"ל דלצן שמו וכולו הפך לצן, וכאן הרי אדרבה לצן הוא השטן והוא בלעם כפול ברשעותו (כמבואר בתרגום יונתן ע"ש).

והנה כשישראל צין האומות ביותר צריכים להיות מובדלים מהן ולא לילך בחקותיהם, ומכל מה שהם עושים צריך להתרחק, ואפילו המצבה שהיתה אהובה צימי האצות ברבות הימים רחקה הקצ"ה כיון שנעשה אח"כ חוק לעובדי ע"ז ועיין שו"ת נוצ"י שכתב לצטל אמירת קפיטלך תהלים שהנהיג הש"ך שר"י וכן צרכת כהנים בכל יום ועיין שו"ת אהלי יעקב (סי' ע') להגאון החסיד ר' יעקב ששפורטש. וכן לענין מלצושים קיי"ל דכל שנעשה חוק להם צריך לשנות מחוקם (עיין מהרי"ק שורש פ"ח, ובשו"ע יו"ד סי' קע"ח). אבל כשהאומות מראין עלמן עושין מצוות וטובות, יש ח"ו סכנה ללמוד ממעשיהם ולעשות כמותם, ואפי' צמנהגים שנארים כישרים והגונים וזוה אין אומרים קבל את האמת ממי שאמרו, דאז ח"ו נפסל כל העבודה אע"פ שעושהו להקצ"ה, כל שעושהו ע"ד שעו"ז עושים נפסל כל הענין והמעשה כמוצן. וכמו הפוער עלמו לפעור דאע"ג דכוונתו לצוות אסור.

וד"ש יעקב אבינו "ושבתי בשלום" - שלא אלמוד ממעשה לצן, דאפילו צברים טובים שמציג בהם עלמו כמהימן איש צדיק - פניתי הציח מן הע"ז וכיו"צ - לא יאצה לשמוע אליו כי זה

כי שמא ח"ו אין כוונתה כולה לשמים -
 "ויחר אף יעקב צרחל". וצאמת כוונת
 קנאתה היטה שקנאה צמעשיה הטובים
 של אחותה ועיין מדרש פי' ע"א.

"ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם
 אין מתה אנכי" (ל:א). וצ"ר (מוצא
 נרש"י) הבה לי - וכי כך עשה אביך
 לאמך והלוא החפלה עליה, ויחר אף
 יעקב וגו' אשר מנע ממך - את אמרת
 שאעשה כאצא, אני איני כאצא, אצא לא
 היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע
 ולא ממני ע"כ. והדברים תמוהים, ואטו
 מי שיש לו בנים לא יחפלה בעד מי שאין
 לו בנים וכ"ש עבור אשתו, וצאמת היא
 אמרה "הבה לי בנים" ולא לו.

והנראה דאמרו ז"ל (יבמות ס"ד ע"א,
 זוה"ק א' קס"ו) מפני מה היו
 אבותינו עקרים, מפני שהקצ"ה מחאווה
 לחפלתן של נדיקים, ואמרו ז"ל (מוצא
 נרש"י) "ויעתר לו ה'" - אינו דומה
 חפלת נדיק בן נדיק לחפלת נדיק בן
 רשע. והנה רחל שידעה נדקת יעקב
 והיותו בן נדיק יצחק בקשה הימנו
 להחפלה עליה כי הקצ"ה מחאווה
 לחפלתן של נדיקים, אצל יעקב השיב לה
 כי אינו כן, דודאי הקצ"ה מחאווה
 לחפלתן של נדיקים, ועליה בעצמה
 להחפלה והקצ"ה מחאווה לחפלתה ולא
 לחפלתו, והא ראי' כי הקצ"ה מנע ממך
 פרי בטן, וא"כ עליה מוטל להחפלה כי
 היא הנדקת.

הארץ ונתכוונה אי המקום שרצה להגיע
 אליו נעקר ממקומו וקפץ נגדו ונתקרב
 אליו ולשון רש"י קפצה לשון תקפוז
 נתקברה ונתקמנה לו והרמב"ן ז"ל חולק
 ונראה לשון וישא יעקב רגליו שהגזיה
 את רגליו מן הארץ וקפצה הארץ תחתיו
 ונתקמנה לו שאם לא הי' מגזיה רגליו
 לא הי' יכול לקפוז תחתיו והבין.

"ויישק יעקב לרחל וישא את קולו
 ויבך" (כט:יא). ופירש"י ז"ל (מ"ר ע'
 י"ג) לפה צרוה"ק שאינה נכנסת עמו
 לקבורה. ונראה שחשש דילמא עשו יקבר
 אצלו, ואין קוצרין רשע אצל נדיק
 כמצואר צסנהדרין (דף מ"ו), שהרי היו
 עוד צ' קברים צמערת המכפלה, שכן
 אמרו ד' זוגות נקברו שם - אדם וחיה,
 אברהם ושרה, יצחק ורבקה, והיו עוד צ'
 קברים וקנאם יעקב מעשו צעת שקנה
 הזכורה. אצל כשראה שאין רחל נכנסת
 עמו לקבורה והוא לא ראה שיקח לזה
 ונכנסת עמו, ולכן ויבך שלא יקבר עם
 עשו הרשע. (שנת תשכ"ג)

"ותקנא רחל באחותה וגו' ויחר אף
 יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים
 אנכי" (ל:א-ב). ועיין רמב"ן צסס רז"ל:
 כך משיצים למעיקים, חייך וכו'. ונראה
 דיעקב אצונו צאמת ח"ו לא לצער את
 אשתו הנדקנית עקרת הבית כוון, אמנם
 הוא חשב כי כל עיקר רצונה לבנים הוא
 צצביל קנאה, כמ"ש "ותקנא רחל
 באחותה ותאמר וגו'" - ולזה אמר יעקב

ואנשי מעשה, ואין להם שמחה יותר גדולה מאם אשר ימלאו איזה שמך פסול שנדמה להם כפי שלם העכור. ששבע תועבות בלצם וכל היום מלאים מרמה, מ"מ מחפשין מומין ומצקריין אחר הצדיקים ומאחר שהם מלאים מומין מדמין מילתא למילתא ומוציאין דבה על הצדיקים בצחינת מוס שבך על תאמר לחצרך, וכל מה שהוא עושה אומר על הצדיק וכאילו להם מותר ולא פעל און והכל הוא משנאת ע"ה לת"ח.

והנה לבן הארמי הי' מלא מרמה ותוך גניבה וגזילה כאשר העידה עליו התורה "לבן הארמי", ויעקב איש חס יושב אהלים קדוש וטהור, ועיין (ב"ר ז"ה ב') דבכל מקום שהלך למד תורה והרבה בתפילה ובאמירת תהלים בכל יום שעמיד דוד המלך לחצרו כמבואר במדרש (ב"ר ס"ח י"ד), ולבן בכל עת היה מחפש עילה למלאו על יעקב אבינו איזה שמך פסול כדי שיוכל עי"ז לנקום בו ולא יכול לו, והי' לבן מלטער מאד היאך אפשר שיעקב לדיק כמותו עושה צדיחו שנים רבות ולא מלא בו עול, והוא רימה אותו כמה פעמים ופרש לו מזידות וחשב מחשבות לתפשו באיזה עול. ועתה כשאמר יעקב "כל אשר איננו נקוד וטלוא בעזים וחוס בכשבים גנוב הוא אתי ויאמר לבן הן לו יהי כדברייך" (ל:לא-לד). ולכאורה מה זה ששמח לבן כ"כ כשאמר "לו יהי כדברייך" (עיין רש"י וספורנו).

או יאמר שהיא צחינת החולה נואם אין מחה אנכי שהקב"ה מקבל תפלת החולה בעצמו יותר משל אחרים וכמ"ש בוישמע אלקים את קול הנער, וברש"י מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל (ב"ר) וקא"ע מגמ' ברכות יהיב לי ידי ואוקמי' וגם מהא דאין חבוש מתיר עצמו מצית האסורין וי"ל. ואולי שיעקב ורחל נחלקו בדין ש"ך לדיק בן לדיק וש"ל לדיק ואינו בן לדיק איזה מהם קודם ודעת הרא"ש בתש' (כלל ד' ס' כ"ג) דש"ל אינו תולה ביחוס משפחה כלל (ועיין יש"ש וב"ח א"ח ס' נ"ג ובט"ז שם ובשו"ת אב"נ ס' ל' ח"א ובספרינו משנה ס"י ס' י"א), ורחל ס"ל לאינו דומה תפלת לדיק בן לדיק וכמו שהי' גם ברבקה, וזהו מה שרמזה לו וכי כך עשה אביך לאמך ויעקב ס"ל שאינו תולה ביחוס משפחה והבן.

"ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב וגו' אשובה ארעה צאנך אשמור אעבור בכל צאנך וגו' וענתה בי צדקתי ביום מחר כי תבוא על שכרי לפניך כל אשר איננו נקוד וטלוא בעזים וחוס בכשבים גנוב הוא אתי ויאמר לבן הן לו יהי כדברייך" (ל:לא-לד). ולכאורה מה זה ששמח לבן כ"כ כשאמר "לו יהי כדברייך" (עיין רש"י וספורנו).

ונראה צדק הדרוש דהנה מדרך הרשעים להטיל דופי בצדיקים

באלשיך.

(שנת תשכ"ד)

כשהרגיש לזן במקלות ששם יעקב כי
 בודאי הרמאי הזה ריגל על כל מעשי
 אבינו מיד שינה התנאי, אבל הקב"ה
 ברחמיו עשה את שלו.

ולפמ"ש מיושבת קושיא אחרת מה
 שהקשו היאך בכלל חל הקניין
 של יעקב עם לזן צענין הולדות כיון
 דהנולדים הו"ל דבר שלא בא לעולם ואין
 אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ועיין
 פסקי מהרא"י סי' ק"ל וקטוה"ח סי'
 של"ב סק"ו, ואין לתרץ לפמ"ש הרמ"א
 ח"מ סי' פ"ד דהגם דאין אדם מקנה
 דשלבנ"ל אבל יחד עם בא לעולם יכול
 להקנות שהרי כאן לא הקנה לו כלל חוץ
 ממה שעמיד לילד, והכשבים בעלמם
 שייכים ללזן רק הולדות ליעקב, ולפמ"ש
 אחי שפיר כי באמת לא קנה כלום מלזן.

וד"ש יעקב "ויזל חלקים את מקנה
 אביכם ויתן לי ויהי צעת יחס
 הנאן וארא בחלום והנה העמודים
 העולים על הנאן עקודים נקודים
 וברודים", ר"ל שהקב"ה עשה לו הנס
 ולא משום מעשיו כלום אלא מחמת שינוי
 לזן בתנאו ודיבורו בכל שעה אלא האמת
 כמו שראה בחלומו וה' עשה כל זאת
 ונתקיים בו עושה משפט לעשוקים ונתן
 לחס לרעבים ורנן יראיו יעשה.

(שנת תשכ"ג)

"ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולוח
 וערמון ויפצל בהן פצלות לבנות
 מחשוף הלבן אשר על המקלות וגו'
 ויחמו הצאן אל המקלות ותלדן
 הצאן עקודים נקודים וטלואים"
 (ל:לז,לט). ועיין רש"י ולהלן אומר (ל:א:)
 "ויהי צעת יחס הנאן ואשא עיני וארא
 בחלום והנה העמודים העולים על הנאן
 עקודים נקודים וברודים", ולא סיפר
 מהמקלות שכנראה הי' דרך הטבע.

ונראה דהרמב"ן והתולדות יחזק ז"ל
 תמיהו על הקרא (שם:ח) "אם כה
 יאמר נקודים יהי' שכרך וילדו כל הנאן
 נקודים וגו'", מדוע כ' "יאמר" לשון
 עמיד, הול"ל "אמר" לשון עבר. ומי'
 ידע לזן שהקב"ה עושה רנן יעקב כפי
 שימנה עמו אם נקודים יתעברו כולם
 נקודים, מה עשה, עשה צ' תנאים,
 בתנאי הראשון קודם שנתעברו התנה
 שיהיו העקודים ליעקב וכן להיפך, אבל
 הקב"ה יודע עמידות עשה מתחילה
 שיהי' כתנאי השני אשר יתנה. וז"ש "אם
 כה יאמר" בלשון עמיד ולא וז"ש
 "אמר" בלשון עבר דהא לא נתקיים
 כאשר אמר אלא כאשר יאמר. ולפ"ז
 באמת לא הועילו כלום המקלות, ואדרבה

פרשת וישלה

ולכן אפילו מי שהוא צדיק גמור צריך להשתדל בהצלה בכל יכלתו בדרך העולם והטבע ולא יסמוך על הנס והקב"ה יסייעהו להנצל כי הוא רצון הבורא. ג) שהוראה זו היא הוראה לדורות במוך הלכה כמ"ש ויש זה עוד רמו לדורות כי כל מה שאירע וכו' יארע לנו עם בני עשו וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק שזמין עצמו להצלה ולדורון ולהצלה בדרך מלחמה לצרות ולהנצל, וכבר ראו

אלא שקצת צ"ב שכתב ולהצלה בדרך מלחמה משמע שילחום עמהם כשהוא צריך בדרך הצלה ושוב קאמר לצרות ולהנצל א"כ משמע שלא ילחום אלא יצרח כמ"ש ביעקב ויצרח יעקב, ומשה רבינו מפני פרעה, ואליהו מאחאב, ונראה ציבור הדברים דכשהם בין הגוים ומתחכמים עליהם ח"ו להרע להם ולהרגם אז המצוה לצרות ולהנצל אצל אס א"א לצרות באופן אחר אלא ללחום עמהם ילחום עמהם להנצל ולהציל עצמו כי לשעבוד נתנו בגלות ולא להרוג ולאבד וכבר טענה אסתר כן ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי אצל הרשע רוצה להרוג ולאבד.

אולי כוונתו גם שאם בני ישראל בארץ ישראל אז המצוה להלחום ולעמוד על נפשם כי אז ליכא ענין לצרות כי

"וישלה יעקב" (ל:ז:ד). כתב הרמב"ן עה"ת שנכתבה הפרשה הזאת להודיע כי הציל הקב"ה את עבדו וגאלו מיד חזק ממנו וישלח מלאך ויצילהו. ולמדנו עוד שהוא לא בטח בצדקתו והשתדל בהצלה בכל יכלתו. ויש זה עוד רמו לדורות כי כל אשר אירע לאציקו עם עשו ארעו יארע לנו חמיד עם בני עשו. וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק שזמין עצמו לשלשם הדברים שהזמין הוא עצמו, לחפלה, ולדורון, ולהצלה בדרך מלחמה, לצרות ולהנצל, וכבר ראו רבותינו הרמו הזה מן הפרשה הזאת כאשר אזכיר עכ"ל"ק.

והנה הלכות גדולות שנו כאן הוראה לדורות מאת המורה הגדול הרמב"ן ז"ל כיצד ינהגו בני ישראל בגולה עד ביאת משיח צדקינו כל זמן שאנחנו משועבדים בין ועם הגוים. והוראה זו נוגע לכלל ישראל ולכל דרכי החיים לדורות עד ביאת המשיח וצפרע בזמן הזה שבעונ"ה עדיין לא בא. ויש כאן כמה דברים שכדאי וראוי לעמוד עליהם.

א) כי בכל אופן הקב"ה הוא השומר את עבדיו ופודה ומציל וגואלם מיד חזק מהם. ב) שהגם שההצלה מאת ה' מ"מ לאו כל אדם הוא צבחינת צדיק כזה שהקב"ה יצילהו ע"פ דרך נס גמור

מעלה, ואדרבה יוסף הצדיק נענש על שהשתדל אלל שר המשקים באמרו אליו "כי אם זכרתני וגו' והזכרתני" ונשאר שני שנים יותר בצית הסוהר.

אבל המלחמה צריכה דוקא בזמן שאינם ראויים לנס כזה ואז הגם שהנלחון לעולם מה' לבני ישראל כי ה' איש מלחמה מ"מ צריך לזה השתדלות ודרך הטבע במלחמה להציל עצמו וית"ש עושה את שלו ואלה ברכב ואלה בקוסים כלומר שהם סומכין עליהם ואנחנו צשם ה' אלקינו נזכיר אפילו כשהולכים ג"כ נגדם בטכסיקי מלחמה ובכל אלו המה כרעו ונפלו מעצמם ולא מחמת טכסיקי המלחמה שצדינו אלל בדרך נס ה' איש מלחמה, מה נאמר שעינינו ראו שאותם שהשתדלו במלחמת העולם בהללה ולברוח או באופנים שאפשר הרצה מהם ניגולו והצליחו לברוח ואף שלא כולם אבל אחרים שלא השתדלו כלום וסמכו על הנס או על רחמי הכורת ובעונ"ה עשה מה שעשה ה' ינקום דמם.

ולצורך השעה נראה דודאי אבינו יעקב הכניע אז שרו של עשו והוא היתה גם לזמן הזה ונזכה בקרוב לגאולה שלמה צב"א. (שנת תשנ"א)

"וישלה יעקב וגו' עם לבן גרתי וגו' ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה וגו'" (לב:ד-ו). ופרש"י גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי. ונראה דטענת עשו היתה שהם חלקו ציניהם, יעקב צחר לעצמו ולקח עוה"צ ועשו עוה"ז,

אסור ללאת מארץ ישראל ועכ"פ אין ללאת כל שאפשר להציל עצמו ולגרש אותם ועיין סנהדרין בקש דוד לעבוד ע"ז וכו' ופי' מהרש"א ללאת לחו"ל והנה חושי הארכי לא הניחו ואמר מלך שכמותו יעבוד ע"ז, ועיין רש"י גיטין ח' ולכתוב עליו אונן ואפי' בשבת ודו"ק, אבל כשישראל בין האומות לא ילחום אלל יברח למקום אחר אם אפשר לו להציל עצמו שיצרת, אלל דבזמן מרדכי מנינו שזוה להם להקהל ולעמוד על נפשם ולא אמר להם לברוח ואפשר שכיון שהגזירה היתה בכל מדינות מלכות אחשורוש ומלך על כל העולם כולו ולא הי' מקום לברוח ול"ע.

וכבר כתב הרמב"ן ז"ל צפ' שמות עה"פ הבה נתחכמה לו דלכן גזר פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכהו ולא זוה להרוג אותם ולהשמידם כולם כמו שזוה המן להשמיד ולהרוג ולאבד ח"ו לפי שהיו העם רב וחזק ומתיירא שיעמדו נגדו ויעשו מלחמה גדולה עמהם כי הבה להרגך השכם להרגו ע"ש. ומיהו כשיעשו כרעון ה' אז ודאי ה' יצילם.

עוד למדנו מדברי הרמב"ן ז"ל שמה שצריך להשתדל להציל בדרך מלחמה והוא בדרך הטבע הוא דוקא בזמן שח"ו אינם צדיקים וכמ"ש והוא לא בטח בצדקתו והשתדל כלומר שצדיק גמור לא צריך להשתדל והוא על דרך שהי' צימי חוקיה שיטן על מטתו והקצ"ה עושה מלחמה עם סנחריב ומחנהו ע"י מלאכי

אומרים להם של עשו והן אומרים הכו הכו ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא ולא היו משגיחים עליו, ז"צ של אברהם הוא ולא היו משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא אומרים להם א"כ משלנו אחס, ע"כ. הרי דבאמת יצא להתגרות זו, ועיין צעה"ט כאן ובתורת משה להחת"ס ז"ל.

ונראה דנגמ' ברכות (ו' ע"ב) א"ר משום רשב"י מותר להתגרות ברשעים צעה"ז וגו'. ואם לחשך אדם לומר והא כחזי "אל תחחר במרעים" אמור לו מי שלבו נוקפו אומר כן, אלא אל תחחר במרעים להיות כמרעים, "אל תקנא בעושי עולה" להיות כעושי עולה. ופר"ך איני, והא"ר יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו, ומשני לא קשיא הא במילי דעלמא הא במילי דשמיא. ואצ"א הא בצדיק גמור והא בצדיק שאינו גמור. ואצ"א שעה משחקת לו שאני.

והנה עשו כאן לא הי' רשע שהשעה משחקת לו, ודן בזה חדא שמכר בכורתו ליעקב ושניית שיצחק רצה לזרכו ולא עלתה לו השעה וצריך אה יעקב ולא עוד אלא הסכים לו גם צרוך יהיה ונתברר ליצחק רמיותו של עשו ושמכר הזכורה ולכן חשב יעקב להתגרות בו. ועוד דהא דכתיב "אל תחחר במרעים" בצדיק שאינו גמור, אבל בצדיק גמור מותר. ויעקב מוצטח היה מאת הקצ"ה "ושמרתיו", וא"כ צרור שהוא צדיק,

(תדכ"א זוטא י"ט) וא"כ אין מגיע ליעקב עניני עזה"ז. האמנם עזה"ב א"א להשיג רק אחר שישמור חרי"ג מצות דעזה"ב אינו דבר הבא ממילא או שמקבל במחנה אלא צריך יגיעה רבה וגדולה בקיום התורה והמנוח יומם ולילה כל ימי חייו, ובס"ח (תרי"ג) עזה"ב יותר גבוה מגן עדן דצעה"ב לא יהיו רק העושים מאהבה.

ובגמ' סנהדרין (דף קי"א) "ופערה פיה לבלי חוק", אמר ר"ל למי שמשירי אפי' חוק אחד אז ח"ו כבר ופערה פיה של גיהנם ור"י פליג ע"ש. ובתרי"ג מצוות יש "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו", ובעצד "לעולם זהם תעבודו", וצלאן וצקר להביא קרבנות וכיו"ב. וא"כ כל אלו הם אמצעיים לקיים תרי"ג מצוות. וזה "וישלח יעקב מלאכים וגו' עם לזן גרתי" ותרי"ג מצוות שמרתי, ולכן ע"כ "ויהי לי שור וחמור כאן ועצד ושפחה". (ירושלים, שנת תשמ"ז)

"וישלה יעקב מלאכים" (לב:ד). במדרש, ה"ד "מחזיק באזני כלב עוזר ומתעזר על ריב לא לו". אמר הקצ"ה לתומו הי' הולך ואתה שלחת אליו מלאכים, ע"כ. משמע שיעקב הוא שיצא להתגרות עם עשו. ולכאורה מסדר המקראות משמע דאדרבה יעקב נכנע לפניו. ואשר נראה דרש"י הביא מדרש חז"ל עה"פ "מי לך כל המחנה", כתוח מלאכים פגע שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אחס והם

ורבקה וצשליחותם וצרכתם וא"כ אין ממש בטענת עשו. אמנם כל זה אם עשה יעקב כפקודת יצחק אבל הרי יעקב שהה י"ד שנים בצית עזר ועל זה לא נפקד מאו"א וא"כ אכתי טענת עשו חזקה שלא קיים כבוד או"א והי' לו לילך ולישא אשה תיכף ואח"כ יחזור ללמוד תורה.

וי"ל לפי מה שאמרו ז"ל בקידושין (כ"ט ע"ב) לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה ורמי עלי' ממה שאמרו לעולם ישא אשה ואח"כ ילמוד ומשני הא לן והא להו פי' דבני צבל שהם עניים ולא יכלו ללמוד תורה ולפרנס אשה ולכן ילמדו מקודם ואח"כ ישא אשה הא לבני ארץ ישראל שבידם לפרנס אשה וללמוד תורה הא עדיף לישא אשה ואח"כ ילמוד תורה בטורה ועיין שם חילופי פשטים בין רש"י ור"ת בתוס' שם להלכה וביו"ד הל' ת"ת.

והנה יעקב כששלחוהו יצחק ורבקה לישא אשה נתנו לו כסף הרבה ועושר ולכן הלך מיד לחרן לישא אשה כאשר צוה יצחק, ואח"כ ילמוד תורה שהרי צידו הי' לפרנס אשה וגם ללמוד תורה אבל אמרו ז"ל שעשו שלח את אליפז להרוג את יעקב וצא ומלאו צדריך ואמר ליעקב מה אעשה לפקידת אבא ואמר קח את כל אשר לי ועני חסוב כמה ולקח אליפז את כל ממונו וכל אשר לו ונעשה עני וכיון שלא הי' צידו לפרנס וללמוד נשחנה דינו שילמוד תורה קודם

ולזה שלח לו עם לבן גרמי ותרי"ג מלוות שמרתי, כלומר שהוא צדיק גמור ומותר להתגרות.

אמנם ידוע מהרה"ק מלובלין ז"וק"ל שאמר אם יאמרו עלי כל העולם שאני צדיק לא אאמין, ואפי' אם יאמרו כן מלאכים ושרפים לא אאמין כי הם לא ידעו המחשבות, ואם יאמר הקב"ה כביכול אז אאמין שבאותו רגע דוקא היה כן אבל לאח"כ מיד אפשר שגרם החטא. ולכן יעקב מתחלה סבר שמותר להתגרות, אמנם מיד "ויירא יעקב" שמא גרם החטא (עיין ברכות דף ד') "ויירא לו" על מה שהתגרה באותו רגע. וז"ש המדרש "וישלת יעקב" - "אותו באזני כלב עובר מתעבר אל ריב לא לו", דמה לו ליכנס עם רשע ולהתגרות בו וכנ"ל.

"כה תאמרו לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה" (לב:ה). ובמדרש (ע"ג) כ' (רש"י וע' שו"ת הרשב"א ח"א ס' צ"ד) עם לבן גרתי ותרי"ג מלוות שמרתי ופרה אדומה הקרבתי והוא פלא.

ונראה בס"ד דהנה עשו צא בטענה נגד יעקב כי הוא אשר קיים מלוות כבוד אב ואם ויעקב עזב את אביו ואמו כ"ב שנים ולא קיים כאו"א, ועיין תרגום יב"ע עה"פ ויירא יעקב מאד וגו' ודחיל יעקב לחדא על דלא עסק עשרין שנין ציקרא דאביו, ולכן הי' רוצה להרע לו, ואף שכשהלך יעקב הלך צפקודת יצחק

ואח"כ ישא אשה וא"כ הכי נמי בכלל כבוד הוא שעשה ע"פ החזקה דהא לן והא להו, ואזדא לה טענתא עשו. [אף דבאמת ללמוד תורה יכול לילך בלי רשות].

והנה בגמ' קידושין (דף ל"א) אמר רב יהודה אמר שמואל שאלו את רבי אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם לאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באסקלון ודמא בן נחמא שמו בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שטר ורב כהנא מחנא בשמונים ריבוא והי' מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא זיערו לשנה האחרת נתן הקב"ה שטר שנוולדו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אללו אמר להם יודע אני בכס שאם אני מבקש כל ממון שבעולם אתם נוחנין לי אלא אין אני מבקש מכס אלא אוחו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא ע"ש.

והנראה דבשטר כבוד או"א שכבודו לאביו ציותר זכה ונולדה לו פרה אדומה בעדרו כשטר בעוה"ז שמלות כאו"א מהמלות שאדם אוכל פירווחיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב וא"כ אם יעקב הי' חטא צי"ד שנים של בית שם ועבר או בכל הזמן שהי' בבית לבן בכיבוד או"א לא הי' נולד לו פרה אדומה בעדרו ונהיפך אם נולדה לו פרה אדומה בעדרו סימן לכיבוד וקיים מלות כאו"א כראוי וכמעשה דדמא בן נחמא.

וזה כוונת המדרש מאחר שראה יעקב טענתא עשו שלא קיים מלות כאו"א שלח שלוחים כה חאמרו לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ותרי"ג מלות שמרתי כל התרי"ג מלות ולא חסר לי מלות כיבוד אב ואם והא ראי' שהרי ופרה אדומה הקרבתי וע"כ מאחר שהקב"ה נתן לי פרה אדומה בעדרי להקריב ע"כ שזה בשטר כאו"א כדמא בן נחמא ולכן ואחר עד עתה ואין לי שום עבירה על האיחור וק"ל. (שנת תשי"ט)

"עם לבן גרתי ויהי לי וגו'" (לב:ה). ופרש"י גרתי לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אבין שברכני הוה גביר לאחיך שהרי לא נתקיימה צי וכו' ויהי לי שור וחמור אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ ע"ש ופלא שח"ו יעקב אבינו כפר בצרכת ינחם אבינו וכ"ש ששלח לעשו שהאמין כ"כ בצרכת ינחם וכבר פי'.

ובעת נראה לפמ"ש בזה"ק יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי וגו' אר' אלעזר היינו דקאמרינן בקדמייתא דיעקב אבינו לא בעא השתא אינון ברכאן קדמאי דצרכיה אבוי ועדיין לא אתקיימו אפי' חד מינייהו בגין דסליק לו בסוף יומיא בשעתא דאתטריכו לבנוי לגבי כל עמין דעלמא, ובגין כך בשעתא דאמר עשו נסעה ונלכה ונפלוג האי עלמא כחדא ונשלוט כחדא מה אמר

ואשלחה להגיד לאדוני למצא חן בעיניך" (לב:ה). והקשו המפרשים אדרבה בזה לא ימצא חן בעיניו שיש לו כל זה מצרכת אציו. ונראה דהצעה"ט פ"י על מי לך המחנה הזה אשר פגשתי והלא התנה תנאי ציינו שאני לוקח עוה"ז ואמה עוה"צ והיאך הגעת לכל אלו.

האמנם בגמ' ע"ז (י" ע"ב) כל יומא שדר ליה [אנטונינוס לרבינו הקדוש] דהבא פריכא במטראתא וחיטי אפומייהו אמר להו אמטיו חיטי לרבי אמר ליה רבי לא צריכנא אית לי טובא אמר ליהו למאן דמתרך דיהיבי לבתראי דאתו בתרך ודאתו מינייהו ניפוק עלייהו. ופרש"י ששלח אנטונינוס שקים מלאים זהב לבית רבי ועל פיהם שם חטים שאם יפתחו העבדים יראו שהשקים מלאים חטים ואמר לו שהגם שהוא אינו צריך אבל היוצאין מבניך יוצאו הוצאת למלכי רומי העומדין אחר אנטונינוס יוצאו על סמך ממון הלז ע"ש.

ולפ"ז י"ל שא"ל יעקב הלז אנכי צריך כל זה לשחד אותך והבאים אחריו ואין אני צריך לעצמי וז"ש וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו ויאמר וגו' ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור לאן ועד ושפחה ולכאורה והלא תנאי ציינו ואמר כי באמת מה ש'ויהי לי שור וחמור וגו' אינו אלא כדי למצא חן בעיניך ולכן באמת שלחתי המחנה נגדך ולמצא חן בעיניך.

יעבר נא אדני לפני עבדו יקדישם עשו שלטניה השתא בהאי עלמא יעבר נא כד"א יעבר מלכם בראשם וכו' ע"ש.

פ"י הדברים דיעקב אצינו לא רצה עתה באותן צרכות שצרכו יצחק אציו ועוד לא נתקיימו בו אפי' אחת מהן ולפיכך יעקב אצינו כשאמר לו עשו נסעה ונלכה לא רצה אלא אמר לו יעבר נא כלומר יקדים עשו ממשלתו עתה בעוה"ז ואני אסלק עצמי לעולם הבא ולימות המשיח כמ"ש ועלו מושיעים צהר ציון לשפוט את הר עשו ואז והיתה לה' המלוכה ע"ש.

ולפ"ז אחי שפיר דח"ו יעקב לא כפר בצרכת יצחק אציו אלא מה שאמר לו איך כדאי לשנא אותי שהרי לא נתקיימי אמת אמר שמה שיש לו אינה צשביל הצרכות שהרי אינו רוצה השתא כלל מאותן הצרכות ולא אמר יעקב איני רוצה בהם או איני מאמין ח"ו בהם אלא לא נתקיימו שאין זה צשביל הצרכות כי זה אני מסלק לאחרית הימים שיבואו. ואולי זה שאמר יעקב צשעת פטירתו צנוואה ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים וכונתו הייתה על הצרכות האלו שצרכו יצחק שהפקיד הכל על אותן זמנים שהיו לטובה באחרית הימים אכ"ר.

(שנת תשנ"א)

"עם לבן גרתי ואחר עד אתה ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה

זהם לעולם זהם חטבדו וזה ששלח לו יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור לאן ועבד ושפחה הכל כדי לקיים תרי"ג מצות והיינו גרתי"י ותרי"ג שמרתי ולכן ויהי כל אלה אצל לא קניתי בחו"ל כלום מה ששייך לעוה"ז. (שנת תש"נ)

א"י עם לבן גרתי ויהי לי שור וחמור לאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני וגו' דמקשים העולם אדרבה הרי אמר שלא נתקיימו צו הצרכות והכא אמר כי במקלי עברתי הירדן הזה ועתה הייתי לשתי מחנות ומספר כל מה שיש לו ואיך ימצא חן בעיניו.

"עם לבן גרתי" (לב:ה). וברש"י לא נעשתי שר וחשוב אלא גר אינך כדאי לשנא אותי על צרכות אצרך שצרכני הוי גביר לאחריך שהרי לא נתקיימה צי.

ויש לתמוה היאך שלח יעקב לעשו ח"ו דברים כאלו שיכחיש צרכות יחחק אצינו וחזן שיהא זה לציון יחחק גם לעשו שאהב את יחחק יראה כאלו ח"ו ממעט צרכות יחחק אציו ויאשימו על זלזול כיבוד אב. וברש"י הקדוש עוד ד"א גרתי בגימ' תרי"ג כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים ולכאורה הוא היפוך ממה שכתב גרתי ולא נעשתי שר וחשוב וגם מאי איכפת ליה לעשו אם יעקב שמר התרי"ג מצות.

והנראה דהרי יחחק צירך ליעקב ויתן לך ושוב צירך את עשו ואמר והיה כאשר תריד ופרקת וא"כ שוב נתנו הצרכות בחנאי שאם ישמור יעקב המצות אז יהיה גביר ואם לא ישמור אז יפרוק עשו עלו ולא יהיה לו גביר וזה ששלח לו יעקב עם לבן גרתי ולא נעשיתי שר וחשוב אלא גר וא"כ אינך כדאי לשנא

והנראה דצטמוך כתיב ויקן את חלקת השדה (לג:ע) פי' הא"ע דהזכיר הכתוב זאת להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל מי שיש לו בה חלק חשוב הוא כחלק עולם הבא ועיין רמב"ן שם שהביאו. והנה טענת עשו היתה ליעקב שהם חלקו עשו לקח עוה"ז ויעקב עוה"צ וא"כ איך לקח ממנו העוה"ז והאמנם יעקב שכל את ידיו ולא קנה קרקעות בחו"ל כלל ולא רצה להיות לו חלק בחו"ל רק בארץ ישראל קנה חלקת השדה וארץ ישראל צבחינת עוה"צ וחו"ל עוה"ז כדעת הא"ע והרמב"ן הנ"ל ולכן לא קנה שדות וכרמים וקרקעות בחו"ל בכלל כי כל זה שייך לעשו ומיהו קיום המצות חייב ומצואר צחרדים צהקדמה דחייב אדם לקיים כל תרי"ג מצות וכל זמן שלא יקיים הכל צריך להחגלגל עוד פעם לעוה"ז.

והנה צתורה כתיב לא תחרוש צשור וצחמור יחדו וכל פטר חמור תפדה צשה ואכ לא תפדה וערפתו לאן וצקר להקריב קרבנות מצהמה טהורה וגדילים תעשה לך מצמר וראשית הגז וזרוע ולחיים והקצה ועבד ושפחה לקיים

מעט מאותן אנשים שחשובים כהרבה. והפני"י פי' כי מחמת מיעוט מעשים הטובים, שכ"כ נתמעטו עד שלא נשלם אדם א' שלם כי אם בהצטרף מעשים טובים של אנשים רבים, ומהרבה נעשה מעט ע"ש.

וי"ל עוד, דדורות הראשונים לא היו צנ"א צריכים להרבה דברים ולמותרות כדי לחיות חיים יומיים והי' להם הזמן להגות בתורה ולקיים מצוות. אבל בעונ"ה שהצורך גדול לירה גדולה ונאה כל מיני כלים מכלים שונים ורהיטים יקרים ועוד והכל נראה כהכרח וצריך לעזוב לימוד התורה כדי להגיע לכל הצרכים המדומים, וממילא ימעט הזמן ללימוד התורה וקיום המצוות. וז"ש "ועתה נשארנו מעט", והטעם "מהרבה", שיש לנו הרבה הצרכים.

והנה צגמ' אמרו (קידושין ע"א ע"א) ת"ר בראשונה שם צן שמים עשרה אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם, משרבו הפרוצים היו מוסרים אותו לצנועים שצכהונה והצנועים שצכהונה מבליעים אותו ונעימת אחיהם הכהנים, תניא א"ר טרפון פעם אחת עליתי וכו' והטיחתי אזני אלל כה"ג ושמעתי שהצליע שם ונעימת אחיו הכהנים. וזה בכל זאת שמך לא שכחנו שאפי' צדור שרבו הפרוצים עדיין עומדים הכהנים הצנועים על משמרתם לקדש שמו הגדול.

אותי כיון שלא נעשתי שר הרי לא נתקיימו הצרכות שצרכני אזי וע"כ שלא קיימתי צי הכל וכיון שלא קיימתי הכל הרי היו הצרכות על תנאי ולכן לא נעשיתי שר וחשוב ולא שח"ו הטיל ספק בצרכת יצחק אלא אדרבה רמו לו שצרכת יצחק נתקיים אללו אלא דחש יעקב שאם ישמע עשו דברים אלו א"כ יפרוק עולו וישתמש צו כבעצדו ולכן שלא לו צלשון גרתי שמרומז צו גם ד"א גרתי בגימ' תרי"ג לומר דע כי תרי"ג מצות שמרתי ולא תוכל לעשות לי רעה ושלח לו דוקא צלישנא דמשתמע לאפי תרי או כפשוטו גרתי ולא נעשיתי שר וחשוב או גרתי תרי"ג וממילא עשו לא יוכל להרע לו.

(שנת תשמ"ט)

"עם לבן גרתי ואחר עד עתה" (לב:ה). וצ"ש, עס לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי. וצ"שמוך "ויירא יעקב מאד ויזר לו" (שם:ח) שמא גרם החטא, ואם גרם החטא א"כ ליכא תרי"ג מצוות שמרתי.

ונראה צס"ד לפמ"ש "קטנתי מכל החקדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי צמקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות" (שם:יא). ול"צ מה זה הטעם של "קטנתי", וגם הסמיכות "הצילני נח מיד אחי". וי"ל לפמ"ש הפני"י צסם המפרשים ועתה נשארנו מעט מהרבה ובכל זאת שמך לא שכחנו, כי דורות הראשונים היו כמה אנשים שא' שקול כהרבה, ועתה נשארנו

נא מיד אחי ומיד עשו כי ירא אנכי
אוחו. (ירושלים, שנת תשמ"ז)

"גרת" (לב:ה). פרש"י לא נעשתי שר
וחשוב אלא גר, אינך כדאי
לשנוא אותי על ברכות אינך שצרכני
"הוה גביר לאחיך" שהרי לא נתקיימה
צי (עין זהר ח"א קס"ז). ופלא היאך ח"ו
כיהש בצרכת יחק ואמר שלא נתקיימו.

ונראה בס"ד דהנה באמת יחק צריך
את יעקב בצרכת "הוה גביר",
אמנם צריך גם את עשו בצרכת "והי'
כאשר תריד ופרקת". וא"כ אם ח"ו
יעקב לא יקיים התורה אז עשו יוריד
עולו ויעשה ח"ו גביר ליעקב. וז"ש אינך
כדאי לשנוא אותי על ברכות אינך
שצרכני הוה גביר לאחיך דייקא, שהרי
אצינו צריך אותך כנגד זה בצרכת "והי'
כאשר תריד" והוא ברכה אחת שתלה
הכל זו בזו וזה לא נתקיימה צי דהיינו
חלק הצרכה שאמר כאשר תריד כיון שלא
פרקתי עול מלכות שמים ממני כל העת.
וזה שאמר ברכות אינך, כאן תלה הדבר
באינך ולא אצינו שלכאורה אינו מן
הכבוד, אלא כלומר שצריך יחק ברכה זו
דוקא לעשו מתוך מה שאמר "והי'
כאשר תריד ופרקת", והיינו ברכת "הוה
גביר" היתה על תנאי, שצריך אותך אינך
עבורך שנתצרכת על ידי ואם ח"ו
אפרוק אז איני בנו אלא אתה וזה לא
נתקיימה צי שהרי תרי"ג מצוות שמרתי.
ועל השאר הרי אין לך לשנוא אותי שעל

ואולי כוונת ר' טרפון באמרו הטייתי
אזני ושמעתי שהצליע שם
בנעימות אחיו הכהנים. וז"ל לשון
בנעימת, וי"ל דכתיב הוכח תוכיח את
עמיתך ולא תשא עליו חטא, וצריך הכל
על דרך שלום כמדתו של אהרן אוהב
שלום ורודף שלום ומקרבן למקום, ובגמ'
צ"ק ס"ח ע"ב הנוגעין מניחין וכו'
וצרש"י הנוגעים בני אדם חסידים
שרוצין לסלק ידי כל אדם מן העצירה
וכו' ע"ש וזה בנעימות מסלק כל אדם
מן העצירה. או כוונתו על ק"ש שחרית
וערבית, שעכ"פ מכוונים לשעת ק"ש
ויולאים בה גם לימוד התורה (כמנחות
נ"ע ע"ב).

והנה העושה הרצה דברים, ואפילו
מצוות מ"מ האיכות נשתנה מפני
הכמות הגדולה. וז"ש יעקב אצינו "עם
לבן גרתי" ותרי"ג מצוות שמרתי, אבל
עם כל זאת "קטנתי מכל החסידים ומכל
האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי
עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני
מחנות" ולכן נתקטנתי ונתמעטו זכויותי
כי עד עכשיו הייתי רק לבדי איש חס
יושב אהל, ועתה הייתי לשני מחנות
ונתמעטו זכויותי.

ולפ"ז מובן נמי מה שחש שמא גרם
החטא, והגם שהי' אומר ותרי"ג
מצוות שמרתי, מ"מ שמא גרם החטא
ולא היו המצוות באיכות כמו שצריכים
להיות בלתי לה' לבדו, ולכן ביקש הילני

דנוקא אשתכח לעינא הא פקע כל זכותא
דעבד נקדמייחא ואוקמוה. כד"א
קטונתי מכל החסדים ומכל האמת וגו'.

"קטנתי מכל החסדים וגו' כי במקלי
עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי
לשני מחנות הצילני נא וגו'"
(לב: יא-יב). נראה לפמ"ש בגמ' קידושין
(מ' ע"ג) א"ר אלעזר בר' לדוק למה
לדיקים נמשלים בעוה"ז לאילן, שכולו
עומד במקום טהרה ונפו נוטה למקום
טומאה, נקנץ נפו כולו עומד במקום
טהרה, כך הקב"ה מביא יסורים על
לדיקים בעוה"ז כדי שירשו העוה"ב
שנא' "והי' ראשיתך מצער ואחריתך
ישגה מאד". ולמה רשעים דומים
בעוה"ז, "לאילן" שכולו עומד במקום
טומאה ונפו נוטה למקום טהרה, נקנץ
נפו כולו עומד במקום טומאה, כך
הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים
בעוה"ז כדי לטורדן ולהורישן למדריגה
החתונה שנא' "יש דרך ישר לפני איש
ואחריתה דרכי מות", ופרש"י כשרואין
רשעים שלותן נראית דרכם בעיניהם
ישרה, ואחריתה של אותה שלוה הזמנת
דרכי מות היטה.

שאר הזכרות נחברתי שלא על תנאי
כלל. (שנת תשל"ג)

"ויירא" (לב: ח). שמא יהרג, "ויצר לו"
שמא יהרוג אחרים. וי"ל
לפמ"ש רבקה "למה אשכל גם שניכם
יום אחד" (כו: מה), ודרשו ז"ל (סוטה י"ג)
רוה"ק נלננה זה ששניהם ימותו ביום
אחד. ולכן ויירא יעקב שמא יהרג,
וממילא ויצר לו שמא יהרוג אחרים,
ששניהם ימותו ביום אחד וכיון שיהרוג
הוא את עשו ע"כ גם יעקב ימות וא"כ
צכל אופן שיהרג אחד גם השני ימות
וז"ש ויירא וגו' נתיירא שמא יהרג ושמא
יהרג אחרים דתרוייהו יגרום ח"ו למיתת
שניהם. (שנת תשל"ו)

"קטנתי מכל החסדים וגו' כי במקלי
עברתי את הירדן הזה" (לב: יא). נראה
לפ"מ שפרש"י במקלי ממש שקרע את
הים במקלו ואמרו ז"ל אין סומכין על
הנס (פסחים ס"ד ע"ג) ומי שעושין לו נס
מנכין לו מזכויותיו, ולפ"ז אחי שפיר
קטונתי מכל החסדים וגו' כי במקלי
עברתי והי' זה נס ועי"ז קטונתי שמנכין
לו מזכויותיו.

והנה יעקב אבינו כשיצא מאר"י נדר
"אם יהי' אלקים עמדי ושמרני
בדרך הזה וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד
ללבוש" (כח: כ), כלומר לא ביקש מותרות
רק לחם לאכול ובגד ללבוש, זה סימן
שיהי' ה' עמו. אבל עכשיו כשראה
שהעשיר מאד ונעשה לשני מחנות חשש

שוב מלאתי בזהר (א' קי"א ע"ג) ויאמר
אברהם אל שרה אשתו אחותי היא
חנין לא ליבעי לי לזר נש לסמכא על
ניסא ואי קב"ה ארחיש ניסא לזר נש לא
אית ליה לסמכא על ניסא זימנא אחרא
בגין דלאו צכל שעמא ושעתא איתרחיש
ניסא ואי ייעול זר נש גרמיה באתר

עושר לטובתו להרצין תורה ולא לרעתו
ח"ו. ועיין שו"ת שבות יעקב ח"א סי'
קפ"ג פי' נחמד.

ובזה י"ל מה ששלח לי יעקב לעשו
"עם לבן גרמי וחריי"ג מצוות
שמרתי". ולכאורה אינו מוצן, חדא מה
איכפת לי לעשו אם יעקב שמר את
התורה או לא שמרה. ועוד מה שייכות
לתרי"ג מצוות עם "ויהי לי שור וחמור
וגו' ואשלחה להגיד לאדני למצוא חן
בעיניך". ונראה לדיק אוכל לשבוע
נפשו ואינו רוצה יותר ואדרבה מואס
במותרות וכמ"ש בר"ח בן דוסא (מענייה
כ"ד ע"ג) שכל העולם כולו ניזון בשבילו
ור"ח די לו בכף חרוצין מערב שבת
לע"ש. ורשב"י וצנו ר"א החיו עצמם
י"ג שנה במערה על חרוצ אחד ומעין
מיס (שבת ל"ג). האמנם מה שנוחנים
לדיק פעמים ממון הרצה הוא כדי
שיוכל לקיים צו מצות דקדק להעמיד
ישיבות ות"ת וגמ"ח וכיו"ב. ולפעמים
גם נוחנים לו עשירות שינטרך לפדיון
שבויים מבין העכו"ם וכיו"ב.

ולפ"ז נראה דזה ששלח לעשו "עם לבן
גרמי וחריי"ג מצוות שמרתי".
וא"ת דא"כ למה נחנו לי משמים עושר
זה, והלוא לא ביקשתי רק על לחם לאכול
וצגד ללבוש, וע"ז משני "ויהי לי שור
וחמור כאן ועצד ושפחה" - והוא צכדי
לשלוח לאדני ליתן לעשו שוחד, כלומר
דמה שהי' לי שור וחמור וכל הרכוש
בבית לבן הוא רק בשביל לשלוח לאדני

ח"ו שמא הוא מהרשעים שמשפיעין
להם טובה בעוה"ז כדי לטורדן ולהורישן
למדריגה התחתונה, וז"ש "קטנתי מכל
החסדים וגו'" - כלומר שאני רואה
שח"ו כל הזכויות שהי' לי נתקטנו
ונחרוקנתי אולי ח"ו קבלתי את עולמי,
"כי במקלי עברתי את הירדן הזה" -
ואז הייתי בצחינת עומד במקום טהרה
ונפשו צדק טומאה, שהייתי מדוכא
ביסורים וידעתי את אשר יאהב ה'
יוכיח, אבל "ועתה הייתי לשני מחנות" -
וח"ו שמא אצדתי את כל זכויותי, שכן
הוא דרכן של צדיקים שלא להאמין
בעצמן שזכה לשתי שלחות. ובפרט יעקב
אצינו שכל ימיו נחירא שמא יגרום
החטא.

ואולי זה הפי' והשובע לעשיר איננו
מניח לו לישן כי חושש שמא
החטא גרמה לו העושר ואולי זה ג"כ
הפשט מרצה נכסים מרצה דאגה שדואג
שהקצ"ה הרצה לו נכסים שלא יהא
מרשעים שמקבלים עולמם בעוה"ז
וכמ"ש באיוב שהי' לו עושר גדול והי'
דואג בכל יום והקריב קרבן שלא יחטא
ולא יהי' בכלל הרשעים והבן. ואולי זה
שכתב לו (נדרים ג' ע"ג) צר קפרא לרבי
[שלא אזמניה] אם לעוברי רצונו כך
לעושי רצונו לא כ"ש אזמניה אמר אם
לעושי רצונו בעוה"ז כך לעוה"ב על
אחת כמה וכמה ועיין רש"י שם, ואולי
מה"ט בשעת פטירתו מן העולם הגביה
עשר אלצעותיו ואמר שלא נהנה אפי'
בכאלצע קטנה מעוה"ז וא"כ ודאי שהי'

שאמרו לעולם ילמוד אדם אפילו שלא לשמה ומיהו העושה לשמה שכרו מרובה ונצרכים ממנו מלאכים גבורי כח עושי רצונו.

וידוע שהעושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והם מלאכים הנצרכים ממעשה מצות של אדם, והעובר עבירה אחת קונה קטיגור אחד, ובעת צרה כגון גשר רעוע או גדודי חי' או שאר סכנה ונעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו כלומר פוחתין ונוטלין הימנו מאלו המלאכים הפרקליטים שנעשו ע"י מצותיו. וכל האמור מיירי בסוג אחד של מלאכים. אבל מי שזוכה ממנים ומצוין לו מלאכים מן השמים להצילו מלאכים אחרים מנצרכי הקב"ה ואלו הם מלאכים ממש שרמו עליהם יעקב אבינו וישלה יעקב מלאכים ממש והקו' וכי יש מלאכים שאינם ממש ולהנ"ל אחי שפיר כלומר מלאכים משרתי א-ל וזה סוג השני של מלאכים ובהנלה כזו אין גורעין ממלאכיו. וז"ש "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך" ואמר מלאכיו ולא אמר מלאכים אלא כלומר מלאכיו של הקב"ה ולא תחסר מכל אשר לך.

ובזה יש לפרש הא דשלוסי מצוה אינן נוקין ואמרו מצוה בעידנא דעסיק בה אגוני מגנא ותורה אפי' בעידנא דלא עסיק בה מצלי, (סוטה דף כ"א) ע"ש עה"פ והקיצת היא תשיחך יעיף לעולם העליון והמלאכים שנצרכו מלימוד התורה וזכותה התורה גדולה היא

למצוא חן בעיניך כלומר כדי לאוכל לשחדך ולכן שלחתי לך את כל זה.

א"י "קטנתי מכל החסדים וגו' ועתה הייתי לפני מחנות" לפמ"ש צ"פ למהרי"ט צ"ש המצ"ט ז"ל (פ' וישלה דרוש ב') דהא דאמר יעקב כאשר ראם "מחנה אלקים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים" (לג:), דקשה מהו "כאשר ראם". ועוד מאחר שהי' מחנה אלקים למה קרא המקום מחניים. ותי' דכאשר ראם הוא ואחרים לא ראו דבר כמ"ש בדניאל "והאנשים אשר הי' עמו לא ראו דבר" משום זה הצין דודאי מחנה אלקים הוא זה, ולכן קרא שם המקום מחנים, שאע"פ שהלכו עמו יחד בחבורה, מ"מ כיון שאלו האנשים שעמו לא ראו את המלאכים א"כ הו"ל אצלו כשתי מחנות, כדאמרין לענין זימון בזמן שרואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין והרי הן כשתי חבורות.

ונראה להוסיף עוד ביאור דיש שתי מיני מלאכים שנצרכים ע"י קיום המצוות שעושה אדם מצוה ונצרכו ממנה מלאך, וכמ"ש במשנה העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, וזה כמ"ש "יפול מצדך אלף" צ"ד שמאל, הרומז לעושים שלא לשמה, שמצד שמאל הם רק אלף ע"ד צשמאלו עושר וכבוד שממועט במצוות, "ורבבה מימינך" דבימינו העוסק במצוה לשמה אורך ימים וכ"ש עושר וכבוד שמרובה במצוות, ועושה לשמה, (כמבואר בדף ס"ג וברש"י שם) ואף

שנשאר בעולם העליון ואין זה גרעון וחסרון ואין מנכין לו מזכותיו, וגדולה תורה לשמה שנותנת לו מלכות ומשתמש בשרביטו של מלך מלאכיו עומדים ממעל לו ולא כן מלאכים שנבראו מקיום המלות (ועיין חגיית י"א במהרש"א ובחגיגה ע"ז ע"א).

ויש לומר טעם לפ"מ שאמרו קב"ה ואורייתא וישראל חד הוא או קשורים זה בזה ולכן מלאכים שנבראו מלימוד תורה לשמה קשורים בחיי עלמא ולעולם לא יפרדו ויגרעו, ורמו לדבר כדי הארון לא יסורו ממנו עד עולם. ומה מוזן בזה מה שפי' בעל העקידה דהנהגת הטבע של ת"ח הוא הנהגה ניסיות והארכתי בזה דכיון דהם קשורים בכל עת בחיי עלמא אין להם טבע כלל אלא הכל בדרך השגחה פרטית אלא שנראה בעין קטני אמנה כנס. ולכן כשעושין לו נס אין מנכין מזכותיו כי זה הטבע שלו והבן מאד.

וז"ש "קטנתי מכל החסדים וגו' ועמה הייתי לשני מחנות" - כלומר מלאכים ממש ששלחת וגם מלאכים הפרקליטים. ומיהו המלאכים ממש הלכו להם (כמבואר במדרש) שלאחר שהלכו לעשו "ויותר יעקב לבדו", והטעם שכיון שהשתחוה לעשו ולא בטח בה' הלכו להם המלאכים. ועיין בעה"ת שעי"ז גרס שיהיו בניו גרים בין האומות וגם מלאכיו שנעשו לו ע"י מזותיו חסרו ונתקטנו ע"י החסדים והאמת שעשית

עמדי ולכן אבקשך עשה עמי אות לטובה "הצילני נא" - אמת, ולא אמעית ח"ו לגמרי וק"ל. (שנת תשל"ה)

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים" (לב:יב). עיין זוה"ק מכאן מאן דללי ללותיה דצעי לפרשא מלוי כדקא יאות, הצילני נא, ואי תימא דהא שזבת לי מלצן, מיד אחי, ואי תימא קריצין אחרתיך סחם אחין אקרונ, מיד עשו, מ"ט בגין לפרשא מלה כדקא יאות, ואי תימא אנה אמאי איצטרין כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני, בגין לאשתמודעא מלה לעילא ולפרשא לה כדקא יאות ולא יקמוס מלה ע"כ.

ומיהו עיין עוד גמ' ברכות (ל"ד ע"א) א-ל נא רפא נא לה אמר רב כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר א-ל נא רפא נא לה ולא קא מדכר שמה דמרים ואפשר דעל אחרים שאני וז"ע. ועיין מג"א סי' קי"ט סק"א בשם מהרי"ל כשהחולה לפניו לא צריך להזכיר שמו וכשאינו לפניו צריך להזכיר ועיין מג"א (א"ח סי' תקפ"ג סק"ג) לחיים בשוא ודוקא בר"ה מקפידין ולא בכל השנה. (שנת תשנ"א)

"הצילני נא מיד אחי וגו' ואתה אמרת היטב איטיב עמך וגו'" (לב:יב). ועיין רש"י קטנתי מכל החסדים (שנת ל"ב) נתמעטו זכותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי לכך אני

הטובה ההוא ואם לא יגרום החטא אז
 מהיה הטובה בשלמותה ולפי"ו אחי שפיר
 דראוים היו ישראל להיות להם נסים
 צביאה שניה צביאה ראשונה אלא שגרם
 החטא ונתמעט הנס והי' ע"י כורש
 ודריואוש ולא ע"י הקב"ה בעצמו וא"כ
 הכ"נ ציעקב זה שטען קטנתי מכל
 החסדים ומכל האמת אשר עשית את
 עבדך וכיון שעשית אחי חסדים גדולים
 ונתמעטו זכותי א"כ זה כבר החטא
 שקבלתי מזכותי ולכן התפלל הצילנו מיד
 אחי ומיד עשו כי ירא אנכי אותו שמה
 גרם החטא ואף שלא ירא שמה יהרוג
 אותו ואת בניו אבל שמה ימסור בידו של
 עשו ותחת ידו יהיה ואז ח"ו יתמעטו
 ויתמוטטו ואתה אמרתי היטב איטיב
 עמך כלומר הטובה גדולה ולא רק היטב
 במקצת אלא היטב איטיב הטובה גדולה
 כמ"ש ושמתי את זרעך כחול היס וזה
 שהתפלל יעקב אבינו הצילנו נא.

או יאמר הצילני נא מיד אחי ומיד עשו
 ולשון מיד אחי ומיד עשו צ"ע היל"ל
 הצילני מאחי עשו או מעשו אחי כי ירא
 אנכי אותו.

ונראה לפמ"ש במ"ר והוצא ברמב"ן
 ז"ל עה"פ וירא כי לא יכול לו
 שנגע בכל הצדיקים שעמידין להיות ממנו
 זה דורו של שמד והענין כי המאורע כלו
 רמו לדורותיו שיהיה דור בזרעו של
 יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהא קרוב
 לקעקע ציאתן והי' זה דור אחד צימי
 חכמי המשנה בדורו של ר' יהודה בן

ירא שמה משהצטחתי נתלככתי בחטא
 ויגרום לי להמסר ביד עשו, והרמב"ן
 ז"ל כתב ואיננו נכון וטען עליו כי אחרי
 כן אמר ואתה אמרתי היטיב איטיב עמך
 ושמתי את זרעך כחול היס ומה יועיל
 הצטחון ההוא אם גרם החטא אח"כ
 וע"ש.

ואשר נראה בדברי רש"י לפמ"ש
 הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' יסוה"ת
 ובהקדמתו לפיהמ"ש שמה שהצטיח
 הקב"ה ע"י נביא לעולם לא חוזר ואי
 אפשר לחטא לבטל הצטחתי טובה ומה
 שאמרו ציעקב שנתיירא שמה גרם החטא
 אף שהצטיחו הקב"ה והנה אנכי עמך
 וגו' היינו מה שהצטיח הקב"ה לנביא
 על עצמו אבל נביא המתנבא לאחרים
 לטובה אין החטא גורם לבטל דברי
 הנביא ע"ש בדבריו והל"ח ברכות (ד'
 ע"א) תמה עליו מדברי הגמ' שאמרו שם
 ראויים היו ישראל צביאה שניה לנאת
 בנסים גדולים כמו צראשונה אלא שגרם
 החטא והרי כאן הצטיח הקב"ה לישראל
 ע"י נביאו משה רבינו ע"ה לעשותם
 צביאה שניה כמו צביאה ראשונה
 ואעפ"כ גרם החטא לבטל הצטחה זו
 ושוב הביא שכבר הקשה כן הר"א מורחז
 בפ' וישלה ועיין גל"ח מה שחי'.

ולפענ"ד כתנתי במקום אחר לישב דברי
 הרמב"ם דמה שכח שמה
 שהצטיח הקב"ה ע"י נביא לטובה לעולם
 אינו חוזר היינו שעכ"פ יעשה עמו
 טובה אלא שאם יגרום החטא חתמעט

צבא וחזריו כמו שאמרו אמר ר' חייא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקב"ה אני נותן ובלבד שיהרגני מיד אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול ומה היו עושין בדורו של שמד היו מציאין כדוריות של ברזל ומלבינין אותן באור ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין נפשותיהן מהן ויש דורות שעשו עמנו כזה ויותר רע מזה והכל סבלנו ועבר עלינו כמו שרמז ויצא יעקב שלם ע"ש. ועיין עוד כתובות (ל"ג ע"ג) ודילמא יסורין שאין להן קצבה גרועין ממיתה, ועיין שטמ"ק שם.

א"י הצילני מיד אחי ומיד עשו וגו' לפמ"ש לד"ק יד יד דהנה צברהמ"ז תקנו ונא אל תצרכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואחס כי אם לידך המלאה וח"ו מי שצא לידי אחרים עולם חושך צעדו כמ"ש המלכה לשלחן אחרים עולם חושך צעדו (בינה ל"ג ע"ג) וז"ש הצילני נא מיד אחי ומיד עשו שלא אלטרך ח"ו לצא לפרנסה על ידו פן יצא והכני אם על בניס שאם בני יהיו צריכין להתפרנס ע"י יד עשו והפרנסה יהיה על ידם אז ח"ו והכני אם על בניס שימשכו אחריו כי הוא ישפיע עליהם הגם כי לי לא זיוק אולי אבל אם על הבניס ח"ו זיוק להם (שנת תשנ"ג)

והנה אמת שעינינו ראינו בדורינו אני חיים שצעוני"ה הרצה והרצה יותר מזה שעינוי צעינוים קשים וצשפודים מלובנים באור ושרפו עקבות בני ישראל אשר צעיני ראיתי ועוד ועוד מה נאמר חוץ ממה ששרפו והרגו מהם ששח מיליאנים צעוני"ה וזה שהתפלל יעקב אבינו הצילני מיד אחי ומיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יצא והכני אם על בניס שהכאה הוא קשה יותר מההריגה ולא אמר פן יצא ויהרגני אלא והכני אם על הבניס וז"ש מיד אחי ומיד עשו שלא יפלו צידו ויכלה ח"ו כמו שעשה כמה מהם כמעט שליש מבני ישראל הקדושים ה' ינקום דמם ואחה אמרתי היטב איטיב עמך ושמתני את זרעך ככוכבי השמים לרוצ יתן ה' שנוכה בקרוב לציאה משיח נדקינו ולנקום דם עבדיו השפוך אמן.

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבוא והכני אם על בניס" (לב:יב). וצמדרש רצה פרק ע"ה י"ג, באותו שעה אמר יעקב לפני הקב"ה, רבש"ע כתבת צתורתך "אותו ואת בנו לא תשחטו ציוס אחד", שאם יבוא רשע זה ויאצד את בני ואת אמם כאחד, ס"ת שאתה עמיד ליתן על הר סיני מי יקרא צו, בצקשה ממך הצילני נא מידו שלא יבוא והכני אם על בניס, שנא' "הצילני". ול"ג כפל הלשון "הצילני נא", וגם יל"ד טענת יעקב אבינו ס"ת שאתה עמיד ליתן מי יקרא צו, הול"ל מי יקצלה.

ונראה דטענת יעקב להקב"ה ודאי הייתה דבלי ספק ימצא הקב"ה

"הצילני נא מיד אחי ומיד עשו כי ירא אנכי אותך ואתה אמרת היטיב אטיב עמך וגו' אשר לא יספר מרוב" (לב: יב-יג). ול"ב, ונראה לפמ"ש רבינו הגדול הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ ובספרו היד פ"י מהיסקה"ח שמה שהצטיית הקב"ה ע"י נביא לטובה לעולם אינו תוזר וא"א לחטא לבטל הצטח הטובה זו ומה שאמרו ציעקב שחייירא שמה גרם החטא אף שהצטייתו הקב"ה והנה אנכי עמך וגו' היינו מה שהצטייתו הקב"ה לנביא על עצמו אבל נביא המתנבא על אחרים לטובה אין החטא גורם לבטל דברי הנביא ועיין רמב"ן עה"ח פ' עקב עה"פ אל תאמר בלבך וגו' לא בצדקתך וציושר לבך וגו' כי צרשעת הגוים האלה וכתב הרמב"ן ז"ל כי אין החטא שלך יכול לבטל המתנה שנתן לאבותיך כי בשבועה נתנה להם ע"ש. ובפ' דידן כתב הרמב"ן (לה: יב) ואת הארץ אשר נתתי לאברהם ירמוז לזה לשבועה כי להם נתנה בשבועה שלא יגרום החטא אבל לא נתנה צחלה בלא שבועה וכו' ע"ש עו"ש צרמב"ן ואחה אמרת וגו' ואין חטאי ראוי למנוע ממני הטובה אשר הצטחתי בה והרי שכח שאלו החטא יכול לבטל מה שנתן לאבות.

והצל"ח ברכות דף ד' תמה ממה שאמרו ראויים היו ישראל לעלות בימי עזרה כימי לאתם מארץ מצרים אלא גרם החטא והרי כאן הצטיית על ידי משה רבינו ע"ה לעשות גם

למי ליתן החורה על הר סיני, ואם יהרג יעקב וצניו ח"ו אז יקום לדיק אחד בדורות העמידים ויקבל החורה, או שהקב"ה יכריח אומה אחרת לקבל את החורה כמו שעשה לישראל שכפה עליהם הר כגיגית. אלא דטענתו היחה מי יקרא בו, כלומר מי ירצה לקרות בו, שהרי יראו אה"ע שיעקב אבינו שמר כל החורה וכתוב "אותו ואת בנו לא תשחטו" ואפ"ה הכה עשו אם על בנים, ויאמרו שאין תועלת בצריאת החורה. אלא דהנה אנו קיי"ל (חולין ע"ח ע"ג, רמב"ם פ"ב מהל' שחיטה, טו"ש ע"ד ס"י ט"ז ס"ב) דאותו ואת בנו אינו נוהג בצדו אלא באמו, דקיי"ל אין חוששין לזרע האב. וא"כ טענת יעקב לא הועיל כלום לעצמו אלא בשביל נשיו והבנים. ולכן כפל בצקשה ממך הצילני נא מיד אחי, דלהם צאתי בטענה של אותו ואת בנו אבל מה שנוגע לי בצקשה ממך הצילני נא מידו.

ובזה מבואר מנ"ל להמדרש לדרוש הכי (ועיין אמרי שפר). ולפמ"ש אחי שפיר כיון שאמר יעקב "הצילני נא מיד אחי" דקאי על עצמו, כלומר שלא יהרוג אותו ואח"כ אמר גם "מיד עשו פן יבוא והכני אם על בנים", ולא אמר "והכני אם הבנים", דייק מלשון "אם על בנים" הלכה מה שנוגע באם ובנים. ואיזה דין נוגע אם עם בניה צוודאי דין דאותו ואת בנו. וא"כ ע"כ דדין זה טען יעקב לפני הקב"ה. (שנת תשכ"ה)

אוחו אבל ישארו הנשים והזנים וזה שאמר פן יבא והכני וישארו אם על זנים או להיפוך שיהרגו אם על זניו והוא ישאר ויוליד זנים ע"ד שאמר למשה.

שוב ראינו לרמב"ן שכתב ויש אומרים כי יעקב היה חומל על זניו ועל זימו פן יכה אומם עשו כי לא היה יודע בהצטחה והיה זרעך כעפר הארץ אם על אלה או על אחרים כי יתכן שהוא לצדו ימלט וירצה עוד זרעו ע"ש. והרמב"ן חלק על הי"א ומיהו לדידן יש לומר כי ש אומרים. ומה מדויק צוה מה שאמר ויירא מאד ויירא לו ופרש"י שמה יהרוג או יהרג ומה יירא אלא כיון שידע שהצרכה בטח תתקיים אבל יירא מאד כיון שכבר הוליד השצטים אפשר שח"ו ע"י גרמת החטא הוא יהרג והצרכה תתקיים בזניו וזימו. ולכן דייק לאמור ואתה אמרת היטיב אטיב עמך כלומר עם יעקב שלא יהרג ח"ו.

"ואתה אמרת היטיב איטיב עמך וגו'" (לב: יג). עיין רמב"ן דהכל מיראת החטא כי דרך הדלדקים לירא תמיד והיה מתירא אולי אפילו משינא משם [מבית לבן] חטא בצאו צברית עם לבן עובד עו"כ או דדבר אחר ושגיאות מי יבין ע"ש.

והנה הל"ח (צרכות ד' ע"א) אהא שאמרו ראויים היו ישראל צביאה שנויה וכו' אלא שגרם החטא כתב מאד יפלא על דברי רבינו הגדול הרמב"ם צפי"ד

צביאה שניה כמו צביאה ראשונה ואעפ"כ גרם החטא וגם המזרחי הקשה קושיא זו עיין כאן צפ" וישלח ומה שחי ועיין צל"ח מה שהאריך.

ולפענ"ד נראה דביעקב נמי מה שחי הרמב"ם דמה שהצטיח לנביא על עצמו יכול לגרום החטא לכאורה צ"ע שהרי באמת כאן הי' ההצטחה היטב אטיב עמך ושמתי זרעך ככל היס א"כ ההצטחה היחה על עצמו ואחרים ואכתי תקשה שאפילו על תנאי ובחטא הוא צא, עוד יש לתמוה שהרי הקצ"ה הצטיח לנו בצרכה וצשעה שעשו אותה מעשה אמר ליה הקצ"ה למשה הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי גדול ואיה ההצטחה שאין הקצ"ה חוזר בה.

ונלפענ"ד דהא דאמרו אין הקצ"ה חוזר היינו שלא יבוטל לגמרי אבל ודאי גודל ההטבה ומיעוטה תולה בראוית האדם ואם חטא, הגם שאין הקצ"ה חוזר מהצטחתו אבל נתמעט ההטבה ולכן אחי שפיר מאד דודאי עשה הקצ"ה טובה לישראל שינאו זימי עזרע אבל אלו לא גרם החטא אז היה ההטבה עולה ומחעלה עד למעלה ראש כימי לאתנו מינאית מזרים וכן צמשה שהי' הטוב ההוא ניתן למשה וכולם ח"ו היו נאצדו לולי משה עמד צפרן להשיב חמתו מהשחית.

ולפ"ז אחי שפיר נמי מה שאמר יעקב ואתה אמרתי היטיב אטיב עמך והנה אפשר שח"ו יגרום החטא ויהרגו

לגמרי אצל אפשר שהטובה תתמעט לפי גרמת החטא או תתרכזה לפי גודל הזכוחים ולפי גודל רשעת הגוים אם ירשיעו יותר יהי' זה לזכות ולתועלת ישראל ולכן אלו הי' בטל לגמרי ביאת הארץ בשני' אז הי' קשה על הרמז"ם אצל כיון שנתקיימה הצטחה אלא שנתמעט הנס ע"י החטא תרוייהו איכא שנתקיימה הנביאה וגם הראו להם שחטא ישראל ולכן נתמעט הנס והארכתי בזה.

ולכן כאן נמי ציעקב אצינו הגם שהצטיח לו הקב"ה לשמרו בכל הדרך אצל שמה גרם החטא ויתמעט הנס וההטובה וזוה מובן מה שאמר יעקב שאם יבא על מחנה אחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה ולכאורה ז"ע דמאי פשיטותא שיהי' מחנה הנשאר ועיין רש"י שהרגיש בזה וכתב ע"כ שילחם בו ומי אומר לו שינלח אפשר ח"ו יהרג הוא וכמ"ס בסמוך שם ויזכר לו שמה יהרג.

ולפמ"ש אחי שפיר דודאי ידע יעקב כיון שהצטיחו הקב"ה ודאי יתקיים וישאר בחיים בע"כ מחנה אחת אלא דאז יהיה הנס במיעוטו ועכ"פ יבא עשו וישלוט במחנה אחת ויכה אותם וגם זה אין ברצון יעקב ומבואר בזה מה שאמר ואחתה אמרתי היטיב איטיב ולמה אמר היטיב איטיב שחי פעמים ולא אמר היטיב עמך אצל יעקב אמר אחתה אמרת היטיב איטיב כלומר ברצוי הנס גדול

מה' יסוה"ת ובהקדמתו לפיה"מ שכתב שמה שהצטיח הקב"ה ע"י נביא לעולם אינו חוזר וא"א להחטא לבטל הצטחת טובה זו ומה שאמרו ציעקב שנתירא שמה גרם החטא אף שהצטיחו והנה אנכי עמך וגו' היינו מה שהצטיחו הקב"ה לנביא על עצמו אצל נביא המתנבא לאחרים לטובה אין החטא גורם לבטל דברי הנביא ע"ש והרי כאן הצטיח הקב"ה לישראל ע"י נביאו נאמן ציתו משה רבינו עד יעבור עמך ה' עד יעבור לעשות נס צביאה שניה כראשונה והיאך ציטלה ע"י החטא וע"ש מה שחי'.

ובאמת כי כן הי' לו להקשות גם על הרמז"ן ז"ל שצפ' עקב (דנ"ה ט: ד) עה"פ אל תאמר בלבדך וגו' לאמר צלדקתה הביאני ה' וגו' לא צלדקתך ובישר ללבדך וגו' כי ברשעת הגוים וגו' כתב הרמז"ן ז"ל טעם ברשעת ישראל חזר ובאר לא צלדקתך שתהיה לדיק צמעשה ולא אפילו בלב ישר שהיה לך רק ברשעת הגוים אצדו הם וצעבור שצועת אצותיך ירשת את הארץ הזאת כי אין החטא שלך יכול לבטל המחנה שנתן לאצותיך כי בשצועה נתנה להם ע"ש הנה שאין החטא יכול לבטל המחנה שנשבע ה' א"כ הכ"נ קשה כנ"ל למה גרם החטא.

האמנם כבר ביארתי בח' על מס' ברכות כי כוונת הרמז"ם ודעימי' דמה שהצטיח הקב"ה לטובה א"א להבטל היינו לגמרי שלא יגרום החטא להבטל

אלו או אחרים כי יתכן שימלט הוא לצדו
וירצה עוד זרעו ואיננו נכון ע"ש.

ולפמ"ש אחי שפיר דודאי יעקב ח"ו
לא היסק שלו ולמשפחתו

יעשה הקב"ה נס שהרי הצטיחו וכל
הצטחה לטוב לעולם אינו חוזר והצטחה
זו הצטיח לאצרהם וליצחק וא"כ ע"כ
ישאר יעקב וזרעו צלי ספק ורק חשש
יעקב על הנס שיהי' ח"ו במיעוטו ויבא
על מחנה אחת והכהו היינו העבדים
והשפחות והרכוש שלו ורק יבא הוא כמו
שיבא מארץ כנען שלקח אליפז הכל ממנו
ורק במקלו עבר והכ"נ כן יעשה לו
עכשיו עשו, והי' מזר על זה ולכן ויחד
את העם וכל אשר לו לשני מחנות שאם
יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה
המחנה הנשאר לפליטה אבל על עצמו
וצניו לא חש יעקב אצניו דהנס לגמרי
לא יבוטל כיון שנאמר לו לטובה רק
שצקש על הנס הגמור ולא בזעיר אנפין
וק"ל. (שנת תשמ"ט)

"וילך שם בלילה ההוא ויקח מן
הבא בידו" (לב:יד). ונ"ב דוילן משמע
שלו והיאך לקח מן הבא בידו. ונלפענ"ד
לפמ"ש במס' עירובין (ס"ג) ע"כ ויהי
בהיות יהושע ציריחו וישא עיניו וירא
וגו' וכתיב ויאמר כי אני שר צבא ה'
עמה באחי וגו' אמר לו אמש ציטלתם
תמיד של בין הערבים ועכשיו ציטלתם
תלמוד תורה על איזה מהן באת א"ל
עמה באחי מיד וילן יהושע צלילה ההוא
בתוך העם וכתיב בתוך העמק מלמד

להציל את הכל ולא בנס מיעוט
שנתמעט. וזה נמי הציאור על מה שאמר
קטנתי מכל החסדים כלומר שהגם שהכל
חסד אבל קטנתי כלומר הנס קטן החסד
שעשית עמדי.

ובמה שכתבתי נראה לפענ"ד ליבז
קושיא גדולה לכאורה שאמר
יעקב אם יבא עשו אל המחנה האחת
והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה ולכן
חלה את מה שהיה לו לשתי מחנות והנה
הדבר מפליא מאד שהרי אשתו וצניו לא
חלה אלא לקח כולם אחס והרכוש שלו
עשה לשתי מחנות, ולפי פשוטו מה
הואיל אם יבא עשו על מחנה אחת
והכהו ומחנה אחת משמע או זו או זו
ואם ח"ו המחנה האחת יהיה הוא וצניו
אז מאי איכפת ליה אם יהיה מחנה
נשאר עבדים ושפחות ורכושו ישארו
בחיים כיון שח"ו הוא וצניו יכה עשו
וע"פ הטעם שנתן שם יבא על המחנה
האחת והכהו והי' המחנה הנשאר
לפליטה היה לו לחיות בני ביתו וחציו
מהם לשלוח במחנה אחת וחצים במחנה
שניה ואם יבא עשו אל המחנה האחת
והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה.

ועיין בצה"ת עה"פ כי ירא אנכי אותם
שאלה מטרוניתא היאך ירא מעשו
אחר שהצטיחו הקב"ה וענה ת"ת אחד
ועיין רמב"ן עה"פ ואמה אמרת ויש
אומרים כי יעקב היה חומל על צניו ועל
ביתו פן יכה אותם עשו כי לא היה יודע
הצטחת והיה זרעך כעפר הארץ אם על

(פדר"א פ' ל"ו). ונראה דצאצרהם כתיב "ויתן לו מעשר מכל", שנתן מעשר למלכי זדק שהוא שם בן נח שהי' כהן לא-ל עליון, ולאחר שלקח אצרהם הכהונה הי' נותן לצבורות. ויעקב קנה הזכורה מעשו, וא"כ המעשר שייך לעצמו או לראובן בנו זכורו ולא לעשו. ולכן זכוון החכם יעקב ונטל מעשר קודם שנחמו לו, וק"ל. (שנת תשכ"ה)

"ויותר יעקב לבדו" (לב:כה). א"ר אלעזר שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שהציב עליהם ממונס יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהם בגזל (חולין ז"א וברש"י כאן) וז"צ דמה מועיל הממון לכשימות בשבילו ח"ו, וצמורה נמי כתיב עוד ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך יש לך אדם שממונו חציב עליו מגופו לכך כתיב ובכל מאדך וז"צ כנ"ל.

ואשר נראה דצמורה בכל דרכיך דעהו כתיב ואין הקב"ה מחשיב אלא המסירות נפש לעבודתו והגם כי אין לך דבר גדול מח"ת עד שאמרו חז"ל ותלמוד תורה כנגד כלם מ"מ מסירת נפש לה' שמוסר גופו ונפשו לו ית"ש גדול הימנו וכבר כתב הר"ן ז"ל דדרשותיו דרוש הששי במעלת הצדיקים שכתב שמי שמוסר גופו ונפשו להש"י וחושק בעבודתו ישיג מדרגה גדולה יותר ממי שהיה בתכלית החכמה אמרינן בצרכות (כ' ע"א) מ"ש קמאי דמיתרחיש

שן צעומקה של הלכה וגמירי דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן וכו' ופרש"י וגמירי ואותו לילה שהוכיחם המלאך היו מצטלין ח"ת בשביל שהיו עורבין על העיר ולפי שהיו עסוקים במלחמה ציוס לא היה להם עת לעסוק צמורה רק בזילה ע"ש.

ובגמ' נדרים (ל"ז ע"א) אמר רב אצוהו אמר ר' אלעזר מפני מה נענש אצרהם אצינו ונשתעצדו צניו למצרים מאתים ועשר שנים מפני שעשה אנגרייא צת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ציתו וכו' רב ושמואל ח"א שהוריקן צמורה וח"א שהוריקן צוהב ועיין רש"י לשון אחר הריקן מן התורה מלשון והצור רק שעשה צהן אנגרייא ומצואר דאפילו בשעת מלחמה צריך לחשוב תחצולות על לימוד התורה ולא לצטל ח"ו והגם כי אצרהם צע"כ הלך להציל את לוט ועמו את מלכות צית דוד מ"מ הרי הי' לו לצטות שממילא ינצל או שהיה לו לילך בעצמו ולא לירק את חניכיו ולפי שצייטלם מן התורה נענש ולכן כאן יעקב אצינו חש לה ח"ו משום צייטול תורה ולכן וילן שם בזילה ההוא לן צעומקה של הלכה ומה מוצן מה שכתוב לאחר כך והוא לן בזילה צמחנה כלומר שן עס העם צמחנה צעומקה של הלכה כנלפענ"ד.

"ויקח מן הבא בידו" (לב:יד). פירש"י מן החולין שנטל מעשר, כד"א "עשר אעשרנו לך" והדר לקח מנחה

רואה החסידים עם כל חסידותם משתדלים צעניני העולם לעשה כן גם אני ואוי להם לצריות רואות ואינן יודעות מה רואות כי הם אינן רואים רק חלונות הדברים לא פנימיותם כי הצדיקים עושים כל דבריהם לתכלית טובה וכראוי יותר האנשים תכליתם ללא דבר.

והמשיל הדבר עוד לאחד החכמים ששאל למה לא יכירו ההמון בין הרופא הטוב והרע, והשיב צוה מפני שאותן הדברים צעלמן שמחעסק בהן הרופא הטוב מחעסק בהן הרופא הרע כי כמו שהרופא הטוב מחעסק במשקים ומרקחות ומשיחות ואצקים כן הרופא הסכל משתמש בהם ומחעסק באותן הדברים עצמן אלא שהרופא החכם עושה צוונה ודבר צעמו והסכל עושה צלל כונה וצלל עת כן עניני המצות אצל ההמוניים בשוה החסיד וההומוני מחעסקים בהם אף הטובים כל ענינם עבודה שלימה מפני הכונה השלמה בהם והאחרים גם כשעובדים את השם יחצרך אין עצודתם שלמה כי הכוונה היא עקר במצות וכן בעצירות ע"ש צאריכות.

וכתב עוד ח"ל ואמנם יתאמת שמי שישען עליו צאמת להיות נכנס בעוצי הקורה צעודתו וכל מה שיעשה המעשה יותר רחוק מהטבע יורה על היותו נשען על השם ית' צאמת. והמעשה היותר גדול והיותר רחוק

להו ניסא ומ"ש צתראי ללא איתרחיש להו ניסא אי משום חנויי וכו' א"ל קמאי הוו קאמסרי נפשייהו אקידוש השם אן לא מסרינן נפשין אקדה"ש, אלא רחמנא ליצא צעי.

הנה ביארו כי אין עיקר המדרגה החכמה אצל הכוונה השלימה צמעשים הטובים כי המעשים הטובים אין תכלית כוונתם שיעשו הדברים אצל כוונת הלצ צהם, וראו ענין הכוונה מה הוא כי מי שכוונתו דצקות צהשי"ת גם כשהוא מחעסק בדברים המוניים צעיני העסקים והקניינים הוא עובד השי"ת עבודה גמורה ומי שאין כוונתו דצקה צשי"ת גם כשהוא חושב לעבוד את השם הוא ממרה אוחו. שהרי כיוצא צוה אמר הנביא (ישעי' כט: יג) צפיו וצשפתיו כצדונו ולבו רחק ממני ונאמר (ירמי' יב: צ) קרוב אתה צפיהם ורחוק מכליותיהם, וכו' ומי שעושה מצות ה' צכונה גמורה ותכליתם השלם והושלם צכל מצוה קלה שעושה מאמת ומודיע כל האמונות הטובות וגם צעסקים ההמוניים לפי שהושם תכליתם עבודה השי"ת לא זולתה.

וזוה הדבר שמטעה ההמון וזה הטעות הוא נמשך צכל הכוונות "כי ההמוני" כשרואה האנשים הטובים והחסידים מחעסקים צעניני העולם כמו שאנו רואים האצות שהיו עושים עיקר מהזריעות והמקנה ואמרו ח"ל ויותר יעקצ לצדו שנשחיר על פכים קטנים וכשהמוני רואה זה אומר צלצו הנני

ומצבי עליהם ממונס יוחר מגופס בשציל
שלא פשטו ידיהם בגול ולחקן החטא כי
העיקר מסירת נפש להקצ"ה וזכל דרכיך
דעבו והבן. וזה שאמר ויחר יעקב לצדו
שנשחייר על פנין קטנים וכנ"ל.

"ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו
עד עלות השחר" (לב:כה). ובגמ' חולין
(נ"א ע"א) א"ר אלעזר שנשחייר על פנין
קטנים, מכאן ללדיקים שחביב עליהם
ממונס יותר מגופס, וכל כך למה מפני
שאין פושטין ידיהם בגול, ויאבק איש
עמו א"ר יצחק מכאן לת"ח שאל יאח
יחידי כלילה.

ויש לדייק דלעיל כתיב וילן שם כלילה
ויקח מן הבא צידו מנחה לעשו
אחיו, עזים מאתים ותישים עשרים וגו'
(שם:יד) וכולם מנחה הוא שלוחה לעשו
עד שחמה עשו על המחנה הגדולה
ואמר מי לך כל המחנה הזה אשר
פגשתי והכל לפייסו שלא ינטרך להלחם
עתו וכמבואר ברש"י עה"פ והיה
המחנה הנשאר לפליטה ופרש"י על
כרחו כי אלחם עמו התקין עצמו לשלשה
דברים לדורון וחעבור המנחה על פניו
לחפלה ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם
למלחמה אם יבא עשו אל המחנה האחת
והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה,
וצרמצ"ן שם כתב וראיתי צמדרש מה
עשה זינים מצפנים והלבישם בגדים
לזנים מצחוץ והתקין עצמו לשלשה
דברים וכן עיקר (ועיין מנחומא ויל"ק
שמעוני). גם צפ' ויחי (נ:ה) אבי השביעי

מהטבע הוא מעשה אברהם אבינו ע"ה
בעקידת יצחק כי לא היה נמשך לו עונש
כלל אם לא יעקדנו כי לא זוהו השי"ת
זוה והנה הצטיחו כי ציחק יקרא לך
זרע וזהו לשון הכתוב קח נא אח צנך
וגו' וכבר נודע שזה הציווי נקח נא אינו
שנצטוו ליקח] אלא לשון בקשה שהראה
לו שייטב לו אם ימחול אברהם על
הצטמתו ויעקוד את בנו ולו היה אברהם
משיבו "הן לי לא נחמה זרע" כי אם זה
והצטמתני צו ואיך אעשה זה לא נחשב
לו עון ולא ישגיהו עונש מזה ואעפ"כ
לגודל אהבתו את השי"ת מצא את לבדו
לעשות חפץ השי"ת אע"פ שאילו לא
עשאו לא היה מגיעו עונש כלל וזה ענין
העקדה וסודו ע"ש באריכות.

ולפ"ז מובן ויותר יעקב לבדו ששכת
פנין קטנים מכאן שלדיקים חביב
עליהם ממונס יותר מגופס והי' קשה
דהרי ושמתם מאד לנפשומיכם כתיב
וכל אשר לו יתן צעד נפשו וכ"ש שלא
יסכן עצמו בשציל כסף עד שחביב עליו
ממונו יותר מגופו, וע"ז כמותן טעם
מפני שלא פושטים ידיהם בגול כלומר
זה לעומת זה בעצדות ה' הוא מדה
גדולה שהרי הגולנים מוסרים נפשיהם
לגזול ממון חזירו ליהרוג או ליהרג כמו
שאמרו הטעם צהבא צמחרת שטעמו
שהחיר את דמו שצא ליהרוג או ליהרג
אם יעמוד דנגדו ובגמ' צבן סורר ומורה
כשיבקש לימודו ואין לו יעמוד על פרשת
דרכים ומלטטם את הצריות והורגם לכן
מדה כנגד מדה לדיקים נותנין נפשיהם

עב"פ מזואר דלקיים מצות כשלווקח ומשלם ממון עדיף יותר ממקיים ומטריח בגופו בחנם נמצא כיון דהנדיקים כל מגמתם ושאפתם לקיים מצות ודוקא לשלם שכר המצוה ולכן שפיר נדיקים חביב עליהם ממונס יותר מגופם שזריכין הממון לקיום נפשותם ולא גופם. ומה מחוקן נמי בזה מפני שלא פשטו ידיהם בגול שהרי הלוקח מצוה בממון של גול אינו מצוה כי אני ה' שונא גול בעולה ובקרא אדם כי יקריב מכס קרבן ולא מן הגול ועיין רש"י ובתוס' סוכה כ"ט ועוד כמה מקומות ולכן שפיר אמרו חביב עליהם ממונס יותר מגופם.

ומה מחקו בזה דברי חכמינו ז"ל ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך (דברים ו:ד) ודרשו ז"ל אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאריך אלא יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאריך וז"ל דאטו בשופטני עסקינן שממונו חביב עליו מגופו וע"ז נאמרו הדברים צפ"י ראשונה של ק"ש, ולפמ"ש אחי שפיר שהרי באמת הם נדיקים שממונס חביב עליהם מגופם וכמ"ש מכאן שנדיקים חביב עליהם ממונס יותר מגופם ולכן אמר ובכל מאריך שיקיים מצוה בממונו כד את ה' מהונך ממש, ואף שאמרו במצוה עשה עד חומש מ"מ פי' התוס' (ב"ק דף ט') דזה מדינא אצל המוסף מוספיין

לאמר הנה הנכי מח בקצרי אשר כריתי לי בארץ כנען וגו' ובמדרש הובא ברש"י כריתי לשון כרי דגור שנטל יעקב כל כסף וזהב שהציא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה וכאן אמר שממונס חביב עליהם מגופם.

ואשר נראה לפמ"ש בזהר פ' תרומה (ק"ח ע"א) דאסור ליקח מצוה בחנם, בגין דלא זכי בההוא עובדא כלל לאמשכא עליה רוח דקדושה אלא באגר שלים, ובספרא דחרשי [ספרי כשפים] דאוליף אשמדיה לשלמה מלכא כל מאן דבעי לאשתדלא לאעצרא מיני רוח מסאבא בעי למיקני ליה באגר שלים בכל מה שיבעין מיניה בין זעיר בין רב בגין דרוח מסאבא איהו איזדמן חדיר במגנא, ובריקנייא, ואודבן בלא אגרא, ואנוס לבי נשא למישרי עליהו ומפתח לון לדיירא עמהון בכמה פיתויין ע"ש ועיין ספרינו משנ"ה (ח"א מהד"ת סי' שפ"א).

והנראה דהטורח במצוה ומקיימה בכל פרטיה ואפילו טורח רב אלא שלקח המצוה בחנם אינו ממשיך עליו רוח דקדושה כלל אלא צריך דוקא לקנות המצוה בכסף מלא והאר"י ז"ל כשהי' קונה איזה מצוה תפילין או אחרוג לא היה מקפיד אלא כל מה ששאלו אותו משלם מיד ועיין כף החיים סי' חנ"ד סקל"ט.

ירך יעקב וזוה"ק צחומכין דאורייתא כידוע.

"וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו וכו' בהאבקו עמו וגו' על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך וגו'" (לב:כו,לג). וי"ל שכתב "ויגע בכף ירכו" ומטעם זה נאסרה הגיד ויותר הו"ל לאסור הירך או כף הירך. ועיין רש"י ויגע בכף ירכו קולית הירך המקוע בקלבוסת קרוי כף על שם שהצטר שעליה כמין כף ומקע נחקעקע ממקום חצרתה וכו' ולמה אמרה תורה שלא יאכלו את הגיד הנשה.

והנראה לפמ"ש כבר למה דוקא נגע בכף ירך יעקב, לפמ"ש דהוא ה"י שרו של עשו ונתקנה ציונא ירך יעקב שבטי יה. והנה מדרך הארץ ה"י האדם צריך לעולם ליחוסף בקדושה כמו שמלינו ציעקב שה"י בחיר שבאבות (והר א' קי"ט), והטעם שהרי אברהם אבינו ע"ה ה"י בנו של תרח, אבל יחק אבינו הרי יחוסף לו זכות אז הגדול אברהם אבינו, ויעקב בן בנו של א"א ה"י לו כבר זכות אברהם ויחק, וכל שנחברו זכות וזא ממקום מזוכך יותר צריך להחעלות ציותר, וכמ"ש מעלין בקודש ולא מורידין (עיין שנה כ"א ע"ב). וא"כ בני יעקב שכבר ה"י להם לאז את אבינו יעקב ה"י להם להחעלות, וכן דור אחר דור. ואנו רואים בדברי חז"ל ההיפוך אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם

ומעשה בר"ג שלקח אתרוג צעד אלף זהובים להודיע עד כמה היו המלות חציבין עליהן.

ומה מדויק בזה לשון הקרא ויתן את העם וגו' (לז:ח) שכיון שצא לידו מלות פדיון שבויים לא חש אלא אדרבה הוסיף יותר אפילו מחומש ועד למחנה, ומצואר נמי בקברי אשר כריתי לי כיון שה"י נוגע לו לקנות חלק צמערות המכפילה כל אשר לו יתן צעד נפשו שהוא חלק הקדושה ועל זה לא חשך ממונו אלא אדרבה עשאן ככרי וכל כסף וזהב שה"י לו נתן צעד מלוא זה דרך הצדיקים שממונס חציב עליהם מגופס אבל לא מנפשותם כי צריכים הממון לצרכי הנפש לא כן הרשעים כי גופס חציבי עליהם מנפשותם ומצובזין הממון שלהם עבור הגוף וצרכיו ולא נשאר לצרכי הנפש שהוא הנשמה.

ובדרך נחות ויותר יעקב לצדו שאחד היה יעקב בדורו שלא פשט ידיו בגזל ובממון של חבירו כאשר אמר ללצן וירצ עמו כי מששת את כלי מה מצאת מכל כלי ביתך שים כה נגד אחי ואחיד ויוכיחו בין שנינו וזה ויותר יעקב לצדו צתמימתו וצדקתו שלא פשט ידיו בגזל, והגם שאמרו חז"ל רובם בגזל (נ"ב קס"ה ע"א) באותו דור לא ה"י רק יעקב לצדו. וי"ל דזה שאמר ויאבק איש עמו דעכ"פ יש אללו אבק של גזל שהרי עשה ערמה אלל לצן עם המקלות וירא כי לא יכול לו שהרי כחיב עם עקש פתלתל ויגע בכף

ואם הראשונים כזנ"א אנו כחמורים וכו', והדורות נתמעטים וצאים.

ולכן אמר "על כן לא יאכלו זנ"י את גיד הנשה" שלא לקלקל ח"ו צוה.

והרבה יש לדבר שזעוני"ה אפילו אלל בני תורה ושומרי תורה מעשה שטן הנליח שח"ו עושים פעולות למעט צפ"ו והולכין אחר רוח הזמן רח"ל, ואם יש להם בן או בת אזי כבר עושים פעולות צוה שלא ירצה גבולו. ולא כן הוא דרך התורה כי ריבוי זנים הוא הצרכה הכי גדולה בישראל.

"ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים" (לג:ב). בקובץ דרושים (חוצת "סי" כ"א) הקשה, מלכד שהוא נגד הנימוס להראות בגילוי הצדל בין נשיו וזניו בענין אהבתו עליהם במקום סכ"נ גם הלכה מפורשת הוא (יו"ד סי' קנ"ו ס"א) תנו לנו א' מכס ונהרגנו לא יתנו, והוא מהירושלמי (תרומות פ"ח מ"ב) אין דוחין נפש מפני נפש, ואפילו ביחודהו לאו משנת חסידים הוא. ועיין דברי יחזקאל מהגה"ק מהרי"ש ז"ל משינאווא.

ולפענ"ד קושיא אין כאן, דצמלחמה ודאי שמשות המלחמה מסדר את הכחות כפי הנראה לו, ומתחילה מעמיד החלשים ואח"כ צאים הגבורים או להיפוך הכל לפי תחבולות המלחמה ולפי ראות עיניו ולהדיא אמרו (נויר ס"ו) גוליירים מתגרים צמלחמה וגבורים נוזחין, ופי' המפרש שהרי גוליירין חלשין מתגרין צמלחמה תחילה ואח"כ

ונראה לפי שהשטן היצה"ר לא ניחא לי' צוה ולזה נחמין ויגע צכף ירכו ורצה שהתולדות יפלו צמדרגה דור אחר דור, ולכן אמר "על כן לא יאכלו זנ"י את גיד הנשה" - שאכל זנ"י לא יהי' כזה שהדורות יתמעטו ויתדלדלו ח"ו, אלא אדרבה הזנים יגדלו ויתעלו בזכות אבות, ומעשה אבות סימן לבנים, דאף שאם ח"ו ישנה קצת לפעמים מדרך הדרכה והצדוק לאצותינו ולנו אין זה אלא לשעה ומיד ישוב ויש לו תקומה כפי שהוצטחמנו כי לא יודח ממנו נדח ולצסוף יחזור למקומו.

א"י צמה שנגע צכף ירכו שרצה ח"ו לפגום ציסוד וצקדושת זנ"י שלא יפרו וירצו, ויעקב שהעמיד י"צ שצטי י"ה לצד מדינה אחותם לא רצה צוה שרו של עשו, ואם יוליד אחת או שמים די לו וח"ו רצה למעט הדמות כציכול כי צללם חלקים עשה את האדם. ולכן ויגע צכף ירכו, ויעקב אצינו חש לזה וכדי לנצחו שלא ירע לצניו אחריו ולכן "ויאצק איש עמו" וציקש שיודה לו על הצרכות "ואל שדי יצרך אותך ויפרך וירצך והיית לקהל עמים", אדרבה שירצו ויפרו זנ"י. ועוד כי לעולם הריבוי הוא הצרכה והמיעוט הוא ההיפוך כידוע ולכן הרשע אמר אחותינו את היי לאלפי רצבה, ורצבה כלמח השדה נתתיך ועל דרך זה אמרו חז"ל עתידה אשה שתלד צכל יום

גבורים באין ונוצחין, ואין לזה דמיון ושייכות עם הא דתנו לנו א' מכס כנלפענ"ד.

ומה שהקשו מן הנימוס, י"ל דעכ"פ הי' צריך לסדר על הסדר וודאי כולם ידעו סדר החשיבות וזה מלכד שהרי יעקב באמת עבר לפניהם בעצמו ועל דרך מוטב שיכנס החץ צי, וא"כ יעקב אבינו בעצמו התקין עצמו למלחמה עם עשו ולא הי' כבר רק ענין של כיבוד, ולזה כבר זה הוא מן הנימוס, ופשוט.

עוד י"ל דהנה אמרו ז"ל ויירא שמה יגרום החטא (ברכות ד). עיין רש"י עה"פ קטנתי ובגמ' שבת ל"ג וברמב"ן עה"ת. ול"כ דמאי חטא אית לי, ואמרו ז"ל ידע איניש בנפשיה, ועיין אלשיך הקדוש שממה שנתיירא הי' חש שמה היראה זו יגרום להיות החטא, ד"פחדו בציון חטאים" (ישעיה לג:יד) דהא הפחד עצמו חטא הוא ובוטח בה' חסד יסבצנו ופחדן חסר לו בצטחון בה'. ואכתי יש לדייק החטא בה"א הידוע שמשמע שהוא חטא הידוע.

ולולי דמסתפינא הי' נראה דיעקב נשא שתי אחיות, והטעם כתבו הראשונים משום דבחו"ל לא שמרו התורה, וא"כ כשיכנס לארץ יגרום החטא של שתי אחיות. ומיהו יש טעם אחר שנשא שתי אחיות על שנקרא אל ומשתמש בשרביטו של מלך, דדוקא אדם

אסור ולא יעקב. ולכן השפחות וילדיהן שהיו בהיתר גמור שם אותן לראשונה שעליהן אין שום חטא ולא יעשה להם רעה. שוב שם לאה וילדיה אחרונים שגם אותה נשא ראשונה והיו נישואיה בהיתר לכו"ע, ואת יוסף ורחל אחרונים וכנ"ל, ואתי שפיר מאד.

וזה מוצן בלשון הקרא "ויאצק איש עמו עד עלות השחר וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו וגו'" (לנ:כה-כו), היינו שראה שלא יכול בשום מקום רק בירכו, שח"ו חטא בשתי אחיות וביוצאי ירך יעקב, אבל יעקב לא הסכים עמו "ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני וגו'" (ל"ג כ"ו) ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל", והוא "כי שרית עם אלקים ועם אנשים וגו'", כלומר דעכשיו ששרית עם אלקים אתה בצחי' ישראל, וא"כ ותוכל. ולשון יעקב הוא המסתכל בעקבה (עיין פס"ו מטות ל"א ג') ועיין ברכות כ"ד בשנינו נוסחא קמ"א ועיין נדרים כ' כל המסתכל בעקבה של אשה הוויין לו בניס שאינם מהוגנים), שחש מחטא שתי אחיות ח"ו ולכן אמר לו המלאך לא יעקב מלשון עקב יאמר שמך כי אם ישראל ומותר להשתמש בשרביטו של מלך ולא נאסרו לו שתי אחיות.

ומה מאד מוצן לשון רש"י שכתב (הושע י"ג ה') וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו, בכה המלאך והתחנן לו בית א-ל ימלאנו ושם ידבר עמנו, המתן לו עד שידבר עמנו שם ולא רצה יעקב

ונראה לפרש בזה מה שכתב רבינו מרן
החת"ס ז"ל בפ' ואתחנן (שנה
חק"א) שיש מצוה להזכיר צפה ארץ
ישראל בכל עת ובכל שעה שאפשר וכל
המזכיר יותר בכל פעם שמזכיר מתעלה
בקדושה בזכירת ארץ ישראל לצד דכמו
להיפוך המזכיר דבר שאינו טהור גורם
לנפשו ח"ו ע"י נוול פיו בלתי טהרה.

וזל"ק ושמעת ישראל ושמרת ועשית
וגו' כאשר דבר לך ארץ זבת חלב
ודבש. המקרא הזה קשי ההצנה ונ"ל
הנה בכל פרשיות הללו שנה ומשלש
במזכרתיו ומזכיר ארץ ישראל בכל פרט
ופרט, והוא לסגולה נפלאה כי הזכרת
הארץ המקודש מוליד קדושה בלב
השומע כמו בטומאה ולא ישמע על פיך
וכמו כל האומר רחצ רחצ (מגילה ט"ו) כן
ההיפוך בקדושה בהזכרת ארץ הקדושה
ואנשי קודש. ועיין ריש ספר שפתי
ישנים שחצר ספרו בשביל זה שיזכרו על
שפוחתם הספרים ויהיה סגולה
להתקדש, ואמר הקצ"ה שכל כך יתקדשו
כלל ישראל שאם ישמע שם ישראל ישמור
ויעשה מצות ה' וזהו ושמעת ישראל
כלומר אם תשמע שם ישראל ושמעת
בקולו ע"י הזכרת שם ישראל ומקיים
למשל כאשר דבר לך ארץ זבת חלב ודבש
בכל ענין וענין כדי שע"י ההזכרה
יתוסף לך קדושה הכ"כ דכוותיה עכ"ל"ק
והוצא גם בהקדמה לקריית סופרים
ע"ש.

וע"כ הודה לו. ולהנ"ל המלאך אמר לו
בית א-ל ימלאנו דוקא שאתה נקרא א-ל
ועי"ז ידבר עמנו, וכיון שיצא אליו דברי
ה' בודאי לא חטא בזה. ולכן דוקא בית
א-ל ולא רנה יעקב להמתין עד שהודה
לו שם.

(שנה משל"ו)

"ויקן את חלקת השדה אשר גטה
שם אהלו וגו' במאה קשיטה"
(לג:יט). וכתב הא"ע דהזכיר זה הכתוב
להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל
מי שיש לו בה חלק חשוב הוא כחלק
עולם הצא, והציאו הרמב"ן שם.

ועיין א"ע פ' חיי שרה (בראשית כג:ט)
ואחרי כן קבר אברהם וגו',
ונוכרה זאת הפרשה להודיע מעלת ארץ
ישראל על כל הארצות לחיים ולמתים
ועוד לקיים לו דבר השם להיות לו נחלה
ע"כ. והנראה ציבור הדברים ללכאורה
יעקב כבר בא לארץ ישראל ואפ"ה
הצריך לקנות חלקת השדה להראות
שהמצוה הוא לקנות חלק בארץ ישראל
וכל היש לו חלק שמה הרי הוא כחלק
עוה"ב, ונראה דהאי חלק עוה"ב היינו
חלק עוה"ב בעוה"ז שיש לו חשיבות
בעוה"ז מעין עוה"ב וכעין מה שמבאר
בענין ג"ע התחתון. ועיין מס' גיטין (ח'
ע"ב) דהקונה בית או שדה בארץ ישראל
כותבין עליו אונן אפילו בשבת ופרש"י
כדי לגרש את העכו"ם ולישב ישראל בזה.

ולפ"ז מי שיוכל לקנות חלק בארץ ישראל הרי הוא מעין עוה"צ ומי שאינו יכול עכ"פ יכול להזכיר בכל עת ארץ ישראל ולעלות בקדושה.

ובברייתא דמזלות ה"ו תמשה דברים חביבין לפני המלך קצ"ה יותר ממעשה שמים וארץ ואלו הן ישראל והמילה ובית המקדש וירושלים וישוב ארץ ישראל. ישראל מנין וכו' ירושלים מנין כשצבא הקצ"ה את עולמו כאלו לא צראו אלא במאמר שנאמר (ישעי' מ"ח) אף ידי יסדה ארץ וגו' וכשהוא בא אלל בנינה של ירושלים מה הוא אומר (שם נ"ד) הנה אנכי מרביץ בפורן וגו' ושמתי וגו' ישוב א"י מנין שנאמר (שם מ"ד) אני ה' עשה כל אלה ואחריו מה הוא אומר מקים דבר עבדו וגו' מלמד שכולם חביבין לפני המלך הקצ"ה יותר ממעשה שמים וארץ ע"כ.

ואולי זה הוא ביאור הא"ע ז"ל שמי שיש לו חלק בארץ ישראל חשוב כחלק עוה"צ דכיון דישוב ארץ ישראל מעלתו גדולה מזריאת שמים וארץ ושמים וארץ הם הצריחה בעולם הזה אבל ארץ ישראל מי שיש לו חלק בה הרי הוא כעולם הבא שהוא למעלה משמים וארץ שהוא רק בעוה"ז.

ובבר הארכתי בכמה מקומות בגודל מנוה זו וקדושה ואשרי מי שזוכה לעלות שמה בחייו ואינה מקיאתו וכבר פי' מרן הח"ס שאנחנו מתפללים

ותוליכנו קוממיות לארצנו והיינו בחיים ובקומה זקופה ולא ח"ו נטרך לילך ע"י גלגול מחילות או אפילו ע"י אירון וי"ר שזוכה לישוב שמה בישוב טוב עדי יבא ינון מתוך נחם והרחבה.

"וכן לא יעשה" (לד: ז). פרש"י לענות את הבתולות, שהאומות גדרו עלמן מן העריות ע"י המבול (צ"ה). והרמב"ן ז"ל טען על רש"י ז"ל, ח"ל ולא ידעתי זה כי הכנענים שטופים בעריות וצבהמה וזכר דכתיב "כי את התועבות האל עשו אנשי הארץ" וכו', ע"ש. והאמנם אחר נשיקות עפרות ידיו ורגליו ז"ל לא על רש"י תלונוטיו, כי כן מבואר במד"ר כרש"י ז"ל צפ' בלק (במדבר כ"ט) "ויבא אלקים וגו'" ז"ש הכתוב (משלי כ"ח) "משגה ישרים בדרך רע בשחיתו הוא יפול" - זה בלעם שבתחילה הצריות נוהגות בכשרות ובדבריו אלו היו נוהגין בעריות, שהראשונים "ורחל באה עם הנאן", "ולכהן מדין שבע בנות", עמד בלעם והטעה את הצריות בעריות וכו' ע"ש. וצפ"י שם זיינו לב"ר (ע"י) שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו וגדרו עמם מן הערוה, הדא אמרת שאנשי מזרח גדורים. וע"כ לא חשש לבן להניח את רחל בין הרועים וכן בנות יתרו, ועיין ח"י הרד"ל ומהרז"ו. ובמס' ע"ז ל"ו ע"כ זנות בצ"ד של שם גזרו.

ומש"כ הרמב"ן ז"ל דבימי אברהם ויצחק היו יראים פן יהרגו

אותם לקחת נשיהם, י"ל דאה"נ אדרבה למה חשו שיהרגו אותן ולא יקחו אותן קתם צע"כ, אלא שגדורין היו מעריות אבל מרניחה לא חשו, ולכן חששו טפי שיהרגו אותן כדי שיקחו אותן ולא יעזרו על איסור עריות וי"ל. (שנת תשמ"ה)

"ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחותם" (לד:ג). ועיין רמב"ן ויש כאן שאלה שהדבר נראה כי צרלון אביה ועלתו ענו כי לפניו היו והוא היודע מעגס כי במרמה ידברו וא"כ למה כעס, ועוד שלא יתכן שיהיה רלונו להשיא את בתו לכנעני אשר טמא אותה והנה כל האחים ענו המענה הזה במרמה ושמעון ולוי לצדס עשו המעשה והאב ארר אפס להם לצדס וכו' והתשובה ע"ש. ועיין רש"י אשר טמא הכתוב אומר שלא הייתה רמיה שהרי טמא את דינה אחותם (צ"ר).

ולולי דמסתפינא הינלפענ"ד לפמ"ש ויעקב איש תם אינו יודע לרמות ומיהו אמר לרחל כשאמרה לו אבא רמאי הוא ולא יתננה לו השיב אחיו אני לו ברמאות ושאלה וכי מותר לצדיקים לרמות והשיב לה עם עקש תתפתל, והנה האיש תם אינו יודע ואינו מרמה אבל כשצ"ב אללו עקש אז מכניס גם בו המרמה והרמיה ולכן תתפתל ו"ש ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו ולכאורה תקשה היאך זה שיך לבני יעקב ולפני אביהם ובפניו

לדבר במרמה ואמר הכתוב אשר טמא את דינה אחותם וכיון שטמא את דינה ועשה דבר נבלה כזו הכניס מרמה גם בהם על דרך הנ"ל, וא"כ זה נתינת טעם שענו הם במרמה לפי שטמא את דינה אחותם והכניס מרמה בהם ע"י מעשיו הפגומים והבן. (שנת תשנ"ב)

"ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים ויקחו שני בני יעקב וגו'" (לד:כה). והקשו הצעלי תוס' למה המתינו עד יום השלישי דא"א שיהיו כאבים ביום השלישי יותר מראשון ושני, ועוד כיון שצטחו בכחו של זקן אדרבה ביום ראשון הי' להם להרוג אותם.

והנראה דהח"ס הקשה לפי מה שדרשו כי עליך הרגנו כל היום זו מלות מילה והרי רואים שאפילו אחד מעשרת אלפים ח"ו לא מת ותי' משום דמלוא אגוני ומגני ואי לא הכי היו ח"ו מתים מהם הרבה, והנה באברהם אבינו כתיב כחם היום ועשה הקב"ה לרפא את אברהם, ובגמ' נדרים (ח' ע"ב) אין גיהנום לעוה"ב אלא הקב"ה מוליא חמה מנרחיקה לדיקים מתרפאים בה ורשעים נדונין בה וא"כ בצדיקים שמש נדקה ומרפא והם מתרפאין מיד אם מתגיירים לש"ש אבל אם לאו לש"ש א"כ נדונין בה ואדרבה הם כאבים ובני יעקב ר"ל לראות בני שכם אי כוונתם שמלו הי' לש"ש או לא וכיון דויהי ביום השלישי בהיותם כאבים ולא נחקיימה בהם שמש נדקה ומרפא ומלוא אגוני ומגני אלולי

ומנלי וראו שלא היה כוונתם לש"ש לכן עשו בערמה וגם חבלו בעצמם שלא לשם מצוה ולכן נתחייבו מיתה והרגום.

וזהו כי עליך הורגנו כל היום שדרשו ז"ל (גיטין נ"ז ע"ג) זו מילה שהם מוסרין נפשיהו ונפש בנייהם על מצות מילה.

א"י בהיותם כאזים לפמ"ש המהר"ם מרוטנבורג (פי' מקי"ו) מאחר שאמר אדם בדעתו למסור את נפשו על קידוש השם מכאן ואילך כל מיתה שעושים לו אינו מרגיש וראיה מן המסורה הכוני ב' הכוני כל חליתי הכוני פלעוני כלומר כשהכוני ופלעוני לא היה לי כאז הכוני כל חליתי ומצוה רא"י מספר היכלות שר' חנינא בן חרדיון היה במקום קיסר ששה חדשים והרג שיחא אלפיין דוכסין והגמונים לסוף ששה חדשים נלקח למעלה ושרפו רק אחד במקומו כדמותו ומדע שאין לך אדם בעולם שאם היה נוגע באש באבר קטן שלא היה נועק אפי"ו אם יעלה בדעתו לעכב עצמו מללעוק אינו יכול לעשות ואנו רואים קדושים שאינם נועקים כלום ע"ש.

ופשוט דגוי שמתגייר אם כוונתו לש"ש להיות גר נדק ג"כ צריך לקבל עליו כי עליך הורגנו כל היום ולמסור נפשו על קידוש השם כקרבן ממש ואם עשה כן אז אין לו שום כאז כמי שמוסר עצמו להקב"ה ורמז לדבר ברבא דה"י עומד על אצבעות ידיו והיו מבצבצין דמא ולא הרגיש עד שאמר לו האי מינא עמא פזיזא ע"ש (שבת פ"ח ע"א) וזה שחכו שני בני יעקב עד ויהיה ציוס השלישי בהיותם כאזים א"כ נתברר שלא מסרו נפשיהו על קידוש השם ולכן נתחייבו מיתה.

והנה המל את בנו אמרו בפדר"א וצילקוט (פי' לך רמו פ"א) שכל מי שהוא מגיש את בנו למילה כאילו כהן גדול מקריב מנחתו ונסכו על גבי המזבח ובמד"ר אמור (פכ"ו) אמר הקב"ה לא מצאו קרבן לפני עד שתעבור עליו שבת שאין ו' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת ובזה"ק פ' לך (נ"ה ע"א) עה"כ מנח אדמה חעשה לי וזבחת עליו את עלותיך ואת שלמיך וגו' תאגא כל מאן קריב צרי לקרבנא דא כאלו אקריב כל רבנן דעלמא לקמיה דקב"ה כו' ע"ש

"ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו וגו' ויאמר יעקב וגו' עכרתם אותי וגו'" (לד: כה"ל). ויש לעיין במה נחלקו יעקב ובניו ז"ל, עיין רמב"ן שחלק על הרמב"ם שפי' דנתחייבו אנשי שכס מיתה בשביל הדינים וחלק עליו ז"ל דא"כ אמאי כעס עליהם יעקב ואדרבה ה"י לו ליעקב אבינו להיות קודם וזוכה במיתתם, וכמו ומה יבקש הרב בהן חיוב וכי אנשי שכס לא עובדי עו"ז הם ומג"ע וכו' ע"ש.

וראיתי בשם ח"י הרי"ם ז"ל ששמעון ולוי נעשו אז בעלי מצוה שלש עשרה שנה וזו היתה דרשהם לבר מצוה

גרורים הם וכן פסקו בש"ע וזני יעקב ס"ל דכיון דנחגיירו לשם אישות אינו כלום ויעקב ס"ל דדיעבד מהני, או יאמר דהס ס"ל דאפילו לשם אישות לא נחגיירו שהרי גר שנחגייר אפי' לשם אישות צריך עכ"פ לקבל עליו עול מצות אלא דאפ"ה אין מקבלין אותן כיון דמתכוין לשם אישות ולא לש"ש אבל המל עצמו ואינו מקבל התורה אלא מל בשביל שרונה לישא אשה ישראלית דבר זה ודאי לא מהני כלום וזני יעקב היו יודעים שלא גיירו אפילו לשם אישות ולכן המיתו אותם על המילה אבל יעקב ס"ל דעכ"פ כיון דלשם אישות מלו סגי לה.

או יאמר דנחלקו במחלוקת דהרמב"ם ז"ל דהל' מלכים פ"י כתב דכל המצות שרונה עכו"ם לקיים לשם מצוה כאינו מצוה ועושה יכול לקיים ואפילו מילה וכ"כ בתש' בפאר הדור וא"כ ז"נ נמי יכול לקיים מצות מילה לשם מצוה אבל שלא לשם מצוה לא ויעקב ס"ל דמ"מ לשם מצוה נחכונו ולכן אינן חייבין מיתה ושמעון ולוי ס"ל דאסורין למול ואפי' לשם מצוה וכדעת החי' הרי"ם ולכן הרגום. (שנת תשנ"א)

"ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית א-ל וגו' ויאמר יעקב אל ביתו וגו' הסירו את אלהי הנכר וגו' והטהרו והחליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה בית א-ל וגו'" (לה: א-ג). נראה לפמ"ש כל הדר בתו"ל דומה כמי שאין

שלהם והוא שחידשו בהלכה שכן נת שמל עצמו חייב מיתה ודרשו כן מדאמרו כן נת ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח ע"ב) ששבת היא אות מיוחדת לישראל ולכן אין לנכרי חלק בה כך גם מילה היא אות מיוחדת לישראל ואין לנכרי חלק בה ועיין רמב"ם צמורה וצחינוך מצות מילה, וכיון שאלו אנשי שכס הם חייבים מיתה כגוי ששבת וזו היתה דרשת בר מצוה שלהם ועשו הלכה למעשה כדרשתם.

ולבאורה א"כ הם שנתנו להם ענה למול ועברו על לפני"ע כיון שהם אסורים למול וי"ל דהם חשבו שימולו לש"ש ולשם גירות ואז מותרין למול אבל כיון שראו שלא לשם שמים מלו ולכן הרגום, וכבר הבאתי מצעלי תוס' עה"ת דלכן הרגו אותם ציום השלישי בהיותם כואבים ולא קודם דציום השלישי היו מצטערין ומתחרטין על המילה ולכן הרגום ע"ש ואחי שפיר.

א"י כפי מה שכתבתי דבאמת המל ציום השלישי כבר צריכים להיות יולאים מכאבים ונרפא המילה אם הוא מל לש"ש אלא למי שאינו מל לש"ש נשאר הכאב וכיון שראו שהם אחתי כואבים ידעו שלא לש"ש נחכונו ונחחרטו ולכן קמו עליהם והרגום. אלא דא"כ ז"צ אמאי כעס יעקב אבינו.

עוד י"ל שנחלקו בהא דהמגייר לשם אישות דבגמ' אמרו וכולם גרים

ולפענ"ד ז"ע דלא שמענו דאשה גדולה
 לא תוכל לבטל ע"ז שלה גם
 עיקר ההנחה דנשים דינם כקטנים לא
 מצאנו לכאורה ואדרבה נשים כשפניות
 ועובדות ע"ז נהרגות ואין להם דין
 קטנים בשום מקום וכמו שנהרגין על
 ע"ז כן יכולין לבטל רק לגבי מקום שיש
 להם דין אשה כגון לעדות וכיוצא בהן
 חושבין נשים ועבדים וקטנים ופשוט
 דגם עבדים אין דינם כקטנים. ובגמ'
 (ס) אמרו ש"מ תלת ש"מ קטן אינו
 מבטל והטעם שאינו יודע צטיב ע"ז
 וכיון שאמר טעם לקטן א"כ אשה
 שידעת צטיב ע"ז הכ"נ מבטלת.
 ובמשנה (ע"ז נ"ב) אמרו סתם עו"כ
 מבטל עו"כ שלו ושל חבירו ועיין רמב"ם
 פ"ו מהעו"כ ה"ט ועיין טוש"ע יו"ד
 ס' קמ"ו עכו"ם מבטל אליל אפילו
 אינה שלו וכו' ובלבד שידע צטיב אליל
 אבל קטן שאינו יודע צטיב אליל וגר
 תושב ושומע אינו מבטל וז"ע.

ובעיקר קושית האוה"ח הנה כנראה
 שהא"ע כבר כתב שחלילה
 חלילה שיהיה ע"ז שם וגם הרמב"ן ז"ל
 נראה שהקשה עה"פ ויטמון אותם יעקב
 שהרי ע"ז ומשמשיה אינה מן הנקברים
 אבל צריך שיהא לפררן זורה לרות או
 מטיל לים והנראה כי בני יעקב לא לקחו
 ע"ז ומשמשיה משכם עד שנתבטלה
 והותרה להם שהגוי מבטל ע"ז צע"כ
 והנה היא מותרת להם אבל יעקב ז"ה
 להסיר אותה לטהרת הקדש שיהיו ראויים

לו חלוק וכל הדר צא"י דומה כמי שיש
 לו וכתב החשב"ץ קטן שנשאל למה לא
 עלו הרבנן סבוראי והראשונים לארץ
 ישראל וחי' משום דלא הרגישו שהם כבר
 ראויין שכל העולה לארץ ישראל צריך
 להחנהג שם בקדושה יתירה יותר מחו"ל
 כי עיני ה' אלקיך בה, וזה שאמר לאחר
 שאמר לו ה' קום עלה בית אל מיד ז"ה
 אח בניו וביתו ואל כל אשר עמו הסירו
 אח אלה הנכר והטהרו והחליפו
 שמלתיכם ואז ונקומה ונעלה בית אל
 דכל זמן שלא ינקו וטיהרו עצמן לא
 מועיל ולא יוכלו לעלות כי שם ז"ה
 להיות צטהרה גמורה. (שנת תשנ"א)

"ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר
 עמו הסירו את אלהי הנכר אשר
 בתכם והטהרו והחליפו שמלתיכם
 ונקומה ונעלה בית אל וגו'" (לה:ב).
 וצא"ע חלילה חלילה שיסכב הנביא עם
 עובדי אלהי נכר, והנה האוה"ח הקדוש
 כתב שיעקב חש שמא יקחו בידם מאלהי
 העמים ויהיו צרשותם ולהיות שלא היו
 עמהם מהאומות שיבטלו אותם קודם
 שיבאו לביתם ואין להם ציטול ע"י
 ישראל וא"ת למה לא בטלו אותם נשי
 אנשי שכם קודם שבאו לידם כאומרם
 ז"ל גוי מבטל ע"ז צע"כ שלו ושל חבירו
 וי"ל כי הנשים דינם כקטנים ואין
 הקטנים מבטלים ע"ז כמו דאמרינן (ע"ז
 מ"ג ע"א) ואמרו שם ש"מ היודע צטיב
 ע"ז מבטל ושאינו יודע אינו מבטל
 והנשים דינם כקטנים.

לעבוד ה' ולהקריב לפניו קרבן כאשר
 צוה להם בטבילה וחילוף בגדים והיה די
 להם בקצורה ע"ש נמצא באמת שלא הי'
 זה ע"ז כבר.

והגלפעב"ד עוד ליטב קושיט האה"מ
 ז"ל לפמ"ש המרדכי פ' כל
 הנלמים הוצא צב"י קי" קמ"ו הנ"ל
 קבלתי דהיכא דהיה אנוס לבטלה לא
 בטלה עד שיעשה מעשה בגופה אבל
 היכא דלא אנוס או פוסל עכו"ם אליל
 באמירה בעלמא או במחשבה והצ"י ז"ל
 הקשה עליו מדין מכרה ומשכנה דבסמוך
 ועיין ד"מ וב"ח שם וי"ל דצני יעקב
 ס"ל כהצ"י דדי צביטול באונס בכל אופן
 ולכן לקחו בני יעקב לאחר ציטול באונס
 ולא עשו מעשה לשברם אבל כשצאו
 ליעקב הורה להם להחמיר כדעת
 המרדכי להסיר את אלהי הנכר בתכנס
 כלומר שאם יש להם אלהי נכר שהם
 שלמים ולא נשברו ולא עשו מעשה בשעת
 ציטול הגם שנצטלו באונס מ"מ יסירו
 אותם להחמיר לפי שיטת המרדכי.

ובזה י"ל נמי קושיט הרמב"ן ז"ל דע"ז
 בעי שריפה או פירור וזורה לרוח
 או מטיל לים ואם לאו אפילו קצורה לא
 בעי ולהנ"ל אחי שפיר דמעיקר ההלכה
 ס"ל ליעקב דציטול מהני אפילו באונס
 אלא דלקיים שיטת המרדכי צוה להחמיר
 כדבריו אבל בזה כבר די בקצורה ולא
 רצה להפקידם דאז איכא מצד השני כל
 תשחית שאם נצטלו איכא כל תשחית
 ולכן צוה לקוברם.

וע"ד אחר נראה הסירו את אלהי הנכר
 אשר בתוככם לפמ"ש בשם הקדוש
 מרימונוב זנוק"ל עה"פ לא יהיה צך אל
 זר ולא תשתחוה לאל נכר שהאדם צריך
 לגרש מעצמו את אלהי הנכר שיש בו
 ח"ו שהרי אמרו ז"ל האומר מה נאכל
 למחר הרי זה מקטני אמנה, א"כ זה
 ח"ו אל זר בתוכו - שמאמין בעצמו
 ובכחו ולא מאמין וסומך על הקב"ה.
 וקאמר הסירו את אלוהי הנכר אשר
 בתוככם, שכיון שלקחו שלל משכם
 ויסמכו ח"ו על כחות עצמם כחי ועוֹלָם
 ידי, ולכן צוה להם הסירו אלהי הנכר
 וקברו אותם שם.

ועוד לאלוק מילין לפ"מ שאמרו ז"ל כל
 הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו
 אלוה ואמרו ישראל שצחו"ל עובדי ע"ז
 בטהרה הם וצדוד כתיב וילך דוד עד
 הראש בקש דוד לעבוד ע"ז והנה חישי
 הערכי לנגדו ויאמר מלך שכמותו יעבוד
 ע"ז א"ל מלך שכמותי יהרגנו בנו א"ל
 מדוע לא דרשת סמוכין ופי' המהרש"א
 שרצה לנאת לחו"ל והיינו לעבוד ע"ז
 והנה יעקב בא מחו"ל ונתעבב בשכם
 ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית
 אל ושם שם ובתנחומא הוצא צרש"י לפי
 שאחרת בדרך נענשת ובא לך זאת מבחך
 ע"ש ועיין ספורנו ושם לכיון דעתך
 קודם שתבנה מזבח כענין אמרם ז"ל
 חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת
 ומחפליין כדי שיכוונו את לבם למקום
 ע"ש.

חלקיך ישראל ומדברי הא"ע לכאורה ראי' גדולה לזה. (שנת תשמ"ט)

"ויהי בצאת נפשה וגו' ואביו קרא לו בנימין" (לה:יח). פירש"י: נראה צעיני לפי שהוא לצדו נולד צא"ר כנען שהוא צנגב כשאדם צא מארס נהרים כמ"ש "צנגב צא"ר כנען", "הלוך ונסוע הנגבה", ע"כ. ועיין רמב"ן ז"ל מה שהשיג עליו. מצואר מיהו מדברי רש"י דבנימין נולד צא"ר ישראל והי' זה צי"ת לחס או צביצה. א"כ מתה רחל אמנו צא"ר ולא צו"ל, ועיין רש"י פ' ויחי עה"פ "ואקברה שם בדרך אפרת היא צי"ת לחס" (מח:ז), ולא הולכתיה אפי' לצי"ת לחס להכניסה לא"ר. ותמה הרמב"ן ז"ל, וכי צו"ל נקברה ח"ו שהרי צא"ר מתה ושם נקברה כמ"ש כאן צפי' "מתה עלי רחל צא"ר כנען" וכו' וגדולה מזו הו"ל להקשות שהרי כאן פרש"י להדיא דהי' זה צא"ר כנען והוא לצדו נולד צא"ר כנען וכמ"ש להדיא.

ולפענ"ד נראה דמה שפרש"י שם ואקברה שם ולא הולכתיה אפי' לצי"ת לחס להכניסה לא"ר כוונתו שקברה על אס הדרך ולא הכניסה למקום עיר מושב צי"ת לחס לקברה שם בצבד הראוי, אבל אין כוונתו לומר שנקברה צו"ל ודו"ק. שוב ראימי צשפ"ח שפי' כעין זה.

ובמדרש ותמת רחל ומקבר דקמון למיחא קבורה דצנשים אין

והנה חו"ל הוא טומאת העמים וכאלו עובד ע"ז היושב שם ולכן כשאמר לו הקב"ה קום עליה צי"ת אל ועשה שם מוצח א"ל יעקב לבניו הסירו את אלה הנכר אשר צחוככם שהם נולדו צו"ל ויש להם אלהי הנכר ועכשיו עולים לא"י לכן הסירו מחככם אלה הנכר ומה נעמו דברי הא"ע והטירו שירצו הגוף שע"ז מטמאה כנדה שנאמר חורם כמו דוה והיוצא מחו"ל לא"י צריך רחילה וטבילה והחליפו שמלותיכם שכיון שיצאו להחפול במקום הקבוע לישראל לחפלה צריך להיות לו גוף נקי ומלבושו נקיים ואז נקומה ונעלה צי"ת אל ואעשה שם מוצח להשם.

והנה מדברי רבינו הא"ע נראה דקודם החפילה צריך לרחוך הגוף כולו ואין זה מדין טבילה עורא אלא מדין חפלה לעצמו ואולי מכאן ראי' לטובלי שחרית לפני החפלה בכל יום וגם להנוהגים ללבוש עכ"פ חגורה לחפלה הגם דלענין דין דלבו רואה את הערוה כחצו הפוסקים דהיום מהני מה שיס להם מכנסים וכיוצא ומיהו לענין דין של החליפו שמלותיכם שצריך לחפלה לא יקיימו ולכן עכ"פ לובשים חגורה במקום מלבוש ושמעתי מהרה"ג ר' ישראל טויסיג ז"ל גאב"ד דמאטערסדארף צירושלים עיה"ק שצעיר מאטערסדארף היה מנהג שכל צעלי הצמים הניחו מלבוש עליון צביהכ"נ ובכל יום כשבאו להחפול לבשו המלבוש הזה לחפלה לקיים החלפת שמלות צהכון לקראת

והי' משפטו לילך אחר הזכר ממה שאמרו באומות הלך אחר הזכר וכו' ואין דעתי כך, כי מעת שצא אברהם מצרית היו ישראלים וצגוים לא יתחשבו וכמו שאמר צעשו ודילמא ישראל עובר דתו שאני וכו' ע"ש, ול"ע. (שנת חשמ"ח)

"ואביו קרא לו בנימין" (לה: יח). פרש"י נראה צעיני לפי שהוא

לצדו נולד בארץ כנען שהיא צנגב כשאדם בא מארס נהרים כמ"ש צנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה ע"כ והרמב"ן ז"ל הקשה ולא הבינומי שמהא ארץ ישראל דרומית לארס נהרים וכו' אבל אם נולד בתחום בית לחם אפרתה שהיא בארץ יהודה כדכתיב בית לחם יהודה כו' הנה היא צדרומה של ארץ ישראל וכו' ע"ש.

ומבואר מיהו דבנימין נולד בארץ ישראל ורחל מתה בארץ ישראל שהרי באותה מקום שם מתה רחל ונקברה שם דכתיב צפ' ויחי מתה עלי רחל צדרך וגו' ואקברה שם וגו'. וצ"ש"י פ' ויחי ואקברה שם ולא הולכתיה אפי' לבית לחם להכניסה לארץ וכחז עליו הרמב"ן ז"ל לא ידעתי מה הוא וכי בחונה לארץ נקברה חס ושלום שהרי בארץ מתה ושם נקברה כמו שנאמר כאן צפ' מתה עלי רחל בארץ כנען וכו' ע"ש והוא פלא שהרי רש"י כתב כאן מפורש שרק בנימין נולד בארץ כנען וא"כ רחל מתה בארץ כנען.

מעמדות, וצילק"ש (רמז חקני"ז) בנימין זכה שחשרה שכינה בחלקו מפני שכל השצטים נולדו בחו"ל משא"כ בנימין ועיין רמב"ן עה"ת פ' אחרי עה"פ "ולא תקיא הארץ" וז"ל, והשם לו לצדו נחכנו עלילות שמתה רחל צדרך בתחילת צואה בארץ כי צוכותה לא מתה בחו"ל וצוכותו לא ישצ בארץ עם שחי אחיות ע"כ, ע"ש.

ודע דראיתי צמ' פירדס דוד (דישצק) עה"פ "ויסעו מצית אל וחלד רחל וגו' ותמת רחל וגו' ויהי צשכון ישראל" (לה: טז-כז), הקשה היאך תלי' זה לקדום צמיתת רחל לפמ"ש הרמב"ן עה"ת דלכך מתה רחל וקברה בחו"ל ולא זכתה לצוא לאר"י משום דיעקב צא באיסור שחי אחיות בארץ ישראל וצחו"ל לא שמרו האצות התורה. ולפמ"ש אי אצות יש להם דין ישראל צלא"ה לא חטא צחטא שחי אחיות כתי' המהרש"א, רק דהרמב"ן לשיטתו דס"ל דיס להם דין צ"נ כמו שהוכיח הפר"ד וכו' ע"ש.

ודברים אלו אם אינם ע"ס הם כשגגה היוצאים מפני השליט, שהרי אדרבה הרמב"ן ז"ל כתב דרחל נקברה באר"י ותמה על רש"י על זה. גם מש"כ שם להרמב"ן ז"ל דהאצות דין צ"נ להם, איצרא הרי הרמב"ן כתב דמאצרהם אצינו ואילך צבר ילאו האצות מדין צ"נ, וז"ל (ויקרא כד: יא) "ויאל צן אשה ישראלית", והנרפחים אומרים כי טעם הגירות מפני שהי' קודם מתן תורה

ומה שנלפענ"ד בדיוק לשון ממה עלי רחל וגו' בדרך צעוד כצרת ארץ לצא אפרתה ואקצרה שם בדרך אפרת ול"צ לשון בדרך בדרך צ' פעמים למה והיל"ל ואקצרה שם ונראה דהנה בגמ' צ"ק (פ"א ע"ג) מת מלוא קונה מקומו ופריך ורמינהו המולא מת מוטל באיסרטיא מפנהו לימין איסרטיא או לשמאל איסרטיא וכו' ומשני כדר' ציבי דאמר צמוטל על המיזר מחוך שנתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה. ופרש"י על המיזר מוטל צרוחצ הדרך ועוצרין ומאהילין עליו עושי טהרות ומטמאות ע"ש. וצטוש"ע יו"ד (סי' שס"ד ק"ג) מת מלוא שמלוא אדם צודה קוצרו שם וכו' ואם מלוא על המיזר שרריך לפנותו משם מפני הרצים שלא יאהילו עליו וכו' ע"ש.

ונראה דזה שאמר יעקב שממה עלי רחל בדרך וקצרה בדרך ממש ולא הכניסה עכ"פ להיותה בארץ באיזה נד שיש שם קצרת שדה אלא קצרה על אם הדרך והרי כיון שמלוא מת נקצר על אם הדרך מותר לפנותו א"כ ממ"נ קשה חדא למה קצרה על הדרך משום שמוקת לרצים ויגרום לפנותה והשניא אפילו לא יפנוה מ"מ כיון שמת הנמלא בדרך מותר לפנותו וכשמפנין אז כבר מותר לפנותו לאיזה מקום שירצה, ולפ"ז גם עמה אפשר לפנותה משם ולמה הניחה ולא הביאה לקברי אבות.

וי"ל דיעקב אבינו צוה ליוסף דמאחר

שקיי"ל שמת הנמלא בדרך מותר לפנותו ולקצרו במקום שירצה, א"כ אפשר יצא יוסף שהוא צנה ויטעון ויאמר אני אפנה הקצר של אמי שהרי היא נקצרה על הדרך שמוחר לפנותה ולכן הקדים יעקב אבינו ואמר ואני צצאי מפדן ממה עלי רחל בדרך ואקצרה שם בדרך דוקא בדרך לפי שנצוהרדן הרשע עתיד לגלות את צנ"י ויעצרו דרך שם ויתפללו על קצרה ולכן ואקצרה שם על אם הדרך וע"פ הדיבור היתה ולכן אף שלהלכה צשאר מתים הנמלאים בדרך מותר לפנותם לא כן אמך שקצרתיה על הדרך ע"פ הדיבור היתה ואסור לפנותה, ושפיר מובן מה שאמר יעקב ואקצרה שם וגו' צעוד כצרת. (שנת תש"ט)

"ויצב יעקב מצבה על קבורתה וגו' עד היום הזה" (לה:ב). ול"ע שהרי אמרו בירושלמי אין עושין נפשות ללדיקים מעשיהם הטובים הם נפשותיהן ולמה הציב יעקב מצבה.

ונראה דאיתא צוה"ק וילצ יעקב וגו' אמר ר' יוסי מאי טעמא צגין שלא יתכסיא אתרה עד יומא דזמין קצ"ה לאחיא מיתא כמה דאתמר עד היום, עד ההוא יומא ממש ר' יהודה אומר עד יומא דתהדר שכינתא צגאלותהון דישראל צההוא אתר כמ"ד ויש תקוה לאחריתך וכו' ודא אומאה דאומי לה קצ"ה וזמינין ישראל כד יתוצון מן גלותא לקיימא על ההיא

הפשט יחכן וכו' ולא פחד מאמו כי זקנה היחה וכו' ופלא שהרי לאה כשמתה היחה לערך ל"ד שנים בסך הכל ואוחה מעשה היחה על הדרך בצאחס לארץ ישראל והילדים רכים ואך נולד בנימין ומתה רחל בת כ"ו שנים או כיוצא בו שהרי עשרים שנה עמד בבית לבן ושבע שנים צעד לאה ולאחר שבע שנים נולדו השבטים ורחל ילדה את בנימין על הדרך ואז ילדה לאה את דינה והם כולם נעירים ולא מיבעיא למ"ד רחל ולאה תאומים היו אלא אפילו למ"ד ללאה הגדולה מ"מ לא היחה אז אפילו בת שלשים כשמתה רחל ובלבל ראובן וז"ע.

"ויהי בשכון ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר" (לה: כב). להבין סמיכת הפסוקים, ונפרט מה שדייק "ויהי בשכון ישראל בארץ ההוא" דוקא, וגם מה שאמר "ויהיו בני יעקב שנים עשר".

ונראה דהנה אמרו ז"ל למה מתה רחל בדרך, שלא יכנס יעקב באיסור ב' אחיות באר"י, דבחו"ל הי' מותר בהם כדעת הרמב"ן (כוה: וצאר"י לא). והנה חשב ראובן דכמו דקדושי רחל יש להם איסור בארץ ישראל כך גם שפחמה אסורה לו, ונפרט לדעת חז"ל דשפחמה היחה ג"כ מפילגשי לבן וא"כ ודאי אסורה גם היא ליעקב באר"י, וחשב שבדאי גירשה יעקב. וז"ש "ויהי בשכון

קצורה רחל, ולמכני תמן כמה דאיהי צכחת על גלותהון דישראל וע"ד כתיב צכדי יצאו ובתחוננים אוזילם וגו' וכתיב כי יש שכר לפעולתך. ובהואו שעמא זמינת רחל דאיהו צאורחא למחדי צהו דישראל ועס שכינתא ע"כ.

והנה נחלקו ר"י ור' יהודה מ"ט הקים יעקב מצבה על קבורתה ולר' יוסי צכדי שלא תחכסה קצרה עד יומא דתחיית המתים ולר"י צכדי שכשיחזרו ישראל בגלות יעברו על קצרה ויתפללו שם והקצ"ה נשבע לה בשבעה כשיעברו ישראל על קצרה ויתפללו שמה ויבכו שם כמו דאיהו בוכה על צניה השי"ת יגאלם וא"כ צכיון העמיד שם מצבה זו כדי שיוכלו ישראל להתפלל ויכירו המקום ע"י מצבה זו ולא בשביל שעושין נפשות לנדיקים.

ומיהו שמעינן מינה לכאורה דיש להתפלל על קברי נדיקים כיון דבכוון קצרה יעקב על הדרך שיחפלו צכ"י על קצרה, וא"כ עכ"פ יעשו נפשות לנדיקים כמו שעשו על קבר רחל בשביל שיחפלו על קברם. וי"ל דיש צ' מיני נדיקים אחד כרחל שזכותה גדול שכל המתפלל על קצרה יושע ויש נדיקים שהם נדיקים אבל אינם בגדר להושיע לאחרים ועל אלו אמרו אין עושין נפשות כנלפענ"ד. (שנת חשנ"ה)

"ויהי בשכון ישראל בארץ ההוא (לה: כב). וכתיב הרמב"ן ז"ל ועל דרך

מיד, כלומר "וישמע ישראל" תיכף כשהלך ראובן וישכב שמע ישראל ולא הניחו לחטוא כלל, וכמו דיוסף כשנכנס הביתה לעשות מלאכתו והוא במצרים ויעקב בארץ כנען אעפ"כ דמות דיוקנו של אביו נראה לו בחלון להצילו מן החטא (עיין סוטה ל"ו ע"ג) הכ"נ בראובן נודמן לו מיד וילך ראובן וישכב וישמע ישראל כלומר שיעקב אביו בשעת מעשה מיד שמע ומנעו מן החטא שיעקב שהיה מטחו שלמה שמר על בניו שלא יכשלו ח"ו בחטא ולכן "ויהיו בני יעקב שנים עשר". (שנת תשכ"ה)

ישראל בארץ ההוא" דייקא באר"י, וחשב דכאן נוהר יעקב בזה ופסקה מלהיות אשמו, "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו", שפילגש אחר ששלחה מותר בה, וע"ז אמר "וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר", כלומר שכולם בניו הם ואין נפ"מ בין חו"ל לאר"י. והטעם שנשא אחיות משום דגר שנתגייר או משום דנקרא ישראל שהוא ישר א-ל.

או יאמר דנראה לומר דראובן לא חטא כלל ח"ו, אלא "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו" והרגיש בו אביו

פרשת וישב

נקרא בן פור"ת, לשון פו"ר הנ"ל. ולירוף השנים עשר, נתקן י"ה ביון ע"י חשמונאי בנס חנוכה, ומילוי שם ו"ה כולו עלינו לתקן בגלות האחרון, ואז נשלם י"ב צירופים בגימ' שי"ב - והוא רמז בפסוק "יש"ב עולם לפני אלקים", ועיין חו"מ עה"ת עה"פ וישב ראובן אל הצור.

ונראה דזהו שאמר "וישב יעקב" ביקש יעקב לי"ב בשלוה - כלומר הי"ב צירופי הוי"ה יהיה להם תיקון ע"י י"ב שבטי י" שהוא בגימ' יש"ב, קפץ עליו רוגזו של יוסף, דיוסף הוא הצירוף האחד עשר, וכיון שחשבו שמת

"וישב יעקב" (לו:א). פירש"י ביקש יעקב לי"ב בשלוה קפלה עליו רוגזו של יוסף. ונראה לפמ"ש דשבטי י" הם נגד י"ב צירופי הוי"ה ית"ש. וכתב האר"י הקדוש כי במצרים לא תקנו רק י" צירופי הוי"ה ית"ש בגימ' ר"ס - והיא נרמז בפסוק "וירא ה' כי ס"ר לראות" (שמות ג:ד), וילאו ממצרים קודם זמנם ונשאר עליהם עוד לתקן ב' צירופים, ובצבל תקנו י"ה של צירוף האחד עשר ובמדי ו"ה של האחד עשר ונעשה שם שלם, ונלקה עמלק המן, וי"א צירופין בגימ' פו"ר, "על כן קרא לימים פורים על שם הפו"ר" (אסתר ט:כו). ויוסף הוא צירוף האחד עשר

ונחצטל הצירוף הי"א, א"כ ליכא שלוח
ואמר "כי ארד אל בני אצל שאולה"
היפוך בשלוח (לז:לה) בשלוח חסר א'
עולה שאולה. ולכן כשראהו שוב אמר
"אמותה הפעם" (מו:ל) גימ' שי"ב
עמל"ק המ"ן, שעמלק והמן קליפת עשו
ויוסף הוא להצה לכלות את עשו כלה
שעיר וחותנו כיון שנולד יוסף כמ"ש
רש"י, ולכן אחרי רואו את יוסף הי'
מוצטט שיהי' התקון השלם של הי"ב
צירופין העולים שי"ב. וקרא ק"ש כדי
לתקן הצירוף הי"א. וזהו היחוד ללכן
כשבא יוסף אל יעקב מלאו שקרא ק"ש
שהוא יחודא עלילה ויחודא תמאה והבן.

ובזמן המצול חזרו הי"ב צירופין שהם
היו אורות שלהם בנרתיקן שז"ס
ה' למצול יש"ב (מהלם כ"ט י') חשבון י"ב
צירופין, הוא שי"ב, ולא ירדו למטה עד
מתן תורה, שעלה משה למרום (שס ס"ו)
עלית למרום שצית שב"י לקחת מתנות
באדם, של אדה"ר וקבל לח"ת בגי' י"ב
צירופים מו"ה ומו"ה הם כתובים על
י"ז צירופי הוי"ה וי"ב צירופי אהי"ה
ז"ה שמי וז"ה זכרי, גם את ז"ה לעומת
ז"ה, ויקח מאבני המקום ובמדרש שהיו
י"ב אבנים ולכן אין ז"ה כי אם בית
אלקים על י"ב צירופי אהי"ה וז"ה שער
השמים על י"ב צירופי הווי"ה. ואולי
מה"ט נמי צריך י"ב חלונות לבית אלקים
ביהמ"ד.

ואפשר דמה"ט גט כריתות י"ב שיטין
שאיש ואשה זכו שכינה שרויה

ביניהם, וז"ס שוב אשוב אליך כעת חי',
שאלם יזכו עליהם לתקן ולצרף י"ב צירופי
הויות, והגט כורת הי"ב צירופים ולכן
אפי' מוצט מוריד עליו דמעות שהיא
בית אלקים והבן. וזה ג"כ ענין של
שמיטה ושבתה הארך שבת לה' שהרי ו'
שנים כל שנה נ"ב שבתות הרי צו' שנים
שי"ב ימי שבתות, וכשחטאו ישראל כתיב
וישב ממני שב"י ולכן בא על עויבת
שמיטה גלות, ולזה שש שנים תזרע שדך
ושש שנים תזמור כרמך שהם נגד י"ב
צירופי ש"ש וש"ש וש"ש שנים תזרע
ס"ת שמ"ע נגד ו' תיבות ביחודא
קדמאה שמע ישראל וגו' ו' תיבין
ביחודא תניינא שהוא בשכמל"ו.

וי"ל דזה סוד בראשית ברא שי"ת
ושיחף מדת הרחמים למדת הדין
א"כ ש"ש וש"ש שי"ת דדין ושי"ת
דרחמים שהם י"ב צירופין, ולכן בשנה
השביעית יהי' שבת לה' כשם שנאמר
בשבת בראשית עיין רש"י ועיין רמב"ן
וא"ע כי זה סוד העולם, ואפשר הוא
בסוד לחם הפנים שהם י"ב חלות, וזה
מה שנאמר בזו"יין תחטור שני ווי"ן
לצירוף י"ב, וזה מה אשי"ב לה' הצירוף
של י"ב אז כל תגמולהי עלי. ובכנפי
יונה פי' כן על מ"ש כשעלה השחר
אומר ברקאי על זה הסוד לעורר אורות
י"ב ההויות שהוא בחשבון זה עם הכולל
ועיין עוד מגלה עמוקות (פי' צהר).

ובזה נראה לפרש ויחי יעקב בארץ
מלרים שבע עשרה שנה וישב

ויש שפירשו דהגם שראה אותם אוכלים
מ"מ כיון דלא הוי רק ע"א אסור
לו להגיד כהא דטובי' חטא וזיגוד מינגד
(פסחים ק"ג), והכ"נ לא הי' לו להציאו.
אלא דא"כ קשה ואלו ח"ו השבטים
באמת היו חסודים על אמה"ת, והרי
אדרבה בסמוך ראה ראינו כשצאו
למזרים לזה יוסף לאשר על ביתו (בראשית
מ"ג ע"ז) וטבח טבח והכין, ופי' פרע
להם בית השמיטה כיון שידע שלא יאכלו
אותו בלי שמיטה ונטילת גה"נ (חולין
ז"א), וא"כ הרי ידע שהם מזהרים
מאמה"ת, ובפרט כי אמה"ת אפילו לב"ג
נאסרה.

עוד ז"ב בת"י שאכלו בשר דתלוש מן
חיות חייא את האזנים ואת האליות,
למה דוקא מחייא וגם למה אכלו רק מן
האזנים והאליות דוקא, ובפי' יונתן פי':
ושמעתי שכן דרך הרועים בארץ ישמעאל
לחמוך און וונב הבהמה כשהיא חולה
כדי שתחזור לבריאותה, וכן הם עשו
לרפואה. ויוסף לא ידע כלום לרפואה זו
וסבר שלאכילה חתכן, עכ"ל.

ולפענ"ד לא העלה ארוכה בזה ושגגה
הוא שהרי התרגום כתב
להדיא דחמנין דאכלין בשרא דתליש וכו'
הרי שראה אותם אוכלין ולא שרק
חומכין, שלשון דחמנין מבואר דראה
אותן וז"פ, ול"ע. ובפדר"א (פכ"ח)
"ויוסיפו עוד שנוא אותם" (לו:ח) שראה
בני פילגשי אביו אוכלין בשר אליות
כצעים כשהן חיים והוציא אליהן דופי

בשלוה לפי דכתיב ויוסף ישיח עיניך עליך
ובחמ"ס עה"ת הביא בשם ר' משה עיר
חדש כי יעקב אש ויוסף להבה אש להבה
בגימ' בשלוה. ולכן ויחי יעקב בשלוה
בארץ מצרים ולכן שבע עשרה שנה עוד
הדעת ע"י היחוד שנתהוה בראותו את
יוסף, וזה היה כשנמכר יוסף היה בן
שבע עשרה שנה שעד אז גמי היה יחוד
זה. ויעקב ויוסף שהם תפארת ויסוד הם
בבחינה אחת כמבואר כל זה אלא שזה
עליון וזה תחתון ושניהם שורשם בבחינת
הדעת, וזה ענין בן זקונים הוא לו שהוא
בבחינת הדעת בר חכים הוא ליה כל מה
שקבל מסר ליה נזה היה התיקון
במצרים ששם הי' הדעת בגלות כמו
שזכר אחרי הודיע אלקים אותך כל זאת
ושוב אמר לא ידעתי את ה', ואשר לא
ידע את יוסף, וידע אלקים, וידעתי את
מכאוביו והבין]. (שנת תשמ"ה)

"ויבא יוסף את דבתם רעה אל
אביהם" (לו:ב). ובתרגום יונתן: ואייתי
יוסף ית טיביהון ציש דחמנין דאכלין
בשרא דתליש מן חיות חייא ית אודינא
וית דנבייא ואתא ומני לית אבוהון.
ובפרש"י: כל רעה שהי' רואה באחיו בני
לאה הי' מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר
מה"ת וכו'. והקשו המפרשים ממ"נ, אם
הי' אמת א"כ לאו דבה רעה הוא, ואם
אינו אמת א"כ היאך ח"ו אמר שקר.
ובזהר הקשה איך היו השבטים אוכלין
אצמה"ת והיו עוזרים על מצות רבונם
שב"ג מצוה אלא שיוסף אמר כך וע"ז
נענש ונראה דיוסף חשב כן ול"ע.

לפני אציהם. וצביאור הרד"ל הרגיש
 בחי' הנ"ל שכחז מן דנבייא ומן
 אודנייא, וכחז דהא דאכלו בשר אליות
 מפני שהם טובים לאכול ורכים ואין
 הנאן נעשים בע"מ ליפסל להקרבה עד
 שיפגם העלם, וכן פי' בח"י דאכלו מן
 האוזן ג"כ הרך שבאוזן. והנה מפורש
 ג"כ שראה אותן אוכלין ממש, אלא
 דל"ע שלא הרגיש הרד"ל ז"ל דבח"י
 כתב שאכלו אזנים ונצבות של חיה
 ובפדר"א כתב שאכלו מונצבות כבשים ודא
 ודאי יש נפ"מ, דאי חיות היו אין החי'
 שנעשים צעלי מומין להקרבה מועיל
 דחיות לאו בני קרבן נינהו.

אמה"ח צעוף ושפיר אכלו אמה"ח. אבל
 יוסף כוון להלכה אף שלא למד עדיין,
 וע"ד סוד ה' ליראיו (גיטין ז' ועוד) ואין
 הקצ"ה מציא תקלה אפילו לבהמתן של
 נדיקים. ולגבי שבטים לא שייך לומר ג"כ
 השתא בהמתן של נדיקים וכו' דכיון
 דס"ל כר"מ, ואמרו בגמ' עירוזין (י"ג
 ע"ב) גלוי וידוע לפני מי שאמר והי'
 העולם שאין צדורו של ר"מ כמותו,
 ומ"מ לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו
 חזריו לעמוד על סוף דעתו שאומר
 טהור טמא ומציא ראוי ועל טמא טהור
 ומציא ראוי וכו' ע"ש.

והנראה לפרש דמ"ש אלא שלא עמדו
 על דעתו דוקא בני דורו לא
 עמדו על דעתו וכמ"ש שאין צדורו
 כמותו, אבל צדורות הקודמין שבטי י'
 יכלו לעמוד על דעתו. וא"כ י"ל דהלכה
 כר"מ צדורם שאין כמותו ואין מי
 שיחלוק עליו ואמה"ח אינו נוהג בחי'
 ועוף, ושפיר אכלו אז והו"ל דבתם רעה
 אל אציהם. וכ"ז לתרץ התר"י דאכלו
 מבשר חי, אבל לפ"ד הפדר"א שאכלו
 אליות כבשים לא שייך חי' זה ול"ע.

ואשר נראה בזה ליישב לפמ"ש
 המהרש"א (שזעומ כ"ג ע"ב)
 דלע"ג דכל שהוא אסור מדין דח"ש
 אסור מה"ת, מ"מ אין שלא כד"א אסור
 אפילו בכ"ש וחולק על מהרש"ל ע"ש.
 וכחבתי במק"א דלפי"ז בשר מן החי
 שלא כד"א מותר אפילו בנכרי שלא נתנו
 שיעורין לנ"כ (עיין רמב"ם פ"י מהל' מלכים)

וראיתי במעשה רוקח (פי' וישב) לפמ"ש
 בגמ' חולין (דף ק"ב) ר"מ ס"ל
 אמה"ח נוהג בצבהמה טהורה בלד
 וחכמים ס"ל דאמה"ח נוהג בצבהמה חי'
 ועוף הטהורים. אך משנה הוא בטהרות
 דאמה"ח נוהג צעוף, ומדנוהג צעוף
 כ"ש בחיה (ע"ש בגמ' חולין הנ"ל ובתוס' מה
 שפי'). ולדעת ר"מ דאמה"ח אינו נוהג
 רק בצבהמה, א"כ שפיר אכלו חיה בחייה,
 דאינו נוהג בה אמה"ח. וא"כ אפשר
 דבהא איפליגו יוסף ואחיו, אי אמה"ח
 נוהג בחיה ועוף.

והנה בצעה"ט כתב בן זקני"ם נוט'
 זרעים קדשים נשים ישועות מועד
 - כלומר, שלמד עם יוסף ה' סדרים,
 וסדר טהרות לא למד עמו. וא"כ
 מסתמא גם עם אחיו לא למד יעקב סדר
 טהרות עדיין ולא ידעו ממשנה דנוהג

כה"ג גם הח"צ מודה לייבא איסור כיון
 ללא אחשביה וגם לא הו"ד"א. ולפ"ז
 נראה מיושבת קושיטתו הראשונה, דהם
 זכוון חתכו את האזון ואת הזנב שהוא
 דבר שאינו חשוב כלל ואינן דרך חשיבות
 לאכילה ואכלו חי, וא"כ כה"ג לכו"ע
 מותר עכ"פ מה"ת, ושפיר מיושב למה
 אכלו דוקא מן האזון ומן הזנב ואכלו חי
 וליבא איסור, כנלפענ"ד.

ולפ"ז מיושבת נמי קושית המעשה
 רוקח היאך פסקו כר"מ ולא
 כחכמים, ויזאנו מהדומק ללא ידע משנה
 דטהרות וגם האחים טעו בזה, ולהנ"ל
 אחי שפיר צק"ד.

ובזה נראה נמי דראיתי צמעשה רוקח
 הנ"ל שכתב דיוסף סובר כחכמים
 והאחים כר"מ ולא ה"י להם הכרע,
 ואיתא בגמ' יומא (כ"ו ע"א) לא משכחת
 צורבא מרבנן דמורו אלא משצט לוי או
 מיששכר. והקשה המהרש"א דהא
 אמרינן צדהמע"ה הלכה כמותו בכל
 מקום, ומשני דהיינו איהו גופיה שהוא
 מלך אצל שאר חכמים משצט יהודה לא
 אסקי שמעתתא אליבא דהלכתא. נמצא
 דאצל מלך אע"ג דאחי משאר השצטים
 נמי זוכה לאסקי שמעתתא אליבא
 דהלכתא, ולזה יוסף שהיה מלך זכה
 לכיון.

ולפענ"ד ז"ע, שהרי שאל ה"י מלך
 ונתמנה מפי ה' ואפ"ה אמרו
 עליו (עירונין נ"ג) "וצכל אשר יפנה

וכ"ש לישראל דכ"ש שלא כד"א דמותר
 ואפילו פחות מכשיעור כתב הראב"י
 (הניאו הנ"י א"ח סי' תרי"ז) דחזי שיעור
 שלכד"א מותר לכתחילה משום דלא חזי
 לאיטרופי, והארכתי בזה במקום אחר.
 (עיין משנה ח"ה סי' ע"ה וח"ו סי' פ"ב)
 ומיהו צאמה"ח לידד הפמ"ג (מ"ו סי'
 ס"ב) דגם בישראל שלא כד"א איסור
 מכ"ש צעכו"ס. ובה יבא מרן החת"ס
 לישב קושית השאג"א שהקשה להגאון ר'
 נתן אדלר למה כתב הרמב"ם בשר מן
 החי ואמה"ת נאסרו לצ"נ, עיין שו"ת
 חת"ס (יו"ד סי' ע') ובספרי משנה הלכות
 (ח"ג סי' י"ו).

ולפ"ז נראה לפ"מ דקיי"ל (פסחים כ"ד)
 דהאובל חלב חי הו"י שלכד"א
 וה"ה בשר חי. וא"כ הם אכלו בשר חי
 והו"י שלא כד"א, ושפיר לא הו"י אמה"ת.
 ויוסף סבר שהו"י כד"א או שסבר
 שבשלוהו ואכלוהו, שלא חשד אוחס
 לאכול חי שהוא כעין רעצתנות (עיין חוס'
 מנחות ק' ע"א ד"ה ששונאין).

ונראה להוסיף דאפילו לפי דעת הח"צ
 (סי' פ"ו) צטעם ח"ש שהוא
 מטעם אחשביה וכן לענין עונשין אין
 אדם מחייב עצמו ע"י מחשבתו כמו
 שאמר (מכות ז' ע"ב) אין אדם משלם קנס
 ע"פ עצמו ולכן אחזי שיעור ליבא עונש
 אלא דוקא אשיעור שלם דכ"ו מיירי
 היבא דאחשביה ויכר ממעשה אכילה
 דמחשבתו לאכילה, אצל היבא דאכל חזי
 שיעור דבר איסור שלכד"א ואינו חשוב

המזרי ומשם נתגלגל הדבר לטובה שיהי' ה' עמו. (שנת תשמ"ג)

"ויהי ה' את יוסף" (לט:ב). הוצא צבעה"ט לא כמדת הקצ"ה מדת צ"ו, מדת צ"ו כל זמן שאוהבו בגדולה הוא מצוי אללו תמיד, ירד מגדולתו הוא משליכו אחר גווי, והקצ"ה אינו כן כי ה" עמו בגדולתו וזירידתו צבית המזרי ה" עמו וכשהי' ראש ומשנה למלך גם שם ה" עמו שנא' "ויהי ה' את יוסף", וכן צבית הקוהר "ויהי ה' את יוסף" (לט:כא) וכו', ד"א "ויהי ה' את יוסף" משל לאדם שהי' לו עשרה בניס צעשר מדינות, הניחם כולם והלך לו אלל הקטן לפי שהי' תש כח ולריך סיוע יותר מכולם, ועוד משל לאדם שיש לו עשרה תמורים טעונים יין צרשה"ר, נכנס אחד מהם צבית עכו"ם, הניח כל תמוריו והלך אחר אותו שנכנס צבית העכו"ם כדי שלא יתנסך היין, כך הקצ"ה ה" עם יוסף צבית המזרי כדי שלא ילמוד ממעשיו, ע"ש. ול"צ מה מוסיף צב' משלים הללו על פי' הראשון, וגם מה מוסיף במשל שני מן הראשון.

ובלפענ"ד דכתיב "ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא:יב), ובאר"י הקצ"ה משגיח צהשגחה פרטית בכל רגע ורגע מראשית השנה ועד אחרית שנה על כל צנ"י, אלל צחו"ל שהיא נתונה תחת שליטת השרים אולי יגנב מתשבת פסול להאדם בלבו אולי ח"ו אין

ירשיע" שלא זכה לכיין אליצא דהלכתא, וי"ל קצת. גם בכלל צ"ע אי הלכה כיחיד נגד רבים כגון הכא יוסף נגד האחים הגם אם הי' מלך, ועוד דאפילו נימא דצכל מלך הלכה כמותו מ"מ פשוט דקודם שמלך הרי הוא כהדיוט ואין לו מעלה על שאר ח"ת, וא"כ שוב הי' צריכים לשמוע אל הרוב. ולפמ"ש אחי שפיר הכל. (שנת תשמ"ג)

"ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי" (לט:ב). וקשה מה הללחה הוא זה היותו צבית המזרי. ועיין רש"י שהי' שם שמים שגור צפיו (עיין מד' תנחומא ח'), והרמב"ן כתב ואינו נראה ובסמוך הביא שם מדרש מלחש ויואל מלחש ונכנס וכו' עד שראה או בתלום או בהקיץ כי הי' ה' את יוסף.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש צנתן ציזוחא שהי' נר דלוק על ראשו מזוהר הרקיע על שצא לפניו איסור ערוה וניצל ממנה (שנת נ"ו ע"ג, וברש"י סנהדרין ל"א ד"ה לדיו וכו') שהי' מר עוקצא צעל תשובה שנתן עינו וכו' וכשהוא יוצא לשוק הי' נר דלוק צראשו מן השמים ועל שם כך קרו לי' ר' נתן ציזוחא. וא"כ ציוסף שהי' צבית אדוניו המזרי והיתה שם אשמו שנתנה עיניה צו ושמר עצמו ממנה ומיאן צה, לכן הי' נמי נר דלוק על ראשו והי' נראה ענין זה לאדוניו לפי שהי' ה' את יוסף. וזה היה הלחתו שזכה בגלל היותו צבית

והנה אם יקרה מקרה שילד אחד נפל למשכב או שנשבה ח"ו בין העכו"ם, או האז והאם נוחנים לבס וכל מחשבתם והשגחה יחירה על הילד החולה, ואם הוא צבית החולים אז יניח האז הצניס הצריאים צבית וילין אלל בנו החולה צבית"ח ולהשגית עליו, דבן זה לריך השגחה יחירה. וכן אם נשבה בין העכו"ם ח"ו האז יסובב צמקום ששם הבן להלילו ולהשיבו הציתה, וכל זמן שלא ישיבנו עכ"פ ישגית עליו שלא יאונה לו כל רע. ובאותו הזמן השגחתו נתונה ופרטיות לבן הזה יתר משאר בניו שהשגחתו עליהם היא כללית נגד זה הבן. ועל דרך זה מצינו שאמרו ז"ל (נדרים מ') דהשכינה כזיכול עומדת מראשותיו של חולה, ביאור הדברים שכיון שנפל למשכב לריך סעד וסיוע יחירה לתומכו.

וכשבנ"י בגלות בין העכו"ם וח"ו הם כשבויי חרב, פעמים צבית עכו"ם ופעמים צמדינה עכו"ם וצנייהם, ובכל יום ויום מחדשים גזירות עליהם וכמאמר זעל ההגדה "אלא שזכל דור ודור עומדים עלינו ללכותינו", אז הקצ"ה משגית יותר על כל אחד ואחד מישראל בהשגחה פרטית. וח"ש ד"א "ויהי ה' את יוסף" משל לאדם שהי' לו עשרה צניס זעשר מדינות, הניחם כולם והלך לו אלל הקטן לפי שהי' תש כח ולריך סיוע יותר מכולם, והכ"נ הוא עם יוסף "ויהי ה' את יוסף". וא"כ לא זה שהקצ"ה גם צמלרים הי' עם יוסף כמו

כאן השגחה פרטית אלל השגחה כללית מהשרים, וכ"ש כשנופלים ויורדים ח"ו ממדרגתם זשפל המנצ הרוחני. אלל האמת כי הקצ"ה משגית מן החלונות ומליץ מן החרכים על צנ"י בין כשהם על אדמתם צאר"י ובין שהם צחו"ל ובגלות לעולם השגחה פרטית ומיוחדת על כל אדם מישראל, ואפילו שהם ח"ו זכלל עבדים צגויס. וח"ש לא כמדה הקצ"ה מדת צ"ו שהקצ"ה עמו צגדולחו ובירידתו צבית המלרי וצבית הסוהר, וכשהי' משנה למלך לעולם הי' אלקיו עמו ותרועת מלך צו.

והנה המצ"ט צספרו צית אלקים כתב דהשגחה הקצ"ה על צנ"י בגלות צחו"ל יחירה היא מהשגחתו אפילו צאר"י, וח"ל (שער הפלה פט"ו) ויותר הוא משגית עלינו צזמן היוחנו בגלות ממה שהי' לריך להשגית עלינו צזמן היוחנו על אדמתנו ועל מלכותנו, אלל שהוא מתנהג עמנו צהסתר צחטאחנו צאופן שיס למורדים וחוטאים צצניינו מקום לספק ולהרהר שמה לא צא הענין מאתו יח'. ועיין כעין זה צרמב"ן פ' כי תצא (דברים כח:מז) צא"ד אלל אנוחנו צארלות כשאר העמים וכו' או צטוב מהם וכו' ע"ש.

ובמקום אחר ציארתי הדברים צמשל לאז שיס לו עשרה ילדים כשהם כולם אללו צבית הרי הוא משגית עליהם צכל יום צפרטות, וצכל מקום שהולך הרי דעתו עליהם צכל שעה.

הם ולא זה לעומת זה (ועיין חינוך מזה י"ו).

ומה"ט ראינו כמה פעמים זנ"א באים ממדינות טמאות כמו מחמת שלטון הקאמאניסטים ימ"ש מכבש הכפירה שהיו שם ששים שנה או יותר, ובאים משם אנשים יראים ושלמים שעמדו על נפשם במסירת נפש ממש על קיום המלכות, וכשיוצאים משם למקום חפשי ח"ו מחקלקלים. ולהנ"ל א"ש, דכל זמן שהי' תחת הקאמאניסטים ולא היו להם בחירה, הקב"ה בעלמו שמר עליהם שלא יפלו בשחת רשעם כי לא הי' בחירתם בידם, אבל כשיצאו חזרו לבעלי בחירה.

ואמרו (נדרים י' ובתוספתא פ"א) חסידים הראשונים היו מחאזים להביא קרבן, ולפי שחסידים היו אין הקב"ה מביא חקלה על ידם והיו נודרין צנוזר, ובדוד המלך ע"ה "שמרה נפשי כי חסיד אני" (תהלים פ"ו). ולפ"ו הכ"נ כל זמן שהם באר"י על אדמתן אז נותן להם הבחירה, אבל כשיוצאים מאר"י בין העכו"ם, ובפרט מזרים שהיא ערוח הארץ ואין כאן זה לעומת זה, אז לריך השגחה יחירה שלא יפול ח"ו ממדרגתו. ולכן כמו שהקב"ה כזיכול משגיח השגחה פרטית בעיני הגוף, כמו כן משגיח ברוחניות ובעיני הנפש.

וז"ש ועוד משל לאדם שיש לו עשרה חמורים טעונין יין ברשה"ר נכנס

שהי' עם שאר האחים באר"י וכמו שהי' אחו לפנים באר"י, אלא אדרבה הוסיף שמירה על שמירתו והלך לו אלל הקטן שחש כמו ולריך סיוע יותר מכולם, דבחו"ל ההשגחה יותר גדולה מבאר"י לשאר בניו.

ובמדרש תנחומא (אמור פ"ט) יוסף נרדף מפני אחיו ויהי ה' את יוסף מפני שהקב"ה מבקש את הנרדף, ובזהר ח"א (דף ק"פ) תא חזי דקב"ה בגין רחימותא דאיהו רחיס לון לישראל וקרוב לון לגבי שאר עמין עכו"ם שנאין לון לישראל בגין דאינון מחרחקין וישראל קרבין ותא חזי בגין רחימותא דיעקב ליוסף יותר מאחיהי אע"ג דכלהו הוו אחין מה כחייב ויחנכלו אחוהו להמיחו כ"ש עמין עכו"ם לישראל ע"כ. ולכן נמי כשיוסף שהה במזרים בין העמים ויהי ה' את יוסף.

עוד שם במדרש ועוד משל דקס"ד דהשגחה על זנ"י רק שלא יזק בגוף אבל שלא יזק בנפש חלוי בבחירה, ואילו לדיק ורשע לא קאמר. האמנם כבר אמרתי בס"ד דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג), וכל שהאדם גדל בין אנשים שלמים ויש לו בחירה אז לא בעי סיוע ושמירה לרוחניות, אמנם אם האדם ניחן במקום שבחתי אפשרי להחגבר והוא נגד הבחירה, אז הקב"ה בעלמו מקייעו שח"ו לא יפול בשחת כי לא בידו הוא לבחור דאין הבחירה בידו ללאו שקולים

יוסף צבור קרע את בגדיו ואמר ואני
אנא אני צא ועיין במדרש ממעשה בלהה
והכונה שראה שארצה נחגלגלה חוצה
ע"י וז"ש אלמלא היה יודע ראובן
שהחורה יכחזב עליו כן על כתיפו היה
מוליכו אלל אציו כי עי"ז נחודע שמחלו
לו ונחגלגל זכות ע"י. (שנת חשי"ז)

"ויבא יוסף הביתה" (לט:יא). ועיין
סוטה ל"ו, רב ושמואל חד אמר
מלאכתו ממש וחד אמר לעשות זרכיו
נכנס, וז"צ כיון דיכולים לדונו לשבח
למה נפרשו לגנאי ח"ו והוי דן את כל
האדם לכף זכות (כמבואר במס' אבות).

ונראה דתרווייהו דרשו לשבח לפמ"ש
בגמ' ע"ז (י"ז ע"א) ר' חנינא ור'
יונתן הוו קאזלי צאורתא מטי להנהו תרי
שבילי חד פלי אפיתחא דעו"כ וחד פלי
אפיתחא דצית זונות אמר ליה חד
לחבריה ניזל אפיתחא דעו"כ דנכיס יצרי'
א"ל אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות
ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא כי מטי התם
חזינהו לזונות איכנעי מקמייהו א"ל מנא
לך הא א"ל מוימה תשמור עלך תצינה
תנצרכה וגו' מדבר זימה תשמור לך
התורה.

נראה דנחלקו אי שפיר דמי ליכנס לבי
זונות ולהכניס עצמו לנסיון או לא
ולצקוף אמרו דטוב לילך ולכוף את יצרו
והיה ס"ל ליוסף כוותיהו דניזיל אפיתחא
דבי זונות ולכוף יצריה כדי לקבל אגרא
וז"ש חד אמר מלאכתו ממש דס"ל ללא

אחד מהם צצית עכו"ם הניח כל חמוריו
והלך אחר אותו שנכנס צצית עכו"ם כדי
שלא יחנסך היין. כך הקצ"ה הי' עם
יוסף צצית המצרי כדי שלא ילמוד
ממעשיו. ועד"ז היה נמי מה שנראה לו
דמות דיוקנו של אציו בחלון כמבואר זה
בגמ' סוטה וברש"י עה"ת עה"פ וימאן
נמלא דהמשל השני מוסקף שלא זאת שיש
השגחה פרטית על גשמיות הצדיק
בחול"ל, אלא גם על הרוחניות שלו משגית
עליו שלא יתנסך ח"ו צצית המצרי צין
העכו"ם, וכ"ש שלא ילמוד ממעשיהם
הרעים וק"ל. (שנת תשמ"ב)

"וישמע ראובן ויצילהו מידם"
(לז:בא). ובמדרש אילו היה יודע ראובן
שבחורה יכתב עליו כן על כחפו היה
מוליכו, וז"צ ועיין ב"א.

והנראה דהנה אמרו חז"ל (יומא פ"ו,
אבות פ"ה מ"ח) כל המזכה את
הרבים אין חטא צא על ידו ומגלגלין
זכות ע"י זכאי וחוב ע"י חייב (שבת ל"ב
ע"א וירושלמי סנהדרין פ"י ה"ח) והמתטיא
את הרבים אין מספיקים צידו לעשות
תשובה וראובן היה חושש לחטא בלהה
והיה קצר דילמא ח"ו הוא היה מן
המגלגלין חוב ע"י חייב שהרי כשהתנכלו
אחיו להרגו חשב להצילו ולכן אמר אל
חשפכו דם ושמעו לו והניחוהו צבור
וסצר ראובן שאם יחגלגל זכות ע"י וינצל
יוסף אז ידע שנחכפר לו עון בלהה
דמגלגלין זכות ע"י זכאי ואם ח"ו לא אז
ידע שנכתם עונו ולכן כשחזר וראה שאין

ליכנס עלמו בנסיון נכנס וחד אמר לעשות זרכיו נכנס ויעמוד בנסיון ויקבל אגרא.

אלא שלפ"ז ז"ע למה באמת נענש ולא נכנעה לפניו כמו החס בר"ח ור"י דאיכנעו קמיייהו ונראה דיוסף לשיטתו לא היה רשאי להכניס לזה. דאיתא במשכיל לדוד אהא דאמרו שיוסף אמר על אחיו שחשודים על העריות ונתנו עיניהם בצנוח הארץ וכחז דהשצטיים עם יוסף נחלקו בפלוגתא דר"ח ור"י הג"ל דהשצטיים ס"ל ניזיל אפתחא דבי זונות ונקבל אגרא וזה שאמר שנחנו עיניהם בצנוח הארץ ויוסף ס"ל דאסור לגרות הינה"ר ולכן דבר עליהם ע"ש וא"כ יוסף לשיטתו אסור ליכנס בבית זונות שהרי על זה הביא דבה רעה על אחיו שהם חשודים על עריות וז"ש חד אמר לעשות זרכיו נכנס דאף שהוא באמת נכנס לעשות מלאכתו ולכייף את יצריה אבל לשיטתו הוא כעין לעשות זרכיו ולכן נענש שהיה מאוד קשה לו לעמוד בנסיון עד שנדמה לו דמות דיוקנו של אביו וינס ויזא החולה דלשיטתו אסור ליכנס בבית זונות וזריך להיות מבחוק.

ובזה יש להבין דברי רש"י מתחומא ויהי כהיום הזה אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך וי"ל דכאן היה ליוסף צ' זכירות או לילך לע"ז עם כלם או להשאר עמה בבית שהיא בית זונה והווי ממע דומיא דהני תרי אורחא דר"ח ור"י דרך ע"א ודרך צמי זונות

ובחר יוסף בדרך צמי זונות ולא לע"ז וכמו שאמרו שם בגמ' וע"ז אמרו רב ושמואל ר"ל דצוה נחלקו מאי עדיף ונכון בס"ד [אף כי צומנו עדיין לא שחטו לינה"ר דע"ז].

"ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם לכה אשלחך אליהם ויאמר לו הגני וגו'" (לז:יג). ולהלן ויקמו כל בניו וכל צנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה ויבך אותם אביו.

וצ"ב למה לא קבל אביו באהבה ובגמ' זרכות (דף ה' ע"ג) אמר ר' יוחנן איזוהו יסורים של אהבה מיתת בניו צמייו ועכ"פ חייב אדם לזרך על הרעה כשם שמזרך על הטובה, עיין זרכות פרק הרואה (ס' ע"ג).

וגראה דבז"ל הראשון לכק"ז הביא בשם מהרי"ו צמי ששלח שליח לעשות לו סחורה ומת באמצע הדרך או נהרג אי המשלח זריך כפרה וחלקו בין הולך בשכר או לא ועיין נו"צ"י (או"ח סי' ז"ד) בהשליח שצא לזקש מהמשלח שישלח אותו בשליחות הזה כדי להשכר אין שום הו"א שזריך כפרה ומעשים בכל יום צוה ומביא ראיה מגמרא ע"ש, והז"ל אחר שצדד להקל כתב אבל למעשה אחר שהקדושים מהרי"ו סי' קכ"ה ומהרש"ל ומהר"ם לוצלין והצ"ח שבע כולם כתבו שזריך כפרה קצת איני

צית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו ותלך תמר וגו' וברש"י מוחזקת היא שימימו אנשיה ועיין רמב"ן, וכבר הקשו המפרשים למאן דס"ל דציבום לא שייך דין דקטלנית משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע (ועיין קהלת ח:ה) ועיין שו"ת מהרא"ם (ח' כ"ב) לרצינו המזרחי וברדב"ז (ח"א סי' ר"ה) ובא"ע (סי' ט' סק"ד) ובפ"ת שם שהציא שהרמב"ם והכ"מ ומהר"מ אלסקר והרלב"ג והצ"ח כולו ס"ל דלא שייך איסור קטלנית ציבמה אבל החכ"ל (שאלה א') הציא ראייה מפ"י רש"י והרמב"ן הללו דשייך קטלנית אפילו ציבמה אלא דאכתי מנ"ל ליהודה כן וי"ל דכיון דראה ציוסף דאף דהוה שליח מצוה ונענש ולכן חשש שמא ימות גם הוא כאחיו.

ובזה י"ל מה שאמר יעקב לא ירד בני עמכם כי אחיו מת ויותר הוא לצדו וקרהו אסון וגו' ולכאורה אמאי חשש שיקראוהו אסון הלא בנימין יהיה שליח מצוה ושלוחי מצוה אינן ניזוקין (ועיין מרדכי במס' שבת גבי מפליגין בספינה לדבר מצוה וכ"ש הכא) ולהנ"ל י"ל דכיון שראה יעקב ציוסף ניזוק וגם שמעון ניזוק אפי' שהיו שלוחי מצוה ולכן לא רצה לשלחו, אבל יהודה אחר שבא על תמר וראה שלא ניזוק חזר בו וראה דבאמת שומר מצוה לא ידע דבר רע וגם מציוסף הלא ראה שבאמת לא הזיקוהו הנחשים והעקרבים וע"כ משום

כדאי לחלוק וכו' ועיין מהרמ"ל (סי' מ"ד) ומהרש"ל (סי' נ"ו).

ומעתה היכי דהדבר היה להיפך שהשליח נקרא מהמשלח ולא נתן לו שכר ואדרבה מוכרח היה לילך מכח המשלח ודאי דיש על המשלח חיובה עונש וצריך כפרה והנה יוסף שיעקב שלחו וקראו לזה באמרו לכה ואשלחך אליהם ויוסף היה מוכרח ומצוה מכח כיבוד אב ודאי אי נעשה לו חיובה סיבה ח"ו המשלח חייב ומאחר שראה יעקב ציוסף איננו והרי הלך בשליחתו ומת היה סבר דהוה ליה דין הורג נפש בשגגה וימאן להחנחם.

אלא דל"ע הא יוסף הוה שליח מצוה ולמה חשש יעקב שנהרג והא שלוחי מצוה אינן ניזוקין ואמר ר"א צין בהליכתן וצין בחזירתן ואפילו למ"ד דבחזירתן שפיר ניזוקין אבל לא למיחה ועיין שלהי חולין ופסחים (ח' ע"ב) מ"מ הא יוסף לפי סברתו של יעקב ניזוק בהליכתו דהרי כשבאו האחים והראו לו את הכיתונת ע"כ כוונתם היה לומר שלא ראו את יוסף חי וא"כ לשיטתו בהליכתו ניזוק והאריך סבר יעקב שניזוק הא שלוחי מצוה אינן ניזוקין בהליכתן לד"ה. ונ"ל דס"ל דכיון דכל הדרכים בחזקת סכנה והיבא דשכיח הזיקא שאני ואפי' שלוחי מצוה ניזוקין.

ובהא יש לומר פרפרת נאה ביהודה שאמר לתמר כלתו שצי אלמנה

דהוה שליח מצוה ושלוחי מצוה אינן ניזקין.

ובזה מיושב קושיא עלומה שהקשו המפרשים מאחר שראו האחים ליוסף שינא מן הצור ולא הזיקוהו הנחשים ועקרבים א"כ ראו שהוא נדיק גמור והאיך לא חשו חו למכרו ולהג"ל י"ל דהאחים ס"ל דהא דלא ניזק יוסף משום דשלוחי מצוה אינן ניזקין ולא מחמת נדקתו הוא לא ניזק וס"ל דאף דאינן ניזקין אבל זה רק מן השמים אבל ודאי ציד בעלי בחירה להזיקן וזה פשוט ולכן מכרוהו ויעקב חשב דטרורף טורף ע"י חיה ולכן ס"ל דע"כ שלוחי מצוה ניזקין והבן.

ונראה ליתן טעם לפי הנ"ל דהאיך נשבע יהודה ליעקב אס לא הביאותיו והגמתי לפניך וחטאתי לך כל הימים ולא חש דילמא ח"ו יקראוהו אסון כמו שחש יעקב וברש"י שנשבע שלא הביאתו אליך מת אלא חי וזה דבר פלא ודילמא ימות בדרך ולשמא ימות חיישינן כגמ' גיטין ויומא (דף ב') דמתקינן לו אשה אחרת.

ולהג"ל י"ל דבהא נחלקו דיעקב לשיטתיה עכשיו שראה שנענש יוסף ע"כ דשלוחי מצוה נמי ניזקין אבל יהודה לשיטתיה דשומר מצוה לא ידע דבר רע ושלוחי מצוה אינן ניזוקין וא"כ בע"כ בנימין לא יתוק בדרך ולא חש אלא שמא יתוק ע"י בעלי בחירה דאינו

בכלל זה אבל על זה כבר בטח על כחו ולכן נשבע אנכי אערבנו וגו'.

ובזה י"ל נמי למה כשאמר ראובן חנה אותו על ידי וגו' והשיב לו יעקב לא ירד ופרש"י אמר צבור שוטה הוא זה ול"כ ונראה דהנה ראובן ע"כ צ"ל דס"ל כיעקב דש"מ כן ניזקין וראי' שהרי ראובן צוה להשליכו להצור להצילו והוא חזר אלל אצו וכששכח שניזק יוסף שלא היה שם ועוד הרי ראובן ששכח עם בלהה כוונתו לשם מצוה שאמר לו יהא שפחה כגבירתה וכבוד אמו חבב ואפ"ה איחזק וע"כ דאפי' שומר מצוה ואפ"ה ח"ו ניזק ולכן לא רצה למסרו צידו אבל כשבא יהודה דס"ל שמא"נ מסרו לו, עד שנודע אח"כ דבאמת ש"מ אינן ניזוקין ולא ניזק יוסף ח"ו ולכן אמר אמיחה הפעם.

"וישליכו אותו הבורה והבור ריק אין בו מים וגו'" (לז: בדר). ובגמ' (מגיגה ג' ע"א) דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים צח נדיב כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל צח נדיב צחו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם אלקי אברהם ולא אלקי יצחק ויעקב אלא אלקי אברהם שהי' תחלה לגרים אמר רב כהנא דרש רב נחן בר מניומי משום רבי תנחום מאי דכתיב והבור רק אין צו מים ממשמע שנאמר והבור רק אינו יודע שאין צו מים אלא

מים אין בו אצל נחשים ועקרבים יש בו ע"כ (עיין ג"כ שם כ"ג).

וי"ל דלכאורה הני תרי מימרות אין להם שום מובן ושאיכות אהדדי וכבר פירשתי בס"ד ורש"י פי' והצור רק משום דרבי תנחום אמרה נקט לה הכא גבי שמעתתא דרבי תנחום וגם זה ז"ע דא"כ למה הפסיק בשמעתתא דרבא מה יפו פעמיך והיל"ל זה קודם דרשת רבא, גם כי הלא יש עוד רבות מימרות שנאמרו מר' תנחום ולמה לא אסף וקבץ כל מימרות שלו יחד רק שתי מימרות אלו.

והנלפע"ד דאיתא (בילקוט סי' קמ"ג) וימכרו את יוסף לישמעלים בעשרים כסף כל א' וא' מהם נטל שני כספים לקנות מנעלים לרגליהם שנאמר על מכרם כסף זדיק ואציון בעצור נעלים (עמוס ג') ופי' בזית רענן לבעל מגן אצרהם ז"ל אע"פ שראובן לא הי' שם מ"מ נחנו לו חלק במכירה לקנות מנעלים אפשר לומר כפי שכתוב ב"מ דאמרינן מי שאין לו מנעלים צרגליו הוא כמנודה לשמים וצריך ללבוש מנעלים להפסיק בינו וצין האדמה אשר אררה ד' ויוסף הוא שפיר' דאדם אם כן הוא הגורם שנחלקלה האדמה שצריך ללבוש מנעלים לכן מכרוהו בעצור מנעלים ע"כ. ולפי"ו מובן נמי דציו"כ הולכים יחף כמלאכים שלא חטאו וליכא חשש. וצביהמ"ק בכל זמן יחף ולא צמנעלים.

ולפי הנ"ל יש לומר קמיכות המימרות בפשטות דרש רבא מה יפו פעמיך צנעלים צח נדיב כמה נאה רגליהן של ישראל שהולכין צמנעלים (ועיין מהרש"א בח"א) ומי שיש לו מנעלין רגלו נאה ומי גרם לזה דבעי מנעלים הנחש הקדמוני שהשיאה לחוה שהאכילה לאדם מעץ הדעת ויוסף הי' שופרא דאדם א"כ הוא גורם ולכן השליכוהו אל הצור שיש בו נחשים ועקרבים דוקא לתקן פגם שבא ע"י נחש הקדמוני שגרם להצטרך מנעלים ורצו לתקן בזה חטא הראשון.

ובזה יש ליישב קושיית הרמב"ן והרא"ם ז"ל דמה הצלה הימה זו שהשליכוהו אל הצור ולמה דוקא ראובן אמר כן להשליכו אל הצור ונראה דהנה כבר הבאתי מה שכתב צנחלם צנימין (מזה ל"ה ס"ג) דקין ממזר הי' שנחשברה אמו מצית סמאל רוכב על הנחש וכבר הימה חוה מקודשת לאדם דכתיב וצין ד' את הצלע ויציהא אל האדם שעשה לו שושבינות והעמידה לו צחופה וחופה קונה וגומר וה"ל קין ממזר גמור וכדי לטהרו נתגלגל צראובן דראובן הי' נשמת קין כמפורש האר"י ז"ל וראובן הי' מיורדי מצרים לעבדות שם נטהר ממזרת קין לפי תקנתא דר"ט ע"ש.

אבל לפי זה אחי שפיר למה דייקא ראובן השליכיהו אל הצור לפי שראובן הי' נשמת קין והנחש הוא שגרמה לו שיהא קין ממזר וצריך לגלגל

בצע כי נהרוג את אחינו דבשלמא ראובן יש לו טענה וסברה בהשליכו אל הצור אבל אנחנו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסונו את דמו אין לנו מזה כלום אלא נהי' סתם נהרוג את אחינו ואדרבה נהי' כקיינן שהרג את הבל והבן.

ומעתה יש לן לפרש נמי מה שאמר ואני אנה אני בא מצערו של אבא דהש"ך עה"מ צפ' ויאל כחז שיעקב הוא סוד הבל שמליל צאנו מקיץ שהרגו ולקמן ממנו ולבן הוא קין ע"ש, ועתה מאחר דיעקב הוא סוד הבל וראובן הי' נשמת קין כפי דעת האר"י ז"ל חשב ראובן עכשיו שע"י יוסף יותקן החטא של קין שהרג את הבל שזה גרם החטא הקדמוני כי חשב שיוסף הוא ג"כ נשמת הבל דהרי בן זקניים הוא לו וכל מה וכו' ועוד שהי' זיו איקונין דומה לו שהי' יוסף ממש בדומה שהי' להם נפש אחד נשמת הבל והכל מסר ליוסף וגם רחל היתה חאומה של הבל כמ"ש הנחלת בנימין (מזה מ"ו) ע"ש דברים נפלאים וחשב שעכשיו יותקן החטא אבל כשראה שיוסף איננו קרע את בגדיו ואמר הילד איננו חשב שמת וח"ו גרם לו עוד הפעם מיחה בבחינת קין הרג את הבל ח"ו א"כ אנה אני בא מצערו של אבא דאביו הוא נשמת הבל והוא קין וכנ"ל והבן.

ובזה יש לומר וישע ד' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה דהנה נחלקו הראשונים והאחרונים

כמה גלגלים ליטהר ולכן אמר להשליכהו אל הצור של נחשים ועקרבים כדי לתקן החטא הקדמוני וכנ"ל.

ומה מאוד מיושב בזה טעם וישב ראובן אל הצור ויקרע את בגדיו ויאמר הילד אינני ואני אנה אני בא ולכאורה למה ראובן נכנס יותר בעובי הקורה ולמה דוקא הוא וצפרט שהוא הי' ציוס זה אלל אביו לשמשו ולא פשע כלום בו ולא יחשדו אביו בכלום ולהנ"ל אחי שפיר כיון דראובן חשב שיוסף שם יתקן חטא ופגם של נחש הקדמוני וחאל נשמת ראובן בטהרה ויצרף ככסף אבל עכשיו שראה שיוסף איננו ולא נעשה עמנו בזה ואולי חשב שהנחשים אכלוהו ולכן בכה ואני אנה אני באה כי הוא חלילה נשאר בפסלות ואיך הוא בא בקהל שהוא נשמת קין וכנ"ל.

ובזה יש לומר צס"ד טענת יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסונו את דמו וגו' ולכאורה אמאי לא טען בן מיד כשראה שאמר ראובן להשליכהו אל הצור והי' שם חשב סכנה כקושית הרמב"ן ז"ל ואמאי הסכים מתחלה לענת ראובן רק אחר שהלך ראובן טען להם בן. אבל הענין נראה דראובן שהי' נשמת קין בקש מהם להשליכו אל הצור של נחשים ועקרבים כדי לתקן חטא הנחש הראשון והוי כעין צאותו אשה אבל שאר האחים שלא היו בזה למה להם להשליכו אל הצור של נחשים ועקרבים וז"ש יהודה דוקא אחר שהלך ראובן מה

ז"ל אי כהן ממזר עובד עבודה
 והרשצ"א קידושין (דף ס"ו) כתב דכהן
 ממזר אפילו הוא ממזר מכהן שצא על
 א"א אפילו עבד קודם שנודע שהוא
 ממזר עבודתו פסולה ועיין במקנה שם
 וכ"כ הב"ש א"ע (סי' ו' ס"ק ל"ו) אבל
 בט"ז א"ע הנ"ל מסתפק אי כהן ממזר
 מותר לטמא למתים גם הפמ"ג או"ח
 (בא"א סי' קכ"ח ס"ק נ"ו) נסתפק בזה
 דיחזק דממזר קדושת כהונה עליו ולא
 דמי לחלל ועיין בזמנ"ח (מ"ע רס"ד)
 ובמדרש רבה (נשא פ' ט' סי' י"ב) ובמנחת
 פחים או"ח הנ"ל (ס"ק מ') הביא רא"י
 ברורה מחורת כהנים פ' אמור (פ"ד)
 דדריש שם דוכל זר לא יאכל קודש אין
 לי אלא וכו' ממזר מנין אפילו לוי אפילו
 ישראל ח"ל וכל זר עיי"ש ופשיטא לי'
 מח"כ דממזר כהן בכלל זר הוא אף
 שלענ"ד יש לדחות קצת (ועיין מש"כ בזה
 בשו"ת משנה"ח ח"ב סי' כ' ע"ש).

ולפי זה יש לומר כיון דקין הי' ממזר
 מנתש הקדמוני ולכן עבודתו
 פסולה וכדעת החו"כ והרשצ"א ולכן לא
 שעה הקב"ה אל מנתחו דעבודתו פסולה
 והבן. ובזה יש לתח טעם למה יעקב נטל
 הזכורה מראובן ונתנה ליוסף דלפי
 פשטות אין לה מוצן אבל י"ל כיון
 דקודם מ"ח העבודה בצכורים ומאחר
 דראובן הי' נשמת קין שהוא ממזר ולא
 יכול לעבד העבודה שפסולה בממזר
 ולכן לקחה ממני ונתנה ליוסף שהוא סוד
 הכל מלד יעקב וכנ"ל ואל הכל הוא
 מנתחו שעה.

וזה נמי סוד שלקח יעקב הזכורה מעשו
 כיון דיעקב הי' סוד הכל שהוא בר
 הקרבה ואיחא באלשיך הקדוש דעשו
 שנולד מיצחק הי' סוד הזוהמא
 ומאברהם ילא ישמעאל ומיצחק ילא עשו
 הקליפה החיצונה שנעשה מזוהמת הנחש
 וא"כ עשו הי' מזוהמת הנחש הוא ג"כ
 קין שהוא ממזר ויעקב נשמת הכל הכל
 לד' ולכן לא רצה שעשו יעבד עבודה
 ויחללה ח"ו וזה הי' הסוד שנולדו שנים
 תאומים יעקב ועשו צחינת הכל וקין
 ולקח את הזכורה ממנו והוא יעבד
 העבודה סוד הכל וישע ד' אל הכל ואל
 מנתחו והבן. וזה ג"כ הסוד של וישטום
 עשו ליעקב בצחינת שנאח קין להכל
 בגלגל הראשון והבן.

ובזה נ"ל לישב מדרש פליאה הדודאים
 נחנו רית זה ראובן שהזיל את
 יוסף מן הצור ועל פתחינו כל מגדים זה
 נר חנוכה והדברים נפלאים, וכבר
 פירשתי דהרמז"ן והרא"ם הקשו דמאי
 הללה הוא זו מראובן שצוה להשליכו אל
 הצור ומנ"ל דנחזיון להזילו בכלל ועיין
 שם שכתב דינא רבא ודינא זוטא איכא
 ביניהו.

ויש לומר דכתיב וילך ראובן בימי קציר
 חטים וימלא דודאים בשדה ויביאם
 לרחל ופי' רבינו צחי' (פ' חנוה) והש"ך
 על התורה ושאר מפרשים שהדודאים
 מסוגלים להריון והש"ך כתב דמהאי
 טעמא הי' מקנה רב לבני לראובן כי
 הראה להם הדודאים ומהם פרו ורבו

שהמזרי הי' אחיו של משה שהרי היה קין ומשה היה הצל ואמרינן צילקוט אמר רבי יוחנן הצל היה גבור מקין שאין ת"ל ויקם אלא מלמד שהי' נחון תחמו אמר ליה שנינו בעולם מה אמה הולך ואומר לאבא נתמלא עליו רחמים מיד עמד עליו והרגו מן תמן אינון אמרינן טוב לבושא לא תעביד עכ"ל.

ולפ"ז מנינן למימר דתרווייהו קין והצל כוונה אחת להם דודאי ידעו מכל החורה כמו שלמדו מאדם כדאיחא בחכמי הקבלה (ועיין צילקוט ראובני פ' בראשית דף כ"א ע"ב חכמי אמת אמרו) וע"כ ידעו שאחד משניהם יתקן איש את אחיו בהרוג אותו כמו שהרגו משה למזרי ומשום כן היה צדעו של הצל בחמלה להרוג את קין משום דצאמת הוא בגלגול משה סבר דבזה יתקן אחיו כמו משה למזרי ע"כ ע"ש.

ולפי זה יש לומר דזרי המדרש צדק פשוט דהנה מאחר שהי' יעקב נשמת הצל וראובן נשמת קין והי' צריך התיקון להיות שיהרוג הצל את קין ונמצא ח"ו יעקב יהרוג את ראובן, שהוא נשמת הצל לנשמת קין אבל יעקב לא רצה בזה דסוף סוף ולכן ויאמר יעקב לראובן אני איני מקרצך ואיני מרחקך לקרב אי אפשר כי אם שיהרגו הצל את קין וזה לא רצה ולקרצ נמי א"א כנ"ל אלא יבא משה שהוא ג"כ נשמת הצל שהרג את המזרי שהי' נשמת קין ונתקן עי"ז הרע שהי' צקין ונתקן נשמת קין

וראובן נתן מהם לרחל כדי שחילד בן ועי"ז נולד יוסף ומעמה ודאי כיון שראובן הי' הגורם ללידת יוסף ודאי לא רצה להרגו ועיין נחלת בנימין דס"ל דראובן בעצמו נתן לרחל הדודאים.

ובאמת נחשב זה לו לחטא גדול מה שנתן הדודאים לרחל ואמרו בתנחומא פ' ויחי דעבור זה ניטלה זכורתו ונחנה ליוסף ודרשו בזה כי עלית משכבי אביך אימתי בשעת הדודאים לכן ישכב עמך הלילה אז חללת יצועי עלה ותהי' מרוחק עד שיבא משה שכחוב צו ומשה עלה אל האלקים ויקרצך ויאמר לך יחי ראובן ואל ימות עכ"ל ע"ש.

ובמ"ש יש לי שב נמי למה אמר לו אביו אני לא מקרצך ולא מרחקך עד שיבא משה דוקא ויקרצו אבל להנ"ל י"ל דכיון דראובן הי' נשמת קין וא"כ אסור לעבוד העבודה וא"כ לא יכול לקרצו אבל לרחקו ג"כ לא דילמא הלכה כמ"ד דכהן ממזר עובד עבודה עד שיבא משה שכחוב צו ומשה עלה אל האלקים ויקרצך ואמר משה דוקא דאז כבר נטלה העבודה מזכורים ונחנה לכהנים וממילא הוא יקרצך.

או יאמר לפי מה שראיתי בצפר אספקלריא המאירה פ' תלויה דידוע מספרי חכמי הקבלה שמשה הי' גלגול הצל ומזרי הי' גלגול קין (עיין זוהר ר' בראשית ע' קס"ג) והיינו דכתיב והנה איש מזרי מכה איש עברי מאחיו דייק

דהמזרי היה נשמת קין שהוא צבחינת אחיו וכמו שכתב צעל אספקלריא הנ"ל ולכן שפיר אינו ראוי לכהונה אף שהי' מוכרח לזה מ"מ מצינו כעין זה בדוד המלך שלא בנה הבית המקדש לפי ששפך דם הרבה אף שהי' מלחמת מצוה כמוזן ואם שגייתי ד' הטוב יכפר.

או יאמר לפי מה שאמרו במדרש ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו צמחינתו וזכר שראובן הצילו שאמר להשליכו הצור והי' יוסף צבחינת הצל ולכן דוקא משה לקח עצמותיו עמו צמחינתו שהוא ג"כ נשמת הצל וראובן צבחינת וראובן צבחינת קין וכיון שראובן שהוא נשמת קין הציל את יוסף ממיחה ועי"ז נתקן חטא קין מה שהרג את הצל לראשונה ולכן קרבו משה אבל יעקב לא ידע מהמכירה ומההצלה של ראובן ליוסף ולא ידע שכבר נתקן החטא של קין והצל אלא חשב שלא יתקן עד משה שיהרוג את המזרי ולכן אמר עד שיבא משה וכו' ויקרבך והצן.

אבל א"כ ודאי כיון שראובן גרם ללידת יוסף לא רצה להשחיתו ולאבד גרם ידיו ואפשר דעשה זה בכיון שידע שהי' נשמת קין ורחל היחה תאומה של הצל וחשב להוליד בן ראוי לעבודה וכבר העידה עליו לזה בזה ראו מה בין בני לבן חמי וכו' ולפ"ז י"ל דז"ש הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף שממשה דודאים מוכרח שראובן כונתו היחה להציל שהרי הוא גרם ללידתו.

שהוא נשמת ראובן בגלגול והרגו ע"י השם והיינו איש אלקים והוא יקרבך שיחקן נשמת קין ויקרב לה שהוא נשמת הצל והצן.

ובזה יש להצין מה שאמר ראובן לאציו את שני בני תמיח אתם לא הביאותיו וגו' ודברי תימה הם וכי בניו הם ולא בני יעקב וכמו שהשיב לו יעקב אבל צלחת מה היחה כונת ראובן ולהנ"ל י"ל דיעקב חש ליתן צנימין לידו של ראובן וא"כ לא יוכל למסור לו בידו דויקס קין ויהרוג את הצל וצנימין היחה נפשו קשורה בצנפשו ולכן אמר ראובן את שני בני תמות שעכשיו יהי' החקון ע"י שהצל יהרוג את קין והם שני בני וחשב שכיון שהוא נשמת קין כן גם בניו אחריו ועי"ז השיב לו יעקב אדרבה בניו הם ולא בני והלא גם בני הם והם אינם נשמת קין כנ"ל.

ובמה שכתבנו יש לישב דבריהם ז"ל דאיתא צוהר הקדוש דלכן משה לא נתכהן משום שהרג את המזרי והיה ליה דין כהן שהרג את הנפש ונטלה כהונה ונתנה לאהרן והדברים מתמיהים הרי אדרבה מצינו צפנתם שלא נתכהן פנתם עד שהרגו לזמרי ולכן אמור הנני נתן לו את צריחי שלום צריח כהונת עולם וא"כ הכ"נ צמשה שקנא קנאת בני ישראל מהמזרי והיה מחויב מיחה שבא על אשת איש ישראל וצפרט שהוא עכו"ם ואמאי נענש כהורג נפש ונטלה הימנו כהונה. אבל להנ"ל י"ל דכיון

זוראו צמים ונכשל צו זרעו ועלמה משם ועיין ש"ס צבלי (צ"ק נ' ע"א) וה"נ עפ"י מה שצ' הרמב"ן דמלך סדום ועמורה ילאו מצור טיט צנס כי אלע"ה כיצד זוראו צהעלאת מלכים מן הצור איך יכשל זרעו צהפלת הצור ואולי הי' דעת החורה צשצטים צעת ההיא היו נוחנים לצס לזה על כן רמו נחרוקן צור של יעקב צלי חורה ור"ת אצרהס עכ"ל.

והגראה דצוכות אצרהס שכיצד את זוראו צהעלאת מלכים מן הצור א"א לזרעו שיכשל צנפילת הצור ומעתה זה הוא סמיכת הדרשות דרש רצא מאי דכתיב מה יפו פעמיך צנעלים צת נדיב וכו' צתו של אצרהס אצינו שנקרא נדיב וכיון שהוא צתו של אצרהס אצינו א"כ ודאי שלא יכשל זרעו צבור וכמ"ש מח"ס מכח המלכים שכיצד זוראו צבור וא"כ איך סכנה לזרעו של אצרהס אפי' צבור ולכן דרש רצ תנחום מאי דכתיב והצור רק וגו' אצל נחשים ועקרבים יש צו ואפ"ה נחשב עוד להצלה וא"ת כקושית הרמב"ן חי' צת נדיב וא"א שיכשל צו זרעו צבור ולכן אפי' ההשלכה לצור נמי הוה הצלה.

"איננו גדול בבית הזה ממני וגו' ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים" (לט:ט). וי"ל שאמר הגדולה הזאת וכי רעה קטנה יש, גם נ"צ שאמר וחטאתי משמע כבר היל"ל ואחטא שהרי על לעמיד מדבר.

וידוע מחלוקת הלבוש והט"ו ז"ל אי חנוכה לריך סעודה והרמ"א כתב יש להרבות קצת בסעודה (עיין ש"ע א"ח סי' תר"ע ס"ב וצ"ח א"א ויש קצת מנה צרבי הסעודות), ואיתא צמדש וטבות טבת והכן שיוסף חקן להן סעודת חנוכה ונראה מהמדש דע"כ נכון לעשות סעודת חנוכה וזה מוכח מיוסף הצדיק וצא ע"י מכירתו וז"ש הדולאים נחנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף מן הצור ועל פתחינו כל מגדים שעושים סעודה צמגדים זה נר חנוכה דצעי סעודה שאנו לומדים מיוסף שעשה להס סעודת חנוכה דאי לאו שהציל ראובן את יוסף לא היינו יודעים שחנוכה מחוייב צסעודה וס"ד כדעת הט"ו אלא שמיוסף גמרינן לחיוב סעודה.

א"י צסמיכת מימרוח צגמ' חגיגה הנ"ל צדיוק דרשח רצא שאמר צת נדיב צתו של אצרהס אצינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אצרהס ולא אלקי יחק ויעקב אלא אלקי אצרהס שהי' תחלה לגרים ולכאורה למה דייקא אצרהס והמי' לכאורה נ"צ קצת ששולל יחק ויעקב ועוד דיוקים.

ונראה דראיתי צחורה משה להח"ס ז"ל שפי' והצור רק אין צו מים אמרו צמדש על זה נחרוקן צורו של יעקב מצלי חורה והנה ר"ת אצרהס הצור רק אין צו מים אחז"ל צמס' צ"ק צירושלמי צנחוניא חופר שיחין שנפלה צתו צבור שאמר רחצ"ד אפשר כיצד

ונראה דכבר אמרתי כמה פעמים מש"כ הפר"ד דמחלוקת השבטים עם יוסף היתה אי האצות ילאו מכלל ב"נ דיוסף ס"ל דלא ילאו והשבטים ס"ל דכבר ילאו מכלל ב"נ ועיין רמב"ן עה"ת פ' אמור עה"פ ויאז בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי שס"ל דמיד לאחר המילה ילאו האצות מכלל ב"נ והתוס' חולקין, והנה קיי"ל דאין אישות לעכו"ם לגבי ישראל פי' דישראל הבא על הנכרית אפילו בעילת בעל דינה כפניה לגבי ישראל (ועיין סנהדרין נ"ו ע"ב ודף פ"ב וקידושין כ"א ע"ב וע"ו ל"ו ע"ב) ולדעת קצת פוסקים אסורה בלאו ולקצתם גם זה אינו ועיין בהפלאה כתובות, רק הוה בכלל הבא על ארמית דקנאין פוגעין בו, אבל עכו"ם הבא על אשת חבירו נהרג עליה דלגבי עכו"ם יש להם אישות.

ונראה דכבר אמרתי כמה פעמים מש"כ הפר"ד דמחלוקת השבטים עם יוסף היתה אי האצות ילאו מכלל ב"נ דיוסף ס"ל דלא ילאו והשבטים ס"ל דכבר ילאו מכלל ב"נ ועיין רמב"ן עה"ת פ' אמור עה"פ ויאז בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי שס"ל דמיד לאחר המילה ילאו האצות מכלל ב"נ והתוס' חולקין, והנה קיי"ל דאין אישות לעכו"ם לגבי ישראל פי' דישראל הבא על הנכרית אפילו בעילת בעל דינה כפניה לגבי ישראל (ועיין סנהדרין נ"ו ע"ב ודף פ"ב וקידושין כ"א ע"ב וע"ו ל"ו ע"ב) ולדעת קצת פוסקים אסורה בלאו ולקצתם גם זה אינו ועיין בהפלאה כתובות, רק הוה בכלל הבא על ארמית דקנאין פוגעין בו, אבל עכו"ם הבא על אשת חבירו נהרג עליה דלגבי עכו"ם יש להם אישות.

ובזה ידויק נמי שאמר ולא חשך ממני כי אם אותך באשר את אשתו ורמז לה שהיא אשת איש ולא כמו שהיא ס"ל דהיא לגביה פנויה היא, ואי תימא כדברריך שכבר האצות ילאו מכלל ב"נ א"כ לדידי זה קשה שהרי א"כ כבר חטאתי לאלקים שאמרתי על אחי שאוכלים אבר מן החי וא"כ ממ"נ יש כאן חטא אם כשיטתי רעה גדולה הוא שאת א"א ואם כשיטתך אז וחטאתי כבר ולכן מיאן ח"ו לחטוא לה'.

פרשת מקץ

"וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב וגו'" (מא:ג). וזגמ' (מענימ דף י"א) אמר ר"ל אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר וליוסף יולד וגו' תנא חשוכי בני משמשין מטותיהן בשני רעבון ע"כ והקשו בתוס' וא"ת והלא יוכבד בין החומות נולדה ועת רעב היה באותו עת ומ"מ שמשו מטותיהן בשני רעבון וי"ל דלכ"ע לא הוי איסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שימש ושאר בני"א שמשו.

ומהר"א מזרחי תי' דעדיין לא היה ללוי צמ ולא קיים פריה ורביה עד שיהא לו זכר ונקבה והקשה על זה הב"י בא"ח (סי' תקע"ד) דא"כ גם יוסף היה מותר לשמש כיון שלא היה לו נקבה והר"ן תי' דהאיסור אינו אלא משום שישראל שרויין בצער והם ידעו צעמם שהם צרות ויוסף לא ידע וגם עליו הקשה הב"י וצדרישה כתב שאפשר שנחעזרה צליל טבילה ע"ש. ושיטת המזרחי נלפענ"ד ליישב לפי מה שהבאתי במקום אחר מחלוקת הפוסקים אי צ"נ מצוה אפ"ו קודם מתן תורה עכ"פ ואפי' למ"ד דמצווה מ"מ יש לומר דלא צעי זכר ונקבה אלא סגי בשני זכרים או צ"צ נקבות וילפינן ממשנה דקודם מ"מ הי' ועיין יצמות טעם צ"ש.

מסורה "ועל פיך ישק כל עמי" (מא:מ) - "שפתים ישק משיב דברים נכוחים" (משלי כד:כו). נראה לפמ"ש החכם "וחכמת המסכן צויה ודבריו אינם נשמעים" (קהלמ ט:טו) "ואוהבי עשיר רבים" (משלי יד:כ). וז"ש, כיון שעל פיך ישק כל עמי, שאחה תהי' העשיר ומשביע לכל חי ותהי' בכלל אוהבי עשיר רבים ונשמעים דבריו ומתקבלים על הלבו כדרך האוהבים וממילא "שפתים ישק משיב דברים נכוחים", שיתקבלו דבריו ויאמרו עליך שפתים ישק וגו'.

או יאמר דמצינו במשה שלא הוכיח את ישראל עד שכבש להם ארץ סיחון ועוג, ואמרו במדרש הטעם דעד שלא נתן להם חלק הארץ אם יבוא להוכיחם לא ישמעו אליו ויאמרו כלום נתן לנו דבר, רק להוכיח אותנו בא, ולכן המחין עד שנתן להם ארץ סיחון ועוג ושוב הוכיחם. ועיין רש"י (דברים א:ד) אחרי הכותו אמר משה אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לארץ יאמרו מה לזה עלינו מה הטיב לנו אינו בא אלא לקנות המחין עד שהפיל סיחון ועוג לפנייהם והורישם את ארצם ואח"כ הוכיחן ע"ש. וז"ש "ועל פיך ישק כל עמי" שאחה מתן להם מזונות, וממילא יהי' "שפתים ישק משיב דברים נכוחים" שחוכל להוכיחם וישמעו לדבריו. (שנת תש"כ)

ובזה פירשתי פלוגתת הגמ' (ב"ב ט"ו)
 וה' צרך את אצרהם בכל יש
 אומרים צת היתה לאצרהם וכלל שמה
 ויש אומרים צן בגימטריה בכל ואמרחי
 דצוה נחלקו אי קי"ל דצעי דוקא צן
 וצת לפ"ו א"כ ע"כ דצכל צת היתה
 לאצרהם שיקיים פ"ו אצל אי נימא
 דצשני צנים סגי הי"ל יצחק וישמעאל
 ודרש צכל צגימ' צן ע"ש.

וידוע דצרי הפר"ד דיוסף והשצטים
 נחלקו אי אצות דין צ"כ או דין
 ישראל להם השצטים ס"ל דדין ישראל
 להם ויוסף ס"ל דדין צ"כ להם והדברים
 עתוקים ולפי זה אחי שפיר המזרחי
 ויוסף ולוי לשיטתם יוסף דס"ל דדין צ"כ
 להם א"כ אינו מחוייב צפ"ו או עכ"פ
 קיים צב' זכרים ולכן לא שימש צשני
 רעצון ואף דלא היה לו צת לעכו"ם צן
 וצת לאו דוקא אצל לוי לשיטתי' דס"ל
 כהשצטים דדין ישראל להם וא"כ צעי צן
 וצת דוקא לקיים מצות פ"ו וכיון דלא
 היה לו צת מותר לשמש מטתו צשני
 רעצון משום פ"ו וק"ל.

"וטבוח טבח והכין" (מג:טז). וצגמ'
 חולין (נ"א ע"א) וצילקוט
 "וטבוח טבח", פרע להם צית השחיטה.
 צמדדש תנחומא, "והכין", אין דרך
 מלכים להכין מיום לחצירו, אר"י צצת
 היתה ומכאן ששמר יוסף את השצת.
 וצוהר חדש (אות ד') יום השצת הוא נגד
 יוסף הצדיק ויוסף זכה לצחי' זו שהוא
 סוד השלום ע"י ששמר עצמו מלגשת אל
 הטומאה (עיין אה"ח הק' ויקרא יט:א).

והנה המהרי"ט הביא מה שהקשה
 המהרשד"ם צשוחט צצצת אע"פ
 שהוא צמיחה שחיטתו כשרה (חולין י"ד),
 ולמה לא נימא כל מילתא דאמר רחמנא
 לא תעבוד אי עביד לא מהני, ותי' דלא
 אמרינן אי עביד לא מהני אלא היכי דאי
 נימא אעל"מ עי"ו נחקן האיסור, אצל
 הכא אפילו נימא לא מהני מ"מ הצהמה
 שחוטתה היא לפנינו ויצאה מכלל אמה"ח
 לצ"כ (ועיין צמשנת העמרמי יו"ד סי' קי"ג -
 המעתיק).

ולפי קושיית המהרשד"ם דהשוחט
 צצצת שחיטתו פסולה, אפי' לא
 שמר יוסף את השצת ע"כ הי' צריך
 לשחוט צע"ש דשוחט צצצת שחיטתו
 פסולה, ואכתי מנלן דשמר את השצת.
 אצל לפי חירונו של המהרי"ט דלא
 אמרינן אעל"מ ואע"פ שחייב מיתה
 שחיטתו כשרה, וא"כ אי משום צשר
 צשר שרצה לאכול אחתי אמאי שחטו
 צע"ש, וע"כ משום דשמר את השצת.
 וז"ש והכין מע"ש ומכאן ששמר יוסף את
 השצת.

עוד י"ל דהרצותא לפי מה שפי' הפר"ד
 (דרוש א' וע' צס' בית האור אות א')
 דמתחלוקת יוסף ואחיו היתה אי האצות
 יצאו מכלל צ"כ, ויוסף הי' ס"ל דדין צ"כ
 להם ואחיו ס"ל דדין ישראל, וא"כ
 לשיטת יוסף לא הי' צריך לשמור את
 השצת וקמ"ל אעפ"כ ששמר את השצת
 לחומרא, דיחיד ורבים הלכה כרבים עיין
 (עירונין י"ג), והצן.

צמה שחלקתי על האחים והולאתי דצה עליהם כיון שעכשיו אקבל שיטתם וא"א לאחוזו החבל צשתי ראשים.

או יאמר "וחטאתי לאלקים" לפמ"ש ז"ל דהינה"ר לא צא צפעס הראשון להציע לאדם עצירה חמורה אלא עצירה קלה, ואם שמע לו לאחר שעבר כבר אומר לו צעצירה חמורה נכשלת. וזה (שנת ק"ה, אדר"ג ג' ב') היום אומר לו עשה כך - כלומר, שמה שאמה עושה עשה כך כי אין זה עצירה, וכיון שאמר לו ועשה שוב אומר לו לך עבוד ע"ו. וז"ש "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת", דזה סימן שכבר ח"ו "וחטאתי לאלקים" בדבר אחר, מאחר שהגיע לידי עצירה גדולה כזו על כרחך שכבר חטאתי בשוגג עצירה קלה (עיין מהרש"א קידושין דף מ') ולכן עכשיו צא לידי עצירה גדולה. (שנת תש"כ)

"וטבוה טבח והכין" (מג:טז). בגמ' (חולין דף ז"א) פרע להם צית השחיטה והכין טול גיד הנשה צפניהם וכמ"ד גה"ג נאסר לצ"ג.

וי"ל למ"ד דהשצטים ילאו מכלל צ"ג (עיין רמב"ן עה"ט שמות כד:ו) וילא בן איש מצרי והוא בן אשה ישראלית מחלוקת בעלי חוס' והרמב"ן ז"ל (ועיין רא"ם שם וצ"פ"ט פ' ויגש וצנית האוצר אות א') א"כ מאי מהני שפרע להם צית השחיטה הא עכ"פ קי"ל שחיטת עכו"ם אסור מה"מ וקל"ה הי' נראה לפמ"ש הכ"מ

ובזה מוצן מה שאמר יוסף "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים" (לט:ט), ויש לדייק הלשון צאמרו "הרעה הגדולה" היל"ל ואיך אעשה רעה וחטאתי, וגם לשון וחטאתי יש לדייק שהוא לשון עבר היל"ל ואחטא שעכשיו יחטא. ונראה שאשת פוטיפר טענתה היחה לו שאין זה עון גדול כיון שהוא ישראל והיא עכו"ם ואחתי לא גזרו נשג"ז וליכא איסור גדול. אבל יוסף לשיטתו דס"ל דדין צ"ג לו, א"כ הבא על אשת צ"ג חצירו חייב מיחה (עיין סנהדרין נ"ו). ולכן אמר "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים".

ונראה עוד ציאור לשון "חטאתי" שהוא לשעבר, כלומר דאי נימא דדין ישראל לי, א"כ חטאתי כבר לאלקים לפ"מ שכתבנו לעיל דיוסף חלק עם אחיו וס"ל דדין צ"ג להם ולכן הוליא עליהם דצה שחשודים על אצמה"ט, והטעם לפי שהיו אוכלים צשר שחוטא מפרנסת קודם יציאת נשמה לישראל שרי דשחיטה מחרת ולעכו"ם אסור משום אצמה"ט ואם עכשיו יחטא ויסקים לה שדין ישראל לו והיא עכו"ם א"כ הרי חטא למפרע כבר לאלקים צמה שהוליא דצה על אחיו שחשודים על אצמה"ט נמלא דחטא כבר לפי שיטתה וז"ש ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וא"מ דאין זה רעה שאני ישראל משום דאצות קודם מ"מ נמי דין ישראל להו א"כ וחטאתי לאלקים, כלומר כבר חטאתי לאלקים

ומה שנראה עוד לפמ"ש דבקטן מהני עומד ע"ג ומיהו זעכו"ס גדול לא מהני והפמ"ג הקשה מ"ש זבגמ' גיטין כ"ג ע"א קטן כותב גט וגדול עו"ג מהני וזעכו"ס לא מהני גדול עומד ע"ג ומשני עכו"ס אדעתיה דנפשי' עמיד והנה נראה דהא דעכו"ס אדעתיה דנפשי' קעמיד הוא רק כשהוא חפשי אבל עכו"ס שהוא עבד ואדונו לוהו לעשות או אדעתיה דזבגמ' קעמיד וכבר הראתי לדבר סמוכין משו"ת נו"כ"י והמ"ל כעין זה דלענין שליח לדבר עבירה זכור ואין כאן מקומו להאריך ועיין תוס' רי"ד גיטין שם ע"כ די"מ דעבד דידי' נעשה שליח לקבל גט אשתו.

או יאמר לפמ"ש הרא"ש בתשובה, והוצא בטויו"ד סי' רע"א וזא"ת סי' ל"ז ס"ט דקלפים שנעבדו ע"י כותי להרמז"ס פסול ולהרא"ש כשר אם ישראל עומד ע"ג וסייעו קצת, ועיין ז"י שכ"כ רבינו צרוך וזעל העיטור ורז נטרונאי גאון וכן הוא מסקנת הרא"ש ז"ל. וכתב הרא"ש לחלק דמ"ש לענין כתיבת הגט דאמרינן חרש שוטה וקטן שכתב וישראל עומד ע"ג כשר ועכו"ס שכתב אפי' ישראל עומד ע"ג פסול, דאמרינן דעכו"ס אדעתיה דנפשיה קעמיד ולענין מילה צפ' אין מעמידין דר"י צעי מילה לשמה ואפ"ה ימול ארמאי ולא אמרינן אדעתיה דנפשיה קעמיד ומי' דמילה כיון דזרנגע הוא עושה וישראל מזהו ודאי יעשה אדעתיה דישראל מה שאומר לו משא"כ בכתיבת

פ"ד מהל' שחיטה הי"צ אמ"ש הרמז"ס וגדר גדול גדרו וזפ"צ מהל' שאה"ט הי' שכתב הרמז"ס וקרוז צעיני שאף זה מדברי סופרים ע"ש, ובהשגת הראצ"ד ועוד קצת מפרשים דשיטת הרמז"ס דמדאורייתא מהני שחיטת עכו"ס כל זמן שלא שחט לע"ז וא"כ הי' אפשר לומר לזוהו לשחוט צפניהם והנה חועבת מנרים כל אוכלי לאן וכ"ש לשחוט צפניהם וכיון דשחט צפניהם והודיע להם שעכ"פ אינו עובד ע"ז וממילא מה"ת שחיטתו כשרה, ומיהו כבר כתבתי צ"ק דכתוספתא והציאה הש"ך יו"ד סי' ז' וכן מבואר ברמז"ס גופי' במקום אחר (בהט"א) דשחיטת עכו"ס מדאורייתא פסולה וא"כ האריך סמך עצמו שיאכלו משחיטת ממונה על ציתו הא לא ידעו שהוא מנשה ולא יאכלו אותו הבהר. ועיין פר"ח יו"ד סי' ז'.

ומה שנראה קצת, דכאמת לשחיטה לא האמינוהו אלא הם בעצמם שחטו ומה שאמר פרע להם צית השחיטה הוא רק שחש צחתוך הורידין לאחר השחיטה או כמו שמצינו זכה"ג ציוה"כ שאחר מירק אחריו והכ"נ אמר שהם ישחטו ולכן לזה להכניסם הציתה והם ישחטו ומדויק צזה לשון רז"ל שאמרו והכן עול גיד הנשה צפניהם וצפרע צית השחיטה לא אמר שחוט לפניהם רק פרע להם צית השחיטה דעל השחיטה שלו לא הי' סומכין ודו"ק. שוב מלאחי צמהרש"א צח"א שכתב כן והנאני.

ונראה להם אמרו "אשר ימלא וגו' ומת
 וגם אנחנו נהי' לאדני עבדים"
 (מד:ט), וא"כ על ענמם אמרו שיהיו
 עבדים, ויאמר יוסף "גם עתה
 כדברייכם" - לענין זה שאמרתם על
 ענמכם "וגם אנחנו נהיה לאדני
 לעבדים" - כן הוא האמת אבל לא
 אעשה לכם לגמרי כך אלא אשר ימלא
 אחר הגביע, כלומר מי שנמלא הגביע
 בידו לו אעשה כן והוא יהי' לי עבד כמו
 שגורחתם על ענמכם, אבל "ואתם תהיו
 נקיים ועלו לשלום אל אדניכם".

"אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם
 אנחנו נהי' לאדני עבדים, ויאמר גם
 עתה כדברייכם כן הוא אשר ימצא
 אתו יהי' לי עבד ואתם תהיו נקיים"
 (מד:ט-י). והקושיא מפורסמת, שהם
 אמרו "את אשר ימלא אחר מעבדיך
 ומת", והוא אמר שיהי' לו עבד, וא"כ
 איך אמר "כדברייכם כן הוא", והלוא זה
 לא כדבריהם הוא (ועיין במפרשים).

ונלפענ"ד דהנה לכאורה היכן מצינו
 שהגונז ממון במיתה אשר
 הם פסקו לו מיתה שאמרו "אשר ימלא
 אחר וגו' ומת", ואדרבה עיין רמב"ם
 (פ"א מהל' גניבה ה"ב) ובחומ"מ (סי' שמ"ח)
 שכתבו: אחד הגונז ממון מישראל ואחד
 הגונז ממון מן העכו"ם חייב לשלם מן
 העידיה, אבל לא מצינו חיוב מיתה.

וצ"ל דודאי בישראל הדין כן, אבל הלוא
 ב"ג נהרג על הגזל ואפי' על

הגט שהוא דבר גדול אדעתי' דנפשי'
 קעביד והארכתי בזה בחשובה לענין
 עיבוד עורות ע"י עכו"ם וגם לענין גט
 מעושה ע"י עכו"ם בערכאות עיין
 קונט' גט מעושה (דף י').

ומעתה י"ל בעכו"ם השוחט נמי שהוא
 רק רגע כמימרא בסכין חד
 וחלק ומזהו ישראל ועומד ע"ג מהני
 מחשבת ישראל כיון דאמר לי' לעשות
 אדעת ישראל ולא אמרינן אדעתי'
 דנפשי' קעביד וכ"ש דנשחיטה לא בעינן
 לשמה ושפיר מהני כה"ג שחיטה
 מדאורייתא ע"י עכו"ם.

ולפ"ז י"ל דיוסף נזה לאשר על ביתו
 שישחוט על דעת האנשים האלו
 שאחרו יאכלו בזהרים וכיון דהממונה על
 בית יוסף הי' לפי דעתם עבד מלך
 ועושה ע"ד מה שזוהו וכיון שזוהו
 המלך לעשות על דעתם ממילא מהני מה
 שהם עומדים על גביו ולפ"ז אחי שפיר
 שאמר לו לאשר על ביתו פרע להם בית
 השחיטה והם יראו וממילא יהי' עכו"ם
 שחיטתו וישראל עומד על גביו ומהני
 שחיטה מה"ת.

"גם עתה כדברייכם כן הוא אשר
 ימצא אתו יהי' לי עבד" (מד:י).
 ופירש"י: אף זו מן הדין (ועיין רמב"ן).
 ולפענ"ד לדייק לשון גם, גם עתה
 כדברייכם כן הוא דהיל"ל כדברייכם כן
 הוא ולשון גם מיותר.

קמו בשיטתו דדין ז"נ להם, דהאבות לא ילאו מכלל ז"נ ולכן קבלו עליהם האשמה. ולפי שיטתם השמח שפיר דנו "אשר ימצא אהו מעבדיך ומח" כיון דז"נ נהרג על הגזל. והנה יוסף ידע מכל זה ששמע היאך התחרטו על כל המעשה והבין שהם חזרו עכשיו להורות כשיטתו.

אבל יוסף הבין כוונתם וידע כי התרטה שלהם זה רק מחמת הטעות שחשבו שהנרות צאות עליהם בשביל מכירת יוסף והכל טעות ולא ידעו דאדרבה זה הי' למעלת יוסף, כלומר מכירתו הי' לטובתו ולא לרעתו שהרי ע"י נעשה מלך ולא היה לו לעונש אלא מסבב הסיבות הסיבב כן כדכתיב ולא אחס מכרחם אחי הנה אלא וגו' ואחס חשבתם עלי לרעה אלקים חשבה לטובה אצל לדינא הדין עמהם דדין ישראל להם, א"כ יפה עשו לו שמכרוהו. ואילו ידעו כן ודאי לא היו תורין משיטתם, והם הרוז.

וזוה שאמר להם יוסף "גם עתה כדצריכם כן הוא", כלומר גם עתה עדיין הדין כדצריכם הראשונים, והיינו שהאמת אחכם ולא צריכים אחס לתזור בכס משיטתכם, וכאן הודה להם יוסף שדין ישראל להם דהתרטה בטעות הוא, וא"כ "אשר ימצא אהו יהי לי עבד" כי זה הוא דין ישראל, ואם אין לו ונמכר בגניבתו, "ואחס תהיו נקיים".

פחות משו"פ נהרג עליה, וכמו שאמרו בגמ' ע"ז (ע"א ע"ב) ז"נ נהרג על פחות משו"פ ולא ניתן להשבון. וז"ל הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"ט) ז"נ חייב על הגזל בין שגזל עכו"ם בין שגזל ישראל וכן חייב על פחות משו"פ, וז"ל שגזל פחות משו"פ וצא אחר וגולה ממנו שניהן נהרגין עליה, עכ"ל. וא"כ י"ל דכז"נ דנו אה עלמם, ושפיר אמרו אה אשר ימצא הגביע בידו ומח.

אבל הנה ידוע שיטת הפרשת דרכים במכירת יוסף דנתלקו צהא דינא אי האבות ילאו להם מדין ז"נ או לא, ויוסף ס"ל שעדיין דין ז"נ להן עד מתן חורה והשבטים ס"ל שינאו מדין ז"נ. ומעתה תרווייהו קשיין דהשבטים לשיטתיהן כ"ש דאין לו לבנימין עונש מיחה על הגזל, ויוסף לשיטתו אדרבה הו"ל לחייב מיחה בגניבתו. והיאך החליפו שיטותיהם כאן.

ונראה דהנה מלינו "ויאמרו איש אל אחיו אצל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרחת נפשו וגו' על כן צאה עלינו הצרה הזאת, ויען ראובן ויאמר הלוא אמרתי עליכם אל תחטאו בילד וגו' וגם דמו הנה נדרש" (מז:כא-כב). ועיין ספורנו, שחטאחס לשפוך דם נקי שלא הי' בן מות.

והנראה, דצאמת כאן נתמלאו חרטה על מה שעשו, ולכאורה הלוא מדינא עשו. וז"ל דחזרו צהם משיטתם שדנוהו על הוצאת דבה ועכשיו גם הם

לא אמרו ממה שכתיב מנימוסי ישראל כיון שהם ס"ל דבדין ז"ג ידונם, וע"ז אמרו "אשר ימלא אהו מעבדיך ומת" לפי הדין דז"ג. אבל לאחר שראו שיוסף אמר להם "את אשר ימלא בידו יהי לי עבד" ולא ימות ודנם בדיני ישראל, כיון שראה שדנם כדיני ישראל אלמא שמן השמים הסכימו והטו לבצו כן כי לב מלכים ושרים ציד ה' (משלי כא:א) וא"כ נדקו בשיטתם הראשונה דדין ישראל להם, מיד "ויגש אליו יהודה ויאמר כתיב בנימוסינו וכו'" - דלפי שיטתו עתה שדן אותנו בדין ישראל ובדיננו כתיב "ואם אין לו ונמכר בגניבתו" וזה יש לו, מחוייב אתה לשחררו.

ובזה י"ל "ויגש אליו יהודה וגו' ידבר נא עבדך דבר באזני אדני וגו'". ולכאורה מה זה שהלך לדבר באזני השחא. וי"ל דמאתר שראה שדנם בדיני ישראל א"כ צודאי יודע ג"כ בלשה"ק ואמר "ידבר נא וגו' באזני אדני" והבן, ואמר "כי כמוך כפרעה" - בכ"ק הדמיון, אבל לא פרעה, שפרעה אינו מבין לשה"ק ואתה ודאי מבין.

(שנת תשט"ו נדברים אלו נשנו ונאמרו בבית מילה של הרה"ג ר' דוד שלמה שליט"א בן כ"ק אדמו"ר שליט"א בהשתתפות גאוני וגדולי ישראל ובראשם הגר"מ פיינשטיין ז"ל שנחכד בסנדקאות - המעתיק)

ובזה מדויק מה שאמרה התורה "והם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ בינותם" (מז:נג), ולכאורה מאי נפ"מ אי ידעו אם לאו, ומסביר הו"א שלא ידעו, ומה משמיענו בזה. וי"ל דהתורה רמזה לנו שנדע מהיודוי שהתוודו ותזרו בהם משיטתם הראשונה ויוסף הי' נריך לשמוע וידוים זה, וכל היודוי הי' רק מחמת שהם לא ידעו כי שומע יוסף, דאילו ידעו לא היו תוזרים כלל.

ובהא נלפענ"ד לומר דבר נפלא מה דאיחא במדרש (פ' ז"ג) "ויגש אליו יהודה" אמר רבי סימון בנימוסות שלנו כתיב "ואם אין לו ונמכר בגניבתו" וזה יש לו לשלם. והדברים מתמיהים מה זה שסיפר לו יהודה מה שכתיב בנימוסי ישראל, והלוא הוא מושל של מצרים וע"פ נימוסי מצרים דנם. שנית קשה שהרי בקמוך בפרשה מצואר שכולם הסכימו כי את אשר ימלא הגביע צידו ומת וגם הם יהיו לו עבדים ועכשיו שעשה המלך עמהם חסד וחילף עונש הגנב ממות לחיים להיותו עבד ואותם שחרר לגמרי מהאחריות ומעבדות שקבלו עליהם כדין עונש, והוא צא בטענה חדשה כתיב בנימוסות שלנו והיכן היו הנימוסות שלו אחתמול כשאמר וגם אנחנו נהי' עבדים.

ולדנ"ל נראה לומר דהנה מתחילה הם

חנוכה

להניחם לקיים קצת מצות אלא שבשעת קיום המצות או לימוד התורה פי' בעת שיהיו היהודים לומדים תורה יהי מעורב טוב ורע, שגם בדברים רוחניים יהי' עושים אותם עם שינויים בדרך הגוים, וכן רואים שהסכימו להקריב קרבן החמיד ולא בטלו את הקרבנות אלא שדרשו מהם שיקריבו את קרבן החמיד דבר אחר ולא קרבן כשר וכיו"ב.

והנה ההמון עם לא ירדו כ"כ לכוונתם שזה הי' עיקר זממם באופן כזה להחריב כלל ישראל וכן לא הבינו ההמון על שום מה כל כך מלחמת של מתחיהו ובניו, ומה איכפת להו אם יהי' הכל על ד הכושר וטהרה או לא ואם יתערב בזה דבר ומנהג קל הלקות מדרכי העכו"ם ודברים של היונים אדרבה עוד החשיבו מנהגיהם ואמרו יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם מצא ולמד בזממה"ז עד כמה ההמון וגם כמה ממה שנקראים רבנים מחשיבין ומעריצין מחוקי ומנהגי עכו"ם. אבל תשמונאי ובניו השכילו והבינו שאם ללמוד תורה ולהקריב קרבנות ויהי' שלא בטרה ממילא יתרב כלל ישראל וכמ"ש הפוסקים (ועיין בצני"ש) שתנוכה הי' חינוך הבית והי' צריך להיות בטרה דייקא.

ולפי הנ"ל מצוה מה היה הנס ציוס א' שהקשה הצ"י (וכבר מובא במאירי

בהדלקת נר חנוכה מלינו דין חידוש של מהדרין ומהדרין מן המהדרין (שבת כ"א ע"ג), ויש להתבונן וכבר עמדו המפ' בזה מ"ש מצוה זו דהיא רק דרבנן ובשאר מצוות לא מלינו כזאת.

עוד מלינו במנורה וכן צנ"ח דמצוהה בשמן זית וכן כתיב למאור, ודרשו תז"ל לדוקא הטיפה ראשונה שאחרי הכתישה שאין בו תערובות שמרים וך ממש (ועיין רש"י פ' תלוה ד"ה כתיב).

עוד יש להעיר בנס חנוכה כשנכנסו היונים להיכל וטמאו כל השמנים שבהיכל ופרצו ציה י"ג פרצות וכו' (עירובין ק"א). ולכאורה יש להבין, מה הי' כוונתם בזה שפרצו פרצות וטמאו כל השמנים ולא החריבו את הציהמ"ק או הליחותה באש כמו שעשו אח"כ נבוכדנצר ותצרו וצ"ב, וגם למה דוקא י"ג פרצות.

והנראה בזה דהיונים ידעו שלגזור על ישראל שלא לקיים מצות לצד לא יועיל ולא יוכלו להם שהרי עם ישראל קדושים הם וימסרו נפשם וגופם כדי לקיים התורה כמו שהי' בכל דור ודור, וכמו שאחז"ל במס' סנהדרין (ע"ד ע"ג) אפי' אערקתא דמסאנא בשעת השמד אסור לשנות, וגם היונים ידעו מזה. ולכן התחממו להעבירם על הדת באופן אחר והוא העיקר שרצו היונים

זוה הי' עיקר מגמתם של חשמונאים וצניו ומה שמסרו נפשם עליו, וכמו שמצינו בתורה הקדושה "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט:ו), ואח"כ צפ' קדושים (ויקרא כ:כו) "ואצדיל אתכם מכל העמים להיות לי", שזה כתנאי שאם רוצים להיות להשי"ת ממלכת כהנים וגוי קדוש אז צריך להיות ואצדיל אתם מכל העמים להיות לי, ואם לאו הרי הם של נצובדננר וחצרו כדרשת חז"ל עיין רש"י שם. ועיקר אמונתו היא "אתה בחרתנו מכל העמים".

ובמ"ש נלפענ"ד לפרש מדרש חמוה שכתבו שהיונים אמרו "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל". ולכאורה למה אמרו שאין לכם חלק באלקי ישראל, הי' להם לומר שאתם כופרים ח"ו או שאין לכם באלקי ישראל, ול"צ הלשון חלק. ולפי האמור מובן שרצו היונים לצטל היינו החלק באלקי ישראל בלי תערובות פסול בתוכה. וכונתם כדי לערצב הטוב עם הרע, הטמא עם הטהור, ולא הי' איכפת להו אם יהיו מאמינים באלהי היונים וג"כ באלקי ישראל ולא רצו רק לצטל חלקי אחד ח"ו. ולפ"ז אחי שפיר למה דוקא שמן זית זך בלי תערובות ואפי' משהו לא של שמרים או פסולת.

ומה מדויק בזה תיקון המצוה של הדלקת נרות עיקר הדלקה, למהדרין, ומהדרין מן המהדרין שיהיה דוקא בכל הידורים בלי שום תערובות

ותוס' הרא"ש במס' שבת, והרבה פוסקים דלכאורה הי' יכולים להדליק בטומאה, דטומאה הותרה בצבור ולמה הולכנו לנכס (עיין רא"ם ומהרש"א שבת שם ושו"ת חכ"צ והפנ"י ועוד). אבל לפי הנ"ל הי' עיקרו של נס לצרר הטומאה מהטעמה שיהי' נקי וטהור בכל ההידורים ולהצדיל בין הטהור ובין הטמא. ומשו"ז הצריכו דוקא שמן טהור גם ביום א' דזה הי' עיקר כוונת מלחמתם של החשמונאים.

ובלבט בדרך זה מאירים כספירים דברי הפייטן שדייק בלשונו: בני צינה ימי שמונה קצעו שיר ורננים, דלכאורה למה דוקא בני צינה. ולפי הנ"ל מצואר דרק בני צינה הבינו זאת מה השמחה של צירור טמא מטהור, ודוקא ימי שמונה שגם ביום א' הי' צריכין להנכס ועוד יותר להראות שאין להשתמש בשמן טמא כלל להדלקת המנורה ונרותיה שהיא מרמז על חינוך בית ישראל ודו"ק.

גם בפיוט על הנסים סודר כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתיך ולהעבירם מחוקי רצוניך וכו' נראה ללא היה כוונתם להחריב ביהמ"ק אלא להשכיחם התורה ותוקי רצונו של הקב"ה ולטמא המקדש והשמנים ולפרוץ פרצות זכרם הי' ובקדושתו ולכן עיקר הנס שעשו החשמונאים וטהרו את בית המקדש והדליקו נרות בחלרות בית המקדש להראות שצריך דוקא שמן זית זך בלי תערובות ורק אז אפשר לקיים תורה ומצות ולהשאר נאמן לה'.

ופסולת כי כן הי' עיקר הנס שהיה ההידור והדיוק באופן ההדלקה מגוף המצוה והנרות הללו קודש הם בקדושה גמורה ואין לנו רשות להשתמש בהם שום תשמיש של חולין וכ"ש שלא לפוסלם בחערובות ולשנות כרוננו וכרצון היונים והמתיונים אלא הכל בלתי לה' לבדו.

וידוע שזה ג"כ גורם החורבן בזמנינו שצכל אופנים רוצים לערצ בהחורה הבחי ספר של לימודי עכו"ם ודעותיהם ומנהגיהם ר"ל וכיו"ב, וידוע שהנצי"צ סגר הישיבה בוואלאזין בשביל שרצו הממשלה זדון צפולין שילמדו חצי שעה שפת המדינה. ונראה דמה"ט תקנו דייקא נר חנוכה מפתח ביתו ולחוך להראות החילוק שאין אנחנו מחערצים עם העכו"ם ובדרכיהם, ומדליקים דוקא שמן זית וך שיהי' וך ממש בלי חערובות שמרים כלל. ועיי"ז מדליקה עד שמהא שלהבת עולה יפה (עיי' רש"י בהעלותך וצמ"ר) דבאופן כזה יוכל להיות שלהבת עולה אם הוא וך ממש, וכמ"ש ר"ה הקצ"ה לזכות את ישראל לפיכך הרצה להם חורה ומצוות וכו' - והיינו מלשון וך, שהקצ"ה ר"ה שישראל יהיו זכים ומזוקקים שבעתים כשמן כחית למאור.

ובזה מובן מפני מה נמנעו היונים מלהחריב המקדש אלא פרצו בו פרצות, כי צדון עשו זה ומחשבתם היטה שרצו לערצ בו בלתי טהרה ולפרוץ צחומת קדושת ישראל, וגם עשו י"ג פרצות כנגד י"ג מדות ומכילין דרחמי

שח"ו רצו לבטל הארתן, ונרמז זה במקרא כשמן הטוב על הראש היורד על הזקן וכן אהרן שירד ע"פ מדותיו, דמדת אהרן הי' להגיד שבחו של אהרן שלא שינה והיינו שמן הטוב י"ג מכילין דרחמי' הנרמזין צוקן אהרן ואפשר רק בשמן הטוב, ואולי דזה הכונה (כריחום דף ו') שהיו משה ואהרן מטטערים שמא מעלו בשמן שני טפים שירדו על זקן אהרן כי ח"ו שמא שינוי והעידה החורה שלא שינה.

ומשו"ז דוקא צוה תקנו מהדרין ומהדרין מן המהדרין, שדייקא הם המהדרין במצות הבינו עיקר הנס שהי' וכמ"ש בני צינה ימי שמונה קצעו שיר ורננים. (שנת תשמ"ט)

גרסינן בירושלמי פי"א דתרומוס מי שאין לו שמן של חולין מדליק בשמן שריפה בחנוכה. והקשו המפרשים דנימא מצות מצטלות זו את זו ששמן טמא מצותו בשריפה ויצטל מצות הדלקת נר חנוכה, ובפרט כי זו מצוה דאורייתא והדלקת נר חנוכה מדרבנן. עוד הקשו שהרי אין עושין מצות מצילות מצילות, [ואפשר דדוקא לכחטילה אבל היכא דא"א באופן אחר מותר ודו"ק].

ואשר נראה די' לחקור צטעם דעוסק במצוה פטור מן המצוה, דהרמב"ן ז"ל שבת כ"א כתב דכל שאדם משמש ממצוה זו למצוה אחרת ציזוי מצוה הוא דמיחזי כמאן דלא חביבא ליה

רק חצי כוונה וא"א לכוין לשמיהן צבת אחת, והפסיד לראשונה או לשני' או לחרוייהו.

ומקום הספק הוא אי דוקא בשתי פעולות אמרינן אחד מכחיש את חצירו או מבטל או דילמא הוא הדין בשתי כוונות ופעולה אחת, בקינור אי שאני מדליק מנר לנר שבפועל מכחיש ומצוה המצוה אבל במכוין לשתי מצות אין הכונה לקיים צ' מצות מצוה המצוה הראשונה ואפשר לכוין לשמיהם ביחד או דילמא א"א לכוין שתי כוונת ביחד דכל שמכוין למצוה אחת וחוזר ומכוין לשני' הרי זה מבטל הראשונה, ולא מיבעיא למ"ד מצות לריכות כוונה א"כ כל מצוה לריכה כוונה שלה לגמרי ומחייב לכוין לשם מצוה זו וי"ל דהמכוון לשניים לא קיים כלום אלא אפי' למ"ד מצות א"צ כוונה מ"מ סתמן לשמן לא מהני אלא כשאינו מכוין באחרת אבל אם מכוין לאחרת הו"ל כהיפך כוונה לאותה מצוה וכמ"ש ריש זבחים דמינה מחריצ צה והראשונה מתבטלת או שניהם מתבטלין.

וראיתי בילקוט שמעוני שמואל עה"פ וחנה היא מדברת על לבה, כתב טעם דנשים פטורות ממצות עשה שהז"ג דאנשים יש להם שני לצבות כמ"ש ומלאת את לבו על לבצכם לצב אנוש יסעד אבל אנשים אין להם אלא לצב אחד וחנה היא מדברת על לבה ולא על לבצה וכן במלאכים כתיב וסעדו לבצכם אחר תעבורו ובאנשים לחם לבצ אנוש

הך מצוה ועבד מצוה אחריתי וע"כ לא שרי אלא להדליק מנר לנר דתרוייהו חדא מצוה נינהו כלומר מצות נר חנוכה ומין במינו אינו בטל אבל שאר מצות נראות כמבטלות זו את זו ומסחייע הך קצרה מדאמרינן בגמ' דמעכבא וכו' ע"ש. אמנם הריטב"א (סוכה כ"ה) פי' דכיון שהלך מעוסקו במצוה שמחייב צה ומקיים מצוה אחרת אבד תרוייהו, דראשונה לא קיים שהרי הניחה באמצע לקיים השני' ומצוה שנייה לא קיים שהרי פטור הי' ממנה בעוסקו במצוה הראשונה, ונמצא מצות מבטלות זו את זו ולא קיים כלום.

ומעתה יש לחקור בעושה מצוה אחת ומכוון בעשייתה לקיים עוד מצוה אחרת בעשי' זו כלומר העשי' אחת הוא לשתי המצות ואין פעולה אחרת אבל יש שתי כוונות והכוונה אחרת בכל מצוה, כלומר כוונת מצוה שמקיים אינה ככוונת מצוה השני' ולמשל שריפת תרומה עמאה שהוא מ"ע ולריך לכוון למצוה אלא שמכוון גם למצוה שני' כגון להדלקת נר חנוכה וכיו"צ, אי נימא דהו"ל כדין שאין מדליקין מנר לנר דהולך ממצוה למצוה ומצוה מצוה ראשונה ומכחשה בכוונה עכ"פ שהכוונה היא עיקר המצוה וכמו שבנר חנוכה המדליק מנר לנר מכחיש נר אחד קצת הכ"נ מכחיש המצוה הראשונה במקצת ע"י שיש לו כוונה גם למצוה שנייה ומפסיד בכוונתו השנייה למצוה הראשונה ולשני' כיון דבכל מצוה ל"ל

יסעד ולכן אין מלאך עושה שתי שליחות שאין לו אלא לב אחד, והסברתי הדברים במקום אחר שלפי שאשה משועבדת לבעלה בכל שעה ואין ביכלתה לקיים שתי דברים בפעם אחת שאין לה אלא לב אחד ולכן פטרתה החורה ממ"ע שהו"ג משעבודה לאציה שבשמים מפני השעבוד שנתן לה על בעלה [וכעין טעם זה כתבו החוס' בפטור נשים ממ"ע שהו"ג] אבל באנשים שיש להם שני לבבות חייב בכל, שהרי אפשר בפעם אחת על כמה ענינים, וכן שתי מצות נמי בכלל, אלא די"ל דהקב"ה דורש לבבות ונקיים המצוה לרין לכוין בכל לבבו וכמ"ש ומנחת אה לבבו נאמן לפניך ובכל לבבך ובכל נפשך. ולפ"ז לכאורה מטין הדברים דשתי כוונות אפשר לכוין באיש ולא באשה.

פרה אדומה ה"ג) שכתב הממלא באחת ידו ועושה מלאכה בידו האחרת או הממלא לו ולאחר או שמילא לשנים כאחת שניהם פסולין שהמילוי מלאכה ונמנא כל מילוי משניהם כאלו עשה עמו מלאכה אחרת. וכחז עליו הראב"ד ז"ל א"א דעמי בכל אלו לאו משום מלאכה הוא נפסל אלא מפני היסח הדעת וכו' וכלל של דבר אין אדם יכול לכוין דעתו לב' דברים כאחד או לשני בני אדם כאחד נפרדים במעשיהם וא"א בלא היסח הדעת כו' ע"ש.

והנראה דבר חדש מחלוקת הראשונים אי אדם אחד יכול לכוין לשני דברים כאחד וה"ה לשני מצות וכנ"ל ועיין רש"י (חולין דף ט' ע"ב וגיטין דף נ"ג) והרא"ש בח' (פרה פ"ט מ"ג) דרש"י נמי מפרש מטעם היסח הדעת ועיין חוס' פסחים י"ח ע"א נפסלו המים משום מלאכה ובספרינו משנ"ה (ח"ג ס' רכ"ג) הארכתי קצת בביאור סחירת רש"י הנ"ל ע"ש.

איברא דיש לעיין שהרי באמת יש מצות שנוהגות בכל שעה וכגון שש מצות שחשב החרדים וכיוצא בהם וא"כ היאך מקיימין מצות אחרות באותה שעה ומכוין למצוה אחרת שנמנא מסיח דעתו משש מצות האמורות וכן המניח תפילין ונוטל אתרוג וכיוצא בו כמה מצות וא"כ ע"כ שאפשר לכוין בזמנה מצות בשעה אחת ולא מצטלות זו את זו ולא אמרינן זכה"ג העוסק במצוה פטור מן המצוה ועיין חוס' שמתלקין בין אפשר לקיים שניהם ובין שא"א.

נחזור לדין דא"כ לכאורה תקירתינן הוא מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל דאי נימא דאדם יכול לכוין לשתי דברים צבת אחת הכ"ג יכול לכוין בשריפת שמן לשתי מצות ולהראב"ד כיון דאינו יכול לכוין א"כ ליכא להדליק והבן. ולפ"ז י"ל דבאמת זו מה שאמרו בירושלמי דכוין שיש כאן שתי מצות וי"ל דמצטלות זו את זו דא"א לכוין שתי כוונות צבת אחת ובפעולה אחת ולכן אין

ובד דייקנין נראה דבר זה לכאורה מחלוקת הראב"ד ורמב"ם (פ"ז מהל'

גוססין כי נזיר אסור ליגע בגוסס אלא כלומר קרוב לגוססין.

ולפמ"ש דהחשמונאים נמי שהיו טהורים גוססין שוינהו להני יונים ויאלו מן הביח מיד שלא יטמאו ואחי שפיר וטמאים ציד טהורים שלא רצו לטמאות עצמן. וכעין זה ראינו למו"ר הגה"ק מקלוזיענבורג זלה"ה שהי' אקושיית הרא"ס שהרי כולם היו טמאי מחים והיאך הדליקו את המנורה, וחי' שנעשה להם נס להחשמונאים כשהרגו את היונים שלא ילאה חיומם עד שכבר פרשו מהם הכהנים כעין שמצואר צתרי"י (במדנר כה:ח) צי"צ נסים שנעשו לפנחס דאחננטרו כד חיינ בגלל דלא יסתאב כהנא צאהלי דמיחא ע"ש.

ובזה אחי שפיר נמי וטימאו כל השמנים שציהיכל דלכאורה כיון שהיו שם הכהנים טהורים גם השמן לא נטמא ולהני"ל אחי שפיר דהכהנים מיד שעשעוס גוססין יאלו מההיכל שלא ימיחו עליהם ויעמאו אוחס והיו נוהרים על הטומאה וכיון שהכהנים יאלו ומחו הגוססין וטמאו כל השמנים שציהיכל והבן.

בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן ולא הי' בו להדליק אפילו יום אחד. כך היא גירסת השאילמות, וי"ל חדא דאמר צדקו ולא מצאו בלשון שלילות הי"ל צדקו ומצאו פך אחד של שמן והי' צו להדליק יום אחד או

מדליקין וכדעת הראב"ד אצל י"ל צדיעצד הרי אנו נמי עושין כמה מצות שא"א זולתם וכגון השש מצות וכיוצא בו שכיון שא"א צאופן אחר מותר לקיים הכ"נ צדיעצד מדליקין ויאל ידי חובתו, אלא דלפ"ז אשה שאין לה אלא לצ אחד לא מוכל להדליק בשמן שריפה שא"א לה לכיון צ' דברים שאין לה אלא לצ אחד.

אלא די"ל דאשה נמי מצי להדליק לפמ"ש החוס' קידושין צסס ר' יוסף מא"י דאשה אינה מצוה על מ"ע דשריפת קדשים שהוא מ"ע שהז"ג א"כ אינה מצוה להדליק שמן שריפה ואאלה הרי כשמדלקת לשם נר חנוכה הרי היא כמצוה וליכא שחי מצות ולא הוי חבילות חבילות.

בנוסח על הנסים מקרת גבורים ציד חלשים ורצים ציד מעטים וטמאים ציד טהורים ולכאורה כיון שטמאו כל השמנים שציהיכל מסתמא נטמאו גם הכהנים ציהיכל וא"כ מאי וטמאים ציד טהורים איכא.

וי"ל לפמ"ש צשמשון (נזיר ד' ע"ב) דנזיר שמשון מטמא למחיס ופריך ומגלן דמטמאי למחיס אילימא מדכתיב צלחי החמור הכימי אלף איש דילמא גרויי גרי צהו ולא נגע צהו אלא מהכא ויך מהם שלשים איש ויקח את חליצותם דילמא אשליחין צרישא והדר קטלינן ויך ויקח כתיב ודילמא גוססין שוינן אלא גמרא גמירי לה ועיין חוס' שס לאו דוקא

ולטמא אחרים בכשיעור ע"ש ועיין
רמב"ם (פ"ט מהל' טומאת אוכלין ה"ב).

והנה לשיטת ר"ת דמשקין פחות
מכשיעור אין מקבלין טומאה א"כ
יש לומר דלכן לא מצאו רק פך אחד של
שמן ולא הי' צו אפילו להדליק יום אחד
שהי' פחות מחצי לוג או פחות מרביעית
שאינו מקבל טומאה ולכן לא נטמא כלל
האי שמן ושפיר הי' יכולין להשתמש בו
אלא דלריך שהי' מונח בחותמו של כה"ג
שלא נימא שאפשר האי משהוא שמן כבר
הריקוהו מחצית גדולה שנטמא וגם זה
נטמא ולא פרחה טומאתו מיניה ולכן
ע"כ הי' מונח בחותמו של כה"ג וידעו
שלא צא מחצית אחר ומשמן כשיעור
שנטמא והאי שמן לא נטמא דאינו מקבל
טומאה שהי' פחות מכשיעור.

ולפ"ז מדויק הכל שהיונים טמאו כל
השמנים וצדקו ולא מצאו שמן
טהור כלל אלא שמצאו פך אחד של שמן
שהי' מונח בחותמו של כה"ג וידעו שלא
נפתח אלא דאעפ"כ שלא לחוש שניסט
וכיוצא בו לא הי' צו להדליק אפילו יום
אחד והי' פחות מכשיעור ואינו מקבל
טומאה ולכן אפילו אם הכהנים היו
טמאים לא טמאו השמן ומעתה הכל
מיושב שכתב צדקו ולא מצאו שהרי
באמת לא מצאו שמן כשיעור אלא פך
אחד מצאו ושם מצאו פחות מכשיעור
שמן ולא הי' צו להדליק אפילו יום אחד
לרמו שלא הי' כשיעור שיקבל טומאה,
ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים

לגירסת השאלתוח ולא הי' צו להדליק
ליום אחד, עוד יש לדייק שלא אמר
צדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן
טהור ולמה לא הזכיר שמן טהור כלל
שהרי עיקר הנס שהי' שמן טהור, עוד
הקשו האחרונים כיון שלא הי' להם
מנורה שהמנורה נטמאה א"כ אפילו
השמן הי' טהור שוב נטמא במנורה
דכלי שרת שנטמאה מטמא השמן, עוד
הקשו הרי אפילו עשו מנורה חדשה
מכלי עץ העשוי לנחת או משפודין שאין
מקבלין טומאה הרי עכ"פ הכהנים היו
טמאים וטמאו בהדלקתן.

והנראה צ"ד לפ"מ דמצואר בגמ'
(פסחים ל"ג ע"ב) יתיב רב אחד
בר רב עויא קמיה דרב חסדא ויתיב
ואמר משמיה דר' יוחנן ענבים שנטמאו
דורכן פחות פחות מכביצה ויין כשר
לנכסין אלמא קסבר משקין מיפקד
פקידי לאימת קא מיטמאי לכי סחיט להו
לכי סחיט להו לימיה לשיעורי, אי הכי
כביצה נמי דהתנן טמא מת שסחט זיתים
וענבים כביצה מכוונת טהורין החס
דיעבד הכא לכתחילה גזירה דילמא אחי
למיעבד יותר מכביצה ע"כ. ונחלקו רש"י
וחוס' דשיטת רש"י דאוכל ומסקה מקבל
טומאה בכ"ש אבל אינו מטמא אחרים
אלא אוכל כביצה ומסקה ברביעית, ור"ת
חולק דאוכל ומסקה נמי אין מקבלין
טומאה אלא כביצה או ברביעית ע"ש
בחוס' ד"ה לאימת והרב ר' יוסף כתב
דלקבל הכשר גם אוכל ומסקה בעי
שיעור אבל לקבל טומאה מקבל בכ"ש

שהי' הפך חמוס והי' למיד פחיל עליו מ"מ הא קיי"ל דאין קודש ניצל בצמיד פחיל ושמן זה הי' קודש וצפרט שהי' מונח בצוחמו של כה"ג וא"כ גם השמן שבפך הי' טמא, אצל לפמ"ש שלא הי' שם כשיעור שמן לקבל טומאה א"כ לא נטמא דפחות מכשיעור לעולם לא יטמא ואחי שפיר.

ובמ"ש נראה נמי למה טעם שתקנו שתדליק חצי שעה עד שתכלה רגלי דתרמדאי ולכאורה כיון דהכל תקנו בשביל הדלקת המנורה ודוגמא דמנורה א"כ לתקנו נמי להדליק כל הלילה. ולפמ"ש אחי שפיר שהתיקון הי' דומיא דנס וכיון דהנס הי' בפחות מכשיעור שמן שלא הי' צו להדליק אלא שעה קטנה ולכן שפיר תקנו דומיא דנס. ומה מובן בזה שיטת הגאונים הוצא בש"ג דלשיעורא אפי' אין לו רק כ"ש נמי יוצא וצאמת בגמ' ב' תירושים א"נ לשיעורא וצ"ע לכאורה, אצל לפמ"ש אחי שפיר דכן הי' עיקר הנס שלא מצאו רק משהו שמן ואעפ"כ הדליקו לזכר ולכן הדלקה עושה מצוה ואם כצתה אין זקוק לה וכל שהדליק כ"ש יצא וכנ"ל.

כלומר הכהנים הדליקו הגם שהיו טמאים וגם המנורה היחה טמאה מ"מ כיון שלא קבל השמן טומאה היו יכולין הכהנים להדליק והמנורה לא טמאה השמן והנס הי' שכל הלילה שמונת ימים הי' דולק, ושפיר מיושבת נמי קושית הצ"י מה הנס הי' ציוס ראשון שהנס הי' שהי' פחות מכשיעור ודלק כל הלילה.

אלא דא"כ מובן נמי שתקנו כצתה אין זקוק לה כיון כשהדליקו לא הי' כשיעור וחשבו שיכבה מיד אלא שנעשה נס והדליקו ולכן גם לדורות כעין הנס שאם יזכה וידליק ידליק ואי לאו אין זקוק לה, ותקנו נמי אסור להשתמש לאורה דאסור להשתמש צמעשה נסים והתם הכל הי' נס דהשמן שהי' פחות מכשיעור נשאר מיום ליום שלא יטמא ולא יטמא ואחי שפיר הכל והבן.

ובמש"ב נלפענ"ד לישב קושיא שהקשה הגה"ק אדמו"ר מצאנו וזלה"ה בעל ד"ח דכיון שנהרגו שם אנשים מישראל בעזרה ומת מטמא צאהל גם השמן שבפך נטמא מחמת ט"מ ואף

פרשת ויגש

וכיון דמלך צמשפט יעמיד ארץ וצ"נ שהטה דינו נהרג עליו כמו שמצואר צירושלמי הציאה הרמב"ן פ' וישלח (ל"ד י"ג צד"ה מה"ד ומתן) צמעשה דשכס וצירושלמי שלנו לא מצאנו, ולכן צריך להכיר כל הלשונות וכיון שאינו מצין צלה"ק יאמר יהודה להמושלים שהטה דינו מפני שלא הצין לשונו ולכן לקח מהם אה שמעון והניחו צצית האסורים וכן רוצה לעשות עם צנימין וזה שאמר אה חקניטני אהרוג אותך ואה אדונך פרעה משום צ"נ שהטה אה דינו.

עוד יש לומר למה צריך מלך מצרים להכיר כל הלשונות דידוע דנימוסי כל מדינה שונות זה מזה ומי שצא ממדינה אחרת אשר אין שם חק כזה ועצר כאן על החק אין ענשו כ"כ גדול ממי שגר כאן וידוע מחקי המלך כי צאמת מה יעשה האורח שלא ידע מהחוקים ומשפטים של מדינה זו ולכן צריך מלך להצין כל הלשונות כדי שיצין משפטי וחוקי שאר המדינות ויצין משפט האורחים לאמתו.

והנה מלך שעצר על נימוס המדינה ודאי שהוא ג"כ צן מות ולכן אמר כי כמוך כפרעה שאתה ג"כ כעין מלך שיש צידך להמית ולהחיות וכיון שעצרת על החק אה חקניטני אהרג אותך ואה אדונך פרעה ששניכס צני מות.

"ויגש אליו יהודה וגו' ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" (מד:יח). וצמדרש הציאו רש"י אה חקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך פרעה וראיתי צח"ס דיהודה דבר אליו צלשון הקדש כמ"ש צהפלאה וידוע דמלך מצרים צריך להכיר כל הלשונות כמשו"ל ופרעה שלא הכיר צלשה"ק השציע אה יוסף שלא לגלות ועי' קוטה (ל"ו ע"ג) ואמר כי כמוך כפרעה שגס אהה צריך להכיר צכל הלשונות ואה תאמר שכל הלשונות אהה מכיר חוץ מלה"ק שגס פרעה אינו מכיר א"כ הריני הורג אותך ואת אדוניך פרעה כי אלשין אליכס אלל שרי המדינה שאין אינכס מכירים לשוננו.

וצ"ב למה צאמת הצריכן המצרים שמלכס יכיר צכל הלשונות ונלפע"ד דהס ס"ל דהוי דוגמא דסנהדרין דמלך צמשפט יעמיד ארץ וצמגילה (י"ג ע"ג) דמרדכי צ"ל שצעים לשון מפני שהיה מן הסנהדרין וצסנהדרין אמרינן מפיהם ולא מפי מתורגמן וכחצו המפורשים הטעס דאינו דומה שומע מפי הצעל דין או העד דאז מצין התנועות והצרת הקול וידוע להצחין האמת לא כן כששומע מפי המתורגמן אפשר שיסנה הענין קצת או ישחנה ההדגשה ועי"ז ישחנה הענין

באחד מהם היינו ציניהים ולא דנינוהו לפי זה כולו חייבין ואפי' להרמזין ז"ל שחלק על הרמז"ס אבל עשה עכ"פ איכא (עי' משו' ח"ט ח"ב י"ד) ולכן אמר יהודה מה נאמר לאדני הנני עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע צידו.

אבל כיון שראה יהודה שיוסף אמר חלילה לי מעשות זאת הדין מזה דיוסף אינו רוצה לדונם צדין עכו"ם וכדין צ"נ דכולם חייבים אלא רוצה לדונם צדין ישראל דהם אינם אחראין ולכן ויגש אליו יהודה ויאמר לפי המצב עכשיו נשחנה כתיב בנימוסינו ואם אין לו ונמכר בגנבתו והאי יש לו פי' כיון שאתה דן אותנו ע"פ דיני ישראל אי"כ צריך אתה לשחררו לגמרי. וזוהי י"ל נמי למה דוקא עכשיו התחיל לדבר אמו בלה"ק די"ל כיון שראה אותו דן אותם ע"פ דין ישראל דבר אמו בלשונם ג"כ.

וי"ל הא ללא אמר ליה מקודם דכתיב בנימוסי ישראל ואם אין לו ונמכר בגנבתו ורק רצה מתחלה להיות כלם עבדים משום דאסור ללמוד תורה לעכו"ם [אף שכבר כתבתי דקודם מ"ח הי' מותר וע' פנים לתורה] משום דמגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ולכן לא רצה ללמדו משפטי ישראל אף שהיה צריך לטובתם. ועיין צ"ק ל"ח בהני תרי שלוחי מלכות וביש"ש שם דחייב למסור עצמו שלא למסור וללמוד שקר לעכו"ם.

ולפי טעם השני י"ל מה שאיתא במדרש ויגש אליו יהודה ובמדרש אמר יהודה כתיב בנימוסינו אם אין לו ונמכר בגנבתו והאי יש לו ול"ע מה זה בא יהודה להגיד לו נימוסי מדינה אחרת ולפי חק מצרים בן מות הוא או עונש אחר ולהני"ל י"ל דלכן אמר לו כן כדי שידע שיש חלוק בין נימוסי מדינה ומדינה ועיקר הטעם שצריך לידע כל הלשונות הוא כדי שידע להבחין ציניהים ולכן צריך להתחשב בנימוסיהם.

א"י דהנה בשלהי פרשה דלעיל כתיב (מד:טו) שאמר יהודה הנני עבדים לאדני ונתרצה והודה שכלם יהיו עבדים ואחר שאמר יוסף חלילה לו לעשות כדבר הזה והקל עליהם המשפט ויגש אליו יהודה ולכאורה למה חזר בו וכבר כתבתי מזה צ"ד.

נראה דהנה הרמז"ס בצפ"ר שופטים (ה' מלכים פ"ט הי"ד) צמעה דשכס כתב האריך עשו בני יעקב הצדיקים המעשה הזה לשפוך דם בני שכס ואמר שצ"נ מצווים על הדינים והוא להושיב דיינים בכל פלך ופלך לדון בשבע מצות שלהן וצ"נ שעבר על אחת מהן הוא נהרג צסיף עכ"ל, ראה אחד שעבר על אחת מהן ולא דניהו להורגו הרי זה הרואה יהרג צסיף המפני זה נחייבו כל בעלי שכס הריגה שהרי שכס גזל והם ראו וידעו ולא דניהו ועיין רמז"ן פ' וישלח ל"ד י"ב שחלק עליו. ולדעת הרמז"ס אחר שמצאו צנ"י הגניבה

אח מנשה דהמזרים לא ידעו משפה זו ולא היה שום אדם בעולם חוץ מצנ"י שדברו בלה"ק ולכן לא למדה יוסף ג"כ לפרעה ולכן כשרצה שיכירוהו אמר כי פי המדבר אליכם בלה"ק ע"כ שאני יוסף דאל"כ מנא ידעתי בלה"ק דמי שאינו יהודי לא מצין בלה"ק. אלא דאף שהדבר נראה נכון בהגדה.

אבל אני תמה על מרן הח"ס ז"ל שהקשה אמאי לא בקש פרעה מיוסף שילמדו שפה העברית בסתר שהרי בגמ' סוטה שם (דף ל"ו ע"ב) מפורש שבקש ממני ללמדו לה"ק אלא שלא יכול ללמוד וז"ל א"ל אגמריי אגמריה ולא גמר אמר ליה אישתבע לי דלא מגלות אישבע לו וכו' ע"ש הרי דרק אחר שלא יכול ללמוד לה"ק מיוסף בקש ממני שישבע לו שלא יגלה ונע"ג. גם נע"ק מה שכתב הרמב"ן שהיו הרבה אנשים במזרים מדברים לה"ק, וי"ל דפרעה דוקא לא הי' יכול ללמוד ומאת ה' היחה כדי שירא מיוסף ודו"ק.

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני וגו'" (מד:יה). ונראה ע"ד הפשט לפי מה דקיי"ל שהדיין צריך לשמוע מפי העד ולא מפי אחר או המתורגמן וגם צריך להצין מה שהעד או הבע"ד מדבר, והטעם כי אינו דומה השומע מפי העד ממש מהשומע מפי המתורגמן ולא רק מפני שאפשר שהמתורגמן ישנה התרגום אלא שהשומע מפי עד מכיר ומצין

ולפי הנ"ל יש ליישב עוד קושיא חדא מה שראיתי להח"ס ז"ל שהקשה מ"ט לא בקש פרעה מיוסף שילמדו שפה העברית בסתר ובאיזה חדשים היה יכול ללמדו הלשון ולא היה פרעה נכנע לו כל ימיו שלא יעבור שזועחו ויגלה סודו וגם למה לא למד אצל מי שהוא אחר לה"ק.

ולפענ"ד י"ל דיוסף ס"ל דגם לשון הקדש אסור ללמוד לעכו"ם ולכן נקרא לשון הקדש שיש בו קדושה ועוד דעל ידי זה יוכל ללמוד תורה והוי בכלל לומד תורה לעכו"ם ולכן לא רצה ללמדו הלשון ואולי כך קבלו השבטים מיעקב אבינו שלא ללמד לעכו"ם לשון הקדש. ואם נקבל ז"ל יש ליישב קושיית הרמב"ן ז"ל על הפסוק כי פי המדבר אליכם ופי' ז"ל בלה"ק והקשה הרמב"ן ז"ל ומאי ראייה הוא זה שימצא במזרים מדברים בלשון ההוא הלא מזרים קרוב הוא לכנען.

ולפענ"ד לשיטתו כ"ש דקשה א"כ למה לא למד פרעה לה"ק שפת המדינה הקרובה אליו כ"כ אצל להנ"ל אפשר לומר דלא היו אז כבר אנשים מדברים לה"ק ובכנען מדברים שפת הכנענים ובמזרים היו יודעים לדבר בלשון כנען וגם פרעה ידע כנענית אצל לה"ק לא היו מדברים רק זרע אצרהם וינחק יעקב והשבטים ולא היה שום אדם במזרים מדבר לה"ק לצד השבטים ואפשר דלזה לקח יוסף המליץ בינותם

השר מאנטיפיורה לצרה"מ והלדיק מווארקא ז"ל אמר להתי' הרי"ס ז"ל שיבקשו מהשר שיפעול אלל הקיר"ה הלר הרוסי לבטל הגזירה שגזרו אז לגלת הפאות הראש והזקן והתי' הרי"ס אמר שאינו כדאי לבקשו שיסתדל צוה ושאלו למה והשיב כיון שהוא צעלמו מגלת פאות הראש והזקן א"א לו להיות שלית צמה שהוא אינו מקיים. וכך הוה שהלדיק מווארקא צאמת השתדל אלל השר ולא הלית.

וכן הי' עוד מעשה שהלכו משלחת ג' מגדולי פולין צראשיתו של הגאון בעל חפץ חיים לבקש לבטל הגזירה שגזרו צעלמ המשכילים ובהשתדלותם לכוף צנ"י ללכת צנתי ספר עכו"ם, וללמוד לימודי תול צחדרים ולא רצו ליקח אחס מחורגמן אף שצעלמם לא ידעו שפת המדינה, ואמר טעם לדבריו כיון שהמחורגמן צעלמו הלך לבית ספר עמים אי אפשר לו להיות שלית של אדם כמותו נגד השר לבטל גזירה זו. וביאר כוונתם ז"ל ע"פ הכלל דשלוחו של אדם כמותו (צרכות ל"ד). ובמקום שהשלית אינו צר אותו דבר א"א להיות כמותו ולעשות שלית. והכא כיון דשלית אינו מאמין צוה א"כ לא הוה צחורת שליתות. ודברי החפץ חיים ודצריהם עשו רושם וצטלו הגזירה.

ונראה פשוט דהדיבור הוה להסביר לכשנגדו ולהוציא ההרגש שצקרצו לטובת העינין אשר אדם רוצה, ולכן אף

מקולו ורמוזותיו ותנעותיו כפי מולאות הלשון הוה שמדבר צו והיטיב יכול להצטטא יותר ממה שאפשר שיסביר מחורגמן דצרי, וגם העד כשיודע שמצינים לשונו מדקדק יותר דצרי מאלו משמיע למחורגמן שיוכל להשתמט א"כ מהדיין ולהכמיש אח דצרי המחורגמן והוה דבר מוסכם ומושכל. ומה"ט היו הסנהדרין יודעין צשצעים לשון עיין סנהדרין (י"ז ע"א) ועיין רמז"ס (פ"צ ה"ו מסנהדרין) שידעו צרוצ הלשונות ועיין מנחות (דף ס"ה) פתחיה זה מרדכי שידע צשצעים לשון, ועיין סוטה (ל"ו ע"ב) לימדו גצריאל ליוסף שצעים לשון ׀והתוס' נסתפקו אס כל הצ"ד כולם או רק מקצתם ואפילו שלשה [גני].

לכן כיון שראה יהודה שדיבר ליוסף ע"י המחורגמן "כדכתיב כי המליץ צינותם" (מז:נג), וראה אשר דצרי אינם עושים רושם, אמר "ידבר נא עבדך דבר צאזני אדני" - כלומר שאס אחה צא לדון אותנו א"א לדון אס לא חצין לשוננו ולכן ידבר נא עבדך צאזני אדני שחצין דצרי ואס לאו אחה פסול לדון, או יאמר שכיון שאדבר ישר צאזן או חצין ותראה האמת.

א"י דלכאורה יש להצין האיך דיבר צאזניו צלי מחורגמן, והלוא יהודה סבר שיוסף לא הי' מצין צלשה"ק ומה יועיל דיבורו צאזניו. וי"ל לפי ששמעתי צסם הגאון בעל ח"י הרי"ס ז"ל כשהלך

באזנו. עוד יש לדייק מה שפירש"י "כי כמוך כפרעה" ד"ל אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדונך פרעה. והנראה דודאי יהודה ידע לדבר מצרית, שהרי יהודה מלך וראש סנהדרין הי' חייב לדעת שצעים לשון כמבואר בגמ' (סנהדרין י"ז), אלא דאפ"ה יהודה לא רצה לדבר מצרית כדרך המלך שמדבר בלשון עמו, ולכן הי' המליץ צינותם או שבכלל לא רצה לדבר בלשון עמים ולשון מצרי בכלל.

והגב' אמרו רז"ל שפרעה לא ידע לשון הקודש ודבר זה ידוע היה, וחשב יהודה שגם יוסף אינו יודע לשון הקודש ובפרט כי המליץ צינותם ולשאר אומות כנראה לא היה המליץ ציניהם ודבר בלשונם שפט מזה שאינו מדבר בלשון הקודש כמו פרעה, וראוי לדבריו היה דן שאם היה יודע לשה"ק הי' יוסף המלך לפי נימוסי מצרים שהמלך שלא ידע כל הלשונות והי' אחד שידע העבירו אותו. וע"כ דגם יוסף אינו יודע. ומעתה ניגש יהודה אל יוסף ואמר "צי אדוני ידבר נא וגו' באזני אדוני" והסכים בדעתו לדבר מצרית מחמת פק"ג ואמר אני אדבר כעת מצרית באזנך, אבל א"כ יחברר שאני מדבר לשון ישר ממך שהרי אני מדבר בלשון הקודש וגם שפת מצרית וא"כ לפי נימוסי מצרים יעבירו אותך ממלכותך. וזה שאמר לו "כי כמוך כפרעה" ולא מדבר בלשה"ק - ואם תקניטני אהרוג אותך ואת אדונך פרעה, כלומר שיעצירם מן המלכות והוא כאילו

שהשני אינו מבין השפה, אבל כיון שרואה דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב אף שאינו מבין [עיי'ן ברכות דף ו' כל אדם שיש בו יר"ש דבריו נשמעין]. וזה שאמר "ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני", כי עד עכשיו דברתי ע"י מתורגמן ולכן לא שמעת, אבל כיון שאדבר באזנך אז תשמע ותאזין אפילו בלי מתורגמן. (שנת תשכ"ג)

"ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך" (מד: יח). נראה לפמ"ש ז"ל "מענה רך ישיב חמה" (משלי טו: א), וכאן הי' המליץ צינותם והיו מתוכחים ונחרגו שניהם (כמבואר במדרש) ועיי'ן בספר הישר שלעק יהודה לעקה גדולה ומרה ונפחדו כל חיל מצרים ונפלו איש על רעהו ושמעוה כל יושבי סוכות ונחרעו כל מצרים וחומות מצרים וארץ גושן נפלו מרעש הארץ ונפל גם פרעה מעל כסאו על פניו ארצה וכל נשי מצרים הפילו ועוד גבורות אשר עשה וגם יוסף מלדו עשה גבורות נפלאות ע"י מנשה. ולכן "ויגש אליו יהודה" להרגיע אותו ואמר "ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני" להשיב חמה, וע"ד מענה רק משיב חמה ועי"ז "ואל יחר אפך בעבדך".

עוד נראה "ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני", ויש להקשות הרי עד עכשיו המליץ צינותם כי לדעתם לא ידע יוסף עברית וגם כנראה לא ידע יהודה מצרית, וא"כ איך עכשיו כבר ניגש לדבר

א"כ ממילא חשבו שגם יוסף לא הבין בלשה"ק, ולכן דבר אחס ע"י המליץ.

ובזה מובן באמת מנ"ל כל הני ד' פירושים שכך אמר לו יהודה אלא שיש לומר בדרך נחות כי יהודה כשאמר לו בלשון הקודש באזניו לכן אמר לו בלשם שלא ישמע המתורגמן ואמר לו כי כמון כפרעה וביאר לו הכוונה שמכיון כלומר כל הני ד' פירושי, וחשב יהודה ממ"נ אם מבין לשה"ק ויבין מה שאומר לו ודאי יפחד מההתראה שמחרה צו, אלא מה שאמר לא יבין א"כ כיון שאינו מבין לשה"ק לא הוא ולא פרעה א"כ לא יכולין להיות מלך לא הוא ולא פרעה שאינו מבין לשה"ק ורימה את העם וילך ויגלה להעם וזה אם תקניטנו אהרוג אותך ואת אדוניך פרעה שאינכם יודעים בלשונינו ואינם ראויים למלכות.

"ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו וגו'" (מה:א). ומשמע דרצה להתאפק עוד אלא שלא הי' יכול וצ"ב, דמה הי' לו להתאפק עוד ומה הי' רוצה עוד לעכב מלהכיר עצמו להם (ועיין רש"י). ונראה בהקדם קושיית העולם למה לא שלח יוסף להודיע לאביו שהוא חי כל הזמן הנ"ל (ועיין רמב"ן עה"מ). ומגדל התימה לאחר שבאו אחיו ויכירם עוד זיער ביותר את אביו בלקחו את שמעון ויאסור אותו ואח"כ לזה להביא אליו את בנימין, וכל זה גרם נער גדול להם ולאביו, והיאך לא חש ל"י יוסף לכל הנער הזה.

הרגם, או שיהרגם ממש לפי שרימו המזרים ולא יודעים לשה"ק.

"כי כמוך כפרעה" (מד:יח). וברש"י הביא ד' פירושים ואחד אם תקניטנו אהרוג אותך ואת אדוניך פרעה ולכאורה אם יוסף חטא ומחזיק את בנימין פרעה מה חטא ומאי עונש הוא שיהרוג אותו ואת אדוניו פרעה.

ונראה דהנה ראיתי בפרדס דוד (דישבעק) שדייק מה שאמר יהודה ידבר נא עבדך דבר באזני אדני וגו' וצ"ב כיון דעד עכשיו יוסף דבר אתם ע"י מתורגמן מסתמא לא הי' יודע יוסף לשונם וא"כ למה ניכנס לדבר אמו באזניו מה שאינו מבין ואם דבר אמו ע"י מתורגמן לא רצה לשחררו כ"ש כשידבר באזניו ולא יבין כלל יחשוב כי יעשה מאתו ליננות.

ונראה לפמ"ש בסמוך דיוסף בכוונה דבר אמו בלשון הקודש לפמ"ש ז"ל דאמו מלך פרעה לא הבין לשון הקודש (עיין סוטה ל"ו) בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך וגו' אמרו א"כ יהא יודע בשבעים לשון בא גבריאל ולמדו ולפי שפרעה לא ידע לשה"ק השביעו שלא יגלה וכשבא להעלות את יעקב אביו לקברו במזרים אמר אבי השביעיני א"ל שאל אשביעתך א"ל א"כ אשאל גם אשבעה שנשבעתי לך שלא לגלות אמר ליה עלה וקבור את אביך כאשר השביעך וכיון שיוסף לא גילה

ולהנ"ל אחי שפיר, דיעקב לו רצה להשתחוות לו כי כן פתח לו, אבל חשב אולי חייב להשתחוות מטעם חולקין כבוד למלכות, ולכן קרא ק"ש דליהוי עוסק במלואה ופטור מן המלואה. ועיין זל"ח (רי"ש ברכות) דאפי' בק"ש אמרינן עוסק במלואה פטור מן המלואה, ואחי שפיר.

(שנת תשכ"ז)

"ולא יכול יוסף להתאפק וגו'" (מה:א). עיין רש"י לא היה יכול לכוף שיהיו המזרים נזכרים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם, והרמב"ן ז"ל כחז טעם הוצאה זו שהוציאם כדי שלא ישמעו בהזכיר להם המכירה כי תהיה להם לתרפה וגם אליו למכשול שיאמרו עבדי פרעה ומזרים עליהם אלו אנשי בוגדות לא יגורו בארצנו ולא ידרכו בארמנותינו באחיהם גם באציהם בגדו מה יעשו במלך ובעמו וגם ביוסף לא יאמינו עוד ע"ש, ואכתי ז"ע דא"כ למה יזכיר להם יוסף המכירה בכלל בשעת מעשה ויאמר להם בזמן אחר או לא יאמר להם כלום והלא עכשיו רצונו הי' לקרב ולא לרחק.

ואשר נראה דבאמת לא היה בדעת יוסף להזכיר מן המכירה כלל והעד שבתחילה כתב ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אצו חי, והנה לא הזכיר כלל מהמכירה ולא שום דבר רק אני יוסף העוד אצו חי, אבל אחיו לא יכלו לענות אותו כי נבזלו מפניו ולא האמינו כי זה הוא יוסף אחיהם והיה

והנראה דיוסף זכר חלומותיו אשר חלם, ולאחר שנעשה מלך ראה שחלומותיו מקוימים והיה כעין נבואה, וידע שיתקיים ג"כ שאצו יבא להשתחוות לו ארצה, ויוסף חש מאד לכבוד אצו ות"ו לא רצה שאצו ישתחוה לפניו, ולכן חשב עצה להביא ראשונה אח בנימין ולאסור אותו כשמעון, ואז יטעון שלא יחזירנהו, והי' בטוח שלא יניחהו יעקב שם ויבא בעצמו להוציאו משם. או שיוסף חשב להגיד להם לאחים שלא יניח אח בנימין ללכת עד שיבא אצו ויגיד עליו ריעו, וממילא ישתחוה למלך מזרים ואז יתודע יוסף לאצו ולא יצטרך להשתחוות לו צידעו שהוא בנו, ולכן התאפק יוסף מלהתודעות לאחיו עד שיבוא אצו. אבל לא יכול להתאפק עוד והתודע לאחיו מקודם, ומיושבים ב' קושיות, קושיא האחת מה רצה עוד שאמר "ולא יכול יוסף להתאפק", וגם מה שלא הגיד לאצו שהוא בארץ מזרים.

והטעם שנעשה לו כן נראה דהנה יוסף טעה דגם יעקב צריך להשתחוות לו, אבל הרי אמרו ז"ל (ברכות נ"ה) כל החלומות הולכין אחר הפה, ויעקב כשפתח לו חלומו אמר לו "הבוא נבוא אני ואמך" בלשון בתמיה, א"כ פתח שהוא לא יבוא להשתחוות לו ארצה. א"כ באמת יעקב לא הי' צריך להשתחוות לו ארצה. ובהא אחי שפיר כשבא יעקב למזרים ויבא יוסף לקראחו ויפול על זואריו, ויעקב לא נפל על זואריו, ואמר ז"ל (עיין רש"י שם) שיעקב קרא ק"ש.

ובספורני הוסיף כי הקונים לא ידעו שאני אחיכם וא"ר אחי שפיר מש"כ בק"ד. (שנת תשמ"ח)

"ויקרא הוציאו כל איש מעלי" (מה:א). וכתב הרמב"ן ז"ל כדי שלא ישמעו בהזכיר להם המכירה כי תהיה להם לחרפה וגם אליו למכשול שיאמרו עצדי פרעה ומנרים עליהם אלו אנשי בוגדות וכו' גם ציוסק לא יאמינו עוד ע"ש.

הנה צוה לן לימוד לדורות שאם יש לפעמים צבני ישראל ענין של מחלוקת או סכסוך או כל שהוא לא נעים אסור לאמרו צפני עכו"ם ושלל להגיד צרבים צפרהקיא וכ"ש שלא לילך לערכאות שלהם וכיוצא צוה שחזן מהאיסור של הערכאות והוציא זה פשוט שלא זו שלא יועיל לנו אלא יזיק ויאמרו צבני ישראל כולם אנשי בוגדים המה וגם ציוסק לא יאמינו כלומר יאמרו שגם הוא מהם וכולם עם אחד וכמ"ש כלנו צני אחד נחנו או כניס אנחנו או ח"ו להיפוך וזה דרכם של גויים בכל משך הגלות שלעולם הם אומרים שהכלל כלו חייב בישראל ובאמת כי ישראל ערבים זה לזה ואף אע"ג דאיהו לא חזי מזלייהו חזי.

והרבה יש לדבר ממה שצטוו"ה בזמנים אחרונים המציאו דרך חדש אשר לא שערס אבותינו ומיד הולכין בהפגנות נגד אחינו צני ישראל צין העכו"ם ובערכאות שלהם לבקש מהם

צריך להציא ראייה לדבריו אשר הוא היוסף שהוא אחיהם וכעין שמצינו (כתובות כ"ז ע"ב) צמרי צר איסק שצא לו אחיו ואמר לו פלוג לי צנכסי דאצא שנפלו צירושה ואמר לו לא ידענא לך ואמר לו רב חקדא שפיר קאמר דכתיב ויכר יוסף אח אחיו והם לא הכירוהו וע"כ היה צריך לתת להם סימן שהוא יוסף אחיהם.

והנה לא היה סימן מובהק יותר מלהזכיר להם את המכירה שמכרו אותו שהרי ממכירה לא ידע שום נצרא בעולם ואף הם החרומו שלא יגידו לשום נצרא ואף צנימין לא ידע שנמכר יוסף עד עכשיו שהרי לא היה צשעת המכירה והם היו אסורים להגיד ולכן החליט יוסף ליתן להם סימן מובהק ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מזרימה. ואחי שפיר שע"כ היה צריך לומר אשר מכרתם אותי ולכן היה צריך להוציא כל איש מעליו.

וראיתי צעה"ת ד"א מתחילה היה אומר להם אני יוסף העוד אצני חי ולא רצה להזכיר מכירתו מפני צנימין אחיו שלא יתציישו ממנו ולא יגיד לאציו, והפליגן ללד אחר ואמר להם גשו נא אלי הפרידן מצנימין ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי ע"ש, ועיין אה"ת עה"פ אני יוסף אחיכם ודבר זה לא ידעו אדם ואפילו נציא אס לא שתאמר ודאי גמור שזה הוא יוסף ע"ש.

אמרו וטבח טבח והכן מכאן שיוסף שומר שבת היה אפילו צמזרים ואמרו (צוהר) ח"ח ככל שבוע הוא צמזמנית שבת וא"כ כיון ששמר את השבת היה קרן אור פניו ולכן לא יכלו לענות אותו כי נבהלו מפניו כלומר ממראה פניו ממש שראו כי קרן אור פניו מפני ששמר את השבת.

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (מה:ג.) ול"ב הלשון נבהלו מפניו עוד שם (שם:ד) ויאמר יוסף גשו נח אלי ויגשו וגו' ובצ"ר וע' רש"י ראה אותם נסיגים אחר אמר עכשיו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותנחומים והראה להם שהוא מהול וג"כ צ"ב כי לפי שיטת הרמב"ם צה' מלכים גם בני קטורה מלו ובני ישמעאל שהיו נמולים ועוד וכי משום זה לא יכלמו ממנו.

ונראה דהקושיא הוא אמאי לא הכירו אחיו את יוסף ובפרט כי ודאי היה דומה להם כמצואר שהיה דומה ליעקב ושפריא דיוסף מעין שפריא דיעקב ודברי רז"ל ידועים.

ופירשתי בצ"ד דהנה אמרו ז"ל אסור להסתכל בפני רשע (ועיין מגילה כ"ח ע"א ומג"א ססי' רכ"ו וי"ל) ואחיי יוסף כשבאו מצרימה וידעו כי הוא המושל לא ראו להסתכל בו מפני שאסור להסתכל

יושר וגם צענינים הנוגעים לארצנו הקדושה ומצקשים כאלו העכו"ם הם שיחוסו עלינו ועל הדת ויזילו אותנו או לאותה צושה ואוי לאותה כלימה וצחמת כי הוא צגדר ח"ו צוגד ומוסר אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ואם אפשר לעשות הפגנות נגדם צמחי כנסיות או צרחוצות שרק יהודים גרים כל מה שאפשר ולהכריח אותם צין ישראל זה ענין אחר, אבל לצאת בהפגנות צין. העכו"ם ח"ו לא תהא כזאת צישראל והם לא יגינו עלינו אלא אדרבה יקראו כולנו צוגדים.

ועיין ח"ס עה"ת פ' בשלח צחר לנו אנשים שיהושע לא רצה לילך ללחום עם עמלק כי אמר שעמלק עושה משפט צרשעים הנחשלים שפלטן עמוד הענן ומגיע להם העונש והוא הנשלח לזה ואמר לו משה מחר אנכי נלצ על ראש הגבעה ואהרן וחור ועלינו לדון ולעשות משפט צרשעים ולא על עמלק ועל זה אמרו שפוך חמתך אל הגוים אשר צשמך לא קראו כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו, כלומר שהם אינן אומרים לשם יחוד כשהם הורגים היהודים ועיין שמונה פרקים להרמב"ם בעונש המצרים ויש להאריך צדבר אלא שכבוד ה' הסתר דבר.

א"י כי נבהלו מפניו לפמ"ש הבעל הטורים צפ' ויקהל כי קרן אור פני משה וסמך לו פרשת שבת שאינו דומה קירון פנים של שבת לשאר ימים וצילקוט

ורבקה גם כי בני ישמעאל נמולו ולדעת הרמב"ם גם בני קטורה נמולים היו שנולדו אחר שננטוה אברהם אבינו במילה א"כ מאי ראי' זו שהראה להם שהוא מהול. גם צמה שאמר כי פי המדבר אליכם ופרש"י צמס חז"ל בלשון הקודש כבר הקשה הרמב"ן ז"ל דאינו ראי' כי הרצה אנשים מדברים צמרים לשה"ק וצפרטו מלך מצרים יודע צממה לשונות.

ונראה לפמ"ש המחבר דאסור למול הגוי שלא לשם גירות ונחלקו הט"ז והש"ך (יו"ד סי' רס"ג) בטעם האיסור הט"ז כתב הטעם כיון שאברהם אבינו עומד ומצחין מי הוא שנימול שאינו מניחו לגיהנם וזה שמל את העכו"ם מבטל סימן המילה בישראל אמנם הש"ך שם סק"ח וצנקה"כ כתב דלא דק והטעם דמשום איסור מילה צעו"כ נגעו צה וכן משמע בצ"י ס"ס רס"ו ע"ש. ול"ע דא"כ היאך עשו בני יעקב צמכם וגם יוסף צמרים.

והנראה דהני תרי מילי נינהו דודאי הוא ענין רוחני שמי שמל לשם מצוה ניכר צו מילתו אור המקיף אבל החותך ערלה שלא לשם מצוה אלא לשם מורגא אינו מילה כלל ופשוט שהרי אמרו ז"ל עירוצין הנ"ל דאברהם עומד על פתחו של גיהנם ואינו מניח לגיהנם להנימול חוץ מהצא על הארמית שנמשחה ערלתו ולא מצסקר ליה ולכאורה המציאות שהצא על הארמית

צפני אדם רשע ולכן לא הכירוהו והוא הכירם.

והנה אמרו דהנוטר הצרית תאיר פניו וניכר על מצחו אם ח"ו פגם כידוע מרבינו האר"י ז"ל ומשה זכה כי קרן אור פניו וזה לעומת זה עשה אלקים בצדיק כל קדושתו מזהיר על פניו כמו שאמרו והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ואמרו כל מקום שאתה מוציא גדר ערוה אתה מוציא גדר קדושה.

וד"ש מאחר שאמר יוסף אני יוסף וגו' ומיד הביטו בפניו ולא יכלו לענות אותו כי נבהלו מפניו כי ראו קדושתו גדלה עד למאוד וכי קרן אור פניו כעין דוגמא למשה שנתן על פניו מסוה כשדבר עם ישראל.

ועי' צמדרש דיוסף היה דומה למלאך וע"ז תמהו האחים ונכלמים ממנו כי צמה זכה לזה והתחילו נסוגים אחרו כמו שמצינו צמשה כעין זה עד שלא נתן מסוה על פניו וכיון שראה יוסף בן קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול ר"ל כי צמביל שנטר הצרית זכה לכל זה כי קרן אור פניו.

"גשו נא אלי" (מה:ד). רש"י הראה להם שהוא מהול וז"צ לפמ"ש ז"ל דיוסף צוה לכל המצרים למול וכמ"ש רש"י כל אשר יאמר לכם תעשו א"כ כל המצרים נמולים היו גם כי הרצה גרים היו מה שגייר אברהם ושרה יצחק

נמי נשארה העור נחתך ולא מצינו שנמשכה ערלתו בפועל אלא ע"כ שהיינו האור המקיף נמשכה וחזרה ליה זוהמת הערלה ועומאתה וכמ"ש הש"ך על הט"ז (יו"ד טז) וז"ש גשו נח הראה להם שהוא מהול והיינו מילה כשרה בקדושה. ולפי שזרית המאור מכויין כנגד זרית הלשון אמר נמי כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש ששמר את פיו בקדושה וכנ"ל.

"ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתם אותי הנה כי למחי' וגו' ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים" (מה:ח,י). וי"ל דלכאורה דבריו קותרים דפתח ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתם אותי הנה משמע דהמכירה שלהם גרמה ומקיים ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי וגו', גם כי כפל לשון שאמר כבר כי למחיה שלחני אלקים לפניכם למה חוזר ועתה לא אתם שלחתם אותי.

ונראה דיוסף חשש שאחיו יפחדו כשיעלו לאציו ויסקרו לו שיוסף חי וישאל היאך הוא צא למצרים וצע"כ יהיו מוכרחים להגיד כי מכרו אותו למצרים וח"ו יקלל אותם אציהם ולכן מתחלה אמר יוסף להם ועתה אל תעצבו כי מכתם אותי הנה וגו' לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה, וזוה

קיים מה שאמר להם. וחזר ואמר ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים וגו' מהרו ועלו אל אציו ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלקים לפרעה וגו' כלומר כשתעלו אל אציו לא תגידו לו מה שאמרתם שאתם מכתם אותי כשישאל אציוכם אלא תגידו לו כה אמר בנך יוסף שמני אלקים לאדון לכל מצרים ולא אתם שלחתם אותי הנה את זה לא תאמרו כלל שצא על ידיכם שאתם מכתם אותי וכמ"ש הרמב"ן ז"ל צפי' דצאמת יעקב עד יום מותו לא גילו לו לא יוסף ולא האחים מענין המכירה כלל. (שנת תשנ"ג)

"מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלקים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמוד" (מה:ט). וז"ב, שהתפאר יוסף הנדיק לאציו שנעשה אדון על מצרים, ובשביל זה יעזוב אציו את ארץ כנען מגורי אציו, אדרבה זה יגרום נער גדול לאציו שבמקום להיות מודיעו שהוא עוסק בחורה שזר חכים הוא ליה הוא מתפאר שנעשה שר ואדון למצרים, וגם בסמוך ראינו כשהגידו לו ליעקב הצורה "וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים", כתיב "ויפג לבו כי לא האמין להם", ונראה פשוט שלא האמין שבנו נפל כל כך ממדרגתו עד שיעשה אדון על המצרים אלא כשראה העגלות וזכר לו פ' עגלה ערופה שלמד עמו בשעה שהלך ממנו אז "ותחי רוח יעקב אציהם". ועיין תרגום ירושלמי ועז"ר פל"ה אות ג'.

האמין להם", ולכן "וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם" והוסיפו מה שאמר "רדה אלי אל מעמוד" שהוא בשביל שזכותו גרם, "וירא את העגלות אשר שלח יוסף" שילך בדרך כבוד למצרים, והבין כוונת יוסף הנדיק שח"ו לא להחפאזר אחר כן אלא שרצה להראות בזה שזכות יעקב גרמה לו שיוכל להביאו בדרך כבוד למצרים, ומיד "וחמי רוח יעקב אציהם" שידע שזכותו גדול. וזה מובן למה כשראה העגלות וחמי רוחו של יעקב והבין. (שנת תשכ"ג)

"והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם" (מה יב). ועיין רש"י. וצ"ל "הקשה כי מה שמדבר בלשון הקודש אינו ראי' שידבר אדם אחד במצרים בלשון ק, ורבים במצרים יודעים אותו הבלשון אף כי המושל כי מנהג מלכים ומושלים לדעת הלשונות, ע"ש כוונת הכתוב.

ומה שנלפענ"ד בס"ד לפ"מ דאיחא במדרש (פנחומא ה'), "והקול נשמע בית פרעה" כיון שהכירו אחיו ליוסף בקשו להרגו, וירד מלאך מן השמים ופזרם לארבע פינות הבית, בצומה שעה לוח יהודה בקול גדול ונפלו כל חומות שוקים שבמצרים והפילו כל המעוזות ונפל יוסף מכסאו וגבורים שהיו עומדים עמו נהפכו פניהם, שנא' "שאלת ארי וקול שחל ושני כפירים נתעו" (איוב ד'), הוי אומר "והקול נשמע בית פרעה" ואין קול זה אלא קולו של יהודה שנא'

ונראה דאמרו ז"ל (שבת דף פ"ט) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראוי הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של צרול אלא שזכותו גרמה לו, דכתיב (ישעי' יא:ד) "בצבלי אדם אמשכם בעצמות אהבה". והנה יעקב אבינו כל זמן שחש שיוסף מת היה נראה בעיניו שחמו וכוחיו ולא יעמדו לו וכמ"ש "כי ארד אל בני אצל שאולה". א"כ ראוי הוא לירד למצרים בשלשלאות של צרול, אצל אס יזכה למנוח את יוסף א"כ ודאי זכותו גרמה לו, וא"כ צריך לירד למצרים בדרך כבוד.

אלא דלפ"ז מובן מה שזוה יוסף לאמר ליעקב את כל הכבוד שיש לו, להגיד לו כי ראוי הוא וזכותו גרמה לזה כדי שירד למצרים בדרך כבוד ולא בשלשלאות של צרול. וז"ש "עלו אל אבי ואמרתם אליו וגו' שמני אלקים לאדון לכל מצרים" והכל בשביל זכותך שגרמה לך שלא חרד בשלשלאות של צרול למצרים אלא בדרך כבוד, ולכן הוסיף "רדה אלי אל מעמוד" כלומר כי ירדה הוא לך לבא אלי ומיהו אל מעמוד כי מי יודע אם לעתיד לא תגרום סיבה וח"ו יהי' הביאה בשלשלאות כי עכשיו הזכות גרם.

והנה כשהגידו לו בניו את דברי יוסף ואמרו "עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים" קחם ולא השלימו את דברי יוסף "רדה אלי אל מעמוד", חשש יעקב שיוסף להחפאזר אמר כן שהוא מושל "ויפג לבו כי לא

מדיח שאמר בלה"ק נעשה מסית ע"ש והרי אפי' מדבר בלשה"ק אינו ראי' וצפרט לפי דעת הרמב"ן דהרבה אנשים צמזמים דברו בלה"ק, ולכן ס"ל דמוטב להרגו, אבל יוסף ברוב קדושתו ידע להחבא ולהסתיר עלמו מפניהם ונמכסה מהם שלא יכירוהו והלדקות שבו כידוע מזדיקים שצידם להחבא וכמעשה מהגה"ק מראפשיץ אלל הגה"ק הרבי מלובלין ז"ע.

וידוע המעשה מהצכור שור (מוצא צשו"ת שלו) צעת שהלכו להתוכח עם הכת הרשעים פראנקיסטען שר"י שהי' הבעש"ט הקדוש והצכור שור ורבינו חיים הכהן ראפאפארט מליגים את היהדות המרדית, ומלד הכת היו אוחו הרשע וכח דיליה. וכשצאו לפני הציח ועד שלהם והצכור שור אז כבר היו הוריו בעולם האמת, ופתאום נראו לו אציו ואמו שצאו לנגדו צין ההמון ודברו אליו שאל יתוכח עם אוחו הרשע שהם שלחו מעולם העליון להגיד לו שהאמת עם אוחו הרשע ח"ו. והצכור שור צקדושתו לא החפעל מזה אלא אדרבה חיכך לקח המקל שצידו ואמר היות כי הכת הזה מהפכים המורה, ולכן מהלאו של מכה אציו ואמו נמהפך להיות עשה, והכה בחזקה מכה רבה על ראש שניהם ונפלו שני כלצים מחים, שהכל נעשה ע"י כשפים ונחזרר השקר שלהם, והדברים ידועים הוצאו צשו"ת הצכור שור ז"ל.

"שמע ה' קול יהודה" (דברים ל"ג). וצמד' רבה נחלקו חד אמר לא עשה כהוגן שאמר הולילו כל איש ואלו צעטו בו אחד מהן מיד הי' מח וח"א כהוגן וכשורה עשה, אמר ח"ו אין אחי חשודין על שפכ"ד וצוהר ולא עמד איש אמו אבל מלאכים עמדו שם, נראה שצא לתרץ שלא חש לשפכ"ד. ועיין רבינו צחיי.

וצ"ע למה צקשו להרגו, שהרי בכל הפרשה שעברה דרשו ז"ל שהלכו לצקשו, וראובן אמר "הלוא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו צילד" (מז:כג), וגם הם אמרו "אבל אשמים אנחנו" (שם:כא), והחודו לפני יוסף "מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נלמדק" (מד:עו), עד שאמרו שאם ימלאוהו יפדוהו בכל כסף שבעולם, ואם לא יתנוהו צאו להרוג או ליהרג. ועכשיו שמלאוהו צקשו להרגו, הימכן.

ולולי דמסחפינא הי' נראה ידוע מעלת הנדיק להרגיש צקדושה, וכיון שהם לא הרגישו שיש צאי' הזה חיזה קדושה חשבוהו שהוא נחש ינחש והוא מין ומכסף ורואה ע"י כישוף להתנכר עלמו ולהקרא על שם יוסף ולהחערב ציניהם ח"ו, והגם שדיבר בלשונם לשה"ק אמרינן צירושלמי (מנהדרין פ"ו הי"ב) מסית מדבר בלשון גבוה מדיח מדבר בלשון נמוך מסית מדבר בלשה"ק מדיח מדבר בלשון הדיוט מסית שאמר בלשון הדיוט נעשה מדיח

גילה עלמו להם והוריד המסוה מעל פניו וראו אותו שפניו מלא קדושה, ואחי שפיר בס"ד.

"והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם" (מה: יב). ול"ז מהו כוונת עיניכם ועיני אחי בנימין, ודברי רז"ל (מגילה ט"ו) שאמר להם שכשם שאין בלבי על בנימין אחי שלא היה במכירתו כך אין בלבי עליכם ועיין רש"י.

ונראה לפמ"ש חז"ל (ברכות ס' ע"א) והוצא ברש"י ותקרא את שמה דינה (בראשית ל: כא) דלאה החפלה ונהפך הולד במעיה מזכר לנקבה אבל במדרש איחא שבא מלאך והחליף את הולדות דיוסף הורתו הי' במעי לאה וצא מלאך והחליף העיבור מלאה לרחל. נמצא דיוסף נוצר ברחם לאה ולשון וחלא דינה בת לאה ז"ל כמו סרח בת אשר שגידלה ולפ"ו הנה לאה עיניה רכות ורחל הייתה יפת תואר, ועיניו של בנימין היו דומות לשל רחל אמו, ואמר "והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין", כלומר שעיני אינס דומות לשל בנימין שהוא בן רחל אלא והנה עיניכם ראות ועיני כלומר שעיני ראות כמו עיניכם ועיני אחי בנימין כעיני רחל.

א"י "והנה עיניכם ראות וגו' כי פי המדבר אליכם" בלשון הקדוש. ועיין רמב"ן מה שהקשה וכי לא היו בני אדם במצרים שדברו בלשון הקדוש, וכ"ש

ונראה הכ"נ השבטים בקדושתם שחשדו שזו מעשה כשפים בקשו להרגו, ועיין רמב"ן עה"ת פ' שופטים דהצורא ברא עליונים ותחתונים ונתן כח הארץ וכל אשר עליה בכוכבים ומזלות ועיין סנהדרין (דף ס"ו) למה נקראו כשפים שמכחישים וכו' ע"ש. ואילו מה"ט נמי נצלה מפניו שהיו חושדין אותו למכשף.

והנה בשאל המלך כתיב "ויך שאל את עמלק וגו' ויחמול שאל והעם על אגג ועל מיטב האלף והבקר והמשנים ועל הכרים ועל כל הטוב ולא אצו החרימים" (שמואל א' ט"ו), ואמרו ז"ל שהעמלקים ע"י כשפים העלימו עצמם בלל, וכיון שחמל שאל והעם על מיטב האלף חיו העמלקים, ואמרו שהכל אפשר לשנות ע"י כישוף חוץ מהעינים שניכרים, ואפילו שינוי ע"י כישוף אינו מקבל, וצוה היו ניכרים בגלגל עיניהם שלא נשתנה.

ומעתה זה שהי' אומר להם יוסף "ועיניכם ראות ועיני אחי בנימין" - כלומר, שתכלו לראות בעינים שאין כאן מעשה כשפים שלא משונים העינים אלא אדרבה והנה עינים שלי דומות לעיני אחי בנימין דעיני לאה רכות ועיני רחל יפות, ובנימין הי' אחיו ויוסף דומה בעיניו לבנימין, וצוה ניכר שאינו מעשה כשפים. ועוד סימן שני נתן להם שיאמינו שאמרו ז"ל דעל לשה"ק נמי לא חל מעשה כשפים, ולכן אמר "כי פי המדבר אליכם" בלשה"ק או שאז כבר

כדכתיב כלאחי את העיר [ובחמת הרמז"ן פי' "יורא אלניו המלרי כי ה' עמו" שהשכינה על ראשו], והאריך ז"ל כי הדרגות אור השכינה רבים הם הלא תמלא עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ואפילו ז' ואפילו אחד ומנינו שלא ירדה שכינה צמשכן אחר כל ההכנות עד שירד למשה וראו כי כבוד ה' מלא המשכן מה שאין הרגש זה בעשרה שיושבין וכן ציבור המתפללין ע"ש מה שהאריך בדברים כנתינתן מסיני.

וכבר כתבנו בספרינו משנ"ה ח"ז סי' קי"ג על קושיית מרן הגאון מהרי"י קנייבסקי [האסטויפלער ז"ל] שהקשה לפ"מ שאמרו החוס' יצמות דקשים גרים לישראל כספכת משום דאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות בישראל וכיון שמתערבין בין הגרים ונושאין לבני ישראל דוחין השכינה א"כ האך מרפין אותן למנין דשכינה שורה בעשרה ע"ש מה שכחתי בס"ד ומדברי האוה"ח פשוט דחלוק יש בין הא' להא' וכמ"ש בס"ד ע"ש באריכות. עיין רש"י (ברכות ו' ע"א) עשרה קדמה שכינה, ועיין שו"ת רשב"א (סי' נ') ועיין שו"ת בית שערס לכק"ז (או"ח סי' מ"ז) ודו"ק.

ומיהו לעיקר קושיית האו"ח היאך ירדה שכינה לפענ"ד לולי דמסתפינא לא קשה דשאני גושן מזוען מנרים ובגושן שהיו בני ישראל לא היה מלא

מושל הארץ. והנראה דהנה האחים שמכרו אותו על שדנו אותו כזעל לשה"ר כדכתיב "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם", וא"כ פגם בלשונו ועליהם אמר ישעי' "בחוך עם עמא שפחים אנכי יושב" כיון דמטמא שפחיו ולימד לשונו שקר ולשה"ר, לא כן מי שלא רגל על לשונו ולא עשה לרעהו חרפה לא נשא על קרובו, אדם כזה לשונו הוא לשון קודש.

והנה כתבו הספרים צעל לשוה"ר צהית להסתכל בעיני מי שהלשין עליו שלא יכירו צו השקר כי אין פיו ולבו שוין, ולכן אמר יוסף "והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין", כלומר שאני מסתכל בפניכם כבעיני אחי בנימין, ואיני מפחד מלהסתכל בעיניכם וגם "כי פי המדבר אליכם" בלשון הקודש, כלומר זה הוא הסימן שמדבר צפה מלא ולא כמדבר בשפחים וקולו בל ישמע אלא לשונו הוא לשון קודש ולא כאותן אשר אומרים "ללשונינו נגביר שפחיתו אחנו מי אדון לנו", שאותם מדברים רק בשפחים, אבל אני פי הוא המדבר אליכם ובלשון הקודש. (שנת תש"ל)

"אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" (מו:ד). עיין אוה"ח הקדוש שהקשה דמבואר בקרא דגם שכינה ירדה עמו למנרים וקשה מה שאמרו ז"ל כי מנרים להיות מלאה גלולים לא היתה שכינה שם ולא היה משה יכול להסתכל עד לאחו מחוץ לעיר

הקצ"ה עמהם והיו שצעים וגם צעלוסם ממזרים עלו ששים רבוא חקר אחד ונמנה הקצ"ה עמהם ועלה והיו שלמים עיין צעה"ת.

והנה מלינו כעין זה נמי צשעה שהתפלל אברהם אולי יחסרון חמשים הנדיקים חמשה התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית ופרש"י התשחית בחמשה והלא הן ט' לכל כרך ואתה נדיקו של עולם תצטרף עמהם ע"כ וכן מלינו באחי יוסף שנמנו על החרס ורפזו השכינה שהיו ט' ושכינה עמהם.

ונראה לפרש דזה הוא מה שאמרו ז"ל תשעה וארון מצטרפין ופריך אטו ארון גברא הוא (ברכות מ"ז ע"ב) והוא פלא מה ס"ד דמקשה וגם מה זה שאמר תשעה וארון היל"ל תשעה וספסל או תשעה ומקל מצטרפין ולהנ"ל אחי שפיר דארון כוונתו על ארון הקודש שבו שכינה שורה ולכן אמר תשעה וארון וכביכול כלפי שכינה בדרך כבוד ורמו וארון מצטרפין והקשה ליה אטו ארון גברא הוא דלציבור צעי דוקא גברא בגשמיות שוב מלאחי כעין זה בחוס' ר"י על מס' ברכות.

ובזה יש לכאורה להבין מה שאמרו שם תשעה וקטן מצטרפין וכחצו קטן עם חומש ותמיה דאם הקטן מצטרף לא נריך חומש ואי החומש מצטרף קטן למה, ולפי הנ"ל י"ל דלעולם הרי אמרו ארון מצטרף כלומר דהשכינה מצטרפת

ע"ג ומקרא מלא כתיב את יהודה שלח לפניו להורות לפניו גושנה לתקן לו בית תלמיד שמעם תלא הוראה ושם היה שכינה שורה ע"ד שאמרו משחרב ציהמ"ק אין לו להקצ"ה צעולמו אלא ד"א של הלכה ושפיר שרתה שם שכינה.

ומה מדויק בזה לשון רש"י הקדוש להורות לתקן לו בית תלמוד שמעם תלא הוראה וכבר דקדקתי בלשון שמעם תלא הוראה ולא די לתקן לו בית תלמוד אבל להנ"ל אחי שפיר דהיה נריך להיות מרכזה לשכינה שחצא עמו מצרימה וא"א רק בד"א של הלכה ולכן שלח לפניו להורות לתקן לו בית תלמוד שמעם תלא הוראה ויהיה מרכזה לשכינה.

איברא דלאוה"ת הקדוש נמי עכ"פ משה כשינא לחוך לעיר התפלל, א"כ רק בתוך העיר לא הי' מתפלל שמלאה גילולים א"כ שפיר י"ל שירדה שכינה ושרתה במקומות שאין ע"ז, וכעין זה מלינו באסתר שהתפללה קלי קלי למה עוצמני, שכיון שנכנסה אלל אחשורוש מקום גילולים נסתלקה ממנה השכינה, אבל עד החס נכנסה שכינה עמה, וא"כ הכ"ג ציעקב.

"אנכי ארד עמך מצרימה אנכי אעלך גם עלה" (מו:ד). אמרו חז"ל נמנה הקצ"ה עמהם בכבודו וצעלמו שהרי צפרטן אי אתה מוצא אלא ס"ט וכתיב צצעים נפש וגו' הרי שנמנה

וי"ל לידוע דגזירה צין הצתרים הימה
 לד' מאות שנה וישראל לא היו רק
 רד"ו שנה צמזרים ויאלו קודם הזמן
 כמזבאר צמפרשים צסס רבינו האר"י
 הקדוש ו"ל משום דהיו משוקעים צמ"ט
 ש"ע רח"ל וכיון שלא השלימו הזמן
 מוכרחים היו להגלות שנית מארצנו
 הקדושה אלא שלכאורה הרי הגלות
 התחילה מזמן יצחק ולפי חשבון זה כבר
 שלמו הד' מאות שנה וא"כ אמאי הגלינו
 שנית בגלות הזה.

וצ"ל משום דכתיב וישב יעקב בארץ
 מגורי שבמקום שהיה יצחק רק
 צחורת גר רצה יעקב להיות חושב ולא
 להיות צסס גר ולכן נפקה הגרות ולא
 נחשבה לגלות וצמזרים ג"כ כתיב ויחי
 יעקב בארץ מזרים שצע עשרה שנה
 ודרשו ז"ל צמדרשים שאותן י"ז שנה חי
 נחת ולא נחשבו זאת השנים לגלות ונחסר
 מסכום הד"מ שנה וז"ש ראוי היה יעקב
 אבינו לירד צשלשלאות של צרול ואלו היה
 ירד צשלשלאות של צרול היה הכל נחשב
 לגלות וצזה ה"י נשלם השעבוד אלא
 שזכותו גרמה לו וירד צעצותות אהבה
 ולכן לא נחשב לגלות מימי יצחק ואם
 שגיחי ה' הטוב יכפר.

"כי פי המדבר אליכם וגו'" (מה: יב).
 ועיין רש"י צלשון הקודש עיין
 סוטה ל"ו שיוסף למד מגבריאל שצעים
 לשון ואילו פרעה ידע הכל חוץ מלה"ק.

לעשרה אלא שהקשה ליה אטו ארון
 גברא הוא וא"כ אם יש כאן קטן הרי יש
 גברא אלא שהוא גברא צלי דעת ויש
 ארון ויש ארון ואינו גברא אלא רוחניות
 שכינה כציכול ואם מצטרף הרי יש גברא
 ויש דעת. ועיין תוס' (חולין ז' ע"ב) ישראל
 קדושים הם יש רוצה ואין לו ויש שיש לו
 אינו רוצה ואפ"ה אקרי קדושים. וידוע
 מה שפי' הקדוש מוהר"ז שהרוצה ואין
 לו יש לו מחשבה טובה ונצרא מלאך
 נשמה צלי גוף, ויש לו ואינו רוצה ונותן
 צע"כ נוצר מלאך גוף צלי נשמה,
 והקצ"ה מצרפן שנותן הנשמה צגוף של
 המלאך ואקרי שניהם קדושים ע"ש. והם
 דצרי אלקים חיים כמפי נביא ה', ונראה
 מכאן ראוי גדולה לדבריו ז"ל. א"כ איכא
 גברא ואיכא שכינה וז"ש קטן עם חומש
 שמורה על השכינה חמושי חומשי תורה
 ולכן מצטרף להפוסקים דקטן מצטרף
 והבן.

"ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני
 ישראל את יעקב אביהם וגו' ויבאו
 מצרימה יעקב וכל זרעו אתו"
 (מו: ה-ו). וצגמ' (שנח פ"ט) א"ר חייא צר
 אבא אר' יוחנן ראוי היה יעקב אבינו
 לירד למזרים צשלשלאות של צרול אלא
 שזכותו גרמה לו דכתיב צחצלי אדם
 אמשכס צעצותות אהבה ויש לדויק לשון
 ראוי היה וכן לשון שזכותו גרמה לו
 צלשון גרמה משמע כעין גרמא צנוקין
 וכן ראוי היה משמע דטובה הימה.

מתחלה לא דבר גם עם האחים רק ע"י המליץ שהי' צינותם וכנראה זה הי' דרכו בקודש לעולם ולכן לא הי' חמיי' אללם מה שאינו מדבר אחס [אף שיס לומר שלא הי' מדבר בלשון הקודש מפני שבועת פרעה] אבל עמה שרצה לפייס את אחיו ולהראות להם חצתו ולהכיר את עצמו אליהם אמר כי פי המדבר עליכם כי אחס רואים עכשיו שפי מדבר אליכם ולא ע"י מחורגמן וזה לכס האות כי אני יוסף אחיכם אחיו צמנות ולכן אני מתנהג לדבר עם אחרים ע"י מחורגמן וצפרט לפי המצואר במדרש (במדבר רבה פ"ג) עכו"ם המדבר בלה"ק.

או יאמר כי ודאי האחים ג"כ הי' להם מדרגה זו שלא לדבר עם עכו"ם וכ"ש בלה"ק שאין לדבר עמהם, ולכן אמר להו שיצחנו כי פי המדבר אליכם ואעפ"כ לא יפלו ממדרגתם וע"כ שאני אחיכם. וזוה יש לומר מה שאמר ויגש אליו יהודה ויאמר וגו' ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך דלמה יחר לו וגם למה לא דבר עד עכשיו אחו פה אל פה.

ולהג"ל י"ל דיהודה ראה שהוא אינו רוצה לדבר אחס רק ע"י מחורגמן וגם הם לא רצו לדבר אחו פה אל פה אבל עכשיו שראה שנכנס צפיקוח נפש אמר אדבר באזניו וצפרט לפי מה שאמרתי במקום אחר שראה שדנס צדיני ישראל לענין הגנבה והבז.

ולענ"ד נראה לפי מה שראיתי בהגדה ערבי פסחים לכק"ז מרן ר' עמרם בלום עה"פ אנוס על פי הדיבור ופי' על פי העובדה שאירע בק"ו הגה"ק רבי עמרם חסידא זי"ע (עיין תשו' ח"ט יו"ד סי' רל"ג ובדרשת ח"ט הספד עליו) בעת שהי' אבדק"ק ה' מאדע שפעם אחת נסע בנהגליל שנקרא לשם לסדר קידושין אלל בע"צ א' שהי' לו צביתו מורה הרעה (לעהרער) ואס כי טובים היו הראשונים מאלו אשר ישנם היום פה עמנו בעונה עכ"ז השתמט א"ע מדבר דבר עם האיש ההוא אבל לא עלתה צידו כי האיש הזה הלך אחריו על כל פסיעה ופסיעה.

ויהי כי חיפש אחר מים ליטול את ידיו ושאל לו האיש מה מבקש את מבקש מים ויהי כמשיב הן וזולת מלה זו לא דיבר אחו מאומה ואחר איזה שבועות סיפר ק"ו ז"ל כי הרגיש בנפשו שע"י דיבור קל עם אחו האיש נפל ממדרגתו ורק ע"י התפעלות מפעלות אלקים משך ד' שבועות הוא שב למקומו וזה הכוונה גם כן וירד מזרימה שירד ממדרגתו הקודמת אנוס ע"פ הדיבור יען שהי' מוכרח לדבר עמהם שהיו עם טמא שפחים והבן וש"י.

וע"פ הדברים האלה אני הקטן אוסיף די"ל דודאי יוסף נמי הי' לו מעלה זו שלא לדבר עם שום אדם שאינו הגון וכ"ש עם המנרים שטופי זימה ולא הי' מדבר כי אס ע"י מחורגמן ולכן

ואיזהו, זה מרדכי שנא' "ומרדכי ילא
מלפני המלך וגו'".

ובשנות אליהו להגר"א ז"ל הקשה דהא
הדרא קושיא לדוכחא, דאעפ"כ
הטיל קנאה בין האחים. ומי' דהחמש
חליפות בגדים של בנימין היו גרועים
משל האחים והיו שווים צדמים כחליפת
בגדים אחת של האחים, והיו יודעים כי
רק לרמו עשה קן.

אמנם לפענ"ד מי' מספיק זה להחליפות
שמלות אבל אחתי לא העלה
ארוכה, צמה שנתן לו שלש מאות כסף,
וכבר הקשה כן המהרש"א, ומי' דדוקא
יעקב שהי' אז לכולם צווה לכן לא הי'
לו לשנות, אבל בנימין שהי' אחיו בין מן
האב בין מן האם הי' קרוב יותר
מהשצטים שלא היו רק מהאב. ודבריו
חמוהים, דא"כ מאי פריך בגמ' דבר
שנצטער צו אותו לדיק יכשל צו, והלוא
תרי מילי נינהו, וכה"ג ליכא איסור כלל.
וע"כ דלא כמהרש"א.

ובדרך אפשר י"ל עפ"מ שפי' הגר"א
הנ"ל ובקצת נופך בדיוק לשון
"לכולם נתן לאיש", ור"ל שנתן לכל איש
חליפה כפי מדתו הראויה לו, אבל
לבנימין נתן "חמש חליפות" שלא היו
כמדתו, ונתן לו כסף לשלם לעשותן
כמדתו. וא"כ גם הכסף הי' צריך ולא
הי' יותר משאר אחיו. ויש לדייק עוד
דבכולן כתיב "חלפות" מלא וא"ו

א"י דהנה יוסף חסדם בגניבת הגביע
ועכשיו אחר שהתודע להם עדיין
האחים התפללו וחשבו דילמא אחתי
צחשדותו עומד עליהם וצפרט כי ידעו
מאמרו כי גנוב גנבתי מארץ העזרים
ולכן התביישו ממנו דהאיך יסמוך עליהם
יוסף מכאן ולהבא בכל דבר ועתה הי'
צדעת יוסף להוציא מלצם החשד
מעליהם.

והנה אמרו בגמ' (יומא ט' ע"ב) מאן
דהוה ר"ל משחעי צהדיה צשוקא
יהצי ליה עיסקא בלא סהדי כי אילולי
שהיה איש חמים וישר לא היה ר"ל
משחעי צהדיה נמלא ר"ל צדצרו עם
איש כמעיד על צדקתו וישרותו ולכן הכא
לאחר שצוה יוסף להוציא כל איש מעליו
ולדבר עמהם פן יחשבו דלכן הוציא כל
האנשים שלא רצה לדבר עמהם צשוקא
צפני כל אדם מפני שחסדם על הגזל,
ולכן אמר כי פי המדבר אליכם כלומר
הרי אחס רואים שאני מדבר עמכם פה
אל פה זה הוא סימן שאני מחזיק אתכם
כצדיקים וישרים וממילא אין לכם צמה
להתבייש.

(בני צרק תש"כ)

"לכולם נתן לאיש חלפות שמלות
ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש
חלפות שמלות" (מה: כב:). ובגמ' (מגילה
טו.) וכי אפשר דבר שנצטער צו אותו
לדיק יכשל צו, א"ר בנימין צר יפת, רמו
רמו לו שעתיד ללאח ממנו צן שיצא
מלפני המלך צחמשה לצושי מלכות,

ובזנימין כחיצ "חלפת" חסר, כלומר שלא היו שלמים, ולכן הי' צריך לתקן.

ומה שנראה בס"ד דהאור"ת (אות י') כתב הטעם דנתן יוסף לבנימין שלש מאות כסף שהוא שלש מאות מעה, עפ"מ ש"כ רש"י (פ' וישב) "וישב ראובן" ובמכירתו לא הי' שם שהגיע יומו לשמש את אביו, משמע דהשימוש של כל השבטים הי' שוה. ממילא כל הכ"צ שנים שלא שימש יוסף אלל אביו ניתוסף חלק א' על כל השבטים, ושורת הדין שיוסף יפרע להם שכר עבודה ששימשו תחתיו. אלא דלהשבטים אין טענה לזה, דהם היו הגורמים שמכרוהו. אבל בנימין לא הי' במכירתו ואפ"ה עבד במקום יוסף, ושכר עבודה זו הי' יוסף חייב לפרוע לו. ולכן נתן לו שלש מאות כסף עבור עבודתו בעדו.

והחשובון למה שלש מאות, כתב בפענח רז"א (פ' בא) ובז"י (אור"ח סי' ל"ב) דבשנה יש שלש מאות ימי החול חוץ מימי שבת, ולזה מרמו השי"ן של תפילין. ובני יעקב שמרו שבת, וא"כ אין לחשוב שכר עבודה אלא הימות החול - ג' מאות יום. והשבטים היו י"ב, ועלה לכל אחד לשמש כ"ה יום לשנה. וכשנחגלה יוסף אחר כ"ב שנה, נשאר כ"ב פעמים כ"ה יום ליי"א אחים, נמצא עולה החשבון חמשים יום נוסף לכל אחד מהשבטים שהוסיף לשמש אביו במקום יוסף [50 = 11 / 25 × 22]. ואיתא

במדרש (פס"א) דשכר עבודה דינר ליום, ודינר הוא שש מעה. א"כ מכוון דשכר עבודה של חמשים יום עולה שלש מאות מעה כסף, וע"כ נתן לו יוסף שלש מאות מעה בשכרו ולא לשאר שבטים, ודפח"ת.

ולפ"ז אומר אני דיודע דהצגדים שעובד בהם בחול מתקלקלים ביותר מצגדי שבת. וא"כ בנימין שעבד עבור יוסף הי' צריך גם לצגדי עבודה שמתקלקלו בו, ולכן נתן לו חמש חלפות בשכר העבודה, חליפה לעשרה ימים.

ומעתה נראה להוסיף, דבאמת יוסף נתן לבנימין חליפה אחת עם שאר האחים, רק שהוסיף לו השלש מאות כסף עם חמש חלפות, והכי פירושה "לכולם נתן לאיש חלפות שמלות", היינו לכל איש ובנימין בכלל החליפה הזו, אלא שלבנימין הוסיף ונתן "שלש מאות כסף וחמש חלפות שמלות", היינו נוסף על החליפה שקיבל בחוץ שאר האחים, והבן.

ובזה יש לפרש דצרי הספורנו שכתב "ולאביו שלח כזאת" (מה:ג), כמו מחנת בנימין, ועם זה שלח וכו'. ולכאורה למה כמו מחנת בנימין. ולהנ"ל י"ל דכיון דיוסף סוף סוף לא שימש את אביו אותם שנים, ואולי הי' אביו צריך להוציא הוצאות בשביל חסרון תשמישו, ועכ"פ הרי חסר תשמיש מימים אלו, ולכן שלח לאביו כזאת וכנ"ל ודו"ק.

שצנסנהדרין. וא"כ כל אותן שנין שמרו שצח כפסק השצטים, ולכן שילס לצנימין כפי פסק צ"ד שדין ישראל להם וכנ"ל. כן הי' נראה צדרך פלפול.

ומה שנראה צס"ד לחדש עוד, דמה שאמרו (שצח י' ע"ב) לעולם אל ישנה אדם צנו צין הצנים, היינו דוקא כשהם שניהם שויס, וכמשמעו צן צין הצנים. אבל אם צן אחד מעצמו הוא הקדים עצמו, ואינו שזה צמעלה עם שאר הצנים אלא עלה צמעלה יותר מהם, אין זה צכלל אל יקדים, שהרי צאמת הוא צעצמו הקדים. וראי' לזה מה דקיי"ל צמלך או כה"ג שיש לו צנים, שאם הראשון ראוי למלכות אל יקדים השני, אבל אם הראשון אינו ראוי אזי מותר להקדים ומצוה (עיין כחצות ק"ג ע"ב ורמב"ם פ"א מהל' מלכים ה"ז). וצס' חסידים (סי' חתקני"ח) שני אחיס אחד חריף ומפולפל ואחד אינו חריף כ"כ ויעקב אציהם חפץ שילמוד אחד מהם ואחד יעסוק בצרכי הצית וכו', אם החריף יעסוק שלא לש"ש והשני יעסוק לש"ש ישלח השאינו מפולפל ללמוד והמפולפל יעסוק בצרכי הצית.

והנה יוסף רנה לחדש הלכה זו לאחיו ולהודיעם שצחנס שנאוהו על כחונת הפסים, שהרי אין זה קדימה שקדמו אציו, אלא שאציו הי' יודע שהוא קדם צמעלחו, וכמו שהעידה התורה "כי צן זקונים הוא לו", וכל מה שלמד יעקב משם ועבר מסר ליוסף. וא"כ הוא עלה

אלא דלפ"ז עלה לן דאצות קודם מ"ח שמרו שצמות ודין ישראל הי' להם, והרי ידוע מש"כ הפרדס יוסף שהשצטים נחלקו עם יוסף, דהם ס"ל דדין ישראל הי' להם ויוסף הי' ס"ל דדין צ"נ להם. וא"כ לשיטתו הרי הי' חייב יותר.

ומה שנראה דלכאורה חקשה היאך לא שמע יוסף להם, שהרי יהודה הי' ראש סנהדרין, והו"ל דין זקן ממרא ח"ו. אמנס, נראה דכל זמן שיוסף הי' צארץ כנען הרי הי' יעקב המופלא שצנסנהדרין, וא"כ הוראתם נגד יעקב אינו הוראה. וז"ש "ויצא יוסף את דיצחם רעה אל אציהם", שהרי אציהם הי' המופלא שצנסנהדרין. אמנס אחר שצאו האחיס למצרים ולא הי' כאן יעקב, א"כ יהודה הי' המופלא שצנסנהדרין, ולכן חזר צו יוסף מטעם פסק צ"ד נגדו והודה להם. ואולי צזה מוצן מה דכתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה" (מו:כה), וא"כ יעקב עשאו להיות מורה הוראה (עיין רש"י שם), ולכן קיבל יוסף פסקו. והגם שזה הי' קודם, מ"מ ראה יוסף את זה צנצואה.

והנה הכ"צ שנה שלא הי' יוסף צארץ כנען, נראה ג"כ דיעקב לא הי' ראש של סנהדרין, דהרי כל השנים סלקה ממנו שכינה, וצנסנהדרין כתיב "אלקים נצב צעדת א-ל", וכיון דסלקה ממנו שכינה סלק עצמו מלהיות ראש סנהדרין, וא"כ נעשה יהודה מופלא

צמעלה מהם, ולכן עשה לו כתונת פסים.

ולכן נחן לבנימין שלש מאות כסף וחמש חלפוח שמלות. וחמהו בגמ' וכי אפשר דבר שנלטער צו אותו לדיק יכשל צו, א"ר בנימין צר יפת אדרבה, רמו רמו לו שעתיד לנאת ממנו צן שינא לפני המלך, כלומר שזכה בנימין צמעלה שיהי לו צן, וכה"ג לא מיקרי קדימה. ויוסף נמי שעלה צמעלה וידע אזיו שיעשה מלך, ליכא צוה משום קדימה. וא"כ אדרבה, לא שלא נכשל צדצר שנלטער, אלא רמו להם צוה שכל הענין הי' בטעות.

ומה שאמרו בגמ' לעולם אל יקדים, דמשמע דקאי על יוסף, הכי פירושו דלעולם אל יקדים אדם צן צין הבנים, דלפי מה שהצינו השבטים שהוא כמותן, ולכן נתגלגל הדבר, א"כ לעולם יש ליזהר צוה כשהם שוים. אבל אהכ"נ כשאינם שוים אפשר להקדים. וצתשו' הארכתי לענין להקדים תלמיד אחד צפני צבירו שהוא ג"כ צגדר זה, וק"ל.
(שנת מש"ל)

"וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך" (מה:כד). ואמרו חז"ל אל תתעסקו צדצר הלכה שלא חרגו אליכם הדרך, וצ"צ למה דוקא עכשיו גילה להם הלכה זו, וצתני כצני הגרמי' שליט"א אמר צסם מי שהוא שהרי הם כשמכרוהו דנו ע"פ התורה

ועכשיו כישחזרו הציחה חשש שיפלפלו צעצם ההלכה היכן טעו ולמה טעו ולכן הזהירם.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש דהסנהדרין צדניים דיני נפשות צריכין להיות יושצין כצני גורן צעיגול והנשיא והאצ צ"ד רואין אח כלס וצריך קציעות וישוצ הדעת ואו דנין וצפרט דיני נפשות (עיין סנהדרין ל"ו ורמצ"ס פ"א מה' סנהדרין ה"צ-ג ועוד) ולפי שהם דנו אותו צדרך צשדה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה ויראו אותו מרחוק ויתנכלו עליו להמיתו ודנו אותו צדרך ולכן טעו ולכן אמר להם אל תרגזו צדרך על תתעסקו צדצר הלכה ומינה ממילא רמו להם טעותם שהם דנו אותו על הדרך.

או יאמר לפמ"ש (נדריס כ"צ ע"א) הני תרי מחוזאי דאיתלוו צעולא קס חד ושחט לצבצריה ושאל לעולא יאית עבדי אמר ליה אינ ופרע ליה צית השחיטה כי אחא לר' יוחנן תמה ר' יוחנן ונצתחי לך לצ רגו צחו"ל כתיב ואמר ליה עולא ההיא שעתא עדיין לא קעצרינן ירדנא וא"כ היונא לחו"ל יש לו לצ רגו ולאסקוי שמעצחא אליצא דהלכחא צריך ניצותא ולא לצ רגו.

ובגמ' מגילה (י"צ ע"ב) ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רצנן אמר להו דיינוה לי אמרו היכי נעציד נימא ליה קטלה למחר וכו' נימא ליה שצקה קא מזוללה צמלכותא אמרו לו מיום

באזניו דברי יוסף ומציאים לפניו העגלות
אז שבה רוחו וחזרה נשמתו וחי, וזה
ותחי רוח יעקב אביהם ועיין א"ע.

ולפי' הרמב"ן קשה הלשון כי לא האמין
להם למשמע דהדבר היה תלוי
באמונה ואי-אמונה וגם נראה הדבר
רחוק מלקרב שהרי ודאי בני יעקב דברו
אליו בבית ושם נתעלף לשיטתו ז"ל וא"כ
האיך הביאו העגלות הביתה להראות את
אביהם, ועי' בעקדה (שער ל"א) ולדעת
רש"י הקשה האלשיך הקדוש ועוד
פוסקים וכי חשוד היה יעקב את בניו
שיאמרו שקר כזה אשר לא האמין להם
וכי איזה שונא יבא ויאמר לאב שמקונן
כ"כ שנה על בנו יחידו אוהבו ויאמר
שבנו חי והוא מלך והדבר שקר וכ"ש
בני יעקב השצטים הנדיקים.

והנראה בס"ד דהנה בני יעקב כשבאו
ראשונה מארץ מצרים וספרו
לאביו את כל הקורה אחס עם המלך
ושלקח את שמעון, שפטו הם כי אותו
המלך הוא איש רשע רע מעללים שונא
ישראל וכן אמרו במדרש (בראשית מ"ד
י"ט) אדני שאל את עבדיו מתחילה
בעלילה באת עלינו למה היה לך לשאול
כל אלה בתך היינו מבקשים או אחותינו
אתה מבקש וראו שהרי אלפים אנשים
מכל פינות העולם באים ולא שאל מאחס
כלום רק אבני יעקב התנפל עליהם
במתבוללות לכן החליטו צעמם שזה
המלך הוא שונא ישראל ולכן רדף דוקא
אחר בני יעקב.

שחרב ציהמ"ק וגלינו מארצנו ניטלה
ענה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני
נפשות זיל לגבי עמון ומואב דיחזי על
דורדייה וטעמא אמרו ליה דכתיב שאנן
מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו
ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך
על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר וכו'
ע"ש. ולכן עכשיו כיון שכבר עתידין היו
לנאח לגלות מצרים והם צדק ממצרים
לכנען אמר לו אל תרגזו צדק כלומר אל
תתעסקו צדק הלכה כי כבר בכלל הולכי
גלות הם כיון שהסכימו לנאח מארץ
כנען למצרים ולא הוה יחזי על דורדייהו
ולכן אל תרגזו וגו'.

"ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי
הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג
לבו מלהאמין כי לא האמין להם
וגו' וירא את העגלות אשר שלח
יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב
אביהם" (מה: כו-כו). ופרש"י נתלף לבו
והלך מלהאמין ועיין במהלים (לח:ט)
נפוגותי נתלפי כמו ויפג לבו ועי' איכה
(ג:מט) כתב הפוגות תליפין והעברה.
והרמב"ן ז"ל כתב כי לשון פיגה שבימה
וביטול כמו אל תחננו פוגת לך (שם צ"ח)
ועיי"ש בפירוש"י העברה כמו ויפג לבו,
ועיין ביצה (י"ד ע"א) וגו' וגם זה ויפג
לבו שנחצטל לבו ופסקה נשמתו כי
הפסיק תנועת הלבו והיה כמת וזה הענין
ידוע בבוא השמחה פתאום והוזכר
בספרי רפואות וכו' וזה הטעם וידברו
אליו את כל דברי יוסף כי היו לועקים

העגלות דוקא, דאיחא צוה"ק דרשב"י הכיר חמורו של ר' פנחס בן יאיר בקולו ר"ל דאפי' קול בהמתן של לדיקים משונה משל רשעים.

ועיין אדר"ג (פ"ח ה"ח) כשם שלדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידיות. וצוה פירשתי יודע לדיק נפש בהמתו ור"ל דאפילו בהמת לדיק ונפשו משונה מנפש בהמת רשע וכבר הבאתי במקום אחר אגדה של ר' יוחנן תוריתא מעשה בחסיד אחד שמכר את שורו לעכו"ם מחמת דחקו ולא רצה לחרוש בשבת וצא העכו"ם לחזור במקחו והלך אותו החסיד ולתש לו לשורו באזנו שעד עכשיו היה ברשות ישראל ואסור לו לעשות מלאכה אבל עכשיו נמכר כבר לרשות עכו"ם ומוחר לעשות מלאכה והחמיל לחרוש וראה העכו"ם ונתפעל והלך ונחגייר, ונולד לו בן וקרא שמו יוחנן ולמדו חורה והיו קוראין לו ר' יוחנן תוריתא שנולד ע"י מעשה השור, וכן ויקח מן הבא צידו מנחה לעשו ראיתי מדרשים שהבהמות לא רצו להלוך לעשו הרשע והוכרח ליקח כל אחת ואחת צידו ממש וכן באילו של אליהו עם נביאי הצעל ולכן כיון שדברו אליו דברי יוסף יצא לראות העגלות אשר שלח יוסף והכיר בהם וצבהמות שהם בהמתם של לדיקים ותחי רוח יעקב אביהם שהכיר מעלת לדיקתו בנו הלדיק.

או יאמר לפי מה שאמרו במדרש דגם פרעה שלח עגלות והיכן היו אלא

ואף שהם חלאו הכל בחטאם אבל חשבו שהוא רשע ומגלגלים חובה ע"י חייב צחינת אעמיד אליכם מלך קשה כהמן עיין סנהדרין (נ"ז) וכ"ש יעקב שלא ידע כלל מחטאם ראה באותו מלך איזה רשעות ושנאה נוראה לבני יעקב שאינו חס על אב זקן ויאסור שמעון ומנקה להביא בנימין אחס אף שהם אמרו שנפש הזקן קשור בנפשו ואולי ח"ו יקראנו אסון לא חש לכל זה נתברר אצלו בצירור גמור שזה הוא איזה רשע עריץ.

והנה עכשיו כשצבו בניו וספרו עוד יוסף חי וכי הוא מושל בארץ ר"ל היינו המושל הידוע השונא ישראל זה יוסף בנו וכיון ששמע כן ויפג לבו מלהאמין כי לא האמין כלומר שלא רצה להאמין שזה המושל הוא בנו והוא מיוצא חלציו ואלו אמרו סתם יוסף חי היה מאמין להם אבל כיון שאמרו שהוא המושל לא יכול להאמין ולא רצה להאמין שהבן זקונים שלו יהא חלילה רשע כזה.

ואולי חשדם כיון שראוהו מחאבל כ"כ על יוסף התיעלו להגיד לו שזה יוסף וראה כמה נפגם ואין לזכות אחריו, אבל כיון שראו כמה חשדם אביהם והצינו כוונתו מיד וידברו אליו את כל דברי יוסף ר"ל שהראה להם אשר הוא מהול ומדבר בלשון הקדש ושמר הברית ועמד בצדקו התחיל להאמין ולא להאמין להם עד שראה את העגלות והאמין להם והטעם למה

גודל קדושתו והתחיל לדבר אליו ראה פניך לא פיללמי וכמו שפירשתי כבר דאסור להסתכל בפני אדם רשע והיה חש אולי ח"ו נעשה רשע ועמה הראה לי אלקים גם את זרעיך שכלם זדיקים.

"ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען" (מו:ו). ופרש"י אבל מה שרכש צפדן ארס נתן הכל לעשו צפדיל חלקו צמערת המכפלה אמר נכסי חו"ל אינן כדאי לי וזהו אשר כריחי לי העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו עול את אלו ע"כ. וי"ל כיון שהלך למצרים שוב יהיה לו כסף של חו"ל ומאי איכפת ליה אם יקח גם רכוש ארץ כנען.

ונראה לפמ"ש חו"ל והוצא צאלשיך הקדוש דארץ גושן נתן פרעה לשרה אמנו כשנשאה לציתו ונתן לה מתנה לפייסה א"כ ארץ גושן לא שייך למצרים והוא שייך לא"א ואין לו דין חו"ל ושפיר לא ישב יעקב צחו"ל כשהיה צארץ גושן ועיין רמב"ן עה"פ וישבת צארץ גושן שלא ירצה יעקב לישב בעיר המלוכה ע"ש ולהנ"ל אחי שפיר מאד והבן.

ואולי מה"ט כשהלך יעקב ללצן בקש ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושצחי בשלוס אל צית אצי ולמה לא בקש רק לחם לאכול ובגד ללבוש ולא בקש עושר י"ל כיון דממילא לא רצה ליהנות מכסף חו"ל א"כ למ"ל להתפלל לה'

שעל עגלות של פרעה היה כחוב עליהם שם ע"ז ושצרם יהודה וכיון שראה יעקב עגלות יוסף שלא היה עליהם כחוב ע"ז וספרו צניו ליעקב דעל עגלות פרעה היה כחוב שם ע"ז ולכן וחמי רוח יעקב עליו, או שמא שהיה כחוב שמו של יוסף על העגלות כדרך המלכים ושרים גדולים אשר חותמים שמם על העגלות שלהם וי"א וראה העגלות והכיר חתימתו.

ובזה נראה לפרש מה שאמרו חו"ל צשעה שיוסף צכה על צואריו אבל יעקב קרא ק"ש עיין רש"י שם, וכבר הקושיא מפורסמת אי זמן ק"ש היחה אמאי לא קרא יוסף ג"כ ואי לאו זמן ק"ש למה יעקב קרא ק"ש ועוד צר מן דין לקבל פני המלך מצוה הוא ואף שהוא צנו וכ"ש צכה"ג ונראה דצשעה שצקש יעקב לגלות את הקץ נסתלקה ממנו שכינה ואמרו ז"ל צגמ' (פסחים נ"ו) שאמר יעקב שמא ח"ו יש פסול צמטחי פחתו ואמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד פחת ואמר צרוך שם צבוד מלכותו לעולם ועד וצחרגוס ירושלמי יהא שמייה הגדול וכו'.

ונראה דע"י ק"ש הצחין את צניו אם הם זדיקים ועומדים צלדקתם, וזה היחה אצן הצותן קבלת עול מלכות שמים ודציקות צו ית"ש ויעקב כאשר צא למצרים עדיין חש אולי ח"ו יוסף סוף סוף לא עמד צנצניו ולכן כשצא יוסף ונפל על צוארו להתראות אתו קרא יעקב ק"ש להצחין ולראות את צדקתו וראה

האמין יותר לעגלות או קוסים וחמורים
מלצניו שבטי י'.

ונראה דהנה הרמז"ן ושאר מפרשים
תמהו איך יוסף לא הודיע את
יעקב כל הזמן שהוא חי וצפרט צעת
שכבר באו מארץ כנען לשבר אוכל ועיין
אוה"ח הקדוש שה"י חש שמא יהרגו
אותו ופלא, וי"ל דהרמ"א ז"ל תמה
אחר שגזירה הוא על המת שיסתכח מן
הלז וכיון שראה יעקב שכ"צ שנים והוא
לא משכח ומתאבל עליו ע"כ שהוא לא
מת וע"ש מה שתי' שחשז בכל השנה
שמת בשנה זו מת, האמנם נראה לפי
קושיא הנ"ל דיעקב אבינו באמת ידע
שלא מת אבל חשב שמא ח"ו יאל
לתרבות רעה ונטמע בין הגוים ואז גדול
המחטאיא יותר וצפרט כי כנראה דדמות
דיוקנו נראה לו בחלון בשעה שנכנס
לביט א"כ יעקב הי' צספק ובמכאז זה
שמת מת באותה השנה ואפילו לא מת
מ"מ שמא ח"ו יאל וכו'.

והנה כשבאו בניו ואמרו עוד יוסף חי
וכי הוא המושל בארץ מצרים לא
האמין להם כיון שעד עכשיו הם הביאו
לו מה שדבר מושל הזה אחס קשות
וכמה זיער אותם ואת אביו בשלמו
להביא את בנימין וגם בהאסרו את
שמעון, לכן ויפג לבו מלהאמין כי זה בנו
יוסף, שח"ו כ"כ נתקלקל, או שחשד
אותם שבאמת אין זה יוסף כלל אלא
שבניו כשראו זערו של יעקב לקחו איזה
יוסף או איזה בן אדם וקראו לו יוסף

שיחמו לו הרצה ויזטרך לחם יותר לעשו
שהרי הניח לעשו כל רכושו ולכן לא בקש
רק לחם לאכול וצגד ללבוש. והגם כי
בארץ כנען נמי לא היו האנשים לדיקים
אעפ"כ כיון שרכש בארץ כנען זה היה
רכושו והלליח בו ולא רצה מרכוש חו"ל.

ויש לעיין שאולי מה"ט צעונ"ה בזמנינו
אין די הללמה בחורה הגם שמיעגין
על תורה לא ראינו הגדולי ישראל שגדלו
פה צמשך חמשים שנה, וי"ל לפי
שלוקמין מרכוש גויס וחז"ל מה שיעקב
אבינו מאס בו ונחמו לעשו שלא רצה
ליהנות הימנו ואמר אין מעות חו"ל
כדאי לו אפילו שזה לקח מצית לבן ורכש
ציושר מ"מ כיון שבא מחו"ל מאס בו
ואין כדאי הוא לו ויש לעיין אם גם
היום שאס אפשר לחיות שלא לקבל
ממעות חו"ל ועכ"פ ממעות עכו"ס
מחו"ל מה טוב היה לצנות חורה צמעות
ארץ ישראל ע"פ תורתנו הקדושה ועיין
צ"צ דחסד לאומים חטאת ואין לקבל
מהם זדקה ודניאל נענש ע"ז ודו"ק.

"וייעלו ממצרים וגו' ויגידו לו לאמר
עוד יוסף חי וגו' ויפג לבו כי לא
האמין להם, וידברו אליו את כל
דברי יוסף וגו' וירא את העגלות
אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי
רוח יעקב אביהם" (מה:כה-כו). וי"ל
דבאו בניו ויספרו לו כי יוסף חי ולא
האמין להם ושזב דברו אליו את כל דברי
יוסף ולא האמין להם אך כיון שראה את
העגלות אשר שלח יוסף האמין והאיך

הוא חלק מן הארץ ולכן כתיב הוא עליהם והבן, וידוע שהגה"ק רמ"מ מרומינוב לא ישן במטה רק מה שזיע לו משמשו הק' ר' נבי שמקנו בשמות הקדושים לפי דקו, וכן היו עגלות של יוסף הצדיק וצפרט עגלות ששלח לשאת את יעקב זהם חקן בכל מיני קדושה ומיקונים, ולכן כיון שאמרו לו ליעקב שיוסף שלח עגלות מיד וירא את העגלות וראה שהם בכלל בהמתן של צדיקים ותמי רוח יעקב אביהם שמוזה ראה שיוסף עומד בצדקו.

או יאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת את יעקב, ותמי רוח יעקב אביהם, דהנה פרעה שלח להם עגלות כדכתיב ואתה לויטה זאת עשו קחו לכם עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאחם את אביכם וזאתם אבל כאן כתיב אשר שלח יוסף לשאת אותו ונראה דהעגלות אשר שלח פרעה היו לטף ונשים אבל יוסף שלח עגלות מיוחדות לשאת את יעקב וזוה נשחנה הענין מעגלות פרעה שהכיר בעגלות אלו ששלח יוסף החילוק וצין העגלות ששלח פרעה שאלו היו מלא קדושה וכעגלות צדיקים עגלה נב ולא כן עגלות ששלח פרעה ולכן ותמי רוח יעקב אביהם.

ומ"ש צמון ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו ומשמע לכאורה דנשאו אותו על עגלות פרעה

ויאמר שהוא בן יעקב כדי להפיס דעתו וכמדומה שכן ראימי במדרש או באחד מן המפורשים, וידוע כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ולכן אדם שהוא בעל בחירה צידו לשקר ולהונות אבל שאר בעלי חי אין זהם דעת.

והנה כתיב יודע צדיק נפש בהמתו ואמרו ז"ל (אדר"י פ"ח ה"ח) בחמורו של רחצ"ד שפעם אחת גזלו אותו ולא אכל ג' ימים ושלחו אותו הגנבים וכשחזר הבייתה וכו', וכן בגמ' חולין (דף ו') בחמורו של רפצ"י שנחטו לו שעורים שאינם מעושרים ולא אכל ושאל רפצ"י אי עשרו אותו והשיבו לו אלא שהבהמה יכולה לאכול ואמר רפצ"י מה לעשה לענייה זו שמחמרה על עצמה, עיין בחוס' שם בשם הירושלמי וכן מצינו בכמה מקומות בהמתן של צדיקים ברחצ"ד וצירושלמי ציוחנן תוריתא מעשה בחסיד אחד ועיין ריש בכורות במשנה וברש"י שם ובחוס' והארכתי בזה במקום אחר. ולאו דוקא בהמתן אלא ה"ה כלים של צדיקים דקנין כספו הם יאכלו בלחמו שנעשים חלק מגופו. וזוה מבואר הפסוק מה שהנביא ישעי' לוח "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" ולשון ידע הוא שמודיע, כלומר השור מודיע ומחיר מי הוא קונהו.

וכבר פי' דמטעם זה אמרו צדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם מפני שלא פשטו ידיהם בגזל והוא מה שניחן להם מתנת ה' מטל השמים והגוף

עצבות (שנת ל' ע"ג) והאכל שהוא בעצבות
 אין השכינה שורה עליו וכל זמן שלא
 שרחה עליו שכינה חשב יעקב שזנו מת
 והוא באכלו ולכן כשחזרו ואמרו עוד
 יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים
 לא האמין להם שהרי אכתי לא שרחה
 עליו שכינה והוא באכלו וכיון שיצא וירא
 את העגלות ותחי רוח יעקב אזיהם
 פחאוס שרחה עליו שכינה מיד האמין
 יעקב שיוסף חי וא"כ בהשראת השכינה
 הוא שידע שעוד יוסף חי וז"ש ויפג לבו
 מלהאמין כי לא האמין להם אצל וירא
 את העגלות ותחי רוח יעקב אזיהם
 שרחה עליו שכינה מיד ויאמר ישראל רב
 עוד יוסף בני חי.

ובזה מוצן נמי דעד עכשיו אמר יעקב
 ויצאו ארץ כנען אל יעקב אזיהם
 ויגידו לו וגו' אצל כאן כתיב ויאמר
 ישראל ונשחנה שמו למעלתו שנחעלה
 מיד בהשראת השכינה ועלה בצחינת
 ישראל כשהרגיש ששרחה עליו שכינה
 וידע כי עוד יוסף חי. (שנת תש"ט)

"ויקחו את מקניהם ואת רכושם
 אשר רכשו בארץ כנען וגו'" (מו:ו).
 נראה דלקחו את כל רכושם אתם מארץ
 כנען, גם הכלים ומש"כ ולעיל "ועינכם
 אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ
 מצרים לכם הוא" (מה:כ), נראה דיעקב
 אצינו לא רצה לעזוב את כליו ג"כ שהרי
 אפי' על פכין קטנים חזר וסיכן עצמו
 בחזרו מבית לבן.

נראה דציאורו הוא כך ויקם יעקב וגו'
 וישאו בני ישראל את יעקב אזיהם,
 והאין נשאו אותו או צידים או בעגלות
 ששלח יוסף, ואת טפס ואת נשיהם
 בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו,
 ומדויק צוה הנגינה וישאו בני ישראל
 קדמא ואזלא שהלכו ונשאו את אזיהם
 רביעי. ואת טפס ואת נשיהם בעגלות
 ונקוט פשטא קטון כלומר להפסיק בין
 אזיהם לטפס ונשיהם והבן.

(שנת תשנ"א)

"ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וגו'
 ויפג לבו כי לא האמין להם וגו'
 וירא את העגלות אשר שלח יוסף
 לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם"
 (מה:כו-כז). ועיין רש"י והרמב"ן ז"ל
 טען עליו ועיין א"ע שם ובמפרשים מה
 שהקשו על רש"י וכי ח"ו חשד השבטים
 שישקרו לו, וגם מה ראה בעגלות
 שהאמין להם יותר ובחז"ל אמרו שפ'
 עגלה ערופה רמו לו ועיין בעה"ת שם.

והנראה דיע"א אמר כי ארד אל בני
 אצל שאולה והי' נהג אצלות על
 יוסף כל הזמן וכבר הקשה הרמ"א ז"ל
 כיון דגזירה היא על המת שישתכח מן
 הלב א"כ מאחר שראה שיוסף לא נשכח
 הי' לו סימן שודאי חי ותמי' דסבר יעקב
 בכל שעה דעד השחא חי ועכשיו מת
 ואכתי הוא צי"ב חודש ולכן אינו נשכח.

ואמרו ז"ל אין השכינה שורה מחוץ

כל זמן שהותו צבית לזן מקדושת אר"י ג"כ.

ואפשר דמה"ט "ואת יהודה שלח לפניו וגו' להורות לפניו גשנה", ופרש"י לתקן לו בית תלמוד שמסמ תלא הוראה, לפמ"ש המהרש"א (ברכות דף ח') למען ירצו ימיכם על האדמה כתיב, והי' קשה לי' דא"כ האיך מאריכין ימים, לפי שמקדמי ומחשכי, ותי' דקדושת ציהכ"נ צהו"ל נמי קדושת אר"י ליה ולכן שלח להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד ויהי' גם שם קדושת אר"י. עכ"פ נראה מפורש דיעקב אבינו לא רצה ליהנות מנכסי חו"ל עד שנתנס לעשו, ואפילו לבניו לא נתנס כיון דהי' ס"ל דנכסי חו"ל אינן כדאי לו גם לבניו אין ראוי ליחנס. והוא מוסר השכל שלא להיות להוט אחר נכסים צהו"ל, שהרי צביאת המשיח צ"צ לא יהיו שוה כלום שהכל שהוא מנכסי חו"ל יהיו צריכים ליחנס לעשו ולרכוש כיבוש ארץ ישראל.

והטעם נראה בזה דכתיב " ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה וגו' מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא:יג), ונמצא דצאר"י צאה ההשפעה מפי ה', וצרכת ה' היא תעשר. אבל צהו"ל צאה השפעה ע"י השפעת השבעים שרים וע"י העכו"ם שהם נשפעים וממנו נקח לישראל. נמצא צאמת דנכסי חו"ל שיין לעכו"ם ולא לישראל, והו"ל כעין מחנת עכו"ם או לפעמים אפי' גזל עכו"ם וגם אין לו קדושת אר"י.

והנה רש"י פי' "אשר רכשו צארץ כנען" - אבל מה שרכשו צפדן ארם נתן הכל לעשו צשציל חלקו צמערת המכפלה, אמר נכסי חו"ל אינן כדאי לי. ויש להצין הלשון "אמר נכסי חו"ל אינן כדאי לי, מנ"ל שהרי אפשר שהם כדאי אלא שהי' רוצה צמערת המכפלה, וכל אשר לו נתן צעד צמערת המכפלה לשכב עם ישיני צצרון צמנוחת אצותיו.

ואשר נראה דרש"י נשמר מזה וכתב נתן הכל לעשו צלשון מחנה, והול"ל מה שרכש צארץ כנען לקח צו צמערת המכפלה מעשו, וצודאי עשו הי' מוכר לו צוול כמו שמכר לו הצכורה צשציל עדשים, אבל יעקב לא הי' צריך לקנות חלקו צמערת המכפלה שהרי צבר לקח את צכורתו, וכיון שהוא הצכור ממילא מגיע לו חלקו צמערת המכפלה ורק נתן לו את כל רכושו וצברו ציצורין של זהב וצסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו צמתנה, ולכן פי' שלא הי' רוצה צנכסי חו"ל לפי שאינן כדאי לו.

והנראה דגם כל זמן שהותו צמנרים אח"כ לא נהנה מנכסי מנרים אלא כל מה שהציה אהו מנרימה הי' אובל שלא הי' רוצה ליהנות מנכסי חו"ל, ואולי שגם צהיותו צבית לזן לא הי' נהנה מנכסי חו"ל אלא ממה שהציה לעצמו מנכסי אר"י, ואפשר לפמ"ש לעיל צשצעה שקפצה לו הארץ כשהלך לחרון נשארה אהו מקדושת הארץ והי' נהנה

נוטל מכן ומניח כאן (ב"ר) ויותר יעקב לבדו וגו' (חולין ז"א) ודרשו ז"ל שכת פכים קטנים וחזר עליהם וז"ל לשון עשה עצמו כגשר נוטל מכאן ומניח כאן וגם טעם שכת פכים קטנים.

וגראה דיעקב אבינו למד לן לימוד דכשנוסעים ממקום למקום ומשנים מקום עם הילדים עשה עצמו כגשר ממקום למקום ומדור לדור יהי' אמצעי נוטל מכאן ומניח לכאן ולא יניח את דרכו בקודש וילך אחר אנשי המקום אלא נוטל את שלו מכאן ומניח לכאן בלי שינוי כלל, וזה שרמזו גם ויותר יעקב לבדו שכת פכים קטנים כלומר שחזר על כמה מנהגים קטנים כפכים קטנים ואפילו על זה לא רצה לוותר ויאבק איש עמו על המנהגים האלו שהיזה"ר לא ניחא ליה שיעקב מחזיק בדרכו של אביו ואפילו על פכים קטנים לא רצה לוותר.

ועייין רבינו צחי (בראשית כו:יח) וישב יצחק ויחפר את בארות המים אשר חפרו צימי פלשתים אחרי מת אברהם ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו ויצחק אבינו שכרא וכתב בשם הגאון דהתורה מורה לנו שגם השם שקרא אברהם אבינו לבארות מים לא רצה לשנות ולותר עליהם ולכן גם יעקב חזר על הפכים קטנים, ואולי זה מה ששלח לו יוסף ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא אבל יעקב אבינו לא שמע לו אלא ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו הכל

וגראה דזה ציבור הלשון בצרהמ"ז ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מחנת צפר ודס ולא לידי הלואתם כי אם לידך המלאה וכו' וז"ל ולפי הנ"ל י"ל דהכוונה דצחו"ל השפע בא ע"י שרים שמשפיעים להעכו"ם ומשם בא השפעה לישראל ובא ע"י מחנת צפר ודס שהם העכו"ם נותנים לישראל אבל בא"י ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה מראשית השנה עד אחרית השנה הכל מחת ה' הוא וזה כי אם לידך ועיין ישמח משה עה"ת מה שכתב דמקנה יעקב הי' בהם קדושה יתירה, וגם כל קנינו ודאי הכל מקודש, אבל צחו"ל אין קדושתו עליהם, ולכן לא רצה ליהנות מנכסי חו"ל.

שוב מצאתי באלשיך הקדוש כי יעקב לא רצה להסתופף באדמה טמאה תחת כל טומאת שר מצרים וגם לא רצה שיהי' לחמו ניתן ע"י שר מצרים כי קדוש הוא לאלקיו, כי על זה פקח עיניו יעקב באומרו "ונתן לי לחם לאכול וגו'" כמבואר אצלנו במקומו שחש פן יבוא מזונו מתחת יד שר חו"ל, ע"כ אמר "ונתן לי לחם לאכול וגו'" - כלומר שיתן הוא יתברך לו לחם ולא ע"י שר, ע"ש. וצ"ה שכוונתי בזה לדעתו הקדושה.

ובמקום אחר פירשתי מה דכתיב (בראשית לב:כג-כה) ויעבר את מעבר יצק, ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר את אשר לו, ופרש"י את אשר לו הבהמה והמטלטלים עשה עצמו כגשר

לקחו לארץ מצרים שלא יהנו מטוב ארץ מצרים.

א"י "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה" נראה בדיוק למה דוקא גשנה ולא בכל ארץ מצרים לפמ"ש כי מזיון תלך תורה ודבר ה' מירושלים ועיקר ההוראה יולאח מירושלים ומאזנו הקדושה ולא צהו"ל וצפרט מצרים ארץ מלאה גילולים.

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה" (מו:כח). וברש"י ומ"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תלך הוראה וכבר פירשתי. וכעת נראה למה דוקא דייק שמשם תלך הוראה ולמה דוקא כעת לפמ"ש פקודי ה' ישרים משמתי לב ואין החורה נקנית אלא בשמחה שהוא אחד ממ"ח דברים שהחורה נקנית בהם וערש"י (שנת ל' ע"ג ד"ה בדחי רבנו) וצ"ע בעל הנפש להרא"צ"ד (שער הקדושה) כתב ואל יתענה כו' ואם ילמוד לא תהיה חורתו מיושבת ולא יסכים להלכה שאין חורה נקנית רק בשמחה עכ"ל ע"ש.

והנראה לפ"מ שכתבו החוס' עה"ח ויעל לקראת ישראל פי' לפי שארץ גשן גבוה מארץ מצרים לפי שהוא עומדת בגבו לארץ ישראל שנאמר גשן ותולון וגילה, ולפי שהלך יהודה בשביל אציו אלל יוסף להורות לפניו גשנה זכה ונפלה בחלקו וגשן נתן פרעה לשרה אמנו ולכן צהרו צה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו צה מצרים ע"ש, ועיין גם באלשיך הקדוש מצואר דגשן הוא צחתינת ארץ ישראל. ולכן שלח את יהודה להורות לפניו גשנה דוקא, ולא לצוען שהיתה מטרופולוטין לפי שאינה אר"י ואינה מסוגל שתלך משם הוראה. (שנת תש"ג)

והרמב"ם (פ"א ה"ד מהל' דעות) ולא יהיה מהולל ושותק ולא עצב ואונן אלא שמת ועיין במפרשים על הפ' ועמה אל תעצבו שהזהיר אותם יוסף הצדיק על עצבות כי ת"ו הוא מדה רעה מאד וצפרט לאסוקי שמעחתא אליצא דהלכתא דצעי סייעתא דשמיא ולילותא (עיין עירובין ס"ה ע"א ופסחים קי"ז ומגילה כ"ח ע"ב) וא"א רק בשמחה של מצוה ולכן כל זמן שיעקב אצינו ה' בצער לא שלח אצל עכשיו שצא בכל ציתו צניו וצנותיו והיה בשמחה גדולה מיד שלח את יהודה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תלך הוראה שעכשיו אחר ששרתה שכינה וחתי רוח יעקב אציהם תקן בית תלמוד שמשם תלך הוראה.

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה" (מו:כח). ומדרש אגדה (צ"ר צ"ה ג') להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תלך הוראה. ול"צ אריכת הלשון, הול"ל בקיצור לתקן לו בית ועד, שמשם תלך הוראה מיותר.

ונראה שיעקב אצינו רמו צוה שצית תלמוד אשר אינו מוציא מורי הוראה אין זה נקרא בית תלמוד, וצית

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה וגו' ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי" (מו:כח-ל). ול"ג המשך הפסוקים, גם ששלח יהודה לתקן בית תלמוד שמשם תלמידי הוראה כמדברש אגדה (הביאו רש"י). גם מה שדרשו ז"ל יוסף זכה על נוהג אביו אבל יעקב לא זכה כי קרא ק"ש, ועיין יומא (דף י"ט) הקורא ק"ש ומרמו בעיניו עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב ועיין מהרש"א זח"א דזה מרמו זדרשא זו כיון שלא נשק ליוסף, והנה המפורשים הקשו אם זמן ק"ש הי' יוסף אמאי לא קרא, ואם לאו זמן ק"ש, ק"ש זו למה, ועוד דיוקים.

ונראה דהקשו המפרשים הא"ך לא ידע יעקב שיוסף חי, שהרי גזרו על המת שישתכח מן הל"ב (עיין ז"ר פ"ד י"ט) והכא שלא נשתכח ע"כ שהוא חי. ומי' דודאי ידע שלא מת אבל חש שמא ח"ו נעשה רשע וגרוע ממת דרשעים בחייהם קרויים מתים. והנה עכשיו כששמע שיוסף עוד חי ורצה להתראות אמו, אבל לא ידע עדיין אם נשאר בלדקו וחשש שמא ח"ו ע"י געגועי בנו יכסה על מעשיו אפי' הם רעים, ועל כל פשעיו יכסה אהבה, וצפרט שנעשה מלך וכמ"ש המפרשים אז זקן מדוכא ציסורים ומלא

תלמוד זריך להיות דוקא שמשם תלמידי הוראה. ואמרו ז"ל קידושין (מ' ע"ב) גדול הלימוד שמציא לידי מעשה, וברש"י (קידושין ל"ג ע"ב ד"ה תורה) שעסוקים בדבר הלכה קרי להו תורה עלמה ולדידיה שלא עסק בדבר הלכה קרי לומדיה ע"ש. וצפ' במקומי אם במקומי תלכו יכול זה קיום המלות כשהוא אומר ואם מלותי תשמרו הרי קיום המלות אמור ומה אני מקיים אם במקומי תלכו שמהא עמלים בחורה ע"מ לקיים עיין רש"י שם הרי עמל בחורה אינו מלה אלא על מנת לקיים ורומזי רמזים דרשו עמל ר"ת על מנת לעשות, וזה שאמר שמשם תלמידי הוראה ולכן זכה להוראה ולמלכות לא יסור שצט מיהודה.

ומכאן חוכחת מוסר למקומות של בית תלמוד שלומדים שם תורה דוקא שלא אליבא דהלכתא, ואדרבה הרחיקו לימוד הלכה מכותלי ביהמ"ד ותלמוד שלומד להלכה נראה צענייהם ח"ו במדרגה שניה. ואינו נקרא למדן אבל בגמ' קידושין ל"ג ע"ב כלום תורה עומדת מפני לומדיה פרש"י שעסוקים בדבר הלכה קרי להו תורה עלמה ושאינו עסוק בהלכה נקרא לומדיה ע"ש נמלא שהאמת ההיפך כי לא נקרא בית תלמוד אלא שיוצא משם הוראה, והרבה יש להאריך צפרט בזה וצויתר במדינתנו שחסרים צעלי הוראה, והלואי שילמדו מיעקב אבינו שזיה לתקן בית תלמוד שמשם תלמידי הוראה. (שנת תשכ"ו)

זרעך", שגם הם נדיקים כמותך וק"ל.
(שנת תשכ"ג)

"ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו בשנה וירא אליו ויפול על צוואריו" (מו: כט). עיין רש"י וירא אליו יוסף נראה אל אביו והרמב"ן ז"ל טען ולא ידעתי טעם צוירא אליו כי צידוע שנחראו כאשר נפל על צווארו ולכן פ"י שאביו נפל על צוואריו של יוסף וזכה עליו והוא פלא שהרי חכו"ל אמרו שיוסף זכה על צוואר יעקב ויעקב לא זכה אלא הי' קורא ק"ש וכדברי רבינו הגדול רש"י ז"ל.

והנראה להנה יוסף הנדיק בענומותו היחירה היה דרכו בקודש להסתיר עצמו בצמעיו טובים והצנע לכת את ה' אלקיך עד שלא הכירו בו שום ענין של נדקות וחשבוהו לאיש פשוט או אפילו רשע ולכן לא הכירו בו האחים שהוא נדיק והיה זה דרכו בקודש גם בבית אביו קודם המכירה ולכן היו חושדים אותו האחים שהוא צעל לה"ר וכיוצא בו, ובאמת היו מעשיו נסתרים ובחנם חשדוהו וגם עכשיו שהי' במצרים מבחון היה נראה מסתכל בשערו כדי שיהא נראה יפה לחוץ ולא יבינו בדרכו הקודש בנסתרות וזה היה דרך כמה נדיקים גבוה מעל גבוה הגם שדרך כזה הוא מסוכן לסתם בני אדם אבל הוא לאנשים גבוהים מעלה גדולה שכל מעשיו לשם שמים צלי שום פניה לבני אדם.

את בנו מלך מי דרכו לצכות, ודאי הזקן שנכמרו רחמיו. אבל הלוא אמרו (מגילה כ"ח) אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, וחשב יעקב עלות בנפשו כדת מה לעשות.

והנה אמרו ז"ל (ברכות ה') לעולם ירגז אדם יצ"ט על יצה"ר, נחמו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, נחמו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש, נחמו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה. וזה שעשה יעקב לנחמו בכל ג' דברים, ראשונה "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף", כלומר בשביל יוסף להורות לפניו שיתקן לו בית חלמוד לחמוד תורה, ובראמי יצה"ר בראמי תורה תבלין (קידושין ל'). ומיהו כשבא יוסף וטבע האנושי גברה עליו והתראה יוסף אל אביו ונכמרו רחמי האב על בנו האהוב לו שלא ראהו וחשב שטרופ טורף, מיד קרא ק"ש שלא יתגבר עליו היצה"ר, ואפשר דלכן כתיב זכה על צוואריו ולא לפניו או על פניו כדרך ראותו, שיעקב בכיון החזיר פניו ממנו, וכשבכה על צוואריו עוד "ויאמר ישראל אמותה הפעם" והזכיר לו את יום המיתה, נמצא דשלתן יש כאן תורה ק"ש והזכיר יום המיתה ואח"כ הביט בפניו שאז לא חש כלל ליצה"ר.

וזה שאמר צפ' ויחי "ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך לא פללתי וגו'" (מח:יא), ר"ל שחשב שלא יוכל לראות פניו כי אסור להסתכל בפניו של רשע, אבל "הנה הראה לי אלקים גם את

כל הכסף וכשעלו ישראל ממזרים העלום
עמהם שנאמר וינצלו את מזריים (פ' בא).

והנה צמעה דשכס אמר יעקב אל ביתו
ואל כל אשר עמו "הסירו את
אלהי הנכר אשר בתוככם והטירו
והחליפו שמלתיכם" (לה: ז) וכו' המפרשים
ז"ל לפי שלקחו משלל אנשי שכס והם
עובדי ע"ז היו והגם שצדאי לא לקחו
עד שלא בטלו אותם עובדיהם ועיין
רמב"ן כי בני יעקב לא לקחו ע"ז
ומשמשיה עד שנתצטלה והותרה להם
שהגוי מצטל ע"ז צע"כ והנה היא
מותרת להם אבל יעקב צוה להסיר אותה
לטהרת הקדש שיהיו ראויים לעבוד את
ה' ולהקריב לפניו קרבן כאשר צוה להם
בצבילה וחלוק הבגדים והיה די להם
בקבורה וכו' ע"ש ועיין אה"ח הקדוש.

ובגמ' ע"ז (מ"ג ע"א) אמר ריב"ל פעם
אחת הייתי מהלך אחר ר' אלעזר
הקפר צרבי בדרך ומלא שם טבעת
ועליה צורת דרקון ומלא עו"כ קטן ולא
אמר לו כלום מלא עו"כ גדול ואמר לו
בטלה ולא בטלה סטרו וצטלה ש"מ חלח
ש"מ עו"כ מצטל עו"כ שלו ושל חצירו
וש"מ יודע צטיב של עו"כ ומשמשיה
מצטל ושאינו יודע צטיב עו"כ ומשמשיה
אינו מצטל וש"מ עו"כ מצטל צע"כ.
מגדף בה ר' חנינא ול"ל לר"א הקפר
צרבי הא דחנן המציל מן הארי ומן
הדוב ומן הנמר ומן הגיים ומן הנהר
ומזוטו של ים ומשולוחו של נהר
והמואל בקרטיא ופלטיא גדולה ובכל

ונראה דזה נמי ביאור דצרי רש"י עה"פ
וידועים לשבטיכם (דברים א:יג)
שאמר משה אפשר שאחד צא לפני
מעוטף בטלימו ואיני יודע אם הוא הגון
או לאו ופלא היאך משה רבינו לא יכיר
בו. ולהל"ל כיון דיש דרך שנראה בטלימו
כך ותחת טלימו הוא אדם אחר א"כ
אפשר להסתתר [באהאלט זיך] והצן,
ולכן כשבא יוסף להתראות עם אביו וחש
שלא יחשדהו אביו שאחר כמה שנים
היותו בארץ מצרים שח"ו באמת נפל
ממדרגותיו ונמשך אחר אנשי המדינה
ובפרט שנעשה משנה למלך והולך
במלבושי מלכות חללת וחור ח"ו תוכו
כצרו ונשצה צין העכו"ם ולכן ויעל
לקראת ישראל אביו גושנה וירא אליו
כלומר הראה את עצמו [ער האט זיך
ארויס געוויזען] מה שהוא באמת וגילה
את כל לבו ויפול על צואריו ויבך על
צואריו עוד שזה באמת כאב לו שהיה
צריך לגלות עצמו שלא יחשדהו ח"ו
כמתיבה ויאבד את כל עבודתו ולכן
ויאמר ישראל וגו' כי עודך חי כלומר חי
רוחני.

"וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא
בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר
אשר הם שברים וגו'" (מז:יד). יש
לדייק לשון צבזב אשר הם שברים היל"ל
אשר הם לוקחים ונראה לפמ"ש ז"ל
(פסחים ק"ט) אמר רב יהודה אמר
שמואל כל כסף וזהב שצעולם לקט יוסף
והביאם מצרימה שנאמר וילקט יוסף את

מקום שהרבים מצויים שם הרי אלו שלו מפני שהצעלים מחייאשין מהן אמר אבוי נהי דמינה מייאש מאיסורא מי מייאש ע"ש.

לשיטת שמואל ואח"כ קבלם יוסף הנדיק.

ואולי מהאי טעמא נמי כתיב "ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה"

(מו:יד) ועיין רמב"ן וספורנו שדקדקו למה כתב כאן ביתה פרעה. ולהנ"ל י"ל דזכרון עשה יוסף כן דלא רצה ליהנות מזה אפילו לאחר זיטול ולקצרן כמו שעשה אביו לא רצה דדוקא יעקב לבניו נהג תומרא זו אצל לפרעה ליכא תומרא זו, ואולי לכן הביא את הכסף ביתה פרעה דוקא ולא לאולרותיו של פרעה דמאולרותיו שוב ניזונו אביו ומשפחתו וכל ישראל ולא רצה יוסף שיחזונו מכסף כזה שיהיה זהם תסרון בקדושה ח"ו ואביו לזה לטמנו תחת האלה, ולפי שפרעה עשה עצמו אלה ולא עבד לשום אלה אחר ולכן הביאו ביתה פרעה והי' צטות שלא יעבד להם.

ונראה דזה שאמר משה ודי זהב (פ' דברים) כסף וזהב שהרבתה להם עשו את העגל וז"ע הרי קיי"ל בזכות ה' היא תעשיר ולא תוסיף ענב ואיך יבא משה להטיל ספק בזכות ה' שגרמה לעשיית העגל.

ולהנ"ל י"ל כיון שהקב"ה אמר להם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב ושמלות וכיון שבאו זידם בתורת שאלה מסתמא לא צטלו אותם מע"ז שלהם ושזב צביות הים שנית לקחו מציות הים שבא מכסף

והנראה דאפי' לר' חנינא דמאיסורא לא מייאש היינו דוקא צמליאה וכיו"ב, אצל אס בזמנת מייאש לגמרי צטלה הע"ז וכיון דאייאש עו"כ צטלה מדעמיה דלא למפלחה ותו לא צריך לציטולה (ועיין רמב"ם פ"ח מעו"כ ה"ט והי"א וצטוש"ע יו"ד סי' קמ"ו ס"ה). לפיכך המוצא שברי עו"כ הרי אלו אסורין בהנאה כיון שנשצרה מאליה, ועיין ע"ז דף מ"א פלוגתא דר"י ור"ל בעו"כ שנשצרה מאליה, אצל עו"כ ששצרה ע"ז לכו"ע צטלה.

ונראה דהכ"נ כיון דלקט יוסף כל כסף וזהב שצבולם והביאו לו ופשוט שהיה שם גם ע"ז שלהם שהביאו ליוסף שהרי אמרו לא נשאר לנו צלתי עם גלותנו ואדמתינו א"כ כבר הביאו הע"ז שלהם ליוסף ולא רצה יוסף לקבלם עד שצטלוה אלא שחש להא דר"ת מאחר שיחנו ליוסף יתייאשו מזה מ"מ שמא לא יצטלו דלא יתייאשו מהאיסור וס"ל כיון שנכנס ליד פרעה ודאי יעצדוהו גוים אחרים ולכן לזה להם לשבור את כל הכסף וזהב ולצטל ע"ז שלהם ואח"כ קבלו וז"ש וילקט יוסף וגו' בשצר אשר הם שצרים ומדייק נמי לשון אשר הם כלומר שהם בעצמם היו שצרים הכסף וזהב שלהם שהוא הע"ז ולנאת גם

כמ"ש במדרש חכם לז יקח מלות זה
משה שזשעה שעסקו ישראל בצות
מזרים הלך משה ולקח עצמות יוסף עמו
ורמו שיוסף שזר את העו"ז וצטלה
ואעפ"כ לא לקחה לעצמה אלא לבית
פרעה וכמ"ש בסמוך וטען קרח כי כל
העדה כלם קדושים וצחוכם השם שהרי
השם נזה דבר נא וישאלו והבן.

"ותן זרע ונחיה ולא נמות" (מז:יט).
פרש"י צ"ש החוספתא אע"פ
שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין
חריש וקניר מכיון שזא יעקב למזרים
באה צרכה לרגלו והתחילו לזרוע וכלה
הרעב ועיין א"ע. ותמה הרמב"ן ז"ל
דא"כ לא נתקיים החלום ונמלא יוסף
צדאי ומה שכתב הא"ע שזשאר השנים
הי' רעב רק שלא היה כמוהו ג"כ אינו
שהרי בחלום לא נמלא שינוי צו צשנים
א"כ עכ"פ ישאר יוסף צדאי וע"ש מה
שכתב לפי דעת קדוש.

ולולי דמסתפינא הי' נראה לפענ"ד
לכאורה יש לדייק בחלום פרעה
ובפתרונו שאמר לו יוסף לפרעה "ועתה
ירא פרעה איש נבון וחכם וישיטהו על
ארץ מזרים יעשה פרעה ויפקד פקדים
על הארץ וחמש את ארץ מזרים שזשע
שני השזע ויקצו את כל אכל השנים
הטבות הבאת האלה ויזכרו צר תחת יד
פרעה אכל צערים ושמו וגו'"
(מא:ג-לה) ויש לדייק מה שפי' יוסף
שיפקדו האכל מובן אבל למה תחת יד
פרעה עיין רש"י צרשמו ובאזכרותיו

וזה של המזרים והגם שי"ל שצטלו
במיחתם וצפרט כשאמרו לחזור כי הי'
נלחם להם והכירו צה' וצטלו ע"ז שלהם
מ"מ לטהרת הקדושה ולחוס' שלא יצא
להרהר צע"ז אין להחזיק כסף זה וכמ"ש
יעקב אצינו וכמ"ש הספורנו ולכן טען
משה ודי זהב גרם שעשו המעשה.

ואולי מהאי טעמא י"ל שנחפס קרח
שהרי אמרו ז"ל (פסחים קי"ט)
דכשעלו ישראל ממזרים העלו עמהם כל
כסף וזהב שלקטו יוסף באזכרות פרעה
ואמרו ז"ל דקרח הי' לו מפתחות של
אזכרות ולקח מהם ומשם היה עשרו של
קרח והוא הי' אחד משלשה עשירים
צעולם והרי כתב הרמב"ן ז"ל שיעקב
אצינו נזה אפילו לאחר ציטול ע"ז של
עכו"ם להניחה תחת העלה לטהרת
הקדש שיהיו ראויים לעבוד את השם
ולהקריב לפניו קרבן כאשר נזה להם
צטבילה וחלוף צגדים ומצואר דאף לאחר
הציטול נמי להיות עובד השם ומקריב
קרבן צריך להיות מטוהר יותר ולא
ליהנות מע"ז אפילו לאחר ציטולה, וכיון
דקרח רצה להיות כה"ג ולהקריב קרבן
אשה לה' לא היה יכול כל זמן שיש לו
מכספם של עובדי עו"כ אפילו לאחר
ציטול ולכן נדחה מלהיות כה"ג דחסר
אצלו הסרת הע"ז לטהרת הקדש.

ומה מובן צזה מה שאמר קרח כי כל
העדה כולם קדושים ולא חסר להם
טהרת הקדש כי הרגיש צצברת משה
רצינו שלא לקח מצות מזרים כלום

וצ"ב הרי יוסף אמר שפרעה יקבץ
ולמה לא הרקיבה גם התבואה
שלו אלא שיוסף אמר ברמו שיהיה שני
השבע ואמר לפרעה שיקבץ וממילא
יצינו גם הם שיקבצו ושלחם הרקיבה
דעל תבואת עם הארץ נגזרה הגזירה
ולא על תבואת פרעה כלל ושפיר שלו לא
הרקיבה.

ולפ"ז מובן שבאו ליוסף ואמרו קנה
אחנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה
אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה וכן זרע
ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם ויקן
יוסף וגו' ומהי הארץ לפרעה ואת העם
העביר אמו לערים מקצה גבול מצרים
ועד קצהו. ולכאורה יש כאן חמיה
עלומה שהרי כולם ידעו משבע שני
הרעב כמו שנהנו משבע שני השבע וגם
קבצו חביעה רק שנקבה א"כ מה
פתאום באו ליוסף קנה אותנו וגו' וכן
זרע והלא עוד חמש שנים רעב ויזרעו
ולא יעשו פירות ומ"ש אם יקנו אותם
יוסף ויהיו עבדים לפרעה האדמה לא
תעשה תבואה.

ולפמ"ש אחי שפיר שהרי גילו להם
שרק על אדמתן הי' הגזרה
ולא על אדמת פרעה ולכן שפיר באו
לפני יוסף ואמרו קנה אחנו ואת
אדמתינו וגו' וכיון שקנה הארץ והעם
העביר נתן להם זרע ובזכות אותו זקן
יעקב אבינו עלה נילום וזרעו ונסחלק
הרעב ואולי הואיל התקנה זו כל ימי חי
יעקב אבינו אצל מ"מ לאחר מותו חזר

אמאי יקחו מבני אדם שלהם צלי תשלום
כסף היל"ל שכל אחד יקבץ וישמור על
התבואה שלו בצורות ובאולרות שלו וגם
למה אמר וחמש ורש"י פי' ויזרו
כתרגומו ול"ב.

והנראה דבאמת הגזירה לא נגזרה רק
על אדמת הפרטים והמנרים
היחידים אצל לא על אדמת פרעה ולכן
כשפתח יוסף אמר לו פרעה לא ראימי
כהנה בכל ארץ מצרים לרע ופתח שבע
שנים שבע גדול בכל ארץ מצרים וכן
ונשכח כל השבע בארץ מצרים וכלה
הרעב את הארץ ורק מה שנשאר תחת
יד פרעה לא ירקב והיה החלום שהכל
יצבור וישמור תחת יד פרעה שעל
התבואה שלו לא נגזרה הגזירה ולכן
וייטב הדבר בעיני פרעה ובעיני עבדיו
דא"כ הכל יהיה תחת ידו וברשותו לא
יהיה גזירה כלל.

ומעתה מובן "ותרעב כל ארץ מצרים
ויצק העם אל פרעה ללחם
ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף
אשר יאמר לכם תעשו" (מא:נה) ופרש"י
שהרקיבה תבואתם שאזרו חוץ משל
יוסף, אשר יאמר לכם תעשו לפי שהיה
אומר להם יוסף שימולו וכשבאו אצל
פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו א"ל
למה לא צברתם בר והלא הכריז לכם
ששני הרעב באים אמרו לו אספנו הרבה
והרקיבה א"ל א"כ כל אשר יאמר לכם
תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה מה
אם יגזור עלינו ונמות ע"כ.

הרעב וכדעת רז"ל לנאח ידי שניהם אצל לפ"ז מיושבה קושיה הרמב"ן דא"כ הי' יוסף בדאי שאמר שבע שנים רעב שהרי כאן נשתנה הארץ שעברה מיחידים למלך ולכן לא היה צוה ח"ו יוסף בדאי שהרי הוא אמר על ארץ מצרים ולא על אדמת פרעה. (שנת משמ"ט)

"ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו כי חזק עליהם הרעב ותהי הארץ לפרעה" (מז: ב). וי"ל בלשון המקרא, א) שכח ויקן יוסף וגו' כי מכרו מצרים דכיון דכחיב ויקן ודאי שמכרו מצרים דאי לאו הכי ליכא קנין, ב) כי חזק הרעב למאי נפ"מ מאיזה טעם גם כי ידענו שמחמת הרעב היתה צלי לאמר שהרי בזה קאי, קנה אחנו ואת אדמחינו בלחם, ג) ותהי הארץ לפרעה למה כפל צוה ותהי הארץ שהרי כבר אמר ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה.

וגראה לפמ"ש דהמוכר מחמת אונס יכול לטעון אומדנא דמוכח דע"מ כן לא מכרתי וצגמ' (כחובות 5"ז ע"א) דההוא בצורתא דהוה צנהרדעא זבניניהו כולי עלמא לאפדנייהו לסוף אחי חיטי אמר להו רב נחמן דינא הוא דהדרי אפדני למרייהו ועיין טח"מ (סי' ר"ז) והכ"נ הרי מכרו רק כי חזק הרעב וכיון שצא יעקב ונחצרך הנלוס והחחילו לזרוע א"כ אפשר הי' להם לטעון כן ולימא דהדרי למרייהו וצפרט שצא יעקב

ופסק הרעב וא"כ אמאי לא הדרא ארעא למרייהו.

והנראה דצגמ' שם פריך אטו כל יומא בצורחא שכיחא אמר ליה אין צנהרדעא משכח שכיחא ופי' וחיישינן דילמא אחא ארבי צעקולי והדרי זבנייהו, ולפ"ז יש טעם לנהרדעא דמשכח שכיחא אצל צמנרים דלא הי' רעב כזה לא הדר מקח, ולכן קאמר ויקן יוסף וגו' כי מכרו מצרים איש שדהו כלומר שיש כאן שני טעמים חדא שהם מעלמס צאו ומכרו איש שדהו כי חזק עליהם הרעב וכיון שצאו מעלמס למכור הו"ל מכירה לדעת וכמו שמצינו צעשו שמכר בכורתו ליעקב צנויד עדשים, וזה שמדגיש כי חזק עליהם הרעב, והשני דכאן הוה לא שכיחא שהרי ידעו שעוד שנתיים רעב ולכן מכרו ולא הוה מילמא דשכיחא שיצא יעקב ויפסק הרעב בצרכתו ולכן אמר ותהי הארץ לפרעה שלא הי' להם טענת אונס או אומדנא דמוכח או גילוי דעת.

אלא דאכתי נימא דהו"ל כאומדנא דמוכח דמוכר שדהו ע"מ לעלות לא"י ולא עלה (קידושין דף ג' ע"א) וכיוצא בזה ויכולים לטעון שלא עלה ולכן קאמר ואת העם העביר אותו לערים שלא יוכלו לטעון ע"מ כן לא מכרנו ומה מדויק לשון רש"י ואת העם העביר אוחו יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ ואחי שפיר הכל צט"ד.

שיאמרו עבדי פרעה ומנרים עליהם אלו אנשי בוגדות לא יגורו בארצנו ולא ידרכו בארמנותינו, באחיהם גם באציהם בגדו מה יעשו במלך ובעמו וגם יוסף לא יאמינו בו עוד עכ"ל.

והנה הראו לנו מאורי אור רש"י והרמב"ן ז"ל עד כמה יש לבני ישראל להעלם ולא להוציא שום דבר רע נגד בני לעיני הגוים אפילו כשמגיע להם ועשו עול כמכירת אחיהם וכיוצא בו מ"מ אם רוצה להוכיחו יעשה כן בין בני ישראל ולא במעמד עכו"ם ולא לפניהם כי זה ח"ו גורם להגוים לגרש את ישראל ולא יאמרו שזה הוא מוכיח את חבירו אלא יאמרו שכולם הם עם בוגדים כדרך הגוים וזה גורם לחילול השם גדול והגם שכוונתו לש"ש מ"מ לפעמים ילא מזה ח"ו קלקול עד למסירה וכמה התמירה התורה וחז"ל בענין של מסירה וכיוצא בו אפילו ליחיד וכ"ש לרבים שאפשר שיזיק ח"ו.

ובעין זה כחז במסילת ישרים במאמר החסידות שהעושה מעשה חסידות יש לתשוב מכל הזדדים שלא יאל מהחסידות ענין נגד התורה שמלך אחד נראה כחסידות ומלך השני הוא נגד התורה וח"ו יגיע עד לרציחה וכמו שמצינו בגדלי"ן בן אחיקם על שלא רצה להאמין שקשר רשעים עמד עליו מתמת חסידות שלא רצה לקבל לה"ר ונהרג וכבה האור האחרון בישראל, (ר"ה י"ח ע"ב וט"ח ס' תקמ"ט) וכן מצינו בזכרי'

"ואת העם העביר אותו לערים" (מז: כא). ופרש"י יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והושיב של עיר זו בחצרמה. ולא הוצרך הכחוב לכחוב זאת אלא להודיעך שצחו של יוסף שנחכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (מולין ס') וי"ל שהרי הוצרך לומר שעשה לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ ולמה אמרו שלא הוצרך הכחוב לכחוב.

ואשר נראה דכחוב זאת העם העביר אותו לערים ופי' רש"י מעיר לעיר ולכאורה אי בשביל לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ לבד הי' די שאם העביר את העם משכונה לשכונה ואפילו באותה עיר ענמה ואפילו מביט לביט והי"ל לומר העביר בערים כלומר באותו עיר אלא שהעבירם משכונה לשכונה ואז כבר איכא זכרון שאין להם עוד חלק ולמה העביר אותם לערים כלומר מעיר לעיר אלא להודיעך שצחו של יוסף שנחכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו נקראין גולים וכה"ג עכשיו כולם יהיו גולים.

והנה לעיל (מה: א) ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש בהתודע יוסף אל אחיו, ופרש"י לא היה יכול לסבול שיהיו מנרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מחביישין בהודעו להם. והרמב"ן ז"ל כתב והטעם בהוצאה שהוציאם משם כדי שלא ישמעו בהזכיר להם המכירה כי תהיה להם לתרפה וגם אליו למכשול

ונראה דר' יוחנן לשיטתו, דהנה בגמ' זרכות (ח' ע"א) תמה ר' יוחנן איכא סבא בצבל, והא "למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה" כתיב, כיון דחזינהו דמקדמי ומחשכי לצי כנישתא אמר היינו דאהני להו. מבואר דח"ל ח"ו מקצר ימים והדר באר"י זוכה לאריכות ימים. והי' קשה לי לר"י טעם על "ויקרבו ימי ישראל למוט", דכל מקום שנאמר קריבה לא הגיעו לחיי אבותיו. ובאברהם אבינו אמרו טעם שמת חמש שנים קודם שלא יראה צ"צ יצא לתרבות רעה. וביוסף כתיב שנהג עצמו צשררה [עייין זרכות נה. א"ר חמא צ"ר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו צרכנות], אבל זיעקב אבינו מ"ט מת קודם, וע"ז השיב ר' יוחנן לפי שיצב ישראל צארץ גושן שהוא חו"ל גרמה לו ישיבת חו"ל שיקרבו ימיו למוט ולא הגיעו לשני חיי אבותיו.

או י"ל דהנה מתחילה אמרו אל פרעה "לגור צארץ באנו כי אין מרעה ללאן וגו'" (מז:ד), וגם יעקב אמר לפרעה "ימי שני מגוריי" (שם:ט) - שכולם צתורת גר ולא צתורת חושב, וכאן כתיב "וישב ישראל צארץ מצרים גושן ויאחזו בה" - בצחי' אחוזה. והנה הגר מחשבתו נחונה תמיד על מקום מוצאו ודעתו לחזור ואינו משיח דעתו משם ועייין ספר האשכול בהל' גרים דבר פלא שכל הגרים שגייירו האצות חזרו לסורם, ושכן רובם מהם.

בן אבקילוס (גיטין נ"ו ע"א) שמתוך ענותנותו חרבה בית מקדשנו ולעולם צריך להמליץ טוב על ישראל וצפרט זין העמים, ועייין רמב"ן עה"ת פ' האזינו (דברים לז:מ) כי ישיב נקם לצריו והטעם כי הם עשו כל הרעות עמנו לשנאתו של הקצ"ה כי לא ישנאו את ישראל צעבור שעשו ע"ז כהם רק שלא יעשו כמעשיהם וכו' ע"ש וכבר החפלה משה למה יאמרו מצרים לאמור צרעה הוליאם וגו' וינחם ה' על הרעה ויאמר סלחתי כדצריך ויש ליזהר בזה מאד מאד עדי יצא ינון ולו יקהח עמים.

"וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד" (מז:כז). נראה לפמ"ש ז"ל הדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם (עייין רש"י צפ' לך עה"פ ואעשך לגוי גדול ואצרכה ואגדלה שמך). ולכן אמר "וישב ישראל צארץ גושן ויאחזו בה" ונחו מן הדרך, "מיד ויפרו וירבו מאד".

"וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן" (מז:כז). ובגמ' סנהדרין (דף ק"ו) א"ר יוחנן כל מקום שנאמר "וישב" אינו אלא לשון צער, וישב ישראל צארץ גושן ויקרבו ימי ישראל למוט. וצ"ב, דהרי אצרכה, צתורה כתיב "ויחי יעקב" (מז:כח) ודרשו ז"ל שאותן י"ז שנה שחי צמצרים היו חיי נחת צלי צער.

והנה אמרו (א"ח סי' ס"ו) היוכל מאר"י
 ודעמו לחזור אינו נוהג יו"ט שני
 של גלויות [אף דאסור לעשות מלאכה
 משום דנותנין עליו חומרי המקום וכו']
 דבמקום שמחשבתו של אדם שם הוא,
 וכיון שדעתו לחזור הו"ל כאילו הוא
 שוכן באר"י, ועיין עירובין (מ"ט ע"ג)
 במשנה מי שבא בדרך וחשכה לו ואמר
 שציתתי תחת אילן או גדר אם מכיר
 מקומו מהני, ועיין ש"ע (א"ח סי' ס"ט
 וסי' ס"י) ומבואר דבחר מחשבתו של אדם
 נקבע מקומו ואפילו לענין שבת וידוע
 מהבש"ט הקדוש ז"ל שכחב כן. (ועיין
 חולדות יעקב יוסף).

ולפ"ז י"ל דכל זמן שהי' דעתו לחזור,
 אכתי הי' מועיל קדושת אר"י
 אפי' בחו"ל, דכל זמן שדעתו ומחשבתו
 באר"י הרי הוא שם. אבל לאחר דכתיב
 "וישב ישראל בארץ מצרים גושן
 ויאחזו בה" - בדרך אחוזה בחור תושב
 ולא בתור גר, וגם "ויחי יעקב בארץ
 מצרים" - "ויקרבו ימי ישראל למות",
 שההחישבות גרמה לו. וזה כל מקום
 שנא' "וישב" אינו אלא לשון נער. ועיין
 כלי יקר עה"פ "וישב ישראל בארץ
 גושן" כל פסוק זה באשמת בני"ה הוא
 מדבר כי הקב"ה גזר עליהם גרות, כמו
 שדרשו אצל יעקב "וישב" וכו'.

ולזהבין למה ישבו בארץ גושן, כחב
 בללגנת מנחם (דף ע"ח) לפ"מ
 דאימא במדרש דהגזירה שנגזרה על
 אברהם אבינו "כי גר יהי' זרעך בארץ

לא להם", ר"ל שהארץ לא יהי' של
 היושבים עליה, כלומר של מצרים אלא
 של ישראל, כי פרעה נתן ארץ גושן
 לשרה בכחוצהה בשעה שלקחה מאברהם,
 וא"כ הוי ארץ גושן שייך לישראל שהוא
 אחוזתם מאמנו שרה, ע"ש וכ"כ באלשיך
 הקדוש אלא שהסביר שם דמה"ט הי'
 יעקב יושב בחלק ארץ ישראל ג"כ ומ"ט
 פנים. ולדידן מיהו הי' שייך להם לבני
 ישראל ארץ גושן, וא"כ איפוא ז"כ מה
 פגם יש בכך שיסבו בה ישראל והאחזו
 בה אלא דאעפ"כ כתיב "כי גר יהי'
 זרעך בארץ לא להם" ולא חושבים,
 ואפילו בארץ כנען נענש יעקב כשבקש
 לישב בשלוה והם החישבו בה, ולכן
 ויקרבו ימי ישראל למוח ויקרא לבנו
 ליוסף. (שנת תשד"מ)

"וישב ישראל בארץ מצרים בארץ
 גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד
 ויחי יעקב" (מו: כז-כח). ובמ"ר (ז"ו א')
 למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר
 יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של
 ישראל מנרת השיעבוד שהחמילו לשעבדם
 (עיין רש"י). ול"כ, שהרי אחר פטירת
 יעקב עדיין מלך יוסף לערך חמשים שנה
 לפי החשבון שמת בן מאה ועשר שנים,
 ובן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה,
 ושבע שני השבע ושנתיים הרעב וי"ז
 שנים שחי יעקב בארץ מצרים ובזמנו
 ודאי שלא הי' עדיין שעבוד, וא"כ הו"ל
 פ' שמות סמוך לוימת יוסף שם הי' להם
 לרמו סתימת עיניהם של ישראל, ולא
 אחר מימת יעקב שאז עדיין יוסף מלך,

מיד זה גורם לזרת השעבוד צין
העכו"ם.

והנה צנ"י כשצאו לארץ מזרים ועמדו
לפני פרעה אמרו "לגור בארץ
צאנו", היינו צמור גר "כי אין מרעה
לצאן". וכל זמן שהיו בכלל גרים לא
הטילו עליהם זרם השעבוד. אבל כשסיים
"וישב ישראל בארץ מזרים" לשון
התישבות ולא צמור גר אלא כמושבים
"ויאחזו בה", ועיין רש"י לשון אחוזה,
שהרגישו עצמם כחלק ממושבי הארץ
בהתישבות ואחוזת הארץ, אז מיד רמזו
זרם השעבוד, דתיכף להתישבות מרומז
זרם השעבוד, כי זה גורם לזרת
השעבוד.

ומזה מוסר גדול לצנ"י בגלות שלא
יתישבו צמור מושבים בכל מקום
שהוא, אלא ירגישו בעצמם שהם שם
צמור גר, ויהיו עיניהם ולבם לשמים
ומנפים לישועה כהרף עין ולחזור לארצנו
הקדושה. וי"ר שנזכה לביאת משיח
נדקנו במהרה צימינו אמן.

וגדולה מזה אמרו דכ"ז שאחד
מהשצטים חי לא שעבדו בהם. [ועיין
ספרי פ' עקב א"ר אלעזר בר"ש כל זמן
שהנדיקים בעולם זרחה בעולם נסחלקו
הנדיקים מן העולם נסחלקה זרחה מן
העולם].

והנראה דבזמנת הגלות ושעבוד ועבדום
וענו אותם ארבע מאות שנה
בארץ לא להם התחיל מאזרהם אבינו
וגם זינחק שגר בארץ כנען הי' גלות.
אמנם זרת השעבוד וגלות הם תרי עיני
וכל זמן שצנ"י הם בגלות כבר ילאו ידי
חובת הגלות ואינם תחת שעבוד עוד.
אמנם אם ח"ו צנ"י מתישבים בארץ
הגוים כמושבים ואינם מקבלים עליהם
עול הגלות, אז ח"ו מיד מטילים עליהם
זרם השעבוד והגלות, וישראל בגלות
אסורים להתישב צמור מושבים. ועיין
יש"ש ובשל"ה הקדוש דאפילו לזנות בית
לדירה צמור"ל אסור כי זה מורה
התישבות אם לא שעושים שם מקום
קבוע ללימוד התורה. ואם ח"ו צנ"י
משתכחים מזה ומתישבים צין הגוים אז

פרשת ויחי

שאר יושבי ארץ מצרים שבע טונים שבנו מלך ויש לו כל טוב ולא חסר לו כלום וז"ש ויחי יעקב בארץ מצרים ר"ל דבארץ מצרים היה זה חיים טובים ואותן י"ז שנה חי יעקב אבל ויהי ימי יעקב דלגבי כל ימי יעקב מעת הולדו הי' באמת כולם צבחינת ויהי שהוא צרה לפי מה שהוא נשיא אלקים.

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' ויקרבו ימי ישראל למות" (מז:כח). עיין רש"י כל מקום שנא' קריצה לא הגיע לחיי אבותיו. וז"ע למה. ונראה המשך הכתובים דודאי אבינו יעקב אף שהי' לו מכל טוב צמחים אבל לא הי' סובל רשעת המצריים שטופי זימה וגם ישיבתו בארץ טמאה רח"ל וזה היה לו לצער גדול שלא יוכל לישב בארצנו הקדושה, ארץ אבותיו, ועוד שאמרו "למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה" כתיב, וארץ טמאה להיפוך מקלחת ימים ח"ו. וז"ש "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' ויקרבו ימי ישראל למות", שמצרים גרמה לו שיקרבו ימיו למות.

(שנת תשכ"ב)

"ויחי יעקב בארץ מצרים" (מז:כח). פרש"י למה פרשה זו סתומה לפי שכשמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרית השעבוד. והקו' מפורסמת,

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב וגו'" (מז:כח). ואמרו ז"ל שאותן י"ז שנה שבארץ מצרים חי יעקב בטוב והיה מוצח שנתיו והשאר היו צרות ובעגמת נפש עיין מדרש לקח טוב וצמדרש הגדול וצמדרש שכל טוב וצמחא דבי אליהו פ"ה איחא מכאן אמרו כל שהשיג שנה אחת טובה סמוך לזקנתו סימן יפה לו וכו' יעקב אבינו הי' צטובה י"ז שנה האחרונים שנאמר ויחי יעקב ועי' באלשיך ובספר אוה"ת. ולכאורה ל"ע לפי מה שאמרו כל מקום שנאמר ויהי אבינו אלא לשון צרה (עי' במס' מגילה דף י"ו) והכי נמי אמר ויהי ימי יעקב ומשמע שכולם היו בצער.

ונראה דאבינו דומה חיות מדינה זו למדינה אחרת, ולפעמים מה שבמדינה זו הוא חיים טובים, במדינה אחרת הוא חיים של פחיתים עס, שהכל לפי ערך יושביה ועושר המדינה.

והנה יעקב אבינו לפי גדלו נשיא אלקים הרגיל על שלתן אב המון גוים אצרהם ואביו יצחק וכמו שנאמר ויצרכהו הי' ודרשו חז"ל וכל פרדותיו ולא כספו והבו של אבימלך לא היה זה לו גדולה להיות סמוך על שלתן בנו יוסף וכלשון חז"ל הוצא צרש"י מעלה בעידנא סגיד ליה וישתחו ישראל וגו' אמנם לפי ערך

והרבה יש לדבר מזה במדינה זו ג"כ
שהכל צפה רך ואין להם זמן
לקצוע עמים לתורה בחירושים שונים,
ויש להאריך צוה וד"ל. (שנת משכ"ח)

"ויחי יעקב בארץ מצרים וגו'
ויקראו ימי ישראל למות" (מז:כח
כט). כעת נראה לידוע מדדיקים שלא
יכלו לחיות בדורות של רשעים, ומשה
רבינו התפלל "הרגני נח הרוג וגו' ואל
אראה ברעתי" (במדבר יא:טו). והוא דבר
ידוע מדדיקי אמת כשראו הדור פרוץ
פוחח והולך בקשו נפשם למות שלא
לראות ח"ו מעשה רשע בדור החדש.
ומרגלא בפימי' דאינשי "ווען אלטע
דדיקים וואלטען געלעבט אין דעם דור
וואלטען זיי נישט אויסגעהאלטען מחמת
זער". ואולי יש לרמוז זה בקרא "הנדיק
אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד
יאספון באין מבין כי מפני הרעה נאסף
הנדיק", כלומר שהנדיק מבקש נפשו
למות שלא לראות הרע.

והנה יעקב אבינו גדל בארץ כנען אלל
אביו יצחק אבינו ואביו אביו
אברהם אבינו, והיו יושבים בישיבה
ומגיירים גרים אנשים ונשים כולם אנשים
לדיקים. ועכשיו בא לארץ מצרים, ערות
הארץ מקום גרוע בכל העולם, וממש קך
בחיינו שלא הי' יכול לקבל ערות הארץ,
והלער הגדול קירב לו מיתחו. וז"ש
"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה
שנה", ולכן "ויקראו ימי ישראל למות".
(שנת משכ"ו)

דהשעבוד לא התחיל כל זמן שאחד מן
השצטים חי.

והנראה צ"ד לפמ"ש רז"ל בפרק
מחילה צפה רך ולצסוף
בעבודה קשה. ונראה דכל זמן שיעקב חי
וכולם מתפרנסים מיוסף הנדיק לא הלכו
אחר צלע כסף, וכולם אוכלי שלחנו של
יעקב והיו יושבים ועוסקים בתורה.
אמנם, אחר שמת יעקב אבינו התחילו
לחשוב אחר מחשבת הכסף, ובתחילה
בחירוץ טוב - תורה עם דרך ארץ, ולא
להיות אוכלי לחמו של יוסף, ומאן דאכיל
מחצרי' בהית לאיסתכולי באפייה (ירושלמי
עלה פ"א ה"ג, ברכות י' ע"א כרוס זלום וגו')
וגדול הנהנה מיגיע כפיו והתחילו ללמד
את בנייהם באומנות מצרים, וממילא
התחילו לעבוד במצרים צפה רך, ששילמו
להם היטב ועשו גם "איבער שטונדען"
וקיבלו שכר כפלים, והכל לש"ש.

אבל באמת טעות הי' צידם, כי הי'
להם לסמוך על שכמו של זקן
ולישב על התורה על העבודה, ואז לא
היו נכנסין לשעבוד, וכמו שהי' באמת
עם שצטו של לוי. נמצא דהשעבוד באמת
התחיל מיום פטירת יעקב אבינו ע"ה,
אלא שזה הי' מסמיות עיניהם ולצם שלא
הרגישו שמוזה יאל השעבוד. וז"ש למה
פרשה זו סתומה, שמשעה שמת יעקב
נסתמו עיניהם ולצם של ישראל מצרת
השעבוד, דבאמת אז מיד התחיל השעבוד
ע"י פה רך, אלא שעיניהם נסתמו
מלראות שזה כבר שעבוד הוא וגם לצם
לא הבינו והבין.

ארץ ישראל כמו שצחו"ל עולה מעלת קדושת הציהכ"נ מארץ העמים וא"כ בארץ ישראל היושב צבית הכנסת מעלתו יחירה על מעלת צית הכנסת של ארץ העמים.

ולפ"ז נראה דו"ש רבי יוחנן שמע לאיכא סבי בצבל חמה ואמר למען ירצו ימיכם על האדמה כחייב כלומר על אדמת ארץ ישראל ואמרו ליה דמקדמי ומחשכי לבי כנישחא אמר היינו דאהני להו דמקום צי כנישחא נעשה כאדמת ארץ ישראל וסגולה לאריכת ימים אלא דלפ"ז בארץ ישראל היושב צביהמ"ד מעלתו כפולה ואחס הדבקים צה' אלקיכם חיים כלכם היום ולכן יעקב אבינו איש חס יושב אהלים אינו מת כלל ועכ"פ חד מינהו כחרי מינן וזה גם לענין אריכת ימים נמי.

ולפ"ז נראה דזה שאמר ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' ויקרבו ימי ישראל למוט לפי שהי' בארץ מצרים ולכן קרצו ימיו למוט ואם היה בארץ ישראל עדיין היה חי דלמען ירצו ימיכם על האדמה אפילו על יושב צביהמ"ד כחייב.

א"י דנסמכה פ' ויגש לפ' ויחי ופרשה זו סחימה וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויחצו צה ויחי יעקב וכלי יקר כתב כל הפסוק זה באשמתן של ישראל מדבר שהם אמרו לגור בארץ

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' ויקרבו ימי ישראל למוט" (מז:כח-כט). ול"ע הסמיכות כי אדרבה לאחר שעבר כל הנרות ועכשיו כבר שקטו שלו הי' לו עכשיו לחיות ימים רבים ושנים ועיין רש"י כל מקום שנאמר צו קריצה למוט לא הגיע לימי חיי אבותיו יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז ול"ע למה ובאברהם כחייב שמת חמש שנים קודם שלא יראה בעשו שיצא לתרבות רעה אבל ציעקב לא מצוחר למה. גם צדוד כחייב שלא היה ראוי לחיות שנולד נפל אלא שאדם הראשון נתן לו שבעים שנה משנותיו ולכן מת בקירוב ימים אבל ציעקב צ"ע.

והנראה דהנה אמרו ז"ל צגמ' צרכות (דף ט') אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בצבל חמה ואמר למען ירצו ימיכם על האדמה כחייב כיון דשמע דמקדמי ומחשכי צבי כנישחא אמר האי דאהני להו וציאר המהרש"א דצי כנישחא ממשכת קדושת ארץ ישראל וממשכת חיים אמנס כבר מילחי אמורה דמה שאמר המהרש"א דצי כנישחא דחו"ל יש לה קדושת הארץ היינו קדושת ארץ ישראל בסתמא כלומר בכללות כאדמת ארץ ישראל שנתקדשה משעת צריחת העולם והצית הכנסת צחו"ל מתקדשת ומעלתה כאדמת ארץ ישראל בסתמא ולכן עולה מעלת הציהכ"נ על אדמת כל ארץ מצרים אבל הצית הכנסת בארץ ישראל עולה על מעלת קדושת

ורצונו להיות צארצנו הקדושה בחר
בעצמו למוח וטוב לו מוח ולהיותו מוצא
לארצו הקדושה מחיים צארץ מצרים
וכבר כחז כעין זה הח"ס צדרשוח שהגם
שאמרו יפה שעה אחת בחשונה ומעשים
טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"צ בחר
יעקב לעצמו שימוח ומוטב לו להיות מח
בארצנו הקדושה ולא בחיים בחו"ל ע"ש.

ולפ"ז אחי שפיר ויחי יעקב צארץ
מצרים שבע עשרה שנה שהוא

ז"ל חשב מיד לאחר שבע שני הרעב
יחזור לכנען וכמו שאמר לו גם יוסף
אנכי אכלכל אחכם כי עוד חמש שנים
רעב ואח"כ יחזור הביתה וחשב שגם
האחים ואולי גם הוא ישוחרר מעבודתו
מלהיותו עוד משנה למלך ויחזור לביתו
עם אביו ואחיו אבל פרעה לא הניחם
לחזור ובחר יעקב אביו למות ויבאווהו
לארצנו הקדושה.

ובמש"כ נראה לתרץ קושית הרמב"ם
(שמונה פרקים ובהל' משונה פ"ו
ה"ה ועיין בהשגת הראב"ד שם וברמב"ן עה"ת)
למה נענשו המצרים שהרי הם עשו רצון
המקום שאמר לאברהם ידוע מדע כי גר
יהיה זרעך צארץ לא להם ועבדום וענו
אוחם ארבע שנה והעושה רצון מקום
למה יענש והחיי' ידוע. ולהנ"ל נראה
בס"ד דכיון דלא רצה להניחם לחזור
וללאת ולא זאת אלא אפילו לאחר
שהוציאם הקב"ה שלח אחריהם שלוחים
לראות אם יחזרו ואם לאו רדף אחריהם
עם שש מאות כבר בחור וללחוס עמהם

באנו ועכשיו וישבו צארץ גשן ויאחזו בה
ע"ש.

ולפענ"ד דא"כ ח"ו גם באשמת יעקב
אביו מדבר שהרי אמר וישב
ישראל צארץ מצרים שקאי על יעקב
ועיין סנהדרין (ק"ו ע"א) א"ר יוחנן כל
מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון לער
וישב ישראל צארץ גושן כתיב בחריה
ויקרבו ימי ישראל למות.

והנראה דבאמת יעקב ובניו כשבאו
מצרימה אמרו לפרעה לגור
בצארץ באנו כי אין מרעה והיו מוכנים
מיד שיסתנה הענין לחזור וכמו שעשה
אברהם אביו אלא שפרעה לא הניחם
לחזור לצארץ כנען והרי אפילו לאחר מוח
אביו יעקב לא רצה להניחם לעלות
ולקברו בא"י כמבואר במדרשי חו"ל
דהחזיק את הנשים ואח הבנים למשכון
שישבו. ולכן השבע השביע יעקב אביו
את יוסף ואמר לו לפרעה אבי השביעני
ולא היה יכול לומר לו לצטל שבעתו
דא"כ יצטל גם שבעה אחרת שלא ידע
לשון הקודש כמבואר זה בחו"ל (סוטה
ל"ו) וגם לאחר מוחו שכבר הסכים
שיבאווהו לצארץ כנען והלכו בניו לקברו
לא הניח הנשים והטף ללאת עמהם ללוח
אוחו לדיק למנוחתו שחש שלא יחזרו עוד
כמבואר בחו"ל.

ולפ"ז מובן וישב ישראל צארץ גשן בלא
ברירה כי לא הניחם פרעה לחזור
לצארץ כנען ויעקב אביו מחמת רוב לערו

ופרש"י כל מקום שנאמר קריבה לא הגיעו לשני חי אבותיו באברהם כתיב שמת חמש שנים קודם זמנו כדי שלא יראה עשו בן זנו יולא לתרבות רעה אבל זיעקב כתיב ויקרבו ולא נתן טעם למה קרבו ימיו למוח ומה טעם יש בדבר ואדרבה הרי עכשיו שצא למצרים וחי חי נחם כמ"ש ז"ל ויחי יעקב שכל ימיו היו כעס ומכאזבים אבל במצרים היו ימיו חי נחם בשלוה זקן יושב בישיבה ומה גרמה לו שימות קודם זמנו.

והנראה דהא גופיה שהיה בארץ מצרים לא היה יכול לסבול ולא היה לשאוב אויר העמא שצממרים ואוירא דארץ ישראל מחכים ומקדש אבל אוירא דארץ העמים מטפש ומטמא והגם דלמי שנולד בה אינו מרגיש צעיפוש האויר ומה"ט לא נכהו עיני רבקה כמו של יצחק אבל לדיק אמת כיעקב אבינו שחי בארץ ישראל אלל אבינו לא יכול לסבול חיי מצרים ואוירם וכל אשר להם, והרי החורה אמרה כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו והיה מלא גילולים וכשפים ומאס יעקב אבינו בחיים כאלו הגם שהיה שקט ושליו וצחר לעצמו מוטב שימות והיה קבור באדמת הקודש אלל אבותיו ממה שיחי' בארץ מצרים וכעין זה כתב רבינו הח"ס דדרשות ע"מ שאמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בצוה"ז מכל חיי עוה"ב ואפ"ה צחר יעקב אבינו שיותר טוב להיות מת ולשכב בארצנו הקדושה מלהיות חי

ולהחזירם א"כ בע"כ החזיקו בהם ולכן נענשו.

ולפ"ז נבואר נמי דכיון שפרעה סגר עליהם את הארץ ולא רצה להניחם לחזור לארצנו הקדושה ולכן אמרה תורה ויחי יעקב וגו' ויקרבו ימי ישראל למות שלא רצה לחיות בארץ מצרים ובחיים חיותו ידע שלא ייחזו פרעה בכל אופן לנאח ולכן צחר בקריבת יום מותו יתן ה' ונוכה לעצדו במסירת נפש מלאה ולחזור בחיים לא"י ע"י צג"ט אכ"ר. (שנת תשמ"ט)

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים וגו' ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם" (מז: כח-כט, מט: א-ב). ובסוף הפרשה ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקוד יפקד אתכם וגו' וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעלתם את עצמתי מזה (נ: כד-כה). ובשלהי הסדרא דלשעבר וישב ישראל בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד (מז: כז).

והנה יעקב מת קודם זמנו שנא' ויקרבו

שכינה ומה זה הדברים אחרים שדבר
היה לו לשחוק בכלל אם אינו יודע לגלות
הקץ.

והנראה דכבר אמרו ז"ל אין השכינה
שורה אלא כשישראל הם
באחדות וכמ"ש הנביא חבור עלצים
אפרים הנח לו חלק לבס עמה יאשמו
ובקרח ויפול משה על פניו שמחלוקת
גורם לסילוק השכינה ואחדות גורם
להשראת השכינה וכיון שראה יעקב
שבקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו
שכינה הבין שח"ו יש איזה פילוג או
שיהיה בזמן ביאת המשיח פילוג ופירוד
לבנות ולכן התחיל לומר האספו ואגידה
לכם את אשר יקרא אתכם באחרית
הימים דכיון שחאספו כאיש אחד ובלב
אחר ותהיה השראת שכינה שתחזור
ואוכל לגלות הקץ וגם אמר שזה יהיה
סוד הגאולה שיהיה בישראל אחדות
שהרי על שנ"ח נגלו בגלות ועל ידי
אחדות יגאלו ולכן אמר האספו ואגידה
לכם שזה סוד הגאולה להיות באסיפה
ובאחדות.

ומאויבי תחכמנו כמה הם מתאחדים
הרשעים הגוים כשהם רוצים
להרע לישראל וכמ"ש ז"ל על סיוחן ועוג
והלא מעולם היו שונאים זה לזה אלא
מתוך שנאתן של ישראל עשו שלום
בניהם והכ"נ בזמן הזה צריך לראות
וללמוד מהם אם שנאתם של ישראל
גברה על מחלוקת שלהם ולהתאחד נגד
ישראל כן צריך זה לעומת זה עכ"פ

בארץ העמים והדברים ידועים והארכתי
בזה במקום אחר.

וד"ש ויחי יעקב בארץ מצרים שבע
עשרה שנה וגו' ויקרבו ימי ישראל
למות הא גופיה שחי' בארץ מצרים לבד
ממה שאמרו ז"ל למען ירבו ימיכם וימי
בניכם על האדמה ובארץ מצרים חסר
הברכה אבל בר מן דין דהתם מיירי
לענין אריכת ימים למען ירבו ימיכם
והיינו להאריך יותר ממה שמגיע לו אבל
כאן ויקרבו ימי ישראל למות שנחקרו
אפילו מה שהי' לו לחיות, ולכן גם יוסף
הנדיק בצאחו לזה פקד יפקד אלקים
אתכם והעליתם את עצמותי שלא היה
בידו לזות מיד להעלותו אבל עכ"פ לא
ישראל במצרים והנה הראו לן יעקב אבינו
ויוסף בנו מיד שבאו בני ישראל ויאלו
מארץ ישראל שיהיה כל שאיפתם וכל
מגמתם לחזור לארצנו הקדושה ולקשור
נימי חייהם בארצנו הקדושה שהוא
סגולה לאריכת ימים ושנים.

ולאחר שזה את יוסף כדת מה לעשות
אחו לא התפק צתקון עצמו
אלא יצא לתקן את הכלל כלו ולכן ויקרא
יעקב ויאמר האספו ואגידה לכם את
אשר יקרא אתכם באחרית הימים
ורבותינו ז"ל אמרו (פסחים נ"ו ע"א וב"ר
והוצא ברש"י) א"ר שמעון בן לקיש ביקש
יעקב לגלות לבניו את הקץ הימין
ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל לומר
דברים אחרים ופלא אם הי' חושב לגלות
מסתמא ידע שיש לגלות ולמה נסתלקה

קדושתו ומלורף קדושת תורת בניו שלא
 תוכל הארץ הטמאה לסבול אותם מש"ה
 ניתן בלב פרעה ליתן רשות להוציא יעקב
 מארץ מצרים שלא ברצונו אלא מזלו חזי
 דא"ל לסבול אותם. והיינו דא"ל הקב"ה
 "ואנכי אעלך גם עלה" מאליו, כי הארץ
 תקיא אותך, ואז ונשאתני ממילא
 ממצרים כי תקיא הארץ אותך מחוץ
 עולם קדושתך. וזה ויקרבו ימי ישראל
 למות לרוב קדושתו ולא סבלו עוד ארץ
 מצרים ונסתלק ללכת ארצה כנען, ולכן
 לא הגיעו שנותיו לחיי אבותיו.

"ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא
 לבנו ליוסף ויאמר לו וגו' ועשית
 עמדי חסד ואמת אל נא תקברני
 במצרים, ושכבתי עם אבתי ונשאתני
 ממצרים וקברתני בקבורתם וגו'"
 (מז:ט). ויש לדייק יחוד לשון שאמר אל
 נא תקברנו במצרים כיון שאמר ושכבתי
 עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני
 בקברתם ממילא מצוה ללך יקברנו
 במצרים, גם לשון ועשית עמדי חסד
 ואמת אל נא תקברני במצרים משמע
 דהחסד ואמת שלא יקברנו במצרים והרי
 החסד ואמת הוא על שישאלנו ממצרים
 לארץ כנען.

וראיתי צא"ח שהרגיש בזה וכתב אל
 נא תקברני, פי' אל נא לשון זמן
 שאפי' לפי שעה לא יקברוהו על סמך
 שישתדל אח"כ להעלותו אלא תיכף ומיד
 יעלהו והוא אמרו ושכבתי וגו' ונשאתני
 וגו'.

להתגבר אהבת ישראל על כל הדברים
 הקטנים ולהתאחד כלנו יחד ולעשות
 שלום בין כל החלוקים ולכן בני ישראל
 כשאמר להם יעקב אבינו שמא ח"ו פסול
 יש במטמי ולכן איכא פירוד לבנות ומיד
 אמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד
 כשם שאין בלבבך אלא ה' אחד כך אין
 בלבבנו וכלם כוונתם בלתי לה' לבדו
 ושמח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו
 והאמת כי כל בית ישראל כולם כוונתם
 לה' וח"ו להפרד זה מזה הגם שזה הולך
 בדרך זה וזה הולך בדרך שני וכמ"ש
 רש"י ז"ל בחגיגה כלם נתנו מרועה אחד
 הללו אוסרים והללו מחירים הללו
 מטהרין והללו מטמאין ואפ"ה אין אחד
 מביא לעצמו ראי' רק מתורת משה ולא
 מתורה אחרת ורק מביא ה' ולא מנביא
 אחר וא"כ כולם כוונתם לטובה ונתנו
 מרועה אחד ולכן מצוה לאסוף יחד כולם
 אהובים.

"ויקרבו ימי ישראל למות" (מז:ט).
 ואמרו ז"ל שלא הגיעו לימי
 חיי אבותיו. ונראה לפי מה שפי'
 החת"ם צת"מ "ונשאתני ממצרים" ולא
 כתיב "ונשאתני ממצרים" אלא ונשאתני
 משמע שכן יהיה אצל לא לוי, וכתב
 דכמו שעצם קדושת ארץ ישראל לא
 תסבול הטמאים כאשר קאה את הגוי
 בטמאה אותו כמו כן טומאת ארץ
 מצרים לא תסבול תוספות קדושה יחירה
 ותקיא אותם. ויעקב אבינו כל זמן עוד
 נשימתו נלמד בגופו תוכל ארץ גושן
 לסבול, אך סמוך לסילוקו נתרצה עולם

ומוכס זה עשה מצוה אחת לדקה שלא לשמה ולכן קבל משכמתו שלמה שהי' לו כבוד גדול בעוה"ז והלדיק שמע פעם בזולו ת"ח מאשתו ולא מיחה וקבל ענשו בעוה"ז ע"ש.

ולכאורה כיון דהאי מוכס כבר מת היאך שייך לומר ומשלם על פניו להאזידו בעוה"ז והוא כבר לאחר מותו, וכתבתי במקום אחר דכל זמן שלא נקבר אחתי מקרי בעוה"ז ומה"ט חזקי' גירר עצמות אביו לייסרו בעוה"ז והודו לו חכמים ועיין רש"י פסחים שם וכל זמן שלא נקבר אס חזר וחי הרי הוא כאלו לא מת ואס בעל אשה הוא אינו חוזר ומקדש את אשתו וכיוצא בזה רק לאחר שנקבר אז הוא כבר בעוה"ז (ועיין משנה ח"ט ס"י ת"א ת"ב).

ולפי מה שכתבנו יעקב אבינו כל זמן שלא נקבר בחו"ל לא מקרי מת בחו"ל ואחתי הוא בעוה"ז בין החיים ולכן אמר יעקב ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים כלומר דזה חסד דכל זמן שלא תקברני הריני כאלו לא מת ורק אח"כ ושכבתי עם אחתי כלומר שאשכב אס אחתי בארץ ישראל כיון שלא תקברני פה וקברתני בקברתס דשם אמות ולא במצרים ורצה להוציא עצמו שלא יהיה בכלל על אדמה טמאה תמות ומה שאמרו אנת עולא על אדמה טמאה תמות י"ל דדרכס הי' לקבור עד אחר עיכול בשר מפני הסרחון כידוע ואח"כ להוציא עצמות ולהציא בארון לא"י ולכן

והספורנו פי' אל נא תקברני במצרים אפי' בארון כענין שנא' וישם בארון במצרים וי"ע דשימה בארון לאו קבורה הוא ועיין רמב"ן עה"פ ואקברה את מתי מלפני וגם כי כנראה ששמויה בארון כמבואר בגמ' (סוטה י"ג) ויבאו עד גרן האטר שצאו מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב עמדו כולן ותלו בו כתריהן, ומבואר שהי' בארון וי"ל הכוונה כיון דעיקר הקבורה לשים בקרקע ולא בארון כלל ואמר יעקב אל נא תקברנו במצרים אפי' בארון.

ואשר נראה עוד דלכאורה לפ"מ דמבואר בזה"ק על המציאין מתיהן לארץ ישראל וקרא להון ומבואו וחטמאו את ארצי ובגמ' כתובות קי"א עולא הוה רגיל דהוה סליק לא"י נח נפשיה בחוץ לארץ אסתו אמרו ליה לר' אלעזר אמר אנת עולא על אדמה טמאה תמות א"ל ארונו בא א"ל אינו דומה קלטתו מחיים לקלטתו לאחר מיחה א"כ ח"ו על יעקב נמי יתמה ר' אלעזר.

ונראה לפמ"ש בהשזבה בחלק ד' לפ"מ דמבואר במדרש והוצא ברש"י ובשו"ת מוהר"ם מרוטענבורג בקופו מעשה מלדיק אחד שמת ומת באותו יום בנו של בעיא מוכסא ונתחלפו המטות ועשו כבוד גדול לבר מוכסא ונלטער מאד חתנו של לדיק למה קרא לו ללדיק ככה וצא אליהו ואמר לו שלפי שהקב"ה משלם לרשע בעוה"ז להאזידו מעוה"ז

אמר אנת עולא כו' ואינו דומה קלטתו מחיים וכל שהציאו צלי עיכול צשר אכתי קלטתו מחיים מקרי ושפיר שכב צארץ ישראל עם אבותיו.

ובזה אחי שפיר מה שאמר לו הקב"ה אנכי ארד עמך מזרימה ואנכי אעלך גם עלה והרי הוא מת במזרים ולא נתקיים בו ואנכי אעלך גם עלה וכבר דברו מזה המפרשים, וצקהלח רבה פ' ז' יעקב מת צארץ מזרים מי ראוי להיטפל בו לא הקב"ה שאמר לו אנכי ארד עמך מזרים ואנכי אעלך עלה ועיין שמות רבה פט"ו אות י"ד. אבל לפמ"ש שלא מת שם אלא צארץ ישראל הרי נתקיים אנכי אעלך גם עלה ויסקף ישית ידו על עינך אבל תשכב פה צארץ ישראל ושמה תקבר במערה והבן.

וממה שכתבתי נלפענ"ד דבר חדש דמי שמח בר מינן צחו"ל ומיד מעזירין אותו ומציאין לארץ ישראל מיד קודם עיכול צשר הרי הוא כאלו מת צארץ ישראל ולא צחו"ל ואחי שפיר הכל ודו"ק. וצמס"כ י"ל מה שנצאה ואמרה רבקה למה אשכל גם שניכם יוס אחד וצחו"ל שהגם שלא מתו זיוס אחד אבל נקברו זיוס אחד והרבה דיו נשפך לזה ולפמ"ש אחי שפיר דבאמת קודם שנקבר יעקב צינו אכתי לא מקרי מת וזיוס שצא לא"י לקבורה בו זיוס נהרג עשו ונקבר נמצא נתקיימה נבואת אמנו רבקה שניכם יוס אחד וק"ל.

"שים נא ירך תחת ירכי וגו' ויאמר אנכי אעשה כדברך ויאמר השבעה לי וגו'" (מז:כט-לא). וי"ל לשון אנכי אעשה כדברך הי"ל צקינור כן אעשה. עוד הקשו המפרשים כיון שאמר אנכי אעשה למה השביעו וכי ת"ו תשוד הי' בעיניו שלא יעשה ומסקרו ועיין רמב"ן לא היה יעקב חושד בנו הנדיק וכו' אבל עשה כן לחזק הענין בעיני פרעה ודברי חז"ל ידועים. עוד יש לדייק דאם היחה צדעחו להשביעו למה לא השביעו קודם כמו שעשה אברהם אבינו (בראשית כד:ג) ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו שים נא ירך תחת ירכי ואשביעך וגו' ושזב אמר לו השליחות וא"כ הכ"נ הי"ל שים נא ירך תחת ירכי ואשביעך כדי להשביעו קודם.

וי"ל דיעקב אבינו אמר לו ליוסף שים נא ירך תחת ירכי וגו' ונשאתי ממזרים וקצרתני בקצירתם ויאמר אנכי אעשה כדברך והנה לא שם יוסף תחת ירכו כצקשתו רק אמר אנכי אעשה ועוד הוסיף כדברך, וסבר יעקב שהוא רק צדבור שיעשה כדבריו אבל אינו צשבעה כלל וגם לא שם ידו תחת ירכו והנה קיי"ל אחי צבור ומצטל צבור, ויוסף חשב שאינו מדרך צבוד לשום ידו תחת ירך יעקב אציו ולא דמי לאליעזר עבד אברהם כי צנו אפילו ליכנס עמו צמרתך אסור וכ"ש לשים ידו תחת ירך אציו ומתמת ענותנותו אמר יוסף אנכי אעשה כדברך אבל לשים ידו תחת ירכו

מבקש ממני ומיהו לבניו לא יוכל יוסף להשביע שיסאווהו מיד וכמ"ש רש"י בסמוך ולכן אמר יעקב השבעה לי שהשבעה רק לי וזה לא תעשה את"כ לבניך רק לבני ישראל בדרך כלל וישבע לו.

א"י ויאמר אנכי אעשה כדברך לפמ"ש המדרש הנ"ל רק בהוספת כמה מילין צביאור דיוסף הנדיק הבטיח לבניו יעקב לעשות ככל דבריו וע"ד שאמרו בן זקונים הוא לו שכל מה שלמד בבית שם ואזר מסר לו והוא הלך בעקבותיו בלי שום שינוי משהו וז"ש אנכי אעשה כדברך ככל היוצא מפין אעשה ולא אשנה שום דבר לא רק בענין הקבוצה אלא בכל דברך ואפילו במקום שאינו אלא דבור נמי אעשה.

ועיין רבינו צחיי (בראשית כו:טו) בשם הגאון ז"ל עה"פ וכל הבצורות אשר תפרו וגו' סתמוס יגיד הכחוב כי מתוך הקנאה שנתקנאו בו פלשמים סתמו כל הבצורות וכו' ואת"כ נחגבר יצחק ותפר אותן וקרא להן כשמות אשר קרא להן לבניו ועשה כן לכבוד לבניו. וממה שהחורה הודיעה זה נראה שנתשצ לו לזכות ויש בזה התעוררות וק"ו שלא ישנה אדם מדרך אבותיו. שהרי יצחק אפילו שמות הבצורות שקרא אותן לבניו לא רצה לשנותן וזה ק"ו לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו שאר האבות וזו מדה כנגד מדה כן פי' הגאון עכ"ל.

זה אינו מן הנימוס ולכן הוסיף יעקב לבניו שנית את"כ השבעה לי בלי שימת יד תחת הירך והסכים לדבריו ומ"מ רצה בשבעה.

א"י לפמ"ש במדרש הוצא צבעה"ת אנכי אעשה כדברך כשם שאתה מצוני כך אני מצוה לאחי בשעת מיחתי להעלותי מכאן וכן מצוני שאמר לאחיו פקוד יפקוד אלקים אתכם וגו' וצוה יחא מה שפרש"י צוה לה שמות שסימן זה היה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה דפקוד יפקוד יהיו נגאלים שהרי מצוני ביוסף אמר בפירוש פקוד יפקוד אלקים אתכם ואמר הכא שיוסף אמר שיעשה כדברי יעקב וא"כ גם יעקב אמר בצוואה פקוד יפקוד אלקים אתכם. ולפ"ז מה שפרש"י בסמוך עה"פ האספו ואגידה לכם ופרש"י בקש יעקב לגלות את הקץ ונסחלקה ממנו שכינה רק לכלם יחד לא גילה אבל ליוסף גילה הקץ בפקד יפקוד.

שוב מצאתי צבעה"ט עה"ת וישבע יוסף את בני ישראל שבמדרש יש שהשביע יוסף את בני ישראל שלא ידחקו את הקץ כי יוסף ידע את הקץ כי יעקב גילה לו וצרוך פוקת עורים. ואולי מהאי טעמא בני אפרים חשבו הקץ קודם וינאו ממזרים ונהרגו כי הם ידעו סוד הק"ץ מיוסף אלא שחשבו וטעו במשבוך וינאו קודם הזמן. וצוה י"ל ויאמר השבעה לי ולא אמר סתם ויאמר השבעה שכיון שאמר לו אנכי אעשה כדברך כלומר שגם אני אעשה כל מה שאתה

לחינוק בשעת ציאתו לעולם ולא די בלא שבועה והבן, וישתחו ישראל על ראש המטה שבטות עכשיו שיהי מטתו שלמה.

והרבה יש לדבר בנקודה זו בפרט בדורינו אשר בעוני"ה כל אחד הישר צעינו יעשה ומנהגי אבותינו ואבותיו מזניחין ר"ל בין לחומרם ובין לקולא ובפרט צעינו השמות והלשונות אשר זה יסוד התורה והיהדות כידוע וכמו שאמרו חייב אדם לומר בלשון רבו שאפילו על לשון יש להקפיד וע"ז אמרו חייב אדם לומר מחי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב. (שם מש"נ)

"ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם" (מז:ל). ולא אמר "ונשאתני ממצרים" שמשמע לשון נזוי בלא "ונשאתני ממצרים" משמע רק שכן יהי, ונראה דלכאורה האריך קיבל יוסף על עצמו השבועה, הא הוה כמורד במלכות אולי לא יאצה פרעה, וגם יעקב האריך השביעו על דבר שאין צדו לעשות.

וי"ל דכן מצינו אברהם אבינו השביע את עצדו ואמר "ואם לא תאצה האשה וגו'" ואלקים ישלח מלאכו, וכן הי' צאמת אם לא במקרה נס הי' נס נגלה ע"י מלאך שהי' מוליך רבקה בע"כ מציתה כי דברי הנביא לא ישיבו ריקם. וא"כ יעקב אבינו השביע וע"כ לא ישיבו דבריו ריקם ורות מה' יבוא וישאני לשם, ולכן אמר "ונשאתני" שבע"כ כן יהי,

והנה ציאר לן הגאון ז"ל שאפילו שמות שקרא אביו הוא כבוד לאביו שיקרא להם כן ולא ישנה ואפילו כדיבור ומסתמא יוסף הדדיק נמי לכבוד אביו רצה שלא לשנות אפילו דיבור קל ואולי גם זה כמ"ש במס' עדיות פ"א מ"ג הלל אומר מלא הין מיס שאובין פוסלין את המקוה אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו ועיין פיה"מ להר"מ שם לפי שהיו שמעיה ואבטליון רבוחיהם של הלל ושמאי גרים והיה נשאר בהם לעגי שפה והיו אומרים אין במקום הין והראב"ד פי' באופן אחר ע"ש. עכ"פ לכ"ע חייב אדם לומר בלשון רבו ויוסף בנו ותלמידו בן זקונים לו חייב לומר בלשון רבו וז"ש אנכי אעשה כדצריך אפילו הדיבור שלך ישאר והכל יהיה כדצריך ואם קראת לו שם כן כן אעשה ולא אשנה אפילו שמו וז"ש גם באהרן הכהן להגיד שבחו של אהרן שלא שינה.

והנה בגמ' נדה (ז' ע"ב) חינוק צמעי אמו נר דולק על ראשו וזופה ומציט מסוף העולם ועד סופו ומלאך לומד עמו כל התורה כולה וכשבא ללאת משביעין אותו תהי לדיק ואל תהי רשע ולכן יעקב אבינו שלמד ליוסף כל התורה כולה ועכשיו צמזיה אחרונה של גמולת חסד של אמת שהוא הקבוצה סתם את הפרשה ולימודו ואמר יוסף אנכי אעשה כדצריך אפילו כדיבור ויאמר השבעה לי וישבע לו כלומר השביעו שיעשה הכל כמו שצוה לו כמו שמשביעין בשעה שיצא לעולם והזכיר לו השבועה שמשביעין

ו"ב למה לא אמר להם מה יקרא בגלות השלישי דשני פעמים הי' שעבוד מצרים ובבל לכאורה.

ואשר נראה בק"ד דהנה בזמן יציאת מצרים שלח משה עבדו ואמר (שמות ג:טו) לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלקי אבותיכם נראה אלי וגו' לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים וגו', והלך משה ואסף את בני ישראל והוציאם מארץ מצרים לאחר שעשה המופתים ובחורבן הבית ונגלו לבבל כשעלה עזרא קבץ הנדחים ועשרה יוחסין עלו מבבל לאחר שעשאן כסולת נקיה אבל בשני הגליות כיון שנגאלו ע"י שליח לא היה תשועת עולמים ושוב חזרו לגלות, אבל להגאולה העתידה עתיד הקב"ה בעלמו לקבצם ושוב לא ישוב לגלות כי תהיה תשועה עולמית וזה שאמר ישראל נושע בה תשועת עולמים.

וכבר אמרתי במקום אחר מה שאמרו במדרש למה הרעות לעם הזה ולמה זה שלחתי, ובמדרש וא"ת מאי איכפת לך קובל אני על אשר שלחתי ו"ב. ונראה שהרי באמת הימה טענת דתן ואזירס שעדיין לא הגיע הזמן לנאת שלא היו ד' מאות שנה אלא שהקב"ה חשב את הקץ ופדות שלח לעמו ע"י שליח זה משה ולא ע"י הקב"ה בעלמו לפי שילכו עוד בגלות להשלים החלק השני אמנם יש עוד ח"י שכיון שהקב"ה הרע לעם וקישוי השעבוד השלים למחר

ועד, אמרי רבנן היכי נעבד נאמרוהו לא אמרו משה לא נאמרוהו אמרה יעקב התקינו שיהא אומרים אותו בששאי וכו', והנה יש להבין המחלוקת בבלי שפי' שאמר יעקב ברוך שם והירושלמי שאמר יהא שמייה רבא.

ואשר נראה דבירושלמי ברכות דרשו מצרוך שם כבוד לאמרו על מי שהוציא ברכה לבטלה מפיו לתקן הברכה וא"כ הוא תיקון ברכה ולא חלק בק"ש אמנם ש"ס דילן ס"ל שהוא חלק מק"ש ולא תיקון לברכה ועיין בש"ע (סי' ס"א סי"ג) ובנושאי כליו דאם לא אמר ברוך שם אולי חייב להחזיר כמו על שמע ישראל (ועיין סי' ס"ו ס"א ובאה"ט סי' ס"א ס"ק י"א מחלוקת האחרונים אם לא אמר אי חוזר), ולפ"ז הי' אפשר לומר דבאמת לפי ש"ס דילן דברוך שם כבוד הוא חלק מן הק"ש אין לן ראי' על תיקון הברכה בברוך שם אלא צריך תשובה על ברכה לבטלה ולא מועיל אמירת ברוך שם לתקן ברכה לבטלה ולש"ס ירושלמי דאמר יעקב יהא שמייה רבא א"כ ברוך שם נלמד לתקן ברכה לבטלה ונמצא לפ"ז יהיה מחלוקת ש"ס בבלי וירושלמי אי אמירת ברוך שם מהני לתקן ברכה לבטלה או כיוצא בזה ו"ע.

"ויקרא אל בניו ויאמר האספו וגו' ושמעו אל ישראל אביכם וגו'" (מט:א-ב). וכמו הבעלי תוס' האספו וכחייב הקב"ה ושמעו כאן רמז להם שילכו בגלות שני פעמים ויאספו בשניהם ע"כ.

עמכם והשיב אחכם אל ארץ אבותיכם, ולכן אמר להם האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אחכם באחרית הימים והם ימות הגאולה והמשיח שיחגלה לנו במהרה כי יעקב ירמו עליו בסמוך עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים ולדברי הכל אחרית הימים הם ימות המשיח, ופשוט נמי דהרי לגלות מצרים כחיב מפורש ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ואח"כ ילאו ברכוש גדול ולזה אין צריך להגיד מה שיקרא ואין זה באחרית הימים אלא זמן מפורש בקרא ארבע מאות שנה אלא אחרית הימים ימות המשיח.

וביון שראה כן ראה יעקב אבינו עוד ראוי שאפילו בהיותם בארץ אויביהם מרחפת הסכנה לפילוג ופירוד שזה סכנה יחירה שעי"ז נותנין חרב ציד שונאי ישראל להמיתנו ח"ו וכמו שאמר משה על דתן ואזירים כאשר גילו עליו שהרג את המצרי אכן נודע הדבר שכיון שגילו עליו צין המצרים נודע הדבר שהיאך יש כח באומות להשתלט על בני ישראל אפילו בהיותם בארץ אויביהם שהרי הקב"ה הצטיח אותנו שגם בהיותם אויביהם לא מאסתים ולא געלתים להפר בריתי אתם וגם אמר אל חגעו במשיחי ובנביאי אל חרעו, אבל אם ח"ו מהרסיך ומחרביך ממעיך ילאו אז ישלטו עליהם כי איך ידעו המצרים מי הרג את המצרי ויפחדו המצרים אחרים שימותו גם הם אבל כיון שיש דלטורין ומוסרים שמגלים להגויים מה שנעשה בכם ישראל יחזיקו אותם בסיוע של המלשינות של בני ישראל בעוונ"ה.

וראה מה שכתב נביא ה' רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל פ' ויגש (מה:א) ויאמר הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש איתו בהחודע יוסף אל אחיו ופי' הרמב"ן שם, וטעם בהוצאה שהוציאת משם כדי שלא ישמעו [המצרים] בהזכיר להם המכירה כי תהיה להם לחרפה וגם אליו למכשול שיאמר עבדי פרעה ומצרים עליהם, אלו אנשי בוגדות לא יגירו בארצינו, ולא ידרכו בארמנותינו, באחיהם גם באציהם בגדו מה יעשו במלך ובעמו וגם ביוסף לא יאמינו עוד עכל"ק.

ואמנם התבונן יעקב אבינו מה גרם ביאתו וביאת בניו וכל ישראל מצרימה והיאך נחגלגל הדבר הגם שהי' זה בגזירתו כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם שנאמר לאצרהם אבינו אבל מ"מ לא נאמר לו בגזירה בצרית צין הצחרים מצרים דוקא ולא באיזה מקום וגם אופן ביאתו ולכל דבר יש סיבה ואין מקרה בכל העניינים והכל בהשגחה פרטית וכ"ש ביעקב ובניו אשר לאחר התבוננות בהמאורעות ראה כי הסיבה העיקרונית הייתה הפירוד לבנות והקנאה אשר הביאה לשנאת אחים עד שהגיע למצב שמכרו את אחיהם אחד זה יוסף ונסחלקה מיעקב אבינו השכינה כ"ב שנה כל ימי אצלו על בנו וחזרה בהתצטרו שעוד יוסף חי וכמו דכתיב ותחי רוח יעקב אציהם.

ואמנם התבונן יעקב אבינו מה גרם ביאתו וביאת בניו וכל ישראל מצרימה והיאך נחגלגל הדבר הגם שהי' זה בגזירתו כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם שנאמר לאצרהם אבינו אבל מ"מ לא נאמר לו בגזירה בצרית צין הצחרים מצרים דוקא ולא באיזה מקום וגם אופן ביאתו ולכל דבר יש סיבה ואין מקרה בכל העניינים והכל בהשגחה פרטית וכ"ש ביעקב ובניו אשר לאחר התבוננות בהמאורעות ראה כי הסיבה העיקרונית הייתה הפירוד לבנות והקנאה אשר הביאה לשנאת אחים עד שהגיע למצב שמכרו את אחיהם אחד זה יוסף ונסחלקה מיעקב אבינו השכינה כ"ב שנה כל ימי אצלו על בנו וחזרה בהתצטרו שעוד יוסף חי וכמו דכתיב ותחי רוח יעקב אציהם.

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אחכם באחרית הימים הקצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אצרכם, וידוע דאסיפה הוא אסיפה צלי שיהיה שם שייכות מזה לזה וקיצוץ הוא שיש להם שייכות וזה יהיה בקיצוץ גליוח צ"ב וו"ש שבמקום להיות נפרדים בפירוד לצבות יהי' בקיצוץ ואחדות כל בני ישראל לצ אחד.

אמנם היות כי על פי רוב הסיבה והגורם להפירוד לצבות הם שאתד רוצה להשתלט על חבירו ולהיות גדול מחבירו או שחושב שאינו מן הכבוד להיות אמו בחבורה חדה שהוא ממשפחה יותר חשובה וראה כן שקראו לבני בלהה וחלפה בני השפחות וזה גרם להשנאה וכמ"ש בחז"ל ולכן אמר יעקב הקצו ושמעו בני יעקב הרי כלכם אחס בני וכמ"ש שוב כלנו בני איש אחד נחנו ואפילו הוא לפעמים צבחינת יעקב ולפעמים צחינת ישראל אבל לעולם אחס בני איש אחד ומוצן בזה ששינה הכתוב מתחילה החמיל הקצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אצרכם פי' בין צבחינה של בני יעקב ובין צבחינה של ישראל לעולם אצרכם אני ולכן כיון שכלם בני איש אחד ולכן הקצו ותחנקו בזה העבר ועי"ז חזכו לאחרית הימים ולציאת המשיח.

ולאחר שתקן הסיבה התחיל יעקב אצינו בצרכתו בקטן החל בני יוסף מנשה ואפרים וברך אותם המלאך הגואל

הנה למד לנו יוסף הלדיק פרק צהנהגת המנהיג בעת ישראל בגולה שאפילו מה שארע בין האחים להשמר ולא לגלות ח"ו בין האומות כי המלשינות והתגלות ממעשה פשע ונבלה ח"ו שנעשה בין בני ישראל גורם להשפלה ולצערן של בני ישראל וח"ו לגרש את ישראל מציניהם בקראם צוגדים וגם בהתגלה להם לא יאמינו שיאמר משפחה שיש בה מוכס כולם מוכסים וכולם הם צמעל הזה, או שמן השמים לא יחסו עליו וכמ"ש מרדכי הלדיק לאסחר המלכה ריות והללה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת וצית אציק תאצדו שלא חדמו צנפשא להמלט אפילו מה שאת צצית המלך אלא לך והתחנן עבור כלל ישראל, ולכן זהב רותח יונק צפי המלשינים ומגלים בין העכו"ם מה שקרא ח"ו בין היהודים אפילו נבלה גדולה עד למכירת יוסף לגוים לא רצה שישמעו אנשי פרעה כי חרפה הוא לנו.

וזה ציבור בקש יעקב לגלות את הקץ כלומר בקש אחר הסיבה שגרמה הגלות הזה כדי לתקנה צמדה כנגד מדה מלשון וצבקש ולא מצא והנה ראה יעקב הסיבה הפירוד לצבות ושנאת אחים וצעונו"ה הפירוד גרם לסילוק השכינה מציניהם וזה ונסתלקה ממנו שכינה וכדכתיב ואנכי הסתר אסתיר ואפילו כשהם בין האומות אין להם האחדות המצוקש אשר הוא הכח המחזיק אותם בכל עת וזמן, ולאחר שעמד על הסיבה לזה להם לתקן דוקא מדה זו ואמר

אוחי מכל רעה יצרך את הנערים ויקרא
 זהם שמי ושם אצותי אצרהם ויאתק
 וידגו לרוב בקרב הארץ.

והנה היו כאן ג' ברכות, א) המלאך
 הגואל אוחי מכל רעה יצרך את
 הנערים להצילם מכל רעה. ב) ויקרא
 זהם שמי ושם אצותי אצרהם ויאתק,
 כלומר שילכו בדרכי אצות וצמורתם יהגו
 יומם ולילה כדי שכל הרואה אותם יקרא
 להם בשם אצותי זה הוא בן אצרהם זה
 בן יאתק זה בן יעקב וע"ד שאמרו
 ישראל אשר בך אתפאר ויהיה שם אצותי
 יתאהב על ידכם, ושלעולם לא יאצדו שם
 ישראל ולא יתערבו ת"ו צין האומות דבן
 ישראל הבא על הכותית הולד נמשך
 אחריה. ג) וידגו לרוב בקרב הארץ
 שיפרו וירצו כדגים לרוב בקרב הארץ.
 ואח"כ המשין וצרך כל אחד ואחד איש
 כפי צרכתו המגיע לו ע"פ השראת
 השכינה אשר עליו בשעה אתרונה לימי
 חייו של נביא ומלאך אלקים אצינו יעקב.

והיות כי הצואה האחרונה ודבריו
 האחרונים של אצינו הזקן היו
 ליוסף הנה אנכי מת והיה אל' עמכם
 והשיב אתכם אל ארץ אצתיכם וגם הוא
 התפלל שלא ישאר אפילו לרגע להיות
 קבור בצמרים אלא לתזור לארץ אצות
 כמו שהצטיחו הקב"ה ואנכי אעלך גם
 עלה וגם כל הצרכות היו על סדר לתקן
 הי"צ שצטים שירשו הארץ ולאחר סיום
 דבריו ויצרך אותם איש אשר בצרכתו כל
 הצרכות סיים ויזא אותם ויאמר אליהם

אני נאסף אל עמי קברו אחי אל אצתי
 אל המערה אשר בשדה עפרן אחי וגו'
 אשר קנה אצרהם מקנה השדה והמערה
 אשר בו מאת בני תת. גם יוסף הצדיק
 צוואתו השביע את בני ישראל לאמר
 פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את
 עצמותי מזה, כי כל עיקר הגלות הי'
 לטהר את הנשמות לזכות לארצנו
 הקדושה.

"האספו ואגידה לכם את אשר יקרא
 אתכם באחרית הימים הקבצו ושמעו
 בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם"
 (מט:א-ב). וצ"ל כפל לשון האספו
 והקבצו. ונראה דהנה דרשו ז"ל (פסחים
 נ"ו) ציקש יעקב לגלות את הקץ
 ונסחלקה ממנו שכינה והתחיל לדבר
 דברים אחרים. וצ"ל למה נסחלקה
 שכינה הימנו.

וי"ל לפמ"ש בגמ' יומא (ט' ע"ג)
 ראשונים נחגלה עונם נחגלה קינא
 אחרונים לא נחגלה עונם לא נחגלה
 קינא. ואמרו ז"ל (שם) דצבית שני אף
 דהיו לומדי תורה אצל הי' ציניהם שנאת
 חנם ולכן נחרצ המקדש, ומדה כנגד
 מדה צריך צבנ"י לאהוב איש את אחיו
 אהבת חנם ולתקן החטא, ואז יחגלה לנו
 משיח צב"א.

ולפ"ז ציאת הקץ תלוי באהבת ישראל
 איש לאחיו, וזה תלוי בצחירה של
 כל איש ואיש, וצודאי אין לזה זמן וקץ
 אלא תלוי בצור ודורשיו ופרנסיו

ומתחיל בני יעקב ומסיים "ושמעו אל ישראל אביכם".

ונראה בס"ד לאמרו ז"ל (פסחים י"ו) כשנסחלקה ממנו שכינה אמר יעקב לבניו שמא ת"ו פסול יש במיטתי פחתו כולם ואמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, פחת יעקב ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרינהו לא אמרה משה רבינו, לא נאמרוהו אמרה יעקב, התקינו שיהא אומרים אותו בתשאי. ועיין לרור המור פ' וילא הנה רמו והנה קולם מונב ארצה. ולכאורה ל"ע האיך רצה יעקב אבינו לגלות את הקץ, הא אמרו ז"ל במס' סנהדרין זכו אחישנה לא זכו בעתה, ואילו יזכו ישראל ותיש אותה הקב"ה ודבר שחלוי צבחירה ואין לו ידיעה בלתי לה' לצדו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' תשובה ה"ה שמא תאמר וכו' כי אין כח באלים להשיג ולמלא דעתו של צורא הוא שהנביא אמר כי לא מתשובתי מתשובתיכם ולא דרכיכם דרכי וכו' ועיין בהשגות א"א לא נהג וכו' ע"ש.

ובזה אמרתי במקום אחר הטעם שאמרו תיפת רוחם של מחשבי קץ, דהנה משבון הקץ א"א לדעת אלא כשיהי' הקץ בעתה, אבל אם יעשו ישראל תשובה אז יתיש ה' לעם ישראל הישועה וזה חלוי צבחירה. וא"כ אינו ידוע אלא לידע מתשובות כי הקב"ה יודע עמידות, אבל צבן אדם אינו יודע עמידות מה שחלוי

ומנהיגיו. ועיין ערכין י"ז ע"א זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה, פליגי צה ר' יהודה נשיאה ורבנן תד אמר דור לפי פרנס ות"א פרנס לפי דורו, ומסיק אלא לענין חוקפא וניתוחא ופי' רגמיה כלומר שאם המנהיג קפדן כך כל הקהל וכן נמי אם הוא נוח אך כולן כן ע"ש.

ונראה דזה שאמר ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסחלקה ממנו שכינה ולא יכול לגלות, דהכל חלוי צב"י, וכיון שראה שכל העיכוז משום שנאת חנם, אז אמר "הקב"ו ושמעו בני יעקב", שבאמת הקץ חלוי בזמן שמקב"ו יחד לקיצוץ אחד ולא יהי' צניכס פירווד לצבות ושנאת חנם, אז תהיו ראויים לקץ ולכל הצרכות. וז"ש "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אחכם באחרית הימים" צביאת המשיח, והוא שאז באחרית הימים העיקר "הקב"ו להקבץ, ושישמעו "בני יעקב" היינו המון עם "אל ישראל אביכם", אל גדולי הדור וכנ"ל וק"ל.

(שנת תשכ"ב)

"ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם" (מט:א-ב). ול"כ אמרו "האספו" וחזר ואמר "הקב"ו" והוא כפל לשון (ועיין כלי יקר). ורבותינו אמרו שביקש לגלות את הקץ ונסחלקה ממנו שכינה והתחיל לומר דברים אחרים (עיין רש"י ורמב"ן). עוד יש לדייק אמרו "הקב"ו ושמעו בני יעקב"

בצחירה. ולפ"ו המחשצין קץ ע"כ חוששים על העת שיצוא משיח כשלא יזכו ישראל ח"ו, אבל א"כ המחשצין קץ ח"ו מכחישים בחזקת של ישראל שיעשו חסובה ויגאלו קודם הזמן שחשבו או שמחזיקים אותם ברשעים ח"ו ועיין ר"מ סוף הל' חסובה דכבר הבטיחה תורה שסופן של ישראל לעשות חסובה בגלות ולכן חיפח רוחם.

והנה יעקב אבינו שציקש לגלות את הקץ ע"כ ציקש נמי לגלות את אחרית הימים, היינו בעתה, אבל הלא זה דבר מכוסה הוא כי אולי יחזרו בחסובה ויחיש לגאלינו, אלא דבר זה לא ידוע אלא להקצ"ה. וז"ש ונסחלקה ממנו שכינה, שענין של צחירה הוא. אבל יעקב אבינו חשב שמא ח"ו פסול יש במיטתו ואינם ראויים לגאולה חיש מהרה ע"י זכות, והשצטים צדקתם כולם אמרו שמע ישראל וגו' ואולי רמזו לו צמ"ש בגמ' שלהי מסכ' מכות תרי"ג מלות נאמר למשה מסיני וצא חבקוק והעמידן על אחת ולדיק באמונתו יחי', ושמע ישראל הוא קבלת עול מלכות שמים אמונה פשוטה, ורמזו לו שבזכות אמונה פשוטה יגאלו. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו. ונראה מה שאמר בשכמל"ו הוא כעין מה שאמרו המו"יא ברכה לצטלה יאמר בשכמל"ו שהו"יא ש"ש לצטלה. והרי יעקב אבינו גרם להם לשצטים להו"יא שם שמים לפי שח"ו חשדם שפסול יש ביניהם, ולכן אמר בשכמל"ו.

ובזה מובן ספקת רבנן אם לאמר בשכמל"ו או לא, ולכאורה מה זה ספק, וגם התיקון לאמרו בחשאי אינו מובן. אמנם להנ"ל י"ל דהנה יעקב אבינו באמירת בשכמל"ו הראה שח"ו חשד בשצטים הנ"ל וגרם ח"ו להוצאת ש"ש לצטלה והנה בשכמל"ו כעין חסובה ע"ז (כמבואר בירושלמי), וכתיב "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" שלא יפרסם, ולכן התיקנו לאמרו בחשאי. ובה מובן מה שמשה לא אמרה. וגם מובן מאד המשל שאמרו בגמ' פסחים (דף נ"ו) אמר רב ינחק אמרי דבי רב דימי משל לבת מלך שהריחה זיקי קדירה אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה זער, התחילו עצדיה להביא בחשאי. ואין לו מובן כלל בפשטות, וודאי שיש בו סודות עמוקות. ולהנ"ל י"ל ג"כ קצת דהאי בשכמל"ו צא קצת על תיקון שהריח והבן. ובה נמי מובן מ"ש בתנחומא ואתחנן ובמד"ר דביו"כ אומרים אותו בקול רם שהם נקיים כמלאכים אומרים אותו צפרהסיא (ועיין חניא רבתי ענין ק"ש).

והנה אמרו ז"ל (יומא ע' ע"ב) בית שני שהיו שומרי תורה החרש והמסגר ולא הי' להם שום חטא ואעפ"כ נחרצ בשביל שנאת חנם ועדיין הוא מרקד בינינו, ומדה כנגד מדה לריך לתקן חטא זה באהבה, ר"ל לאהוב כל איש ישראל אהבת חנם אף שאינו ראוי לכך, בצחי"ו על כל פשעיו חכסה אהבה", ועי"ז יתקן החטא ונזכה לקץ הימין. ומעתה זה שאמר יעקב אבינו "האספו ואגידה

והנה יעקב אבינו שציקש לגלות את הקץ ע"כ ציקש נמי לגלות את אחרית הימים, היינו בעתה, אבל הלא זה דבר מכוסה הוא כי אולי יחזרו בחסובה ויחיש לגאלינו, אלא דבר זה לא ידוע אלא להקצ"ה. וז"ש ונסחלקה ממנו שכינה, שענין של צחירה הוא. אבל יעקב אבינו חשב שמא ח"ו פסול יש במיטתו ואינם ראויים לגאולה חיש מהרה ע"י זכות, והשצטים צדקתם כולם אמרו שמע ישראל וגו' ואולי רמזו לו צמ"ש בגמ' שלהי מסכ' מכות תרי"ג מלות נאמר למשה מסיני וצא חבקוק והעמידן על אחת ולדיק באמונתו יחי', ושמע ישראל הוא קבלת עול מלכות שמים אמונה פשוטה, ורמזו לו שבזכות אמונה פשוטה יגאלו. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו. ונראה מה שאמר בשכמל"ו הוא כעין מה שאמרו המו"יא ברכה לצטלה יאמר בשכמל"ו שהו"יא ש"ש לצטלה. והרי יעקב אבינו גרם להם לשצטים להו"יא שם שמים לפי שח"ו חשדם שפסול יש ביניהם, ולכן אמר בשכמל"ו.

והאמנם לפי שאמרו חז"ל שלהי מסכת
כתובות עוקצתא דמשיחא
קטגריא בת"ח וצעוני"ה נתקיים צנו
ות"ח הם צנחנית ישראל ולכן רמו יעקב
אצינו ופתח צני יעקב, האספו ושמעו
צני יעקב וסיים ושמעו אל ישראל
אציכס, ועיין יומא דף ט' מקדש שני
שהי' זהם החרש והמסגר. (שנת תשכ"ד)

"ראובן בכורי אתה" (מט:ג). צמדרש
רצה (פ' ז"ח) רצנן אמרו דיעקב אמר
לראובן איני לא מרחקך ולא מקרנך אלא
הרי אני תולה אותך צרפיון עד שיצא
משה שכתוב צו ומשה עלה אל האלקים
מה שדעתו רואה לעשות כך עושה כיון
שצא משה התחיל מקרבו יחי ראובן
ופלא.

ונראה לצאר למה משה דוקא התפלל
יחי ראובן ואל ימות ודברי רז"ל
ידועין ועיין ספרי פרשת וזאת הצרכה
ואי"ה נצאר גם דברי הספרי, ונקדים
קושיא אחת דהנה מזינו צפ' שמות (ג:ג)
ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תצח
גמא ותחמרא צחמר וצופת ותשס צה
את הילד ותשס צסוף על שפת היאור
ולכאורה צ"ע האיך עשתה כן להניחו
צמים כמו שמזינו צצח פרעה ששלחה
את אמתה שהילד היה צמים ואסור
לעשות כן משום גרמא שהרי לולי הנס
שנעשה לו צודאי ח"ו הי' מת ומאין
היה לה היחר.

לכס את אשר יקרא אחכס צאחרית
הימים" שהוא לדברי הכל ימות המשיח
הם, ואמר שאז העיקר להקצן בקיצון
אחד צאהצו ואחיה ואפי' שיהיו צני
יעקב, שאינם צמדרגה גצוה מ"מ הקצנו
צקיצון אחד וצלצ אחד והסוף יהי'
שחשמעו לישראל אציכס, שיעשו כולכס
חצוזה והוא יפדה את ישראל מכל
עונותיו. ומצואר הכל צצ"ד מה שאמר
"האספו ואגידה וגו'" ומה אמר
"הקצנו" שהעיקר להקצן יחד כנ"ל.

ובהא מיושב מה שאמרו האחים ליוסף
"אציך צוה לפני מותו וגו'"
(נ:טו-יז) וכולס חמהו שלא מזינו צוואה
זו וכי ח"ו סקר העידו, וכצו ציארתי.
ולהנ"ל י"ל דהרי יעקב אצינו צוה להם
"הקצנו וגו'" דהעיקר שיהא לעולס
צקיצון אחד וצוה רמו להם לחקן שנאח
חנס, שצאמת זה גרס גם לגלות מצרים
צמכירת יוסף, וצוה יעקב אצינו לחקן זה
צאהצת חנס ולמחול לכל אחד צקיצון
יחד וא"כ רמו גם זה צצוואה.

והנה יוסף כשמת אצינו יעקב ויראו
אחיו, מה ראו וצמה ראו אמרו
ז"ל שעד עכשיו אכלו על שלחן אחד
ועכשיו חלק יוסף מהם ועשה שלחן
לעצמו, וא"כ חשצו וחשדו אותו צוה
שעבר על צוואת אציהם של הקצנו ולא
מחל על שנאח חנס ואמרו "אציך צוה
לפני מותו", והצן כי קצרתי.

שקורין בחים ומעטה ע"כ דמדינא לא היו מצוין על זה דאל"כ מאי רבותא הוא זו ולמה עשה להם בחים והלא מחוייבים הם מדינא שלא להרוג וצכלל יהרוג ועל יעבור הוא וע"כ דלפנים משורת הדין עשו ומדינא היו מותרין לעשות כדבר פרעה משום דלא דנין דינא דגרמי.

וגראה דדבר זה הי' מחלוקת עמרם ומרים דכתיב וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ובגמ' סוטה (י"ג ע"א) דרשו ז"ל אמרה לו בתו גזירתך קשה משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה ג"כ על הנקבות ולכאורה למה אמרה לו כן בתו ולא אשתו וי"ל דהנה אמרו ז"ל דצטעה שפי' עמרם מאשתו ראו כל ישראל ופירשו מנשותיהם וא"כ גרם לכל ישראל ולעצמו שלא להוליד והנה אשתו שלא דנתה דיני דגרמא כמ"ש לעיל לא אמרה ליה כלום אבל בתו ס"ל דדיין דיני דגרמא ואמרה לו גורתך קשה משל פרעה ושמע לה.

ובזה אחי שפיר מה שכתיב שם ותחנצ אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו ולמה דוקא אחותו עמדה שם וי"ל דהנה יוכבד לשיטתה דלא דנתה דינא דגרמא לא חששה כלום אבל מרים סמ"ל דינא דגרמא א"כ הרי זה צכלל שפיכת דמים ולכן ותחנצ אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו ואם ת"ו יתרתק הרבה או שיתכן תלך להוציאו דהוא צכלל יהרוג ועל יעבור ועמדה שם לראות שלא יגרמי לו ת"ו מיתה.

ועיין רמב"ם (פ"ג מהל' רוחה ה"ב) או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והכ"נ כיון שהניחיהו בתבה צמים כמי שהניחיהו לפני הארי דמי שהרי תינוק אין צידו להציל עצמו (ועיין סנהדרין ע"ב וב"ק נ"א ע"א בתוס' ד"ה נעבדי, וב"ק דף נ"ג, ועיין חו"מ סי' שפ"ח מדיני דגרמי) והיה לה להחזיקו בציתה ואם יכנסו המזכרים והמזא ימלא הרי זו אונס, ולא הי' לה להשליכו צמים שהוא צכלל יהרוג ואל יעבור.

וגראה דשמעתי מכ"ק אדמו"ר מרן מקלויזענבורג זנוקלה"ה אמה דכתיב ויאמר צילדכן את העבריות וראיתם על האצנים אם בן הוא והמיתן אותו ואם בת היא ומיה ופי' דאם פרעה רצה להרוג את הילדים למה לוא דוקא על האצנים אלא שפרעה לא אמר להם להרוג צידים ממש דצ"נ מצוה על שפיכת דמים (עי' סנהדרין נ"ו ע"א) רק אמר להם שצטעת הלידה לא ימהרו להולידה עד שימות הולד ועל גרמא לא חשש.

וגראה שיטת יוכבד בזה מה היא ולכאורה כיון דהמילדות לא עשו כאשר לוא עליהן מלך מזכרים ותחיינה את הילדים משמע דגם אגרמא חששו אבל י"ל אדרבה דודאי מדינא לא היה להם לתוש אלא שהט החמירו על עצמן דייקא נמי מדקאמר ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בחים ופי' רז"ל בתי כהונה ובתי לוי ומלכות

והנה במשה מלינו כשצא לפרעה לבקש
שישלח את בני ישראל מארצו הרע
לעם הזה ואמר פרעה תכבד העבודה
על האנשים וגרם קישוי השיעבוד לבני
ישראל וצא משה וקבל למה הרעותה
וצרש"י וא"ת מה איכפת לך, קובל אני
על אשר שלחתי הרי שחשש משום גרמא
שגרם שיעבוד לישראל, והשיבו הקצ"ה
אחה תראה כי ציד חוקה והסכים, וע"כ
דלא דאין ד"ג וגם ודאי שרצה לפסוק
כאמו שלא תהי' ח"ו בעצירה שגרמה לו
ח"ו מיחה בזרקו לים לולי הנס.

ומעתה אחי שפיר המדרש אמר לו
יעקב לראובן אני איני מרחקך
ואיני מקרצך איני מקרצך דיעקב
לשיטתיה דדאין דינא דגרמי וא"כ ראובן
ח"ו חטא במעשה בלחה שגרם שלא
נולדו עוד צ' שבטים ע"י הכלבול וגם
במכירת יוסף אין כאן הללה ושפיר איני
מקרצך עד שיצא משה דלא דאין דד"ג
שנאמר צו איש האלקים ויודע שחושב
מחשבות ומסבב כל הסיבות הוא שעשה
ענין יוסף ועוד וגם הנחתו צים מאת ה'
היתה בכדי שימגדל צבית פרעה כמ"ש
רבינו הא"ע עה"ת והוא יקרצך ולכן
נאמר יחי ראובן ואל ימות והתפלל עליו
משה רבינו דוקא.

עוד יש לומר קצת דמשה לשיטתיה
דבמעשה קרח וילנו כל העם על
משה ועל אהרן אחס המיתם את עם ד'
וצתרגום אחון גרמתין דמיחא עמא דה'

וי"ל דצהא נמי נחלקו ראובן ויעקב
דאמרה תורה וישמע ראובן
וינליהו מידם ויאמר לא נכנו נפש ויאמר
עליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו
אותו אל הצור הזה אשר צמדצר ויד אל
תשלחו צו למען הציל אותו מידם להשיבו
אל אציו ודרשו רז"ל (שבת כ"ב) דהצור
רק מים אין צו אצל נחשים ועקרבים יש
צו וא"כ מאי הללה הוא זו, ועיין רמב"ן
(לז:כב) דד"ה אל תשפכו דינא רבא ודינא
זוטא איכא צינייהו.

ולהג"ל י"ל דראובן ס"ל דלא דיין דינא
דגרמי צוה ומוחר להשליכו
לצור של נחשים ועקרבים ומקרי הללה
וכמו שהעידה עליו התורה מזה לקחה
יוכבד שדנתה ג"כ דכה"ג ליכא איסור
להשליכו צחיבה צמים, אצל יעקב ס"ל
דגרמא אסור דסבב כמו שפי' המפרשים
וימאן להתנחם כי ארד על בני אצל
שאלה ופי' המפרשים שאמר אני גרמתי
לו שידעתי שאחיו שונאים אותו ושלחתי
אותו אחריהם ולכן נהרג ומתאצל עליו
שגרם לו מיחה וא"כ ס"ל ליעקב דדיין
דינא דגרמי אצל לפי זה גם ראובן לא
היה רשאי להשליכו צבור דאין כאן הללה
ואדרבה גרמא למיחה איכא לולי הנס
שנעשה לו ואפי' למ"ד שלענין מעשה
בלחה אמר לו כן אחי ג"כ שפירש הרי
ע"י זה גרם שלא נולדו עוד צ' שבטים
ולשיטת יעקב דד"ג חטא ראובן וראובן
לשיטתו דלא דאין ד"ג.

ומשה לא חש להו משום דלא חש לגרמא
כן נראה ע"פ דרוש.

ובזה י"ל דברי הספרי יחי ראובן ואל
ימות וכי מה ענין זה לזה משל
למלך שבא אלל בניו לפרקים כשהוא
נפטר מבניו היו בניו וקרוביו מלוים
אוחו אמר להם בני שמא כלום זורך יש
לכם שמא דבר יש לכם אמרו לו אבא
אין לנו זורך ואין לנו דבר אלא שתחנה
לאחינו הגדול אלמלא שבטים לא נתנה
המקום לראובן לכך נאמר יחד שבטי
ישראל יחי ראובן ולכאורה מה ענין
השבטים אלל ראובן ולמה דייקא שבטים
מחל לו הקב"ה.

ולפי הנ"ל י"ל דהנה ע"י המעשה של
ראובן שאמר אל חשפכו דם
השליכו אוחו הצורה גרם שיעקב ויוסף
חיו חיים טובים באחרית הימים וא"כ
ממ"נ יחי ראובן אם כדברי יעקב דד"ג
א"כ הכ"נ הרי גרם ראובן טובות
גדולות ליעקב ובניו ואי לא לאין א"כ
לא חטא כלום וזה שאמר הספרי שאמרו
השבטים אין לנו זורך אלא שתחנה
לאחינו הגדול שהרי הוא גרם לטובחינו
ולכן יחד שבטי ישראל יחי ראובן ע"י
שזכו להתיחד השבטי ישראל ע"י יחי
ראובן והבן.

"מאשר שמנה לחמו והוא יתן
מעדני מלך" (מט:ב). נראה לפי מה
שדרשו חז"ל ביששכר וזבולון שיחלקו
בניהם יששכר ישב ויעסוק בחורה

וזבולון לחוף ימים ישכון ויחלוק עמו
מחלקו עם הריות והוא יתן לו חזיו של
חורה וא"כ שאר השבטים מה יהא להם
מי ילמוד ומי יעסוק במסחר ונראה
דודאי הוא מציאות ומותר לעשות
כיששכר וזבולון דלאו כל אדם זוכה לשחי
שלחנות ומיהו מי שזוכה לשחיהן ולא
זריך ליתן חזיו עדיף.

ולכן אמרו באבות אל תהי כעבדים
המשמשין אח הרב על מנת לקבל
פרס אלא היו כעבדים המשמשין אח
הרב שלא על מנת לקבל פרס או
הגירסא ע"מ שלא לקבל פרס ולכאורה
ז"ע שהגם ששכר מלוא צהאי עלמא
ליכא אכל עכ"פ למחר לקבל שכרם
האמנם נראה לדייק מהו לשון פרס ולא
אמר לקבל שכר אלא פרס הוא מלשון
מחנה חלה פרוסה וכן פרס בשחריח
ופרס בין הערבים וקאמר החנא אל תהי
כעבדים המשמשין אח הרב ע"מ לקבל
פרס שאם חששו מסחר יששכר וזבולון
אז תהיו משמשין אח הרב לקבל רק
פרס שהוא החזי אלא היו כעבדים
המשמשין אח הרב שחבלו אח הכל ולא
החזי.

ולפי"ז נראה דיעקב צרך אוחס כלס
איש כצרכחו והנה צרך יששכר
וזבולון שיהיו כעבדים המשמשין אח הרב
היינו שיעשו הסכם לחנות ויחלקו אכל
יותר טוב ועדיף מזה שכל אחד ואחד
יעסוק בחורה וקצת במסחר ויעשה
תורתו קבע ומלאכתו ארעי וזה וזה

בו. ולכאורה איזה הצלה הוא זה. אמנם, ראובן טען כיון שהטענה נגדו הוא לשה"ר, א"כ דינו ישכנו נחש, ולכן נשליכנו אל אחד הצורות ונחשים ועקרבים בו, ואם לא ישכנו נחש סימן שלא ספר לה"ר ושיצו אל אציו כי ודאי לא חטא. ועיין זהר מזרע יש אומרים ללא מהני תשובה למספר לה"ר ושוב כתב דמהני תשובה.

או יאמר דראובן באמת הי' ס"ל דקטן הוא ואין עליו דין צעל לשה"ר, כמ"ש "הלוא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד" (מג:כג) כיון שהוא פחות מבן עשרים ובמקום אחר כתבתי (עיין פ' וירא עה"פ וימן אל הנער) דקודם מ"ת הי' נקרא קטן עד עשרים ועכ"פ לכמה שיטות. אלא לכיון דראו אחיו שהשליכוהו צין הנחשים ולא הזיקוהו, א"כ שוב לא הי' להם למכרו. וע"כ משום דרבו עמו וישטמוהו הוא דבא להם, דמחמת שנאה שמקלקלת השורה בא להם שמכרוהו. וזה שאמר "וימררוהו ורבו" - וימררוהו אחיו, "וישטמוהו צעלי חאים" ותרגומו צעל פלגותא, ורש"י פי' שלשונם כתן, וע"ד "תן שחוט לשונם" (ירמי' ע"ז) שהם צעלי לשה"ר.

והנה אמרו שבזית המאור הוא מכון נגד צרית הלשון, והפוגם בלשונו ומדבר לשה"ר ח"ו פוגם בצרית המאור וצא על א"א, והשומר עצמו ניצל מזה. ובגמ' (סוטה ל"ו ע"ב) "ותשב צריתו וגו'"

יתקיים צידו כלומר שיתקיים הכל צידו ולא יצטרך ליתן לאחרים משלו ומיהו מ"מ אומר שאם השי"ת יתן לו שיהיה לו וירצה ליתן לדקה יתן גם לאחרים וזה מאשר שמנה לחמו שהוא יהי' לו לחם ויעסוק בצורה והוא יתן מעדני מלך שגם יתן לאחרים מעדני מלך אצל הוא לא יצטרך לאחרים וממילא לא יאבד מתורתו ושכרו. ואמר מעדני מלך כהא דקיי"ל כשיתן דקה יתן מהחלב שנאמר ומחלציהו והצן.

"בן פורת יוסף וגו' וימררוהו ורבו וישטמוהו בעלי חצים ותשב באיתן קשתו ויפזו זרועי ידיו וגו' משם רועה אבן ישראל" (מט:כב-כד). נראה המשך הכתובים, דהנה כשמכרוהו אחיו הם דנו אותו כצעל לשה"ר שחייב מיתה דכתיב (לו:ג) "ויבא יוסף את דבחס רעה אל אבותם", וכבר אמר דוד (תהלים יב:ד) "יכרת ה' כל שפתי חלקות". והנה אמרו (ערכין דף ע"ו) דצעל לשה"ר ישכנו נחש, וכמ"ש לנחש ומה הנאה יש לך, והשיב ומה יחרון לצעל הלשון, וע"ז אמרו ופורץ גדר ישכנו נחש דפורץ גדר שגדרו חכמים ומדבר על החכמים שגדרו גדר זה, ולכן ישכנו נחש, שהוא עונש לצעל הלשון ר"ל.

והנראה דזה הי' טענת ראובן "אל תשפכו דם השליכו אותו אל הצור הזה" (לו:כג), ודרשו ז"ל (שבת דף כ"ג) "והצור ריק אין בו מים" (שם:כד) - מים אין בו אצל נחשים ועקרבים יש

אליכם" זלשון הקודש - שהלשון נשאר בקדושה ולא טימא אותה זלשה"ר ורזילות ח"ו. ולכן זרכו יעקב "עד חלות גזעות עולם" (מט:כו), שהשומר זריחו נותנין לו נחלה זלי מזרים.

(שנת משל"ג)

"כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם" (מט:כח). וקשה, והא לראובן שמעון ולוי לא מזינו שזירך אלא אדרצה קללם כמ"ש (מט:י) "ארור אפס כי עז", ועיין אה"ח הק'. ונראה לפרש דזאמת אס היו שמעון ולוי יחד אז הי' להם לרעה, כי אולי עוד היו עושים דזרים שלא זרעון זביהם כמו שעשו זשכס, וזרכס יעקב שיפולו זין השזטים ויחלק ולא יהיו כולם יחד ועי"ז לא יוכלו לפעול זרע, וזרכס שיהיו מזריני תורה, וללוי זירך זכהונה, ולראובן שיחזור לו הזכורה לעמיד לזוא זב"א וממילא לכלס איש זכרכחם זרך אותם ואפי' מה שלא נראה זעיינו לזרכה לפוס ריהטא אפ"ה זמזיאות כשחעיין היטב כולם נזכרכו מזזינו הזקן.

"ויכל יעקב לצוות את בניו וגו' ויאסף אל עמיו ויפל יוסף על פני אביו ויבך עליו וישק לו" (מט:לג-נ:א). ולכאורה לפמ"ש דאסור לנשק המת ואיך נשק לו יוסף ונראה דרש"י כאן הזיא זשס חז"ל (מעניית ה') ויגוע ויאסף ומיתה לא נאמרה זו ואמרו

א"ר יוחנן משום ר' מאיר זשעה שזעזעו אשת פוטיפר ליוסף ומתפשטהו זנגדו זאח דיוקנו של אזיו ונראתה לו זחלון וכו' מיד ומשז זאימן קשמו, שזעה קשמו לאיחנו, ע"ש. וכחיב (משלי כט:ג) "רועה זונות יאזד הון רז", וא"כ הנכשל ח"ו זאותו עון יעני. אזל יוסף שנשמר מזה, אדרצה זכה להיות רועה זון אחרים. וז"ש "וימררוהו וגו'" - אזל האמת שיוסף הזדיק לא הי' זעל לשה"ר, ורא"י שומשז זאימן קשמו ולא זא על א"א, ומשום זה זכה להיות רועה אזן ישראל, היפך מרועה זונות. ע"כ זכה להון עתיק ורועה אזן ישראל.

ובמ"ש נראה לפרש זפ' ויגש (מה:ד:יב) "ויאמר אני יוסף אחיכם וגו' והנה עייניכם רואות ועיני אחי זנימין כי פי המדזר אליכם", וזב"ר וזרש"י עייניכם הרואות שאני מהול ככס, ועוד כי פי המדזר אליכם זלשה"ק. ולכאורה למה אמר להם דוקא הזי חרי מילי. ולהנ"ל נראה דהשומר לשונו אינו נכשל זאותו עון. ואמרו (עירובין י"ט) שאזרהס אזינו עומד על שערי גיהנם ואינו מניח למי שנימול ליכנס, חוץ ממי שזא על הארמית, דנמשכה ערלתו ולא מזשקר ליה, כלומר אינו מכירו שהוא נימול.

ואילו הי' ח"ו יוסף זעל לשה"ר הי' נכשל גם זאשת פוטיפר שהיתה ארמית והיתה נמשכה ערלתו ולא הי' נראה מהול. וז"ש דוקא שאני מהול ככס ולא נמשכה ערלתי, והוא "כי פי המדזר

הא דמזינו צממה דנשקו צכולס הטעם משום שנדיקים צמיתתן קרויס חיים וליכא חיסור וכמ"ש גס דקצרי נדיקים אינס מטמאים ממילא ליכא חשש רבינו אוה"ח הקדוש אלא דצוה"ז מי יודע ולכן אין לנשק צכלל וכנ"ל.

"ויכל יעקב לצוות את בניו ויאסף רגליו על המטה ויגוע ויאסף אל עצמיו" (מט: לג). ובגמ' (מענית ה' ע"ב) רב נחמן ורב ינחק הוו יחזי צבעודה אמר ליה ר"נ לרב ינחק לימא מר מילתא [פי' דצרי תורה] אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אין משיחין צבעודה שמת יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה לצמר דאכלו אמר ליה ר' ינחק הכי אמר ר' יוחנן יעקב צבינו לא מת א"ל ר"נ לר"י צכדי ספדו ספדיא וחנטו חנטיא א"ל מקרא אני דורש (ירמ' י') ואתה אל חירא עבדי יעקב וגו' כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ צצים מקיש הוא לזרעו מה זרעו צחיים אף הוא צחיים ע"כ, והמאמר הזה כולו מוקשה וגס שייכות המימרות אהדדי ז"ע.

ונראה צס"ד דחכמי אמת פי' כי חוה צחטאה פגמה צכל האצרים והגס שהקנה אינה נהנה מכל מאכל ואינו אלא להוציא קול פגמה צה צמה שאמרה לאדם צקול לאכול מעץ הדעת כמש"ה כי שמעת לקול אשתך (צראשית ג: יז) ואז פגמה צקול אצל אדם הראשון אף שפגס צאצרים שנהנו מאכילת העץ הדעת אצל לא פגס צקנה כי הקנה אינו

רו"ל יעקב צבינו לא מת וכיון שלא מת א"כ מותר לנשקו שהרי אסור לנשק המת אצל החי מותר.

ובס' חסידים (סי' רל"ו) כתב ולאדם שמת לו צנו או צמו לא ינשק אותם כי מקצרים ימי צניהס וצנותיהס ויש למחות ציד האצ והאס. ועיין פת"ש (יו"ד סי' שצ"ד) שהציא צסס צאה"ט של מהרי"ט שרק לצנו או צמו אסור לנשק אצל לשאר מחיס מותר, ועיין לוואת ר"י החסיד (אות ד') לא ינשק אחד מצניו כשהוא מת וצמקור חסד מוצא צרבינו ירוחס סס וצשפת אמת ר"פ מ"א שכתב אך ההורים לילדיהס. אצל צן לאציו שפיר דמי סכן מזינו ציוסף שנשק ליעקב ולפת"ש אינו רחיה מיעקב שלא מת. ומיהו הציא מצ"ר (פ"ע) נשיקות פרישות מכאן שצריך אדם לנשק מתו על פרישותו.

ובהאורה"ח הקדוש כתב דאין לעשות כן לשום מת כי המת גדול הטומאה וטומאתו צוקעת ועולה עד לרקיע ותפגס הנפש הנושקת אלא לו ליעקב כי חי הוא אלא דורמיעא קראתו כיצן לנרדס עכ"ל. ועיין דצש לפי להחיד"א (מערכת נ"ן אות כ"ד) קצלה מפי ר' אלעזר צן רבינו יהודה זצוק"ל דסכנה היא לנשק המת כו' חוץ מאצ ואס. ועיין ירושלמי (שבת פ"י ה"ו) נסתלקה נשמתו של ר"א נכנס ר' יהושע וחלץ את חפליו והיה מגפפו ומנשקו וכו' ולפענ"ד הכל אמת ודצרי אוה"ח הקדוש צודקים אלא

ונהנה ממאכל והוא לא דבר צעת האוכל, והנה רבקה הימה גלגל חוה ויעקב גלגול אדה"ר ויעקב אבינו ע"ה נשמתו הימה חלויה בקנה אדה"ר.

ובזה ראייתי להחיד"א צפ"ד שפי' המדרש תולדות ורבקה אוהבת את יעקב אמרו צ"ר כל מה ששומעת קולו מוספת לו אהבה ופי' לפי הנ"ל שרבקה כששמעה קולו שהוא מקנה אדה"ר אחי' לה זכירה שאדה"ר לא פגם בקול ומוספת לו אהבה.

ולפי הקדמה הנ"ל אחי שפיר המשך המאמרים אמר ליה ר"ג לרב יצחק לימא מר מילתא ורצה ר"ג לומר לו חידוש גדול שיע"א לא מת אלא שידע שיקשה לו הרי כבר נקנסה מימה על אדה"ר ויוצאי חלציו והא"כ הא"ך אפשר שלא ימות והלוא בגזירת עירין פתגמין הוא למות, ולכן הקדים מימרא דר' יוחנן דאין משיחין בסעודה וכיון שהלכה כן ע"כ אדה"ר ג"כ לא סח בסעודה כשאכל מעץ הדעת ולא פגם בקול ובקנה שהקול יוצא ממנו ולא נהנה ממאכל וא"כ על הקנה לא נקנסה מימה.

ובזה ראייתי להחיד"א צפ"ד שפי' המדרש תולדות ורבקה אוהבת את יעקב אמרו צ"ר כל מה ששומעת קולו מוספת לו אהבה ופי' לפי הנ"ל שרבקה כששמעה קולו שהוא מקנה אדה"ר אחי' לה זכירה שאדה"ר לא פגם בקול ומוספת לו אהבה.

ובזה ראייתי להחיד"א צפ"ד שפי' המדרש תולדות ורבקה אוהבת את יעקב אמרו צ"ר כל מה ששומעת קולו מוספת לו אהבה ופי' לפי הנ"ל שרבקה כששמעה קולו שהוא מקנה אדה"ר אחי' לה זכירה שאדה"ר לא פגם בקול ומוספת לו אהבה.

ולפי הקדמה הנ"ל אחי שפיר המשך המאמרים אמר ליה ר"ג לרב יצחק לימא מר מילתא ורצה ר"ג לומר לו חידוש גדול שיע"א לא מת אלא שידע שיקשה לו הרי כבר נקנסה מימה על אדה"ר ויוצאי חלציו והא"כ הא"ך אפשר שלא ימות והלוא בגזירת עירין פתגמין הוא למות, ולכן הקדים מימרא דר' יוחנן דאין משיחין בסעודה וכיון שהלכה כן ע"כ אדה"ר ג"כ לא סח בסעודה כשאכל מעץ הדעת ולא פגם בקול ובקנה שהקול יוצא ממנו ולא נהנה ממאכל וא"כ על הקנה לא נקנסה מימה.

ואחר שגמר סעודתו אמר יעקב אבינו לא מת, כלומר כיון שהקדים דאין משיחין בסעודה ממילא נשמע מזה דיעקב אבינו לא מת וחשב שפיר יבין כבר בזה דכיון דיעקב נתלה בקנה של אדה"ר ולכן לא מת וא"כ הא בזה חליא.

(שנת תשכ"א)

"ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן" (נ"י). ובגמ' (סוטה י"ג) רבותינו דרשו על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף חלוי בארונם של יעקב כן עמדו כולן ומלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוליס (הניאו רש"י), ול"כ מה ס"ד שבאו למלחמה ומה המסקנא.

"וישב יוסף מצרימה" (נ:יד). צחורת
 משה עה"ת כתב בצמדדש כתיב
 ר' יצחק אמר הלך והליץ באותו הצור,
 א"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לש"ס
 והס לא כן אלא "לו ישטמנו" וכו'
 דדוקא לנס דס' רבוא ישראל מצרכין ואז
 לא הי' עדיין ס' רבוא, אע"ג דקיי"ל
 בצמדדש לא מת יעקב עד שראה ס' רבוא
 ישראל (הובא בצעה"ע לפי ויחי ע"ש), מ"מ
 בשעת הנס אכתי לא היו ס' רבוא ולא
 נעשה הנס אלא ליחידים. ולכאורה ז"ע
 מהגמ' בפסחים (ק"ז ע"ב) דאברהם
 כלבור דמי דע"י זכותו נולד יצחק ויעקב
 וזרעם, וצ"ה (ל"ב ע"ב) "וה' פקד את
 שרה" פקדון דיחיד הוא כיון דאחי רבים
 מיניה כרבים דמיא, ואנן מצרכינן אשר
 הולאחי מאור כשדים וז"ע.

(שנת תשכ"ה)

"ויראו אחי יוסף כי מת אביהם
 ויאמרו לו ישטמנו יוסף" (ג:טו).
 והנה לשון ישטמנו הוא להבא שמה
 ישטמנו עיין רש"י ולכאורה למה אמרו
 שיטמם להבא היה להם לחוש שהוא
 שונאם מכבר אלא כל זמן שאביהם קיים
 לא עשה עמהם רעה ועכשיו יגמלם
 כרעתם.

והנראה לפמ"ש ז"ל מה ראו צו ציוסף
 כי מת אביהם שהיו רגילים
 לסעוד על שלחנו של יוסף והיה מקרבן
 בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן
 (צ"ר רש"י) והנה אמרו ז"ל גדולה לגימא
 שמקרבת ובמקום קירוב ליכא ריחוק

ונראה לפ"מ שכתוב וישמע הכנעני מלך
 ערד ישב הנגב כי בא ישראל
 דרך האחרים וילחם בישראל וישב ממנו
 שבי, (צמדדנר כא:א) ופרש"י לפי דרשות
 חז"ל שמע שמת אהרן ונסחלקו עניי
 כבוד כדאיתא (ר"ה ג') ועמלק מעולם
 רועת מרדות לישראל מוזמן בכל עת
 לפורענות. והכ"נ כשראו המספד גדול
 שמת יעקב אבינו מגינס של ישראל לכן
 באו כלם להלחם עם ישראל וז"ש על שם
 המאורע שמת אביהם של ישראל חשבו
 שעכשיו יוכלו להם שכל מה שלא יוכלו
 במלחמת שכם היתה מפני שיעקב אבינו
 חגר חרבו וקשתו וכמ"ש אשר לקחתי
 מיד האמרי צמרבי וצקשתי וחדשו עכשיו
 להלחם עמהם וכיון שראה יוסף הצדיק
 כן תלה כחרו על ארונו של יעקב
 להראות שאכתי לא נפלה העטרה וכתרו
 כי יעקב לא מת בעצם וא"כ זכותו עדיין
 עומד לנו ואם ילחמו ילחם עמהם יעקב
 אבינו אע"פ שהוא בארונו ועל זכותו של
 אותו זקן סמך יוסף הצדיק ולכן מיד
 תלו כולם כתריהם ולא לחמו.

וזה שאנו מתפללים וזכרתי את צריתי
 יעקב ואף את צריתי יצחק ואף
 צריתי אברהם אזכור והארץ אזכור. וא"כ
 אנו סומכין רק על זכות אבות וז"ש
 ויבאו עד גרן האטד וגו' וי"ד שגם
 צוה"ז אבינו הזקן יעמוד לנו זכותו
 וזכרתי את צריתי יעקב ואף את צריתי
 יצחק ואף את צריתי אברהם אזכור
 והארץ אזכור וזכותם ננל מכל האומות
 ורשעותם אכ"ר.

כיון שיעקב צוה לישראל חטאחם ודאי ישמע לאציו ולמה להם ליפול לפניו להיות לו לעבדים עוד צו שאמר יוסף התחת חלקים אני וכי מי שבקש ממנו להיות תחת חלקים ולמחול להם על מה שחטאו נגדו לא צריך להיות חלקים.

ואשר נראה בס"ד דלחי יוסף כשראו שמת אביהם ויוסף אינו מיסב עמהם עוד כאשר היה בעודו חי חשבו שיוסף ישטום אותם ולכן באו לפניו שיעקב צוה לפניו מותו לאמר אנא שא נא וגו' והוא לפ"מ שכבר פי' במקום אחר בהא דכתיב ויקרא יעקב ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אחכם באחרית הימים הקצו ושמעו בני יעקב וגו' דאמר רשב"ל ביקש יעקב לגלות את הקץ לבניו ונסתלקה ממנו שכינה ואמרו ז"ל דהשכינה שורה כשישראל באחדות אבל כשח"ו יש שנאה בישראל ופירוד לבבות אין השכינה שורה עליהם ולכן בקבלת התורה ויחן ישראל נגד ההר כאיש אחד בלב אחד היתה השראת השכינה ואז יש צידם לעמוד אפילו נגד ההר ואם ח"ו אין אחדות אז השכינה אזלה לה.

ומה"ט כשאמר יעקב האספו ואגידה לכם שנסתלקה שכינה ראה שח"ו יש פירוד לבבות ציניהם ואמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אחכם וגו' כלומר דבאחרית הימים יהיה החסרון שלא יהיה אחדות בישראל וחסד אותם שיש ציניהם פירוד וכיון שאמר

ולכן כל זמן שאכלו על שלחן אחד נעשה קירוב הדעת ולא חששו מכלום אבל כיון שראו שמת יעקב ולא סעדו עוד על שלחנו וכיון שפסקה הלגימה ליכא קירוב הדעת על ידי לגימה א"כ אפשר יחזור וישטום אותם וז"ש לו ישטמנו כיון שפסקה הלגימה.

"לו ישטמנו יוסף" (ג:טו). נראה דרש"י פי' ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, הכירו במיתתו אלל יוסף שהיו רגילים לסעוד על שלחנו של יוסף והי' מקרבן בשביל כבוד אציו ומשמת יעקב לא קירבן, ואמרו ז"ל (סנהדרין ק"ג ע"ב) גדולה לגימה שמקרבת, וכיון שראו שהפסיק מלאכול עמהם. א"כ כי פסיק הקורבה ממילא ישטום אותם על העבר, כיון דליכא הקירוב כי חשבו שרק ע"י הלגימה שקירבה אותם לא שנא אותם, אבל האמת שקירב אותם כאחים וריחם עליהם. (שנת חש"מ)

"לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותנו ויצונו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר בה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו'" (ג:טו-יז). וברש"י אביך צוה (ב"ר יבמות ס"ה) שינו בדבר מפני השלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו ע"כ וז"ע האריך לא חשו שיאמר להם אם אציו צוה למה לא צוה אותי ורק צוה לכם בודאי היה יותר מן הראוי שיצוה ליוסף בחשאי, שנית וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים תמנה

צנו לרחמי האם שעליו וא"כ מן השמים ג"כ כשעונשים צריך להיות ממש כמו שהוא וכמו בעדים זוממים ועשית לו כאשר זמם ואם א"א לעשות לו כן פטורים עיין ריש מכות כ"ד העדים נעשין זוממין אין אומרים שיעשה זה בן גרושה ובן חליצה והכ"ג לענין העונש מדה כנגד מדה.

אלא דנמצא לפ"ו ציוסף שמכרוהו לעבד י"א מזה שנעשה מלך וא"כ אם הם רוצים להיות עבדים מדה כנגד מדה שלעבד נמכר יוסף נמי צריך שינאלו מזה לטובתם שיהיו מלכים וכיוצא בו וזה א"א בצנ אדם ולכן א"א לו לקבל אותם להיותם עבדים בשביל תקון החטא בתשובת המשקל וזה שאמר יוסף התחת אלקים אנכי אחס חשבכם עלי לרעה אלקים חשבה לטובה וא"כ נמי צריך להיות מדה כנגד מדה שאני אחשוב לרעה ואלקים יחשבה לטובה וזה א"א וגם אין אני יודע כוונת אלקים ולכן שפיר אמר אל תיראו כי התחת אלקים אנכי וכו' והבן. ואמר ועתה אל תיראו ולצסוף היתה העונש עליהם מעשרה הרוגי מלכות שהיתה באמת רעה וטובה להם כידוע ואין הז"ג להאריך.

ובזה מובן בהפטורה (מלכים א' ב') והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מצחורים והוא קללני קללה נמרצת ציוס לכתי מחנים והוא ירד לקראתי הירדן ואשבע לו צה' לאמר אם אמיתך בחרצ ועתה אל תנקהו כי איש חכם אתה

האספו א"כ צוה צוה לפני מותו שלא יהיה ציניהם חלוקי דעות אלא שימחלו כל אחד לחצירו ולזה שלחו לו לאמר אצרך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך כלומר כיון שצוה האספו והקצלו כוונתו היתה שימחול להם כיון שהם אין ציניהם שום שנאה אחרת רק מה שיש ליוסף וע"כ הכונה היתה עליו ולא אמרו שקר ח"ו ולכן ויבך יוסף בדצדס אליו שהבין שהם הבינו שזה היתה כוונת אציו ולכן צכה על זה.

והנה ידוע דהשצ צריך לעשות תשובת המשקל כלומר אפילו לאחר שנתחרט צריך לעשות תשובת המשקל לקבל העונש מדה כנגד מדה וא"כ יוסף שנמכר לעבד ע"י האחים צריכים הם להיות עבדים מדה כנגד מדה ובאותו מקום ולכן וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים להיות מדה כנגד מדה שיהיו הם עבדים וימחול להם השם על כל החטא כי יוסף מדידי' ימחול מכת צווי אציו והשם ימחול להם צהיותם עבדים ליוסף.

ברם ידוע דצכל העונשים צריך לשקול כל העניינים וכמעשה צמלך שבנו סרס עליו ורצה לענשו בעונש חמור וצאה המלכה אמו של צנו ואמרה הוי יודע שמה שאתה תיסר את צנך אתה מיסר אותי שלי זה כואצ יותר מלצנך ואם אתה רוצה ליסר אותי תיסר והמלך כשראה כן מנע עצמו מליסר ולענוש את

וגו' ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטבה" (נ:טו, יט-כ) ו"כ. לשון התחמם אלקים אני ועיין תרגום ארי לחלא דה' אנא ועיין קדושם לוי.

והנראה דהנה ודאי לא חשבו ח"ו האחים על יוסף הנדיק שרונה לנקום בהם אלא חשבו שהשיב ישיב להם הרעה לעונשם כדי שיקבלו עונשם בעוה"ז ולא יחייבו ח"ו עונש בעוה"ב וכ"ש לפ"מ שאמרו ז"ל כל שחזירו נענש על ידו אין מכניסין אוחו למחיצתו של הקב"ה וא"כ לא רצה יוסף שיענשו על ידו ולכן ישיב להם הרעה אשר גמלוהו ויענשו בעולם הזה וכל שיש דין למטה אין דין למעלה. אמנם הנה העונש לעולם צריך להיות מדה כנגד מדה. ובמדה כנגד מדה הרי יש מה שאדם חושב ויש מה שרואין למעלה והנה האדם יכול לחשוב מה שרונה אבל שיעשה ענין שהוא יחשוב ויעשה רעה ויבא ממנו טובה אין זה אלא מחשבת ה' ודעם עליון שאין צדינו ח"ש להם יוסף אל תיראו כי החמח אלקים אני כלומר הרי צריך לדעת דעת עליון והרי אחס חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה א"כ הכ"נ צריך למדה כנגד מדה שאני יחשוב אליכם רעה והאלקים יחשוב לטובה וזה אין צידי ואם תאמרו שרק לנקום רצוני ח"ו הרי לחלא דה' אנא ואיני רונה לנקום ולעונש אין צידי וכנ"ל.

וידעם אח אשר חשעה לו והורדת אח שבתו בדם שאול ע"כ ופלא על אדונינו דוד שחשעה מותו בלבו לנקום באחד משונאיו וגם כי לאחר מותו וכבר כתב מרן הח"ס בח' לגיטין דהמתנה בחנאי לאשחור ומת אס הוא בענין של קנאה איש מרעהו וכיוצא בו בשעת מותו מוחלין על דברים כאלו כי כל אחד רואה אז בשעת מיתה שדברים כאלו אין להם ענין בעולם הבא ויותר מרעהו צדיק וכ"ש מלך ישראל שיעסוק בענינים כאלו חס מלהזכיר וגם מה זה שאמר לשלמה ועשה אל חנקו כי איש חכם אחיה למה לזה להיות חכם כשלמה וגם הרי אמר דוד בשמעי והוא קללני קללה נמרצת הלוא אמר וה' אמר לו קלל.

ולהג"ל אחי שפיר דודאי דוד המלך כבר מחל על כבודו אלא שחש ששמעי בן גרא שהי' מבחריו אדם הנבחר והיה עליו חטא זה שקללו ומ"מ אח"כ ירד לקראחי הירדן וא"כ צריך לשלם לו טוב ועונש והם שני הפכים ולא רצה דוד בחייו שמא יהיה ח"ו בידו ענין של לנקום בו וגם לא יוכל למדוד ולכן הניח זה לשלמה שהיה חכם מכל אדם ואין לו נגיעה עצמית לעשות לו כפי הצריך וינקה מחטא זה ויבא למנוחות וגם זה הימה כוונתו עם יואב בן צרויה ואם שגיחי ה' הטוב יכפר.

"ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו

הטובה אשר ילא מזה א"כ חשדוהו ח"ו
בנקמה בהם ולכן ויבך יוסף בדברים
אליו.

"ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה
לפני מותו לאמר" (נ:טז). ועיין רש"י
את מי נ"ו את בני בלהה שהיו רגילין
אלו שנאמר והוא נער את בני בלהה,
ו"כ מה שאמרו אביך ולא אמרו אבינו
שהרי גם אביהם היה וגם בתשובות
שהשיב להם יוסף אל תיראו כי התחת
אל' אני ז"ב.

ונראה לפמ"ש הראשונים ז"ל האיך נשא
יעקב שתי אחיות ועיין רמב"ן
עה"ת וחי' דרחל ולא נחגיירו וגר
שנחגייר כקטן שנולד דמי (עי' יבמות כ"ב)
וליכא איסור שתי אחיות אמנם חי' זה
אחי שפיר למ"ד דהאבות דין ישראל
להם אבל למ"ד דהאבות לא ילאו מכלל
ז"נ לגמרי הדרא קושיא לדוכתא א"כ
ח"ו הו"ל שתי אחיות והנה אמרו ז"ל
דרחל היתה עקרת הבית שלה נחגייר
ובלאה היה לו קידושי טעות שלא לה
נחגייר.

וידוע דעת הפר"ד (ד"ה א') דיוסף ובני
יעקב נחלקו אי האבות ילאו מכלל
ז"נ או לא והשצטים ס"ל דהאבות ילאו
מכלל ז"נ וא"כ לשיטתייהו שפיר נשא
יעקב שתי אחיות מטעם גיירות דגר
שנחגייר כקטן שנולד דמי אבל יוסף ס"ל
דלא ילאו מכלל ז"נ וא"כ לאו שפיר
עבד דנסב שתי אחיות ורק רחל לקח

ובזה יש להבין נמי מה שאמר דוד
לשלמה (בהפטורה מלכים א' ס' ב')
והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני
מבחורים והוא קללני קללה נמרצת וגו'
ואשבע לו בה' אם אחימלך בחרב ועמה
אל תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את
אשר תעשה לו והורדת את שבתו בדם
שאלו והוא פלא דהרי קיי"ל בשעת
מיחה אין כאן עוד קנאה והח"ס ז"ל
האריך לענין הנותן גט על חנאי דאם
החנאי ענין של נקמה בשעת מותו בטל
וכ"ש דוד המלך ע"ה אם בשעת מעשה
אמר וה' אמר לו קלל כ"ש בשעת וא"כ
למה נזה לפני מותו לנקום בשמעי בן
גירא והורדת את שיבתו בדם שאלו,
ולחנ"ל אחי שפיר דוד המלך ודאי לא
רצה לנקום בו אלא רצה שענוש יענש
בעוה"ז כפי המגיע לו מדה כנגד מדה
ולזה צריך חכם כשלמה המלך ולכן אמר
אל תנקהו כי איש חכם אתה ותדע מה
שמגיע לו מדה כנגד מדה ויתכפר
בעדו.

ואולי בזה יש לפרש מה שזכה יוסף
בדברים אליו דהנה אמרו ז"ל
בבית שני שהיו כהנים גדולים מהם
צדוקים ז"ד של כהנים משציעין אותו
ואומרים לו אישי כה"ג וכו' הוא פורש
ובוכה והם פורשים ובוכים הוא פורש
ובוכה על שחשדוהו בצדוקי והם פורשים
ובוכים על שחשדו במי שמעשיו סתומין
א"כ הכ"נ כיון שהם חשדוהו לו ישטמנו
יוסף והשצ ישיב לנו את כל הרעה אשר
גמלנו אותו כלומר רק הרעה ולא

זהיתר ולשיטת השבטים אז אחד לכולנו
אבל לשיטת יוסף ח"ו ו"ש אביך זוה
לפני מותו לאמר לשיטתך הוא רק אביך
והוא רחום יכפר.

אמנם הרמב"ן נתן טעם אחר אהא
דנשא יעקב שחי אחיות דהאבות
לא קיימו התורה אלא בארץ ולא בחו"ל
ורחל ולאה נשא בחו"ל בבית לבן ושם
ליכא איסור משום שחי אחיות ולזה מחה
רחל בדרך שלא יהא באיסור שחי אחיות
בא"י וכבר הארכתי בזה במקום אחר,
ולפ"ז שפיר י"ל אף לשיטת יוסף
דהאבות לא ילאו מכלל ב"נ שפיר נסב
חרויהו ובנים כשרים הם כולם ואז אחד
לכולנו.

ואמרו חו"ל כחובות (דף ק"י ע"ב) כל
הדר בארץ ישראל דומה כמי
שיש לו אלוה והדר בחו"ל דומה כמי
שאין לו אלוה ופי' מוהר"י אייבשיץ ז"ל
דבארץ ההשגחה עליונה עליהם ארץ
אשר ה' אלקיך דורש אותה מראשית
השנה וגו' לא כן בחו"ל דנמסר ביד שר
שליח ה' ודומה כמי שאין לו אלוה
ואחי שפיר תשובת יוסף שאמר להם אל
תיראו כי החמת אלקים אני ר"ל מאחר
שאני בחו"ל ולא חמת אלקים אלא חמת
שר כה"ג אפי' לשיטתי דלא ילאו האבות
מכלל ב"נ מ"מ לא חטא יעקב בשחי
אחיות וכלנו בני אז אחד אנחנו.

ובזה אחי מה שפי' ז"ל במה ראו
האחים כי מח אביהם שכל זמן

שיעקב חי היו כלם אוכלים על שלחן
אחד ומשמח יעקב שינה יוסף ועשה
שלחנו לעצמו ומוזה דנו האחים שאינו
רוצה להתקרב עליהם שהם ח"ו מפסולי
ביאה ולא יבא ממזר בקהל ולכן מחרחק
מהם שלא להתחנן בם ולזה נחס אותם
וידבר על לבם אדרבה אל תיראו אנכי
אכלכל אתכם ואח טפכם.

"אביך צוה לפני מותו לאמר וגו'
אנא שא נא פשע אחיך וגו' עבדי
אלקי אביך ויבך יוסף בדברם אליו"
(ג:טז-יז). ועיין רש"י בשם רז"ל (ב"ר
ויבמות ס"ה) שינו בדבר מפני השלום, כי
לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף
בעיניו. והנה אחי יש להבין האין
הוליאו דבר שקר למ"ד דדוקא לשנות
מותר אבל להוליא שקר אסור אפילו
מפני השלום, והכא הוליאו שקר ממש.

ונראה דאיתא במדרש רבה וצבעה"ט
וצבעה"ת כשחזרו יוסף ואחיו
מקצורת אביהם מארץ כנען הלך יוסף
לראות הצור שהשליכו אחיו בו. הוא חשב
לטובה לצרך "צורך שעשה לי גם במקום
הזה", והם חשבו לרעה שרוצה עכשיו
לנקום בהם, אמרו עדיין זוכר. ויש להבין
למה חשדוהו ולא דנו אותו לכף זכות
שהלך לצרך כמו שהי' האמת. איברא,
דקשה הם ג"כ למה לא הלכו לצרך,
הלוא קיי"ל דהיכא דנעשה גם לכלל
ישראל כו"ע צריכין לצרך, והכ"נ הרי
נעשה גם לכלל ישראל ע"י כמ"ש יוסף

"להחיות עם רב", שלולא יוסף כולם היו מתים מרעב.

וצ"ל שהשצטים חשבו שאין זה נס כלל ישראל, ואדרבה הרי אמרו ז"ל (מגילה ע"ו, חנומא ויש ד') לעולם אל יקדים אדם בן ציון הצנים, שהרי בשביל משקל שחי סלעים מילת שהוסף יעקב ליוסף משאר אחיו נמגלגל הדבר. וא"כ בלי זה לא היו צריכים לילך למצרים, ולא היו צריכים ליוסף כלל, ואדרבה כתיב "למה תחראו", וכפי" שהי' להם מזון אלא לא רצו להראות שיש להם, וא"כ ממילא לא הי' זה נס של רבים ולא היו צריכים כולם לברך, רק יוסף.

איברא, דגם יוסף חשבו שא"ל לברך, שזה הי' עונש לו שנענש על חטאיו ואין זה צדק נס. וכיון שראוהו שהלך אל הצור סברו שבדאי מחמת שנאתו הלך לשם. ויוסף השיבם אדרבה, "אחם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה להחיות עם רב", דבאמת היחה נס רבים, וע"ד רז"ל עמיד הי' יעקב ללכת למצרים בשלשלאות של צרול, וזכותיה הוא דאהני לי'.

והנה לעיל "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו וכו' הקצלו ושמעו בני יעקב", אמרו ז"ל ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים. ויש לדייק, אם כבר הי' זמן הקץ למה נסתלקה ממנו שכינה,

ואם לא הי' זמן הקץ למה לי' לכתחילה להגיד.

ואשר נראה דיעקב הגיד להן מה שיקרה באחרית הימים, היינו בזמן ביאת המשיח ראה שכבר בא העת ונחשכב הקץ, ותמה ע"ז למה נסתלקת השכינה. והנה אמרו ז"ל (יומא ט' ע"ב) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שנאת חנם, ולחקן זה צריך זה לעומת זה אהבת חנם, שאפי" מי שהוא חטא לחצירו ימחול לו ויאהבו, ועי"ז יתוקן החטא ויבוא קץ הימין. וז"ש יעקב "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אחכם באחרית הימים", היינו שכבר הי' עת דודים לביאת הקץ, והעיכוז רק יהי' ע"י הפירוד. ולכן הרגיש בזה ואמר "הקצלו ושמעו בני יעקב", היינו שע"י האחדות יהי' הגאולה. ולפ"ז הכי אמר יעקב בשעת מיתתו לכל האחים להקבץ יחדו ולמחול כל אחד מה שיש לו לחצירו.

ומעתה זה שאמרו האחים "אביך צוה לפני מותו לאמר אלא שא נא פשע אחיך וגו', כלומר שצוה לכל האחים להקבץ יחדו ולמחול, ולא אמרו שקר אלא ששינו בלשונם מפני דרכי השלוס, והבן. (שנת תשכ"ח)

"כה תאמרו ליוסף אלא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך" (ג:יז). וכבר תמהו על כפילת הדברים

ועתה שא נא לפשע עבדי וגו' עוד י"ל למה מתחלה אמרו פשע אחיך וחטאתם ולבסוף אמרו רק פשע עבדי ולא הזכירו עוד חטאתם.

וגראה דאמרו ז"ל (יבמות ס"ה) וכן איתא במדרש אהא דאמרו אביך ליה שינו בדבר מפני השלום כי לא ליה כן יעקב שלא נחמד יוסף צעינו אצל בספר הישר פי' דבאמת אמר להם יעקב כן רק שאמר להם שיאמרו לו כן עדיין בחייו ומדויק לשון ליה לפני מוחו לאמר כלומר שיאמרו לו כן לפני מוחו.

וראייתי לרבינו בחיי על הפסוק ויבך יוסף בדברם אליו פי' דלא באר הכתוב שמחל להם וכבר בארו ז"ל שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו ואע"פ שהזכיר הכתוב וינחם אותם וכו' מ"מ לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא יודה להם שישא פשעם וחטאתם וא"כ מהו צענשם בלא מחילת יוסף וא"א להתכפר עונם רק במחילתו וע"כ הולרך העונש להיותו כמוס וחמוס להפקד אח"ז צענין עשרה הרוגי מלכות ועשה רמז לפירושו מכפל הלשון ע"ש וכ"כ באור החיים הקדוש ע"ש.

ולדלי דצריהם הקדושים יש לעיין שהרי בגמ' (יומא פ"ז ע"א) והאמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר אנה שא נא ועתה שא נא ואסור

להיות אכזרי ולא למחול ז"ל הרמב"ם (פ"ג מה' תשובה ה"י) אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרעות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממני החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפזיה אפילו הוצ' לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולצם הנכון אצל העו"כ ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה וכן הוא אומר על הגבועונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבועונים לא מצני ישראל המה ע"כ ואפי' הוציא עליו שם רע מדת חסידות הוא למחול ועיין טוש"ע או"ח (סי' תר"ו) ובמג"א שם ובדאי יוסף הנדיק מזרע יעקב בן זקניים הוא לו מחל להם בנפש חפזיה ולא היחה עברתו שמרה נלח נגד דין ונימוס ישראל.

וגראה דודאי יוסף מחל להם וצענין עשרה הרוגי מלכות למ"ד דבשביל חטא יוסף היו נראה דהכא שני עבירות היו מכירת יוסף שהוא חטא בין אדם לחבירו ומכירת הנפש ח"ו בין המזכרים שטופי זימה ויכול לטעות אחריהם וגדול המחטיואו וזה עבירה שבין אדם למקום ויעקב לפני מוחו ליה להם שיבקשו מחילה על שניהם לפי פי' ספר הישר ולכן אמר כה תאמרו ליוסף אנה שא נא פשע אחיך וחטאתם והיינו פשע וחטאת והפשע הוא על מכירת יוסף והחטאת על הנשמה אצל האחים ס"ל דודאי פשע איכא שהרי רעה גמלוהו אצל על החטאת ס"ל שעשו כדין

ולכן לא שינו עוד הפעם חטאתם דהוא ממילא מיד נמחל להם ולא אמרו רק שא נא לפשע.

ובזה יש לומר מה שאמר אל חיראו אנכי מכלכל אתכם וגו' לפמ"ש ז"ל שלהי קידושין ר' נהוראי אומר אין אני מלמד את בני אלא תורה וכו' אני שנבראתי לשמש את קוני לא כ"ש שלא אחסר פרנסתי אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי וא"כ מי ששז ממעשיו הרעים צר פרנסה הוא ולכן אמר אנכי אכלכל אתכם.

"ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני" (ג:יט). ובתרגום כי דחלא דה' אנא, וז"ל. "ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה וגו'" (שם:כ) ועיין רש"י ואוה"ח וספורנו. ונראה עוד צ"ד לפ"מ שביארתי במקום אחר "בראשית צרא אלקים", בתחילה עלה במחשבה לצרואתו צמדת הדין וראה שאין העולם מחקיים והקדים מדת הרחמים ושתפה למדה"ד, והיינו דכתיב "ציוס עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

והקשו המפרשים דכי ת"ו שינוי מחשבה יש לפני אדון כל, ואמרתי דתרוייהו איתנייהו, אלא בצדיקים שמדקדקין כחוט השערה נשאר אללם אעיקר מחשבת הבריאה, אלא שכל העולם סתם צני אדם שא"א להם להתקיים צמדה"ד שיתף להם מדת

שדנהו למיתה ומכרוהו ואין להם חטא בין אדם למקום אלא בין אדם לחבירו.

ולפ"מ שפירשנו נראה דיוסף מה שציקשו ממנו למחול היינו על המכירה שרעה גמלוהו מחל להם אבל על החטא השני שלא ציקשו מחילה לא נמחל להם וע"ז צאו עשרה הרוגי מלכות לכפר והצן וזהו אחי שפיר דמתחלה אמרו פשע אחיך וחטאתם היינו שיעקב אמר להם לבקש על תרוייהו אבל הם לא צקשו רק ועמה שא נא לפשע עצדי כי רעה גמלוך ולא הזכירו החטאת וצאמת כי זה לא נוגע ליוסף רק למקום, והצן.

א"י לפי דעת קצת המפרשים דצ"נ אינו צר תשובה (ועי' קידושין דף מ' בעכו"ס מחשבה רעה הקב"ה מרפה למעשה, תנחומא פ' האינו) ואי נימא דהשצטים לא ינאו מכלל צ"נ כשיטת יוסף א"כ אין מועיל להם תשובה אבל אי נימא דדין ישראל להם מועיל תשובה ואמרו צמדדש כל מקום דכתיב ועמה הוא לשון תשובה והנה ודאי המבקש מטו מחבירו צלי תשובה אינו צריך למחול לו כלל רק אם מחחרט על מעשיו אז צריך למחול וזה שאמר כה חאמרו ליוסף אנא שא נא וגו' אבל לא תימא דמנ"ל למחול רק משום דאציו לזה אבל הם אינם מתחרטים ולזה ממשך ועמה שהוא לשון תשובה הראו לו שהם מחודים ועושים תשובה לכן שא נא לפשע וגו' ולפי שחטא הוא לשון שוגג והחוטא צשוגג ושז מיד מוחלין לו

אתחכם ואת טפכם כמו שהצטחתי
כשבאתם לארץ מצרים ולכן אל תיראו.

שתי נדיקים יעקב אבינו וזנו יוסף
הנדיק נאמר מיתחם צפ' זו
ותרוייהו קודם מיתחם השציעו ולו את
בני ישראל מענין הגאולה יעקב אמר
האספו ואגידה לכם את אשר יקרא
אתכם באחרית הימים ופרש"י בקש
יעקב לגלות את הקץ ונסחלקה ממנו
שכינה וכו' ויוסף בשעת נאוואה אמר
פקוד פקוד אלקים אתכם וגו' ולכאורה
למה שניהם הדגישו על ציאת הגואל.

ונראה לפמ"ש הכלי יקר סוף פ' ויגש
וישב ישראל בארץ מצרים בארץ
גשן ויאחזו זה וגו' וז"ל כל פסוק זה
באשמת בני ישראל הוא מדבר כי
הקצ"ה גזר עליהם כי גר יהיה זרעך
והם בקשו להיות מושבים במקום שגזר
עליהם גרות וכמו שדרשו אלל יעקב
וישב יעקב בקש לישב בשלוה קפלה עליו
רוגזו של יוסף כו' כך הכתוב מאשימם
על ישיבה זו שבקשו אחוזה בארץ לא
להם ולא כך אמרו לפרעה לגור בארץ
באנו כי אין מראה מלמד שמתחלה לא
ירד להשתקע שמה אלא לגור אלא לגור
כמדוייר צי דיירא ועכשיו חזרו מדצריהם
וכל כך נשתקעו שמה עד שלא רצו לצאת
ממצרים והולרך הקצ"ה להוציאם ציד
חזקה ואותן שלא רצו לצאת מחו בשלשת
ימי אפילה ע"ש.

הרחמים. ולכן מוצן מה שאמרו (ינחום
קכ"א ע"ג) "וסביציו נשערה מאד",
שהקצ"ה מדקדק בצדיקים כחוט
השערה, בצדיקים אזלינן בחר מחשבת
הצריאה, וכבר כתבתי מזה במק"א.

וז"ש יוסף "אל תיראו כי התחת אלקים
אני", פי' ארי דחלא דה' אנא,
וכיון דהוא נדיק וירא ה' א"כ אללו בחר
מחשבה אזיל ולא בחר מעשה שהעיקר
הוא המחשבה, "ואתם חשבתם עלי
רעה", כלומר שחשבתם שאני רע מעלל
וחשבתם אותי לרודף, "אלקים חשבה
לטובה", וכיון דחשב אלקים מחשבה זו
לטובה א"כ אל תיראו כי בחר מחשבה
אזלינן צדידי. (שנת תשכ"ג)

"ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם
ואת טפכם וגו'" (נ:כא). נראה שלעיל
כתיב ויראו אחי יוסף כי מת אציהם
ויאמרו לו ישטמנו יוסף ולמה עכשיו
ראו והלא כבר מת כמה חדשים ומיהו
רש"י כתב הכירו צמיחתו אלל יוסף
שהיו רגילים לסעוד על שלחנו של יוסף
והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת
יעקב לא קרבן (צ"ר) אלא דאכתי קשה
ומה צרך והלא יכולים לפרנס את עצמם
והלא רואי גאן היו ואנשי חיל למה
יחשו על כבר לחם וי"ל לפ"מ שאמרו
משמת יעקב חזרה חמש שני הרעב א"כ
ע"כ צריכין לצא ליוסף ללחם כיון שחזרו
ימי הרעב ואם ישיב להם הרעב מה
יעשו ולכן אמר להם יוסף אנכי אכלכל

הארץ אשר נשבע אפי' לא יהיו ראויים לזה.

ומה מדויק בזה דברי חכו"ל דבר נא באזני העם וישאלו ודרשו שלא יאמר אותו לדיק ועבדום ועינו אותם קיים בהם ואחרי כן ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם והקושיא מפורסמת והלא בלאו האי לדיק חייב לקיים ולהוציאם ולהני"ל אחי שפיר דבאמת מלד עזמם לא היו ראויים להוציאם ממזרים אלא בזכות השבעה שנשבע לאברהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ולכן אמר שלא יאמר אותו לדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם ולכן הוציאם. (שנת תשנ"ג)

"ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב וישבע יוסף את בני ישראל וגו'" (ג:כד-כה). וי"ל למה לא אמר והעלה אתכם אל הארץ אשר נשבע לאבותינו לאברהם וליצחק וליעקב או לאבותיכם ועכ"פ למה לא הזכיר כלל שהם אבותינו וזפרט ביוסף שהוא בנו לא יזכיר אז רק וליעקב.

ונראה דבשעה שילאו ישראל לא היו ראויים ללאח מלד עזמן כמבואר במדרש דשר של מזרים טען הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ובשם האר"י ז"ל שהיו ח"ו במ"ט שערי טומאה ואולו היו

ולפ"ז אחי שפיר כיון שמת יעקב חשש שמא לא ירצו ללאח מן הגלות כיון שכבר המיישבו בארץ הזאת ויפרו וירצו מאד ולכן מתחלה רצה לגלות להם את הקץ שידעו שבגלות הם ולא לזמן כביר ילאו מפה, ונסחלקה ממנו שכינה שהראו לו שקודם הגאולה יפלו למ"ט שערי טומאה כמבואר בכחצי האר"י שבטוד רגע ח"ו היו נופלים בני' עד שילאו וזה נסחלקה ממנו שכינה.

והנה בשבטים יוסף ואחיו נמי כשחזרו מארץ כנען כתיב וישב יוסף במזרים הוא וצית אציו ויחי יוסף וגו' וכיון שראה יוסף שישבו במזרים ובנים ובני בנים היו להם וחשש נמי שמא ח"ו מעתה ישכחו בכלל מהגואל זדק ויחייאשו הימנו ולכן ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם וליצחק וליעקב, וזכר כאן השבעה שנשבע לאבות לפמ"ש הרמב"ן ז"ל פ' עקב עה"פ לא בנדקתך וביושר לבבך אמה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה ה' אלקיך מורישם מפניך, ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב. ופי' הרמב"ן ז"ל לא תחשוב כי עשה ה' עמך כל זה בנדקתך ולא אפי' בלב ישר שהיה לך רק ברשעת הגוים אבדו הם ובעבור שבעת אבותיך ירשת את הארץ כי אין החטא שלך יכול לבטל המתנה שנתן לאבותיך כי בשבעה נתנה להם ע"ש. ולכן זכר כאן להעלותם אל

עוד רגע ת"ו היו נופלים בני' ולא הי'
 לשונאיהם של ישראל תקומה ונשעה זו
 אינם ראויים להגאל מכת ענמן ולא מכת
 האבות דאין להם שייכות עם האבות
 הקדושים ת"ו אמנם כבר כתב הרמב"ן
 ז"ל בפ' עקב עה"פ לא צלדקתך וציושר
 לצבך וגו' כי צרשעת הגוים האלה
 וצבצור השבועה שנשבע לאברהם יצחק
 ויעקב ואין כח בחטא שלך לבטל מה
 שנשבע הקב"ה לאבות לחת להם את
 ארץ כנען וא"כ אע"פ שאין להם אחיזה
 באבות מתמת החטא ואינן ראויים
 להגאל בזכות ענמן או בזכות אבות אז
 מ"מ יגאלו בשבועת אבות.

וד"ש יוסף שידע הגאולה והקץ כמ"ש
 בסמוך וידע שאז לא יהיו ראויין
 ורמו להם פקד יפקד אחכם אחכם
 והעלה אחכם מן הארץ הזאת אל הארץ
 אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב
 בשביל השבועה להם הגם שלא יהו
 ראויים ולא אמר אשר נשבע לאבותינו
 שאז לא יגאלו בזכות ענמן או בזכות
 אבות אלא בשביל השבועה והבן.

ובזה יש להבין כששאל משה באיזה זכות
 אגאלם אמר לו הקב"ה צהו"אך
 וגו' ואולי מה"ט אמר דבר נא באזני
 העם וישאלו ופי' ז"ל שלא יאמר אותו
 לדיק ועבדום וענו אותם ארבע מאות
 שנה קיים בהם ואחרי כן ילאו צרכוש
 גדול לא קיים בהם וצ"ב ולהנ"ל י"ל
 דהם לא היו ראויים אלא בשביל אברהם
 יצחק יעקב נגאלו בשביל השבועה ולכן

עכ"פ שלא יאמר אותו לדיק א"א שאחר
 כן ילאו צרכוש גדול לא קיים בהם ולכן
 נזה וישאלו וק"ל.

"וישב יוסף את בני ישראל וגו'"
 (ג:כה). כתב בפנינו יפות עה"ת וצפ'
 בשלח צפ' כי השביע השביע את בני
 ישראל פרש"י השביעם שישביעו לבניהם
 והיינו כי באמת הדור שילאו ממזרים לא
 ראו את יוסף דכתיב בני מכיר בן משנה
 היינו גלעד והוא לא ילא ממזרים אלא
 חפר בנו כדאי' צפ' יש נוחלין וכן בני
 אפרים לא היו צימיו אלא דור שלשים
 עי"ש, ועיין ת"מ עה"ת להח"ס ז"ל.

ולפענ"ד ז"ע מגמ' צ"ב (קכ"א ע"ב)
 דתניא יאיר בן מנשה ומכיר
 בן מנשה נולדו צימי יעקב ולא מתו עד
 שנכנסו ישראל לארץ שנאמר ויכו מהם
 אנשי העיר כשלשים וששה איש ואמר ר'
 נתמיו זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה
 של סנהדרין, וא"כ הרבה היו שראו את
 יעקב וילאו ממזרים וצאו לארץ ישראל,
 ועכ"פ על מכיר ויאיר מפורש להדיא
 שהיו מיוצאי מזרים וצאי הארץ, ועיין
 סוטה (י"ג ע"א) סרח צח אשר נשתיירה
 מאותו הדור וצחוס' שם חימה והלא
 מכיר ויאיר בן מנשה נולדו צימי יעקב
 והיו מצאי הארץ וכו' ע"ש ועיין תוס'
 שאנ"ך שם ומכיר ודאי נולד צימי יעקב
 וגם יוסף גדל את בניו ע"ש. ועיין לנכח
 מנחם דף ע"א ויש אומרים סרח צח
 אשר השלימה עמהם דברים נכוחים
 וש"י.

באותו מקום ולו להציאו למקום אחר
אבל הם תייצים להחזירו וק"ל.

(שנת תשנ"ג)

"פקוד יפקד אלקים אתכם והעליתם
את עצמותי מזה" (ג:כה). ועיין רש"י
(שמות יד:ט) לחתיו השביע כן. ויש לדייק
שהרי יוסף ידע זמן הגאולה שמסר
לצנ"י וידע שלא יחיו השבטים כל אותו
הזמן, וא"כ מה אמר "והעליתם את
עצמותי מזה אחכס" (שמות ט).

ובראה זהקדם קושיית כחנות אור (פ'
שמות) איך לזה יוסף ליקח עצמותיו
ולקבור בארץ, הלא כתבו המת בתו"ל
ונקבר באר"י עליו הכתוב אומר "ותצאו
ותטמאו את ארצ"י" (עיין שלהי כחצות).
וקשיא זו הקשה בחסד לאברהם על
יעקב, ע"ש. והנה מה שהקשה על יעקב
לפענ"ד קושיא מעיקרא ליחא, שהרי
אמרו ז"ל יעקב אבינו לא מת אלא הוא
חי וקיים, וא"כ לא שייך צי' כלל הא
ד"ותצואו ותטמאו", ואין לי ספר חסד
לאברהם לעיין מה שכתב, לצד כי
הצטיחו הקצ"ה ואנכי אעלך גם עלה.

ומה שנראה דיוסף ידע באתיו שהם
לדיקים גמורים וצמיחתם קרויים
חיים, אבל הוא צענונותו חשב על עצמו
שהוא אינו בכלל לדיקים שצמיחתם
קרויים חיים, ולכן אמר "אנכי מת" היינו
מיחה ממש, "והעליתם את עצמותי מזה
אחכס", שאתם חיים וקיימים לעולם.

ומה שפרש"י צפ' בשלח השבע השביע
שם המכילתא השביעם שישיעו
לצניהם ולמה לא השביע צניו שיסאוהו
לארץ כנען מיד כמו שהשביע יעקב.
אמר יוסף אני שליט הייתי במצרים והיה
ספק בידי לעשות אבל צני לא יניחוס
מצריים לעשות לכך השביעם לכשיגאלו
ויצאו משם שיסאוהו באמת כי צקוטה
י"ג ע"צ אמרו שם דמלוה בגדולים יוסף
זכה ועסק עם יעקב ואי לא איעסק ציה
יוסף אחיו לא הוי מעסקי ציה וכו'
אמרו הניחו לו כבודו במלכים יוחר
מזהדיוטות וכן אמרו לגבי עצמות יוסף
שהעלה משה ואי לא איעסקי ציה משה
ישראל לא הוי מיעסקי ציה וכתיב ואת
עצמות יוסף אשר העלו צנ"י ממצרים
קברו בשכם ותו אי לא לא איעסקו ציה
ישראל צניו לא הוו מיעסקי ציה והכתיב
והיו לצני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו
כבודו במרוצים יוחר מצמועטים ותו
אמרו הניחו לו כבוד בגדולים יוחר
מבקטנים, קברו בשכם מ"ש בשכם
משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אצידחו, גם
צבעה"ט על החורה וישבע יוסף את צני
ישראל ולא השביע לצניו אלא א"ל משכם
לקחתם אותי ולשם תחזירוני.

ולפ"ז מפרש הטעם למה השביע צני
ישראל ולא את צניו שישיעו הם
את צניהם ותי' שהם תייצים להחזירו
למקום שהוציאוהו משם ואין זה חוב על
צניו כי מצות קבורה על הצנים רק

מח"ו, ולכן שפיר נסתפקו והוא רחום
 יכפר עון. א"י דגמ' סוטה אמרו למה
 נענש יוסף שנקרא "עלמות" בחייו,
 ע"ש. מצואר דיוסף נענש כמה שנקרא
 עלמות בחייו, א"כ אפשר דג"כ מטמא,
 ולכן דוקא דיוסף נסתפקו ולא בשאר
 השבטים והבן. (שנת משכ"ו)

"וימת יוסף בן מאה ועשר שנים
 ויחנטו אותו וגו'" (ג:ב). ובגמ' סוטה
 (י"ג ע"ג) אמר רב יהודה אמר רב
 ואיתימא רב חמא בר חנינא מפני מה
 מח יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג
 עלמו ברבנות ע"כ. ונראה דהנה בגמ'
 ב"מ (ק"י ע"ג) ז"ט מחים בעין הרע
 ואחד מח בדרך כל הארץ והקשו שם
 התוס' דא"כ בני יוסף שלא שלטה בהם
 עין הרע היה להם להחיות הרבה יותר
 מכל השבטים וחי' דהקב"ה כשרואה
 להמיתן שולח להם חלאין אחרים ע"ש
 ונראה דזה דקשה ליה בגמ' מפני מה
 מח יוסף כלומר דיוסף שלא הוה לא הא
 דעין הרע ולא הא דמחללות דכתיב צין
 פורת יוסף צין פורת עלי עין וצוה זכה
 שאין עין הרע שולט בו ואפילו בצניו
 וא"כ הי' לו לחיות יותר משאר אחים
 ולא פחות ומפני מה מח קודם לאחיו
 ומשני לפי שנהג עלמו ברבנות והשררה
 מקצרת את בעליה.

"וימת יוסף בן מאה ועשר שנים
 ויחנטו אותו וישם בארון במצרים"
 (ג:ב). הנה לא נכתב קצורה דיוסף כלל
 ובאבות ואמהות כתיב קצורה שמה קצרו

והנה אמרו ז"ל למדנו שאף עלמות כל
 השבטים העלו עמהם, שנא'
 "אחכם", עכ"ל רש"י הנ"ל. וז"ב, דא"כ
 למה לא מנינו בשבטים שהשביעו לבניי
 להעלות אותם כיוסף. ולהנ"ל אחי שפיר
 דכיון לדדיקים דמיחתם קרויים חיים,
 א"כ לא חשו השבטים להשביע לבניי,
 דלמה לא יעלו אותם בניי עמהם. אבל
 יוסף הדדיק שחשש בעלמו שאינו ראוי
 ולא יעלוהו משום דכתיב "ומצואו
 ותטמאו את ארצו", ולכן השביע אותם.

וי"ל הטעם דלא חשו, דהנה בש"ס
 בבלי (שלהי כחוצות) אמרו אינו דומה
 קלטתו מחיים לקלטתו לאחר מיתה,
 ומשמע דעכ"פ מעליותא איכא, ולכן
 יוסף בעלמו חש שימות, אבל הם לא
 חששו שהיו בכלל דדיקים שהם חיים
 והבן. וכן פי' מהרשד"ם להדיא,
 ובחידושי משנה הלכות גדולות כחוצות
 וגם בתשובה הארכתי צוה.

ודע דגמ' (סוכה כ"ה) "ויהי אנשים
 אשר היו טמאים לנפש אדם" - מי
 היו, נושאי ארונו של יוסף היו, או
 מישאל ואלנפן היו. ויש לדייק מאחר
 דאמרו ז"ל שאף עלמות כל השבטים
 העלו עמהם, אמאי לא אמרו נושאי
 עלמות של שאר שבטים היו, והי'
 במשמע כל השבטים וארונו של יוסף לאו
 דוקא, וז"ע. ולפמ"ש לעיל י"ל
 דשבטים לא היו מסופקים כלל, דכיון
 דמיחתם קרויים חיים וקברי דדיקים
 אינם מטמאים, אבל יוסף שאמר "אנכי

ויחנטו אותו וישם בארון במצרים
ואלה שמות בני ישראל וגו' ויוסף
הי' במצרים" (ג:כו-א:א,א:ה). ול"ב
המשך הפסוקים. ונראה צ"ד דהנה
אמרו ז"ל שנגאלו צנ"י ממצרים בצביל
שלא שינו את שמם לשונם ומלבושם.
ולכאורה מנין לקחו הכח שלא לשנות את
שמותיהן, והלא ראינו בעונ"ה שרוב
המון עם מיד שבאים למדינה משנים את
שמותם כידוע וצפרט צמדינה זו. ועיין
בגמ' גיטין (י"א ע"ב) גיטין הבאים
ממדינת הים ועדים חתומין עליהם
אע"פ ששמותיהן כשמות עו"כ וכו'
מפני שרוב ישראל שבחו"ל שמותיהן
כשמות עו"כ.

אבל י"ל דהנה יוסף כשנעשה משנה
למלך ויקרא לו פרעה לפנת פענח
ולא מצינו שנקרא בשם זה החדש אלא
בכל הפרשיות נזכר יוסף בשמו, צין
צדצרו עם פרעה ושריו ועצדיו וצין
צדצרו עם אחיו וכיו"ב. ולריך לומר
דיוסף לאחר שקראו פרעה לפנת פענח
מיאן בשם החדש שלו ולא רצה לשנות
את שמו אף שהי' כעין מורד במלכות
שמיאן בשם שנתן לו פרעה הי' מוכן
למסור נפשו שלא לשנות את שמו.

ובזה מובן שפיר כשבאו אח"כ יעקב
וצניו וצנ"י אחריהם וראו מהמס"נ
שמסר יוסף נפשו שלא לשנות את שמו,
תפסו גם הם אחריו, וא"כ יוסף גרם
לצנ"י שלא ישנו את שמותיהם. וז"ש
"וימת יוסף וגו'", היינו שחי ומת יוסף

את אברהם ואת שרה אשתו שמה קצרו
את יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קצרתי
את לאה, ונראה לפי מה שכתב הספורני
לעיל עה"פ אל נא תקצרי במצרים פי'
אפי' בארון כענין ויישם בארון במצרים
שחס תעשה כן אפי' לשעה לא יניחוך
להוליכני למערה, ועיין ח"ס טעם אחר
שלא רצה אפילו עד שיקבל הרשיונות
להעביר למערת המכפילה שלא יקבור
אותו כלל וכלל בקרקע ארץ מצרים. לכן
נראה דיוסף נמי לא רצה שיקצרוהו
בארץ מצרים כלל אלא יניחיהו בארון
במצרים ולא נסרה ולא נרקב כענין
צדיקים וכו"א צר"ש שהי' מונח עשרים
שנה לאחר פטירתו ולא נסרה כמבואר
בגמ' צ"מ וכומו שאח"כ הלך מ' שנה
עם משה רבינו,

ודברי רז"ל (סוטה י"ג) נחלקו בזה ח"א
צקצרניטא של מלכים הי' נגנו
וח"א שצנילוס הי' ולתרוייהו עכ"פ לא
נקצר בקרקע מצרים ואולי הי' מטעם
שלא רצה יעקב אבינו ולכן גם הוא
הקפיד שלא לגנוז רק בארון, שוב ראיתי
בספורנו ויחנטו אותו בארון צאותו
הארון שהיתה החנטה זו הניחו עצמותיו
ולא קצרוהו בקרקע ובה נודע הארון
לדורות ויקח משה את עצמות יוסף עמו
ע"ש. ודע מדדייק בארון היינו אותו
הארון ולא ארון אחר ראוי למה שאמרו
בגמ' מת מצותו בארון זה ולא מארון
לארון והבן.

"וימת יוסף בן מאה ועשר שנים"

ולא נפנת פענת, ולכן "ואלה שמות בני ישראל וגו' ראובן שמעון לוי יהודה ישראל וגו'", ואמר עוד הפעם "ויוסף הי' במצרים" ולא שינה את שמו.
(שנת תשכ"ה)

הוספה (שייך לדרך קע"ב)

קס) או יאמר דהי' ס"ל לאברהם דעור הערלה הו"ל דין זהרת שאסור לקוץ אלא שיתרפא ממילא או ע"י זרחה כהן, אבל הקץ זהרת אין לו רפואה ונחלקו בזה אי יש לו טהרה בכלל וכן המולש שערות טומאה, וכן מי שאין לו כהן לטהרת מזרעו, ולכן ס"ל לאברהם אבינו שה"ה בערלה שזה כעין נגע ואסור לקוץ. והגם דמילה דוחה, דוקא לאחר שנצטוו אבל קודם שנצטוו לא, ודו"ק.

לעילוי נשמת

האי גברא יקירא מוקיר רבנן
הרה"ח ירא"מ כש"ת

מוה"ר ר' צבי ב"ר שמואל ע"ה
למשפחת אויסלענדער
בעלה של אחותי רעכל תליט"א

נפטר כ"ז ניסן תשנ"ה לפ"ק

תנצב"ה

אבות ואמהות (כללי)

חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה
 אבותי נח נ"ו
 האבות קיימו כל התורה כולה והיו תופסי
 ישיבה נח נ"ה; וירא ר"ו, ר"ו
 האם תמה זכות אבות האם תמה זכות אבות
 הקב"ה נשבע לאבות שיתן להם ארץ ישראל
 לבניהם לך קט"ו
 אברהם ושרה טומטומים היו לך קל"א
 האם חטאה שרה בעינוי הגר, תירוצו על ק"ו
 הרמב"ן, לך קי"ח
 שרה הטילה עיה"ר בישמעאל ובהגר
 לך קי"ח; וירא קע"ו
 נטילת האות "יוד" משם שרי
 לך קע"ו, קע"ח, קע"ע
 באיזה שמות נודע הקב"ה לאבות
 לך קס"ד, עי"ן גם 'שמותיו של הקב"ה'
 שרה אמנו אפתה מצה עשירה בביקור
 המלאכים וירא קפ"ח
 הסיבה שרצתה שרה אמנו שא"א יגרש את הגר
 וירא ר'
 למה שלח אברהם את יצחק לישיבת שם ועבר
 וירא ר"ו, ר"ז
 היופי הגשמי של שרה אמנו התלווה עם יופי
 רוחני חיי שרה ר"ח, ר"י
 שרה אמנו קבלה את כל המאורעות בשמחה
 חיי שרה ר"ח, ר"ט
 חישוב זמן מותה של שרה אמנו חיי שרה ר"ב
 האבות בקרית ארבע נקברו חיי שרה ר"ב
 שרה אמנו לא נטמאה נדה כי מתה בנשיקה
 חיי שרה ר"ג
 משום מה היתה שרה אמנו צריכה קבורה
 חיי שרה ר"ד
 שיחתן של עבדי אבות עי"ן "סיפורים"
 דיוקנה של רבקה היה ממש כשרה
 חיי שרה ר"ג, רנ"א
 השכינה באהל שרה ואהל רבקה חיי שרה רנ"א
 האם רק רבקה היתה עקרה ויצחק לא
 תולדות רנ"ד, רנ"ה
 על מה ראו יצחק ורבקה לאהוב אי מבניהם

ולשנוא השני תולדות רנ"ט, רס"ס-ג, ע"ר,
 רע"א, ער"ה; ויחי תמ"א
 האם גילתה רבקה ליצחק את נבואתה על עשו
 תולדות רנ"ט, ער"ה, רפ"ד
 בת כמה היתה רבקה כשנשאה יצחק
 תולדות רנ"ה
 יצחק ורבקה היו מסיט' דחווה ונשמתה ותיקנו
 חטא אדם הראשון
 תולדות ער"ב, רע"ג; ויחי תמ"א
 למה לא כהו עיני רבקה כמו עיני יצחק
 תולדות רע"ד, רפ"ב
 בא"י שמרו האבות את התורה
 ויצא רצ"ב, רצ"ג, רצ"ו; ויחי תמ"ו
 קנאת רחל באחותה ויצא רח"צ
 מפני מה היו אבותינו עקרים ויצא רח"צ
 היכן מתה רחל אמנו וישלח של"ד, של"ה
 ענין קבורת רחל על אם הדרך וישלח של"ו
 צ"ע הערת הרמב"ן שלא היתה זקינה
 וישלח של"ז
 רחל היתה תאומה של הבל וישב שנ"א, שנ"ד
 מתי היה לאבות דין ב"ג ומתי דין ישראל
 לך צ"ו, ק"ד, קכ"ו, קס"ח; תולדות רס"ה, רס"ו;
 וישב שנ"ה; מקץ שנ"ה, שנ"ט, שס"ב, שס"ג; ויש
 שצ"ב; ויחי תמ"ו
 כל הגרים שעשו האבות חזרו לסורם וישב תי"א
 האמהות שמרו דיני נדה ויחי תכ"ה
 שרה כרבים דמיא ויחי תמ"ב
 שרה היתה בסוד נשמה לכל העולמות ובסוד
 ס"ג עי"ן 'שמותיו של הקב"ה'

אברהם אבינו ע"ה

הפקיר א"ע להכניס אורחים ודאג עבור הדור
 והצילו נח נ"ג; לך קכ"ט; וירא קפ"ה, קצ"ב
 פירסם אלוקותו ית' בעולם ועסק בגמ"ח וקיים
 כל התורה כולה נח נ"ג, נ"ד; לך קכ"ב,
 קכ"ח, קל"ב, קל"ו, קמ"ט, קס"ב, קע"א, קע"ב;
 חיי שרה ר"כ, קל"ד
 הגיע לשלמות בלי זכות אבות ודאג לדורו
 נח נ"ה, נ"ו; לך צ"ב; וירא קצ"ב
 היה ראש לכל הצדיקים נח נ"ו; לך קמ"ו

א"א היה מרת החסד	עשה קידוש השם	לך קל"ד
לך פ"ח, פ"ט, צ', קמ"ג, קנ"; וירא ר"ד, ר"ה	עקצו עקרב באותו מקום	לך קל"ה
איך הכניס את שרה לסכנה וגם עבר על לפני	א"א מל א"ע ביום כיפור	לך קל"ו, קס"ב, ק"ע
עור	א"א היה ענותן אמר אנכי עפר ואפר	לך קל"ח, קמ"ה, קנ", קנ"א
למה חשש שיחיו את שרה	היה מוקף תורה ומצוות וקדושה	לך קמ"א
עד א"א לא היתה זקנה	מסר את נפשו על המילה	עין 'מסירות נפש'
לך צ"ח; ח"י שרה רכ"ג, רכ"ד	א"א תיקן את דור אנוש	לך קמ"ד, קס"ג
א"א היה דומה בקלסתר פניו ללוט לך צ"ח, צ"ט	א"א הכיר את בוראו בהיותו בן ג' למה נצטוו	לך קמ"ז
מלחמתו עם המלכים היתה מלחמת מצוה	על המילה רק בגיל צ"ט	לך קמ"ב
לא קבל א"א את התורה בגלל עונש אנגריא	לא השיג שלמות עד שמל א"ע	לך קמ"ה, קמ"ט
בתי"ח לך צ"ט, ק', ק"א, ק"ב, ק"ח, ק"ט; וישלח	א"א יסוד אבא	לך קמ"ו
ש"ב, קי"א, קי"ב, קי"ו	א"א היה צריך לתקון ג' דורות	לך קמ"ז
הצלת לוט היתה בערב פסח ובשכר זה קבלו	הקב"ה השליט את א"א על יצרו	לך קמ"ח, קמ"ט, קס"ז
בניו של א"א ליל שמורים	רק במצות מילה מזכירין להכניסו בכריתו	לך קמ"ט, קס"ז
בזכות סירובו לקבל מתנות ממלך סדום קיבל	של א"א	לך קנ"ג
כמה מצות	לפני שמל א"ע עבר את ה' ע"י חקירה	לך קנ"ד
האם באמת הסתפק א"א שיקבל את ארץ	למה לא עשה א"א פריעה	לך קנ"ה
ישראל	יש אומרים דשם בן נח מל את א"א	לך קנ"ט
למה לא התפלל על ביטול ד' גלויות	א"א תיקן את אדם הראשון ותיקן תריין	לך קנ"ט
בגרוש הגר וישמעאל למה נתן רק לחם ומים	שמהן דקב"ה	לך קס"ד; וירא קע"ט
לך קמ"ז	א"א תיקן תפילת שחרית	לך קס"ח
קושיית ההפלאה איך גייר א"א את ישמעאל	א"א היה טפל לשרה בנבואה	לך קס"ט
דהא היה קטן	שמירת הכרית אצל א"א: מעולם לא נסתכל	לך קס"ט
למה לא מל א"א א"ע קודם שנצטוו דהא	במילתו	לך קע"א; ח"י שרה רל"א
קיים כל התורה	אכן טובה על צווארו של א"א	לך קע"א; ח"י שרה רכ"ה, רכ"ו
האם יצא א"א מכלל ב"נ אחרי שמל א"ע	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
לך קכ"ג, קל"ט, קמ"ב, קמ"ח, קנ"א, קס"ח,	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
ק"ע, קע"א	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
בגלל דביקותו בהקב"ה נתרחקו ממנו התאוות	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
לך קכ"ד	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
האם ניתנה פריעה לא"א	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
לא בא על שרה עד שנימול	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
א"א קיבל כהונה גדולה	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
לך קכ"ג, ק"ד, ק"ל, קל"א, קל"ח	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
מלך על רמ"ח אבריו	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
לך קל"א, קל"ב, קמ"ח, קמ"ט	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
מפני מה נשחנה שמו של א"א לך ק"ל קל"ב	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
א"א היה מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א
לך קל"ד; ח"י שרה ר"ב	למה שאל עצה על המילה	לך קע"א

למה העדיף את עשו על פני יעקב
 עיין 'אבות' כללי
 איך שימש יצחק ביום
 תולדות רס"ח
 בענין באר מים חיים שחפרו עבדי יצחק
 תולדות רס"ח, רס"ט
 גירסת יצחק אבינו בענין רב יעבוד צעיר
 עיין 'עקב אבינו'
 למה צוה יצחק לצוד ציד כשדה דוקא
 תולדות רע"ר, ער"ה
 איך אכל יצחק מפסח שאינו למנויו
 תולדות רע"ו, רע"ז
 מתי נולד יצחק אבינו
 תולדות ר"פ
 יצחק אבינו לא הזהיר את עשו שלא ליקח
 מכנות כנען ולמה זה גרם
 תולדות רפ"ה, רפ"ו
 למה לא נשתנה שמו של יצחק
 ויחי תכ"ג

יעקב אבינו ע"ה

יע"א מדת תפארת
 לך צ', וירא כ"ר
 יע"א תיקן דור ההפלגה
 לך קמ"ר
 השליטו הקב"ה על יצרו
 לך קמ"ח
 נולד מהול
 לך קמ"ט
 היה עמוד התורה וגמ"ח
 תולדות רס"א; ויצא רצ"ט
 הסתפק במועט
 תולדות רס"ב
 ענין הבכורה ורב יעבוד צעיר
 תולדות רס"ג, ע"ר, רע"ח
 הסבר הקול קול יעקב והידיים ירי עשו
 תולדות רע"ג
 האיך התאימו בגדי עשיו ליע"א
 תולדות רע"ח
 איך הוציא יע"א רבר שאינו אמת
 תולדות רע"ח
 מתי קיבל יע"א את הברכות
 תולדות ר"פ
 למה נקרא איש תם הא היה אחיו כרמאות
 תולדות ר"פ, רפ"א; וישלח שכ"ט
 יע"א תיקן תפילת ערבית
 ויצא רפ"ח
 למה טמן עצמו יע"א י"ר שנה בבית עבר
 ויצא רפ"ט; וישלח ר"ש
 למה לא נתעכב יע"א במקום המקדש
 ויצא רפ"ט, ר"צ
 ענין קפיצת הדרך אצל יע"א
 ויצא רפ"ט, רצ"ב, רצ"ג, רצ"ו, רח"צ

איך העביר א"א את הנחלה מישמעאל ליצחק
 חיי שרה רל"ר, רל"ה, רל"ו, רל"ז, רל"ח,
 רנ"ב, רנ"ג
 איך עבר א"א על תקנת אושא דהא קיים כל
 התורה
 חיי שרה רל"ז, רל"ח
 איזה מלאך נראה לא"א בעקידה
 עיין 'מלאכים'
 זרע אברהם רחמנים בני רחמנים
 תולדות רפ"ג, רפ"ד
 ענין עקידה וסודו
 וישלח שכ"ב
 א"א נקרא נדיב
 וישב שט"ט, שנ"ה
 א"א מת חמש שנים קודם שלא יראה בעשו
 שיצא לת"ר
 ויחי תמ"ז
 א"א כצבור דמי
 ויחי תמ"ב
 נתנסה בעשרה נסיונות
 תצוה ש"ר

יצחק אבינו ע"ה

יצחק אבינו כולל גבורה
 לך פ"ט, צ'; וירא ר"ר
 הפריש מעשר
 לך ק"ג, קס"ח, קס"ט
 תיקן דור המבול
 לך קל"ו, קמ"ר
 היה ראש לנימולים
 לך קל"ז, קמ"ר
 ביטל את יצרו ותאוותו נקשר דמו
 לך קל"ז, קמ"ח
 יצחק היה גזור מששת ימי בראשית
 לך קמ"ח
 תיקן תפילת מנחה
 לך קס"ח
 חשד בעצמו שפגם כמחשבה
 וירא ר"ג
 הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה
 לאברהם
 חיי שרה רכ"ר, ר"נ; תולדות רנ"ד
 יצחק עבר תחיית המתים
 חיי שרה רכ"ר, רמ"ז
 יצחק נעשה דשן מונח על הר המוריה
 חיי שרה רכ"ר, רכ"ה; תולדות רע"ח
 יצחק היה מסיטרא דנוקבא
 חיי שרה רכ"ה
 יצחק קבל כהונה מאברהם אבינו
 חיי שרה רמ"ג
 יש מד"א שיצחק אבינו היה בגן עדן
 חיי שרה רמ"ז; תולדות רע"ט
 שמירת העינים של יצחק אבינו
 חיי שרה רמ"ז, רמ"ח; תולדות רע"ג, רע"ד
 לא התנחם ג' שנים אחרי פטירת אמו
 עיין 'מוות'
 למה נקראת פרשת תולדות ולא פרשת יצחק כמו
 תולדות רנ"ר
 אצל נח

מראובן ונתנה ליוסף וישב שנ"ב, שנג
 הסבר ענין שראוי היה לירד למצרים בשלשלאות
 של ברזל ויגש שפ"ג, שפ"ח; ויחי תמ"ח
 הסיבה שלא האמין יע"א לבניו כשבשרו
 שיוסף חי ויגש שצ"ד, שצ"ה, שצ"ו, שצ"ט
 משמעות קריאת שמע שקרא יע"א על צוארי
 יוסף ויגש שצ"ו, ת"ג, ת"ד; ויחי ת"כ
 לא רצה להנות מנכסי חרץ לארץ
 ויגש ת', עיין גם 'כסף ממון', ויגש ת"א
 חיי יע"א ויחי ת"ד, ת"ו, תמ"ו, תי"ח, תי"ח
 למה נסתלקה השכינה מיע"א כשבקש גללות
 הקץ ויחי תי"ט, ת"כ, תכ"ג, תכ"ה, תכ"ו,
 תכ"ט, ת"ל-תל"ג, תמ"ו, תמ"ח, תנ"א
 איך נתקיים אצל יע"א ענין ואנכי אעלך גם
 עלה ויחי תכ"ב, תל"א
 הסבר השבעת יוסף ע"י יע"א לפני מותו
 ויחי תכ"ב-תכ"ד

ברכת מנשה ואפרים ע"י יע"א
 ויחי תכ"ה, תכ"ו, תל", תל"א
 יע"א ס"ל דדנין דינא דגרמי וחשב א"ע אשם
 במיתת יוסף ויחי תל"ו
 משמעות ברכת יע"א בנוגע לראובן שמעון
 ולוי ויחי תל"ט
 ענין יע"א לא מת ויחי תל"ט, ת"מ, תמ"א
 יע"א היה גלגול אדה"ר ויחי תמ"א
 עוה"ב ועוה"ז של יע"א תולדות ע"ר, רע"א;
 וישלח ש"ב, ש"ג, ש"ו, ש"ז

אדם הראשון, חוה, אנוש

למה נקנסה מיתה על אדה"ר בראשית ל"ה
 אדה"ר שגג באכילת פרי עץ הדעת
 בראשית ל"ד, ל"ה, ל"ח, מ"א
 למה לא נאמר ביצירת אדה"ר כי טוב
 ויהי כן, בראשית ו'
 תפקיד האדם בעולם הזה בראשית ח'
 בת זוגו של אדה"ר לוקחה מן הצלע
 בראשית ל"ה
 נוח לו לאדם שלא נברא
 בראשית ד', כ'; נח מ"ח, נ', נ"א, פ"ר; וירא קצ"ח
 אם אדם ירא ה' אז זכה ורודה בחיות

הסבר בקשת יע"א ושמרני בדרך הזה
 ויצא ר"צ-רצ"ג, רצ"ה
 הסבר בקשתו שלא יכשל בעכו"ם
 שפ"ד וג"ע, ויצא רצ"ב, רצ"ג
 איך נשא יע"א ב' אחיות ויצא רצ"ב-רצ"ו;
 וישלח שכ"ו, של"ו; ויחי תמ"ו, תמ"ז
 הסבר התנאי שהתנה יע"א אם יהיה אלקים
 עמדי ויצא רצ"ג-רצ"ו
 למה לא שכב יע"א כל הי"ד שנה ויצא רצ"ד
 יע"א קיים אפילו חומרות דרבנן ויצא רצ"ו
 איך חל קנין יעקב עם לבן ויצא ש'
 איך קיים מצות כבוד אב ואם וישלח ד"ש, ש"ה
 האם כפר יע"א בכרכות יצחק אביו
 וישלח ש"ה- ש"ט
 הסבר מפורט ענין עם לבן גרתי ותרי"ג מצות
 שמרתי וישלח ש"ב-ש"ט
 יע"א דאג כל חייו שמה גרום החטא
 וישלח ש"א-ש"ד, ש"ז-ש"ח, שכ"ו
 משמעות תפילת יע"א הצילני נא מיד אחי
 מיד עשו וישלח שט"ו, שט"ז
 למה לא חצה יע"א אשתו ובניו וישלח ש"ט
 האם בטח יע"א בהבטחת השי"ת וישלח ש"ט
 ביאור ענין מנחת יע"א מעשר לעשו
 וישלח ש"ב, שכ"ב; ויגש ת'
 למה נקרא יע"א בחיר האבות וישלח שכ"ד
 האם עבר יע"א על איסור דחיית נפש מפני
 נפש כשחצה את מחנהו וישלח שכ"ה-שכ"ו
 מחלוקת יע"א עם שמעון ולוי בענין מעשה
 בשכם וישלח ש"ל, של"א
 הסבר ענין הטמנת הע"ז ע"י יעקב אבינו
 וישלח של"ב, של"ג
 טעם הציב יע"א מצבה על קבורת רחל
 וישלח של"ו
 למה לא קבל יע"א את בשורת יוסף באהבה
 ולא רצה להתנחם וישב שמ"ו, שמ"ח; ויחי תל"ו
 יע"א סוד הבל שמציל צאנו מקין אשר הרגו
 וישב שנ"א
 הסבר עפ"י קבלה למה קיבל יע"א את הבכורה
 מעשו וישב שנ"ב
 הסבר עפ"י קבלה למה נטל יע"א את הבכורה

טעם איסור כלאים והרכבה נח ס"ג, ס"ד
 אין מתרפאין באיסור לך צ"ה, צ"ג
 בענין איסור כרת בערל שלא מל לך ק"ט, ק"כ
 אסור לאדם לחבור בעצמו לך קכ"ג
 אסור לשמש מטתו בשנת רעבון
 לך קכ"ד; מקץ שצ"ו
 איסור טבילה במי שכתוב עליו ש"ש לך קכ"ח
 איסור להורות הלכה בפני רבו לך קכ"ט
 איסור להשחית את עור הפריעה לך קס"ם
 בענין ק"ו הגמ' גיטין אם נימא דיאסרו כו"ע
 לישא נשים דשמא היא נתקדשה ע"י שליח
 חיי שרה רמ"א
 בענין איסור ביטול איסור לכתחילה
 חיי שרה רמ"א
 היתר ליקח בת אחותו
 תולדות רפ"ו; וישלח של"ו
 אין רוחין נפש מפני נפש וישלח שכ"ה
 עניני איסור אבר מן החי
 ויש ש"מ-שמ"ב; מקץ שנ"ט
 אין אומרים חטא בשביל שיזכה חברך לך צ"ה
 כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד
 לא מהני [שחיטה בשבת] מקץ שנ"ח
 איסור שחיטת עכו"ם, חרש, שוטה וקטן
 מקץ שנ"ט-שס"א
 איסור בני ט' מידות וענין בני אסנת ויחי תכ"ה
 חומר האיסור לשון הרע ויחי תל"ח, תל"ט
 אסור לנשק למת וצואת ר"י החסיד שלא
 לנשק בניו ויחי תל"ט, ת"מ
 קיימא לן חצי שיעור אסור מן התורה בענינים
 שונים לך קס"א; וישב שמ"א, שמ"ב
 אין משיחין בשעת הסעודה ויחי ת"מ, תמ"א
 היתר לומר שקר ויחי תמ"ג, תמ"ז-תמ"ט
 אסור לאדם להיות אכזרי ולא להתפייס
 ויחי תמ"ז

בעליונים ובחתוננים בראשית כ"ו, כ"ה
 למה לא מחל הקב"ה לאדה"ר בראשית ל"ב, ל"ג
 למה נקרא אדה"ר כפוי טובה
 בראשית ל"ד, ל"ה, ל"ז
 למה לא נבראה חוה מיד עם האדם בראשית ו'
 חטא אדה"ר גרם שהתורה ניתנה דוקא בתור
 תבלין עיין 'תורה'
 על ששה דברים נצטוו אדה"ר לך ק"ב, קס"ח
 אדה"ר נולד מהול
 לך קל"ד, קמ"ט, קנ"ו, קנ"ז, קע"ב
 דור אנוש פגמו בעכו"ם לך קל"ו, קמ"ד
 אדה"ר קילקל בתרין שמהן דקב"ה לך קס"ז
 כל הנשמות כלולות באדה"ר וכולן פרחו
 בשעה שחטא לך קס"ז
 ה' עשה לאדם ולאשתו כתנות עור, פירוש
 לך קס"ט
 למה נמלך ה' בבית רינו בכריאת האדם
 וירא קצ"ח

אדם וחוה נקברו במערת המכפלה
 חיי שרה רמ"ז
 חוה בחטאה פגמה בכל האברים כולל הקנה
 ויחי ת"מ
 אדה"ר לא פגם בקנה ובקול ויחי ת"מ, תמ"א

אהרן הכהן

להגיד שבחו שלא אהרן שלא שינה ויחי תכ"ד

אור הגנוז

הקב"ה הבדיל את אור הגנוז לצדיקים לעת"ל
 בראשית כ"ג
 ר"ע חסידא ראה אור הגנוז בראשית כ"ג
 התנאים שבהגדה של פסח ושאר צדיקים כמו
 יהושע בן נון וזו לאור הגנוז בראשית כ"ד
 אור הגנוז בתורה בראשית כ"ג, כ"ד

איסור והיתר

ובענין כמה לאוין שבתורה

כל מה שאסרה לנו התורה היתרה לן כנגדו

בראשית מ"ג

ממזר איסור עולם

אמונה ובטחון

קללת מי שפרע נגרמת ע"י חסרון האמונה

נח ג"ט

אמונה פשוטה נתמעטה בדורות האלה לך צ'

נח ס'

האומר מה נאכל מקטני האמנה
 תולדות ר"פ; וישלח של"ג
 מוסר השכל להאמין בכל התורה ובדברי
 חכמים ויחי תמ"א

אריכות ימים ושנים

כמה תלויה הזכות לאריכות ימים
 בראשית מ"ח; ויגש תי"א
 כל מקום שנאמר קריבה לא הגיע לחיי
 אכותיו ויחי תי"ד, תמ"ז, תי"ח
 אריכות ימים ושנים בחוצה לארץ
 ויחי תמ"ז, תי"ט
 להיות בא"י סגולה היא לאריכות ימים
 ויחי תי"ט; ויגש תי"א

ארץ ישראל

טענת הגויים על בעלות א"י ותנאי מפורש
 בנתינת א"י שיקיימו את התורה
 בראשית ט"ו; ויחי ת"כ
 הקב"ה העמיד רשעים בא"י כדי לעשות להם
 חברה לת"ח נח נ"ד
 לא ירדו בא"י מי המכול נח ע"ז, ע"ח, פ', פ"א
 כל ההשפעות בעולם באות מא"י נח ע"ט
 בא"י אין הס"ט שורה נח ע"ט
 מדרגת הצדיק השוכן בא"י לך צ"ב
 א"י נתנה לא"א בתורת מעשר לך ק"ד
 קדושת א"י כקדושת תרו"מ לך ק"ד
 עשר קדושות הן לא"י לך ק"ד
 אין החטא יכול לבטל ירושת הארץ לך קט"ו
 בזכות המילה זכו לא"י לך קמ"א, קמ"ד, קג"ג
 דיחוי מצות ישוב א"י מפני נשואין ולימוד
 התורה חיי שרה רכ"ח, רכ"ט
 קדושת א"י לענין טבילת זבה תולדות רס"ט
 ישוב א"י והכונה בית בא"י

שכינתא שריא רק בארעא קדישא ויצא רצ"ב
 חביבות א"י אצל הקב"ה וישלח שכ"ב
 השגחת ה' בארץ ישראל וישב שמ"ג, שד"מ,
 שמ"ה; ויגש ת', ת"א; ויחי תמ"ז
 ארץ גושן היתה לה דין א"י ויגש שצ"ו, ת"ב
 היוצא מא"י ודעתו לחזור ויגש תי"ב
 מעלת ישיבת בית הכנסת בא"י ויחי תמ"ז
 אורא דא"י מחכים ויחי תי"ח
 קבורה בא"י ויחי תכ"א, תכ"ב, תג"ד
 צדיקים ממשיכים עמהם קדושת א"י לחוץ
 לארץ ויצא רצ"ב

אשת איש

דין אשת חבר בראשית מ'
 אשת איש שזינתה אסורה לבעלה נח ס"א
 להחזיק אשה בחזקת א"א בעי לי יום לך צ"ג
 המזנה מתוך רצון להציל חכורת ישראל
 מרציחה אם נאסרת על בעלה לך צ"ג, צ"ד
 מנא האי מילתא דמיתה מתרת לך צ"ה, צו
 הבא על א"א הוי מעוות לא יכול לתקון
 לך קנ"ז; וירא קצ"ח

בחירה

מעשה בראשית כגון מלאכים נבראו בלא
 בחירה משא"כ האדם בראשית כ'
 אין שתל הקב"ה צדיקים בכל דור דהא
 יש בחירה נח ס"ח, ס"ט
 האם שייך לבחור רע, מות, טומאה נח ע"ד
 בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו ויצא רפ"ט, ר"צ
 בחירה וסייעתא דשמיא וישב שמ"ה

בית חדש

האם מקיימים מצוה בכנית בית חדש
 בראשית ה'
 מחלוקת בירושלמי אם מותר לבנות בתים
 בראשית ו', כ'
 מהו לבנות בית דירה בחוץ לארץ ויגש תי"ג

בראשית ה'; וישלח שכ"ח
 א"י מוחזקת לנו מאבותינו חיי שרה רט"ו
 מעלת א"י לחיים ולמתים חיי שרה רי"ט; וישלח
 ש"ז, שכ"ז; ויחי תי"ט; ויגש תי"א
 כל הדר בחוץ לארץ כאילו אין לו אלוה
 ויצא רצ"ב, רצ"ג; וישלח של"א, של"ב, של"ג,
 של"ד; ויחי תמ"ז

בית כנסת, בית מדרש, בית תלמוד, תלמוד תורה

מצות בניית כתי מדרש בראשית ו'
 טעם שצריך י"ב חלונות כביהכ"נ וישב של"ט
 קדושת בית הכנסת בחוץ לארץ יש לו קדושת
 א"י ויגש ת'; ויחי תמ"ו
 בית תלמוד היינו להוציא משם מורי הוראה
 דוקא ויגש ת"ב, ת"ג

בנים, בנות, ילדים, צאצאים, זרעא של קיימא

רוכ הבנים הולכין אחר אחי האם
 חיי שרה רמ"ו; תולדות רפ"ה, רפ"ו
 בת תחילה סימן יפה לבנים תולדות רפ"ו
 בענין היתר בת אחותו עיין 'איסור והיתר'
 לעולם לא ישנה אדם בנו בין הבנים
 תולדות רנ"ט; ויגש ש"צ-שצ"ג; ויחי תמ"ח
 בענין בני ט' מדות עיין 'איסור והיתר'

בריה

עיין 'מעשה בראשית', 'עולם ובריאתו'

ברית מילה, ערל, ערלה, ברית הלשון, פריעה

מדוע תיקנו הרחמן הוא ישלח לנו משיחו
 בברית מילה לך פ"ט, קנ"ג
 מחלוקת הראב"ד והרמב"ם בערל שלא מל
 מתי חל איסור כרת לך ק"ט, ק"כ, קכ"ו
 שלימות האדם ע"י ברית מילה
 לך ק"כ, קכ"א, עיין גם 'שלימות'
 ערל אינו יכול להכניע את ישותו לך קכ"א
 ערל נופל לפני השכינה לך קכ"א
 בית דין חייבם למול את העבד לך קכ"ב
 טעמי המילה לך קכ"ה, קל"ב, קל"ט, קמ"מ-קמ"ב,
 קמ"ח, קמ"ט, קנ"ב, קנ"ו, קע"ב, קע"ג
 מילה בחזקת סכנה
 לך קכ"ו, קכ"ז, קנ"ב, קנ"ט; וישלח שכ"ט
 מילה מצילה מגיהנם לך קכ"ו, קס"א
 עבר ומל תוך חי ואחרי חי
 לך קכ"ו, קכ"ז, קכ"ח, קמ"ו, קס"א

מילה נחשבת כקרבן

לך קכ"ח, קמ"ה; וישלח ש"ל
 מילה חותם המלך לך קכ"ט, קל"ט, קנ"ה, קע"ג
 מילה היא כלי זיינו של הקב"ה לך קל"ב, קל"ג
 סוד ה' ליראיו זו מילה לך קל"ב, קל"ז
 דבר צוה לאלף דור זו מילה לך קל"ג
 ערלה באילן וערלה באדם חמש ערלות הן
 לך קל"ד
 צפון לישרים תושיה זו מילה לך קל"ה
 דם בריתו של א"א מכפר על עוונותינו לך קל"ו
 בגלל מילה נחקיימו שמים וארץ לך קל"ז
 ענין ברית "אש" [בראשית] לך קל"ז
 המילה עושה הבדל במין האנושי
 לך קל"ח, קע"ב
 מילה היא כתרומה מגופו של אדם
 לך קל"ט, ק"ג, קס"ח
 ערלה נעשית בגלל חטא אדה"ר
 לך ק"מ, קמ"ה, קנ"ו, קס"ה, קס"ט
 בזכות המילה זכו לג' מתנות לך קמ"א
 מילה היא זכרון שימשם האבר רק למצוה
 לך קמ"א

ענינים עפ"י קבלה שבמילה

לך קמ"א, קמ"ב, קנ"ה, קנ"ז
 מילה ומקרא מגילה איוו קודם, לך קמ"ב
 לערלה ב' אודות ולברית הלשון ב' חומות
 לך קמ"ג; ויגש שפ"ב
 ע"י הפריעה נתהפך הדין לרחמים לך קמ"ג
 על אסור לסוך ולאכול בתרומה לך קמ"ג
 טומטום מקרי ערל לך קמ"ג
 מאוסה היא ערלה לך קמ"ג, קמ"ד, קע"ג
 ענינים המעכבים את המילה לך קמ"ו, קנ"ב
 י"ג בריתות נכרתו על המילה לך קמ"ח
 מילה דוחה שבת לך קמ"ח, קס"ב
 מילה מחלישה כח היצר
 לך קמ"ח, קמ"ט, קנ"ב, עיין 'האוות'
 מצות מילה שקולה כנגד כל התורה
 לך קמ"ח, קמ"ט
 ערלה הוא ממדת הדין לך קמ"ג, ק"ג
 בענין ברכת להכניסו לך ק"ג, קס"ו
 המוהל אומר אקב"ו על המילה לך ק"ג

הסבר ברכת להכניסו בבריתו של א"א לך פ"ט
 נוסח הברכה על המילה באות ברית קודש
 לך קע"ה
 על מה חיקנו אנשי כנה"ג ברכת תחית
 המתים חיי שרה רכ"ד, רמ"ו
 אין להודות טרם גמר ענין טוב חיי שרה רמ"ד
 אין מתפללין על רוב טובה חיי שרה רמ"ה
 בענין ברכת החתנים חיי שרה רמ"ה, רמ"ו
 בענין הברכה ורב יעבוד צעיר

תולדות רנ"ו, רנ"ז, ע"ר, רע"א, ער"ב, רע"ו
 חקירה מפורטת בענין הברכות שניתנו לעשו
 וליעקב תולדות רפ"ב, רפ"ג-רפ"ה
 בענין ברכת שהשמחה במעונו בברית מילה
 וירא קע"ח
 ביאור נוסח ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת
 בשר ודם ויגש ת"א
 השפע בחו"ל בא ע"י שרים והמסתעף ויגש ת"א
 ברכת ה' היא תעשירי, ואיך אמר משה רבינו
 ודי זהב ויגש ת"ו, ת"ז, עיין עוד 'כסף'
 אם אמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
 מהני לחקון ברכה לבטלה ויחי תכ"ז, תל"ג

בת קול

יצתה בת קול אצל טיטוס הרשע על הים
 בראשית כ"ו
 אתא בת קול מה לכם אצל אליעזר שהלכה
 כמותו בכל מקום לך קמ"א
 אין משגיחין בכת קול לך קמ"א

גאולה

עיין 'מרה כנגד מדה'

גאולת ישראל, משיח וביאתו, קץ, מחשבי קיצין

היסח דעת מהגאולה בראשית ד'
 הגאולה העתידה בזכויות של לעת"ל בראשית י'
 אחרי ביאת המשיח ילמדו תורה לשמה נח פ"ב
 משיח יבוא בזכות מדת החסד של א"א לך צ'
 כשיבוא משיח יהיו כל ישראל כהנים לך ק"ד

האם צריך כוונה לשמה במילה
 ערל הוא בכחי' בעל מום לך, קג"ג
 מילה הוא מושג למעלה משכל האנושי לך קנ"ד
 טעם נתינת השם לזכר בשעת מילה לך קנ"ח
 עניני סנדקאות לך קנ"ה
 בשר הגוף ממש הוא לאות ברית לך קנ"ח
 שם הוי"ה באות ברית קודש לך קנ"ח
 מל ולא פרע לך קנ"ח, ק"ס, קס"א, קס"ו
 עניני שליחות במילה עיין 'שליחות - שליח'
 מילה דוחה את הצרעת לך קס"ה
 הנימול הוא למעלה מן המזל והערלה למטה
 פריעה הלכה למשה מסיני לך קס"ו
 טעם שמכסין הערלה בעפר לך קס"ו
 מה העיקר במילה עור הערלה או עור הפריעה
 לך קס"ט, ק"ע
 האם החיתוך הוי עיקר מצות מילה לך ק"ע
 מילה במדרגה גבוהה יותר משבת לך קע"א
 מילה הנאמרה לב"נ לישראל נאמרה
 לך קע"א, קע"ב
 איך הוברר שהתינוק מסכים להיות מהול
 דהא מלים בע"כ לך קע"ג
 למה מילת בנו מעכבת מלאכול פסח לך קע"ד
 טעם למה צריך עשרה במילה לך קע"ד
 בזכות המילה נוצחים ונוקמים באויבי ישראל
 לך קע"ד
 למה מלין באיזמל דוקא לך קע"ד, קע"ה
 טעם עשיית סעודת שלישי למילה
 וירא קע"ו, קע"ח
 חביכות המילה אצל הקב"ה וישלח שכ"ח

ברכות, שפע

ברכה שמכרך הבונה בית חדש
 בראשית ד', כ', כ"א
 למה אין מברכים שהחיינו תחת החופה
 ועל לידת נקבה, בראשית ל"ז
 האם ראוי לברך דיין האמת בחופה בראשית ל"ז
 מקור הברכה כפי העם עד מאה ועשרים שנה
 בראשית מ"ח

מגיד

מפתחות

משנה

תסו

היתר להעביד עבד כנעני בפרך
 עיין 'בנען'
 אין אישות בעכו"ם והנפ"מ
 וישב שנ"ז
 איך יש כח באוה"מ להשתלט על ישראל
 ויחי תכ"ט, ת"ל
 בטבעי העכו"ם לשמור שנאתו ולא למחול
 ויחי תמ"ט

גזל, גניבה, שוד, חמס

גודל כוחו של חמס
 נח נ"ז
 כשלון הורים בגזל גורם לבנים שיוצאין לת"ר
 נח נ"ח, ס"ו, ס"ז
 גזל גורם לחורבן העולם
 נח נ"ח, ס, ס"א-ס"ז
 המגלה עריות עובר על גזל

נח נ"ט, ס', עיין 'ממור'
 אם אינו משלם הלואה האם זה גזל
 לך ק"ה
 חור החטא של גזל הנאכל
 לך ק"ח
 כענין שאלה שלא מרעת ופקדון לגבי בגדי
 עשו
 תולדות רע"ז
 כדורו של יע"א כולם היו לקויים בגזל חרץ
 ממנו
 וישלח שכ"ד
 גזל אצל ב"נ
 עיין 'נח בן נח'
 עניני גזל כדור המבול

עיין 'מבול'; קרקע אינה נגולת

גט

עיין קידושין

גלגול

אם פגם בגלגול ראשון
 בראשית כ"א
 האדם ירד בגלגול לבחי' בעל חי
 בראשית כ"ה
 מי שנהרג חוזר ומתגלגל בעוה"ז
 לך צ"ז
 המרכבה שיחה עם האשה נתגלגל באשה
 וירא קפ"ו
 הנחש הקדמוני נתגלגל כראובן
 עיין 'נחש הקדמוני'
 משה גלגול הבל, מצרי הנהרג ע"י משה
 גלגול קין
 וישב שנ"ג

גלות

בענין ד' גלויות
 לך ק"ד, קט"ו; ויחי תכ"ז, תכ"ח

כשיבוא משיח יהיו צמר ופשתים יחד למצוה
 לך ק"ז

כביאת המשיח יבקשו הגויים שכרם
 תולדות רע"ג
 משיח יהיה מורה ודאין
 תולדות רע"ט
 סוד גאולת ישראל באחרית הימים
 ויחי תי"ט
 הגלות השלישי והגאולה העתידה
 ויחי תכ"ז
 פירוש אין להם משיח לישראל
 ויחי תכ"ח
 ביאת הקץ תלוי באהבת ישראל
 ויחי תל"א, תל"ג, תל"ד, תמ"ח
 זכו אחישנה, לא זכו בעתה
 ויחי תל"ב
 חישוב הקיצים
 ויחי תל"ב, תל"ג

גוי, נכרי עובד עכו"ם, אומות העולם

אין מועיל תשובה לגוי
 בראשית מ"ר; ויחי ת"נ
 חטאת הגויים גורם לעמים אחרים לכבשם
 בראשית ט"ו
 גוי ששבת חייב מיתה
 בראשית מ"ה, מ"ז
 לך קס"ח
 עכו"ם שתרם
 עיין הפרשת תרו"מ, ב'מצוות'
 לפעמים הקב"ה מניח אומה שלימה בשביל
 צדיק אחד
 נח נ"ב
 אין תורת מין על מין עכו"ם
 עיין 'כפירה', 'כופר'
 דין נכרי ועבד הבא על בת ישראל
 עיין 'ממור'
 אין לברך לעכו"ם
 לך צ', צ"א
 האם עכו"ם בתורת גיטין
 לך צ"ו
 אסור לעכו"ם לדור בא"י
 לך ק"ר
 חסד לאומים חטאת
 לך ק"ז; ויגש שצ"ז
 איך עוברים על לא תחנם
 לך ק"ו
 גוי נהרג על הכאת ישראל ועל פחות משו"פ
 לך ק"ח, עיין 'נח'
 בעכו"ם אין הגדלות תלויה ב"ג שנים
 לך קכ"א
 בגוי לא נאמר הדין רפוא ירפא
 לך קכ"ו
 אסור למול לעכו"ם
 לך קכ"ח, קכ"ט; ויגש שפ"א
 גוי חייב מיתה על חבלה
 לך קל"ו
 אין נידות לעכו"ם והמסתעף
 לך קמ"ב
 כל הגויים ערלים
 לך קנ"ה, קע"ג
 משפטים כל ידעום
 וירא קצ"א
 אסור לילך בחוקות הגויים
 חיי שרה רנ"א; ויצא רצ"ו

המתגייר לשם אישות
קשים גרים לישראל כספחת
מחשבת הגר תמיד נתונה למקור מוצאו
וישלה של"א
ויגש שפ"ו
ויגש תי"א

דוד המלך - מלכות בית דוד

בזכות המילה זכו למלכות בית דוד
בקש דוד לעבוד עכו"ם
לך קס"ו; ויצא רצ"ב, רצ"ג; וישלה של"ג
דוד הדג ליצה"ר
לך קמ"ח, קס"ו
למה לא בנה דוד את ביהמ"ק
וישב שני"ד
דוד נולד נפל ולא היה ראוי לחיות
ויחי תט"ו
הסבר ענין נקמה שחשב דוד בלבו לפני מותו
ויחי תמ"ד-תמ"ו

דין, דיין, בית דין, משפט,

פסק הלכה, מדת הדין

למה היה צריך להקדישם מדת הרחמים
למדת הדין
בראשית י; וירא ר"ד, ר"ה
עם הצדיקים נשארה ההנהגה במדת הדין
בראשית י"א

ע"י השבת נהפך מדת הדין למדת הרחמים

בראשית מ"ד

דין או תפוס לא מפקינן מיניה בביות מצרים

עין 'שיעבוד מצרים'

דין אחרי רבים להטות
עין 'רוב, רכים'

בראשית י"ב

עונשין מצד הדין
ערלה רומזת על מדת הדין

לך קמ"ז, ק"ו, עין 'ברית'

בגלל מדת הדין נאסף הצדיק עם הרשע

וירא קצ"ג

וירא ר"ד

לדין צריך נמי רחמים

איך להבין סתירה של יקוב הדין את ההר

וירא ר"ד

מול לפנים משורת הדין

הדיין צריך לשמוע מפי עד דוקא

ולא מפי, ויגש שע"ד, שע"ה

בדין אחי דיבור ומבטל דבור
ויחי תכ"ב

לך קס"ג, קע"א

שכ ואל תעשה עדיף

אי אמרינן קיום לי בדרבא מיניה גבי בן נח

עין 'נח'

מה שאירע לאבות סימן לבנים, תפילה, דורון,
מלחמה, התנהגות ישראל בגלות

וישלה ש"א, ש"ב; ויחי ת"ל

פירוש נאה על ועתה נשארנו מעט מהרבה

וישלה ש"ח

סיבות הגלות

ויחי תכ"ט-תל"ב, עיין 'שבת', 'שמיטה'

ישראל בגלות אצל עכו"ם
וישב שד"מ

תחילת הגלות במצרים
עיין 'שיעבוד מצרים'

רמז יגלו ב' פעמים
ויחי תכ"ז

גר יהיה זרעך בארץ לא להם

ויגש תי"ב; ויחי תכ"ט

ענין ד' גלויות
עיין 'שיעבוד מצרים'

ישראל היו כמ"ט שערי טומאה במצרים

עיין 'ציאת מצרים'

טענת דתן ואבירים שלא נשלמה הגלות

עיין 'ציאת מצרים'

גן עדן - גיהנם

עין 'שכר ועונש'

גר, גירות, גיור

גר לא מייבם ולא פוטר מיבום
לך ק"י

מתי התחיל ונפסק ענין גר יהיה זרעך

לך קי"ג; ויגש שפ"ח, עיין 'שיעבוד מצרים'

מכל האומות נתגירו גירי צדק חוץ מישמעאל

לך קט"ז; חיי שרה רנ"ג

איסור למוד תורה לגר
לך קי"ט

איך גייר ומל א"א לישמעאל דהא קטן היה

לך קכ"א, קכ"ב

עכו"ם שהיה נימול קודם אינו יכול להתגייר

לך קכ"ג, קכ"א

חביבים גרים
לך קל"א

המתגייר צריך להטיף דם מילה
לך קכ"א

בענין מילה לשמה אצל גר
לך קכ"ב

איך מקבלין גרים בזה"ז דהא בעי ב"ד לך ק"ע

גיל עונשין בגר שנתגייר
וירא קפ"ח

גר שנתגייר כקטן שנולד דמי
חיי שרה רל"א

גר צריך להיות מוכן למסור נפשו על קידוש ה'

וישלה ש"ל

דתן ואבירם

עין 'קרח וערתו'

המזן הרשע

עין 'עמלק'

זיווגים

עין 'קדושין'

זכות, לדון לכף זכות, זיכוי הרבים

הווי דן את כל האדם לכף זכות נח מ"ח, ג'
זכותו של צדיק מגין על כל הרור

נח מ"ט; לך קי"ז

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה

עין 'מצוות'

להם תורה ומצוות

עין 'אבות'

זכות אבות

קי"ז

זכות מילה לישמעאל כ קט"ז

עין 'ישראל'

חיוב לימוד זכות על כלל ישראל

עין 'נסים'

גיכוי זכויות ע"י נס וחסדים

וישב שמ"ו

זכות מזכה את הרבים

זכר ונקבה, אשה, נשים

ההבדל בין בעל חי לאדם בקיום המין

בראשית ו'

מדוע אין מכרכין שהחיינו על לידת נקבה

עין 'ברכות'

ביתו זו אשתו והנפ"מ בגלות מצרים

עין 'שעבוד מצרים'

בראשית ט"ו

מה' אשה משכלת

בראשית ל"ו

האשה נתקללה י' קללות

בראשית ל"ו

בעצב תלדי בנים

בראשית ל"ו

מזונות בזכות האשה

והוא ימשול כך הוא בכלל קללת האשה

בראשית ל"ו

נח פ"ח

צניעות האשה

לך צ"ה, צ"ו

אשה קרקע עולם היא

לך קכ"ב

לאשה ניתנה בינה יתירה

לך קס"ט

זוהמת הנחש כרם נדה

אשה עיניה צרה באורחים יותר מן האיש

וירא קפ"ו

דין קים לי כדרכ"מ בהשחתת הארץ בימי

המבול עין 'מבול'

דין קים לי כדרכ"מ בחיוב ממון ומיתה נח נ"ז

כדין קים לי כדרכ"מ שאינו פטור מחיוב

תשלומים אלא כיון שנהרג אינו משלם נח נ"ז

קים לי כדרכ"מ נאמר דוקא בדיני אדם ולא

נח נ"ח

כדיני שמים

דירת קבע

בראשית ד'

מליצה על העוה"ז

דרך ארץ

מהנהגת הקב"ה ככיכול הכתוב מלמד ענין

בראשית כ'

ד"א

מי שיצא לדרך ושכ לכיתו לא ילך באותו

לך צ"א

היום עוד בדרך זו

לך צ"א

צריך לילך בדרך הישר

לך צ"ב;

טוב תורה עם ד"א, הנהג בהם ד"א

לך צ"ב;

תולדות רס"ב; ויחי תמ"ו

אל יפטור אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה

חיי שרה רכ"ו-רכ"ט

אדם קודם לשתות מן הבהמה

חיי שרה רל"ח, רל"ט

חיי שרה רמ"ט

ד"א צניעות בארוסה

חיי שרה רנ"א

לימוד ד"א לזוגות צעירים

מי שיש לו פרנסה ישא אשה ואחר כך ילמד

תורה ויצא רפ"ח, רצ"ב; וישלח ד"ש

ללבוש נעלים הוא ממדת ד"א וישב ש"ג

איסור תשמה"ש בשני רעבון לגבי חשוכי בנים

מקץ שג"ז

ויגש תי"א

הדרך גורמת לג' דברים

ויחי תמ"ו

גדול הנהגה מיגיע כפיו

ויחי תכ"ר

חייב אדם לומר בלשון רבו

חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה

ויחי תכ"ר

אבותי

ויחי תמ"כ, תמ"ג

גדולה לגימה שמקרבת

עין 'זבא'

לימוד גזל מנמלה עריות מיונה וכו'

דת

להעמיד דת על תילה, הסבר החיוב בראשית ר'

זכר כוכב נקבה
 דין אשת חבר
 למה נכרא האיש בלא נקבה
 אסור להשהות אשה מתה
 האם זכר טריפה מוליד
 העולם כולו חציו זכרים וחציו נקבות
 האם גם הנקבה חייבת בפ"ו
 מעלת בן זכר על הבת
 אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו מי שבניו נקבות
 בראשית ל"ז; חיי שרה ר"ט, ר"כ
 איש ואשה זכו שכינה בנייהם
 וישב של"ט
 השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה חיי שרה רל"ח
 עתידה אשה שתלד בכל יום
 וישלח שכ"ה
 עונשי גיהנם לנשים חוטאות
 עיין 'שכר ועונש'
 חיוב אשה למול את בנה
 לך קכ"א, קכ"ב
 חיוב האשה במצוות מי"ב שנים ויום אחד
 לך קכ"א
 השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין
 עיין 'שכר ועונש'

חגים

עיין 'מועדים'
חטא, עבירה, עוון, תרבות רעה, פשע
 הקשר לבין חטא האדם למוות
 בראשית ל"ט, מ"ג
 חטא אדה"ר גרם לקללת האדמה
 בראשית מ"ב, מ"ג; נח ס"ג
 הרהורי עבירה
 בראשית י"ט
 ע"י החטא סר מן האדם צלם אלקים וחיות
 שולטות בו
 בראשית כ"ו
 צריך לבקש רחמים על חוטאים
 נח נ"א
 פירוש המלה השחתה עניני ערוה ועכו"ם
 נח נ"ז ס"ה
 למה שכיח שיוצאין לת"ר אחר לימודם בחדר
 נח נ"ח; לך ק"ח
 החטאים בין אדם למקום ובין אדם לחברו
 תוצאה מיראת ה'
 נח נ"ט
 החטא גורם לקלקול כל הבריאה ושליטת הס"א
 נח ס"ו, ע"ט

חטא אדה"ר גרם להשתנות בקריאת התורה
 נח פ"ג
 מכל החטאים מועילה תשובה
 עיין 'תשובה'
 האומר אחטא ואשוב
 לך צ"א
 א"א לאדם חטא כשביל שיזכה חברך
 לך צ"ה
 תלת עבירה חזרו ונגערו ג' דורות
 לך קל"ו, קמ"ד, קס"ז
 אם מועיל ויודי עונות אם אינו מאמין שיו"כ
 מכפר
 לך קנ"ו
 כל זמן שלא תיקן החטא צריך לזכרו
 לך קנ"ו
 עבירה גוררת עבירה
 לך קע"ג
 אלמלא ניתנה תורה היינו למדים גול ממנלה,
 עריות מיונה, צניעות מחתול
 וירא קצ"א
 מה היה חטאו של לוט
 וירא קצ"ז
 החטא גורם לשכחת התורה
 חיי שרה ר"ט
 חטא אצל נביא מתי גורם
 וישלח שיד, שט"ו-שי"ח
 חומר הענין המחטא את הרבים
 וישב שט"ו
 חטא שנאת חנם גרם לחורבן
 ויחי תל"א, תל"ג, תמ"ח
 חטא מכירת יוסף וי' הרוגי מלכות

ויחי תמ"ט, ת"נ
 ויחי ת"נ
 החוטא בשוגג ושכ
 החטא גורם לחוסר פרנס'
 עיין 'פרנסה'
 ישראל אינו חייב מיתה על הריגת עובר
 משא"כ ב"ג
 עיין 'ישראל, ב"ג'
 החטא וקירון פני משה רבנו
 עיין 'משה רבינו'

חינוך

אין חינוך אלא עד י"ג שנים
 עיין 'שמעאל'
 מצוות חינוך מוטלת על האב או על האדם
 עצמו
 חיי שרה ר"ט
 אימתי מוטל חובת החינוך על הנשים
 חיי שרה רל"ח

חסיד, חסידות, חסידי אוה"ע,

מדת חסידות

ההבדל בין חסיד לאיש המוני
 בראשית י"ח; וישלח שכ"א
 איך אפשר להיות חסיד
 נח ס"ב

הקב"ה אמר לא"א שלא יניח דרך חסירות

לך קל"ד

התגלות והתפשטות החסירות
לך קמ"א-קמ"ג

מדת חסירות למחול אף מוציא שם רע

ויחי תמ"ט

חנוכה

עיין בחנוכה

חליצה

עיין יבום

טבע

עיין 'עולם ובריאתו', 'נסים'

טומאה וטהרה - נגעים

טמאת ארץ העמים

בראשית ג'

הבא ליטהר והבא ליטמא

עיין 'בחירה'

לך קנ"ז, קס"ד, קס"ה

דין הקוצץ בהרתו

בזמן הגאולה תועבר רוח הטומאה

עיין 'גאולת ישראל'

עיין 'עכו"ם'

טומאת עכו"ם

עיין 'חנוכה'

טומאת שמשון וחשמונאים

עיין 'צדיקים'

קברי צדיקים לענין טומאה

עיין 'יציאת מצרים'

מ"ט שערי טומאה

יבום, יבמה, חליצה

לך ק"ה, ק"ו

מצוותה ניתנה לא"א

וישב שמ"ח

האם שייך ביבום דין קטלנית

יהושע בן נון

נענש על ביטול תורה של לילה אחד מת בלא

ולד

לך ק"א, ק"ב

לך קנ"ח

שינוי שם יהושע בן נון

יום טוב

עיין מועדים

יסורים, כאב, סבל, עינוים, מחלה,

חולשה, צער

עד לפני יע"א לא היה חולי ואיך א"א היה

חולה

וירא קע"ו, קע"ז

צדיקים מקבלים יסורים באהבה

וירא קפ"ב

הקב"ה שולח לצדיקים יסורים בעוה"ז

וישלח ש"י

יסורים בחינוך

עיין 'חינוך'

ויהי לשון צער

ויחי תי"ד; ויגש תי"א

לפום צערא אגרא

עיין 'שכר ועונש'

יציאת מצרים

יציאת מצרים בזכות צדיקים, בזכות זכויות

בעתיד

בראשית י'

ישראל לקחו את כל הכסף וזהב שליקט יוסף

ויגש ת"ה, ת"ז

טענת רתן ואבירם שעדיין לא נשלמה גלות

ויחי תכ"ז

ולא הגיע זמן לצאת

למה הוצרך הקב"ה להוציאם ביד חזקה

ויחי תנ"א

יצ"מ לא בצדקת ישראל

ויחי תנ"א, תנ"ג

לפני שיצאו היו ישראל במ"ט שערי טומאה

ויחי תג"ב-תנ"ג

יצאו ממצרים בזכות שלא שינו את לשונם

ויחי תנ"ז

שמם, מלבושם

יצר הרע ויצר טוב

איך גבר היצה"ר על אדה"ר

בראשית ל"א-ל"ג

הסיבה למה יש דברים שהתירה התורה נגד

האיסורים

מי שמתגבר נגד יצה"ר מוסיפין לו שנותיו

בראשית מ"ח

יצה"ר נכנע ע"י דברי תורה

נח פ"ג; חיי שרה רי"א

שייכות אכילת כזית דגן ליצה"ר

נח פ"א-פ"ג

הריגת יצה"ר ע"י ברית מילה

עיין 'תאוות', 'ברית מילה'

ישראל גדולים ממלאכים
 כל ישראל חברים
 הברל בין ישראל לשאר העמים גם בנוגע
 למחשבה טובה ורעה
 חיוב תפילה על כלל ישראל ולהמליץ עליהם
 טוב
 וירא קצ"ד; ויגש תי"א
 הסבר אהבת ישראל ע"י ה' ושנאת עשו
 תולדות רפ"ו, רפ"ז; וישלח שכ"ח
 הסבר שראויים היו ישראל בכיאה שניה לצאת
 בנסים גדולים אלא שגרם החטא וישלח שי"ד,
 שצ"ז, שי"ז
 השגחת השי"ת על ישראל וישב שד"מ, שמו"ה
 הסבר ישראל קדושים הם ויגש שפ"ח
 צריך להיות באחדות ולהתחזק באהבת ישראל
 ויחי תי"ט, ת"כ
 פושעי ישראל אין אור גיהנום שולט בהם
 בראשית כ"ה; וירא קפ"כ

יראת ה' - יראת חטא

יראת ה' זה כל אדם ואז מושל בעליונים
 ובתחתונים
 בראשית כ"ח
 יראת שמים אמיתית כולל בין אדם למקום
 ובין אדם לחבירו
 נח נ"ח, נ"ט
 הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וירא קפ"א
 הסבר הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים
 וירא קפ"א
 הסבר גדול הנהגה מיגיע כפיו יותר מירא
 שמים וירא ר"ב; תולדות רס"א
 סוד ה' ליראיו וישב שמו"א
 ירא שמים דבריו נשמעים ויגש שע"ו
 צדיק מושל ביראת אלקים עיין 'צדיקים'

כהן, כהונה גדולה, כהן הדיוט

כהונה ניתנה לא"א
 לך ק"ג, ק"ד, ק"ל, קל"א; חיי שרה רמ"ו
 היסח דעת בהוי הציץ על ראשו לך קל"ח
 מחלוקת ראשונים ואחרונים בענין כהן ממזר
 אי עבד עבודה וישב שנ"ב
 אם כהן ממזר מותר לטמא למתים וישב שנ"ב

ככל לבכך בשני יצריך לך קס"ו; וישלח שכ"ז
 מתי בא היצה"ר לאדם ומתי בא היצר טוב
 חיי שרה ר"מ, ר"י
 ביאור משלו של השל"ה הק' על יצה"ר ויצר
 טוב חיי שרה ר"מ, ר"י
 יצה"ר של אדם מתחדש בכל יום
 חיי שרה ר"י, רי"א; מקץ שנ"ט
 איך תתגבר האשה נגד יצה"ר חיי שרה רמ"ח
 יצה"ר מתקנא בעליית מדרגות האדם
 וישלח שכ"ה
 האם מותר או אסור לגרות את היצה"ר
 וישב שמו"ז
 לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר ויגש ת"ד
 יצה"ר מתגרה במיוחד נגד ת"ח
 עיין 'תלמיד חכם'

ישמעאל, בני קטורה, ערביים

האם חייבים במילה לך קט"ו, קי"ז, ק"ל, קע"ג;
 וירא קפ"ח; חיי שרה רל"ו
 זכותם על ארץ ישראל בגלל המילה
 לך קג"ט, קט"ז, קי"ז
 ערביים מלים את נשותיהם לך קס"ט
 איך רצה א"א לחנך את ישמעאל במצוות
 דהא כבר היה לאחר י"ג שנים וירא קפ"ז
 ישמעאלים מחזיקים בא"י שלא כדין וירא ר'
 האם היה ישמעאל בנו של א"א או של הגר
 וירא ר"א
 ישמעאל חזר כתשובה חיי שרה רי"א, רנ"ב

ישראל - אהבת ישראל

ועמך כולם צדיקים בראשית י"ד
 עיקר בריאת העולם היה כשכיל ישראל
 שנקראו ראשית וכשכיל א"א בראשית כ"ה;
 נח ע"ג; לך קל"ט
 אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרמון
 בראשית כ"ז
 ש"י עולמות לישראל בראשית י"ד
 ישראל מושללים בחירה ומוכרח שיהיו
 צדיקים בכל דור נח ס"ח, ס"ט
 אין מזל לישראל בראשית מ"ה, לך קכ"ט, קל"ט,
 ק"מ, קס"ה

הכהנים החשמונאים בתקופת נס חנוכה
 עיין 'חנוכה', 'שומאה וטהרה'
 בכית שני היו כהנים גדולים צדיקים ויחי תמ"ו

כוחי ועוצם ידי

כחי ועוצם ידי עשתה לי את החיל הזה, קצת
 פירוש בראשית ט"ו
 שלא יחשבו ישראל שכוחם ועוצם ידם ירשה
 להם את א"י לך קמ"ו

כפירה, מינות, צדוקים ובייתוסים, אפיקורסות

כופר בעיקר מי שמאמין שהעולם הוא קרמון
 בראשית ט'
 למה נתן הקב"ה למינים מקום לרדות בראשית כ'
 להוציא מלבם של צדוקים ענין ספירת העומר
 בראשית ב', ג'
 הכופרים האשימו את א"א ברעב בארץ לך צ"ב
 הכופרים מתפארים במצוות בין אדם לחבירו
 וירא קצ"ב
 איזהו אפיקורס ת"י שרה רכ"א

כנען, עבד כנעני, ארץ כנען, שבעה עממין

כנענים לא היו ראויים לא"י בראשית ט"ו
 ברשעת הז' עממין נתגרשו מן הארץ
 בראשית ט"ו
 למה ניתנה לכתחילה א"י לכנענים בראשית ל"ט
 קנין פירות לכנעני בא"י לך קנ"ג
 עבודה בפרך בעבד כנעני תולדות רפ"ג
 כנענים היו שטופים בעריות וישלח שכ"ח
 מלחמת מלכי כנען כשהוליכו את ארוננו של
 יוסף ויחי תמ"א, תמ"ב

כסף, ממון, נזקי ממון, מעות, מטבעות, נחלאות, נכסים, עושר, שלל

כספרים ושמירתן נח ס', ס"א
 איך מתחלק שלל המלחמה לך ק"א, ק"ב
 העושר בא אך ורק מהקב"ה לך ק"ה
 הנוטל פרוטה מאיוב נתעשר לך ק"ה, ק"ו

אצל ישראל פחות משו"פ אין לו דין ממון
 לך ק"ח

עניני העברת נחלה

ח"י שרה רל"ה-רל"ו, רנ"ב, רנ"ג
 בענין תקנת אושא להמכזבו ח"י שרה רל"ו, רל"ח
 מרבה נכסים מרבה ראגה וישלח שי"א
 עושר וממון בעוה"ז וישלח שי"א
 חביבות הגוף וחביבות הממון וישלח שכ"ג
 בענין שכיחא היזיקה נח ע"ב; לך קמ"ה
 ממון חוצה לארץ, ממון גוים

ויגש שצ"י, שצ"ו, ח'
 אטו כל יומא בצותא שכיחא אין נהרדעא
 משכח שכיחא ויגש ח"ט
 אם בכור יכול לסלק א"ע מירושת אבותיו
 תולדות רס"ו

כותל המערבי

להתפלל ולזעוק שנוכל להתפלל אצל הכותל
 המערבי לך ק"ו, ק"ח

לבן הארמי

לבן היה רמאי וגולן ומחפש להזיק ליע"א
 ויצא רצ"ט
 תנאו של לבן בנסיון לרמות את יע"א ויצא ש'
 למה לא חשש לבן לשלוח את רחל אצל
 הרועים וישלח שכ"ח

מבול, דור המבול

נחתם דינם של דור המבול על חמס (גזל)
 נח נ"ו-ס"ב, ס"ד, ס"ו, ס"ז
 למה נענשו דור המבול גם כממון וגם במיתה
 נח נ"ו
 אנשי דור המבול גזלו גם קרקע אעפ"י דק"ל
 דקרקע אינה נגזלת נח ס'
 אנשי דור המבול הרביעו בהמה על חיה, וכן
 עשו לאילנות נח ס"ג-ס"ו
 למה נידונו גם החינוקות ברור המבול על ס"ה-ס"ז
 אנשי דור המבול פגמו בעריות לך קל"ו, קמ"ד
 אנשי דור המבול גרדו עצמם מן העריות
 וישלח שכ"ח

מועדים, חגים, יום טוב, ראש השנה,
יום כפור, ימי זכרון

מועדי ה' צריכים קידוש ב"ד ונקראו שבת
שבתון, ההבדל בין שבת למועדים בראשית ב'
אמירת ברוך שם כבוד מלכותו בקול רם ביום
כפור ויחי חל"ג

מות, יום המיתה, הספד, קבורה,
תחיית המתים

עין גם 'מלאך המות'
מיתה היא רפואה לחטא עץ הדעת
בראשית ל"ב-ל"ה; ויגש ח"ד
מחלוקת אם יש מיתה בלי חטא בראשית ל"ה
אופני חיישינן למיתה נח ע', ע"א
הספידא יקרא דשכבי או יקרי דחיי
חיי שרה ר"א
קבורה משום כפרה או משום ביוני

חיי שרה ר"א-רט"ו
סגולה לקנות מקום קבורה מחיים חיי שרה ר"ט
מי שמת ואח"כ חזר לתחי' אי מקברו

חיי שרה רכ"ד, רכ"ה
למה אצל יצחק אבינו לא נחקיים גזירה על
המת שישתכח מן הלב חיי שרה רנ"ב
מת מצוה קונה מקומו וישלח של"ו
פינוי קבורה וישלח של"ו
אחר התחיה אינו חוזר ומקדש אלא רק אם
נקבר ויחי תכ"א
גזירה הוא על המת שישכח מן הלב

ויגש שצ"ג, שצ"ט, ת"ג
שימה בארון אם נחשבת לקבורה ויחי תכ"א
קבורה בארץ ישראל עין 'ארץ ישראל'
כל זמן שלא נקבר אכתי מקרי עוה"ז
עין 'עולם הבא', 'עולם הזה'
מיתה היא כפרתו של אדה"ר לך קנ"ו
טומאת מת עין 'טומאה'
מיתת צדיקים עין 'צדיק'

מזווה

חיובה בכל יום לך קמ"ו

מחלוקת

עין 'קרח ועדהו'

מחשבה הרהורים

בענין מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה
וירא ר"ג-ר"ה
מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה מכח
הרחמים וירא ר"ה, עין 'ישראל'
הסתכלות פסולה מביא לידי הרהורים

חיי שרה רמ"ח
ביתר מחשבתו של אדם נקבע מקומו ויגש ת"ב
וכי יש שינוי מחשבה ח"ו לפני ארון כל
ויחי ת"ג
מחשבת עבירה עין 'חטא'
קרבן על מחשבה עין 'קרבנות'
מחשבה טובה לשם שמים בקיום מצוות
עין 'מצוות', עין 'תפילין'

מדה, מדות טובות ורעות,

מדה כנגד מדה

ענוה שגרמה לחורבן בית המקדש ויגש ת"א
שנאת חנם כנגד ג' עבירות חמורות עין 'חטא'
עונש צריך להיות מדה כנגד מדה
עין 'שכר ועונש'
מדת סדום אצל מלך סדום לך ק"ד, ק"ה
מדה כנגד"מ בענין מציצה בפה לך קנ"ב
מדה כנגד"מ של חסרון בטחון אצל אשת לוט

וירא קצ"ז
מעביר על מדות בענין תפילה תולדות רנ"ו
לא כמדת הקב"ה מדת ב"ו וישב שמ"ג, שד"מ
מדה כנגד"מ בשמו של יצחק
עין 'אבות' - יצחק אבינו'
בענין מדת גאווה אצל אדם בראשית כ"ו
כביכול הקב"ה מתנהג בענוה בראשית כ'

מינות

עין 'כפירה'

מלאכים - מלאך המות

מחלוקת אם מלאכים גדולים מצדיקים

בראשית כ"ב-כ"ג
מלאכים אין להם תשובה
בראשית כ'
מלאכים בחינת עוף
בראשית כ"ז
מלאך המות ואיך להיות בן חורין ממנו
בראשית ל"א-ל"ג
גדר מלאך שביצה"ר
בראשית ל"ב
מלאך המות מלא עינים
בראשית ל"ג, ל"ד
כוונת המלאכים שירדו לבקר אצל א"א

בראשית ל"ט
המלאכים לא רצו שיתנו את התורה לבני"א
בראשית ל"ט, מ'; נח פ"ג
שש כנפים למלאך
בראשית מ"ו
מלאך עומד ומקריב נשמותיהן של ישראל
נח מ"ט
כל מין ומין יש עליו מלאך ממונה בשמים
נח ס"ג

אם אדה"ר לא היה חוטא היה מלאך גדול מצדיק
נח פ"ג, פ"ד; לך קל"ג
מלאך הוא בחי' עומד, בחי' צדיק גמור שלא חטא
נח פ"ד
בענין שליחות המלאכים
וירא קע"ז
למה לא אכלו המלאכים אצל א"א אלא רק נראו כאוכלים
וירא קפ"ט
מלאכי חבלה אצל צדיקים ורשעים
וירא קצ"ג
איזה מלאך נראה לא"א בעקידה

חיי שרה רמ"ו, רמ"ז
אם הרב דומה למלאך ה' צבקות
וירא קפ"ה
מלאכים הנבראים ע"י קיום המצוות
עיי' מצוה'
המלאכים ששלח יע"א
וישלח ש"ג
מי גדול המלאך מאדם או להפך
עיי' ארם'

מלך - מלכות

בזכות המילה זכו ישראל למלכות
לך קמ"א
מלך הלכה כמותו
וישב עמ"ג

ממון - נזקי ממון

עיי' כסף'

ממזר - ממזרות

אם מחשב כאחרת עושה הולד ממזר ע"י רוח הטומאה
בראשית כ"ח
מי שמוליד ממזר עובר גם על גזילה
נח ס'
ממזר לא חי
נח ס', ס"ו, ע"ג; תולדות רנ"ג
ממזר הוא מעוות לא יכול לתקון
לך קנ"ז
בעיני ממזר אינו מוליד
תולדות רנ"ג
בעיני כהן ממזר
עיי' כהן'
האם מותר להפיל ולד מזר
עיי' איסור והיתר'

מנהג, מנהג המקום, מסורת

מנין הכלל דלא ישנה אדם ממנהג וירא קפ"ח,
קפ"ט, קצ"א, עיי' גם 'שינוי'
מסורת סייג לתורה
וירא קצ"צ
מנהג המחותרנים שלא לאכול זה אצל זה עד
גמר השידוך
עיי' קידושין'
מנהג ללבוש מלבוש עליון לתפלה וישלח של"ד

מסירות נפש

מסירות נפש של א"א על המילה לך קמ"ב, קע"ג
מסירות נפש למעלה משכל האנושי
לך קנ"ד
הקב"ה מחשיב אך ורק מסירות נפש לעבודתו
וישלח ש"ב, שכ"ב
מסירות נפשם של גדולי ישראל
עיי' קירוש ה'

מעשה בראשית

עיי' גם 'עולם ובריאתו'
שינוי מעשה בראשית
עיי' 'עולם ובריאתו', 'צריקים', 'חכמה'
איך נחקיימו מעשה בראשית דהא היו נוגעים
בעדות
עיי' 'עדות'
תוהו ובוהו
בראשית ג', כ"ט
תנאי קיום מעשה בראשית

בראשית ג', ר', כ"ח; נח ע"ג
טעם הוספת האות ה' בששי בגמר מע"ב
בראשית כ"ט
טעם המילה לעשות בגמר מע"ב כיום ששי
בראשית כ"ט, ל'

כל אחד ממעשה בראשית הסכימה להבראות
בצביונו
נה ע"ג
מעשה בראשית קיימים בזכות ברית המילה
לך קל"ז

מצוות, תרי"ג מצוות, קיומן, הידור מצוה, בר מצוה

איך יתכן לצוות לאדם שלא יחמוד עיין 'תורה'
אסור לשנות להוסיף או לגרוע מן המצוות
עיין 'שניו'
למה אין מקיימין את מצות ועשו לי מקדש
עיין 'בית המקדש'
פטור נשים ממצוות שהזמ"ג עיין 'זכר ונקבה'
בענין מצוות תפילין עיין 'תפילין'
למה המחטסק עם פרה אדומה נטמא
עיין 'שומאה וטהרה'

תרי"ג מצוות כנגד רמ"ח אבריו ושס"ה גדי
של אדם
מצוות תדירות
לך קל"ב
לך קמ"ו
מחלוקת לגבי האסור בבית כלא וניתן לו יום
אחד חופשה, איזו מצוה יקיים לך קס"ב, קס"ג
בענין זריזין מקדימין למצוות לך קס"ב, קס"ג
בענין מצות הכנסת אורחים

נח נ"ז; לך קכ"ט; וירא קע"ח
העוסק במצוה פטור מן המצוה
לך קס"ג, ק"ע, קע"ג; ויגש שע"ח
האם גבאי צדקה חשיב עוסק במצוה לך קס"ג
אין עושין מצוות חבילות חבילות לך ק"ע
מצוה הבאה בעבירה לך קע"א
אם מותר לאחר המצוה כרי לקיימה אח"כ
בהרור לך קס"ב, קס"ג, קע"א
דיני השבת אבירה לך ק"ב, ק"ג; ויגש ת"ה, ת"ז
עניני הפרשת תרו"מ הנובעים מחיי א"א

לך ק"ב-ק"ד
ההבדל בין הרורות בקיום הפרשת תרו"מ

לך קל"ב
עכו"ם שחרם לך קל"ט

ערל אסור בסיכה ואכילת תרומה

עיין 'ברית מילה'

תורם תרומה שאינו שלו
במה יוצא יד"ח מצוות פרו ורבו
כוונת כל המצוות
מצוה גוררת מצוה
שומר מצוה לא ידע דבר רע

וירא קע"ט; וישב שמ"ח, שמ"ט
מהו לקיים מצוות ביקור חולים ע"י הטלפון
וירא קע"ז
אופני החיוב מצות בקור חולים וירא קפ"ג-קפ"ד
אם צדקה ומשפט הן מצוות שכליות

וירא קצ"א, קצ"ב
צדרי הלאו דלא תחמוד חיי שרה רט"ז
חייב אדם להוליד דומה ברומה תולדות רפ"ו
מצוות הפרשת תרו"מ ויצא רצ"ו
מחלוקת בענין מעשה כספים ויצא רצ"ו
אמצעי לקיים תרי"ג מצוות וישלח ש"ג, ש"ז
ער היכן מצוות כבוד אב ואם

וישלח ש"ה; ויחי תב"ב, תכ"ד
כפרט אחד בענין מצוות הוכח תוכיח את
עמיתך וישלח ש"ט
פרט אחד בענין מצוות הוכח תוכיח את עמיתך
וישלח ש"ט

בימינו מלאכים נבראים ע"י קיום המצוה
וישלח ש"ב, ש"ג
אסור ליקח מצוות בחנם וישלח שכ"ג
אזהרה לבני תורה שלא להגביל מצות פרו
ורבו וישלח שכ"ה

במה סגי קיום מצות פרו ורבו אצל בן נח
מקץ שני, שג"ח
אם ברוך שם כבוד מלכותו הוא חלק ממצוות
ק"ש ויחי תב"ו

מצוות פרו ורבו כגר שנתגייר והיו לו בנים
בגויותרו עיין 'גר'

מצרים

עיין 'שעבוד מצרים'

מצורע

עיין 'שומאה וטהרה'

תעו	משנה	מפתחות	מגיד
	נזק		מקח וממכר
ע"ן 'כספ'			במתנה א"י לחזור לטעון מקח טעות חיי שרה ר"ז עניני מקו"מ ברכישת מערת המכפלה ע"ן 'קנין' דינא דבר מצרא לגבי קנין מערת המכפלה חיי שרה ר"ז
	נחלאות		בענין דבר שלא בא לעולם תולדות רס"ג-רס"ח; ויצא ש' המוכר מחמת אונס מוכר שרה ע"מ לעלות לא"י
ע"ן 'כספ'	נכסים		
ע"ן 'כספ'	נכרי		
ע"ן 'גוי'			משה רבינו ובניו, צפורה אשתו, יתרו ויוכבד אמו
	נח - בני נח		ג' דברים עשה משה מרעו משה רבינו נקרא ראשית פרישתו מאשתו כל דבריו מפי הגבורה לא ניתנה התורה אלא למשה משה זכה וזיכה את הריבם משה נולד מהול משה נטל את כל האורות וכל הכתרים של אדה"ר מה מסר נפשו עבור כלל ישראל
	י"א שב"נ אינו בר תשובה בראשית מ"ד; ויחי ת"נ; ע"ן 'גוי' צדיקים נתמעטו ברורו של נח הדרושים לשבח ולגנאי, זכותו לא הגינה היה מקטני אמנה נח מ"ח-נ"ז, ס"ז, ס"ח נח לא התפלל עבור דורו טעם נפילתו מצדקותו לאחר המבול נח לא למד מוסר השכל ממעשה רשעים נח בעצמו למד תורה אך לא לימד לבניו נח נ"ה, ע"א הדרורות לאחר נח היו מכעיסים את ה' היה גנאי בעיניו להקרא צדיק בן נח נהרג על פחות משו"פ לך ק"ח; מקץ שס"א, שס"ב, ע"ן 'גוי' דין בן נח שאינו פורע חובו לוקח רבית ואונאה בענין חיבת נח עם זפת הנס שנעשה לנח ע"י התיבה היה בדרך הטבע הגדרת צידקתו של נח איזה סוג זכר ונקבה הוכנסו לתיבת נח נח ס"ט, ע"א דין קים ל' בררבי"מ אצל ב"נ אצל ב"נ אין מיתה מתרת ב"נ שרצה למול א"ע לך קכ"ג, קכ"ה; וישלח של"א, ע"ן 'גוי' נח ושם בן נח נולדו מהולים לך קל"ו, קמ"ט, קנ"ו		בראשית ג', ד' בראשית ו', ח' בראשית ח' בראשית כ"ז לך קי"א לך קמ"ו לך קמ"ט, קס"ח לך קס"ז וירא קצ"ד; וישב שנ"ד וירא ר' ע"ן 'גלגול' וישב שנ"ג וישב שנ"ד ויחי תכ"ו אם יוכבד עברה על איסור יהרג ואל יעבור כשים חיבת משה לסכן את חייו במים ויחי תל"ד, תל"ה, תל"ו מה רבינו ס"ל דלא דנין דינא דגרמי ולכן התפלל יחי ראובן ויחי תל"ד, תל"ו, תל"ז
			נגעים
			ע"ן 'טומאה וטהרה'
			נוסח
			ע"ן 'תפילה'

על מה היתה בנויה חיבת נח
אצל ב"נ אזלינן בחר רוב אפי' בדיני ממונות
לך קס"ד
לך קס"ה
האם ב"נ מוזהרים על זנות
בן נח ששבת
האם ב"נ מצווים על פ"ו קודם מ"ת
ב"נ אסורים במפרסת
דין ב"נ אצל האבות
עין 'אבות', עין 'אברהם אבינו'
למה היה צריך להביא ז' זכרים וז' נקבות
נח ע"א

מופתים של עברי אבות
תומאה הותרה בצבור ואיך הוי נס חנוכה
תולדות רס"ח
הנס מנכה מזכויות האדם
על נס שנעשה לכלל ישראל כו"ע
ויחזי תמ"ז-תמ"ח

סדום ועמורה ואנשיהן

תכלית עונש דור סדום ועמורה
פ"י המילים ארדה נא ואראה
וירא קצ"ב-קצ"ג
וירא קצ"א

סוכה

מצותה כל ימי החג בכל יום ויום
לך קמ"ו

סיפור, סיפורי צדיקים

סיפורי מלחמה והשמדה
סיפורי צדיקים כסגולה לאמונת חכמים
אמונת צדיקים
לספר על ניסי השי"ת
בראשית ט"ז
חיי שרה רמ"ג-רמ"ד
חיי שרה רמ"ד

ספירת העומר

מאימתי מתחילין
בראשית כ'

עבודת ה' - עבודה שבכיהמ"ק

כלל גדול ומדרגות בעבודת ה'
כ"ט, ל', ל"א; לך קל"ד; וישלח שכ"א
מי שהוא עובד ה' באמת - ראוי שהטבע יציית
לו
צמצום בעבודת ה'
העובדה התמה הוא להכניע את הרע
הגדרתו של הרמב"ן ז"ל את אופנים השונים
של עבודת ה'
להיות שמח מרעה כשם שהוא שמח מטובה
חיי שרה ר"ח
החסרונות בעבודת ה'
לעבוד את ה' שלא על מנת לקבל פרס ויחי תל"ז
עבודה שכלב
עין 'תפילה'

עבודה זרה, עכו"ם

עונש על מחשבה של עכו"ם וכזה ההנהגה

נחש הקדמוני

למה נתקלל נחש הקדמוני
מנין שאין טוענין למסית
האם היה לנחש דין מסית
נחש הקד' הוא יצה"ר
הסרת זוהמתו ע"י מילה
נחש הקד' הטיל זוהמתו באדה"ר
זוהמת הנחש פסקה בקבלת התורה
נחש הקד' גרם לכישת נעליים
הנחש הקד' התגלגל כראוכן בן יעקב
וישב ש"ג, שנ"א

נס, מופת, פלא, אותות

למעוטי בנס עדיף
מחלוקת הראשונים בענין נסים שנעשו ע"י
צדיקים
אסור להתפלל שיקרה נס
אין כל חדש תחת השמש ואיך יתכן נס
בראשית מ"ג, מ"ז
נסים ביציאת מצרים
נס בתוך הטבע ואצל ישראלנח ס"ז, ס"ח; וירא ר'
לא"א קרא נס בהצילו את לוט
אין סומכין על הנס
דורות ראשונים ודורות אחרונים בענין נסים
מצוה לספר בניסי השי"ת
בדבר שנעשה ע"י נס ודאי לא עביד ניסא
לשקרא
חיי שרה רמ"ה, רמ"ו

מגיד

מפתחות

משנה

תע

נשאה במדת הדין
 בראשית י"א-י"ב
 ישוב סתירה דבעכו"ם כתיב כל באיה לא ישוכן
 ובתשובה כתיב אין דבר העומד בפני תשובה
 עין 'תשובה'
 למה אין הקב"ה מבטל עכו"ם
 נח ס"א, ס"ו
 אלוהיהם על ההרים ולא ההרים אלוהיהם
 נח ס"א
 מה פירוש שקשה להקב"ה להאכיד עכו"ם
 מ"ג קי"ו
 מפני ישראל
 אסור לעשות פעולה של עכו"ם אפילו על מנת
 לבזותה
 ויצא רצ"ו
 ביטול ע"ז ע"י גוי, אשה או קטן
 וישלח של"ב;
 ויגש ת"ה-ת"ו
 וישלח של"ג
 ביטול ע"ז באונס
 במעשה דשכס ביטלו בני"א את העכו"ם טרם
 לקח שלל
 ויגש ת"ה

עדות - עדים

מנין דעד א' נאמן באיסורין
 בראשית מ'; וירא קפ"ט; וישב ש"מ
 דין השוכר עדי שקר
 בראשית ל"ו-ל"ח
 איך נתקיימו מעשה בראשית דהא היו עדים
 הנוגעים
 בראשית כ"ה-כ"ט
 ההורג בשוגג וליכא עדים
 נח פ"ד
 הודאת בעל דין כמאה עדים
 לך צ"ג
 כיצד העדים נעשין זוממין
 ויחי תמ"ד

עושר

סיבת ישוב העולם
 איך השתנה העולם וההשגחה אחרי בריאת
 האדם
 כראשית מ"ד
 כשעת בריאת העולם נבראו ששת ימי המעשה
 כולם מכ"ח שעות
 בראשית מ"ו
 העולם נברא מושלם
 בראשית מ"ז
 עיקר טעם וסיבת בריאת העולם
 עין 'ישראל'
 ענין טעם עצו ופריו שווים
 בראשית מ"ב, מ"ג
 המאמין שהעולם הוא קדמון כופר בעיקר
 בראשית ח'ט'
 הקב"ה מסר לבית דין של ישראל אפילו
 לשנות סדרי מע"ב
 עין 'דין'
 איך נתקיים העולם בלא תורה תחילה ואחר
 שבירת הלוחות
 בראשית ט', י', כ"ח, כ"ט
 העולם חרב בגלל גזל, גילוי עריות ועכו"ם
 נח נ"ח, ס"ג, ס"ד, ס"ה, ס"ו, ס"ז
 שם שד"י והתפשטות העולם
 לך קנ"ו
 עוה"ז ועוה"ב של יע"א ועשו הרשע
 עין 'עקב אבינו', עין 'עשו הרשע'
 עצם הבריאה היתה מדין יששכר וזבולון
 תולדות רע"ג
 יפה שעה אחת בתשובה וכו' מכל חיי עוה"ז
 ויחי ת"ו, ת"ח
 כל זמן שלא נקבר עדיין מקרי עוה"ז ויחי תכ"א
 עולם כמנהגו נוהג
 נח ס"ו; חיי שרה רמ"ה

עולם ובריאתו, בריה, עוה"ב,

טבע, עוה"ז

ענין ביטול העולם וחורבנו, קללת האדמה

בראשית ג', ד', מ"ב, מ"ג
 בראשית ח'ט'
 חידוש העולם
 בריאת העולם במחשבה תחילה
 בראשית י"ד-ט"ו
 הסברים שונים ממה נברא העולם

בראשית י"ב-י"ד
 בראשית מ"ב
 תכלית כל הבריאה
 עיקר בריאת העולם בלא מנוחת שבת

בראשית מ"ה
 לפני בריאת העולם היה הקב"ה בונה עולמות
 ומחריבן
 בראשית י"ט-כ"א

עכו"ם

כמוכן של גוי מן אוה"ע
 עין 'גוי'
 כמוכן של פולחן
 עין 'עבודה זרה'

עין רעה

חשיבות הענין להצניע את הטוב
 וירא ר"ה, ר"ו
 צ"ט ממאה מתים מעה"ר
 ויחי תנ"ה

עמלק ומחייתו, המן הרשע

עמלק והמן קל"י עשו
 וישב של"ט

צדיק רודה במעשה בראשית וכל הטבע

כראשית כ"ז; לך קצ"ו

הקב"ה ברא את העולם בשביל צדיקים

כראשית כ, כ"א

צדיקים נתמעטו בדורו של נח

ע"ן נח'

צדיק מושל ביראת אלוקים

כראשית כ"ז

כח ספורי צדיקים

רגלי חסידיו ישמור וירא ר"ג; חיי שרה רכ"ה,

רכ"ו, ר"ל; וישב שמ"א, שמ"ה

חסידים הראשונים היו מתאווים להביא קרבן

חטאת וירא ר"ג; חיי שרה ר"ר; וישב שמ"ה

צדיקי במיתתן קרויין חיים, גופן נשאר בשלימות

חיי שרה ר"ר; ויחי ת"מ, תג"ד, תג"ה, תג"ו

ההבדל בין צדיק לחסיד

חיי שרה ר"ר

אין קוברין צדיק אצל רשע

חיי שרה ר"ח; ויצא רח"צ

צדיק יצ"ט שופטן

ממונם של צדיקים חביב עליהם תולדות רס"ב;

וישאל ש"כ, שכ"ב-שכ"ד; ויגש שצ"ח

צדיקים הראשונים היו מתבודדים בהרים

ויצא רפ"ו, רפ"ח

הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים ויצא רח"צ

זכות הצדיקים מגיין על כל הרוד, מיתח

צדיקים מכפר נח מ"ט; וירא קצ"ב

צדיק אמת משפיע חיים ועושר

נח נ; וירא קצ"ו; וישלח שי"א

צדיקים מוסרים נפשם לחינוך של תורה נח נ"ה

איך שותל הקב"ה צדיקים בכל דור דהא

יש בחירה נח ס"ח, ס"ט

יש לעשות רצון צדיק בחמימות נח ע"ו

צדיק השוכן בא"י לך צ"ב

נקרא צדיק אם לא פגם בברית לך קמ"ג

האם יאמין האדם שאומרים לו שהוא צדיק וירא קע"ט

צדיקים מצטערים רק על ענינים רוחניים

וירא קפ"ב-קפ"ג; ויחי תמ"ו

תיו על מצחן של צדיקים וירא קצ"ג

צדיקים גמורים ובעל"ת חיי שרה רכ"ב-רכ"ג; ע"ן 'חשובה'

ממון צדיקים בעוה"ז כדי שיוכלו לקיים

מצוות וישלח ש"י-שי"א, שכ"ג

צדיקים אינם מבקשים מותרות וישלח ש"י-שי"א

צדיקים אינם בעוה"ז וישלח שי"א

צדיקים אינם יכולים לחיות בדורות של רשעים

כראשית כ"ה; ויחי תמ"ו

משביעין חינוך במעי אמו להיות צדיק ויחי תכ"ד

כשם שצדיקים חסידים הם כן בהמתן חסידות

הן חיי שרה ר"ל, רל"א, רל"ט, ר"מ, ר"ג; ויגש

שצ"ה, שצ"ח

צמצום

ע"ן 'עבודת ה'

ציצית - טלית, ט"ג, ט"ק

מצותה ניתנה לא"א

לך ק"ה-ק"ח

חיובו משך כל היום ויום יום

לך קמ"ו

מצוות ציצית אצל נשים

ע"ן 'זכר תקבה'

קרח ועדתו, מחלוקת, פירוד,

דתן ואבירם

למה נרחה קורח מלהיות כהן גדול ויגש ת"ז

כל העדה כולם קדושים, הסבר הענין ויגש ת"ז

מחלוקת והשכינה ע"ן 'שכינה'

פירוש הלכות יסוד הגלות ויחי תכ"ט

קידוש ה' - חילול ה'

אם ה' היה נותן התורה מיד עם בריאת העולם

לא היה קרה"ש

כראשית ט'

השבת אבירה לעכו"ם היכא דאיכא קדה"ש

לך ק"ז

קדה"ש אצל דורות הראשונים

לך קנ"ד; וישלח ש"כ-שכ"א

קידוש השם בעשרה

לך קע"ד

קידה"ש בחנוכת המשכן

לך קע"ד

בימינו קידה"ש

לך קע"ה-קע"ו

חילול ה' מחמת ממון

תולדות רס"ב

המוסר א"ע על קדה"ש אינו מרגיש יסורים

וישלח ש"ל

קידושין, גט, חתונה, זיווגים, אירוסין,
שידוך, יבום, נישואין

בענין עזר כנגדו בראשית ל"ה-ל"ו
מותר לגרשה אפילו הקדיחה תבשילו

בראשית ל"ח
אסור לקדש אשה עד שיראנה וכלי עשרה
לך צ"ב; חיי שרה רכ"ו, רמ"ו
מותר לצאת לחו"ל לישא אשה

חיי שרה רכ"ח, רכ"ט
האם האב יכול למחות בכנו לישא אשה שהוא
חפץ חיי שרה רל"ג, רל"ד
ימהרנה לו לאשה ואח"כ ילמד תורה

חיי שרה רל"ח
שליחות בקידושין (אליעזר עבד אברהם)
חיי שרה ר"מ-רמ"ב
עניני קידושי קטנה שהלך אביה למדה"י

חיי שרה רמ"ב
המקדש אשה ע"י שליח צריך להתענות
חיי שרה רמ"ב
מנהג שלא לאכול המחוננים זה אצל זה עד

חיי שרה רמ"ג
גמר השידוך לטובה
חיי שרה רמ"ג
קידושי קטנה שמת אביה
חיי שרה רמ"ו
כלה בלא ברכה אסורה לבעלה
חיי שרה רנ"ה
בענין נותנים לכתולה י"ב חודש
תולדות רנ"ה
למה צריך י"ב שיטין בגט
וישב של"ט
בגט מזכה מוריד דמעות
וישב של"ט
חזור ומקדש אשתו כשקם לתחיה רק אם
נקבר אחר מותו
ויחי תכ"א
בנותן גט על תנאי והתנאי הוא ענין נקמה
ויחי תמ"ה-תמ"ו

קידוש החודש

ראיית הירח למי מסור, קביעתו, קיה"ח למי
מסור בראשית ב'

קין והבל

איך קין הרג להבל בראשית מ"ז
תפקידם של קין והבל בכריאה תולדות ער"ב
קין ממזר היה וישב ש"ג, שני"ב
ראובן נשמת קין, הבל נשמת יעקב ורחל
עין 'ראובן', 'ע"א', 'אבות'

קין והבל ידעו כל התורה כולה וישב שג"ג
המצרי שמשה הרגו היה נשמת קין ונתקן
וישב שג"ג-שג"ד

קליפה - כשפים

בכריתת הערלה מסחלקת הקלי' נגה לך קמ"ב
קליפה דקה וקליפה קשה לך קמ"ג
הקליפה נכנעת בפני שומר הכרית

חיי שרה רל"ב
קליפה חיצונה עיין 'עשו'
סיפורים בענין כח הכשפים ויגש שפ"ד, שפ"ה

קללה, מי שפרע

אסור לקלל אפי' לאדם רשע נח נ"א
קילת הארץ עיין 'עולם הזה', 'המא'
מי שאינו עומד בדיבורו סימן שאין לו יראת
שמים ומקללין אותו נח נ"ט
בענין מחוסרי אמונה נח נ"ג
היין הביא קללה לעולם ואיך זכה שמקדישין
עליו השבת עיין 'שבת'

קנין

בחו"ל אין קנין לישראל לך ק"ב
איך הוי קנין לא"א בארץ ישראל לך קנ"ג
צורת הקנין בישראל ובעכו"ם חיי שרה רט"ז
ביאור קנין מערת המכפלה ע"י אברהם אבינו
חיי שרה רט"ז-רי"ט

למה כתוב בשדה עפרון לשון קנין במקום
מש"כ ויקם שדה עפרון חיי שרה רי"ז-רי"ט
הגדרת נכסי וקניני עכו"ם חיי שרה רי"ז-רי"ח
קנין פירות בא"י לכנעני לך קנ"ג
קנין דבר שלא בא לעולם עיין 'מקח וממכר'

קרבנות - זבחים

קרבן עולה בא על מחשבה וירא ר"ג-ר"ד
כל הקרבנות כולן לצרכיהן של ישראל וירא ר"ג
מקריב קרבן צריך להיות מטוהר מעוה"ז
ויגש ת"ז
בכל הקרבנות לא נזכר שם אחר מלבד השם
המיוחד עיין 'שמותיו של הקב"ה'

מגיד

מפתחות

משנה

תפכ

קרבנות דוחין שבת
החוטא והקרבן

ע"ן 'שבת'
ע"ן 'חמא'

רכים, רוב, ריבוי

אין רבוי אחר רבוי אלא למעט בראשית י"ד
הלכה כרכים לך ק"מ, קמ"א; מקץ שנ"ח
רוב נגד עכינאי ואחרי רכים להטות תולדות רנ"ו
יחיד נגד רכים וישב שמ"ג
הריבוי הוא הברכה וישלח שכ"ה

רחמים - מדת הרחמים

היתכן שמדת הרחמים גרועותא היא בראשית י"א
הקדים הקב"ה מדת הרחמים למדה"ד בראשית
י', כ"ה, מ"ד; לך ק"ג; וישב של"ט; ויחי ת"ג
ע"י הפריעה מהפכין דין לרחמים לך קמ"ג
שבת ומידת הרחמים ע"ן 'דין'

רשעים - רשעות, רע, פושעים

ויהי חושך אלו מעשיהם של רשעים

בראשית י"ח-י"ט
רשעים יכולין לחזור בתשובה בראשית כ'
רשעים מתגלגלין לשקצים ורמשים בראשית כ"ה
לקראת דורו של נח הרשעים היו הרוב
בראשית כ"ה
אדם נהיה רשע בגלל איזה חסרון בלירתו
בראשית כ"ח

סיבות למה ברא הקב"ה רשעים

בראשית כ'; נח נ', נ"ד
לפעמים מאריך אף לרשע שעתיד לצאת ממנו
בן הגון נח נ"ב
רשעים מפריעים לצדיקים בעבודת ה' נח נ"ד
משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה
מחייב משום כ' רשעיות נח נ"ח
למה נקרא העורב של נח בשם רשע
נח ע"ה, ע"ו

מקום של רשע גורם לירידה רוחנית

לך צ"ב, צ"ג; ויחי תמ"ו
כל זמן שנמצאים רשעים אין דבורו של
הקב"ה בא אצל אדם לך צ"ט
סור מרע ועשה טוב לך קמ"ד, קס"ו, קס"ח

תיו על מצחן של רשעים
איך צריך להתפלל על הרשעים
צדיק נאסף עם הרשע בגלל מדת הדין ע"ן 'דין'
רשעים יצה"ר שופטן תולדות רנ"ו

וירא קצ"ג
וירא קצ"ה
צדיק נאסף עם הרשע בגלל מדת הדין ע"ן 'דין'
תולדות רנ"ו

אסור להסתכל בפני אדם רשע
תולדות רע"ו; ויגש ש"פ-שפ"א, שצ"ו, ת"ד
מטבע העולם שהרשע שונא לצדיק

וירא רפ"ח, רצ"ט
וירא רצ"ז
וישלח ש"ג, ד"ט
וישלח ש"י, ש"א

מרשעים יצא רשע

וירא רפ"ח, רצ"ט

התגרות ברשעים

וישלח ש"ג, ד"ט

שלוות הרשעים בעוה"ז

וישלח ש"י, ש"א

להמנע מלדבר עם אנשי רשע ולהתרחק מהם

ויגש שפ"ט, ש"צ

מפני הרעה נאסף הצדיק

ויחי תמ"ו

רשעים בארץ ישראל

ע"ן 'ארץ ישראל'

הקב"ה משלם לרשע בעוה"ז להאבירו מעוה"ב
ויחי תכ"א

שואל המלך

לא זכה לכון אליבא דהלכתא וישב שמ"ג

שבועה

ענין השבועה שהשביע יע"א את עשו הרשע

תולדות רס"ד-רס"ה

בענין שבועת אונסין

תולדות רס"ד-רס"ה

שבועה בעכו"ם לענין כל יחל קודם מ"ת

תולדות רס"ה

שבועה שמשביעין לעוכר כמעט אמו ע"ן 'צדיק'
בענין השבועה שהשביע יע"א את יוסף

ע"ן 'עקב אבינו (אבות)'

שבטי ק"ה

ראובן בן יעקב

בענין וישכב את בלהה פלגת אביו

וישלח של"ו-של"ח; ויחי תל"ו

הסבר המדרש דאילו ידע ראובן שהתורה תכתוב
עליו היה מוליך את יוסף על כתפיו וישב שמ"ו
איך היה יכול ראובן להבטיח חזרת בנימין

וישב שמ"ט, שנ"ד

למה דוקא ראובן זרק את יוסף לבור

וישב ש"נ-שנ"א; ויחי תל"ו-תל"ח

נר חנוכה ודודאי ראובן

וישב שנ"ב-שנ"ה

ראובן היה נשמת קין

וישב ש"ג-שנ"ג

פי' דברי ראובן "את שני בני תמית"

וישב שנ"ד

שמעון ולוי בני יעקב

הסבר מעשיהם של שמעון ולוי

וישלח שב"ט-ש"ל; ויגש שע"ג

התנהגותם בענין ביטול עכו"ם בלקיחת שלל

במעשה שכם

ע"ן 'עבודה זרה'

יהודה בן יעקב

איך ידע יהודה שאף ביכום שייך דין קטלנית

וישב שמ"ח

למה נשבע יהודה ליע"א בענין בנימין דהא היה

יכול לקרוא לו אסון

וישב שמ"ט

למה חזר יהודה מהצעתו שכולם יהיו עבדי

יוסף

יהודה עשה גבורות נוראות במצרים

ויגש שע"ו

הסבר דברי יהודה כי כמוך כפרעה

ויגש שע"ב, שע"ו-שע"ז

יוסף הצדיק

משל ביצרו והכניע את קליפת מצרים

בראשית כ"ז-כ"ח

חטא שמל את המצרים

לך קב"ח

יוסף הצדיק היה שומר הברית

חיי שרה רל"א; ויגש שפ"א

מדוע נכנעו מלכי כנען שכראו את כתרן של

יוסף

חיי שרה רל"ב; ויחי תכ"א, תמ"א

שבטי ק"ה הם כנגד י"ב צירופי הוי'

ע"ן 'שמותיו של הקב"ה'

בענין יוסף להבה

וישב של"ט

יוסף תפארת ויסוד וענין בן זקונים

וישב ש"מ-שמ"א

הסבר ענין דיבה הרעה שדבר יוסף על אחיו

ויש ש"מ, שמ"א; ויחי תל"ח

הסבר הענין שאכלו השבטים אבר מן החי

וישב ש"מ-שמ"א

הסבר ענין הצלחת יוסף הצדיק

וישב שמ"ג

הקב"ה השגיח על יוסף באופן מיוחד

וישב שד"מ-שמ"ו

פירושים שונים של "לעשות מלאכתו"

וישב שמ"ו-שמ"ז

תוכן המחלוקת בין יוסף לבין השבטים בענין

מלחמת היצר

וישב שמ"ז

הסבר למה זרקו את יוסף לבור נחשים ועקרבים

וישב ש"ג; ויחי תל"ח

יוסף היה לו נשמת הבל

וישב שנ"א, שנ"ד

טבוח טבח והכין, הכין להם סעודת חנוכה

וישב שנ"ה

יוסף סבר דהאבות לא יצאו מכלל ב"נ

וישב שנ"ו; ויחי תמ"ו-תמ"ז, ת"ג

מחלוקת יוסף ואשת פוטיפר

וישב שנ"ו; מקץ שנ"ט

למה לא שימש בשני רעבון

מקץ שנ"ז-שנ"ח

יוסף שמר שבת במצרים

מקץ שנ"ח; ויגש ש"פ

הסבר דברי יוסף גם עתה כדבריכם כן הוא

מקץ שס"א-שס"ב

השבטים חזרו בהם משיטתם להאשים את יוסף

והתודו על כך

מקץ שס"ב-שס"ג

למה רצה יוסף להתאפק עוד ולא הכיר א"ע

לאחיו

ויגש שע"ז-שע"ח

למה לא הודיע יוסף לאביו שהוא חי

ויגש שע"ז-שע"ח, שצ"ז

למה לא היה יכול להתאפק יותר

ויגש שע"ח

למה הזכיר יוסף לאחיו את ענין המכירה

ויגש שע"ח, שפ"ב

סיבת התפארותו של יוסף שנהיה ארון ומושל

ויגש שפ"ב-שפ"ג

הסבר עיניכם רואות ומה הראיה שבדבר

בלשה"ק

הורתו של יוסף היתה במעי לאה

ויגש שפ"ה

יוסף למד ממלאך גבריאל ע' לשון

ויגש שפ"ח

האיך הטיל יוסף קנאה חדשה בין אחיו כשנתן

לבנימין יותר

ויגש שצ"ז-שצ"א, שצ"ג

איך יתכן שלא צייט יוסף במחלוקתם דהא

יהודה היה ראש סנהדרין

ויגש שצ"ב

יסוד טעות השבטים בנוגע ליוסף

ויגש שצ"ג-שצ"ד

עגלות יוסף ועגלות פרעה

ויגש שצ"ו, שצ"ח-שצ"ט

יוסף הצדיק היה ענו והסתיר את מעשיו הטובים ויגש ת"ד-ת"ה וילקט יוסף את כל הכסף, ענין ביטול עכו"ם עיין 'עכו"ם' מה נהיה לפתרון חלום בענין רעב במצרים אחרי ביאת יע"א למצרים ויגש ת"ז, ת"ח, ת"ט מה היתה מטרת העברת העם לערים ויגש ת"י אסנת אשת יוסף ויחי תכ"ה למה אמרו השבטים שקר ליוסף ויחי תמ"ג-תמ"ד מה היתה כוונת השבטים שהציעו א"ע להיות עבדים ליוסף ויחי תמ"ג-תמ"ד הסבר הפחד והחשד של השבטים שיוסף ינקום בהם אחרי מות יע"א ויחי תמ"ב-תמ"ג האם מחל יוסף לאחיו ויחי תמ"א-תמ"ב מי מיוצאי מצרים עוד הספיק להכיר את יוסף וענין השכועה שהשביען לפני צאתם ממצרים ויחי תמ"ג-תמ"ד עצמות כל השבטים הועלו ממצרים ויחי תנ"ה הסבר הענין שלא שלט ביוסף עיה"ר ויחי תנ"ה בענין קבורת יוסף הצדיק ויחי תנ"ה-תנ"ו יוסף מסר את נפשו שלא לשנות את שמו ויחי תנ"ו, תנ"ז חטא מכירת יוסף ועשרה הרוגי מלכות עיין 'חמא' יוסף כנגד השם הרביעי עיין 'שמותיו של הקב"ה' **בנימין** הכין נולד בנימין וישלח של"ד, של"ה חמש חליפות שמלות וג' מאות כסף של בנימין ויגש ש"צ, שצ"א, שצ"ג **שבת - שמיטה** טעם למה קוראין לשבת ראשונה שבת בראשית בראשית בענין אינו יודע מתי שבת איך ינהג בראשית ג' כעד שמירת שבת יקבל אדם נחלה בלי מצרים בראשית י"ג, י"ד דין אמירה לעכו"ם בשבת עיין 'איסור והיתר' קריאת סיפורי מלחמה בשבת בראשית ט"ו בענין מחלוקת ב"ה ובי"ש לגבי סעודת שבת בראשית ל"א

שבת נבראה מכ"ח שעות וכ"א נתן ד' שעות בראשית מ"ו מרת הדין ומדת הרחמים בשבת עיין 'דין' מהו הדבר המיוחד שבשמירת שבת אצל בני ישראל בראשית כ"ט-ל' מה נשתנה אחרי בריאת השבת בן זוגו של אדם בראשית מ"ד עיקר ענין מנוחת השבת ניתן לישראל בלבד בראשית מ"ה שבת גורמת לתשובה בראשית מ"ה החובל בשבת וירא קע"ט שמיטה וצירופי הוי' ב"ה וישב של"ט מה גורם זלזול בשמיטה וישב של"ט שחיטה בשבת מקץ שנ"ח, עיין גם 'איסור והיתר' **שינוי - שינוי במנהג, לשון, מלבוש** אין שום שינוי כלפי הקב"ה ח"ו בראשית י"א שינוי הטבע אצלנו הוא נס נח ט"ז-ס"ח שלא לשנות ממנהג המקובל וירא ק"צ; ויגש ת"א; ויחי תכ"א, תכ"ד **שכר ועונש - גן עדן, גיהנום** האם גם בעל חי צומח מקבלים שכר ועונש בראשית כ"א-כ"ב; נח פ"ה-פ"ו אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה בראשית י"ד, מ"ד; ויחי תמ"ד-תמ"ה ענין שכר לצדיקים ועונש לרשעים בעשרה מאמרות ח"י שרה רכ"א עונש על כיבוד אב ואם ויצא רצ"ד פורץ גדר ישכנו נחש ויחי תל"ח עונש המחלל שבת ושכר שומר שבת ויחי תל"ט אופני העונש מן השמים רח"ל בראשית ל"ה-ל"ז האם גם בעל חי צומח חיבים בעונש ומקבלים שכר בראשית כ"א-כ"ב; נח פ"ה עונש לא בא אלא לאחר מתן תורה לך קי"ב, קמ"ה גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה לך קכ"ג, קל"ב אין גיהנום לעולם הבא וירא ק"פ

שליחות לעבד (אליעזר - א"א) חיי שרה רכ"ז,
 רכ"ח, ר"מ-רמ"א, רמ"ח-רמ"ט
 בענין שליחות לקדש אשה חיי שרה ר"מ-רמ"ב
 שלוחי מצוה אינן ניזוקין
 וישלח ש"ב; וישב ש"מ, ש"ט
 שליח שמת במהלך שליחותו וישב ש"ז-ש"ח
 שלוחו של אדם כמותו ויגש ש"ה

הוצאת החמה מנרתיקה עונש לרשעים
 וירא ק"פ, קפ"ב
 שנת עונשין לפני ולאחר מתן תורה
 וירא קפ"ז-קפ"ח
 ב"ד של מטה עונשין משנת י"ג, וב"ד של
 מעלה משנת עשרים חיי שרה ר"ט
 לפום צערא אגרא לך קמ"ז

שכינה

שלימות - תמימות
 בענין שלימות בבעל חי ובאדם בראשית ז'
 השלימות נחסרת ע"י הוספה או גרעון
 בראשית מ"ז
 עניני שלימות ותמימות בכרית מילה לך ק"ב,
 קכ"א, קמ"ה-קמ"ו, קנ"ג, קנ"ו
 שלימות ניתן להשיג כדיבור חברים לך קמ"ו

בקבלת התורה השכינה ירדה לשכון על הארץ
 בראשית מ'
 השכינה שורה בישראל לך קמ"א
 השכינה שורה מתוך שמחה ודוקא
 וירא קע"ז-קע"ח
 הדבוק בהקב"ה ותורתו רואה את פני השכינה
 חיי שרה רמ"ז
 נשי עשו סילקו את השכינה תולדות ער"ב
 השכינה שרויה בין איש לאשה עיין זכר ונקבה'
 השכינה עומדת מראשותיו של החולה

שמותיו של הקב"ה

למה בכל מעשה בראשית מוזכר רק שם
 אלקים בראשית מ"ד
 שבת ק' מאחדת שם הוי' עם שם אלקים
 בראשית מ"ד

וישב שד"מ
 האם ירדה השכינה למצרים עיין 'שעבוד מצרים'
 קיימות כמה דרגות אור השכינה ויגש שפ"ו
 אין השכינה שרויה אלא על המשפחות
 ויגש שפ"ו
 המיוחסות בישראל ויגש שפ"ז-שפ"ח
 אופני צירוף השכינה ויגש שפ"ז-שפ"ח
 אין השכינה שורה מתוך עצבות ויגש שצ"ט, ת"ב
 אין השכינה שרויה בישראל אלא בשם אחדות
 ויחי תי"ט, חמ"ג
 מחלוקת גורמת סילוק השכינה ויחי תי"ט, ת"ל

שליח - שליחות

דין שליח לדבר עבירה
 בראשית ל"ח; לך צ"ו; ויצא רצ"ד
 בענין שליחות העורב ע"י נח נח ע"ב-ע"ה
 מה נשתנה שליחות העורב משליחות היונה
 נח ע"ג, ע"ה-ע"ח
 לך ק"ה
 בני"א שלוחי דרחמנא
 מצוה בו יותר מבשלוחו

דין שליח לדבר עבירה
 בראשית ל"ח; לך צ"ו; ויצא רצ"ד
 בענין שליחות העורב ע"י נח נח ע"ב-ע"ה
 מה נשתנה שליחות העורב משליחות היונה
 נח ע"ג, ע"ה-ע"ח
 לך ק"ה
 בני"א שלוחי דרחמנא
 מצוה בו יותר מבשלוחו

שמחה

גודל מדרגת השמחה וירא קע"ז-קע"ח
 עניני שמחה בקנין תורה עיין 'תורה'
 בענין שמחה של מצוה ויגש ת"ב

לך קכ"ג; חיי שרה רכ"ו, רכ"ח
 לך קכ"ב-קכ"ג, קס"ב
 עיין 'מלאכים'
 שליחות במילה
 שליחות המלאכים

אין השכינה שרויה אלא מתוך שמחה דוקא
ע"ן 'שכינה'

שמירת הברית

כל הנוטר ברית ק' נותנים לו כח וממשלה
בראשית כ"ז; חיי שרה רל"ב
שומר ברית נכנעים לפניו לך קכ"ד; חיי שרה רל"ב
מי שלא פגם בברית נקרא צדיק
לך קמ"ג; חיי שרה רל"ב
אין חסיד אלא מי שנוטר ברית
חיי שרה ר"ל-רל"ב
בענין איסור להושיט יד למטה מטיבורו
חיי שרה רל"ב-רל"ג
נוטר הברית פניו מאירות ויגש שפ"א
שכר ועונש של שומר הברית ומחללו
ע"ן 'שכר ועונש'

**שעבוד מצרים, פרעה, מצרים,
שעבוד מלכויות**

דור המדבר לא נצרכו להעביר עור הפריעה
לך קמ"ג
למה נענשו מצרים דהא השי"ת צוה ואתם
להעיד את ישראל לך ק"ב-ק"ד; ויחי תי"ז
למה נענשו בני אברהם בגלות דהא הוא לכר
חטא באומרו במה אדע לך ק"ג-ק"ד
כל זמן השעבוד היה פ"ו שנים לך ק"ג
מנין שנות שעבוד המצרים
לך קי"ג; ויגש שפ"ח, תי"ב-תי"ג; ויחי תמ"ו
במצרים היתה הדעת בגלות וישב ש"מ
מדוע היה חייב פרעה לדעת כל הלשונות
ויגש שע"ב-שע"ג

למה לא למד פרעה לשון הק' מיוסף בסתר
ויגש שע"ד
אם ירדה השכינה למצרים למה לא היה משה
יכול להתפלל בתוככי מצרים ויגש שפ"ו-שפ"ז
טומאת מצרים לא סבלה ישיבת יע"א בה
ויחי ת"כ
שכט לוי לא נשתעבד ויחי תמ"ו
שעבוד בפה רך ויחי תמ"ו

פרעה לא הניחם לעלות ולקבור את יעקב
אבינו בא"י ויחי תי"ז-תי"ח
השלמת שנות גלות מצרים ע"י קושי השעבוד
ויחי תכ"ז-תכ"ח
פרעה לא צוה למיילדות להרוג את הזכרים
בידים ממש ויחי תל"ה
למה זכו המיילדות לבתי כהונה וכו' דהא היו
מחיכות מדינה ליהרג ולא לעבור על רציחת
העוברים ויחי תל"ה
סוגות המכות שנעשו למצרים וירא קצ"א

תאוות

הכובש תאוותיו נעשה מושל על כל היצירה
בראשית כ"ז
תאוות מביאות לבנים רעים מגלוי עריות
בראשית כ"ח
התאוות מוציאות את האדם מן העולם
בראשית ל"ג
העינים הן סרסורי התאוה ולכן מלאך המות
הוא מלא עינים בראשית ל"ד
רוכב בנ"א רודפים אחרי התאוות נח נ"ט
צדדי הלאו דלא תחמוד ע"ן 'מצוות'
למעט תאוות ע"י ברית מילה
לך קל"ב, ע"ן 'ברית מילה', לך ק"מ, קמ"ט, קכ"ב

תנאי

תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית
בראשית ג', כ"ה-ל'
תנאי בכרכת יצחק ליעקב תולדות רפ"ג
תנאי בבקשת יע"א ע"ן 'אבות' (יע"א)

תורה, מעמד הר סיני, קבלת התורה,
ס"ת, שני לוחות הברית, עשרת הדברות
אם אין תורה לא צריך עלמא בראשית ד'
חיוב לקיים התורה בראשית ד'
מה יקרא אם לא ילמדו ישראל תורה רגע אחד
בראשית ט'
למה לא ניתנה התורה מיד עם בריאת מעשה
בראשית ט' בראשית ט'

דרכיה דרכי נועם
 לנערץ סוף התורה בתחילתה
 מהו עין היד החזקה בשבירת הלוחות
 בראשית ג' ד'
 שבירת הלוחות מה היתה הסיבה
 בראשית י"א, י"ט
 למה לכתחילה לא נתן השי"ת את הלוחות
 השניות
 תוצאת שבירת הלוחות
 התורה תבלין נגד יצה"ר
 בראשית ל"ג; נח פ"ב, פ"ג; חיי שרה רי"א
 טענת המלאכים וטעם למה לא הניחו את
 התורה בשמים
 בראשית ל"ט, מ'; לך קמ"א
 תורה נקראת ברית
 בראשית כ"ח, כ"ט
 אור התורה זורח מאור הגנוז
 עיין 'אור הגנוז'
 אימתי ניתנה התורה ואימתי עשרת הדברות
 בראשית כ"ח
 בקבלת התורה תלוי כל הבריאה
 בראשית כ"ח-ל'
 השכינה ירדה בקבלת התורה
 בראשית מ'
 ע"י התורה תצא התורה מאור
 בראשית מ'
 איך ראוי ללמוד תורה
 בראשית מ'
 אם אין קמח אין תורה
 נח פ"ב
 אחרי ביאת המשיח ילמדו תורה לשמה
 עיין 'נאולת ישראל'
 משעה שהתינוק יודע לדבר אביו מלמדו תורה
 נח פ"ב
 בענין שלשה שאכלו על שלחן אחד
 נח פ"ב-פ"ג
 כיטול תורה של חצי לילה גרם שעבוד מצרים
 לך ק', ק"א; וישלח ש"כ
 יהושע בן נון נענש על כיטול תורה
 לך ק"א; וישלח ש"ט-ש"כ
 הסבר תלמוד תורה כנגד כולם
 לך ק"ט, ק"י
 מתי אמרינן גדול הלימוד המביא לידי מעשה
 לך ק"י
 משנת נ"ב לאברהם התחילו ב' אלפים של
 תורה
 לך קמ"ג
 תורה דומה לכפיפה, שלמה עשה לה אונים
 לך ק"ם

בקבלת התורה פסקה זוהמת הנחש

לך קס"ג-קס"ד
 מחלוקת תנאים אם ח"ו תשתכח תורה מישראל
 וירא קפ"ה
 איך הוי תורת אמן, הא אשה פטורה מת"ת
 וירא ק"צ

עיקר התורה נמסרה בקבלה עניני קבלה

בהוראה
 וירא ק"צ
 צריך שיכתת רגליו על דברי תורה
 וירא ר"ז
 תינוך במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה
 חיי שרה ר"ט-ר"י; ויחי תכ"ד

כל המקיים את התורה מעוני
 ויצא רצ"ה
 קב"ה ואורייתא קשורים זה בזה

חיי שרה רמ"ז; וישלח שי"ג
 אין התורה נקנית אלא בשמחה
 ויגש ת"ב
 תורה מציון דוקא
 ויגש ת"ב; עיין גם 'ארץ ישראל'
 ללמוד תורה ע"מ לקיים דוקא
 ויגש ת"ג

ההסכם יששכר וזבולון דוקא למי שאינו זוכה
 לב' שלחנות
 ויחי תל"ז-תל"ח

את ה' אלוקיך תירא לרבות ת"ח
 בראשית י"ד
 בת"ח יש בחי' משה רבינו
 בראשית ד'
 הקב"ה עשה חברה לת"ח שלא יהיו שוממין
 נח נ'

ראוי שמעשה בראשית ישתעבדו לת"ח
 נח נ"ח
 אסור לעשות אנגריא בת"ח
 לך צ"ט-ק'

ת"ח הלומד תורה לשמה בדביקות אין נותנין
 לו לבטל תורה בשביל קיום מצוה
 לך ק"ט

ת"ח ראוי שיהנה מיגיע כפיו
 תולדות רס"ב
 אצל ת"ח ההנהגה היא ניסית
 וישלח שי"ג

קטגוראיה בת"ח בעיקבתא דמשיחא
 ויחי תל"ד
 ינחא ל' לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא

ליעבד ע"ה איסורא רבה
 לך צ"ה
 לבוא לחכמה עילאה
 לך צ"א

הרוצה להחכים
 לך צ"א-צ"ב
 אורייתא מחכמה נפקת
 לך קמ"ג

חכמה מפוארה בכלי מכווער
 חיי שרה ר"ח
 אין זקן אלא מי שקנה חכמה
 חיי שרה רכ"י

חכמת מסקן בזויה אימתי יכול אדם לומר
 מסקן
 מקין שנו"ח
 תוכחה

מגיד

מפתחות

משנה

תפח

תפילה

מצותה ניתנה לא"א

לך ק"ה-ק"ח

תפילה, תחינה, בקשה, נוסח התפילה, ש"ץ, הלל

טעם תקנת אנשי כנה"ג ג' הברלות לך קע"ג
תפילת רבי על אנטונינוס וירא ק"פ-קפ"א
מה מהני תפילת א"א על אבימלך

וירא קצ"ח-קצ"ט

תפילה היא עיקר לכל הישועות וירא קצ"ט

וירא קצ"ט-ר'

כח תפילת הצדיקים וירא ר"א; ויצא רצ"ט

תפילת החולה על עצמו וירא ר"ב

תפילה צריכה כוונה וירא ר"ב

להדר אחרי ש"ץ שהוא צדיק בן צדיק

תולדות רנ"ה-רנ"ו; ויצא רח"צ-רצ"ט

למה תפילת ערבית רשות ויצא רפ"ח-רפ"ט

מאן דצלי צלותא בעי לפרשא מלוי כדקא יאות

וישלח שי"ג

פרטי ההכנה לתפילה וישלח של"ד

הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים עיין 'צדיק'

וירא רפ"ח-רפ"ט

בענין פטור מתפילה וירא רפ"ח-רפ"ט

אין אומריין הלל על הנס שבחזן לארץ עיין 'נס'

תרבות רעה

עיין 'חטא'

תשובה - בעל תשובה

אל יתייאש א"ע מן התשובה בראשית כ'

הקב"ה ברא תשובה בכדי שישוכו אליו ית'

בראשית כ'

בראשית כ', מ"ו

מקור התשובה בעל תשובה הוא ככריה חרשה

בראשית כ"א; חיי שרה ר"א

האם מצד הדין מועילה תשובה

בראשית מ"ד-מ"ה

על תשובה הוא מבחי' הולך משא"כ מלאך

נח פ"ד

. יג, בלין בתשובה לכני נח נח נ"ז-נ"ח

הברל לפני תשובה ואחרי תשובה לגבי

וח לו לאדם שלא נכרא נח פ"ד

המוליד ממזר אין לו תשובה עד שימות

הממזר

כהשוואה לבע"ח - תשובת הפושעים

חיי שרה רכ"ב-רכ"ג

סופן של ישראל לחזור בתשובה ויחי תל"ג

השב בתשובה צריך לעשות תשובת המשקל

ויחי חמ"ד

מי שחטא נגד חבירו צריך לפייסו ויחי חמ"ט

בע"ח יש לו פרנסה עיין 'פרנסה'

יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל

חיי העולם הבא עיין 'עולם ובריאתו'

מלאכים אין להם תשובה עיין 'מלאכים'

תורה

פרשת בראשית

א': א' בראשית ברא אלקים

בראשית ד'ו', י', ט"ו

א': ה' ויהי ערב ויהי בקר בראשית י"ט

בראשית כ"א

א': כ"ו ויאמר אלקים נעשה אדם בראשית כ"ד

א': כ"ו וירדו בדגת הים בראשית כ"ו

א': כ"ח ויברך אתם אלקים בראשית כ"ז

א': ל"א ויהיה ערב ויהי בקר יום הששי

בראשית כ"ח

ב': א' ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו

בראשית כ"ט

ב': ג' ויברך אלקים את יום השביעי

בראשית ל"א

ב': כ"ד ודבק באשתו והיו לבשר אחד לך קמ"א

ב': י"ז ביום אכלך ממנו מות תמות

בראשית ל"א; לך קנ"ו

ג': ב' ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן

בראשית ל"ג

ג': י"ז כי שמעת לקול אשתך

בראשית ל"ז, מ"ב; ויחי ת"מ

ג': י"ג הנחש השיאני ואוכל בראשית ל"ו

ג': ט"ו ועפר תאכל כל ימי חיך לך קס"ג

ד': ו' ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותון

בראשית ל"ג

ד': ח' ויאמר קין אל הבל אחיו וגו' ויקם קין אל הבל בראשית מ"א

פרשת נח

ו': ט' אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים
נח מ"ח, נ"א-נ"ב, נ"ד-נ"ה
ו': י"א ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס
נח נ"ו-ס"א, ס"ג, ס"ה
ו': י"ב כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ
נח ס"ד
ו': י"ד עשה לך תיבת
ו': י"ט ומכל החי מכל בשד שנים
ח': ז' וישלח את העורב
ז': ב' מכל הבהמה הטהורה
ח': ז' וישלח את העורב ויצא
ח': י"א ותבוא אליו היונה לעת ערב
נח ע"ו-ע"ה, פ'
ח': כ"א כי יצר לב האדם רע מנעוריו נח פ"א
ט': ה' ואך את דמכם וגו' מיד איש אחיו אדרוש
נח פ"ד-פ"ה; לך קכ"ג
ט': י"ח ויהיו בני נח היוצאים הן התיבה שם
וחם ויפת
י"א: כ"ט יסכה
נח פ"ח

פרשת לך לך

י"ג: י"ז קום התהלך בארץ בראשית י"ג
י"ב: ב' ואעשך לגוי גדול
י"ב: ב' והיה ברכה
י"ב: ג' ואברכה מברכיך
י"ב: ט' ויסע אברם הלך ונסוע הנגבה לך צ"א
י"ב: י"א ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה
לך צ"ב-צ"ו
י"ב: י"ג אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך
י"ב: י"ח-י"ט ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי למה לא הגדת
י"ג: ח' אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעין
י"ד: י"ד וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו
לך צ"ט

י"ד: ט"ו ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם לך ק"א

י"ד: י"ח ומלכי צדק מלך שלם והוא כהן

לך ק"ל

י"ד: י"ט-כ' ברוך אברם לקל עליון קונה שמים וארץ
לך ק"ב, ק"ג

י"ד: כ"א-כ"ג ויאמר מלך סדום אל אברם תן

לי הנפש והרכוש קח לך לך ק"ד-ק"ה, ק"ו

י"ד: כ"ד בלעדי רק אשר אכלו הנערים לך ק"ה

ט"ו: א' ויהי אחר הדברים האלה וגו' אנכי מגן

לך שכרך הרבה מאד לך ק"ה, ק"י

ט"ו: ב', ד' ויאמר אברם אד' אל' מה תתן לי

ואנכי הולך עירי לך ק"א

ט"ו: ז', ח', י"ג, י"ד ויאמר אליו אני ה' אשר

הוצאתיך מאור כשדים, במה אדע, גר יהיה

זרעך לך ק"ב, ק"ד

ט"ז: ו' ותעניה שרה ותברח מפניה לך ק"ח

י"ז: א' התהלך לפני והיה תמים לך ק"ט-ק"כ

י"ז: י"ד וערל זכר אשר לא ימול את בשר

ערלתו לך ק"ט

י"ז: כ"ו בעצם היום הזה לך קכ"א, קל"ג-קל"ד

י"ז: כ"ד ואברהם בן תשעים ותשע שנה

בהמולו בשר ערלתו לך קכ"ב

י"ז: ח' ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגוריך

לך קמ"א, קמ"ד

י"ז: ג' ויפול אברם על פניו לך קמ"ד

ט"ו: ה' ויצא אותו החוצה לך קמ"ה

י"ז: כ"ג ויקח אברהם את ישמעאל בנו

וירא קפ"ח

פרשת וירא

י"ח: א' וירא אליו ה' וגו'
וירא קע"ו-קע"ח, ק"פ, קפ"ב-קפ"ג
י"ח: ב' וישא עיניו וירא וירא קפ"ג-קפ"ד
י"ח: ג' ויאמר אד' אם נא מצאתי חן בעיניך וירא קפ"ה
י"ח: ו' וימהר אברהם האהלה אל שרה וירא קפ"ו
י"ח: ז' ויתן אל הנער וירא קפ"ו
י"ח: ח' והוא עומד עליהם תחת העץ וירא קפ"ח

י"ח: י"ז-י"ט וה' אמר המכסה אני מאברהם
 אשר אני עשה וירא קצ"א
 י"ח: י"ט ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט
 וירא קצ"א
 י"ח: כ'-כ"א ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה
 כי רבה וירא קצ"ב
 י"ח: כ"ג-כ"ה ויגש אברהם ויאמר האף תספה
 צדיק עם רשע וירא קצ"ג, קצ"ה
 י"ט: ח' הנה נא לי שתי בנות וירא קצ"ו
 י"ט: י"ז ויאמר המלט על נפשך אל תביט
 אחריו וירא קצ"ג
 י"ט: כ"ד וה' המטיר על סדום ועל עמורה
 וירא קצ"ג
 כ"א: י' גרש האמה הזאת ואת בנה וירא ר'
 כ': ז' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא
 וירא קצ"ח

כ"ב: ז'-ח' ויאמר יצחק אל אברהם אביו
 ויאמר אבי ויאמר הנני בני וירא ר"ג
 כ"א: י"ז וישמע אלקים את קול הנער וירא ר"א
 כ"ב: י"ט וישב אברהם אל נעריו וירא ר"ה-ר"ו

חיי שרה

כ"ג: א' ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
 חיי שרה ר"ח-ר"ט
 כ"ג: ב' ויבא אברהם לספור לשרה ולבכותה
 חיי שרה ר"א-ר"ג
 כ"ג: ח' ופגעו לי בעפרון בן צחר חיי שרה רט"ז
 כ"ג: ט' ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו
 חי שרה רט"ז
 כ"ד: א' ואברהם זקן ויושב בישיבה וירא ר"ו
 כ"ג: ט"ז, כ' וישמע אברהם אל עפרון וישקל
 אברהם לעפרון את הכסף חיי שרה ר"ז
 כ"ג: י"ט ואחרי כן קבר אברהם את שרה
 חיי שרה רי"ט
 כ"ד: א' ואברהם זקן וגו' ברח את אברהם בכל
 חיי שרה רי"ט-רכ"ח
 כ"ד: ב' ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו
 חיי שרה רכ"ט; ויחי תכ"ד
 כ"ד: ג' לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני
 חיי שרה רל"ג

כ"ד: י' וכל טוב אדוניו בידו
 חיי שרה רל"ד, רל"ו
 כ"ד: י"ח ותמהר חיי שרה רל"ח
 כ"ד: י"ט ותכל להשקותו חיי שרה רל"ח
 כ"ד: ל"ב ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים
 חיי שרה רל"ט
 כ"ד: ל"ג וישם לפניו לאכול חיי שרה ר"מ-רמ"א
 כ"ד: מ"ב ואבא היום אל העין חיי שרה רמ"ג
 כ"ד: נ"ב וישתחו ארצה חיי שרה רמ"ד
 כ"ד: ס' ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותינו
 את חיי שרה רמ"ה
 כ"ד: ס"ב-ס"ג ויצחק בא מבא באר לחי רואי
 חיי שרה רמ"ז
 כ"ד: ס"ג-ס"ד ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות
 ערב חיי שרה רמ"ז
 כ"ד: ס"ה ותקח הצעיף ותתכס
 חיי שרה רמ"ח-רמ"ט

כ"ד: ס"ו ויספר העבד ליצחק את כל הדברים
 אשר עשה חיי שרה רמ"ט
 כ"ד: ס"ז ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו
 וינחם יצחק אחרי אמו חיי שרה ר"נ
 כ"ה: ה', ט' ויתן אברהם את כל אשר לו
 חיי שרה רנ"ב

תולדות

כ"ה: י"ט ואלה תולדות יצחק בן אברהם
 תולדות רנ"ג-רנ"ד
 כ"ה: כ' ויהי יצחק בן ארבעים שנה
 תולדות תנ"ה
 כ"ה: כ"א ויעתר לו תולדות רנ"ה
 כ"ה: כ"ג ורב יעבוד צעיר תולדות רנ"ו
 כ"ה: כ"ז-כ"ח ויגדלו הנערים ויהי עשו איש
 יודע ציד וגו' ויעקב איש תם תולדות רנ"ז
 כ"ה: כ"ח ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו
 תולדות רנ"ח, ר"ס-רס"א
 כ"ה: ל"א מכרה כיום את בכורתך לי
 תולדות רס"ג
 כ"ה: ל"א, ל"ג ויאמר יעקב מכרה וגו' וימכור
 את בכורתו ליעקב תולדות רס"ד-רס"ז
 כ"ו: ה' עקב אשר שמע אברהם בקולי לך קב"ב

כ"ו: י"ט, כ"ב ויחפרו עבדי יצחק בנחל
 וימצאו שם באר מים חיים תולדות רס"ח
 כ"ו: ל"ד ויהי עשו בן אברהם שנה ויקח אשה
 את יהודית תולדות ע"ר
 כ"ו: כ"ט אם תעשו עמנו רעה תולדות רס"ט
 כ"ז: א' ויהי כי זקן יצחק וגו' ויקרא את עשו
 בנו הגדול תולדות ער"ב, רע"ד
 כ"ז: א' ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות
 תולדות רע"ג
 כ"ז: ט' שני גדיי עיזים תולדות רע"ו
 כ"ז: ט"ו ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול
 תולדות רע"ז
 כ"ז: יט אנכי עשו בכורך תולדות רע"ח
 כ"ז: כ"ז ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו
 תולדות רע"ח-רע"ט
 כ"ז: כ"ח ויתן לך האלקים תולדות רפ"א
 כ"ז: ל"ג ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד
 תולדות רפ"א
 כ"ז: ל"ג ואברכהו וגם ברוך יהיה תולדות רפ"ג
 כ"ח: ח' וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני
 יצחק תולדות רפ"ב
 כ"ז: ל"ח-ל"ט ברכני גם אני אבי וישא עשו
 קולו ויבך תולדות רפ"ב
 כ"ז: ל"ט משמני הארץ יהיה מושבך ומטל
 השמים מעל תולדות רפ"ד
 כ"ז: מ"ו ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי
 מפני בנות חת תולדות רפ"ד
 כ"ח: ה' וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה
 ארם תולדות רפ"ה

פרשת ויצא

כ"ח: י"ד ופרצת ימה וקדמה בראשית י"ג
 כ"ח: י' ויצא יעקב מבאר שבע ויצא רפ"ג
 כ"ח: י"א וילך חרונה ויפגע במקום וילן שם
 ויצא רפ"ח-רפ"ט
 כ"ח: י"ז כי אם בית אלקים ויצא רפ"ט
 כ"ח: כ' אם יהיה אלקים עמדי ושמרני
 ויצא ר"צ
 כ"ח: כ"ב וכל אשר תחן לי עשר אעשרנו לך
 ויצא רצ"ה-רצ"ו

כ"ט: י"א וישק יעקב לרחל וישא את קולו
 ויצא רח"צ
 ל': א'-ב' ותקנא רחל באחותה ויצא רח"צ
 ל': א' ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ויצא רח"צ
 ל': ל"ז, ל"ט ויקח לו יעקב מקל לבנה לח
 ולו וערמון ויצא ש'
 ל': ל"א-ל"ד ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב
 וגו' אשובה ארעה צאנך ויצא רצ"ט
 ל"א: מ' הייתי כיום אכלני חורב וקרח כלילה
 וירא קפ"ג

פרשת וישב

ל"ז: א' וישב יעקב וישב של"ח
 ל"ז: ב' ויבא יוסף את דכתם רעה אל אביהם
 וישב ש"מ
 ל"ז: י"ג ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך
 רועים בשכם וישב שמ"ז
 ל"ז: כ"א וישמע ראובן ויצילהו מידם
 וישב שמ"ו
 ל"ז: כ"ד וישליחו אותו הבורה והבור ריק
 וישב שמ"ט
 ל"ט: ב' ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח
 וישב שמ"ג
 ל"ט: ח' וימאן וישב שמ"ד
 ל"ט: י"א ויבא יוסף הביתה וישב שמ"ו
 ל"ט: ט' איננו גדול בבית הזה ממני וישב שנ"ה

פרשת וישלח

ל"ג: י"ט ויקן את חלקת השרדה אשר נטה שם
 אהלו חיי שרה ר"ן; וישלח שכ"ז
 ל"ב: י"ד וישלח יעקב וישלח ש"א
 ל"ב: ד'-ו' עם לבן גרתי ויהי לי שור וחמור
 וישלח ש"ב
 ל"ב: ד' וישלח יעקב מלאכים וישלח ש"ג
 ל"ב: כ"ה כה תאמר לאדני לעשו וישלח ד"ש-ש"ח
 ל"ב: ח' ויירא וישלח ש"י
 ל"ב: י"א-י"ב קטנתי מכל החסדים וישלח ש"י
 ל"ב: י"ב הצילני נא מיד אחי מיד עשו וישלח ש"ג-ש"ז
 ל"ב: י"ג ואתה אמרת היטיב איטיב עמך

מגיד

מפתחות

משנה

תצב

וישלח שי"ז
 ל"ב: י"ד וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא
 בידו וישלח שי"ט, ש"כ
 ל"ב: כ"ה ויותר יעקב לברו וישלח ש"כ, שכ"ב
 ל"ב: כ"ו, ל"ג וירא כי לא יכול לו ויגע בכף
 ירכו וגו' על כן לא יאכלו וישלח שכ"ד
 ל"ג: ב' ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל
 ואת יוסף וישלח שכ"ה
 ל"ד: ז' וכן לא יעשה וישלח שכ"ח
 ל"ד: י"ג ויענו בני יעקב את שכס ואת חמור
 אביו במרמה וישלח שכ"ט
 ל"ד: כ"ה והיה ביום השלישי בהיותם כואבים
 ויקחו שני בני יעקב וישלח שכ"ט-ש"ל
 ל"ה: א'-ג' ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה
 בית קל וישלח של"א-של"ב
 ל"ה: י"ח והיה בצאת נפשו וגו' ואביו קרא לו
 בנימין וישלח של"ד-של"ה
 ל"ה: כ' ויצב יעקב מצבה על קבורתה
 וישלח של"ו
 ל"ה: כ"ב והיה בשכון ישראל בארץ ההוא
 ישלח של"ז
 ל"ב: כ"ב - כ"ה ויעבר את מעבר יבוק ויקחם
 ויעבירם את הנחל ויגש ת"א

פרשת מקץ

מ"א: מ' ועל פיך ישק כל עמי מקץ שני"ז
 מ"ב: כ"ב הלוא אמרתי לכם לאמר אל
 תחטאו בילד ויגש שפ"ד
 מ"ב: כ"א אבל אשמים אנחנו ויגש שפ"ד
 מ"ג: י"ד וקל שקי יתן לכם רחמים וירא קפ"ב
 מ"ג: ט"ז וטבוח טבח והכן
 מקץ שנה"ח, שני"ט; וישב ש"מ
 מ"ד: י' גם עתה כדברתיכם כן הוא מקץ שס"א
 מ"ד: ט"ז מה נאמר לארזני מה נדבר ומה
 נצטדק ויגש שפ"ד
 מ"ד: ט"ז-י' אשר ימצא אתו מעבדיך ומת
 וגם אנחנו נהיה לארזני עבדים מקץ שס"א

פרשת ויגש

מ"ד: י"ח ויגש אליו יהודה ידבר נא עברך דבר
 באזני ארזני ויגש שע"ב, שע"ד, שע"ו-שע"ז

מ"ה: א' ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים
 ויגש שע"ז-שע"ח
 מ"ה: א ויקרא הוציאו כל איש מעלי
 ויגש שע"ט, ת"י
 מ"ה: ג' אני יוסף העורר אבי חי ויגש שפ"פ
 מ"ה: ד' גשו נא אלי ויגש שפ"א
 מ"ה: ה', חי' ועתה אל תעצבו ושימני לאב
 לפרעה ויגש שפ"ב
 מ"ה: ט' מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו
 כה אמר בנך יוסף ויגש שפ"ב
 מ"ה: י"ב והנה עיניכם רואות ועיני אחי
 בנימין ויגש שפ"ג, שפ"ה, שפ"ח; ויחי תל"ט
 מ"ה: כ"ב לכולם נתן איש חליפות שמלות
 ולבנימין נתן ג' מאות כסף ויגש ש"צ
 מ"ה: כ"ד וישלח את אחיו וילכו ויאמר
 אליהם אל תרגזו בדרך ויגש שצ"ג
 מ"ה: כ"ו-כ"ז ויגידו לו לאמור עוד יוסף חי
 וכי הוא מושל ויגש שצ"ד, שצ"ו, שצ"ט
 מ"ו: ה'-ו' ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בניי
 את יעקב אביהם ויגש שפ"ח
 מ"ו: ד' אנכי ארד עמך מצרימה אנכי אעלך
 ויגש שפ"ז
 גס עלה ויגש שפ"ז
 מ"ו: ו' ויקחו את מקניהם ואת רכושם
 ויגש שצ"ו, שצ"ט
 מ"ו: כ"ח ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף
 להורות לפניו ויגש שצ"ב, ת"ב-ת"ג
 מ"ו: כ"ט ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת
 ישראל אביו ויגש ת"ד
 מ"ז: י"ד וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא
 בארץ מצרים ויגש ת"ה-ת"ו
 מ"ז: י"ט ותן זרע ונחיה ולא נמות ויגש ת"ז
 מ"ז: כ' ויקן יוסף את כל ארמת מצרים
 לפרעה ויגש ת"ט
 מ"ז: כ"א ואת העם העביר אותו לערים ויגש ת"י
 מ"ז: כ"ז וישב ישראל בארץ מצרים בארץ
 ויגש תי"א-תי"ב
 גשן

פרשת ויחי

מ"ז: כ"ח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה
 שנה ויגש תי"א; ויחי תי"ד-תי"ח

תצה משנה מפתחות הלכות

ל"ח: ט' נפוגותי ונרכיתי עד מאד ויגש שצ"ב
 מ"ט: י"ג אדם ביקר כל ילין בראשית כ"ו
 נ"א: ז' הן בעון חוללתי בראשית כ"ח
 נ"א: ה' וחטאתי נגדי תמיד לך קמ"ו
 נ"ה: ג' אריד בשיחי תולדות רפ"ב
 נ"ט: ז' ישוכו לערב יהמו ככלב נח ס'
 ס': י' על ארום אשליך נעלי לך ק"ו
 ע"ו: ט' ארץ יראה ושקטה בראשית מ'
 פ"ב: י"ז אכן כאדם תמותון בראשית ל"ב
 פ"ה: ח' הראני ה' חסדך וישעך תתן לנו לך צ'
 פ"ו: ב' שמרה נפשי כי חסיד אני וישב שמ"ה
 פ"ט: ג' כי אמרתי עולם חסד יבנה לך ק"ג
 פ"ט: ד' כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עברי
 צ': א' על כפיך ישאונך בראשית כ"ג
 ק"י: ד' נשבע ד' ולא ינחם ואתה כהן לעולם לך קל"א
 ק"ט: נ"ט ואשיבה רגלי אל עדותיך ויצא רפ"ר-צ

איוב
 ד': י' שאגת ארי וקול שחל ושני כפירים
 נחעו ויגש שפ"צ
 י"ט: כ"ו מבשרי אחזה אלוך לך קה"ח
 כ"ט: ג' בהלו נרו עלי ראשי חיי שרה ר"ט

שיר השירים
 ז': ב' מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב לך ק"ו

איכה
 ב': י"ח אל תתן פוגת לך ויגש שצ"ב
 ג': מ"ט עיני נגרה ולא חרמה מאין הפגות ויגש שצ"ב

קהלת
 א': ט' אין כל חדרש תחת השמש נח ס"ו
 ז': א' טוב שם משמן טוב בראשית ז', ל"ב
 ח': ה' שומר מצוה לא ידע דבר דע וישב שמ"ח
 ח': ט' עת אשר שלט האדם נח פ"ה
 ט': ט"ז חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים
 נשמעים מקץ שני"ו
 י"א: ו' גבקר זרע זרעך בראשית כ', ל"ב
 י"ב: י"ג סוף דבר הכל נשמע בראשית כ"ח

קכ"א: ו' יומם השמש לא יככה וירח
 בלילה וירא קפ"ב
 קכ"ח: ב' יגיע כפיך כי תאכל תולדות רס"ב
 קל"ב: ט"ו צדה כרך אכרך תולדות רפ"א
 קל"ט: כ"א הלא משאנך ה' אשנא לך צ"ט
 קמ"ה: י"ט רצון יראיו יעשה ואת שועתם
 ישמע ויושיעם ויצא רפ"ט
 קמ"ז: י"ט מגיד דבריו ליעקב וירא קצ"ב
 קמ"ט: ו' רוממות קל גברונם לך קע"ד

משלי

א': ח' שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת
 אמך וירא ק"צ
 ג': ט' בכל דרכיך דעהו והוא יישר
 אורחותיך וירא קצ"ב
 ג': י"ח עץ חיים היא למחזיקים בה בראשית ל"ג
 ד': ג' ויודני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור
 מצוותי וחייה חיי שרה ר"ט
 ל': כ"ג כי נר מצוה ותורה אור בראשית כ"ד
 ח': כ' להנחיל לאוהבי יש בראשית י"ג
 ט': ה' לכל לחמו בלחמי בראשית מ'

מגיד

מפתחות

משנה

תצו

אסתר

ט': כ"ו על כן קרא לימים פורים על שם
הפור וישב של"ח

דניאל

ג': כ"ה ענה ואמר הא אנא חזי גוברין
בראשית כ"ב

דברי הימים

ל"ב: ט"ו אל ישיא לכם חזקיהו
בראשית ל"ו

מכילתא

משפטים פ"א כל המצוות ניתנו בסניי וירא קצ"ב
משפטים פ"ח חבי בין הגרים שלא מל א"א
אלא בן צ"ט לך קל"א

מדרש רבה

בראשית רבה

א': ד' בזכות משה שנקרא ראשית בראשית ו'
ג': ו' ויהי ערב אלו מעשיהם של רשעים, ויהי
בקר וגו' של צדיקים בראשית י"ח
ג': ז' אר"י בר סימון יהי ערב אין כתיב
כאן בראשית י"ט
י"א: ח' יפה שיחתן של עבדי בתי
אבות בראשית ט"ז
ט': מתנות כהונה שם דין הניין בראשית י"ט
י"ב: ט"ו בתחילה עלה במחשבה בראשית י'
י"ט: כ"ב המן העץ אשר צויתך וגו' ויאמר
הארם האשה וכו' בראשית ל"ב
ט': ה' ואת הטוב זה מות בראשית ל"א
י"ד כ"ד מיד ניצחו ליצה"ר וישב ק"ל שנה
בתשובה בראשית ל"ב
י"ב: ג' הנחש השיאני גרני חייבני
והטעני בראשית ל"ו
י"ט: ח' ענבים סחטה לו בראשית מ"א
י"א: ח' א"ל הקב"ה כנס"י היא בן זוגך
בראשית מ"ר
נ"ו: ה' ויצחק היכן היה הלך ללמוד תורה
נח נ"ה

ל"א: ז' גם ג' טפחים של מחרישה נשחתה

נח נ"ח, ס"ב
י': ז' כל עשב נח ס"ג, ס"ה

ה': ר' תנאי התנה הקב"ה על הים שיקרע

נח ס"ז
ל"ג: ט' מהיכן הביאה אותו ר' לוי אמר מהר

המשחה נח ע"ז-ע"ח, פ
כ"ו אפילו מקל או רצועה אם ניזק אדם ע"י

נענשים נח פ"ה
ס"ד: ו' משמע שיצחק נתן מעשר לך ק"ג

מ"ט: ב' מאי דכתיב סוד ה' ליראו

לך קל"ב, קל"ו
ס"ד: דבר צוה לאלף דור זו מילה לך קל"ג

מ"ו: אמר אברהם עד שלא מלתי היו באים

ומזדווגין לי לך קל"ד
ל"ט: כ"א שרה מגיירת נשים לך קל"ד

י"ז: כ"א ואת ברית אקיים את יצחק לך קל"ו
מ"ו: כי לא היה זמן שתנתן מילה לאברהם

עד שהיה ראוי לך קל"ז
ס"ד: ר' יש אומרים בן מ"ח הכיר אברהם

את בוראו לך קמ"ה
מ"ד: י"ב אברם אינו מוליד - אברהם מוליד

לך קמ"ו
נ"ח: ו' מורים על כשורה טובה ח"י שרה רמ"ד

פ"ד: י"ט מתנחמים על המת ולא מתנחמים
על החי ויגש ת"ג

צ"ח: רבנן אמרי דיעקב אבינו אמר לראובן
איני לא מרחקך ולא מקרבך ויחי תל"ר

שמות רבה

מ"ג: א' הלוחות היו קידושין בראשית י"ב

ויקרא רבה

י"ד: א' א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם
אחר כל בהמה בראשית כ"ו

ל"ה: ט' ברכה עד בלי די ח"י שרה רמ"ה
ל"ה: א' רגלי מוליכות אותי לבית המדרש

ויצא ר"צ
ל"ו: ו' לעולם זכות אבות קיימת לך צ'

כ"ז: אמר הקב"ה לא תביאו קרבן לפני עד
תעבור עליו שבת וישלח ש"ל

במדבר רבה

ט': י"ב (נשא) כהן ממזר וישב שנ"ב
פ"ב: עכו"ם המדבר בלשה"ק ויגש שפ"ט

קהלת רבה

ג': י"א אלו נאותים לי וטובים לי בראשית י"ט
ג': א' לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים
זמן היה לאדם הראשון שיכנס לגן עדן
ושיצא ממנו לך קל"ג
ג': ג' על הפסוק את הכל עשה יפה בעתו
וירא ר"ב

מדרש תהלים

ד': כשראה אדם את קין א"ל מה נעשה
ברינג בראשית מ"ד
מ': א"א קבל מלכות כדי שנעמוד בעוה"ז
ונירש עוה"ב וירא קפ"ב
ק"ד: כיצד ברא הקב"ה את האורה בראשית י"ב

שיר השירים רבה

א': כ"ב ושרה מגיירת נשים לך קל"ד
ד': ט"ו א"א ראש לכל הצדיקים היה נח נ"א
י"ט: לא תעלה על דעתך שיעקב ביקש
לחם ושמלה ויצא רצ"א

מדרש תנחומא

בראשית א': הראו לו לר' אבא בשעת
פטירתו י"ג נהרי אפרסמון בראשית נ"ד
בראשית מ"ג: י"ד עה"פ וקל שד"י יתן
לכם רחמים לך קנ"ו
נח י"ב: ילמדנו רבינו מי הוא המצווה על
פרי' ורבי' נח פ"ו
לך י"ז: והיה יושב אברהם ותמה איך ימול
לך קל"ה
וירא ג': אתה זקן ויוצא ממך דם הרבה לך קמ"ב
תולדות כ"ה-כ"ז, כ"ח יצחק סבר שעשו
מדקדק במצוות תולדות רנ"ז, ר"ם

תולדות ח': נשי עשו הקטירו לע"ז בביתו
תולדות ער"ב, רפ"ב

תולדות י"א: ראה גיהנם פתוחה מתחתיו
תולדות ר"פ

תולדות צ"ו: ב' עשו בא אצל יעקב מעוטף
בטלית תולדות רפ"א

וישלח ל"ב: כ"ה יע"א התקין עצמו לג'
דברים וישלח שכ"ב

וישב: ח' בענין הצלחת יוסף הצדיק וישב שמ"ג
וישב ד': לעולם אל יקדים אדם בן בין

הבנים ויחי תמ"ח
מקץ י': מה ראה יע"א לברכס בראשית י"ג

ויגש: א' והקול נשמע בית פרעה ויגש פ"ג
ויגש י"א: לתקן לו בית ועד לתורה שמשם

תצא הוראה נח נ"ה
ויחי ט: סיבת נטילת הבכורה מראובן וישב שנ"ג

בשלח כ': כל מי שיש לו פת בסלו ואומר
מה נאכל למחר ויצא רצ"ה

תצוה ט"ו: ענין קרבן עולה לכפר על מחשבה
זרה וירא ר"ג

תזריע ה': שאל טרנוסרופוס את ר"ע איזה מעשה
גדול מעשה ה' או מעשה בני אדם לך ק"ב

אמור ט': יוסף נרדף מפני אחיו וישב שמ"ה
במדבר מ"א: ה' וקרח שפקח היה מה ראה

לשטות זו תולדות רע"א
ואתחנן: ביו"כ אמרים ברוך שם כבוד מלכותו

בקול רם ויחי תל"ג
האזינו: אצל עכו"ם הקב"ה מצרף מחשבה

רעה למעשה ויחי ת"נ

פרקי דר"א הגדול

בראשית א': א' השמים מהיכן נבראו
בראשית י"ב

נח פ"ד מלאכי השרת רועדים ומזיעים מפחד
כסא הכבוד נח פ"ד

נח שם בן נח מל את אברהם אבינו לך קנ"ט
וירא כ"ב: בשעה שהעלה אברהם את יצחק

על העקידה באמת שוחטו תולדות רע"ה
וישב פכ"ח (ל"ז: כ') ראה בני פילגשי אביו

ואכלין בשר אליות וישב ט"מ-שמ"א

מגיד

מפתחות

משנה

תצה

תולדות פל"ב שני גדיי עזים א' לפסת וא'

תולדות ר"ו לחגיגה

ויצא פל"ה קפיצת הדרך אצל יעקב אבינו

ויצא ר"צ

וישלח פל"ז עשור אעשרנו לך והדר לקת

מנחה וישלח ש"כ

ילקוט שמעוני

חיי שרה כ"ד: ל"ג הניחו לפניו קערה וסם

המות בתוכה חיי שרה ר"מ

תולדות כ"ז: א' הוכהו עיני יצחק על שקטרו

נשי עשו לע"ז תולדות רע"ג-רע"ד

ילקוט [שמואל]

ט' רמז ק"ה: בבואכם העיר כל האורך הזה

למה מביטות בנאו של שאול חיי שרה רמ"ח

רמז תמ"ל: עשו היה צד נשים מתחת

בעליהן תולדות רפ"א

רמז תשפ"ד מטות: ביקש יעקב שלא ליכשל

בע"ז ובשפ"ד ויצא רצ"ב

לך לך רמז פ"א: כל מי שמגיש את בנו

למילה כאילו כהן מקריב מנחתו וישלח ש"ל

רמז תתקנ"ז: בנימין זכה שתשרה השכינה

בחלקו וישלח של"ה

משנת ר' אליעזר

פט"ו ע' רצ"ו: ר' יהודה אומר תדע לך

שהצדיקים גדולים ממלאכים בראשית כ"ג

פסיקתא רבתי וזוטרתי

פט"ז חיי שרה כ"ד: לב יפה שיחתן של

עברי אבות בראשית ט"ו

פט"ר מ"ד: ו' ב' ושרה מגיירת נשים לך קל"ד

פט"ז ויחי מ"ז: ל' אין קוברין רשע אצל

צדיק וירא קצ"ה

פט"ז כ"ד: ל"ב הרבה גופי תורה לא ניתנו

אלא ברמזיה חיי שרה רמ"ו

פט"ז וירא י"ט: כ"א בפסת נולד יצחק

תולדות רע"ח

פט"ז מטות ל"א: ג' יעקב המסתכל בעקבה

וישלח שכ"ו

זוהר ותיקו"ז זוהר חדש

בראשית דף כ"ה: ודא איהו דקב"ה ברא

עלמין בראשית י"ט

בראשית חלק ב' קס"ד, ר"ט: כד ברא קב"ה

עלמא בראשית י"ב

בראשית ת"א: ל"ה הנחש היינו הס"מ והוא

השטן בראשית ל"א

בראשית ת"ב: ע"ו וישב ק"ל שנים בתשובה

בראשית ל"ב

בראשית ת"ב: מ"ט: ע"ב והנה טוב מאד

והנה טוב המות בראשית ל"ב

בראשית ע' קס"ב: משה הוי גלגול הבל

וישב שנ"ג

נח ח"א: ס"ז א"א מצא לשם בן נח ושאל

אותו באיזו זכות ניצל נח נ"ו

נח ת"א: ס"ז אמר משה אני לא כמו נח נח נ"ו

נח דף ס"ב: עקרא דארעא בני נשא אינון נח ס"ו

נח דף ס"א בשעה שבני אדם זוכין ושומרין

מצוות התורה נח ע"ט

לך דף צ': צדיקים גדולים ממלאכים

בראשית כ"ג

תנא דבי אליהו

פכ"ה ב': חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי

למעשי אבותי נח נ"ו

תדב"א זוטא י"ט: עשו לקח עוה"ז ויעקב

עוה"ב תולדות ע"ר; וישלח ש"ג

ילקוט ראובני

בראשית דף כ"א: ע"ב קין והבל ידעו את כל

התורה וישב שנ"ג

ילקוט חדש

ס' קל"ד: א"א מצא לשם בן נח ושאל אותו

באיזו זכות ניצל נח נ"ו

סימן קמ"ב: וימכרו את יוסף לישמעאלים

בעשרים כסף וישב שנ"ג

וישלח א' קס"ז: מפני מה היו אבותינו
 עקרים ויצא רח"צ; וישלח ש"ט
 וישלח א' קי"ט: יעקב בחיר אבות וישלח שכ"ד
 וישלח ל"ה כ': עה"פ ויצב יעקב מצבה על
 קבורתה וישלח של"ו
 וישב ח"א דף ק"פ: ת"ח דקב"ה בגין רחימתא
 דרחים לון לישראל וישב שמ"ה
 ויחי ופרשת משפטים בענין אדם שנתגלגל
 לאשה וירא קפ"ו
 ויחי ח"א רט"ז: ע"א הא מטרוניתא ביה אתדבק
 לצדיק ובת למטרוניתא דף קכ"ט
 וארא למה ברא הקב"ה רשעים בראשית כ'
 וארא ל"ב: בשביל זכות מילה נתן ה' לישמעאל
 את א"י דף קכ"ז, קכ"ט
 אחרי דף ע"ג ע"א: התורה וקב"ה וישלח ש"ג
 הוא תיקון כ"ב: אות היא ברית הוי חותם
 המלך דף קכ"ט
 וזה"ח ד': בראשית ברא וקודם שנתנו היה
 בריתות לא היתה הברית אלא באש דף קל"ז
 תרומה קכ"ח: ע"א אסור ליקח מצוות בחנם
 וישלח שכ"ג
 וזהר חדש אות ד' יום השבת הוא נגר יוסף
 הצדיק מקץ שני"ו
 שמות חטאו של משמש עם נדה על עצמותיו
 עד העולם ויחי תכ"ה
 ויקרא דף כ"ב כתיב וכן שמונת ימים ימול
 לכם כל זכר דף קכ"ד
 אמור דף צ"א בגידם דיעבד עליהו שבת
 אחר דף קע"א

ספרי קבלה

חסד לאברהם [אזולאי]

מעין רביעי נהר מ"ח: לע"ל באיזה אופן יקום
 לתחיית המתים כיון דנתגלגל לאשה וירא קפ"ו

שערי קדושה [לרח"ו]

שער ז' הסתכלות חיי שרה רמ"ה

לך ח"ג מ"ד: ע"א ברעיא מהימנא כל בר נש
 איצטרך לקרבא ברא קרבנא דף קכ"ח
 לך א' ס"ג: ישראל שעמדו על הר סיני פסקה
 זוהמתן דף קמ"ב, קס"ר
 לך ח"א קס"ב ונ"ט ב': לא נקרא צדיק כי אם
 שלא פגם בברית דף קמ"ג
 לך א' קי"א-קי"ב: אונס ומכין על הנס
 דף קמ"ה; וישלח ש"י
 תיקון"ז תיקון כ"ד מילה כקרבן דף קמ"ה
 לך א' צ"ב: אברם אינו מוליד - אברהם מוליד
 דף קמ"ו
 לך ח"ב: פ"ו נימול נכנס בבריתו של א"א
 דף ק"נ
 לך קס"ב פרי תרומה, רחמנא ליבא בעי דף קכ"ר
 לך ח"ג ס' ע"ה: ישראל בחירי ה' צאן
 מרעיתו דף קכ"ט, קל"ח, קמ"ה
 לך ח"ג דף ע"ה: ישמעאל לא נימול תיכף
 אחרי שנולד דף קכ"ט
 לך ב' רע"ה: מסכתא דע"ז של אברהם
 אבינו דף קס"ז
 לך צ"ה: ע"א תאנא כל מאן דקריב הריה לקרבנא
 דא כאילו אקריב כל קרבנן דעלמא וישלח ש"ל
 וירא ק"ב ב': ושרה מגיידת נשים דף קל"ד
 וירא ח"א ק"ה: ע"א אסור להתפלל על הרשעים
 שיסתלקו מן העולם וירא קצ"ה
 וירא ח"ג רמ"ז: העולה באה על הרהורי
 הלב וירא ר"ג
 וירא שאלו מלה"ש להקב"ה מתי ר"ש
 וירא קצ"ב
 חיי שרה ח"א קכ"ט: ר"י פתח אשרי תבחר
 ותקרב ישכון חצריך חיי שרה רכ"ב
 תולדות א' פ"ט: אם לא יקבלו ישראל תורה
 יחזור העולם לתוהו תולדות רס"ו
 תולדות א' קמ"ג: יעקב נטל חלקא דלעילא
 תולדות ע"ר
 ויצא א' קצ"ח: באיזה דרך שאדם רוצה לילך
 בה מוליכין אותו ויצא רפ"ט
 ויצא א': נ"ט הכל בירי שמים חוץ מיראת
 שמים ויצא רצ"א

כל אשר לו חיי שרה כ"ד: י"ט ראויה היא שתהא גומלת חיי שרה רל"ד, רל"ז חסדים חיי שרה כ"ד: ס"ה ותתכס לשון ותתפעל כמו ותקבר ותשבר חיי שרה רמ"ח תולדות כ"ה: כ"ז עשו פירש לע"ז תולדות ר"ם תולדות כ"ז: ל"ג דאה גיהנם פתוחה מתחתיו תולדות ר"פ תולדות כ"ז: ל"ד עשו בא ליעקב תולדות רפ"א תולדות כ"ז: ל"ט זו איטליא של יון תולדות רפ"ד

ויצא כ"ט: י"א צפה ברוה"ק שאינה נכנסת עמו לקבורה ויצא רח"צ וישלח ל"ד: בת דינה היתה משכם ויחי תכ"ה וישב ל"ז: א' ביקש יעקב לישב בשלוה וישב של"ח וישב ל"ז: ב' כל רעה שראה באחיו בני לאה היה מגיד ליעקב וישב ש"מ מקץ מ"ד: י' אף זו מן הדין מקץ שס"א ויגש מ"א: נ"ה הרקיבה תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף ויגש ת"ח ויגש מ"ז: כ"א [העבירים] יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ ויגש ת"י ויחי נ': ט"ז את מי צוו את בני בלהה שהיו רגילין אצלו ויחי תמ"ו ויחי מ"ז: כ"ח כל מקום שנאמר קריבה לא הגיע לחיי אבותיו ויחי תי"ד

ספר שמות

י"ט: ה' אוצר חביב הוא כמו וסגולת מלאכים נח ע"ד כ"א: א' מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני וירא קצ"ב ויחי תג"ד י"ד: י"ט לאחיו השביע כן

ספר במדבר

י"ז: י"ג וישב אהרן אל משה מכלתא קרח, בראשית כ"ז ט"ז: ז' וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו תולדות רע"א

כראשית י"ב ח"ג שער א': בא"ד והנה

אוצרות חיים (להאר"י ז"ל)

היכל ה' דרושי הצלם, ספ"א: יש מלאכים מרכבה לאדם בראשית כ"ג דרוש ההונאה: שודש ענין המילה לך קמ"א

תפילה למשה (הרמ"ק)

בכרכת השחר: בל' הברכה שלא עשני גוי וירא קפ"ו

אספקלריא המאירה (הר"צ הלוי הורוויץ)

פ' תצוה, משה היה גלגול הבל וישב שנ"ג

ספר יצירה

[המיוחס לא"א ע"ה]

השמים נבראו מאות שי"ן בראשית י"ב

מפרשי התורה

רש"י ז"ל

ספר בראשית

בראשית א': א' ד"ה ברא אלקים ולא ברא ה' בראשית מ"ד; וירא ר"ג בראשית א': א' א"ר יצחק בראשית ט"ו בראשית ה': ל"ב ד"ה בן חמש מאות שנה וירא קפ"ח לך י"ז: י"ד אשר לא ימול משיגיע לכלל עונשין לך י"ז: א' עה"פ התהלך לפני במצות מילה לך ק"ב לך ובעשך לגוי גדול ואברכה ויגש תי"א לך ט"ז: כ"ז ד"ה בעצם היום הזה וירא קפ"ח וירא י"ח: ח' נראו כמו שאכלו וירא קפ"ח חיי שרה כ"ג: ט"ז, כ' ויקם שדה עפרון חיי שרה רי"ז חיי שרה כ"ד: י' שטר מתנה כתב יצחק על

בראשית ט': ו' והיה טעם שופך דם האדם
בראשית כ"א

בראשית כ': י"ז האדם מעותר למיתה
בראשית ל"ה

נח ז': כ' באו המינים זכר ונקבה מעצמם
נח ע"א

לך ט"ו: ז' מקשה על רש"י וחז"ל מה שאמר
א"א במה ארע כי אירשנה לך קי"ג

וירא: מתוך שבחו של האיש הזה באנו לירי
גנותו וירא קצ"ו

חיי שרה ויבא אברהם וגו' לשרה היה אהל
והוא נכנס לתוכו חיי שרה רי"א

חיי שרה ויבא אברהם לספור לשרה, א"א הלך
ליומו לבאר שבע חיי שרה רי"ב

חיי שרה כ"ג: ד' דקדק לשון אקברה מלפניו
הו"ל ואקברה את מתי חיי שרה רי"ד, רי"ט

חיי שרה כ"ד: ס"ה ותחכס - ראתה אותו דור
נתיישה ממנו חיי שרה רמ"ח

תולדות כ"ו: ה' בחו"ל היה יעקב מותר בכ'
אחיות וישלח של"ז; ויהי תמ"ז

תולדות כ"ה: כ"ח נראה שלא הגידה רבקה
מעולם ליצחק הנבואה שא"ל השי"ת

תולדות רנ"ט, רפ"ד
ויצא ל': א' כך משיבים למעיקים חייך

ויצא רח"צ
ויצא ל': ח' מדוע כתוב ויאמר לשון עתיד

הו"ל לשון עבר ויצא ש'
ויצא: יעקב נתברך בחברון ויצא רפ"ט

וישלח ל"ב: ב' נכתבה פ' זאת להודיע כי
הציל ה' את עברו וישלח ש"א

וישלח ל"ב: י"ג ויש אורים כי יעקב היה
חומל על בניו וישלח שי"ט

וישלח ל"ה: י"ח תמיהתו על הרש"י על מקום
מיתת רחל וישלח של"ד-של"ה

וישלח ל"ה: כ"ב לא פחת ראובן מלאה כי
זקנה היתה וישלח של"ז

וישלח ל"ד: י"ב ד"ה ומתן במעשה דשכם
ויגש שע"ב-שע"ג וישלח של"ז

וישב ל"ז: כ"ד מה הצלה היתה זו שהוליכו
אל הבור וישב ש"ג

כ': ט' ז"ש הכתוב משגה ישרים בדרך רע
בשחתו הוא יפול וישלח שכ"ח

ספר דברים

א': ד' אמר משה אם אני מוכיחם קודם
שיכנס לארץ מקץ שני"ז

י"א: י"ט משעה שהבן יודע לדבר למדהו
תורה נח פ"ב

ל"ג: ב' התורה נכתבה באש שחורה ע"ג
אש לבנה נח פ"ג

ל"ד: י"ב לכל היר החזקה זו שבירת הלוחות
בראשית ג'

בעלי התוספות

לך י"ב: י"א-י"ג למה חשש אברהם שיהרגוהו
שמא יקחו את שרה ואותו יחיו לך צ"ד

לך ט"ו אימה חשיכה גדולה אלה בני
ישמעאל לך קי"ז

וירא כ"א: י"ד קושיא איך היה ישמעאל
חולה דהא לא הוי חולשא עד יעקב וירא קע"ז

וירא כ"ב: י"ט המלאכים הביאו את יצחק
לביהמ"ד וירא ר"ה

תולדות כ"ה: ל"א עשו נתעסק להרוג
את נמרוד תולדות רס"ד, רע"ז

תולדות כ"ז: א' למה לא כהו גם עיני רבקה
מעשן ע"ז תולדות רע"ג

וישלח ל"ב: י"ב שאלה מטרוניתא איך ירא
מעשו אחרי שהבטיחו הקב"ה וישלח שי"ט

ויגש מ"ו: כ"ח ארץ גושן גבוה מארץ
מצרים ויגש ת"ב

מקץ מ"א: בת דינה היתה משכם ויהי תכ"ה
אמור כ"ד: ו' מחלוקת עם הרמב"ן מקץ שני"ט

רמב"ן ז"ל

בראשית א': א' מקשה על רש"י בראשית
ברא אלקים בראשית ז'

בראשית א': כ"ז ויברא אלקים את התנינים
בראשית ז'

בראשית א': ח' ויקרא אלקים לרקיע
בראשית י"ד

וישב ל"ט: ג' השכינה היתה על ראש יוסף
 דרגות אור השכינה רבות ויגש שפ"ו
 ויגש מ"ה: י"ב זה שיוסף דבר בלשון הק'
 אינו ראייה ויגש שפ"ג-שפ"ד
 ויגש מ"ה: א' ביקש להוציאם כדי שלא ישמעו
 בהזכיר להם המכירה ויגש שע"ט; ויחי תכ"ט
 ויגש מ"ה: כ"ו-כ"ז מקשה על רש"י על
 משמעות המחילה ויפג לבו ויגש שצ"ט
 ויגש מ"ז: י"ד מדקדק לשון ביתה פרעה
 ויגש ת"ו
 ויגש מ"ז: י"ט מתמיה דהא חלום יוסף לא
 נתקיים ויגש ת"ו
 ויחי מ"ז: כ"ט-ל"א לא היה יעקב חושב
 בנו הצדיק ויחי תכ"ב
 עקב ט': ה' ה' אוהב את כלל ישראל והם
 טובים בכללם אך נתן תוכחה בראשית ט"ו;
 תולדות רפ"ו; ויחי תג"ב, תג"ג; וישלח ש"ח
 אחרי: עה"פ ולא תקיא הארץ אתכם
 וישלח של"ה
 אמור כ"ד: י"א מאז שבא א"א בכרית היו
 הטובות ישראלים
 וישלח של"ה; לך צ"ו, קס"ח, ק"ע
 אמור עה"פ ויצא בן אשה ישראלית דין האבות
 אחרי מילה וישב שני; מקץ שש"ט; לך קכ"ג
 דברים כח: מ"ב בא"ד אבל אנחנו בארצות כשאר
 העמים וישב שד"מ
 שמיני ט': ז' חטא העגל ואהרן הכהן לך קנ"ו
 ויקרא י"ח: י"ד את משפטי תעשו וירא קפ"ג

ר"א אבן עזרא ז"ל
 חיי שרה כ"ג: ט"ז-כ' להודיע מעלת א"י (ויקם
 שדה עפרון) חיי שרה ר"ו, רי"ט
 וישלח ל"ב: ב' והטהרו שירחצו הגוף
 וישלח של"ד
 ויגש מ"ה: כ"ו-כ"ז מקשה על רש"י וכי
 חשד יע"א את בניו בשקר ויגש שצ"ט
 כי תשא ל"ב: ל"ב משה רבינו ידע שישראל
 עובדי עכו"ם ובכל זאת מסר את נפשו עליהם
 וישלח ש"ו, שכ"ז

ר' אלעזר ב"ר יהודה ז"ל
 רוקח על התורה
 פ' לך שער הנעלם, ע' נפש נעלם אות ט'
 ויחי תכ"ה

רבינו בחיי ז"ל
 לך י"ד: כ"ג שרון נעל - שבח הבנים לך ק"ז
 לך: אני קל שד"י פ"י כי ניתנה מצות
 מילה בשם הזה לך קל"ה
 תולדות כ"ו: י"ח השם שקרא א"א לבארות
 מיס ויגש ת"א
 תולדות כ"ו: ט"ו וכל הבארות אשר חפרו
 ויחי תכ"ג
 תולדות ד"ה וילך פרדא ארם תולדות רפ"ה
 וירא כ"א: י"ד תמיה למה נתן א"א רק לחם
 ומים להגר לך קט"ו; חיי שרה רנ"ב
 עקב: כימי השמים על הארץ לעתידים לא
 יענישו עד ק' לך קמ"ה
 תצוה סגולת דודאי השדה וישב שנ"ב

רבינו יצחק מאורליינר ז"ל
 לך: אסור ללמוד תורה לגר לך קי"ט

ר' מנחם ריקאנטי ז"ל
 טעמי המצוות פר' לך שורש מצות מילה
 לך קמ"א

רבינו יעקב בן הרא"ש
(בעל הטורים) ז"ל
 וישב: עה"פ בן זקונים, נוטריקון זרעים וכו'
 וישב שמו"א
 וישלח ל"ב: ה' והלוא התנה תנאי בינינו
 שאני לוקח עוה"ז וישלח ש"ו
 ויחי מ"ז: כ"ט - ל"א וישבע יוסף את בני
 ישראל ויחי תכ"ז
 ויחי לא מת יעקב עד שראה ס' רבוא
 ישראל ויחי תמ"ב
 שמות ל"ד: כ"ט סמך פרשת שבת לקירון
 אור פני משה ויגש ש"פ

דברים כ"ג: י"ב ממזר אינו מוליד חיי שרה תנ"ג

ס' העקידה

(להגר"י ערמאה ז"ל)

בראשית שער ג': למה בכל מעשה בראשית הזכיר רק שם אלוקים בראשית מ"ד פר נח שער ט"ו: מצינו בתורה שנעשו ניסים לצדיקים נח ס"ז לך דף ק"ג ע"ב: א"ר גדולה מילה וכו' לך קנ"ג לך דף ק"ד ע"ב: ויהי אברם בן צ' שנה עם היות שכבר היה אברהם קרוב למאה שנה וכו' לך קנ"ג-קנ"ד פ"י וישב שער כ"ח: בהכלל שולט ההכרח ואין בחירה נח ס"ט שער ל"א: בענין העגלות ששל יוסף ליעקב ויגש שצ"ב

ס' מגלה עמוקות

(למהר"ן שפירא ז"ל)

חיי שרה דרוש להספר: בענין המלאך שנראה לא"א בעקידה חיי שרה רמ"ו חיי שרה עקידת יצחק: היה שם יצחק ג' תולדות רע"ט שנים תולדות: יצחק ורבקה היו מסיטרא רחוקה ונשמתה תולדות ער"ב בהר: אורות י"ב הוויות וישב של"ט

ס' אור החיים

(להגר"ח בן עטר ז"ל)

וישלח ל"ה ב': מקשה קושיא למה לא בטלו נשי אנשי שכם את האלילים קודם שבאו לידם וישלח של"ב, של"ג ויחי מ"ז כ"ט: אל נא לשון זמן ויחי ת"כ ויקרא כ' כ"ב: ולא תקיא הארץ אתכם בראשית ט"ז ויקרא י"ט ג': יוסף סוד השלום מקץ שנ"ז

רבינו דוד קמחי

חיי שרה כ"ד ס"ה: ותחכס, דרך ארץ צניעות חיי שרה רמ"ט

ס' כלי יקר

(להגר"ר שלמה אפרים מפראג)

ויגש (בסוף) וישב ישראל בארץ מצרים באשמת ישראל הוא מדבר ויחי תנ"א

רבינו שבתי כהן

(בעל הש"ך על יו"ד ז"ל)

לך: לכך ניתנה הארץ בידי כנען הארור וגוי' כי שניהם נתגוררו בראשית ל"ט

מעשה רוקח

(להגר"א ב"ר שמואל שמעלקא מקראקא)

וישב איך ניהג איסור אבר מן החי וישב שמ"א, שמ"ב

ס' צפנת פענח

(למהרי"ט ז"ל)

פ' וישלח דרוש ב': כאשר ראם יעקב ואחרים לא ראו דבר וישלח שי"ב

רבינו אליהו מזרחי ז"ל

מקץ מ"א נ': לוי עדיין לא קיים מצוות פרו ורבו מקץ שנ"ז

רבינו משה אלשיך ז"ל

לך: למדרש היה קשה למה לא קיים מצות מילה כל ימיו

רבינו עובדיה ספורנו ז"ל

תולדות כ"ח ח': כוונת עשו בהתחתן עם ישמעאל תולדות רפ"ה מקץ מ"ב כ"א-כ"ב: יוסף לא היה בן מות מקץ שס"ב ויגש מ"ה כ"ג: ולאכיו שלח כזאת, מה שלח ויגש שצ"א ויגש מ"ז י"ד: מדקרק לשון ביתה פרעה ויגש ת"ו

ס' חות יאיר

(להגר"י בכרך ז"ל)

חיי שרה יום ששל א"א את אליעזר עבדו,

איזה יום היה

חיי שרה רמ"ב

**רבינו אברהם ב"ר חזקיהו ז"ל
(חזקוני)**

לך אות כ"ו: מפני מה לא נימול א"א משעה
שהכיר את בוראו לך קמ"ט
וירא כ"כ י"ד: מקשה דעד יעקב אבינו לא הוי
חולשא ואיך ישמעאל היה חולה וירא קע"ו
תולדות: וילך פרנה פרנה ארם אל לבן בן
בתואל תולדות רפ"ה

**ס' תפארת יהונתן
(להגר"י אייבשיץ ז"ל)**

חיי שרה כ"ג ב': למה עכבו את קבורתה עד
ביאת אברהם חיי שרה רי"ג

**ס' שנות אליהו
(להגר"א אליהו מווילנא ז"ל)**

ויגש מ"ה כ"ב: יוסף הטיל שנאה בין האחים
ועיין תירוץ על ק"ו ויגש ש"צ

**ס' פנים יפות
(להגר"פ הורוויץ ז"ל)**

בשלח: כי השבע השביע את בניי - בענין מי
בבניי עדיין זכר והכיר את יוסף ויחי תנ"ג

**ס' תורת משה וחת"ס על התורה
(להג"ם סופר ז"ל)**

חת"ס עה"ת לך: התהלך לפני והיה תמים, ק"ו
על מעשה ה' לך קס"ט
תורת משה לך: ד"ה ויאמר מלך סדומולדות ע"ר
תורת משה וישב ל"ז כ"ד: דורו של יעקב
נחרוקן וישב שנ"ה
חת"ס עה"ת ויחי: ויוסף ישית עיניך עליך בשם
ר' משה עיר חדש גימטרי' וישב ש"מ
חת"ס עה"ת ואתחנן (שנת תקצ"א): יש מצוה
להזכיר בפה א"י בכל עת וישלח שכ"ו

**ס' דברי שאול
(להגר"ש נטינזון ז"ל)**

בראשית א' א': בראשית ברא אלקים מאפיסה
מוחלטית כמ"ש הרמב"ן בראשית י"ב

**ס' משך חכמה
(להגמ"ש מדווינסק ז"ל)**

בראשית י"ז ז': ד"ה והקימותי את בריתי את
ארץ מגוריך בענין קנין כנעני בא"י לך קג"ג

ס' נחלת עזריאל

נח: ומכל החי למעוטי זכר נח ע'

ס' בית יעקב

לך ס' מ"ט: העי"פ אני הנה בריתי אתך, מצד
הקב"ה היה א"א מהול לך קמ"ו

ס' פרדס דוד (דיזבעק)

ויגש מ"ד ח': מן הסתם לא ידע יהודה את
שפתם ואיך דבר באזני יוסף ויגש שע"ו
דרוש א': מחלוקת יוסף הצדיק ואחיו אם
יצאו מכלל בני נח ויחי תמ"ו

**ס' פרדס יוסף
(להגר"י פאצאנאווסקי ז"ל)**

ויגש: מחלוקת בין יוסף והשבטים ויגש שצ"ב

**ס' כתנות אור
(להגר"ם ב"ר יצחק וארזיר)**

שמות פרשת שמו: בענין מת בחו"ל ונקבר
בא"י ויחי תנ"ד

**ס' חתן דמים
(להגר"ש"ז רונקל)**

בראשית כ"א ז': מי מילל לאברהם הניקה
בנים שרה לך קנ"ח

תלמוד בבלי ברכות

ד' ע"א כדר' יעקב ב"ר אידי שמא יגרום החטא	לך קי"א; וירא קע"ט; וישלח ר"ש, שכ"ו
ה' ע"ב: יסורין של אהבה מיתת בנו בחייו	וישב שמ"ו; וירא ר"א
ה' ע"א: הרואה שיצרו מתגבר עליו	בראשית ל"א; חיי שרה רמ"ח; ויגש ת"ד
ו' ע"ב: מה פשט כי זה כל האדם	נח נ', נ"ד; ויגש שע"ו
ו' ע"א: עשרה קרמה שכינה	רש"י שם, ויגש שפ"ו
ז' ע"ב: א"ר משום רשב"י מותר להתגרות ברשעים בעוה"ז	וישלח ש"ג
ח' ע"א: רבי יוחנן כד חזי דאיכא סביי בכל	וירא קצ"ג; ויגש תי"א; ויחי חט"ז
ח' ע"א: גדול הנהגה מיגיע כפיו	וירא ר"ב; תולדות רס"ג
ט' ע"ב: הרוצה להנות יהנה כאלישע	תולדות רס"ג
י' ע"א: כרום זולות לבני אדם	ויחי חט"ו; נח ע"ח
י' ע"א: יתמו חטאים מן הארץ	וירא קצ"ה
י"ב ע"ב: ולא תתורו אחרי לבבכם	בראשית ל"ג
י"ח ע"א: צדיקים במיתתם נקראים חיים	חיי שרה ר"ד
כ' ע"א: אמר ליה רב פפא לאבי מש"כ הראשונים דאיתרחש להו ניסא	לך קג"ד
כ' ע"ב: אילך לא אשא להם פנים	בראשית י"א
כ"ו ע"ב: יע"א תיקן תפילת ערבית	ויצא רפ"ח
כ"ז ע"ב: תפילת ערבית רשות	ויצא רפ"ח
ל' ע"ב: לעולם ימוד אדם עצמו אם יוכל לכויץ את לבו	וירא ר"ב
ל"א ע"א: אל יסטור אדם מחברו אלא מתוך הלכה	חיי שרה רכ"ו
ל"ג ע"א: האי ערוד דפגע בו ר"ח בן דוסא	נח פ"ה
ל"ג ע"ב: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים	וירא קפ"א; ויצא רצ"א
ל"ד ע"ב: במקום שבעליית עומד אין צריק גמור יכול לעמוד	נח פ"ג; חיי שרה רכ"ב
ל"ד ע"ב: שלוחו של אדם כמותו	ויגש שע"ה
ל"ד ע"ב: תוס ד"ה יכוין	וירא ר"ב
ל"ד ע"א: קל נא רפא נא לה א"ר כל המבקש רחמים על חבירו וכו'	וישלח ש"ג
ל"ה ע"ב: בזמן שעושין רצונן של מקום מלאכתן נעשה ע"י אפראשית מ"ד; תולדות רס"ב, רע"א, רע"ג	וירא קפ"א; ויצא רצ"א
ל"ה ע"ב: א"ר בר בר חנה א"ר יוחנן וכו' בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות אחרונים לך קל"ב	נח פ"ג; חיי שרה רכ"ב
מ"ז ע"ב: ר"א שחרר עבדו לדבר מצוה	חיי שרה רכ"ג
מ"ז ע"ב: אטו ארון גברא הוא	ויגש שפ"ו
מ"ח ע"ב: הסתכלות נשים ביופיו של שאול	חיי שרה רמ"ח
נ"א ע"א: מחלוקת כ"ש וב"ה לגבי סוערת שבת	בראשית ל"א
נ"ד ע"א: חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה	חיי שרה ר"ח
נ"ד ע"א: הנכנס לדרך מתפלל שתיים	חיי שרה רמ"ה
נ"ד ע"ב: ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך	לך קס"ו; וישלח ש"כ
נ"ה ע"ב: כל החלומות הולכין אחר הפה	ויגש שע"ח
נ"ח ע"א: לא נברא האולם אלא לצוות לזה	נח ע"ח
נ"ח ע"א: רב ששת סגי נהור הווה	בראשית כ"ו

מגיד

מפתחות

משנה

תקן

חיי שרה רמ"ה	נ"ט ע"ב: מאמתי מברכין על הגשמים
ויגש שפ"ה	ס' ע"א: לאה התפללה והנהפך הולד כמעיה מזכר לנקבה
וישב שמ"ז	ס' ע"ב: חיי באדם לברך עלה הרעה וכו'
וירא ר"ו	ס"ג ע"ב: דבר אחר הסכת ושמע ישראל כתחו עצמכם על ד"ת
נח נ"ז	ס"ג ע"א: בשעת המכנסין פזר
בראשית ר'	ס"ג ע"ב: אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה

שבת

לך צ"ה	ד' ע"א: תוס' ד"ה וכי אומרים לאדם חטא
וירא ר"ז	ט' ע"ב: תוס' ד"ה הא לן והאלהו בא"ד
וירא ר"ז	ט' ע"ב: אומר לבנו א"י שלומדים לפניו כי לא שינו מלבושיהם
ויגש שצ"ב	י' ע"א: לעולם אל ישה אדם בנן בין הכנים
ויצא רפ"ט	י"א ע"א: ל"ש אלא כגון רשב"י וחכריו שתורתן אומנותן
חיי שרה רכ"ה	י"ב ע"ב: תור"ה ר"נ מלאכים בחי' ויחזו אלוקים ויאכלו וישתו
וישלח שכ"ד	כ"א ע"ב: מעלין בקודש ולא מורידין
וישב ש"ג; ויחי תל"ו, תל"ח	כ"ב ע"א: והבור ריק אין בו מים
ויגש שצ"ט, ת"ב	ל' ע"ב: אין השכינה שורה מתוך עצבות
לך קי"ט	ל"א ע"א: שוב מעשה בנכרי אחד ... א"ל גיירני
וישב שמ"ו	ל"ב ע"א: מגלגלין זכות ע"י זכאי
לך קס"ט	ל"ב ע"א: בענין דם נדה וזכה
חיי שרה רמ"ה	ל"ב ע"ב: ברכה עד כלי די
וישלח שי"א	ל"ג ע"ב: רשב"י ובנו ר"א החיו עצמם י"ג שנים במערה על חרוב אחד
חיי שרה רי"ד	נ"ה ע"ב: תוס' דש"ה ארבעה מתו בעטיו של נחש
תוס' ד"ה ושמואל, לך פ"ט, צ'	נ"ה ע"א: תמה זכות אבות
לך קי"א; וירא קצ"ג, קצ"ד	נ"ה ע"א: א"ר אחא ב"ר חנינא מעולם לא יצתה מידה טובה
וישב שמ"ג	נ"ו ע"ב: נתן ציצותא ניצול מאיסור ערוה
לך קנ"ז	נ"ט: ע"ב: צדיק גזור והקב"ה מקיים
וירא קפ"ו	ס"ג ע"א: המעכב מתנ"כ סופו שיצטרך לבוא אצלו
תולדות רס"ח	ס"ה ע"ב: ברש"י שם בענין ספק זיכות וזכה טעונה מים חיים
בראשית כ', י"א	ס"ט ע"ב: ההולך במדבר ואינו ודע מתי שבת
נח ס"ד	פ"ד ע"ב: ערוגה שהוא ששה על ששה טפחים
נח ס"ד	פ"ו ע"א: א"ר יוחנן מאי דכתיב לא תסיג גבול רעך
בראשית ג'	פ"ז ע"א: שכר את הלוחות למד קל וחומר
בראשית כ"ח; תולדות רס"ה, רס"ו	פ"ח ע"א: תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית
בראשית כ"ט	פ"ח ע"א: ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי
וירא קפ"ב; וישלח ש"ל	פ"ח ע"א: עמא פיזיה
בראשית כ'; נח פ"ג	פ"ח ע"ב: אמרו מלאכי השרת תנה הודך על השמים
וירא קפ"ז	פ"ט ע"ב: דל עשרין דלא ענשים עלייהו
ויגש שפ"ג, שפ"ח	פ"ט ע"ב: ראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל
חיי שרה ר"י; מקץ שנ"ט	ק"ה ע"ב: היום אומר לו עשה כך ולמחר א"ל עשה כך

ק"ח ע"א: שאל בייחוסאי אחד לר' יהושע הגרסי מנין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאוך צ"ו	ק"יב ע"ב: אם ראשונים כבנ"א אנו כחמורים
לך צ'; וירא ק"ץ	ק"יח ע"א: א"ר יוחנן משום ר' יוסי כל המענג את השבת
בראשית י"ג	ק"יח ע"ב: נחלה בלי מיצרים
חיי שרה רכ"ג	ק"יח ע"ב: רבינו הק' מעולם לא הכניס ידו תחת אבנטו
חיי שרה רל"ג	ק"יח ע"ב: כל השומר שבת כהלכתו אפילו עבד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו
בראשית מ"ה	ק"כ ע"א: אטו חסידים שכר שבת שקלי
לך ק"ו; חיי שרה רי"ד	קכ"א ע"ב: נזדמנו לו נחשים ועקרבים הרגן בידוע שנזדמנו לו להרגן
נח פ"ה	קכ"ז ע"א: גדולה הכנסת אורחים נח נ"ג
לך קכ"ט	קל"א ע"א: כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה
לך קע"ג	קל"א ע"א: תוס' ד"ה לא לכל אחד
לך קכ"ו	קל"א תוס' ד"ה ושווין: איחור מילה וקרבנות שבת
לך קמ"ו	קל"ב ע"ב: בענין נגע הצרעת
לך קנ"ו, קס"ד	קל"ג ע"ב: האי אומנא דלא מייץ סכנה
לך קנ"ב	קל"ה ע"א: תוס' ד"ה לא נחלקו
לך קכ"ג, קנ"א	קל"ז ע"ב: מל ולא פרע כאילו לא מל
לך קכ"ו, קל"ז, ק"ס	קל"ז ע"ב: לאבי הבן לברך כמצות מילה "להכניסו"
לך קנ"ג	קמ"ו ע"א: ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן
לך קמ"ב, קס"ד	קנ"א ע"ב: ר' חנינא שכיבא ליה ברחיה
חיי שרה רי"ג	קנ"א ע"ב: אין החיה שולטת באדם עד שנדרמה לה כבהמה
בראשית כ"ו	

עירובין

וישב שמ"א	י"ג ע"ב: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין כדורו של ר"מ כמותו
מקץ שנ"ח	י"ג ע"א: יחיד ורבים הלכה כרבים
בראשית ד'; נח פ"ד; וירא קצ"ח	י"ג ע"ב: נח לו לאדם שלא נברא, תוס' ד"ה נח
בראשית כ'; נח מ"ט, פ"ד	י"ג ע"ב: שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה
בראשית ל"ב	י"ח ע"ב: נתן לו רפואה ליצה"ר מיד נצחו וישב ק"ל שנים בתשובה
נח ג"ה	י"ח ע"ב: וברש"י ז ע"ב: מכל הבהמה הטהורה דנח למד תורה
לך קכ"ז; ויחי תל"ט	י"ט ע"א: אברהם אבינו יושב על פתחו של גיהנם
וירא קפ"ב	י"ט ע"א: פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהם
לך צ"ה	ל"ב ע"ב: ניחא לי לחבר דליעבד איסור קלילא
ויצא רצ"ה	מ"א ע"א: עניות מעבירות על דעת קונו
ויגש תי"ב	מ"ט ע"ב: מי שבא בדרך וחשכה לו
וישב שמ"ב, שמ"ג	נ"ג ע"א - ע"ב: ובכל אשר יפנה ירשיע [שאלו]
בראשית ל"ב	נ"ד ע"א: אל תקרא חרות אלא חרות
נח מ"ט	נ"ד ע"ב: לרב פרידא היה תלמיד שלמדו ולא הבין
נח נ"ו	ס"ב ע"א: תוס' ד"ה בן נח
לך קי"ב	ס"ג ע"ב: יהושע בין נון מח בלא ולד
וישלח שי"ט	ס"ג ע"ב: ויהי בהיות יהושע ביריחו ... עתה באתי
ויגש ת"ב	ס"ה ע"א לעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בעי ס"ד וצילותא

ל"ב ע"ב: וה' פקד את שרה פקידה דיחיד

חיי שרה רכ"ו; ויהי תמ"ב

יומא

ב' ע"א: מתקינן לו אשה אחרת	וישב שמ"ט
ז' ע"ב: בזמן שציץ כה"ג על ראשו אסור למיעל לביהכ"ס	לך קל"ח
ח' ע"א: הרי שהיה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ	לך קל"ח
ט' ע"א: מי שכתב השם על ידו אינו טובל	לך קנ"ח
ט' ע"ב: מאן דהוה ר"ל משתעי בה דיה בשוקא יהבי לי העיסקא	ויגש ש"צ
ט' ע"ב: ראשונים נתגלה עוונם נתגלה קיצם	ויחי תל"א
ט' ע"ב: נחרב הבית משום שנאת חינם	ויחי תל"ג, תל"ד, תמ"ח
י"ח ע"ב: היו משביעין את הכהן שלא יהיה צדוקי	תולדות רס"ד, ר"פ
י"ט ע"ב: הקורא קריא"ש ומרמו בעיניו	ויגש ת"ג
כ"א ע"א: הרהורי עבירה	בראשית י"ט
כ"ח ע"ב: האכות תופסי ישיבה היו	נח נ"ה; וירא ר"ו; חיי שרה רכ"ז
כ"ח ע"ב: אמר רב קיים א"א כל התורה כולה לך קב"ב, קמ"ט, קס"ב; חיי שרה רל"ד, רל"ו; תולדות רס"ז	תולדות רע"ג
כ"ח ע"ב: יצחק וזן היה ויושב בישיבה היה	תולדות רע"ג
ל"ו ע"ב: ב"ר"ח רגיל בשם לא יכול מיכל מכר נש כלום	וירא ר"ב
ל"ח ע"ב: ראה הקב"ה שצדיקים מועטים עמר ושתלן בכל דור	נח ס"ח
מ"א ע"ב: משמת שמעון הצדיק	וירא ר"א
ס"ו ע"ב: העושה תשובה מאהבה וזונות נעשין לו זכויות	חיי שרה רכ"ב; נח פ"ד
ע"ה ע"ב: בדין היה שהממזר לא יחיה	נח ס"ו
פ"ה ע"ב: רש"י שם מילה רוחה שבת	לך קי"ט
פ"ה ע"ב: ברי"ח שם מצות עשה של מילה	לך קס"א
פ"ה ע"ב: האומר אחטא ואשוב	לך צ"א
פ"ז ע"א: כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו	וישב שמ"ז
פ"ז ע"א: כל המבקש אטו מחברו אל יבקש ממנו יותר משלוש פעמים	ויחי תמ"ט
פ"ז ע"ב: אם אינו מאמין שיו"כ מכפר ומתוודה	לך קנ"ו

סוכה

כ"ה ע"א: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם	ויחי תנ"ה
כ"ה ע"א: עסוק במצוה פטור מן המצוה	לך קכ"ט
ל' ע"ב: קרקע אינה נגולת	נח ס'
ל"ה ע"א: פרי שאכלה חוה אתרוג היה	בראשית מ"ג
מ"ה ע"ב: אלמלא יותם בן עזויהו עמנו היום	בראשית י'
מ"ה ע"ב: ראיתי בני עליה והמה מועטים	נח נ'
מ"א ע"א: תוס' ד"ה שכל בענין אבני המזבח	תולדות רכ"ד
נג"ע ע"א: רגלוהי דבר אינש ערכין ליה לאתר דמתבעיא תמן מובילין יתיה	חיי שרה רי"ב; ויצא ר"צ

ביצה

ל"ב ע"ב: מי שבא לידי אחרים עולם חושך בערו	וישלח שט"ו
---	------------

מגיד

מפתחות

משנה

תקי

תענית

ויהי תל"ט	ה' ע"ב: יעקב אבינו לא מת עי' תוס' ד"ה יע"א לא מת
ויהי ת"מ	ה' ע"ב: אין משיחין בסעודה
חיי שרה ר"ח	ד' ע"א: אי חכמה מפוארה בכלי מכוער
ויצא רצ"ה	ט' ע"א: תוס' בשם הספרי כמה צריך לעשר מדאורייתא וכמה מדרבנן
לך קכ"ד; מקץ שצ"ו	י"א: אסור לשמש מטתו בשנת רעבון
בראשית מ"ו	כ' ע"ב: לעולם אל יתפלל האדם שיעשו לו נס
חיי שרה רמ"ה	כ"ב ע"ב: אין מתפללין על רוב טובה
נח נ"ד	כ"ג ע"א: או חברותא או מיתוחא
וישלח שי"א; נח מ"ט	כ"ד ע"ב: כל העולם כולו ניזון בשביל ר"ח בן דוסא
תולדות רנ"ה	כ"ה ע"ב: מעשה ברי"א ור"ע שהתפללו על הגשמים

מגילה

ויהי תי"ד	י' ע"ב: כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער
ויגש שצ"ג	י"ב ע"ב: ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן
ויגש שע"ב	י"ג ע"ב מרדכי צל שבעין לשון
נת פ"ח; חיי שרה ר"ח	י"ד ע"א: הכל סוכין ביופיה (יסכה)
חיי שרה רי"ג	ט"ו ע"א: ותתחלחל המלכה מאד
חיי שרה רמ"ח; וישלח שכ"ז	ט"ו ע"א: כל האומד רחב רחב מיר נקרי
ותגלגל הדבר ויהי חמ"ח	ט"ז ע"ב: בשביל משקל שתי סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו נתגלגל הדבר ויהי חמ"ח
ויגש שפ"ה, ש"צ	ט"ז ע"ב: יוסף אמר לשבטים שכשם שאין בלבו על בנימין וכו' אין בלבו עליהם ויגש שפ"ה, ש"צ
לך קכ"ו	י"ז ע"ב: ומה דאו לומר דפואה בשמינית
וירא ר"ב; תולדות רס"ג	כ"ז ע"א: אלישע בדחמי הוא דעביד
תולדות רע"ו; ויגש ש"פ	כ"ח ע"א: א"ר כל המסתכל בצלם אדם רשע עיניו כהות
ויגש ת"ב	כ"ח ע"ב: לאפוקי אליבא הלכתא בעי סיעתא דשמיא וצילחא
נח ע"ח	כ"ח ע"א: ר"ז כד הוה קרי ליה מבי ריש גלותא

מועד קטן

בראשית כ"ו; לך קכ"ו	ט"ז ע"ב: ומי מושל בי צדיק הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה
וירא קפ"ה	י"ז ע"א: אם הרב דומה למלאך ה' צבקות
חיי שרה די"ג	כ"ח ע"א: מדים מתה במיתת נשיקה
וירא קצ"ו	כ"ח ע"א: מיתת צדיקים מכפרת

חגיגה

בראשית מ"ה	ג' ע"ב: תוס' שם ג' מעידים זה על זה
וישב שמ"ט, שנ"ה	ג' ע"א: דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב
לך קכ"ו	ט' ע"א הבא על אשת איש והוליד ממנה ממזד
וירא קצ"ח	ט' ע"א: איזה מעוות שלא יוכל לחקון זה הבא א"א
ויצא רצ"ה	ט' ע"ב: יפה עניותא לישראל ככדזא סומקא
בראשית י"ד	י"ב ע"א: את השמים ואת הארץ למה לי

הלכות

מפתחות

משנה

תקיא

וישלח שי"ג
לך קל"ח
בראשית כ"ה

ט"ז ע"א: מלאכים שנבראו מקיטוס מצוה
כ"ב ע"א: א"ר יוסי מפני מה הכל נאמנים על טהרת יין ושמן
כ"ז ע"א: אפילו פושעי ישראל בגופן אין גיהנום שולט

גיטין

תולדות ר"ם
וירא ר"ז
תולדות רס"א
וישב שמ"ב
בראשית ה'; וישלח ש"ב, שכ"ז
ויחי תנ"ז
תולדות רפ"ג
חיי שרה רכ"ו, רמ"ח; מקץ ש"ם
מקץ ש"ם
נח ע'
לך ק"ר
וירא קצ"ו
בראשית כ"ז
ויגש תי"א
לך צ'
חיי שרה רמ"ה

ב' ע"ב: תוס' ד"ה עד אחד נאמן באיסורין
ו' ע"ב: שלח ליה רבי אביתר לר' חסדא גיטין הבאים משם לכאן
ז' ע"א: תוס' ד"ה השתא
ז' ע"א: אין הקב"ה מביא תקלה אפילו לבהמתן לש צדיקים
ח' ע"ב: כותבין עליו אונן
י"א ע"ב: גיטין הבאין ממדינת הים וערים חתומין עליהם כשמות עכו"ם
י"ב ע"א: עשה עמי ואיני זנך
כ"ג ע"ב: תוס' רי"ד אורות עבד בתור שליח לקבל גט
כ"ג ע"א: קטן כותב גט וגדול עו"ג
ל' ע"א: שמיא מת לא חיישינן
מ"ז ע"א: אעפ"י שהיתה אר"י חביבה עליהם
מ"ז ע"א: כי נח נפשיה שבק קבא דמוריקא
נ"ו ע"ב: טיטוס בשעה שעמד עליו נחשון של ים לטובעו
נ"ז ע"א: זכריה בן אבקילס מתוך ענותנותו חרב בית מקדש
נ"ז ע"ב: כי עליך הרגנו כל היום זו מילה
ס"ב ע"א: ואין כופלין שלו לעכו"ם
ס"ד ע"א: תוס' ד"ה אסור אמאי לא נימא דיאסרו כו"ע לישא

קידושין

לך צ"ה
בראשית מ"ג
וישב שנ"ז
לך קס"ב
ויצא רפ"ח, רצ"ד; וישלח ש"ה
בראשית ל"ג; נח פ"ב; חיי שרה רמ"ג, ר"י; ויגש ת"ד
לך קל"ב, קכ"ג
לך קע"ד
וישלח ש"ה
חיי שרה רכ"ז
חיי שרה רכ"ט
ויגש ת"ג
ויגש ת"ג
וישלח ש"י
וירא ר"ג-ד"ה; ויחי ת"ג
חיי שרה רכ"ב

י"ג ע"ב: מנא הא מילתא דמיתה מתרת
כ"א ע"ב: לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר
כ"א ע"ב: ישראל הבא עלה נוכרית
כ"א ע"א: ב"ד חיבים לימול קטן
כ"ט ע"ב: ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה
ל' ע"ב: התורה תבלין ליצה"ר
ל"א ע"א: תוס' ד"ה הגדול המצוה ועושה
ל"א ע"א: תוס' ד"ה כבד את ה' מהונך
ל"א ע"א: עד היכן כבוד אב ואם
ל"ב ע"ב: אין זקן אלא מי שקנה חכמה
ל"ג ע"ב: ר' אלעי ור' יעקב בר זכרי הווה יתבי
ל"ג ע"ב: רש"י ד"ה תורה עומדת בפני לומדיה
מ' ע"ב: גדול הלימוד שהוא מביא לידי מעשה
מ' ע"ב: א"ר אלעזר ברי צדוק למה צדיקים נמשלין בעוה"ז לאילן
מ' ע"א: מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה
מ' ע"ב: תשובה כרגעא אחר

מגיד

מפתחות

משנה

תקוב

תולדות רנ"ו	מ' ע"ב: לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי
בראשית ל"ו	מ' ע"א: ר' צדוק תבעתיה האי מטרוניתא
לך קס"ב	מ"א ע"א: תוס' רי"ד מצוות שבגופו לא מהני שליחות
חיי שרה רכ"ו	מ"א ע"א: האיש מקדש בו ובשלוחו
לך צ"ז	מ"ב ע"ב: אין שליח לדבר עבירה
לך קכ"ג; חיי שרה רכ"ה	מ"ב ע"א: מצוה בו יותר מבשלוחו
שלא	מ"ג ע"א: אמר רבא את"ל סבר שמאי שני כתובים הבאין כאחד מלמדין וגם תוס' שם ד"ה שלא
בראשית ל"ה	מצינו
חייש רה רמ"ב	מ"ה ע"ב: בקטנה שהלך אביה למדי"ה אסור לכו"ע
חייש רה רכ"ב	מ"ט ע"ב: מ"מ שאני צדיק גמור אעפ"י שהוא רשע גמור מקודש
ויגש ת"ט	נ' ע"א: המוכר שדהו ע"מ לעלות לא"י
חיי שרה רמ"א	נ"ז ע"א: צפורי מצורע
לך צ"ג	ס"ג ע"ב: אין סוקלין היכא שהודה שהיא אשת איש
וישלח ש"ה	ע' ע"א: ת"ר בראשונה שם בן י"ב אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם
נח ע"ד	פ"ב ע"ב: אשת איש לעולם בלא כושם ובלא בורסקי

יבמות

ק"ם	כ"א ע"א: אמר עולא א"ר אלעזר קודם שבא שלמה היתה חורה דומה לכפיפה שאין לה אוזנילך ק"ם
ויחי תמ"ו	כ"ב ע"א: גר שתגייר כקטן שנולד דמי
לך צ"ג	כ"ה ע"ב: אדם קרוב אצל עצמו
תולדות רע"א	נ"ג ע"ב: אין קישוי אלא לרעת
נח פ"ו	ס"ב ע"ב: האיש מצוה על פריה ורביה
תולדות רפ"ו	ס"ב ע"ב: הנושא את בת אחותו עליו הכי אומר אז תקרא וה' עונה
בראשית ל"ו; וירא קפ"ט	ס"ג ע"א: זכה נעשיח לו עזר
בראשית מ"א	ס"ג ע"א: אשכחי ר' יוסי לאליהו א"ל כתיב אעשה לו עזר
תולדות רע"א	ס"ג ע"ב: בן עזאי לא נשא ואומר לו אתה נאה דורש ואין נאה מקיים
לך קל"א; תולדות רנ"ה	ס"ד ע"א: א"ר אמי אברהם ושרה טומטומים היו
תולדות רנ"ה	ס"ד ע"א: אינו דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע
ויצא רח"צ	ס"ד ע"א: מפני מה היו אבותינו עקרים
ויחי תמ"ג, תמ"ו, תמ"ט	ס"ה ע"ב: אביך צוה לפני מותו לא אמר כה תאמרו ליוסף
לך קע"ד	ע' ע"ב: מילת בנו מעכבת מלאכול בפסח
לך קמ"ו	ע"א ע"ב: משום חולשא דאורחא לא מהלינן
לך קכ"ו	ע"א ע"ב: לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו
עין תוס' ד"ה הערל, לך קמ"ג	ע"א ע"א: ערל אסור לאכול ולוסך בתרומה
לך קס"א	ע"ב ע"א: תוס' ד"ה לא נשבה להם רוח צפונית
תולדות רע"ה	ע"ו ע"ב: וילבש שאול את דוד מדיו כמדתו
נח ס', ס"ז	ע"ח ע"ב: שאלו את ר' אליעזר ממזרת לאחר עשרה דורות - מהו
תולדות רנ"ג	ע"ח ע"ב: ממזר דלא חי היינו ספק ממזר
נח פ"ז	פ"ד ע"ב: השוה הכי אשה לאיש לגבי הלאו
בראשית מ'; וירא קפ"ט	פ"ח ע"א: רש"י ד"ה ואמר

ק"ה ע"ב: ר' ישמעאל ב"ר יוסי איתא למחיבתא דרבי
קכ"א ע"ב: הקב"ה מרקרק בצדיקים כחוט השערה

נח ע"ה
ויחי תנ"א

כתובות

י"א ע"א: לעבר ניתא כמאי כיעבר אבוה
י"ו ע"א: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות
כ"ז ע"ב: מרי בר איסק שבא לו אחיו וא"ל פלוג לי בנכסי דאבא
ל' ע"א: תוסי שד"ה הכל בידי שמים
ל"ג ע"ב: ורילמא יסורין שאין להם קצבה
מ' ע"א: כיצד שותה בעציצו וכ' א"ר כהנא אמרייתא לשמעתיא קמי רבך זכיד
מ"ד ע"א: מתנה לית בה משלם דינא דבר מצרא
מ"ט ע"ב: ההוא גברא דגתין ונשקי' לר"י אכרעי
נ' ע"א: המכזב לא יכזב יותר מחומש
נ"א ע"ב: תוסי ד"ה אסורה
נ"ג ע"א: קיי"ל לא תיהויה בעיבורי אתסנתא אפילו מברא **ששה** רל"ד, רל"ו, רל"ז, רנ"ב; תולדות ע"ר
ס' ע"א: כ"ד תודש הנקה
ס"א ע"א: א"ר יצחק בר תנינא אעפ"י שאמרו יושבת בקתדרא
ס"א ע"ב: אממר ומר זוטרא רוב אשי הוי תבי אפיתחא דכי אזגרי
ס"ב ע"ב: בר ביסא אזיל יתיב תרי סירי שני בבי מדרשא
פ"ג ע"א: תוסי ד"ה כדרכ כהנא
פ"ו ע"א: פריעת בעל חוב מצוה
צ"ו ע"א: ההוא בצורתא דהווה כנהרדעא זכינהו כולי עלמא
ק"ג ע"ב: גדולים מעשה תייה
ק"ג ע"א: "את" לרבות אתיך הגדול
ק"ג ע"ב: מתי מותר להקדים בן בין הבנים
ק"ג ע"ב: כד הוי מינצא רב תנינא ר' תייה
ק"ד ע"א: רבינו הק' בשעת מיתחו הרים י' אצבעותיו, תוסי ד"ה לא נהנתי
ק"י ע"ב: כל הרר בתוך לארץ דומה כאילו אין לו אלוה
ק"י"א ע"ב: ללמוד תורה לישא אישה מותר לצאת לתו"ל

סוטה

ט' ע"א: אין השונאים שולטים במעשה ידיו של משה רבינו
י"ב ע"א: קושיית רש"י בענין השוני בין תיבת משה רבינו וכין תיבת נח
י"ב ע"א: אתרים אומרים נולד כשהוא מהול
י"ג ע"א: הקיפו ארונו של יעקב כחרים כגורן המוקף סייג של קוצים חיי' ה' רל"ב; ויחי תכ"א, תמ"א
י"ב ע"א: אמרה לו בתו גזירתך קשה משל פרעה
י"ג ע"א: רוח"ק נצנצה בה ששניהם ימותו כיום א'
י"ג ע"א: סרת בת אשר נשתיירה מאותו דור ע"י תוסי' תימה ותוסי' שאנץ שם
י"ג ע"א: נחלקו בזה ת"א דבקרניטא של מלכים היה נגזו ות"א שבנילוס
י"ג ע"ב: א"ר יהודה אמר רב ... מפני מה מת יוסף קודם לאתיו

וירא ר'
נח ס"ד
לך קמ"ד, קס"ח
ויחי תמ"א
וישלה ש"י
ויחי תנ"ג
ויחי תנ"ו
ויחי תנ"ה

מגיד

מפתחות

משנה

תקיד

י"ז ע"א: רצועות של תפילין (אם מחוט ועד שרוך נעל)
 כ" ע"א: כל המלמד תורה לאשה כאילו מלמדה תפלות
 כ"א ע"א: מצוה אגוני מגני
 ל"ו ע"ב: דמות דיוקנו של אביו נראה ליוסף בחלון
 ל"ו ע"ב: פרעה השביע את יוסף שלא לגלות שהוא לא יודע לש"ק
 ל"ו ע"ב: ביקש פרעה מיוסף ללמדו לשה"ק
 ל"ו ע"ב: גבריאל לימד את יוסף שבעים לשון
 מ"ח ע"ב: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה נאכל למחר
 פ"ה: ה"ז בתוספתא ישפוט ה' יכריע המקום בין דברי לדבריך

לך ק"ו
 חיי שרה רמ"ח
 לך קכ"ו; וישלח ש"ב
 תולדות רנ"ד; וישלח של"ח; ויחי תל"ט
 ויגש שע"ב; ויחי תי"ז
 ויגש שע"ד
 ויגש שע"ה, שע"ז
 ויצא רצ"ה
 לך קי"ח

נדרים

ח' ע"ב: אמר ר"ש בן לקיש אין גיהנום להע"ב
 י' ע"א: חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת ועיין תוספתא פ"א אירא ר"ג; חיי שרה ר"ד
 כ" ע"ב: וברותי מכם המורדים והפושעים
 כ" ע"א: א"ר יוחנן בן דהבאי ד' דברים סחו לי מלאכי השרת
 כ"ב ע"א: קם חדר ושחט לחכריה ושאל לעולא יאית עבד
 כ"ז ע"א: שבועות אונסין לא הוי שבועה
 ל"א ע"ב: קונס שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל
 ל"א ע"ב: גדולה מילה שכל התורה והמצוות שעשה א"א לא נקרא שלם עד שמל
 ל"א ע"ב: גדולה מילה שנכתרו עליה י"ג בריתות
 ל"ב ע"א: אין מזל לישראל
 ל"ב ע"א: א"ר אבהו א"ר אלעזר מפני מה נענש א"א וקטן ~~עבודת~~ עניק"ח, קי"א, קי"א, קי"ב; וישלח ש"כ
 ל"ב ע"ב: והוא כהן א"ר זכרי' משום רבי ישמעאל ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם לך ק"ג, ק"ל
 ל"ב ע"א: גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ
 ל"ב ע"א: כן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו
 ל"ב ע"א: גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצוות שכתורה
 מ' ע"א: השכינה שוריה למעלה ממיטתו של החולה
 נ' ע"א ר' יהודה ב"ר אלעי אמר לא ניחא לי דאתהני בהאי עלמא
 נ' ע"ב: בר קפרא לרבי שלא אזמני אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו לא כ"ש
 פ"ח ע"ב: מה שקנה עבד קנה רבו

וירא ק"פ, קפ"ב; וישלח שכ"ט
 ויחי תכ"ה
 בראשית כ"ז
 ויגש שצ"ג
 תולדות רס"ד
 לך ק"ל
 לך קמ"ה, קנ"ג
 לך קמ"ח, קמ"ט
 בראשית מ"ה
 וישלח ש"כ
 לך ק"ג, ק"ל
 לך קל"ז
 לך קמ"ה
 לך קמ"ט
 וישב שר"ט
 תולדות ע"ר
 וישלח ש"א
 וירא ר'

נזיר

י"ב ע"א: חזקה שליח עושה שליחותו
 כ"ג ע"ב: אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה לא יחרץ כלב לשונו
 ס"ו ע"ב: גוללירים מתגרים במלחמה וגבורים נוצחים

חיי שרה רמ"ח
 לך צ'
 וישלח שכ"ה

בבא קמא

ט' ע"ב: תוס' ד"ה אילימה שלישי ביתו
 ט"ו ע"א: עבד מחוייב במצוות
 ל' ע"א: האי דבעי למהוי חסידא ליקויים מילי דנזיקין

וישלח שכ"ג
 לך קכ"א
 נח ס"ב

בראשית י'	ל"ח ע"א: ביקש משה ללחום מק"ו עם מואב
נח נ"ב	ל"ח ע"א: משה רבינו לקח ק"ו בעצמו
בראשית י"א; וירא קצ"ב	נ' ע"א: הקב"ה מרקק סביביו הצדיקים אפילו כחוט השערה
וישב שג"ה	נ' ע"א: כור ברשות הרבים
ויחי תל"ה	נ"א ע"ב: תוס' ר"ה נעביר
ויחי תל"ה	נ"ג ע"א: דינא רגרמי
נח נ"ז	ע"א ע"א: כחיוב רו"ה כשחט ע"י שליח
לך צ"ג	ע"ט ע"א: אין שליח לדבר עבירה
בראשית ה'	פ' ע"ב: כותבין עליו אונן
וישלח של"ו	פ"א ע"ב: מת מצוה קונה מקומו
חיי שרה רי"ב	פ"ו ע"ב: כענין בזיון המת
תלך קכ"ג, קל"ו	צ"א ע"ב: אסור לאדם לחבור בעצמו
נח ע"ה	צ"ב ע"ב: לא כחינם הולך וזויר אצל עורב
ויצא רצ"א	צ"ב ע"ב: מנא האי מילתא ראמור רבנן השכם ואכול בקין

כבא מציעא

לך ק"ב	כ"ד ע"ב: המציל מזוטו של ים הרי אלו שלו
לך ק"ג	כ"ד ע"ב: תוס' ר"ה לפנים משורת הדין
וירא כ"ג	ל' ע"ב: לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על ר"ת
תולדות רס"ו	ל"ג ע"ב: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם
נח ס'	מ"ב ע"א: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע
נח נ"ט	מ"ד ע"א: מי שפרע לאנשי רוד המכול ורוד ההפלגה
נח ס"ג	מ"ט ע"א: הדרים אמר רב אין בהם משום מחוסרי אמנה
לך קמ"א	נ"ט ע"ב: מחלקת ר"א וחכמים כתנור של עכנאי
נח ס"ב	ע' ע"ב: תוס' ר"ה תשיך כענין הזהרה לכ"ג על ריכות
חיי שרה רנ"ד	פ"ג ע"ב: מרחציף כולי האי ש"מ ממזר הוא
חיי שרה רי"ד	פ"ד ע"ב: מעשה דר"א בר"ש היה גופו טהור
תולדות רפ"א	פ"ה ע"ב: איסתרה בלגינה קיש קיש קריא
וירא קע"ו, קע"ז, ק"פ, קפ"ד	פ"ו ע"ב: אמר רבי חמא כ"ר חנינא יום ג' למילתו היה
לך צ"ח, קנ"ט; חיי שרה רכ"ג	פ"ז ע"א: עד אברהם לא היה זיקנה
וירא קע"ו	פ"ז ע"א: עד יעקב לא הוה חולשא
האשה עיניה צרה באורחים, וירא קפ"ו	פ"ז ע"א: כתיב קמח וכתיב סולת
ויצא רצ"א	ק"ז ע"ב: והסיר ממך כל חולי זה צינה
ויצא רצ"ב	ק"ז ע"ב: פ"ג חלאין יש בה וכולן פת כמלח שחרית וקיטון של מים מכטלן
חיי שרה רי"ז	ק"ח ע"ב: מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא
ויחי תנ"ה	ק"י ע"ב: צ"ט מתים בעין הרעה וא' מת בדרך כל הארץ

כבא בתרא

. תולדות ע"ד	ט"ו ע"א: הטעימו לאיוב מעין העוה"ב והעוה"ז
חיי שרה רכ"ה	ט"ז ע"ב: אבן טובה היתה תלויה בצווארו של א"א

מגיד

מפתחות

משנה

תקטז

חיי שרה רי"ט	ט"ז ע"ב: א"א לעולם כלא בנים וכלא נקבות
מקץ שני"ז	ט"ז ע"ב: וה' בירך את אברהם ככל
נח נ"ד	ט"ז ע"ב: או חכרא כחכרא דאיוכ או מיתותא
לך קמ"ט; וירא קע"ו, קע"ז	ט"ז ע"ב: תוס' ד"ה שכל חולה
חיי שרה רי"ג	ט"ז ע"ב: מחלוקת אי היתה לא"א בת
לך קמ"ח, קמ"ט, קס"ו	י"ז ע"א: ג' השליטן הקב"ה כיצום: אברהם יצחק ויעקב
לך צ"א	כ"ה ע"ב: הרוצה להחכים
חיי שרה רט"ז	ג"ד ע"ב: א"ר יהודה אמר שמואל נכסי עכו"ם מכי מטי זוזי ליריה אסתלק ליה
חיי שרה רי"ז	תוס' ד"ה עו"כ
תולדות רס"ו	ס"ג ע"א: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם
נח פ"א	ס"ה ע"ב: המוכר בעין יפה תולדות ע"ר
תולדות רפ"ו	ע"ג ע"א: רמי ליה גלא קלא לחברתה
חיי שרה רט"ז	ק"י ע"א: רוב בנים הולכין אחר אחי האם
בראשית ב'	ק"ב ע"ב: לא ניחא ליה לצדקי ליקבר בקבר שאינו שלו
ויחי תנ"ז	ק"כ ע"א: ולכ"ש הפרת נדרים בג' הדיוטות מג"ל
תולדות רפ"ב	קכ"א ע"ב: תניא יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה נולדו בימי יעקב
בענין האבות אם רין ב"ג להם, לך צ"ו	קכ"ג ע"א: אחיו אני כרמאות
תולדות רפ"ה	קמ"א ע"א: תוס' ד"ה בת
וישלח שב"ד	קמ"א ע"א: בת תחילה סימן יפה לבנים
	קס"ה ע"א: רובם בגזל

סנהדרין

לך צ"ג	ט' ע"ב: אין אדם משים עצמו רשע
תולדות רע"ח	י"ז ע"א: אין מושיבין סנהדרין
ויגש שע"ה, שע"ו	י"ז ע"א: סנהדרין היו צריכים לדעת כשכעיים לשון
תולדות רס"ב	כ"ו ע"ב: א"ר נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לערות
בראשית ל"ז	כ"ט ע"א: א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מניין שאין טוענין למסית
בראשית ל"ט	כ"ט ע"א: תוס' א"ת א"כ כל מסית יפטור עצמו
וישב שמ"ג	ל"א ע"ב: רש"י ד"ה לרזיו
ויגש שצ"ג	ל"ו ע"ב: כדיני נפשות יושבין כחצי גורן עגולה
בראשית מ"ו	ל"ז ע"ב: מכנף הארץ זמירות שמענו
בראשית כ"ו	ל"ח ע"א: יתוש קדמך
חיי שרה ר"י	ל"ח ע"ב: ארה"ר היה צופה מטוף העולם עד סופו
חיי שרה רי"א	[מ"ו ע"ב: איבעיא להו הספירא יקרא דשכבי או יקרא דחיי
חיי שרה רי"ד, רט"ו	מ"ו ע"ב: איבעיא להו קבורה משום בזיונא או משום כפרה
וירא קצ"ה; ויצא רח"צ	מ"ז ע"א: אין קוברין רשע אצל צדיק
ויצא רפ"ז	ג"ב ע"ב: למה ת"ח דומה לפני ע"ה בתחילה דומה לקיטון של זהב